

Anja van den Broek
Tessa Termorshuizen
Joris Cuppen (red.)

Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2022-2023

Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2022-2023

Anja van den Broek, Tessa Termorshuizen & Joris Cuppen (red.)

M.m.v.: Josien Lodewick, Ardita Muja, Carly van Mensvoort, Clarie Ramakers, Janneke Lommertzen

© 2023 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding, opzet en vraagstelling	17
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	17
1.2 Invoering Wet studievoorschot hoger onderwijs per 1-9-2015	17
1.3 Herinvoering basisbeurs per 1-9-2023	18
1.4 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	18
1.5 Bindend studieadvies	20
1.6 Coronamaatregelen	20
1.7 Vraagstelling	20
1.8 Bronnen en doelgroepen	22
1.9 Leeswijzer	24
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	26
2.1 Inleiding en vraagstelling	26
2.2 Data en definities	26
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	29
2.4 Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk	36
2.5 Typering van de bachelorinstroom	37
2.6 Samenvatting	61
3 Studiekeuze	65
3.1 Inleiding en vraagstelling	65
3.2 Data en definities	65
3.3 Keuze en binding	67
3.4 Studiekeuzebronnen	72
3.5 Studiekeuzemotieven	76
3.6 Studiekeuzecheck	79
3.7 Selectie	83
3.8 Bindend studieadvies	85
3.9 Aansluiting met de vooropleiding	87
3.10 Doorstroomkeuzedelen in het mbo	88
3.11 Samenvatting	89
4 Van bachelor naar master	93
4.1 Inleiding en vraagstelling	93
4.2 Data en definities	93
4.3 Instroom in de master	95
4.4 Instroom in educatieve masters	97
4.5 Instroom in hbo-masters	99
4.6 Doorstroom van bachelor naar master	100
4.7 Doorstroom naar masters per sector en type master	102
4.8 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters	103
4.9 Veranderen van universiteit bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master	105
4.10 Voorbereiding op de wo-master	107
4.11 Samenvatting	108

5	Studievoortgang en studieproces	111
5.1	Inleiding en vraagstelling	111
5.2	Data en definities	111
5.3	Studieachterstand	113
5.4	Studievoortgang	114
5.5	Rendementen	117
5.6	Rendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk	122
5.7	Inzet en motivatie	123
5.8	Tijdbesteding	124
5.9	Betaald werk	127
5.10	Studenttevredenheid	133
5.11	Nevenactiviteiten en buitenlandervaring	136
5.12	Samenvatting	140
6	Studeren onder bijzondere omstandigheden	144
6.1	Inleiding	144
6.2	Bijzondere groepen in voorgaande en huidige monitor	145
6.3	Vraagstelling	145
6.4	Data en definities	145
6.5	Bijzondere groepen studenten	146
6.6	Studenten met functiebeperkingen	149
6.7	Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer	155
6.8	Oordeel over voorzieningen	163
6.9	Profileringsfonds	165
6.10	Samenvatting	166
7	Uitval en switch	169
7.1	Inleiding en vraagstelling	169
7.2	Data en definities	169
7.3	Omvang van uitval en switch in het eerste studiejaar	171
7.4	Uitval en switch naar vooropleiding	174
7.5	Uitval en switch naar achtergrondkenmerken	181
7.6	Redenen van studieuitval	191
7.7	Studiekeuzeproces en studieuitval	193
7.8	Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk	196
7.9	Samenvatting	198
8	Studiefinanciering en leengedrag	203
8.1	Inleiding en vraagstelling	203
8.2	Data en definities	203
8.3	Gebruik studiefinanciering	206
8.4	Aanvullende beurs	207
8.5	Leengedrag	209
8.6	Leenbedragen	212
8.7	Studieschuld	213
8.8	Collegegeldkrediet en levenlanglerenkrediet	215
8.9	Lenen en werken	217
8.10	Motieven om wel of niet te lenen	220
8.11	De financiële situatie van studenten	221
8.12	Samenvatting	224
	Bijlage 1: Overzicht van opgenomen tabellen en figuren	227

Managementsamenvatting

Opzet en uitvoering van de monitor

Deze editie van de Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs is de elfde op rij. Deze monitor laat zien hoe indicatoren in het hoger onderwijs zich ontwikkelen na maatregelen die zijn ingevoerd vanaf 2010. In dit rapport zijn de gegevens verwerkt tot en met studiejaar 2022-2023; voor een aantal indicatoren (zoals studiefinanciering en uitval) is 2021-2022 het laatste meetjaar. Recente ontwikkelingen zijn het vooruitzicht van de afschaffing van het leenstelsel en uiteraard de invloed van corona in de eerder jaren. Hoewel er geen direct verband kan worden vastgesteld tussen ontwikkelingen in het hoger onderwijs en corona, kunnen we veronderstellen dat op veel indicatoren die invloed er wel is geweest. In welke mate kan echter niet worden vastgesteld. Noch kunnen we op veranderingen die zich ook dit jaar soms voordoen aangeven wat de precieze oorzaak is. De Monitor beleidsmaatregelen is een diagnostisch instrument dat de stand van zaken in het hoger onderwijs inzichtelijk maakt; om achterliggende oorzaken te achterhalen is nader onderzoek soms noodzakelijk. De monitor gaat in op de doorstroom en instroom, keuze- en studiegedrag, tevredenheid, rendementen, uitval, switch en de wijze waarop studenten gebruikmaken van studiefinanciering. De resultaten zijn gebaseerd op registers (1cHO, SFS, CBS) en secundaire analyses van bestaande vragenlijstonderzoeken (Studentenmonitor, Eurostudent, Startmonitor).

In de monitor wordt aandacht besteed aan gedragingen van verschillende beleidsdoelgroepen. De resultaten zijn uitgesplitst naar een groot aantal studentkenmerken die gebruikt (kunnen) worden om de toegankelijkheid van het hoger onderwijs bij doorstroom, instroom en keuzes tijdens de studie in beeld te brengen. De groepen zijn in het bijzonder eerstegeneratiestudenten (studenten van wie beide ouders geen opleiding op ho-niveau hebben afgerond), studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, studenten met een functiebeperking of andere bijzondere studieomstandigheden en studenten met een vooropleiding in het Caribisch gebied. Ook is gekeken naar studenten met een mbo-achtergrond en verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten. In afzonderlijke themahoofdstukken komen alle onderwerpen aan bod. Deze zijn beschreven voor de gehele studentenpopulatie in het algemeen én voor de beleidsdoelgroepen in het bijzonder. Elk hoofdstuk start met onderzoeksvragen die aan het eind van het hoofdstuk worden beantwoord. Deze managementsamenvatting beschrijft de uitkomsten op hoofdlijnen; allereerst per beleidsthema en vervolgens apart voor de beleidsdoelgroepen.

De beleidsontwikkelingen die zich sinds 2010 hebben voorgedaan hebben onder andere betrekking op de invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs, de Wet Kwaliteit in verscheidenheid, het bindend studieadvies en de coronamaatregelen. Van studenten wordt meer verantwoordelijkheid verwacht voor het eigen studiesucces. Er wordt daarbij belang gehecht aan een passende studiekeuzeoriëntatie en een weloverwogen studiekeuze; dit wordt gezien als belangrijke voorwaarden voor studiesucces. Ook onderwijsinstellingen hebben hierin een verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om te beseffen dat bepaalde maatregelen worden gevolgd in een periode waarin ze soms nog maar kort zijn ingevoerd, zich nog in een experimenteel stadium bevinden, weer zijn teruggedraaid of binnenkort teruggedraaid worden. Hierdoor zijn niet van alle maatregelen direct de gevolgen zichtbaar. Met ingang van het studiejaar 2023-2024 wordt de basisbeurs weer ingevoerd met als mogelijk gevolg anticiperend gedrag van studenten hierop. Daarnaast spelen ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen een rol in de aangetroffen veranderingen. In deze monitor worden dan ook geen uitsluitende verklaringen gegeven voor zichtbare veranderingen, noch wordt gepretendeerd causale relaties aan te tonen.

Deze elfde Monitor beleidsmaatregelen is uitgevoerd in het voorjaar van 2023 in opdracht van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap door onderzoeksbureau ResearchNed uit Nijmegen.

Doorstroom, onderwijsdeelname en studiekeuze

De doorstroom vanuit mbo, havo en vwo is dit studiejaar het laagst in tien jaar. Nadat vorig jaar in de instroomcijfers een duidelijk ‘corona-effect’ zichtbaar was, is er dit studiejaar naar alle waarschijnlijkheid een ‘basisbeurseffect’ te zien. In deze monitor is niet onderzocht of er een directe relatie is tussen de herinvoering van de basisbeurs en de gedaalde doorstroom. Pas volgend jaar zal uit de nieuwe instroomcijfers blijken of de doorstroom is hersteld (bijvoorbeeld omdat dat kan blijken dat meer studenten een tussenjaar namen). Het aandeel studenten dat na één jaar instroomt in het hoger onderwijs is dit jaar negen procent.

Een op de drie studenten is eerstegeneratiestudent. Zij zijn de eerste generatie van hun naaste familie die naar het hoger onderwijs gaat. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is langzaam aan het dalen. Dit hoeft niet direct te duiden op een verminderde toegankelijkheid of kansenongelijkheid, maar kan ook te maken hebben met een algehele stijging van het opleidingsniveau van ouders. In het wo is het percentage eerstegeneratiestudenten (18%) traditioneel veel lager dan in het hbo (42%).

Aan het begin van het studiejaar wonen de meeste studenten (85%) nog bij hun ouders. In de loop van het eerste studiejaar gaan steeds meer studenten op kamers wonen. We zien dat het percentage dat aan het eind van het eerste studiejaar nog thuis woont aan het stijgen is; het laatste jaar woont 71 procent van de studenten aan het eind van het eerste jaar nog bij hun ouders. Ter vergelijking: in 2017-2018 was dat 55 procent. In het wo zijn de percentages thuiswonenden nog steeds lager dan in het hbo. Het kostenaspect is de belangrijkste reden dat studenten niet op kamers gaan wonen: voor één op de drie thuiswonenden speelt dit een rol, zeker als hun ouders een lager inkomen hebben. Uit het internationale onderzoek Eurostudent VII komt naar voren dat vier van de tien Nederlandse studenten niet tevreden zijn over de kamerprijzen. Hiermee behoort Nederland tot de middenmoot van Europese landen. Een andere belangrijke reden om thuis te blijven wonen is de nabijheid van de onderwijsinstelling. Veertien procent vindt het simpelweg leuk om thuis te blijven wonen; zestien procent woont noodgedwongen thuis omdat er gebrek is aan woonruimte.

De instroom van internationale studenten is de laatste jaren, vooral in het wo, enorm gestegen. De minister kondigde in de kamerbrief van 21 april 2023 aan maatregelen te treffen om de toestroom van internationale studenten te beheersen en daarmee meer balans aan te brengen in het stelsel. Dit gebeurt onder andere door maatregelen in de wijze van bekostiging, centrale regievoering, werving en toegankelijkheid, taal en het beter benutten van de voordelen van internationalisering. In 2022 was het aandeel nieuwe eerstejaarsstudenten uit het buitenland 37 procent (wo) en twaalf procent (hbo). Het aandeel internationale studenten uit West-Europa is de laatste jaren gedaald; vanuit overige (EER-)landen is de instroom juist toegenomen. Nederland staat (vergeleken met andere Eurostudentlanden) op de zevende plaats als het gaat om aandeel internationale studenten in de studentenpopulatie. Na afronding van de bachelor stromen internationale studenten minder vaak door naar een (Nederlandse) master dan Nederlandse studenten. De internationale instroom in masteropleidingen is wel gestegen (tot ongeveer een derde van de totale masterinstroom). Internationale studenten vallen minder uit dan Nederlandse studenten, en switchen ook minder.

Het aantal opleidingen met selectieve toelating of nadere eisen fluctueert. Sommige bacheloropleidingen hebben een capaciteitsbeperking (numerus fixus, bijv. geneeskunde), stellen aanvullende eisen (bijv. kunstopleidingen) of hebben het predicaat ‘kleinschalig en intensief’ (bijv. University Colleges). Dit afgelopen schooljaar zijn er twaalf numerusfixusopleidingen bijgekomen in het hoger onderwijs. De laatste jaren is rond zestien procent van de hbo-studenten en zo’n dertig procent van de wo-studenten ingestroomd in een selecterende opleiding. Vooral vrouwen met een Nederlandse achtergrond zijn oververtegenwoordigd in deze selecterende opleidingen. Qua sociale achtergrond studeren er vooral in kleinschalig en intensieve opleidingen weinig eerstegeneratiestudenten en zien we (met name in het hbo) naar verhouding minder eerstegeneratiestudenten in fixusopleidingen. Hieruit kunnen we niet rechtstreeks concluderen dat het te maken heeft met ongelijke kansen bij selectie.

Een derde van alle studenten in het hoger onderwijs heeft in 2022-2023 tenminste éénmaal een selectieprocedure doorlopen, zo blijkt uit surveydata; een deel van hen is afgewezen. Selectie en zelfselectie zijn complexe begrippen. Onderzoek naar deze onderwerpen laten niet-consistente of soms ook niet-verwachte resultaten zien. Verschil in deelname aan selectieprocedures wil niet direct zeggen dat er sprake is van ontoegankelijkheid. Of er sprake is van ongelijke kansen kan pas worden vastgesteld met meer informatie over de initiële belangstelling van studenten voor een selectieopleiding (niet alle studenten hebben potentieel interesse voor bijvoorbeeld geneeskunde of een kunstopleiding) en het al dan niet feitelijk deelnemen aan de selectie. Dergelijke informatie was in deze monitor niet voorhanden. Ook in de Startmonitor komt naar voren dat vrouwen en studenten zonder migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn in deelname aan selectie. Studenten die na een selectie zijn toegelaten doen het goed: zij switchen minder vaak en vallen minder vaak uit. In het hbo hebben opleidingen die nadere aanvullende eisen stellen het kleinste aandeel switchers. In het wo wordt het minst geswitcht binnen kleinschalig intensief onderwijs. Uitval is in beide onderwijstypen het laagst bij numerusfixusopleidingen.

De instroom in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in tekortvakken daalt al jaren, vooral bij Nederlands en Wiskunde. De vakken Duits, Frans, Nederlands, Klassieke Talen, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde en Informatica zijn permanente tekortvakken. Algemeen lijkt de daling in instroom in deze lerarenopleidingen zich sterker voor te doen in het bètadomein dan bij de talen. Ook de instroom in educatieve masters (universitaire lerarenopleidingen en eerstegraads hbo-lerarenopleidingen) daalt al jaren (zie ook verderop).

Bijna twee derde van de eerstejaars ho-studenten heeft een weloverwogen studiekeuze gemaakt. De afgelopen jaren is er sprake van een lichte daling in dit aandeel in zowel het hbo als het wo, en ook dit jaar zet dit door in het wo. Havisten vinden minder vaak dan studenten uit het vwo en studenten uit het mbo dat zij hun studiekeuze weloverwogen hebben gemaakt. Ruim acht op de tien eerstejaars ervaren een goede binding oftewel een goede match met hun opleiding, wat wil zeggen dat zij ervan overtuigd zijn dat de opleiding en beroepsmogelijkheden goed passen bij hun interesses en talenten. Dit aandeel is na de lichte afname in vorig studiejaar nu niet verder afgenomen en blijft daarmee erg hoog in het hele hoger onderwijs. In de laatste meting is de ervaring van een goede match voor hbo en wo al jaren precies gelijk; aanvankelijk was dit voor hbo-studenten minder het geval. Studenten die vinden dat zij de voors en tegens van hun studie goed hebben overwogen, ervaren vaker een goede match met hun studie.

Al vanaf het eerste monitoronderzoek zijn de verschillende studiekeuzemotieven stabiel. De drie belangrijkste motieven zijn al jarenlang inhoudelijke interesse in de opleiding, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die de opleiding biedt. Daarbij zijn wel duidelijke verschillen naar achtergrondkenmerken van studenten: studiekeuzers met een migratieachtergrond laten zich bijvoorbeeld sterker leiden door extrinsieke motieven zoals het baanperspectief van de opleiding. Er zijn sinds 2020 wel duidelijke veranderingen in de wijze waarop studenten zich hebben georiënteerd, met name in het gebruik van voorlichtingsbronnen. Sinds 2020 zijn digitale bronnen (studiekeuze123 en sociale media) vaker geraadpleegd, terwijl overige mogelijkheden minder vaak zijn gebruikt; beperkingen vanwege COVID-19 lijken een aannemelijke verklaring hiervoor. Voor dit studiejaar na de pandemie zien we dan ook weer een stijging van het (fysiek) volgen van algemene open dagen en proefstudeerdagen. In lijn met voorgaande jaren hebben het bezoeken van open dagen, het raadplegen van instellingswebsites en proefstuderen de sterkste invloed op de studiekeuze. Vorig studiejaar stond studiekeuze123 op een gedeelde derde plek; dit jaar is de invloed van proefstuderen en open dagen toegenomen.

Net als de twee voorgaande jaren deden vier op de vijf studenten in het hoger onderwijs mee aan activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck (SKC). Dit is minder dan de jaren ervoor. Mogelijk hangt die afname samen met de beperkingen als gevolg van COVID-19, omdat het – meestal thuis – invullen van vragenlijsten over de studiekeuze wel op gelijk niveau bleef. In hoeverre coronamaatregelen hier invloed op hebben gehad is moeilijk vast te stellen; ook in voorgaande jaren constateerden we al dat deelname aan de SKC afnam.

Persoonlijke gesprekken worden in dit kader nog steeds veel vaker in het hbo dan in het wo gevoerd, terwijl in het wo de studiekeuzecheck vaker (alleen) een vragenlijst betreft. Iets minder dan de helft van de deelnemers vindt dat de studiekeuzecheck een beter beeld van opleiding en beroep heeft opgeleverd, dat zij sterker overtuigd zijn dat de opleiding bij hen past en dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden van hun keuze. De zekerheid over de keuze neemt het sterkst toe na proeflessen en proefcolleges; bij hbo-studenten ook na persoonlijke gesprekken (minder ten opzichte van voorgaand jaar). Enkele jaren terug kregen vooral in het hbo minder studenten advies en feedback na de studiekeuzecheck, maar dit lijkt de afgelopen twee jaar weer bij te trekken. In het hbo is een groter deel van de adviezen positief dan in het wo. Waar vorig studiejaar in beide onderwijstypen het aandeel positieve adviezen toenam is er dit studiejaar weer een lichte afname te zien. Studenten die een positief advies krijgen, ervaren ook zelf vaker een goede match met hun gekozen studie.

Een grote meerderheid van de eerstejaars krijgt te maken met een bindend studieadvies (bsa), maar hierover bestaat de afgelopen paar jaar meer onduidelijkheid vergeleken met voorgaande jaren. Minder dan de helft van de studenten is positief over de informatievoorziening over het bsa tijdens de start van de opleiding en over het inzicht in wie kan helpen bij het behalen van de norm. Dit is vergelijkbaar met vorig jaar. Studenten in opleidingen met een hoge bsa-norm zien die norm vaker als nadeel bij de studiekeuze dan studenten in opleidingen met een lagere bsa-norm. Eenmaal begonnen aan hun studie vinden studenten vaker dat het bsa vooral een positieve invloed heeft op hun studiegedrag (stimulans) dan dat het vooral een negatieve invloed heeft (stress).

Door de jaren heen zijn studenten positiever geworden over de aansluiting met hun vooropleiding maar sinds juni 2020 zet deze trend niet langer door. Er is zelfs sprake van een afname (met uitzondering van hbo-studenten uit het vwo). Net als voorgaande jaren zijn studenten uit het vwo het meest tevreden en studenten met een mbo-achtergrond het minst. Dit jaar volgden ongeveer evenveel studenten met een mbo-achtergrond een doorstroomkeuzedeel als de twee voorgaande jaren; in de jaren daarvoor was dit aandeel aanzienlijk lager. Studenten afkomstig uit het mbo die een doorstroomkeuzedeel gevolgd hebben zijn vaker tevreden over de aansluiting, maar vallen niet minder vaak uit in het hbo dan de groep zonder doorstroomkeuzedeel.

Van bachelor naar master

De masterinstroom is dit studiejaar opvallend sterk gedaald 63.857 naar 56.600 studenten. Dit is mogelijk een gevolg van de geplande herinvoering van de basisbeurs per studiejaar 2023-2024. De meeste masterstudenten volgen een voltijdopleiding in het wo; hbo-masters zijn in aantal veel kleiner en worden vaak in deeltijd aangeboden, al neemt het aandeel voltijdstudenten in hbo-masters wel toe. De meeste hbo-masters die worden gekozen zijn opleidingen in de sectoren Taal & Cultuur (met name kunstopleidingen) en Gezondheidszorg. Het aandeel internationale studenten is toegenomen tot een derde van de masterinstroom. De internationale instroom in het wo is groter dan in het hbo. De grootste groep bestaat uit studenten van Duitse afkomst.

De instroom in de educatieve masters die opleiden tot een onderwijsbevoegdheid is dit jaar verder gedaald. Deze daling was het sterkst in het wo. In totaal startten er dit jaar in het hbo en wo samen ruim 1.400 studenten aan een masteropleiding die opleidt tot een eerstegraads onderwijsbevoegdheid. Bij de educatieve masters in het hbo is de instroom het grootst bij opleidingen die *niet* opleiden tot een rol als leraar. De populairste educatieve hbo-master is de master Educational Needs met bijna 740 studenten.

Veruit de meeste bachelorgediplomeerden vanuit het wo stromen door naar een master. Dit geldt echter niet voor alle groepen studenten in dezelfde mate: het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dat van bachelor doorstroomt naar een master is lager (8 ppnt.) dan het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil lijkt bovendien langzaam toe te nemen. Het is niet bekend waardoor dit komt. Ook internationale studenten stromen minder vaak door.

Bijna negentig procent van de afgestudeerde bachelorstudenten in de sector bètatechniek die doorstromen naar een master blijft in de sector bètatechniek studeren. Het aandeel studenten dat binnen de sector bètatechniek doorstroomt is dit jaar toegenomen van 85 procent naar 89 procent. Dit geldt met name voor de doorstroom van wo-bachelor naar wo-master. Ook in andere sectoren kiest veruit de meerderheid van de bachelorgediplomeerden een master binnen dezelfde sector als hun bacheloropleiding. Dit aandeel is de afgelopen twee jaar zelfs gestegen. Degenen die niet doorstromen binnen dezelfde sector kiezen meestal voor een aanpalende sector, zoals van Onderwijs naar Gedrag en Maatschappij of van Economie naar Recht of Gedrag en Maatschappij.

De meeste gediplomeerde wo-bachelorstudenten kiezen een master aan dezelfde universiteit. Dit is nauwelijks veranderd de afgelopen jaren. Ruim een vijfde van de studenten die direct doorstromen, wisselt van universiteit; bij indirecte doorstroom (zoals na een tussenjaar) wordt er vaker van universiteit gewisseld. Er zijn hierbij verschillen tussen instellingen. Studenten kiezen vaker voor een master aan een universiteit die dichterbij ligt. Er wordt tevens vaker gewisseld binnen de Randstad en minder vaak tussen technische universiteiten. De reden voor de keuze van een andere universiteit is meestal de inhoud van de master en in sommige gevallen spelen de behoefte aan afwisseling en het opdoen van nieuwe ervaringen mee.

Studievoortgang en studiegedrag

Een al dan niet toegankelijk hoger onderwijs is ook zichtbaar tijdens de studie, een periode waarin studenten belangrijke keuzes maken en een beroep (kunnen) doen op begeleiding en ondersteuning. Dit studieproces is een belangrijk onderdeel van deze monitor en laat zien welke keuzes studenten maken, hoe gemotiveerd zij zijn, hoe ze zich inzetten voor de studie, hoe hun voortgang zich ontwikkelt, hoeveel tijd zij besteden aan studeren en werken, hoe tevreden zij zijn over hun opleiding, hoe opleidingsrendementen zich ontwikkelen en welke groepen studenten in hun studiegedrag extra aandacht nodig hebben.

Gemiddeld ligt de studievoortgang van studenten in het hoger onderwijs in 2020-2021 op 84 procent (ten opzichte van nominaal). De studievoortgang is lager onder studenten met een functiebeperking, eerstegeneratie-studenten, uitwonende studenten, hbo-studenten, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en mannen. Driekwart van de eerstejaars en ruim de helft van de ouderejaars loopt, naar eigen zeggen, op of voor op hun eigen schema.

De opleidingstaal staat het laatste jaar veel in de belangstelling. Tot 2019-2020 volgden meer studenten een studie in een andere taal dan in het Nederlands. Hier lijkt verandering in te zijn gekomen: na een stabilisatie vorig jaar is er nu een (kleine) afname te zien van studenten waarvan de opleidingstaal niet-Nederlands is. Vrouwen en eerstegeneratiestudenten volgen minder vaak een studie in een andere taal dan hun directe vergelijkingsgroepen.

Zo'n veertig procent van de bachelorstudenten heeft, net als vorig jaar, naar eigen zeggen een studieachterstand; ruim dertig procent wordt ook aangesproken op die studieachterstand. Hbo-studenten met een achterstand worden hier vaker op aangesproken dan wo-studenten met een achterstand. Ook studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannen en studenten met ouders met een laag inkomen worden vaker op hun studieachterstand aangesproken indien hier sprake van is. Ouderejaars en uitwonenden geven minder vaak aan dat zij aangesproken worden op een studieachterstand indien hiervan sprake is.

De bachelorrendementen zijn al jaren redelijk stabiel. In het hbo haalt al jaren de helft binnen vijf jaar het diploma; in het wo haalt ruim driekwart het binnen vier jaar (nominaal +1). Hbo-studenten met een vwo-diploma kennen het hoogste rendement, studenten uit het mbo het laagste. Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk laten (zowel in het hbo als in het wo) een lager bachelorrendement zien dan andere studenten. Kijkend naar de studieprogressie en rendementen valt steeds op dat met name studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten en mannen hier een negatiever beeld laten zien dan hun directe vergelijkingsgroepen.

De groep studenten met een (naar eigen zeggen) lage motivatie is verwaarloosbaar klein. Ruim veertig procent van de voltijd bachelor-studenten zet zich bovengemiddeld in voor de studie, iets meer dan voorgaand jaar. Vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma, dit percentage is ongewijzigd.

Bachelorstudenten besteden gemiddeld een kleine 34 uur aan hun studie per week. Dit is een ruim half uur minder dan voorgaand jaar. Hbo-studenten besteden gemiddeld een uur meer aan hun studie dan wo-studenten; vorig jaar was dit nog juist een half uur minder. Anders dan vorig jaar, besteden hbo-studenten minder tijd aan zelfstudie dan aan contacturen; bij wo-studenten is dit juist andersom. De hoeveelheid contacttijd van Nederlandse (voltijd)studenten komt overeen met het Europees gemiddelde, aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten iets meer tijd. Zo'n dertig procent van de studenten verrichtte bestuurswerk als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties (wo-studenten iets vaker dan hbo-studenten). Iets minder dan een vijfde van de studenten heeft studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan (meer in het wo dan hbo); dit aandeel is wederom iets gedaald.

Ruim driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie, hbo-studenten vaker dan wo-studenten. Studenten met een baan werken gemiddeld 13,5 uur per week; dit is net iets minder dan het voorgaande jaar. Nederlandse studenten werken iets vaker naast hun studie dan gemiddeld in de andere Eurostudent-landen; wel besteden ze minder uren per week aan hun betaalde baan. Studenten die meer dan zestien uur per week werken, laten de laagste studievoortgang zien. Voor eerstejaarsstudenten is de voornaamste reden om naast de studie te werken (net als voorgaande jaren) het kunnen doen van extra uitgaven.

Ruim tachtig procent van de studenten in het wo en ruim 65 procent van de studenten in het hbo is (zeer) tevreden over de opleiding. Wo-studenten zijn vaker tevreden over de inhoud van hun opleiding, docenten, studiebegeleiding en de mate waarin de studie uitdagend is dan hbo-studenten. Nederlandse studenten zijn vaker dan het Europese gemiddelde tevreden over de onderwijsvoorzieningen op hun instelling.

Uitval en switch in het eerste jaar

Dertig procent van de eerstejaars viel uit of switchte dit afgelopen jaar; dat waren ruim 27.000 hbo- en iets minder dan 13.000 wo-studenten. De uitval en switch zijn weer iets hoger dan de voorgaande twee jaren, toen er sprake was van een daling tijdens de coronapandemie. Er zijn meer switchers dan uitvallers. Hbo-eerstejaars stoppen of switchen nog steeds vaker dan eerstejaars in het wo, maar het verschil tussen beide groepen wordt steeds iets kleiner. Wat betreft vooropleiding vallen studenten met een vwo-achtergrond minder vaak uit dan studenten met een havo- of mbo-achtergrond. Ongeveer één op de negen hbo-eerstejaars en één op de twintig eerstejaars in het wo verlaat het hoger onderwijs volledig; van het merendeel is de bestemming onbekend. De uitval na twee jaar is in het hbo ook hoger dan in het wo. In het wo is het percentage studenten dat ook na twee jaar dezelfde opleiding volgt gestegen van 72 naar 76 procent; in het hbo is dit gedaald van 62 naar 59 procent.

De uitval en switch is in het hbo het hoogst in de sectoren Economie en Gedrag & Maatschappij en het laagst in de sector Taal & Cultuur. In het wo is de uitval en switch het hoogst in de sector Recht en het laagst in de sectoren Landbouw. Geslacht en migratieachtergrond zijn het meest bepalend voor uitval en switch. Het opleidings- en inkomensniveau van ouders doet er ook toe, maar in veel mindere mate. Mannen vallen nog steeds vaker uit dan vrouwen; dit verschil is de afgelopen jaren wel kleiner geworden. Het aandeel eerstejaars dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is groter dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond; in het wo zijn de verschillen tussen deze twee groepen kleiner dan in het hbo. Verder zijn de uitval en switch hoger onder studenten met een functiebeperking dan onder studenten zonder functiebeperking. Studenten met een functiebeperking geven overigens vaker aan dan anderen dat de opleiding of instelling hun uitval had kunnen voorkomen. Verschillen in uitval en switch tussen Nederlandse studenten en internationale studenten (met een vwo achtergrond) zijn minimaal.

Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al vijftien jaar een stabiel beeld. In het hbo zijn de uitval en switch iets hoger onder studenten die een tussenjaar namen, in het wo is dat juist omgekeerd; de verschillen zijn klein. De uitval en switch zijn lager wanneer er sprake is van selectie. De switch is hoger onder ho-studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. Het aandeel studenten dat uitviel vanwege een negatief bindend studieadvies was twee jaar geleden aanzienlijk lager door bsa-aanpassingen in de coronatijd. In het hbo is het aandeel dat vanwege bsa uitvalt nog steeds laag (3%), in het wo zegt veertien procent van de studenten niet door te gaan met dezelfde opleiding vanwege het bsa.

De belangrijkste redenen die studenten opgeven voor het niet voortzetten van hun studie zijn het maken van een verkeerde studiekeuze en het niet uitkomen van verwachtingen. Studenten die zich herinschrijven, hebben vaker bewust gekozen voor hun studie en ervaren bovendien vaker al aan het begin van het studiejaar een goede match of binding met de opleiding. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten lijkt ook bij te dragen aan minder uitval en switch. Studenten die in de studiekeuzecheck een negatief of twijfeladvies krijgen vallen ook vaker uit.

Studiefinanciering en de financiële positie van studenten

Studiefinanciering is het belangrijkste beleidsinstrument van de overheid om de financiële toegankelijkheid van het hoger onderwijs te waarborgen en komt tegemoet aan de kosten van studeren naast andere inkomstenbronnen die studenten inzetten, zoals een bijdrage van ouders of inkomsten uit werk. In de meeste landen werken tussen de tachtig en negentig procent van de studenten naast hun studie volgens het Europese onderzoek Eurostudent. In Nederland is dit 85 procent. Er is geen indicatie dat Nederlandse studenten gemiddeld meer tijd besteden aan betaalde arbeid dan in andere landen het geval is. In Nederland maakt al jaren één op de drie studenten gebruik van een aanvullende beurs, die met de invoering van het studievoorschot substantieel is verhoogd. De hoogte van de aanvullende beurs is afhankelijk van het inkomen van de ouders. Deze beurs kan oplopen tot meer dan 400 euro per maand en is gemiddeld 250 euro per maand. Met de herinvoering van de basisbeurs per 2023-2024 blijft de aanvullende beurs bestaan en zijn voorzieningen getroffen om ook het niet-gebruik van de aanvullende beurs (voor studenten die hier wel recht op hebben) terug te dringen. Ook wordt de inkomensgrens van de aanvullende beurs verder verruimd.

Studenten hebben de mogelijkheid om een lening af te sluiten voor kosten voor levensonderhoud en voor het betalen van collegegeld (collegegeldkrediet): 56 procent van de studenten met recht op studiefinanciering had afgelopen studiejaar een studielening. Dit is inclusief collegegeldkrediet (waarvan één op de vijf studenten gebruikmaakt). Het percentage lenende studenten van 56 procent komt overeen met ruim 355.000 studenten. De eerste jaren na de invoering van het studievoorschot is het percentage met een studielening fors gestegen; na 2017-2018 daalde dit weer. Studenten met minder draagkrachtige ouders lenen vaker dan studenten met draagkrachtige ouders. Het gemiddelde maandbedrag dat lenende studenten ontvangen is de laatste jaren stabiel (583 euro per maand). De halvering van het collegegeld in 2021-2022 (als gevolg van corona) heeft er ook voor gezorgd dat studenten een lager bedrag leenden. Er wordt vaker en meer geleend in het wo dan in het hbo. Eén op de drie studenten leent nagenoeg het maximale leenbedrag; driekwart van de studenten leent structureel (gedurende 10 of meer maanden per jaar).

Het percentage studenten zonder studieschuld kleiner is kleiner geworden. Had van het instroomcohort van 2014-2015 nog 35 procent geen studieschuld; van cohort 2015-2016 (het eerste studievoorschotcohort) heeft 25 procent geen studieschuld. Het betreft hier de schuldstand op 31 augustus 2022. Voor alle lenende studenten is de gemiddelde studieschuld van het eerste studievoorschotcohort op de genoemde peildatum ongeveer 7.500 euro hoger dan voor het laatste cohort onder het oude stelsel (€22.971 vs. €30.041). Hoe goed zijn studenten op de hoogte van hun studieschuld? Uit een survey komt naar voren dat iets meer dan de helft van de studenten weet hoe hoog de huidige schuld is en 47 procent een goede inschatting kan maken van de uiteindelijke studieschuld. Eén op de vijf studenten verwacht dat die uiteindelijke studieschuld meer dan 40.000 euro zal bedragen.

Het levenlanglerenkrediet (LLLK) is bedoeld voor studenten aan een erkende opleiding (mbo, hbo, wo), die geen recht (meer) hebben op reguliere studiefinanciering en voldoen aan daartoe gestelde eisen. In 2022 leenden bijna 14.000 studenten (incl. mbo) vanuit het levenlanglerenkrediet een maandbedrag van gemiddeld 233 euro.

Studenten zijn voorzichter geworden als het gaat om het afsluiten van een studielening, zo blijkt uit een onderzoek naar leenmotieven. Meer studenten dan vorig jaar hebben principiële bezwaren tegen lenen of geven aan dat lenen wordt afgeraden door ouders. Zij zeggen ook vaker dat zij ervoor kiezen om te werken in plaats van te lenen. Daarnaast is kennisgebrek over leenvoorwaarden als motief om niet te lenen belangrijker geworden. Ook bij studenten die wel lenen zien we dat de invloed van ouders verandert: steeds minder studenten lenen op advies van hun ouders. Ook steeds minder vaak noemen lenende studenten de gunstige leenvoorwaarden als motief om te lenen.

Het inkomen van studenten bestaat meestal uit een combinatie van ouderbijdrage, inkomen uit betaalde arbeid, lening en/of aanvullende beurs, die samen zorgen voor een inkomen van ruim 1.300 euro per maand. Verschillen manifesteren zich met name in de ouderbijdrage en het inkomen uit arbeid: zijn ouders hoogopgeleid of hebben zij een hoger inkomensniveau, dan ontvangen studenten ook een groter deel van hun inkomen van hun ouders en lenen zij ook een groter deel van hun inkomen. Studenten met ouders die een lager opleiding- en inkomensniveau hebben genereren meer inkomsten uit betaalde arbeid en de aanvullende beurs. Uiteindelijk zijn hierdoor de verschillen in het totale inkomen van studenten beperkt.

In 2021-2022 ervaart 22 procent van de studenten ernstige financiële moeilijkheden. Dit aandeel is sinds vorig jaar fors gestegen (toen was dit 17%). Eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders uit lagere inkomensniveaus, studenten met studieachterstand, studenten met een studielening en studenten met een functiebeperking ervaren meer financiële problemen dan hun vergelijkingsgroepen. Het gelijktijdig voorkomen van deze studentkenmerken zorgt voor een cumulatie van financiële moeilijkheden.

Eerstegeneratiestudenten

Studenten waarvan beide ouders géén opleiding in het hoger onderwijs hebben genoten, noemen we eerste-generatiestudenten. Deze studenten zijn als eerste generatie van hun naaste familie ingeschreven in het hoger onderwijs. Voor deze groep is het hoger onderwijs minder vertrouwd en om die reden is er in het kader van toegankelijkheid en kansengelijkheid veel beleidsaandacht voor deze groep. Het opleidingsniveau van de ouders van studenten is niet opgenomen in het 1cHO; de resultaten over deze groep studenten in dit rapport over eerstegeneratiestudenten zijn gebaseerd op CBS microdata en op surveydata (Start- en Studentenmonitor).

Eerstegeneratiestudenten uit het mbo stromen minder vaak door naar het hoger onderwijs dan mbo-gediplomeerden met hoogopgeleide ouders. Vanuit havo en vwo stromen zijn er nauwelijks nog doorstroomverschillen tussen scholieren met (een) hoogopgeleide ouder(s) en scholieren waarvan minstens één ouder hoogopgeleid is. Het aandeel eerstegeneratiestudenten in het hbo is hoger dan in het wo. Over de gehele hbo-instroom bekeken treffen we de meeste eerstegeneratiestudenten aan in de mbo-hbo doorstroom. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is eveneens hoger onder studenten met een migratieachtergrond en neemt af met het stijgen van het onderwijsniveau.

In hun studiekeuze maken eerstegeneratiestudenten soms andere afwegingen dan studenten met hoogopgeleide ouders. Zij vinden bijvoorbeeld een goed beroepsperspectief relatief belangrijk, waar studenten met hoogopgeleide ouders de inrichting van de studie juist zwaarder mee laten wegen. Ook lijken ze van andere studiekeuzebronnen gebruik te maken; zo nemen ze bijvoorbeeld vaker direct contact op met instellingen.

Eerstegeneratiestudenten lopen gemiddeld iets minder vaak op schema in hun opleiding dan studenten met hoogopgeleide ouders. Zij besteden relatief meer tijd aan een betaalde baan naast hun studie en geven als reden om te werken vaker aan dat ze dit doen om in het levensonderhoud te voorzien of om de studie te bekostigen. Zij verrichten minder vaak bestuurs- of vrijwilligerswerk en volgen minder vaak een honours-programma dan met hoogopgeleide ouders.

In het hbo vallen eerstegeneratiestudenten iets vaker uit, maar ze switchen wel iets minder vaak dan studenten met hoogopgeleide ouders. Het aandeel switchers is onder mbo-gediplomeerden echter wél hoger bij eerstegeneratiestudenten. In het wo is zowel de uitval als de switch van studenten met een vwo-achtergrond hoger onder eerstegeneratiestudenten. Bij vwo-gediplomeerden in het hbo is er geen verschil tussen eerstegeneratiestudenten en studenten met hoogopgeleide ouders.

Eerstegeneratiestudenten genereren meer inkomsten uit arbeid en een aanvullende beurs. Zij lenen minder dan studenten met een ho-achtergrond en ontvangen gemiddeld een lagere ouderbijdrage. Wanneer zij lenen, doen ze dit vaker omdat ze onvoldoende ouderbijdrage ontvangen. Zij ervaren ook meer financiële problemen.

Studenten met ouders met een laag inkomen

Het kunnen aanboren van financiële hulpbronnen is niet voor alle studenten vanzelfsprekend. Een gebrek aan financiële middelen kan invloed hebben op de studieloopbaan. De helft van de universitaire studenten heeft ouders die én hoog opgeleid zijn én in de hoogste inkomensgroepen vallen. In het hbo beslaat deze groep ongeveer dertig procent van het totaal. De aanvullende beurs compenseert een lagere ouderbijdrage voor studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen. Eén op de drie studenten ontvangt een aanvullende beurs. Studenten waarvan de ouders in de laagste inkomensgroepen ontvangen vaker een aanvullende beurs en lenen vaker én iets meer. Hoewel ze iets minder vaak een betaalde baan hebben, genereren ze wel meer inkomsten uit betaalde arbeid. Ze ontvangen minder ouderbijdrage dan studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen. Uiteindelijk komen de maandinkomens van studenten met meer en minder verdienende ouders ongeveer gelijk uit. Toch ervaren degenen met ouders met een laag inkomensniveau vaker financiële problemen (in combinatie met factoren als studievoortgang, lening en opleiding van ouders).

Studenten met ouders uit de lagere inkomensgroepen hebben een gemiddeld lagere studievoortgang en lopen minder goed op schema, ondanks dat zij meer tijd besteden aan hun studie. Ze hebben ook iets minder vaak een betaalde baan. Als zij wél een baan hebben is de reden daarvoor vaker om in hun levensonderhoud of studiekosten te voorzien of anderen te ondersteunen, waar studenten met ouders met een hoger inkomen vaker werkervaring als motief hebben om te werken. Studenten met ouders met een lager inkomen zijn minder vaak tevreden over de inhoud van de opleiding en vaker tevreden over hun docenten.

Studenten met ouders uit een lagere inkomensgroep vallen vaker uit en switchen ook vaker. Voor studenten van ouders met een bovenmodaal inkomen die uitvallen of switchen is 'een verkeerde studiekeuze' vaker de reden geweest dan voor studenten met minder verdienende ouder.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

De definitie van migratieachtergrond die in de monitor is gebruikt is de (oude) definitie van het CBS. Als ten minste één ouder in het buitenland is geboren, is er sprake van een migratieachtergrond. Het gaat dan om een westerse achtergrond als het geboorteland in Europa (excl. Turkije), Noord Amerika of Oceanië ligt (ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend); in andere gevallen spreken we van een niet-westerse migratieachtergrond.

Het afgelopen studiejaar had achttien procent van alle nieuwe voltijdstudenten in het hoger onderwijs een niet-westerse migratieachtergrond. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond stromen vanuit alle vooropleidingen (mbo, havo, vwo) iets vaker door naar het hoger onderwijs dan studenten zonder migratieachtergrond. Dit verschil is het grootst onder mbo-gediplomeerden. Mannelijke studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn ondervertegenwoordigd in selectieopleidingen. Het percentage studenten met een niet-westerse achtergrond dat na een bachelor doorstroomt naar een master loopt achter bij studenten met een Nederlandse achtergrond; dit verschil lijkt (vooral in het wo) langzaam toe te nemen.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lijken minder vaak een bewuste studiekeuze te maken en ervaren (in het hbo) minder binding met hun opleiding. In hun studiekeuze laten zij zich sterker leiden door de studie-inrichting en het beroepsperspectief dan studenten met een Nederlandse achtergrond, die juist meer afgaan op de inhoud van de studie. Ook gebruiken zij minder vaak actieve keuzebronnen en bezoeken zij vaker online dan fysiek de voorlichtingsactiviteiten.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben een lagere studievoortgang dan studenten zonder migratieachtergrond. Zij lopen minder goed op schema, zijn minder tevreden over hun opleiding, hebben vaker een studieachterstand en worden hier ook vaker op aangesproken. Het bachelorrendement van degenen met een niet-westerse migratieachtergrond is lager, al is dit verschil in het wo kleiner dan in het hbo. In het laatste jaar zien we dat de studiemotivatie hoger ligt bij studenten met een niet-westerse achtergrond, dat zij vaker een honoursprogramma volgen en dat zij minder vaak een betaalde baan hebben. Het percentage uitval en switch is al langere tijd hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. De verschillen met studenten met een Nederlandse achtergrond lijken wel kleiner te worden.

Studenten met een mbo-achtergrond

Uit veel onderzoeken is gebleken dat studenten met een mbo-achtergrond aansluitingsproblemen ervaren in het hoger onderwijs. Er worden in het mbo en in het hbo (en in samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen) tal van programma's en aansluitingsactiviteiten ingezet (zoals keuzedelen) om mbo-studenten beter voor te bereiden op een overstap naar het hbo. In de monitor is deze doorstroom een belangrijk punt van aandacht.

Mbo-gediplomeerden stromen, in vergelijking met havo en vwo, het minst vaak door naar het hoger onderwijs. Dat is logisch, omdat zij een beroepsopleiding hebben afgerond en er dan ook relatief vaak voor kiezen om te gaan werken. Zij schrijven zich in vergelijking met andere vooropleidingen vaker in voor een associate degree. Onder studenten met een mbo-vooropleiding is wel een stijging zichtbaar in het bètarendement, zowel voor mannen als voor vrouwen. Voormalig mbo-studenten lijken vaker een bewuste studiekeuze te maken en ervaren ook meer binding met hun (hbo-)opleiding dan havisten. Zij zijn echter wel het minst positief over de aansluiting van hun vooropleiding op het hoger onderwijs.

Studenten met een mbo-achtergrond kennen het laagste bachelorrendement. Ook is hun studievoortgang gemiddeld lager dan die van studenten met een havo- of vwo-diploma en vallen zij vaker uit dan vwo-gediplomeerden. Eerstejaars met een mbo-diploma kennen een hogere uitval dan switch; dit is bij studenten uit andere vooropleidingsgroepen juist omgekeerd. Bij uitval geven ze vaker aan dat de opleiding of instelling de uitval had kunnen voorkomen dan studenten met een andere vooropleiding.

Studeren met een functiebeperking of onder bijzondere omstandigheden

Veertien procent van de nieuwe studenten heeft hinder van een functiebeperking. Dit is hoger dan vorig jaar (toen was het tien procent). In het tweede 'coronacohort' (2021-2022), is er sprake van een toename van het aandeel studenten met een functiebeperking met het jaar ervoor (38 versus 35 procent). Vergeleken met andere Europese landen staat Nederland samen met Zweden op een gedeelde vierde plaats als het gaat om een goede toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Op de eerste drie plaatsen staan IJsland, Noorwegen en Finland.

Studenten met een functiebeperking onderscheiden zich van studenten zonder een beperking doordat zij zich beter voorbereiden op een vervolgstudie. Zij maken vaker gebruik van actieve keuzebronnen, raadplegen vaker websites van onderwijsinstellingen en bezoeken vaker intensieve voorlichtingsdagen. Daarnaast laten zij zich in hun studiekeuze meer leiden door inhoudelijke interesses en vinden zij het beroepsperspectief van de opleiding belangrijker dan studenten zonder een beperking. Ook doorlopen zij vaker een selectie-procedure. Van alle studenten waarvoor een bsa-norm geldt, ervaren studenten met een functiebeperking de invloed van deze norm op het studiedrag als negatiever dan studenten zonder functiebeperking.

De studievoortgang is onder studenten met een functiebeperking minder goed. Zij liggen vaker achter op schema dan studenten zonder functiebeperking. Tevens is er vaker sprake van een studieachterstand, terwijl zij gemiddeld wel 2,6 uur per week meer tijd aan hun studie besteden dan studenten zonder een beperking. Studenten met een functiebeperking worden vaker aangesproken op hun studieachterstand en kunnen zich minder dan gemiddeld inzetten voor hun studie terwijl hun studiemotivatie hoger is dan de vergelijkingsgroep. Studenten met een meervoudige problematiek laten een slechtere studieprogressie zien dan studenten met een enkelvoudige problematiek (uitsluitend een functiebeperking of een bijzondere omstandigheid). Bijna driekwart van hen heeft een studieachterstand.

Meer dan de helft van de studenten studeert met een beperking of onder problematische omstandigheden. Er is sprake van overlap tussen deze groepen: acht procent heeft naast een functiebeperking ook een bijzondere omstandigheid die het studeren belemmert. Studenten die studeren onder bijzondere omstandigheden (onder meer mantelzorg, zorg voor kinderen, relatie- en woon- en leefproblemen) kennen een minder goede studievoortgang dan studenten die niet belast zijn met bijzondere omstandigheden. Ook hebben zij vaker dan studenten zonder belastende omstandigheden een studieachterstand. De tijd die deze studenten aan hun studie besteden loopt uiteen. Mantelzorgers besteden gemiddeld de meeste tijd aan hun studie, namelijk 39 uur per week, terwijl studenten zonder belastende omstandigheden gemiddeld 33 uur per week aan de studie besteden. Studenten met zorg voor kinderen laten de minst goede studievoortgang zien en zij besteden ook het laagste aantal uren per week aan hun studie, namelijk 29 uur.

De uitval en switch zijn onder studenten met een functiebeperking hoger en deze studenten geven vaker aan dat de instelling dit had kunnen voorkomen. In het laatste jaar hebben studenten zonder functiebeperking vaker een betaalde baan naast hun studie dan hun vergelijkingsgroepen. Zij werken vaker om in hun levensonderhoud te voorzien of om anderen te ondersteunen dan studenten zonder een functiebeperking.

Een groot deel van studenten met een functiebeperking maakt gebruik van voorzieningen die hierop gericht zijn. Dat geldt eveneens voor studenten die belast zijn door bijzondere omstandigheden. Het gaat vooral om begeleiding, advies en aanpassing van toetsen en in mindere mate om aanpassing van het studieprogramma. Men is doorgaans redelijk tevreden met deze voorzieningen, maar de informatie over de beschikbare voorzieningen laat duidelijk te wensen over. Studenten met mantelzorgtaken zijn het minst tevreden. Slechts vijf procent van de studenten is bekend met het profileringsfonds; dat is nog lager dan vorig jaar. In het wo (6%) iets vaker dan in het hbo (3%). Studenten met een meervoudige problematiek zijn nog het beste bekend met het profileringsfonds (9%). Studenten met een meervoudige problematiek oordelen (significant) minder positief over de studiefaciliteiten, studieomgeving én studiebegeleiding dan studenten met een enkelvoudige problematiek.

Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

De instroom door Caribische studenten is dit jaar licht afgenomen. Elk studiejaar starten tussen de achthonderd en duizend studenten met een vooropleiding in het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) in het Nederlandse hoger onderwijs. De grootste groep gaat studeren aan een hbo-instelling. De meeste Caribische studenten zijn afkomstig van Curaçao en Aruba.

Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk kennen zowel in het hbo als in het wo een lager bachelorrendement. In het hbo behaalde slechts één op de vijf het diploma binnen nominaal plus één jaar en in het wo iets minder dan de helft. Studieswitch komt bij deze groep vaker voor dan bij studenten met een Europees Nederlandse vooropleiding; de uitval is juist lager onder Caribische studenten.

Verschillen tussen mannen en vrouwen

Al jaren zijn er in het hoger onderwijs verschillen in het studiegedrag van mannelijke en vrouwelijke studenten. Van alle instroomgerechtigden stromen vrouwen iets minder vaak (direct) door naar het hoger onderwijs dan mannen. Mannen kiezen vaker voor het wo en vrouwen iets vaker voor een hbo-opleiding. We zien dat vrouwen vaker een bewuste studiekeuze maken, vaker deelnemen aan activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, vaker algemene open dagen en intensieve dagen bezoeken en vaker deelnemen aan een selectieprocedure. Toch ervaren vrouwen in het wo minder binding met hun opleiding dan mannen. In het mbo volgen vrouwen vaker een doorstroomkeuzedeel.

Bepaalde opleidingen trekken duidelijk voornamelijk mannen of wel vrouwen. Er kiezen fors meer mannen dan vrouwen voor een bètatechnische opleiding; het bètarendement is bovendien lager onder vrouwen dan onder mannen. De pabo en verpleegkunde zijn daarentegen juist bij uitstek 'vrouwenstudies'.

In het hoger onderwijs doen vrouwen het over het algemeen beter dan mannen. Zij hebben minder vaak een studieachterstand, kennen een betere studievoortgang en lopen beter op schema. Vrouwen rapporteren een hogere motivatie en inzet dan mannen en volgen vaker een honoursprogramma. Geslacht is een van de meest in het oog springende factoren als we kijken naar het studierendement, dat beduidend hoger is onder vrouwelijke studenten. Percentages uitval en switch zijn gemiddeld lager bij vrouwen dan bij mannen. Naast hun studie hebben vrouwen vaker dan mannen een betaalde baan, waarvoor zij vaker als reden geven dat zij werkervaring op willen doen en dat zij werken om in hun levensonderhoud te voorzien.

1 Inleiding, opzet en vraagstelling

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

Sinds 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor beleidsmaatregelen gevolgd. In dit kader is vanaf 2013 elk jaar een rapportage gepubliceerd¹; de voorliggende rapportage is de elfde op rij. Telkens vormen verschillende beleidsmaatregelen het uitgangspunt van deze monitor, waarbij ontwikkelingen in kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs in kaart worden gebracht. Het gaat hier niet om strikt causale verbanden: omdat regelingen vaak overlappen in hun beoogde effecten, is niet met zekerheid te concluderen welke regeling precies verantwoordelijk is voor welk deel van de geconstateerde ontwikkelingen. De belangrijkste beleidsmaatregelen waarop deze monitor zich richt zijn onderstaande (ook toegelicht in de paragrafen 1.3 t/m 1.7):

- invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs en voorgenomen aanpassing ervan (en de beoogde herinvoering van de basisbeurs per 1-9-2023);
- Wet Kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies.

Bij brief van juli 2015 heeft toenmalig minister van OCW Bussemaker de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs.² In het parlementaire debat kwam aan de orde dat er (meer) aandacht moest zijn voor het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. De monitor beleidsmaatregelen ho combineert kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties), kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in op zowel de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen, als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en midden-inkomensgroepen, eerstegeneratiestudenten (studenten met ouders zonder ho-opleiding) en studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven; zo kunnen we incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar onderscheiden.

1.2 Invoering Wet studievoorschot hoger onderwijs per 1-9-2015

Op 20 januari 2015 werd de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze wet omvat een groot aantal maatregelen met als doel de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering werd afgesproken dat een belangrijk deel van het budget van de weggevalen basisbeurs werd verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Het studievoorschot heeft de volgende kenmerken:

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs met ingang van het studiejaar 2015-2016 afgeschaft. Nieuwe bachelor- of master-studenten kunnen lenen bij DUO (in 2023 maximaal €957,87 per maand). Daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: een collegegeldkrediet van maximaal €184,08 per maand in de maanden jan-aug en maximaal €192,83 in de maanden sep-dec; bij instellingscollegegeld (mx. €920,42 en €964,17 p/m).³ Het verschil tussen uit- en thuiswonend is opgeheven: alle studenten hebben dezelfde leenmogelijkheden. De maximale aanvullende beurs is €430,27 per maand. Met de afschaffing van de basisbeurs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.
- De lening mag in 35 jaar worden terugbetaald (voorheen 15 jaar), maar sneller aflossen is mogelijk. Het aflossingspercentage bedraagt maximaal vier procent (voorheen 12%) van het inkomen boven het wettelijk minimumloon (voorheen 84% van het wettelijk minimumloon). Een restschuld na 35 jaar (voorheen 15 jaar) wordt kwijtgescholden. De nieuwe terugbetaalregels golden vanaf september 2015 voor alle studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen. De datum 1 januari 2016 was het eerst mogelijke moment waarop studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen in de terugbetalingsfase konden komen (een aanloophase van twee jaar; daarna start op z'n vroegst de 'verplichte' aflosfase).

1 Broek, A. van den, Termorshuizen, T. & Cuppen, J. (red.) (2022). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S. Nijmegen: ResearchNed

2 Brief van de Minister van OCW. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

3 <https://duo.nl/particulier/studiefinanciering/bedragen.jsp>

- Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Het gaat hier om een lening voor het betalen van het collegegeld (hoger onderwijs) of het lesgeld (mbo). Voor mbo is deze maatregel ingegaan vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017. Deze leenmogelijkheid is bedoeld voor mensen in de leeftijd van 30-55 voor bij-, na- of omscholing. Voor deeltijdopleidingen geldt de ondergrens van 30 jaar niet. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkenden te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is.⁴

1.3 Herinvoering basisbeurs per 1-9-2023

In het coalitieakkoord is eind 2021 opgenomen dat het nieuwe kabinet voornemens was de basisbeurs opnieuw in te voeren in het hoger onderwijs en het leenstelsel daar af te schaffen. Op 6 juni jl. is het wetsvoorstel aangenomen in de Eerste Kamer. Voor het studiejaar 2023-2024 wordt het bedrag eenmalig aangevuld met een koopkrachtmaatregel voor uitwonende studenten. Daarnaast wordt de aanvullende beurs voor ho-studenten verbreed en zijn er maatregelen aangekondigd om het niet-gebruik van de aanvullende beurs tegen te gaan.⁵ De wet regelt tevens een tegemoetkoming voor studenten die onder het leenstelsel hebben gestudeerd.

1.4 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren.⁶ De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- *Betere herkenbaarheid opleidingen*. Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken: vergelijkbare opleidingen moeten dezelfde soort naam krijgen.
- *Driejarig hbo voor studenten uit het vwo*. Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor studenten uit het vwo inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- *Bredere bachelorstudies*. Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen vijf jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- *Definitieve invoering associate degree*. Het associate degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- *Aanpassing titels hbo*. Afgestudeerde hbo-studenten mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo-studenten ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.
- *Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei*. Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn 'toelaatbaar': de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.
- *Doorstroom hbo-propedeuse*. Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen sinds studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval/switch in het wo te verminderen.

4 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

5 De wet bevat ook maatregelen die studenten met een mbo-achtergrond raken. Deze worden hier buiten beschouwing gelaten.

6 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- **Toelatingseisen pabo.** Sinds 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek. Indien een aspirant-student bij instroom niet voldoet aan een of meer van deze eisen dient hij of zij een of meer aanvullende toetsen te maken. Tijdens de coronapandemie is de tijd voor studenten om aan de toelatingseisen te voldoen verruimd. Studenten hebben de mogelijkheid gekregen om al te starten op de pabo voordat ze de toelatingstoetsen hadden afgerond. Ze moesten de toelatingstoetsen uiterlijk op 31 december van het eerste studiejaar hebben gehaald om definitief op de pabo te mogen blijven. Inmiddels is er sinds september 2022 een experiment in werking waar alle (bekostigde) pabo's aan mee doen, op basis waarvan studenten sowieso aan de opleiding kunnen beginnen, maar uiterlijk aan het einde van het eerste jaar aan de vooropleidingseisen moeten voldoen.⁷
- **Hoger collegegeld kleinschalig en intensief onderwijs.** De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO als kleinschalig en intensief onderwijs worden beoordeeld een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld) en mogen selecteren. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven; de toestemming wordt geregistreerd in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).
- **De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is erop gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen.** Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen (studiekeuzeactiviteiten) die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze activiteiten worden de 'studiekeuzecheck' genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt; veel instellingen doen een uitspraak over de 'match' tussen student en opleiding (goed/twijfel/geen match), andere beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan soms leiden tot een advies voor vervolgactie of doorverwijzing. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven. Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn.
- **Vergoeding premaster.** Een student is voor elk studiejaar dat hij/zij voor een opleiding staat ingeschreven wettelijk collegegeld verschuldigd. Een premaster (oftewel schakeltraject) is formeel gezien geen opleiding in het hoger onderwijs die leidt tot een graad. Wel is de vergoeding die mag worden gevraagd voor een premaster afgeleid van het wettelijk collegegeld. Zo is wettelijk geregeld dat voor een premaster met een studielast van minder dan 60 studiepunten een vergoeding van maximaal een proportioneel deel van het wettelijk collegegeld mag worden gevraagd.⁸ Indien een premaster 60 studiepunten of meer bedraagt, mag de vergoeding maximaal de hoogte van het wettelijk collegegeld bedragen.
- **Aanvullende eisen.** Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk bij opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld. Het gaat dan om opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs (zoals University Colleges) en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd is. Of opleidingen aanvullende eisen hebben, is verwerkt in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).
- **Selectieve toelating tot masters.** Voor masters is sinds 2014 selectie mogelijk, waarbij wel geldt dat voor alle bachelor afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master.

⁷ Besluit van 5 juli 2022, houdende voorschriften voor een experiment met betrekking tot de bijzondere nadere vooropleidingseisen voor de opleiding tot leraar basisonderwijs, met het oog op verbetering van de toegankelijkheid (Besluit experiment bijzondere nadere vooropleidingseisen opleiding tot leraar basisonderwijs)

⁸ WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

- **Afschaffing gewogen loting.** In het kader van de Wet Kwaliteit in verscheidenheid wordt sinds studiejaar 2017-2018 geen gebruik meer gemaakt van gewogen loting bij numerusfixusopleidingen. In plaats daarvan wordt enkel een procedure van decentrale selectie ingezet: opleidingen mogen dan volledig zelf studenten selecteren om een betere match tussen student en opleidingen te bewerkstelligen. De inhoud van selectieprocedures wordt door de instellingen en/of opleidingen zelf bepaald. Wel moet de selectie plaatsvinden op grond van minimaal twee kwalitatieve selectiecriteria (bijvoorbeeld één cognitief en één non-cognitief). Studenten moeten zich uiterlijk 15 januari aanmelden voor een studie met decentrale selectie. Als er minder aanmeldingen dan plaatsen zijn, vindt er geen selectie plaats. Decentrale selectie beoogt er voor te zorgen dat de meest geschikte studenten zullen worden toegelaten.⁹ Er is een wetsvoorstel in de Tweede Kamer aangenomen waarin decentrale loting als selectiemethode toegevoegd wordt aan het selectie-instrumentarium voor numerus fixus opleidingen. Het wetsvoorstel moet nog behandeld worden in de Eerste Kamer. Aanleiding voor dit voorstel waren signalen dat na de afschaffing van loting de studentpopulatie aan numerusfixusopleidingen minder divers is geworden omdat bepaalde groepen minder kans maken de selectie succesvol te doorlopen (of ervan afzien vanwege zelfselectie).

1.5 Bindend studieadvies

Instellingen in het hoger onderwijs zijn wettelijk verplicht om elke student aan het einde van het eerste studiejaar een advies te geven over het wel of niet voortzetten van hun opleiding. De wet biedt daarnaast de mogelijkheid om een bindend studieadvies (bsa) te geven, een bindende beslissing over de voortgang van de opleiding. Of een instelling een bsa hanteert, mag ze zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd.¹⁰ Wanneer het advies negatief is moeten studenten stoppen met de opleiding. Het studieadvies is negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC) en/of wanneer de student niet voldoet aan kwalitatieve eisen die de instelling hanteert. De meeste instellingen koppelen het bsa aan een minimum aantal te behalen studiepunten, maar het bsa kan ook bestaan uit kwalitatieve eisen. De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Elke opleiding bepaalt zelf de norm. In de coronatijd is de bsa-norm voor veel studenten versoepeld: in het hbo is het bindend studieadvies uitgesteld naar het volgende jaar, in het wo is het aantal benodigde ec's voor een positief advies generiek verlaagd met tien tot vijftien procent.

1.6 Coronamaatregelen

De coronamaatregelen die nu zichtbaar zijn in de trendgegevens hebben vooral betrekking op versoepeling van de vooropleidingseisen voor instroom in de studiejaar 2020-2021, 2021-2022 en 2022-2023. Naast afgelasting van het centraal schriftelijk examen in het voortgezet onderwijs in 2020, was er een jaar later sprake van de zogeheten 'duimregeling'. Diplomakandidaten die dat nodig hadden om te slagen, mochten een vak (zijnde geen kernvak) wegstrepen. Dat betekent dat dit vak niet werd meegeteld bij de bepaling van de uitslag. Daarnaast was er sprake van een halvering van het wettelijk collegegeld voor alle studenten in de 2021-2022. Eerstejaars (en tweedejaars aan lerarenopleidingen) die al de helft betaalden, betaalden in dat jaar een kwart van het collegegeld.

1.7 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op data uit meerdere bronnen (zie §1.7). In onderstaand overzicht zijn alle onderzoeksvragen opgenomen, inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- a) In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 31 288, nr. 399

¹⁰ WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

- b) Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- c) Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- d) Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in tekortsectoren en bètatechnische studies) en in associate degrees?
- e) Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, woonsituatie, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- f) Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten, studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk en van studenten met een functiebeperking?
- g) Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

Hoofdstuk 3: Studiekeuze

- a) Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b) Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c) Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- d) Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck; heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- e) Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- f) Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studiedadvis (bsa) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- g) Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- h) Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

Hoofdstuk 4: Van bachelor naar master

- a) Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- b) Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- c) Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?
- d) Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- e) Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?
- f) Hoeveel masterstudenten volgen een master van hun eerste of tweede keuze?

Hoofdstuk 5: Studievoortgang en studieproces

- a) Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- b) Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen en verbetert de studievoortgang van studenten?
- c) Verbetert de inzet en motivatie van studenten?
- d) Hoe ontwikkelt zich de tijdbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- e) Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en wat is de motivatie voor eerstejaarsstudenten om te werken naast de studie?
- f) Verbetert de kwaliteit van de opleiding volgens studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- g) Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?

- h) Verandert de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?
- i) In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Hoofdstuk 6: Studeren onder bijzondere omstandigheden

- a) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met functiebeperkingen af, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn deze studenten over de voorzieningen?
- b) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn zij over deze voorzieningen?
- c) In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Hoofdstuk 7: Uitval en switch

- a) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?
- b) Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?
- c) Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?
- d) Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeprocessus tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- e) Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- f) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

Hoofdstuk 8: Studiefinanciering en leengedrag

- a) Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- b) Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- c) Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- d) Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- e) Verandert de financiële situatie van studenten?
- f) Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

1.8 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is waar mogelijk gebruikgemaakt van registers, dan wel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf beschrijven we deze bronnen kort. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gebruikt.

Bronnen

Het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult ze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten). Het 1cHO is voor bepaalde analyses verrijkt met een aantal andere indicatoren/indelingen die afkomstig zijn van DUO (indeling in bètatechniek), CROHO (o.a. selecterende opleidingen, studielast, research-masters), Studiekeuze123 (o.a. numerusfixusopleidingen) en OCW (opleidingen met halvering collegegeld). Opleidingen zijn als bètatechnisch gekwalificeerd als ze zijn ingedeeld in cluster 1 of 2. Dit is conform het vastgestelde door het Platform Talent voor Technologie (aangeleverd door DUO). De clusterindeling is als volgt:

- 0 Overig hoger onderwijs
- 1 Bèta Natuur & Techniek
- 2 Meer dan 50% bèta
- 3 Lerarenopleiding bèta
- 4 Minder dan 50% bèta

Het 1cHO is daarnaast verrijkt met studiefinancieringsrecords van studenten. Deze zijn afkomstig uit DUO SFS (Studiefinancieringssysteem) en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs, lening en ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. Op basis van de inschrijfgegevens is bepaald of studenten die geen gebruikmaken van studiefinanciering wél studiefinancieringsgerechtigd zijn (op basis van leeftijd bij eerste instroom, nationaliteit en verblijfsjaar). De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2007 tot en met 2021-2022 zijn gebruikt. DUO leverde daarnaast een recent bestand met toegekende bedragen voor het levenlanglerenkrediet (mbo, hbo, wo).

De Studentenmonitor hoger onderwijs (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om, door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaaleconomische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles gerelateerd aan de sociaaleconomische status van studenten.

De Startmonitor is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree aan een hogeschool of universiteit tot aan het einde van het eerste studiejaar.¹¹ Deze monitor brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeprocess in kaart, inventariseert hoe studenten ‘landen’ in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

CBS microdata zijn gebruikt om het opleidingsniveau en het inkomen van ouders toe te voegen aan de analyses, zodat de relatie tussen de sociaaleconomische klasse van de ouders en gedragingen van studenten in kaart kunnen worden gebracht. Daarnaast zijn alle resultaten over studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk gebaseerd op de CBS microdata.

Eurostudent (www.eurostudent.eu) is een Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data over sociaaleconomische kenmerken van studenten, toegankelijkheid van het hoger onderwijs en internationalisering. Een van de doelstellingen is het identificeren van obstakels die een succesvolle studie in het hoger onderwijs in de weg staan. Belangrijke uitgangspunten zijn de Bologna-verklaring en Lissabondoelstellingen, gericht op verhoging van de deelname aan het hoger onderwijs en onderliggend de assumptie dat deelname aan het hoger onderwijs in sterke mate samenhangt met de sociaaleconomische achtergrond van studenten. In deze Monitor worden data uit Eurostudent gebruikt om de Nederlandse studentenpopulatie op verschillende kenmerken zoals tijdbesteding en tevredenheidsaspecten te vergelijken met andere Europese studentenpopulaties. Omdat het veldwerk van Eurostudent driejaarlijks plaatsvindt, zijn de cijfers uit deze bron voor dit jaar 2022-2023) identiek aan die van de vorige monitor (de meest recente meting was Eurostudent VII in studiejaar 2018-2019 (publicatie 2020-2021). Voor de volledigheid zijn ze opnieuw opgenomen.

¹¹ Sinds 2017-2018 wordt het veldwerk voor de Startmonitor uitgevoerd in opdracht van OCW

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen werd tot 2019 gebruikgemaakt van gegevens uit de Nationale Studentenenquête (NSE). Net als in voorgaande jaren is er in deze editie van de Monitor dus geen gebruikgemaakt van gegevens uit de NSE. Reden hiervoor is het gebrek aan betrouwbare cijfers van de afgelopen jaren. In 2019 bevatte de NSE door problemen met het veldwerk niet voor alle opleidingen betrouwbare gegevens; in 2020 is de NSE vanwege COVID-19 niet doorgegaan.¹² Daarom wordt de tevredenheid over de opleiding, inhoud van de opleiding, over docenten en over begeleiding dit jaar opnieuw uit de Studentenmonitordata gehaald, evenals het oordeel over hoe uitdagend de opleiding is (dit laatste oordeel kwam eerder ook al uit de Studentenmonitor). De tevredenheidsoordelen kunnen daarom enigszins verschillen van de NSE-figures die in eerdere jaren zijn weergegeven.

Doelgroepen

Om onder andere de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te bestuderen wordt in de analyses telkens onderscheid gemaakt tussen diverse respondentgroepen. De resultaten zijn altijd berekend voor het gehele hoger onderwijs en zijn doorgaans uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen doelgroepen. Bij géén melding van verschillen (in de tekst), zijn er geen significante verschillen gevonden. Er is onder andere onderscheid gemaakt naar:

- opleidingssector (croho-onderdeel);
- opleidingskenmerken: lerarenopleidingen, tekortsectoren, bètatechnische opleidingen, opleidingen met selectie
- studenten met een niet-westerse migratieachtergrond;¹³
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;
- studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk;¹⁴
- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- studenten die studeren onder bijzondere omstandigheden;
- eerstegeneratiestudenten (geen van beide ouders heeft een diploma in het hoger onderwijs behaald);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- internationale studenten;
- werkende studenten;
- oudere studenten;
- woonsituatie (uit- en thuiswonenden);
- lenende en niet-lenende studenten.

1.9 Leeswijzer

De in paragraaf 1.6 genoemde vragen worden in de volgende hoofdstukken thematisch beantwoord. In alle hoofdstukken zijn zoveel als mogelijk de actuele ontwikkelingen binnen het onderwijslandschap in aanmerking genomen. De hoofdstukken sluiten telkens af met een samenvatting waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. Dit rapport bevat daarnaast een managementsamenvatting met een beschrijving van de belangrijkste conclusies en verschillen tussen studentgroepen.

¹² Brief van de Minister van OCW aan de Tweede Kamer. COVID-19 aanpak Hoger onderwijs, ref. 23816348, 19 maart 2020.

¹³ Internationale studenten zijn als zodanig gemarkeerd in het 1cHO: studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', in de categorie 'overig', of in de categorie 'onbekend'; én die een niet-Nederlandse nationaliteit hebben. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld (categorie 'onbekend'). Studenten in de categorie 'vooropleiding onbekend' zijn voor een groot deel internationale studenten. Ook de categorie 'overig' (zoals colloquia) bevat internationale studenten. Als in de deze monitor onderscheid gemaakt wordt naar het 1cHO-veld vooropleiding vóór het ho komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, internationale studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij/zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond': www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond. Inmiddels is er een nieuwe definitie gemaakt. Omdat deze nog niet is verwerkt in de registers, wordt in deze monitor nog de oude definitie gebruikt. Dit is in lijn met de definitie die door OCW-breed wordt gehanteerd.

¹⁴ Zie voor definities en selecties paragraaf 2.2.

Hoofdstuk 2 beschrijft de doorstroom (van toeleverend onderwijs; havo, vwo en mbo) en onderwijsdeelname in de bachelor op basis van de Startmonitor, stroombestanden (DUO), CBS microdata en Eurostudent. Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses. Trends in het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs, eventueel na een tussenjaar, wordt duidelijk. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de omvang en veranderingen van de eerstejaarsinstroom in de bachelor, associate degrees en opleidingen met selectie. Ook komt de typering van de nieuwe bachelorinstroom aan bod, gelet op onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en). Daarnaast komt de bachelorinstroom per sector aan de orde en besteedt de monitor aandacht aan studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk.

Hoofdstuk 3 behandelt het studiekeuzeproces en selectie. Dit gebeurt op basis van de Startmonitor. De start in het hoger onderwijs wordt bestudeerd met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook ervaringen met de studiekeuzecheck komen hier aan bod. Tevens komen studenten die te maken krijgen met selectie aan de orde en is er aandacht voor de aansluiting tussen vooropleiding en het hoger onderwijs.

In **hoofdstuk 4** bekijken we de doorstroom van de bachelor naar de master; zowel de overgang van bachelor naar master als de instroom in de master (1cHO) worden belicht. Ook is er weer een analyse uitgevoerd op gegevens uit de Studentenmonitor, die nader ingaat op (redenen) voor wel of niet kiezen van een master, het (niet kunnen) volgen van de master van eerste keuze en het kiezen voor een meerjarige master.

Studievoortgang, studiegedrag (onderwijsintensiteit en tijdbesteding), rendementen, de kwaliteit van opleidingen, excellentie en taal van de opleidingen komen in **hoofdstuk 5** aan bod. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor en het 1cHO, met aanvullingen uit Eurostudent en de CBS microdata (rendementen, incl. studenten afkomstig uit de Caribische delen van het Koninkrijk).

Hoofdstuk 6 richt zich op het welzijn van studenten. Voor studenten met een functiebeperking, zorgtaken of andere bijzondere omstandigheden is onderzocht in hoeverre zij belemmerd werden in hun studie. Daarbij is ook nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaken en hoe zij die beoordelen.

Hoofdstuk 7 behandelt de studieuitval: we volgen eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. We gaan na of het aandeel dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling is toegenomen of afgenomen en welke achtergrondkenmerken van invloed zijn. Er wordt ook een uitsplitsing gemaakt naar sectoren. Daarnaast is gekeken naar de uitval van studenten afkomstig uit de Caribische delen van het Koninkrijk.

Het laatste hoofdstuk, **hoofdstuk 8**, bespreekt het gebruik van studiefinanciering met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. Er wordt onder andere ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken, leenmotieven en de inkomenspositie van studenten. Hiervoor wordt met name gebruikgemaakt van data uit het 1cHO/SFS en de Studentenmonitor.

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

Anja van den Broek, Joris Cuppen & Niels Vullings

2.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk beschrijft de doorstroom van mbo-4, havo en vwo naar het hoger onderwijs en de typering van de nieuwe instroom in de bacheloropleidingen en associate degree. We kijken hierbij naar ontwikkelingen sinds 2011 en gaan in op de doorstroom en instroom in relatie tot student- en opleidingskenmerken. We starten de tijdreeksen in het instroomjaar 2011-2012. De volgende vragen staan centraal:

- In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in tekortsectoren en bètatechnische studies) en in associate degrees?
- Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, woonsituatie, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten, studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk en van studenten met een functiebeperking?
- Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

2.2 Data en definities

Doorstroomdata DUO

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. Hieraan liggen de cohortbestanden van DUO ten grondslag. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden (diplomacohorten) in het reguliere voortgezet onderwijs en het mbo (niveau 4) vanaf 2010-2011, het schooljaar dat zij eindexamen deden. Het *eindexamenjaar* 2011 in de tabellen en figuren staat dus voor het schooljaar 2010-2011 (waarin zij slaagden aan het eind van dat schooljaar); het *instroomjaar* 2011 staat voor het studiejaar 2011-2012. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2011 eindexamen deden (eindexamenjaar 2010-2011) en in augustus 2011 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2011-2012) zijn gekarakteriseerd als ‘directe doorstroom’. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we ‘indirecte’ doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen naar het hoger onderwijs, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar. In de Monitor beleidsmaatregelen is (voor wat betreft het mbo) alleen de doorstroom weergegeven voor gediplomeerden in mbo-4 bol. Omdat doorstroom vanuit de bbl naar het hoger onderwijs minder voor de hand ligt, is deze groep niet meegenomen.¹⁵

CBS microdata

In dit hoofdstuk is op twee manieren gebruikgemaakt van CBS microdata: voor analyses van de samenhang tussen doorstroom en het opleidingsniveau van de ouders en voor de instroom van studenten vanuit de Caribische Koninkrijksdelen. De reden voor het eerstgenoemde is dat in de beschikbare DUO-bestanden het opleidingsniveau van de ouders ontbreekt. Doel van deze analyse is, evenals vorig jaar, het beter in kaart brengen van de relatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en het doorstroomgedrag van de student.

¹⁵ Voor het bbl-diplomacohort niveau 4 ligt de directe doorstroom naar het hoger onderwijs op ongeveer 6%; dit percentage is sinds 2006 redelijk stabiel (tussen 5% en 8%) en ligt in het laatste meetjaar op 6%.

Voor de doorstroom naar het hoger onderwijs zijn drie groepen onderscheiden naar de route die ze hebben gevolgd; gediplomeerden op de niveaus mbo niveau 4, havo of vwo. Voor gediplomeerden uit het mbo zijn alleen studenten uit de (voltijd) bol meegenomen. Voor studenten afkomstig uit de bbl geldt dat zij vaak ouder zijn en al een baan hebben wat het minder waarschijnlijk maakt dat zij zullen doorstromen naar het hoger onderwijs. Gediplomeerden uit de schooljaren 2010-2011 tot en met 2020-2021 zijn meegenomen in deze analyses. Voor elke student is bepaald of hij het schooljaar na diplomering (t+1) of het schooljaar daarna (t+2) is ingestroomd in het (bekostigd) hoger onderwijs (hbo of wo). Havisten die na diplomering zijn ingestroomd in het vwo zitten in deze jaren nog in het vwo en kunnen dus (nog) niet zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Zij zijn daarom buiten beschouwing gelaten bij de analyses over *instroom* in het hoger onderwijs. In een aparte analyse is de doorstroom naar vwo vanuit havo bekeken. Voor de doorstroom-analyses is nagegaan of mbo, havo en vwo-gediplomeerden 1 en 2 jaar na hun diplomering zijn ingeschreven in het hoger onderwijs. Daarnaast zijn voor elke student de ouder(s) opgezocht in het databestand en is, indien bekend, het opleidingsniveau van de ouder(s) toegekend. Hierbij is een indeling gemaakt naar twee categorieën: ten minste één van de ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (geen eerste generatie hoger onderwijs) of geen van beide ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (eerste generatie hoger onderwijs). Het hoogst behaalde niveau van één van de ouders is leidend. Indien voor beide ouders het opleidingsniveau onbekend is, is de categorie ‘onbekend’ toegekend.

Daarnaast is er een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen.¹⁶ Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van de eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

Instroom in de bachelor

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1CHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die zijn afgesproken met OCW. Dit houdt in dat de februari-instroom in alle jaren buiten beschouwing is gelaten en dat alleen degenen zijn meegenomen die voor het eerst zijn begonnen in het (domein) hoger onderwijs.¹⁷ Studenten die switchen van hbo naar wo en vice versa en studenten die zijn geswitcht binnen het hbo of wo worden dus niet gerekend tot de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs, tenzij anders is vermeld. Dus studenten die in een bepaalde ho opleiding eerstejaars zijn en al eerder in het hoger onderwijs hebben gezeten tellen *niet* mee voor de instroom voor dat studiejaar. De volgende cohortdefinitie is gebruikt:

- hoofdschrijvingen in het domein hoger onderwijs (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;¹⁸
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat alleen studenten die staan ingeschreven op 1 oktober van desbetreffend studiejaar zijn meegenomen in de instroomcohorten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars hoger onderwijs is.

¹⁶ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba

¹⁷ Cijfers die door de VH en VSNU worden berekend zijn (VSNU) inclusief de februari-instroom en gaan (VSNU en VH) uit van studenten die voor het eerst in het hbo c.q. wo instromen. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdschrijving in het hoger onderwijs en is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten.

¹⁸ Studenten die zijn ingestroomd in een associate degree zijn in een aantal tabellen afzonderlijk genoemd. Ze zijn niet samengenomen met de bachelor, tenzij dit expliciet is vermeld.

Voor de instroom in associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 (of de code type hoger onderwijs = ad) met een hoofdinschrijving die voldoet aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. Ook hier geldt dat de studenten die bijvoorbeeld switchten van een hbo-bachelor naar een associate degree buiten beschouwing zijn gelaten. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of ook op duale studenten en deeltijdstudenten.

Voor de indeling in bètatechniek en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die de Platform Talent voor Technologie hanteert (voorheen Platform Bèta Techniek). Deze indeling wordt geactualiseerd door DUO en is door DUO verstrekt aan ResearchNed. Hierin zijn opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètatechniek, te weten: bèta natuur & techniek (*); studies met een bètagehalte >50% (*); lerarenopleiding bètatechniek; studies met een bètagehalte <50% en overig hoger onderwijs. De typering van bètatechniek en niet-bètatechniek (voor de berekening van de bètatoegang) voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincodes (mbo). De opleidingen met de techniekindicatie 'Technisch' in het crebo zijn aangemerkt als bètatechnische opleidingen, evenals de profielen (of combinatieprofielen) met NG of NT in havo en vwo.

Voor de definitie van internationale studenten is gebruikgemaakt van de definitie zoals die is opgenomen in het 1cHO. Internationale studenten zijn studenten die een vooropleiding hebben behaald in het buitenland, óf een vooropleiding hebben die wordt geplaatst in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend'. Verder hebben zij een niet-Nederlandse nationaliteit. Studenten met meerdere nationaliteiten waarvan er een Nederlands is, worden niet beschouwd als internationale student. De definitie van 'internationale studenten' is hiermee gebaseerd op velden uit het 1cHO: hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs en nationaliteit. De hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs is daarnaast ook gebruikt in een aantal figuren om na te gaan met welke diploma de bachelorstudenten zijn *ingestroomd*. Dit veld kan de volgende waarden hebben:

- v(m)bo (regulier Nederlands diploma vmbo);
- havo (regulier Nederlands diploma havo);
- mbo (regulier Nederlands diploma mbo);
- vwo (regulier Nederlands diploma vwo);
- buitenlands (studenten met buitenlandse diploma of Europese school);
- overig (dit bevat: toelatingsexamens, colloquium doctum, vooropleidingsonderzoek, beschikkingen, verklaringen toetsingscommissie, ministeriele beschikking, overige getuigschriften en niet voltooide vooropleidingen);
- onbekend.

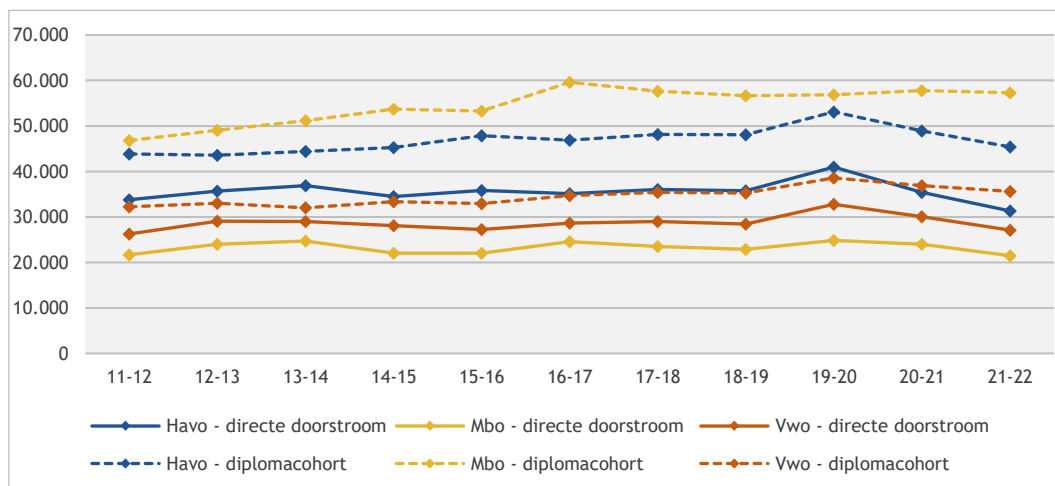
Van de categorie 'onbekend' wordt de grootste groep (indien deze categorie gecombineerd wordt met de nationaliteit) gevormd door internationale studenten. Van hen zijn geen 'officiële' vooropleidingen geregistreerd, maar door de combinatie met de nationaliteit is een groot deel van deze groep wel als internationale student in dit rapport opgenomen.

Daarnaast is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor hoger onderwijs (2015-2021) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2021) voor schattingen van de sociale herkomst van studenten en de vaststelling van studenten met functiebeperking. Hierbij is gekeken naar studenten *die ook daadwerkelijk in het onderwijs belemmeringen ondervinden als gevolg van hun functiebeperking*. Hiervoor is een selectie gemaakt van studenten met *veel tot zeer veel belemmeringen* tijdens hun studie als gevolg van hun functiebeperking.¹⁹

¹⁹ In de Startmonitor is deze vraag de laatste drie jaar veranderd (het hebben van belemmeringen is in een filtervraag opgenomen). Voor beide onderzoeken geldt dat na invoering van de AVG in 2018 een toestemmingsvraag is opgenomen bij de vraag over functiebeperking. Dit kan verschillen geven met voorgaande jaren. Hiermee moet rekening gehouden worden bij de interpretatie.

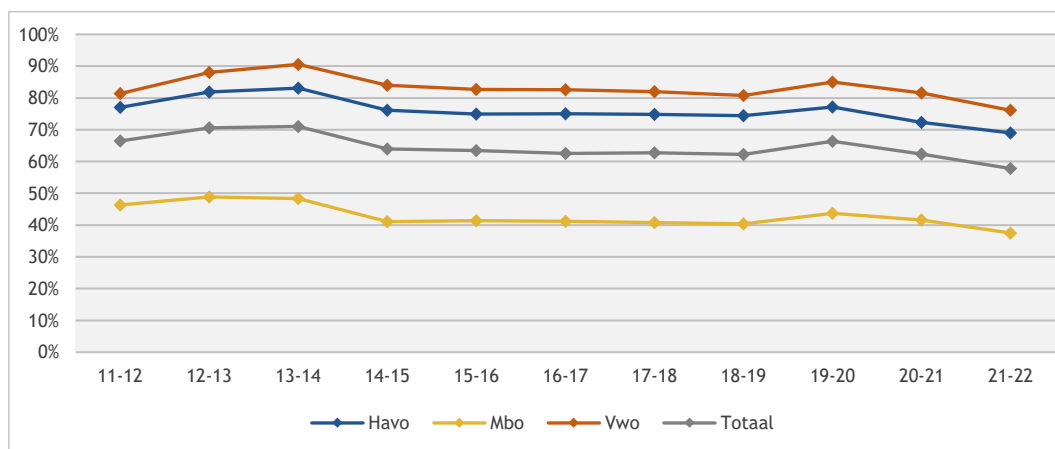
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

Figuur 2.1 laat in stippellijnen het *aantal* scholieren/studenten zien dat een diploma heeft behaald voor havo, mbo-4 en vwo. Deze gediplomeerden zijn in principe instroomgerechtigd voor het hoger onderwijs. De andere lijnen laten de daadwerkelijke (directe) doorstroom naar het hoger onderwijs zien. Vooral op het havo en vwo is te zien dat er meer leerlingen een diploma behaalden dan in de jaren ervoor (en erna). In het mbo bleef de omvang van de diplomacohorten nagenoeg stabiel.

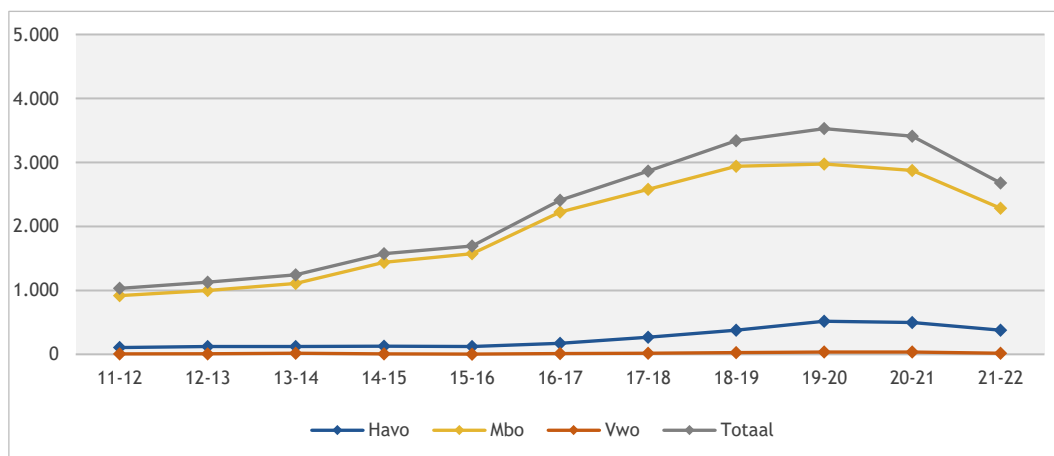
Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten (leerlingen die in hetzelfde jaar hun diploma hebben behaald) havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2011-2012 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)

Voor het eindexamencohort 2019-2020 (instroomjaar 2020-2021, het eerste coronacohort) gold dat er meer leerlingen een diploma behaalden. De doorstroom (figuur 2.2) was in dat jaar ook hoger dan in andere jaren (85% voor vwo, 77% voor havo en 44% voor mbo). Het jaar erna (eindexamencohort 2020-2021) normaliseert dit weer (82% voor vwo, 72% voor havo en 42% voor mbo). Het laatste jaar daalt de doorstroom verder (76% voor vwo, 69% voor havo en 35% voor mbo). Daar waar eerst de coronaperiode waarschijnlijk de fluctuaties veroorzaakte, zou het laatste jaar mogelijk de beoogde herinvoering van de basisbeurs per studiejaar 2023-2024 een rol kunnen spelen: studenten stellen wellicht de studiekeuze nog een jaar uit om zo weer volledig aanspraak te kunnen maken op de basisbeurs. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen. In het mbo was het aantal gediplomeerden vorig jaar stabiel, dit jaar is het aantal mbo-4-gediplomeerden nagenoeg gelijk gebleven. De boeggolf ten tijde van de invoering van het studievoorschot is hier in omgekeerde vorm te zien. Als doorstroompercentages vergeleken worden met die van vóór de coronacrisis (eindexamencohort 2018-2019) is een daling zichtbaar van vier procentpunt (van 62% naar 58%; figuur 2.2). Voor vwo zien we een daling van 81 naar 76 procent, voor havo van 74 naar 69 procent, voor mbo van 40 naar 37 procent. Voor alle groepen is dit doorstroompercentage historisch laag, lager dan in de afgelopen tien jaar.

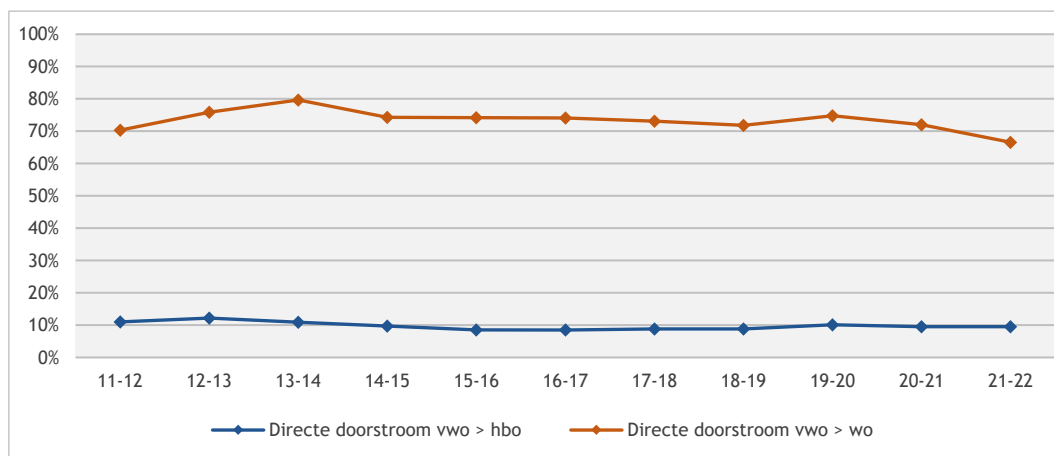
Figuur 2.2: Directe doorstroom van diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.3 toont de directe doorstroom naar een associate degree. Vanuit het vwo is die doorstroom verwaarloosbaar (minder dan 20 studenten). Vanuit havo ligt dit aantal het laatste jaar op ongeveer 380 studenten (procentueel is dit redelijk stabiel, ongeveer 1% van de gediplomeerden), vanuit mbo op ongeveer 2.300 (4% van de gediplomeerden; het jaar ervoor was dit 5%).

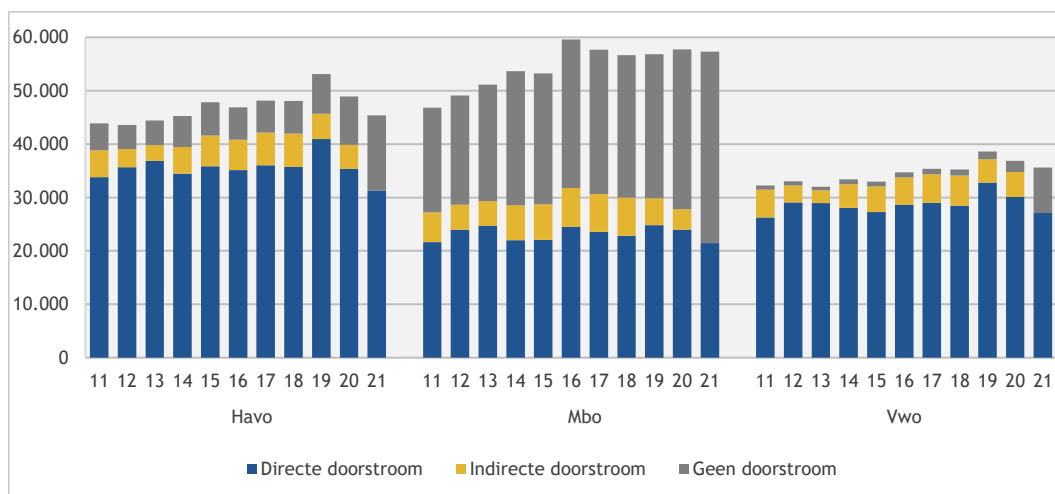
Figuur 2.3: Aantal gediplomeerden havo/vwo/mbo die (direct en indirect) zijn doorgestroomd naar een associate degree (bron: DUO stroomdata)

Studiekeizers met een vwo-diploma kunnen kiezen voor hbo of wo. Figuur 2.4 laat zien dat verreweg de meeste vwo-ge-diplomeerden kiezen voor wo. Dit percentage is vergeleken met vorig jaar verder gedaald van 72 procent naar 69 procent. Gemiddeld (over alle jaren heen) kiest ongeveer negen procent voor het hbo. Dit is (vergeleken met de afgelopen twee jaar) dit jaar stabiel gebleven op tien procent.

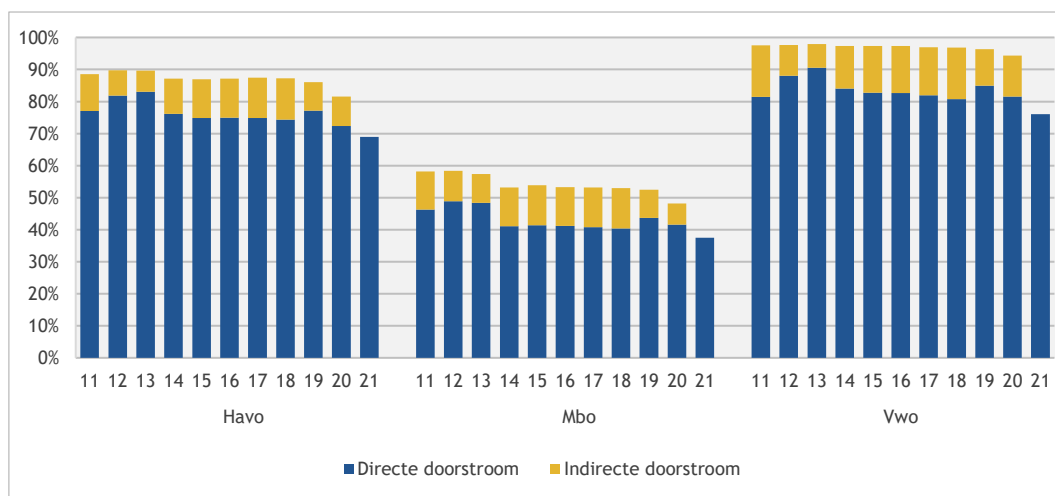
Figuur 2.4: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Gediplomeerden kunnen ervoor kiezen om na diplomering direct door te stromen naar het hoger onderwijs (directe doorstroom), of om eerst iets anders te gaan doen zoals een tussenjaar alvorens door te stromen naar het ho (indirecte doorstroom). Figuur 2.5 laat deze directe en indirecte doorstroom zien in aantallen. Kijken we naar de historie dan kiezen leerlingen er vooral voor om direct door te stromen en zien we dat de indirecte doorstroom in *aantal* redelijk stabiel is (met uitzondering van de twee jaren vóór de invoering van het studievoorschot in 2015-2016). Ook hier is goed te zien dat de directe doorstroom in *aantallen* leerlingen het laatste jaar voor alle groepen lager ligt ten opzichte van het pré-coronacohort (2018-2019).

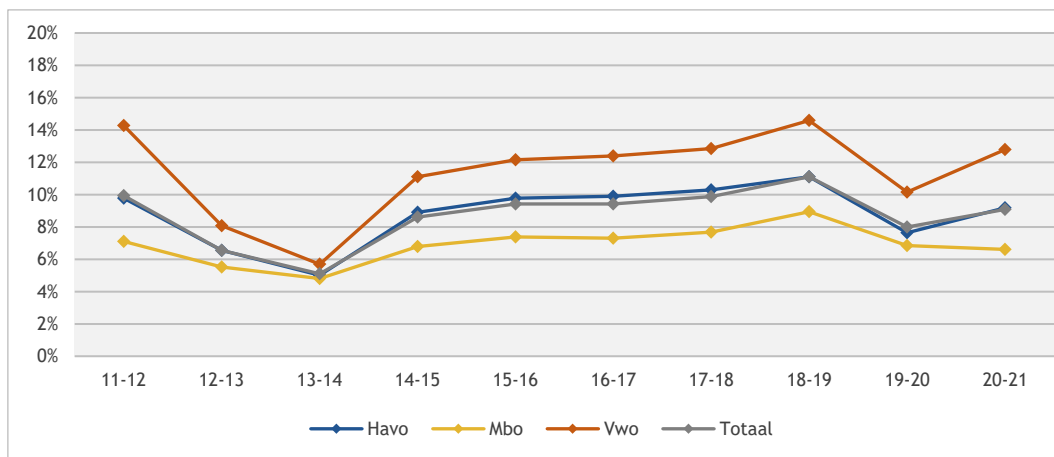
Figuur 2.5: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.6 toont deze directe en indirecte doorstroom naar het ho in percentages. De inverse van deze grafiek is het deel dat niet doorstroomt. Uiteraard is hier de boeg golf zichtbaar in de periode van de invoering van het studievoorschot (diplomacohort 2012 en 2013), een stabilisatie in de jaren erna, een stijging in het coronajaar (diplomacohort 2019-2020) en een daling met de situatie vóór corona. De indirecte doorstroom was in de pré-studievoorschotjaren en tijdens de coronacrisis lager. Een exacte vergelijking is nog niet mogelijk omdat deze indirecte instroom van de laatste diplomacohorten het komende jaar nog iets kan oplopen (studenten die twee of meer tussenjaren nemen).

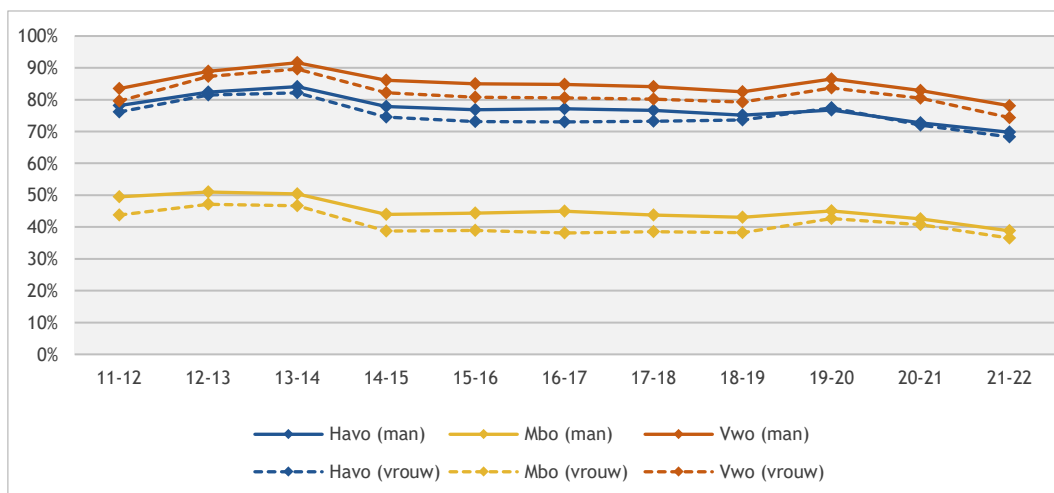
Figuur 2.6: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Dit alles is ook zichtbaar in het aandeel gediplomeerden dat een tussenjaar nam alvorens in te stromen in het hoger onderwijs. Figuur 2.7 toont het percentage gediplomeerden dat hiervoor heeft gekozen. Hierin zijn cijfers van diplomacohort 2021-2022 niet opgenomen omdat hiervoor de indirecte doorstroom nog niet bekend is. Ook hier zien we het boeg golfeffect, wellicht veroorzaakt door de invoering van het leenstelsel (diplomacohorten 2012-2013 en 2013-2014). De twee 'dips' in het aandeel studenten dat een tussenjaar nam zien we bij het 'coronacohort' (2019-2020), toen het nemen van een tussenjaar lastig was als gevolg van de vele lockdowns en reisbeperkingen. Figuur 2.7 laat zien dat deze daling zich aan het herstellen is, behalve in het mbo (daar bleef het aandeel met een tussenjaar 7%). Van cohort 2020-2021 nam (totaal) negen procent een tussenjaar (het jaar ervoor was dit 8%). Van studenten met een vwo-achtergrond was dit dertien procent (was 10%), van havo-geediplomeerden negen procent (was 8%) en van mbo-geediplomeerden zeven procent (was 7%). Verwachting is dat er volgend jaar eenmalig een verdere stijging zichtbaar zal zijn.

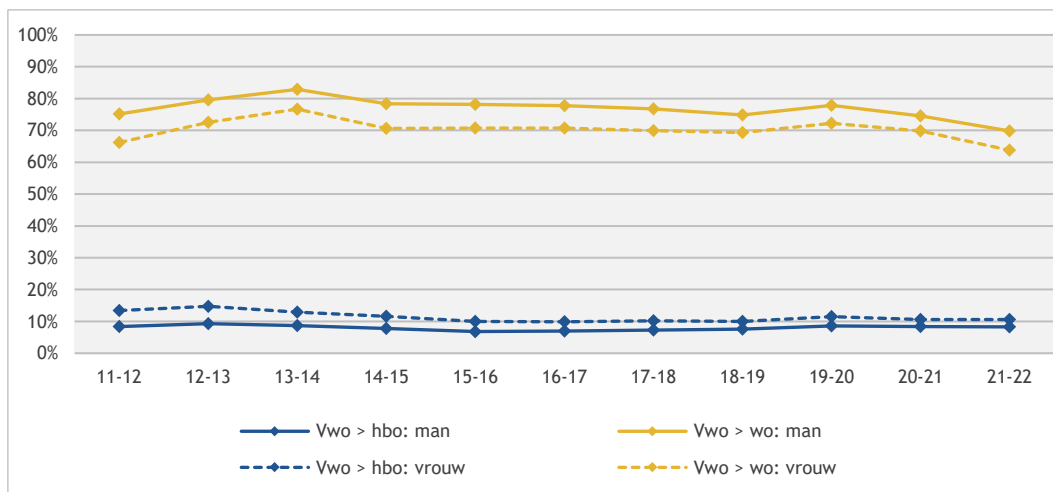
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.8 laat de directe doorstroom naar het ho zien, uitgesplitst naar vooropleiding en geslacht. Het betreft hier de doorstroom van mannen c.q. vrouwen afgezet tegen het totaal aantal instroomgerechtigde mannen respectievelijk vrouwen. Over de jaren heen stroomden van alle instroomgerechtigden vrouwen iets minder vaak direct door naar het ho dan mannen; dit verschil is voor havo en mbo twee procentpunt en vier procentpunt voor vwo.

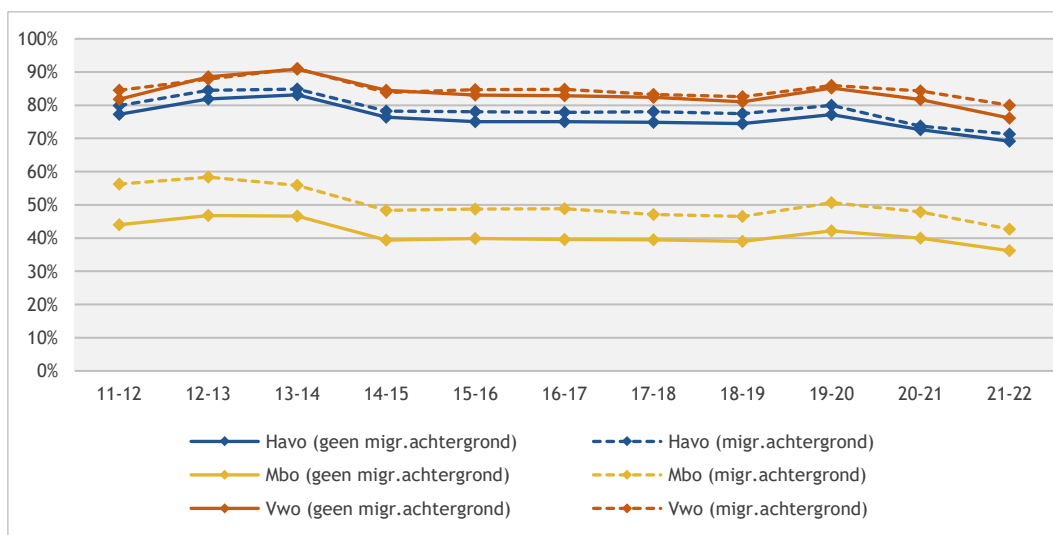
Figuur 2.8: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Vwo-geplomeerden kunnen doorstromen naar hbo of wo. Figuur 2.4 (zie eerder) liet zien dat het percentage scholieren met een vwo-diploma dat naar een hogeschool gaat, stabiel is gebleven. Figuur 2.9 laat het aandeel vwo-geplomeerden zien dat naar hbo en wo gaat, uitgesplitst naar geslacht. Het verschil tussen mannen en vrouwen is stabiel over de jaren heen: iets meer mannen kiezen voor het wo (verschil 6 ppnt.) en iets meer vrouwen voor het hbo (verschil 2 ppnt.) Van diplomacohort 2021-2022 koos zeventig procent van de mannen en 64 procent van de vrouwen met een vwo-diploma voor wo en respectievelijk acht en elf procent voor het hbo.

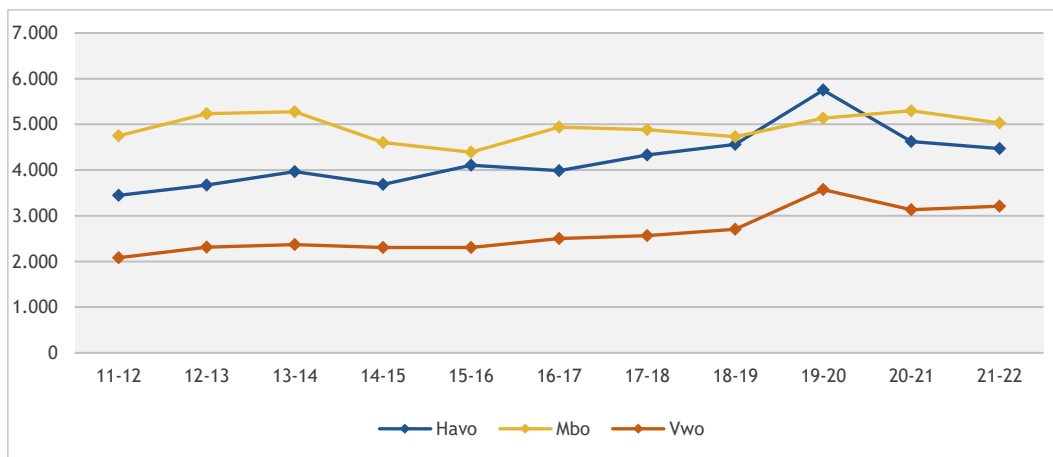

Figuur 2.9: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond stromen in alle drie de vooropleidingsniveaus (iets) vaker door naar het hoger onderwijs dan studenten zonder migratieachtergrond (figuur 2.10). Voor studenten uit havo en vwo zijn deze verschillen klein (resp. 2 ppnt. en 4 ppnt.). Voor studenten uit het mbo is het verschil zes procentpunt. Figuur 2.11 laat het absolute aantal jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond zien dat direct doorstroomt naar het ho. Opvallend is de ‘piek’ bij havisten die ook eerder al zichtbaar was. Dit is mogelijk een effect van corona. Interessant is om juist dit cohort nader te volgen en na te gaan hoe succesvol deze groep is in het hoger onderwijs. Het tweede aspect dat opvalt is dat de doorstroom vanuit het vwo van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond het laatste jaar in aantal gestegen is, waar voor havo en mbo een kleine daling zichtbaar is. Waar het aandeel mbo en havo na de ‘piek’ een daling laat zien, lijkt het aandeel studenten met een migratieachtergrond uit het vwo dat doorstroomt naar het ho toe te nemen.

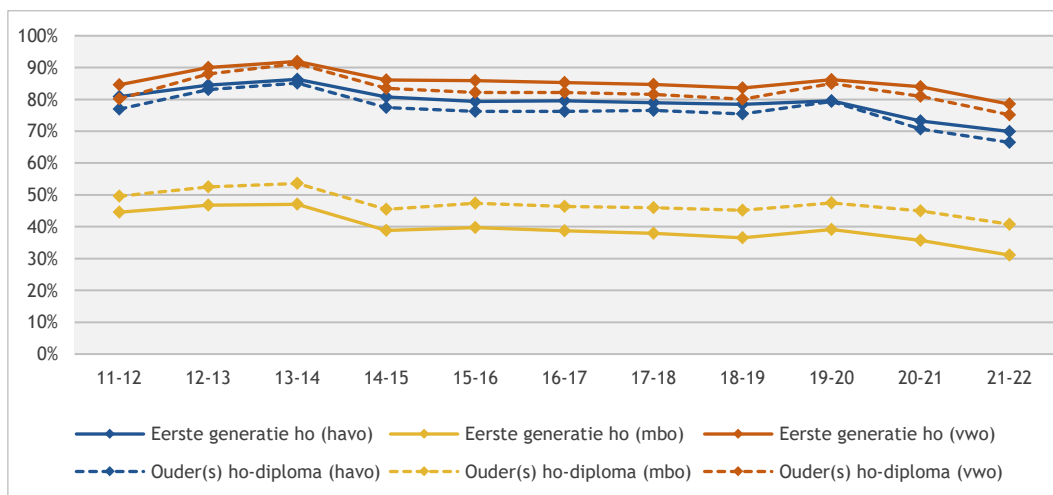

Figuur 2.10: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

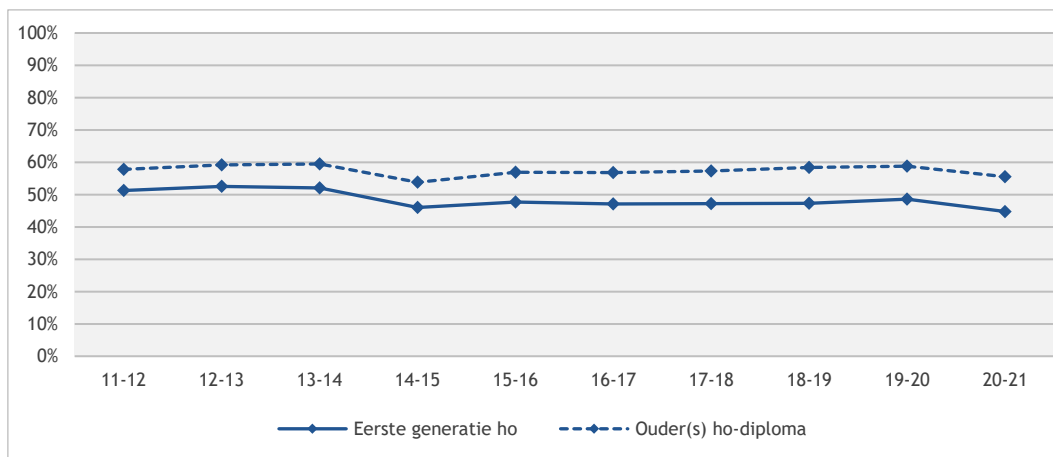
Figuur 2.11: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma); betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.12 toont de directe doorstroom vanuit havo, mbo en vwo naar het opleidingsniveau van de ouders. Dat opleidingsniveau is onderscheiden naar twee niveaus: beide ouders hebben geen ho-diploma (studenten zijn dus de eerste generatie hoger onderwijs) en ten minste een van de ouders heeft een ho-diploma (geen eerstegeneratiestudent). Gediplomeerden met een havo- of vwo-diploma waarvan beide ouders geen diploma in het hoger onderwijs hebben (eerstegeneratiestudenten) stromen iets vaker direct door naar het hoger onderwijs dan gediplomeerden van wie minstens één ouder hoogopgeleid is. De verschillen zijn klein (vanuit havo 70% vs. 66% en vanuit vwo 79% vs. 75%). In het mbo is het patroon omgekeerd: daar stromen (traditioneel) eerstegeneratiestudenten minder vaak direct door naar het ho dan studenten met ouders die zijn opgeleid op ho-niveau. Dit verschil was er ook al voordat het studievoorschot is ingevoerd, maar is sindsdien wel iets groter geworden. In dezelfde periode is ook de arbeidsmarkt aangetrokken. We kunnen niet spreken van een causale relatie.

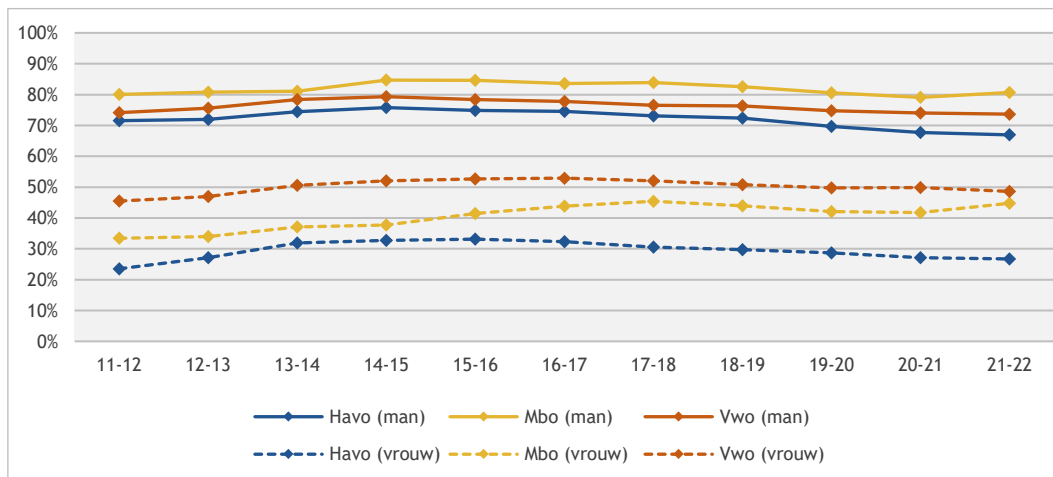
Figuur 2.12: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: CBS microdata)

Om inzicht te krijgen in de achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten met een mbo-diploma, toont figuur 2.13 zowel de directe als de indirecte (na 1 jaar) doorstroom van mbo-geplomeerden. Het betreft hier alle studenten met een mbo-diploma die direct of na één jaar na diplomering zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Diplomacohort 2021-2022 is hier niet getoond omdat voor dit cohort alleen directe doorstroom nog maar mogelijk is. De achterblijvende doorstroom van eerstegeneratiestudenten wordt een jaar later niet gecompenseerd met de indirecte instroom; ook als de directe en indirecte doorstroom worden samengenomen, blijft de doorstroom van eerstegeneratiestudenten achter.

Figuur 2.13: Gediplomeerden mbo (%) die zowel direct als indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: CBS microdata)

Figuur 2.14 laat het aandeel gediplomeerden zien dat eindexamens deed in een bètatechnisch profiel én dat bètatechniek als studie kiest, het zogenaamde 'bètarendement'.²⁰

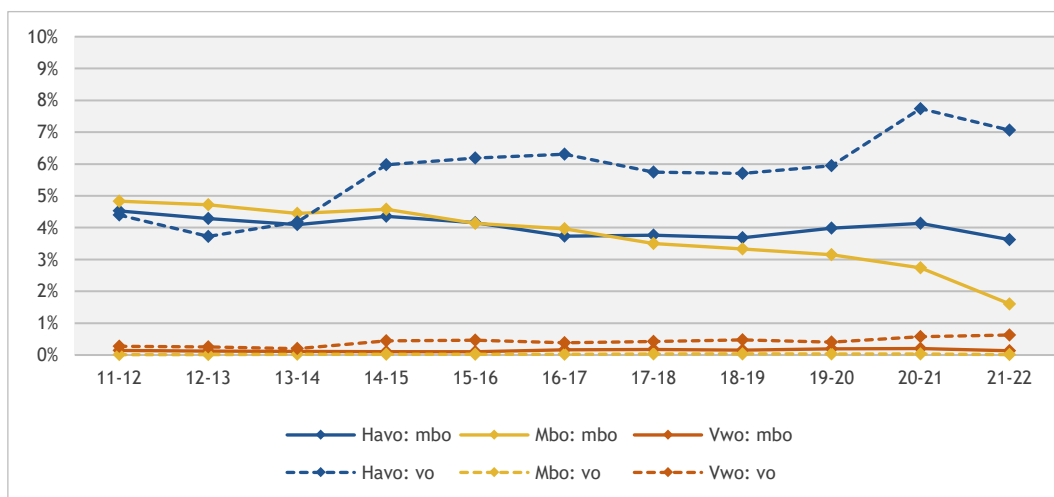
Figuur 2.14: Percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho én kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

We splitsen het bètarendement uit naar vooropleiding en geslacht. In alle jaren is het bètarendement fors lager onder vrouwen dan onder mannen. Dat betekent dat vrouwen die kozen voor een bètaprofiel in het voortgezet onderwijs minder vaak een bètastudie in het hoger onderwijs kiezen dan mannen. In het mbo is voor zowel mannen als vrouwen een stijging te zien; de stijging voor vrouwen (+7ppnt.) is sterker dan voor mannen (+2ppnt.). Voor havo en voor mannen uit het vwo is de doorstroom naar een bètastudie nagenoeg gelijk gebleven. Voor vrouwen in het vwo is een kleine daling te zien (-1ppnt.).

Wat kiezen de gediplomeerden als zij niet naar het hoger onderwijs gaan? Voor deze groep zijn we nagegaan of zij elders in het onderwijs zijn ingeschreven. Degenen die kozen voor een studie in het buitenland of een studie buiten het bekostigd onderwijs blijven bij deze analyse buiten beeld, evenals degenen die zijn gaan werken of anderszins hun tijd besteden (reizen, tussenjaar, vrijwilligerswerk etc.). Een groot deel van de mbo-gediplomeerden gaat werken, zo weten we ook uit ander onderzoek.

²⁰ Er kunnen bij de bètakeuze kleine fluctuaties in vergelijking met eerdere jaren zichtbaar zijn. Elk jaar worden met terugwerkende kracht alle opleidingen op basis van gegevens van DUO opnieuw ingedeeld in de bètaclusters.

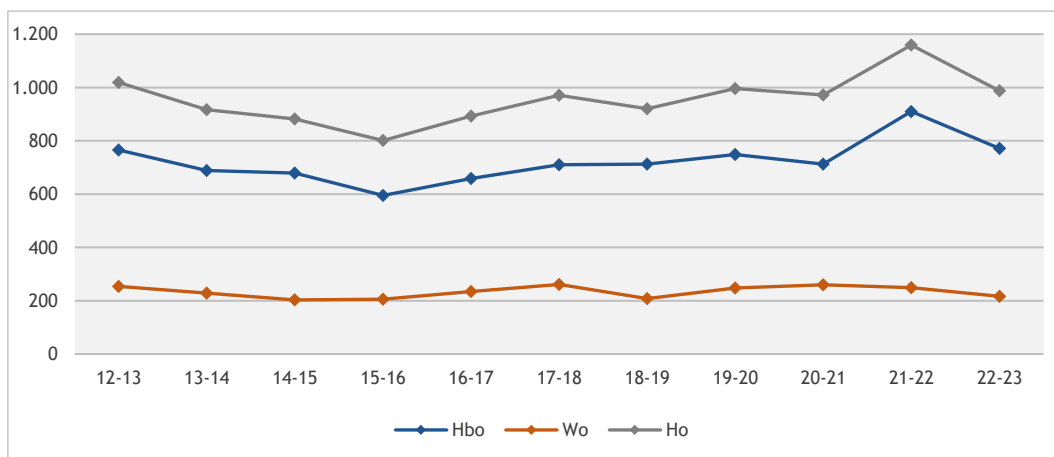
Figuur 2.15 laat zien welk deel van de gediplomeerden niet naar het hoger onderwijs gaat, maar wel naar het voortgezet onderwijs of naar het mbo. Van alle groepen die niet kiezen voor een vervolg in het hoger onderwijs zijn drie groepen klein: er stromen nauwelijks vwo-scholieren naar het mbo en ook stromen er nauwelijks mbo-geplomeerden naar het voortgezet onderwijs. Tussen de zes en acht procent van de havo-geplomeerden gaat naar het vwo. Per 1 augustus 2020 is het doorstroomrecht van havo naar vwo ingevoerd.²¹ Zo'n vier procent van havo-geplomeerden die niet naar het hoger onderwijs gaan, kiest voor een opleiding in het bekostigde Nederlandse mbo en twee procent van mbo-geplomeerden is het jaar na het behalen van het mbo-4 diploma weer in het mbo te vinden. Verklaringen hiervoor kunnen binnen deze monitor niet gegeven worden.

Figuur 2.15: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)

2.4 Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

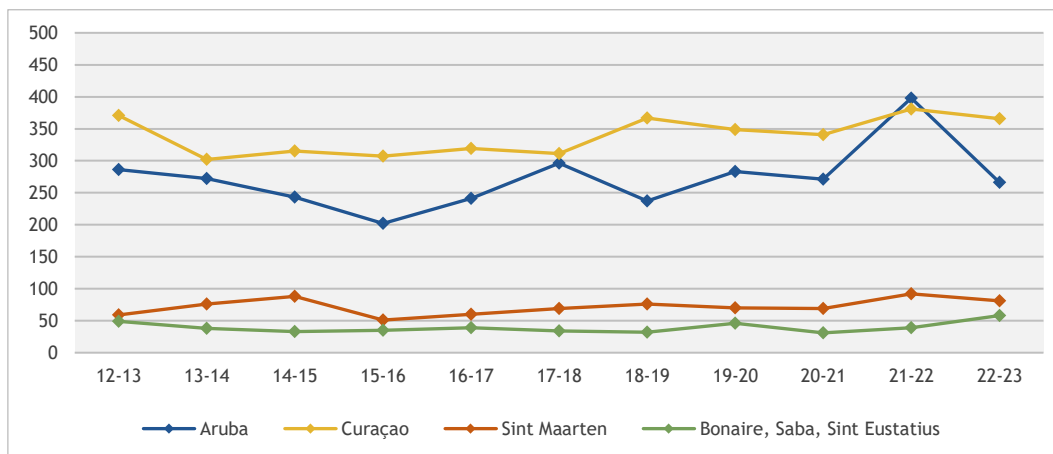
Elk studiejaar gaan tussen de achthonderd en duizend studenten met een vooropleiding in het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) studeren in het Nederlandse hoger onderwijs. De grootste groep (het laatste jaar 771 studenten) gaat naar het hbo (zie figuur 2.16). In 2022-2023 gingen 216 Caribische studenten studeren in het wo. Met name de groep die naar het hbo gaat is licht afgenomen (vorig jaar betrof het 910 studenten).

Figuur 2.16: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk deel van het Koninkrijk (bron: CBS microdata)

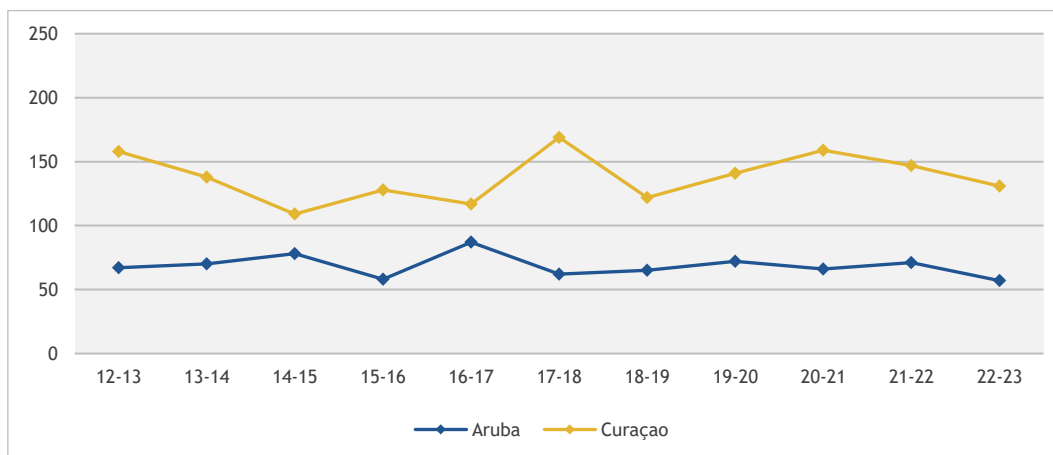
²¹ Per 1 augustus 2020 is wettelijk geregeld dat havisten zonder voorwaarden kunnen doorstromen naar het vwo.

Figuur 2.17 toont de instroom in het hbo van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uitgesplitst naar het eiland van herkomst. Migratie vanuit deze eilanden naar Europees Nederland is pas grotendeels sinds 2011-2012 en volledig sinds 2012-2013 te onderscheiden naar eiland. Het grootste deel van deze groep is afkomstig uit Curaçao, gevolgd door studenten uit Aruba. De toename die vorig jaar werd geconstateerd is dit jaar niet zichtbaar: het aantal nieuwe hbo-studenten uit Aruba is weer op het niveau van 2020-2021. Stromen uit Sint Maarten en de BES-eilanden zijn relatief stabiel, het laatste jaar gaat het om respectievelijk 81 en 58 nieuwe hbo-studenten.

Figuur 2.17: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)

Figuur 2.18 toont de instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo.²² In 2022-2023 startten vanuit Aruba 57 studenten een studie in het wo, uit Curaçao 131.

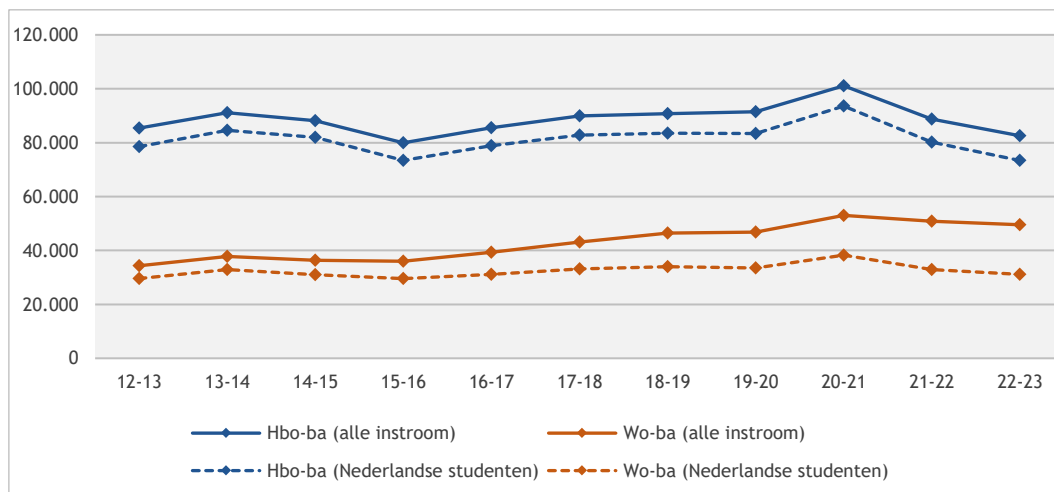
Figuur 2.18: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS microdata)

2.5 Typering van de bachelorinstroom

Figuur 2.19 toont de instroom in de bachelor in absolute aantallen, uitgesplitst naar alleen Nederlandse studenten en totale instroom (incl. internationale studenten). Sinds 2015-2016 is de instroom in absolute aantallen elk jaar gestegen, zowel in hbo als wo. In het wo kwam de stijging van de instroom vooral door een forse toename van internationale studenten. De laatste twee jaar zien we overal een daling. Met name in het hbo is de piek van de totale instroom in het coronajaar duidelijker zichtbaar dan in het wo omdat het laatste jaar de instroomaantallen in het hbo sterk afnemen; het wo blijft daarentegen redelijk stabiel.

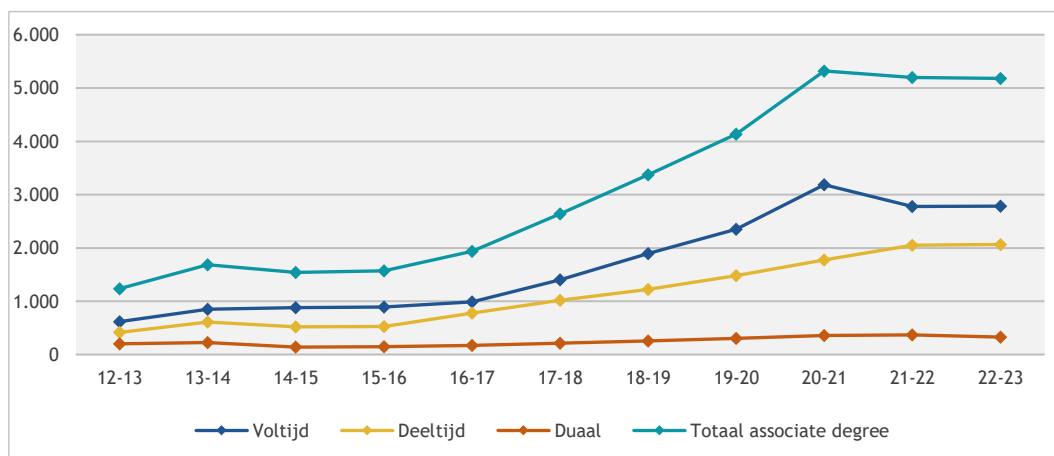
²² De BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en Sint Maarten zijn hier niet in getoond, omdat het voor deze eilanden om erg kleine aantallen gaat.

De stabiliteit van de wo-instroom heeft vooral te maken met de instroom van buitenlandse studenten (in het wo zien we ook een kleine afname van de instroom van Nederlandse studenten). De voorgenomen herinvoering van de basisbeurs per 2023-2024 is hier ongetwijfeld mede debet aan. Een deel van de Nederlandse studenten zal de studiekeuze een jaar uitstellen.²³ Figuur 2.44 (verderop in dit hoofdstuk) gaat nader in op de instroom van internationale studenten.

Figuur 2.19: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.20 toont het aantal studenten dat is ingestroomd in een associate degree.²⁴ Dit aantal is de afgelopen tien jaar fors gestegen en het laatste jaar stabiel (de coronaperiode buiten beschouwing gelaten) op (totaal) 5.178 nieuwe ho-studenten. Iets meer dan de helft (54%) volgt de associate degree in voltijd en veertig procent in deeltijd; zes procent van alle ad-instroom start aan de duale variant.

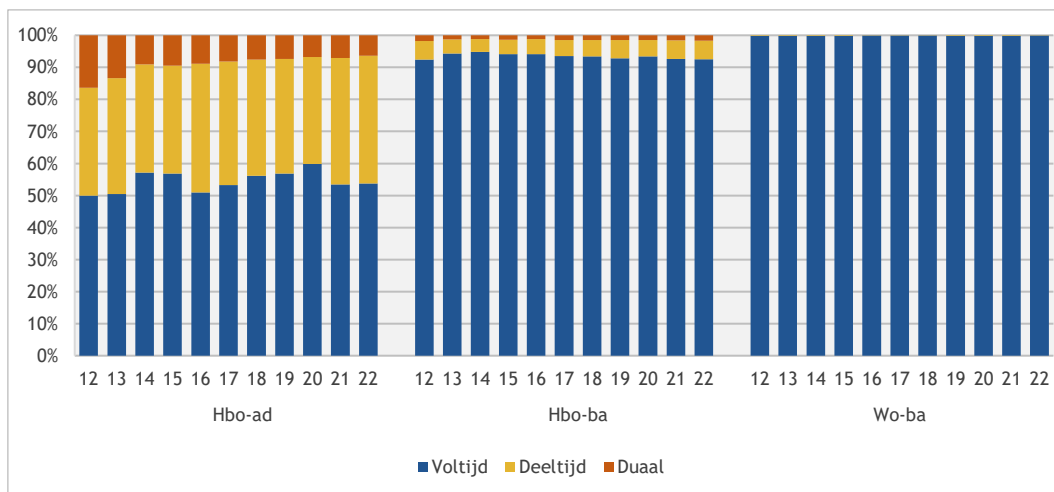

Figuur 2.20: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.21 toont de instroom in de bachelor en associate degree, uitgesplitst naar opleidingsvorm. In de wo-bachelor volgt nagenoeg iedereen de voltijdvariant. In de hbo-bachelor volgt zo'n zes procent de deeltijdvariant en twee procent de duale variant. Dit beeld is al jaren stabiel. In de associate degree zien we een lichte stijging van voltijdvariant en de deeltijdvariant ten koste van de duale variant.

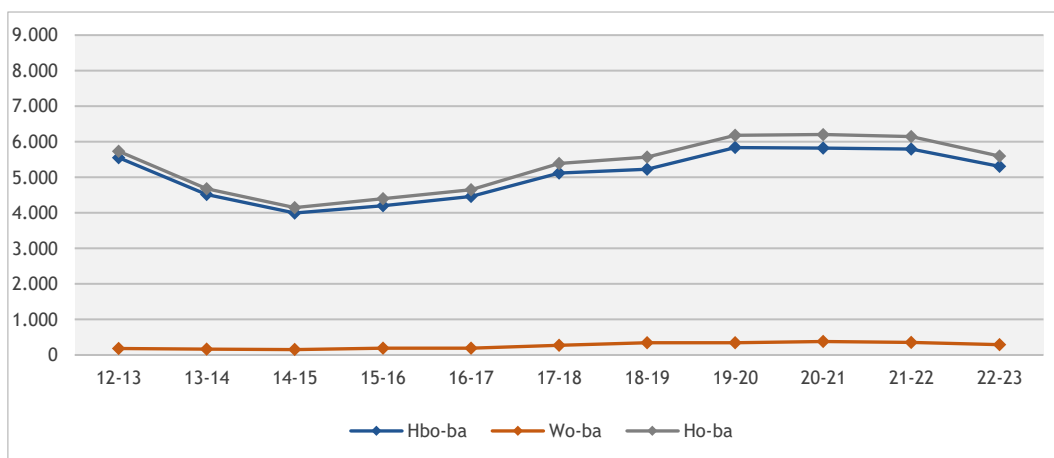
²³ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/25/invoering-basisbeurs-voor-alle-studenten-in-hoger-onderwijs>

²⁴ Associate degrees zijn 2-jarige opleidingen in het hoger beroepsonderwijs en kunnen gevolgd worden met een mbo-4, havo- of vwo-diploma.

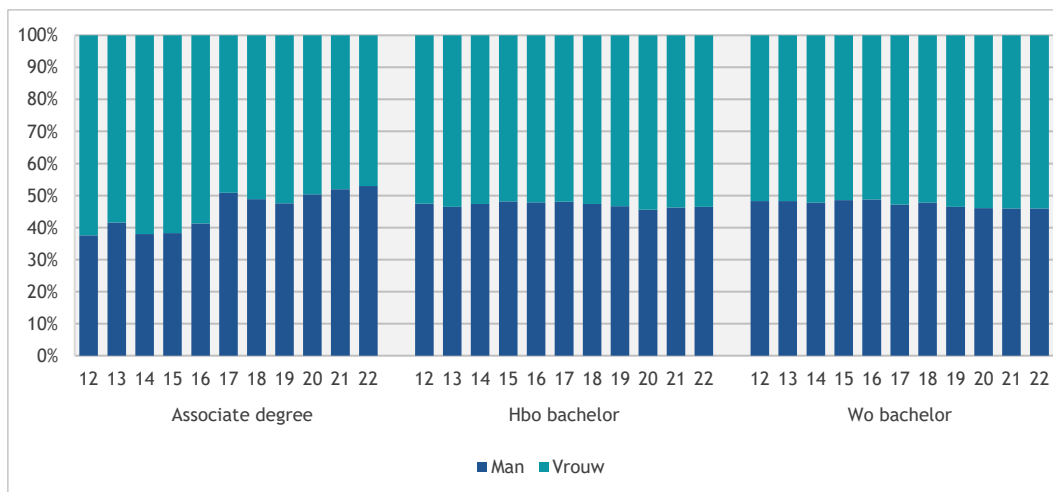
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2012-2022)

Er is een inschatting gemaakt van welke groepen getypeerd kunnen worden als leven-lang-leren (LLL). Figuur 2.22 toont de eerstejaars instroom van studenten (in aantallen) die vallen onder leven-lang-leren (LLL). Onder deze groep vallen studenten die in deeltijd studeren en/of ouder zijn dan dertig jaar bij de start van de studie. De meeste van deze studenten stromen in in het hbo. Deze instroom is, na een periode van stabiliteit tussen 2019 en 2022, gedaald in collegejaar 2022-2023 (-9%). Deze daling is veroorzaakt door de lagere instroom in het hbo; in het wo gaat het om een stabiele instroom van ongeveer 300 studenten met dit profiel.

Figuur 2.22: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdinschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.23 toont het aandeel mannen en vrouwen in de instroom in de bachelor. De verhouding mannen/vrouwen in de associate degree is het laatste jaar 53/47 (een kleine oververtegenwoordiging van mannen), in de hbo-bachelor 46/54 en in de wo-bachelor ook 46/54 (een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen). Er zijn minimale verschillen met vorig jaar.

Figuur 2.23: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)

Aan de opleidings- en instellingscodes is informatie gekoppeld over selectie. Deze informatie is afkomstig uit het CROHO (Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs) waarbij gebruikgemaakt is van informatie over kleinschalig en intensief onderwijs en opleidingen met aanvullende eisen. Op basis van de velden 'Indicatie Intensief programma', 'Selectie-eisen Intensief programma' en 'Indicatie aanvullende eisen' en het jaar waarin het record actueel was, zijn de velden 'Nadere aanvullende eisen' (vooral kunstopleidingen waarbij studenten bijv. na een succesvolle auditie worden toegelaten) en 'Kleinschalig intensief' (o.a. University Colleges) aangemaakt. De lijst van numerusfixusopleidingen van Studiekeuze123 is hieraan toegevoegd.²⁵ 'Nadere eisen' gaan met name over de toelaatbaarheid; de opleiding moet iedereen toelaten die voldoet aan de eisen. Bij kleinschalig intensief en numerusfixusopleidingen zijn kandidaten toelaatbaar, maar is er schaarste van plekken en wordt er dus geselecteerd onder alle geschikte studenten. De meest recente instroomcohorten deden mee aan de selectieprocedures in het voorjaar van 2022. Tabel 2.1 toont het aantal opleidingen in deze drie groepen vanaf de afschaffing van de loting in 2017-2018 tot 2022-2023.

Tabel 2.1: Aantal opleidingen naar croho-sector en verschillende typen selectie (bron CROHO en Studiekeuze123)

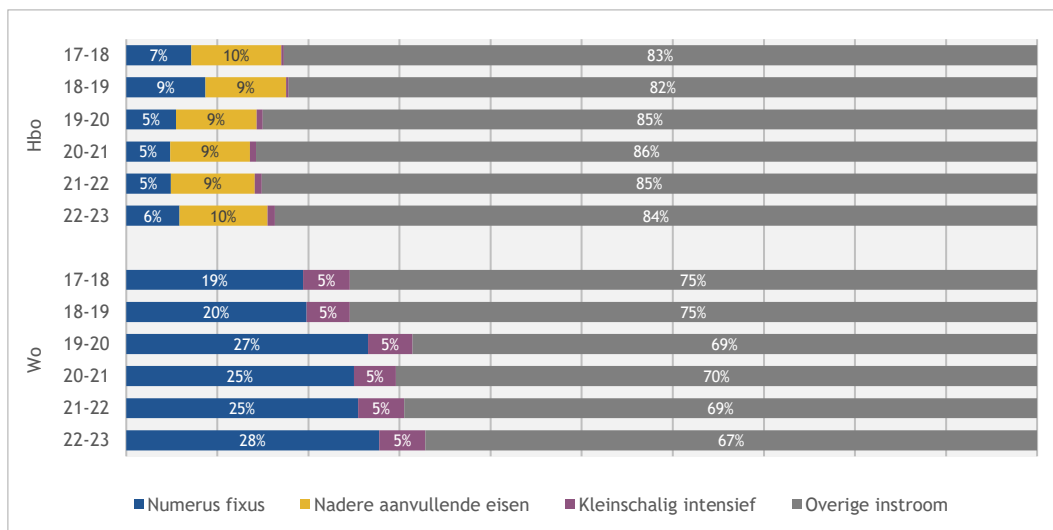
			2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hbo	Onderwijs	Nadere eisen	48	48	47	47	47	47
	Landbouw	Numerus fixus	0	0	1	0	0	0
	Techniek	Nadere eisen	7	7	7	7	9	9
		Numerus fixus	8	7	7	6	4	4
	Gezondheidszorg	Kleinschalig intensief	0	0	1	1	1	1
		Nadere eisen	29	14	14	13	12	11
		Numerus fixus	31	33	25	25	26	27
	Economie	Kleinschalig intensief	1	1	1	1	1	1
		Nadere eisen	8	8	8	8	8	8
		Numerus fixus	4	3	1	1	1	5
	Gedrag & maatschappij	Nadere eisen	14	15	14	14	14	14
		Numerus fixus	4	5	5	5	5	5
	Taal & cultuur	Nadere eisen	48	49	47	45	45	47
	Sectoroverstijgend	Kleinschalig intensief	1	1	1	1	2	2
	Totaal	Kleinschalig intensief	2	2	3	3	4	4
		Nadere eisen	154	141	137	134	135	136
		Numerus fixus	47	48	39	37	36	41

25 https://studiekeuze123nl.cdn.prismic.io/studiekeuze123nl/1d23ce89-43e7-4c80-af4a-511b8f19b6ae_Overzicht+opleidingen+met+numerus+fixus+2021-2022+correctie+15+april.pdf

Tabel 2.1: (vervolg) Aantal opleidingen naar croho-sector en verschillende typen selectie (bron CROHO en Studiekeuze123)

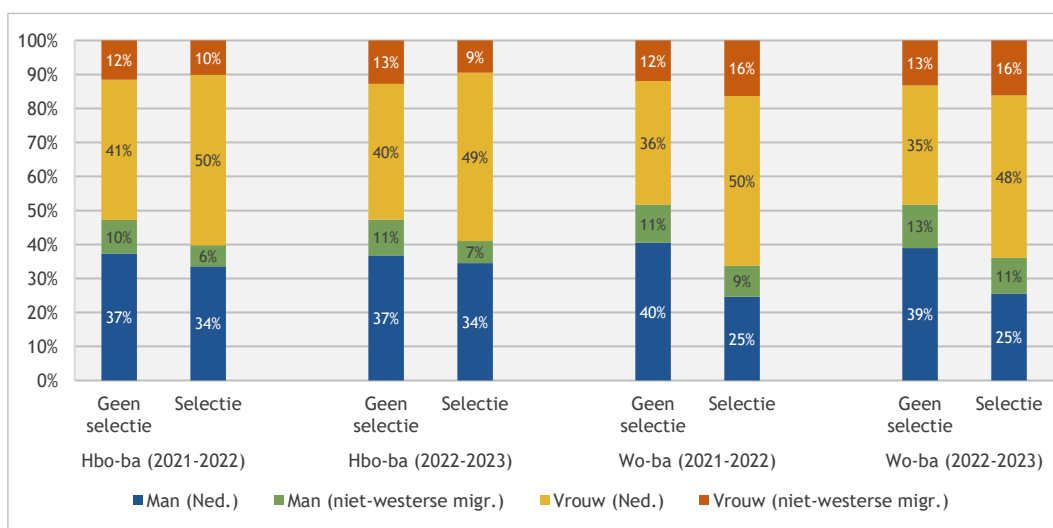
			2017	2018	2019	2020	2021	2022
Wo	Landbouw	Numerus fixus	3	3	2	0	0	0
	Natuur	Numerus fixus	2	5	7	7	7	8
	Techniek	Numerus fixus	4	9	12	9	9	12
	Gezondheidszorg	Numerus fixus	21	21	21	21	21	23
	Economie	Numerus fixus	6	3	4	4	4	4
	Recht	Numerus fixus	2	2	2	0	0	0
	Gedrag & maatschappij	Kleinschalig intensief	1	1	1	1	1	1
		Numerus fixus	7	7	11	14	14	15
	Taal & cultuur	Numerus fixus	1	1	1	1	1	1
	Sectoroverstijgend	Kleinschalig intensief	11	13	13	14	14	14
		Numerus fixus	1	1	1	1	0	0
	Totaal	Kleinschalig intensief	12	14	14	15	15	15
		Numerus fixus	47	52	61	57	56	63
Ho	Onderwijs	Nadere eisen	48	48	47	47	47	47
	Landbouw	Numerus fixus	3	3	3	0	0	0
	Natuur	Numerus fixus	2	5	7	7	7	8
	Techniek	Nadere eisen	7	7	7	7	9	9
		Numerus fixus	12	16	19	15	13	16
	Gezondheidszorg	Kleinschalig intensief	0	0	1	1	1	1
		Nadere eisen	29	14	14	13	12	11
		Numerus fixus	52	54	46	46	47	50
	Economie	Kleinschalig intensief	1	1	1	1	1	1
		Nadere eisen	8	8	8	8	8	8
		Numerus fixus	10	6	5	5	5	9
	Recht	Numerus fixus	2	2	2	0	0	0
	Gedrag & maatschappij	Kleinschalig intensief	1	1	1	1	1	1
		Nadere eisen	14	15	14	14	14	14
		Numerus fixus	11	12	16	19	19	20
	Taal & cultuur	Nadere eisen	48	49	47	45	45	47
		Numerus fixus	1	1	1	1	1	1
	Sectoroverstijgend	Kleinschalig intensief	12	14	14	15	16	16
		Numerus fixus	1	1	1	1	0	0
	Totaal	Kleinschalig intensief	14	16	17	18	19	19
		Nadere eisen	154	141	137	134	135	136
		Numerus fixus	94	100	100	94	92	104

Het aantal opleidingen met selectieve toelating of nadere eisen fluctueert door de jaren heen. Er zijn twaalf numerusfixusopleidingen bijgekomen sinds vorig jaar: vijf in het hbo en zeven in het wo. Grootste nieuwkomer in deze rij is de hbo-opleiding Vastgoed en Makelaardij (economie) met op vier plaatsen een numerus fixus. Deze informatie over selectie is gekoppeld aan de opleidingen van de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs. Figuur 2.24 toont het aandeel studenten dat nieuw instroomt in het hoger onderwijs onderscheiden naar de vormen van selectie. Als opleidingen in meer dan één categorie vallen, werden zij als numerusfixusopleidingen genoteerd. De laatste jaren is tussen de vijftien en zeventien procent van alle hbo-studenten ingestroomd in een selecterende opleiding; in het wo was dit tussen de 25 en 30 procent. Voor zowel wo (+2 ppnt.) als hbo (+1 ppnt.) is de instroom in selecterende opleidingen toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Dit heeft uiteraard ook te maken met de toename van het aantal selecterende opleidingen (met name numerus fixus). Er zijn kleine, nauwelijks noemenswaardige fluctuaties. Ongeveer een derde van de wo-studenten startte aan een numerusfixusopleiding en nog eens vijf procent aan een opleiding die gekwalificeerd is als kleinschalig en intensief. In het hbo startte zes procent van de instroom met een numerusfixusopleiding. Tien procent begon aan een hbo-opleiding die nadere aanvullende eisen hanteert (dit zijn veelal kunstopleidingen en pabo's).

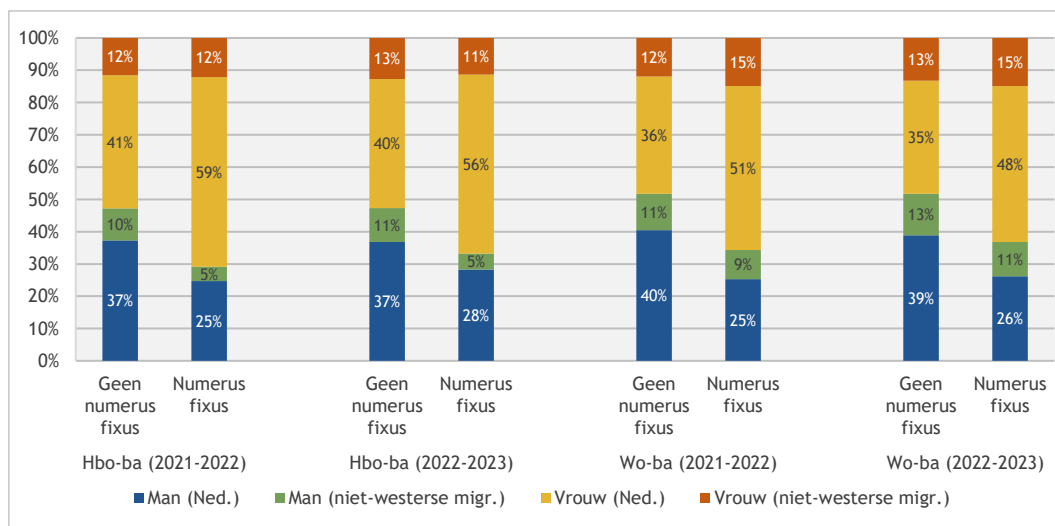
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)

Hoe is de participatie aan selecterende opleidingen? Figuur 2.25 laat de participatie zien naar geslacht en migratieachtergrond in selecterende opleidingen ('Selectie'). Deze is steeds vergeleken met de samenstelling van de groep die niet is ingestroomd aan een selectieopleiding ('Geen selectie'). De kleinste participatie van nieuwe studenten in een hbo-selectieopleiding zien we in 2022-2023 bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (7%), gevolgd door vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (9%). Zowel mannen als vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond als mannen met een Nederlandse achtergrond zijn ondervertegenwoordigd in hbo-selectie-opleidingen als we kijken naar hun aandeel in de niet-selecterende opleidingen. Dit geldt ook voor mannen met een Nederlandse achtergrond (34%). Vrouwen met een Nederlandse achtergrond zijn oververtegenwoordigd in selecterende hbo-opleidingen (49%). Een soortgelijk beeld is er in het wo, alleen daar zijn ook vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond oververtegenwoordigd in selecterende opleidingen. In het wo is de kleinste instroom in selecterende opleidingen geconstateerd bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond (11%), gevolgd door mannen met een Nederlandse achtergrond (25%), vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (16%) en tot slot door vrouwen met een Nederlandse achtergrond (48%). Dit zegt overigens niets over de deelname aan de selectie of over afwijzingen in het selectieproces. Hierover is geen informatie beschikbaar. Het gaat hier uitsluitend over de toegelaten studenten.

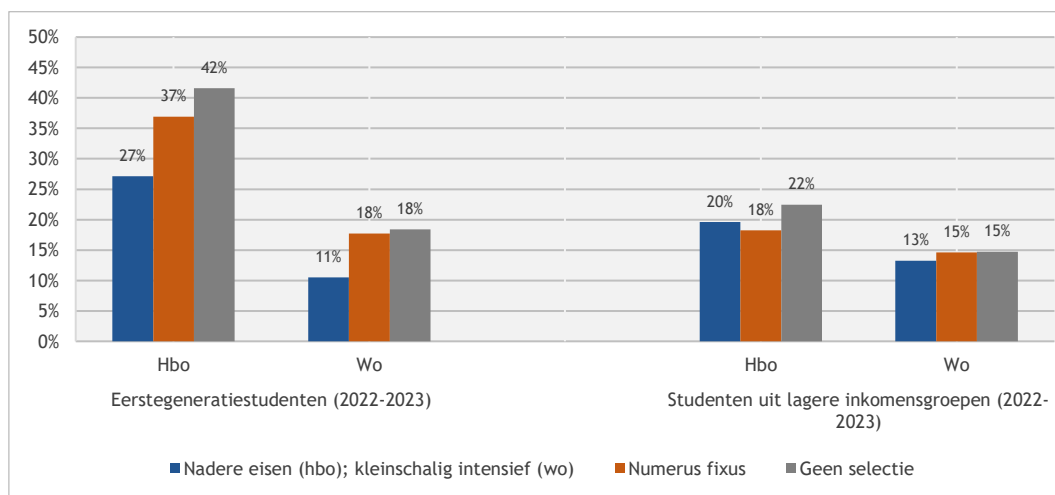
Figuur 2.25: Instroom in selecterende opleidingen als % van de totale instroom in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)

Sinds 2017-2018 is er geen sprake meer van een gewogen loting, maar kunnen studenten aan numerusfixus-opleidingen instromen na een selectieprocedure. Figuur 2.26 toont welke studenten zijn ingestroomd aan numerusfixusopleidingen als percentage van de totale instroom. In 2022-2023 zijn in het hbo en wo vrouwen met een Nederlandse achtergrond (vergeleken met niet-selecterende opleidingen) meer vertegenwoordigd in fixusopleidingen. Dit geldt in het wo (iets minder sterk) ook voor vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond. De vertegenwoordiging van mannen (zowel met een niet-westerse migratieachtergrond als met een Nederlandse achtergrond) is kleiner in fixusopleidingen als we deze vergelijken met niet-selecterende opleidingen. Ook hier kan op basis van de beschikbare informatie geen verklaring worden gegeven. Onderzoeken naar (verklaringen voor) zelfselectie laten daarnaast een niet-consistent beeld zien.

Figuur 2.26: Instroom in numerusfixusopleidingen als % van de totale instroom (excl. overige selecterende opleidingen) in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)

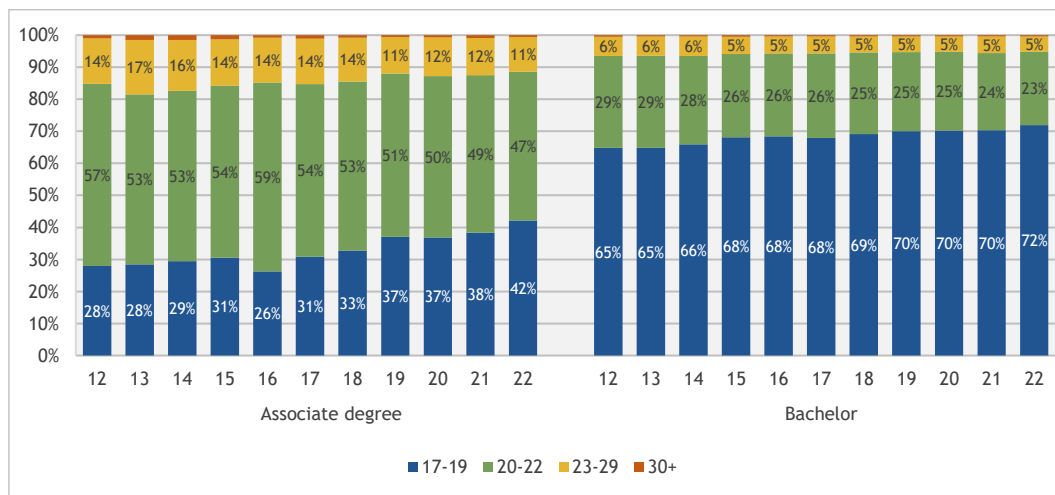
Figuur 2.27 laat de eerstejaars bachelorinstroom zien in 2022-2023 (eerstejaars hoger onderwijs) onderscheiden naar type selectie en het opleidings- en inkomensniveau van de ouders.²⁶ Hieruit komt allereerst naar voren dat er geen grote verschillen zijn in het aandeel studenten uit de lagere inkomensgroepen in selectieopleidingen en opleidingen die geen selectie hanteren. We zien wel dat opleidingen met nadere eisen (hbo) en kleinschalig en intensieve opleidingen (wo) in vergelijking met opleidingen die niet selecteren iets minder eerstegeneratiestudenten herbergen. Bij numerus fixus zijn verschillen klein.

Figuur 2.27: Eerstejaars ho-instroom selecterende opleidingen in de voltijd bachelor naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: CBS microdata)

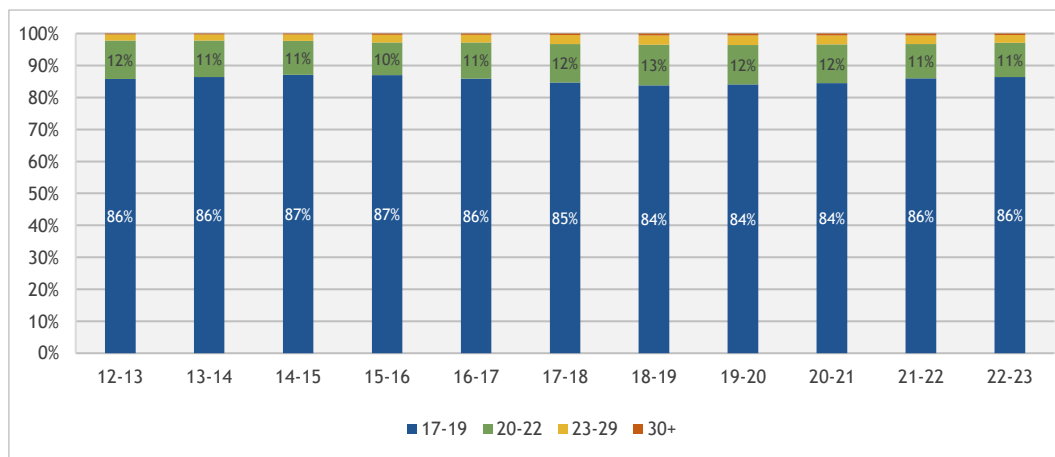
²⁶ Kleinschalig en intensief onderwijs in het hbo is vanwege kleine aantallen achterwege gelaten.

De leeftijdsamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars laat geen opvallende trends zien (figuur 2.28). In het hbo blijft het stabiel; hier domineert nog steeds de groep studenten die tussen de 17 en 19 jaar oud zijn (72%, een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar). Een kwart valt in de leeftijdsgroep van 20-22 jaar. Oudere studenten (23+) die voor het eerst instromen in de voltijd hbo-bachelor zijn er weinig (5%); deze groep studeert vooral in deeltijd. De nieuwe voltijd ad-studentenpopulatie is door de jaren heen steeds wat jonger geworden: het laatste jaar is veertig procent jonger dan 20 en valt bijna de helft in de groep 20-22. Twaalf procent van de nieuwe voltijd ad-studenten valt in de leeftijdsgroep 23-29.

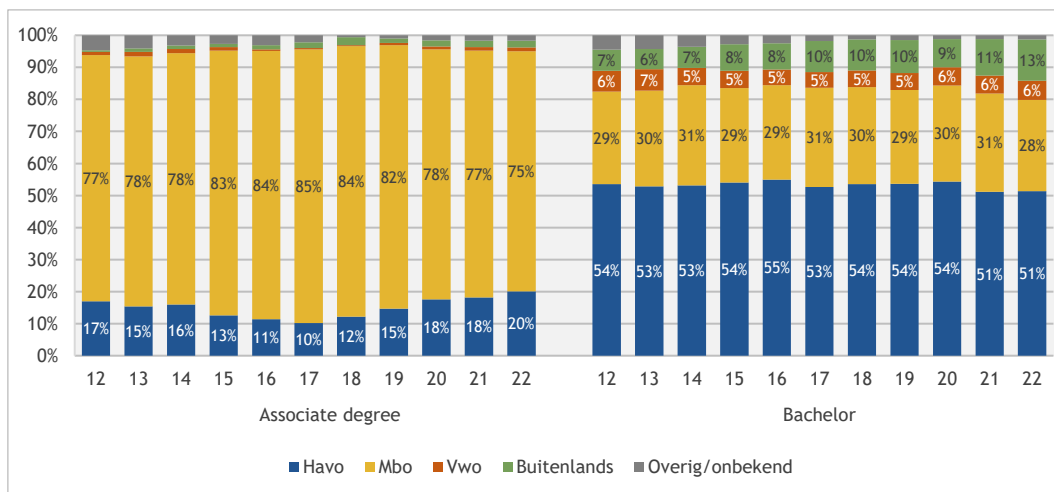
Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2012-2022)

Figuur 2.29 laat de leeftijdsamenstelling zien van de wo-bachelorinstroom. Dit is een stabiel beeld, namelijk dat de nieuwe aanwas doorgaans instroomt op een leeftijd tussen de 17 en 19 jaar (86%); elf procent start met een wo-studie na hun twintigste en een hele kleine groep na hun 23ste.

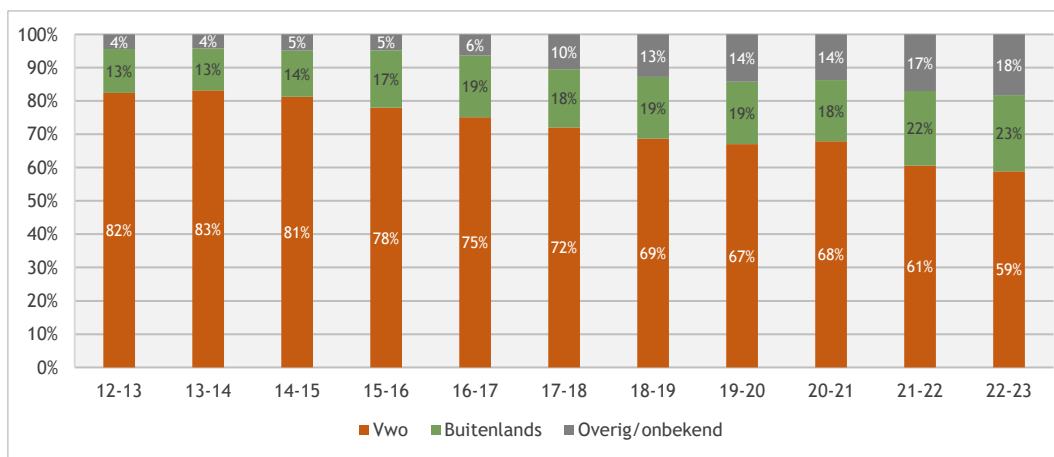
Figuur 2.29: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1CHO 2012-2022)

Figuur 2.30 laat de samenstelling van de hbo-instroom zien naar vooropleiding (alleen voltijd). Het aandeel studenten met een buitenlandse vooropleiding is sinds 2011 gestegen van zeven naar dertien procent. Het percentage studenten met een havo-achtergrond is met name de laatste twee meetjaren gedaald (van 54% naar 51%). Een van de oorzaken van deze relatieve daling is de toename van het aandeel buitenlandse studenten. Daarnaast is er in het voortgezet onderwijs het zogeheten doorstroomrecht ingevoerd per 1 augustus 2020 waardoor havisten onbelemmerd kunnen doorstromen naar het vwo. Ook het aandeel studenten met een mbo-achtergrond is licht gedaald. Zes procent van de nieuwe hbo-instroom komt uit het vwo. In de associate degree heeft het grootste deel van de instroom een mbo-achtergrond (75%). Het laatste jaar vormen ook havisten een substantieel deel van voltijd instroom in de ad (20%).

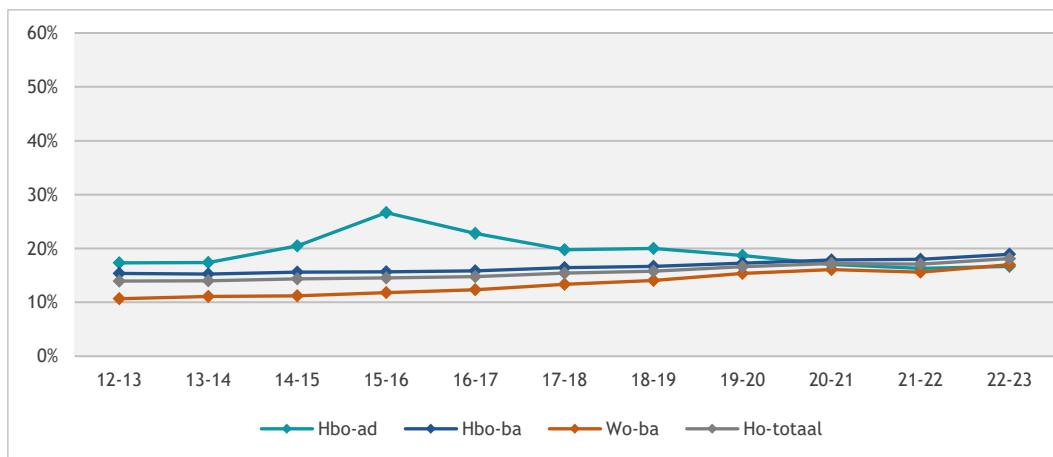
Figuur 2.30: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)

De instroom in het wo wordt nog altijd hoofdzakelijk gevuld door studenten met een vwo-achtergrond (59% in 2022, figuur 2.31), maar hun aandeel neemt langzaam af ten faveure van studenten met een buitenlandse vooropleiding en studenten waarvan de vooropleiding onbekend is. Beide categorieën zijn wederom groter geworden in het laatste jaar. De groep 'overig/onbekend' bevat voor een groot deel ook internationale studenten met een vooropleiding in het buitenland alleen zijn deze niet als zodanig in de registers geregistreerd). Hieruit zien we dat het aandeel studenten in het wo met een buitenlandse vooropleiding sterk gegroeid is (zie ook figuur 2.44 e.v.). Het betreft hier iedereen die voor het eerst in het Nederlandse hoger onderwijs instroomt; alle studenten die eerder in het hbo of wo studeerden, zitten niet in deze groep.

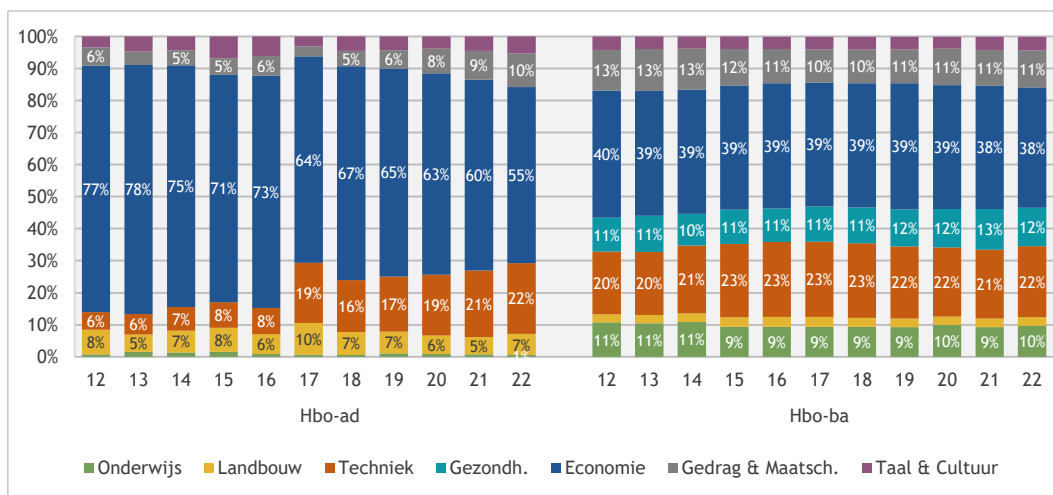
Figuur 2.31: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)

In 2022 heeft achttien procent van alle nieuwe voltijdstudenten in het hoger onderwijs een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 2.32). In 2011-2012 was dit nog veertien procent. Negentien procent van de instroom van de instroom in het hbo is gevormd door studenten met een niet-westerse migratieachtergrond; in het wo zeventien procent. Het grootste aandeel nieuwe studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vonden we in het verleden in de associate degree; dit aandeel is het laatste jaar zeventien procent (het wisselende beeld in het verleden heeft ook te maken de kleine aantallen in de ad in die periode).

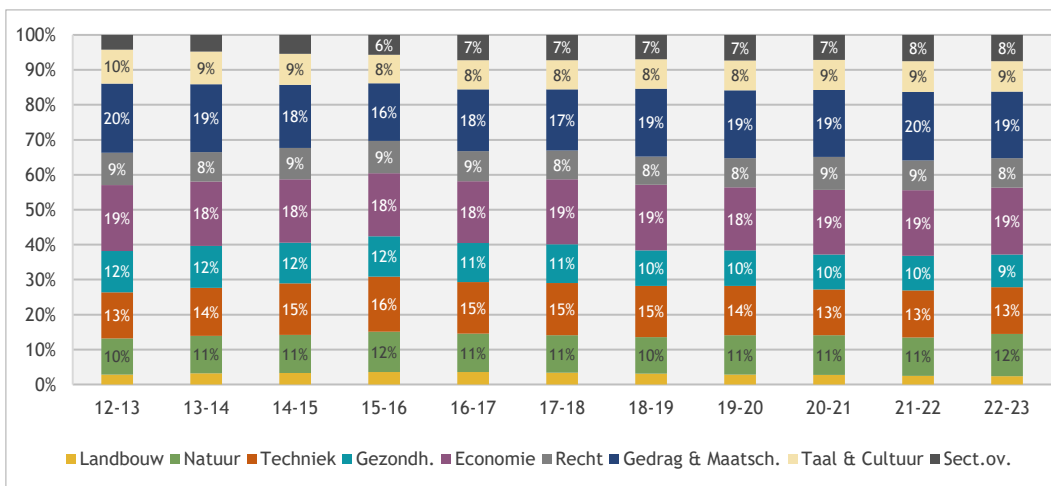
Figuur 2.32: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.33 toont de samenstelling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree, uitgesplitst naar de crossectoren. De groep ad-studenten bestaat hoofdzakelijk uit door studenten Economie (55%) en Techniek (22%) en een veel kleinere groep Gedrag en Maatschappij (10%) en Landbouw (7%). Fluctuaties hebben ook te maken met het feit dat het aanbod in de beginperiode sterk groeiende was. In de hbo-bachelor is de grootste sector Economie, waar het aandeel studenten al jaren stabiel is (in 2022 38%). Hierna volgt Techniek (22%), Gezondheidszorg (12%), Gedrag & Maatschappij (11%) en Onderwijs (10%). Het beeld laat stabiele trends zien.

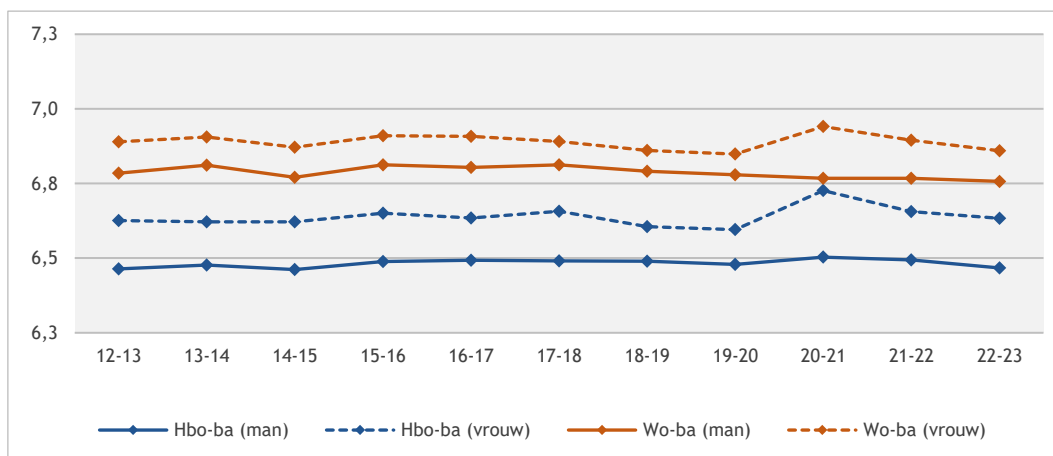
Figuur 2.33: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector (%) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.34 toont de instroom in de wo-bachelor, uitgesplitst naar afzonderlijke sectoren. De verdeling over de sectoren is in het wo, net als in het hbo, stabiel. Gedrag en Maatschappij en Economie zijn de grootste sectoren (beide 19% in het laatste jaar), gevolgd door Techniek (13% in 2022). Landbouw vormt met twee procent de kleinste sector.

Figuur 2.34: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2012-2022)

Voor het eindexamencohort 2019-2020 (instroom, 2020-2021) is het centraal examen (CE) niet doorgegaan vanwege de coronamaatregelen. De cijfers zijn gebaseerd op de schoolexamens (SE) en daarmee niet vergelijkbaar. Figuur 2.35 toont het gemiddelde eindexamencijfer van studenten met een vwo-achtergrond die zijn ingestroomd in het hoger onderwijs, uitgesplitst naar soort hoger onderwijs en naar geslacht.²⁷ De algehele conclusie is dat mannen een lager eindexamen laten zien dan vrouwen en dat de eindexamencijfers van vwo-scholieren die naar het hbo gaan, lager zijn dan die van vwo-scholieren die naar het wo gaan. Het beeld is (los van het coronajaar) stabiel.

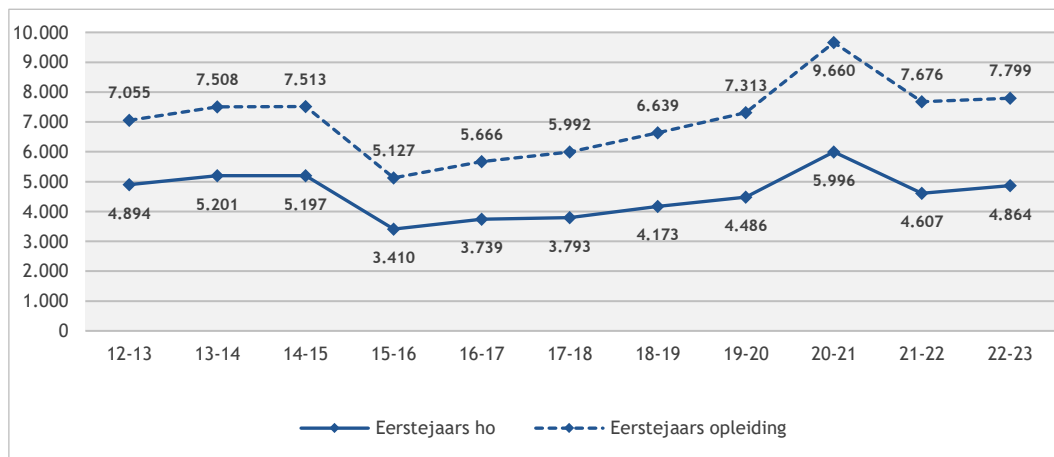
Figuur 2.35: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom met een vwo-achtergrond naar soort hoger onderwijs en geslacht (bron: 1cHO 2012-2022)

In 2015 zijn bijzondere nadere vooropleidingseisen ingevoerd voor de pabo, wat ertoe leidde dat mbo-studenten toetsen moeten maken voor aardrijkskunde, geschiedenis en natuur & techniek voor toelating. Havo-studenten zijn hiervan vrijgesteld als zij eindexamen hebben gedaan in deze vakken; vwo-gediplomeerden voldoen bij voorbaat aan de eisen, ongeacht hun eindexamenpakket. Dit beleid leidde in eerste instantie tot een grote daling van instroom onder mbo-gediplomeerden. Later is de instroom van mbo-gediplomeerden weer hersteld, mogelijk onder invloed van inspanningen door instellingen om mbo-studenten goed voor te bereiden op de toelating (doorstroomkeuzedelen, schakelprogramma's).

²⁷ Het betreft het gemiddelde eindcijfer van het VO-diploma behorende bij de hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs zoals berekend ten behoeve van het 1cHO. Deze variabele is gevuld voor de jaren 2006 t/m 2019 van het diplomajaar van de hoogste vooropleiding vóór het hoger onderwijs voor zover het een VO-diploma betreft dat is geregistreerd in de Basisregistratie Onderwijsnummer. Voor zover eenduidig in het ExamenResultatenRegister bepaald kon worden, is ook op basis van die vakgegevens het gemiddelde eindcijfer berekend. De berekening van het gemiddelde eindcijfer heeft plaatsgevonden op basis van vastgestelde routines binnen 1 cijfer VO examens.

In 2019-2020 en 2021-2022 kon een deel van de (aspirant-)studenten voorwaardelijk voldoen aan de vooropleidings- of toelatingseisen van de beoogde vervolgopleiding, omdat vanwege de coronamaatregelen het onderwijs niet kon worden verzorgd of gevolgd, een stage niet kon worden voltooid of een of meerdere examens, tentamens, of toetsen niet konden worden afgenomen of afgelegd. Zij konden toegelaten worden onder de voorwaarde dat zij op 1 januari van dat studiejaar aan de eisen zouden voldoen.²⁸ Met ingang van het studiejaar 2022-2023 worden instellingen uitgenodigd om deel te nemen aan een experiment waarbij het mogelijk is om voor een opleiding tot leraar basisonderwijs aspirant-studenten in te schrijven die niet voldoen aan de bijzondere nadere vooropleidingseisen en hen de mogelijkheid te bieden om gedurende het eerste jaar van inschrijving voor de opleiding aan te tonen dat zij aan deze eisen voldoen. Dit om de toegankelijkheid van de opleidingen tot leraar basisonderwijs te verbeteren. Er zal worden onderzocht welk effect dit heeft op de studievoortgang en belasting van studenten en de belasting van deelnemende instellingen.²⁹

De figuren die nu volgen hebben betrekking op de instroom in de pabo. In tegenstelling tot elders in dit hoofdstuk opgenomen informatie, is hier ook gekeken naar eerstejaars studenten die instromen in de pabo. Dit kunnen eerstejaars hoger onderwijs zijn, maar ook bijvoorbeeld zij-instromers (die eventueel al een ander ho-diploma op zak hebben) of switchers (die eerst een andere opleiding hebben gevolgd). In figuur 2.36 zijn beide groepen studenten nog weergegeven: de eerstejaars ho-instroom (degenen die nog nooit eerder een inschrijving hadden in het hoger onderwijs) aan de pabo steeds in een doorgetrokken lijn, de eerstejaars die voor het eerst zijn gestart aan een pabo (maar al eerder een inschrijving hadden in het hoger onderwijs, de zogenaamde 'eerstejaars opleiding') in een stippellijn. In totaal startten in 2022-2023 4.864 nieuwe ho-studenten met een pabo-opleiding.³⁰ De totale instroom in de pabo (als studenten met een ho-historie worden meegerekend) was 7.799 studenten (figuur 2.36). Voltijd, deeltijd en dual zijn samengenomen. Vorig jaar, toen het eerste cohort in de coronaperiode instroomde, was dit aantal veel hoger (5.996 eerstejaars ho, 9.660 eerstejaars opleiding). Niet alleen slaagden meer leerlingen in het voortgezet onderwijs, ook de toelatingseisen zijn in dat jaar en het jaar erna versoepeld. In 2021 nam de instroom met 23 (eerstejaars ho) en 21 (eerstejaars opleiding) procent af; dit jaar is de instroom gestegen met zes (eerstejaars ho) en twee procent (eerstejaars opleiding).

Figuur 2.36: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho en eerstejaars opleiding) in de pabo (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1CHO 2012-2022)

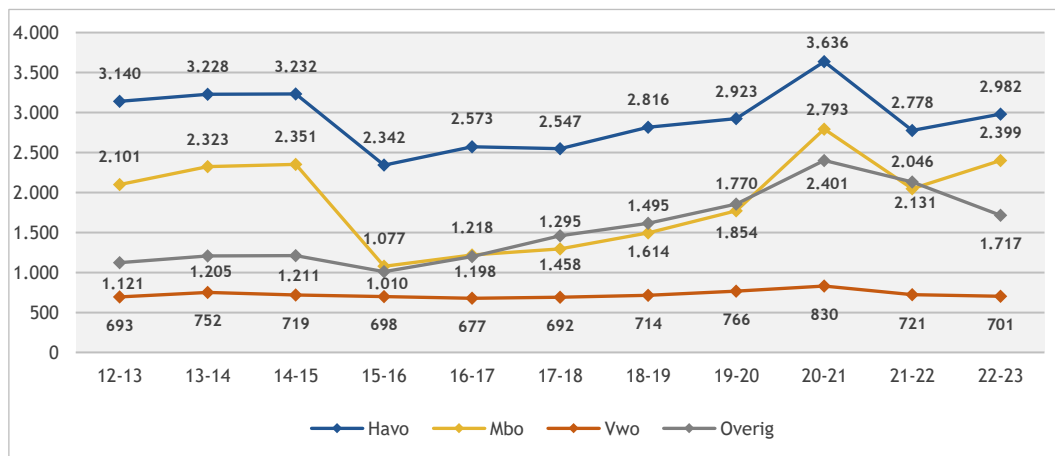
In de figuren hierna zijn enkel eerstejaars aan de opleiding weergegeven (alle studenten mét en zonder ho-historie). Het aandeel studenten dat instroomt met een havo of mbo-diploma is gestegen ten opzichte van vorig jaar (7% voor havo en 17% voor mbo (figuur 2.37) en benadert daarmee ongeveer weer het niveau van drie jaar ervoor. In 2020-2021 (coronaperiode) stegen met name de mbo- en havo-instroom in de pabo fors.

28 OCW - Servicedocument HO - 2021-2022; versie 13.2)

29 <https://wetten.overheid.nl/BWBR0046872/2022-07-09>

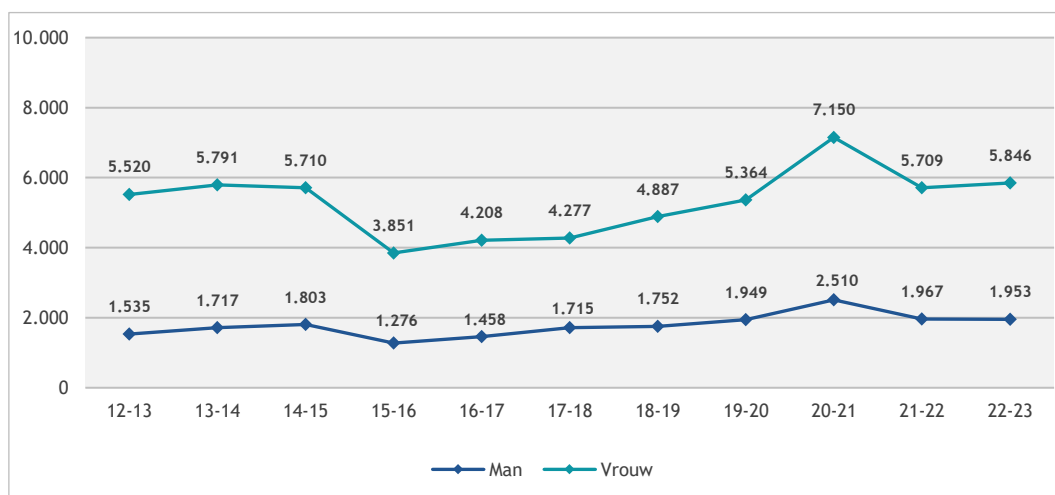
30 De studenten die geswitcht zijn en daarna instromen in de pabo zijn hierin niet opgenomen; het gaat alleen om studenten die voor het eerst starten met een studie in het hoger onderwijs.

Twee jaar na deze 'piek' is er een stijgende trend te zien als we het vergelijken met de situatie van 2015-2016. De vwo-instroom, voor wie de instroomeisen niet gelden, laat een relatief stabiele lijn zien.

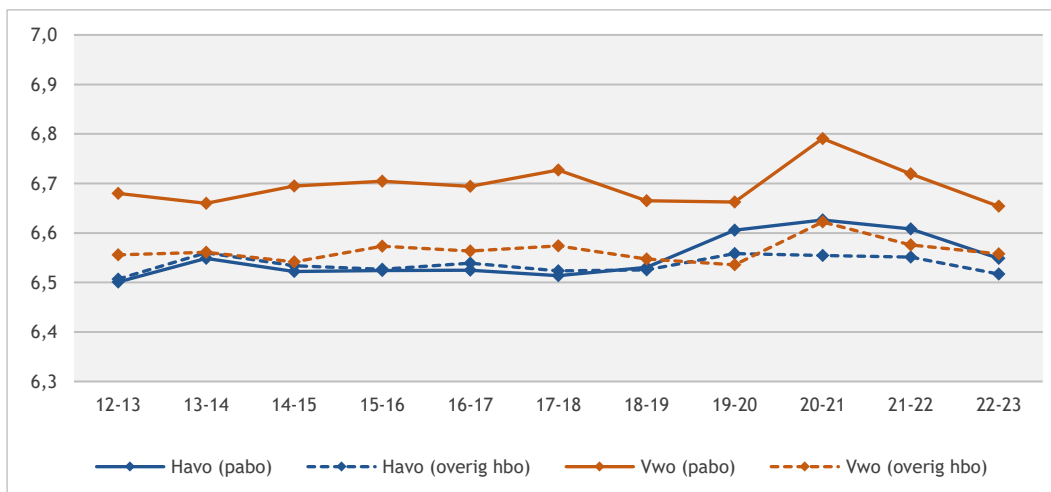
Figuur 2.37: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo (eerstejaars opleiding) naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.38 toont alle instroom in de pabo voor mannen en vrouwen, voor eerstejaars aan de opleiding (ongeacht hun ho-geschiedenis). In alle jaren kozen ruim drie keer zoveel vrouwen als mannen voor de pabo (in het laatste jaar is van eerstejaars aan de opleiding 25% man). In 2020-2021 was er een kleine toename van zowel het aantal mannen als het aantal vrouwen. Ook hier zien we een normalisatie van de situatie van 2019-2020. Dit jaar zien we daarentegen dat het aantal vrouwen dat instroomt licht is gestegen (+2%), terwijl het aandeel mannen zeer licht is afgenomen (-1%). De onderlinge verhouding blijft door de jaren heen stabiel.

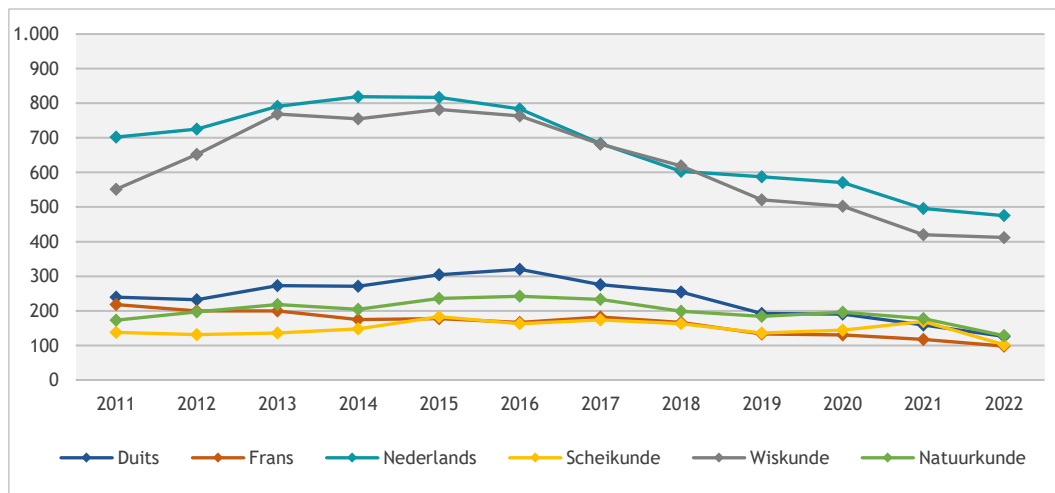
Figuur 2.38: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars opleiding) in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2012-2022)

De fluctuaties in eindexamencijfers voor de totale groep zijn lastig te interpreteren omdat de 'hogere' eindexamencijfers in 2020-2021 met name te zien waren bij vrouwen, zo bleek eerder. Los van deze 'piek' blijkt uit figuur 2.39 dat, als scholieren uit het vwo kiezen voor de pabo, het doorgaans degenen zijn met de 'hogere' eindexamencijfers.

Figuur 2.39: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.40 toont de instroom in tekortvakken in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken. Dit zijn de talen Duits, Frans, Nederlands, Klassieke Talen, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde en Informatica. Klassieke talen en informatica worden alleen aangeboden in de wo-postmasters en zijn in onderstaande tabel en figuren niet weergegeven. Tabel 2.2 geeft de instroomaantallen weer per opleiding, zowel studenten die voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren als degenen die voor het eerst aan een van deze opleidingen gaat studeren (en al een ho-verleden hebben). Alle aantallen dalen de laatste jaren. We zien de meest problematische ontwikkeling bij Nederlands en Wiskunde.

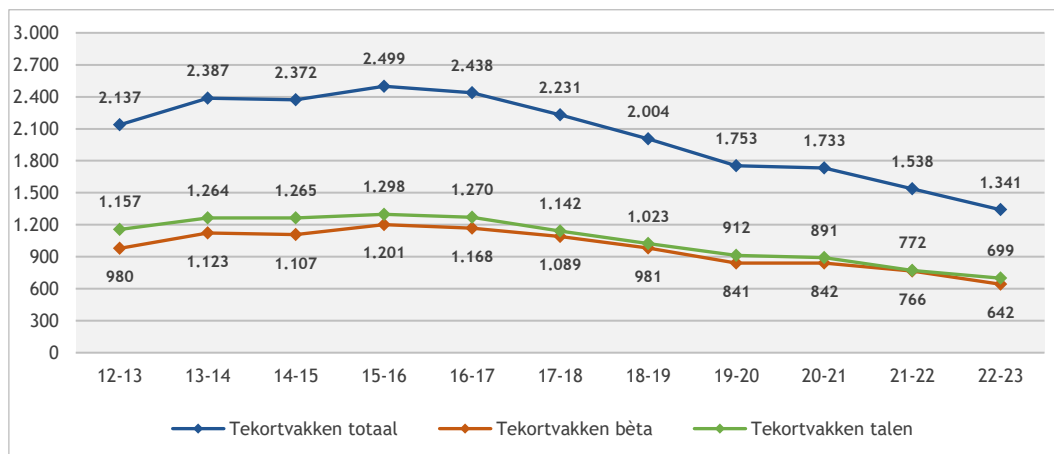

Figuur 2.40: Instroom in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in absolute aantallen (alle eerstejaars in de opleiding, ongeacht vooropleidingsgeschiedenis), voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2022)

Tabel 2.2: Instroom in tweedegraads hbo lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in aantallen (eerstejaars in de opleiding, ongeacht vooropleidingsgeschiedenis), voltijd, deeltijd, duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2022)

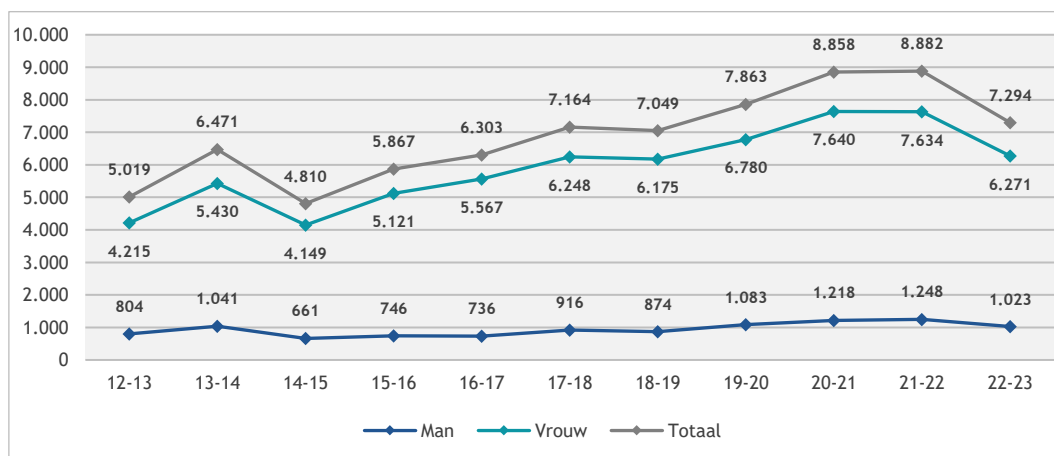
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Duits	239	232	273	271	304	320	276	254	192	190	159	126
Frans	218	200	200	175	177	166	182	166	133	130	117	98
Nederlands	702	725	791	819	817	784	684	603	587	571	496	475
Scheikunde	138	131	136	148	183	163	174	163	136	144	169	102
Wiskunde	551	652	769	755	782	763	682	619	521	502	420	412
Natuurkunde	173	197	218	204	236	242	233	199	184	196	177	128
Totaal	2.021	2.137	2.387	2.372	2.499	2.438	2.231	2.004	1.753	1.733	1.538	1.341

Figuur 2.41 toont de totale instroom aan hbo-tweede graads lerarenopleidingen in de tekortvakken (eerstejaars opleiding). Deze informatie is daarnaast cijfermatig opgenomen in tabel 2.2. In vergelijking met 2015-2016 is de instroom in de tekortvakken bijna gehalveerd (van 2.499 naar 1.341 studenten). Sinds vorig jaar is er een afname van dertien procent (van 1.538 naar 1.341). De permanente tekortvakken zijn in deze figuur als subtotalen ook weergegeven, onderscheiden naar talen en bèta. De afname sinds vorig jaar is sterker bij lerarenopleidingen in het bètadomein (scheikunde, natuurkunde, wiskunde: -16%) dan bij de talen (Duits, Frans, Nederlands: -9%).

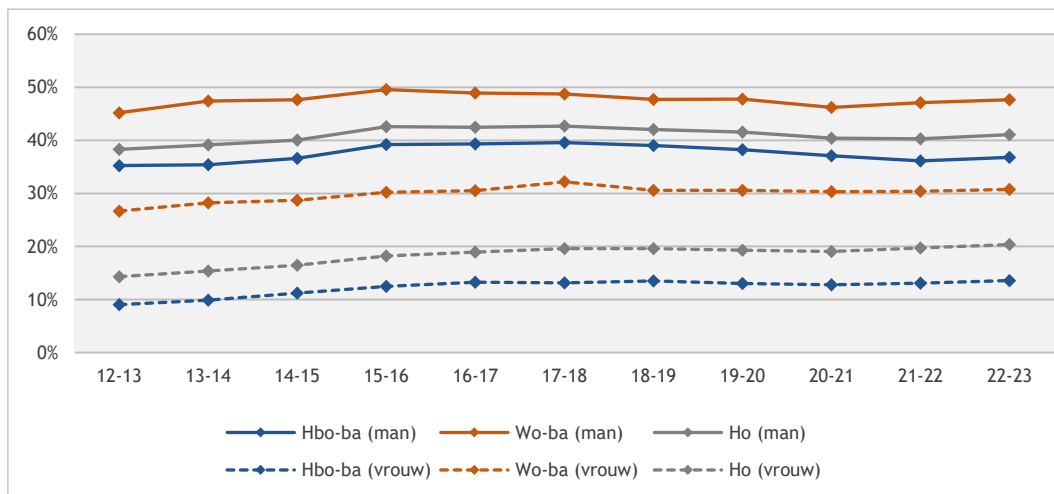
Figuur 2.41: Instroom in tweede graads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken (eerstejaars opleiding) onderscheiden naar totaal, bèta en talen: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2012-2022)

Vanwege personeelstekorten in de zorg, is er dit jaar in de monitor wederom aandacht voor de instroom in de hbo-verpleegkunde (figuur 2.42). In de figuur zijn eerstejaars aan de opleiding (ongeacht ho-verleden) weergegeven. Verpleegkunde is overduidelijk een 'vrouwenstudie', zo blijkt uit de figuur. In 2014-2015 is deze studie veel populairder geworden, gekenmerkt door een toename in instroom tussen 2014 en 2021 (van 4.810 naar 8.882 per jaar) en kent een toename van bijna 85 procent in deze periode. Vooral in de coronaperiode was de belangstelling groot. Voor de instroom in 2022 is een daling zichtbaar van ongeveer achttien procent. Deze daling is procentueel gelijk voor zowel mannen als vrouwen (beide 18%). Los van de algehele daling van het aantal eerstejaars in dit laatste studiejaar, kan dit ook veroorzaakt zijn door een grotere populariteit van de opleiding verpleegkunde vanwege de coronacrisis.

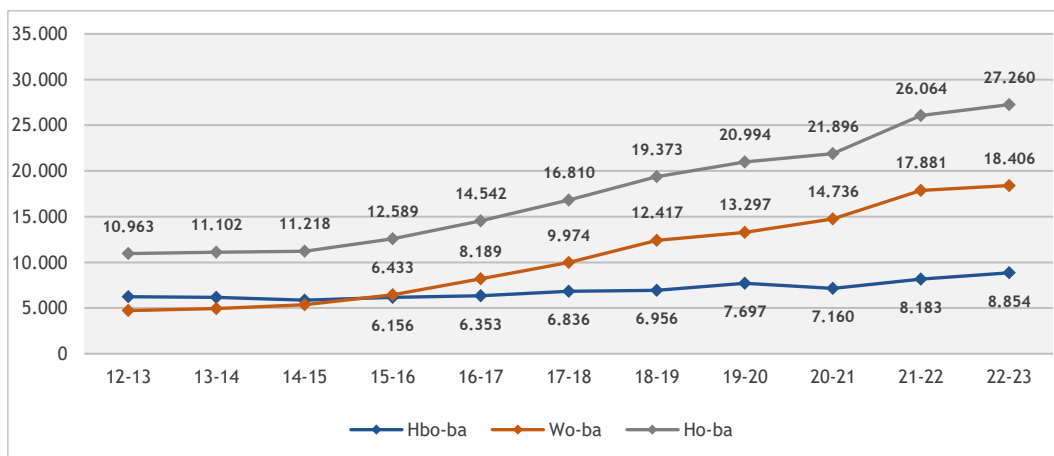
Figuur 2.42: Instroom in hbo-verpleegkunde (eerstejaars in de opleiding) in absolute aantallen naar geslacht, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2012-2022)

Er is daarnaast gekeken hoeveel studenten deelnemen aan een opleiding in het bètatechnisch domein. Dit zijn opleidingen die volgens de definitie vallen onder de sectoren natuur en techniek of opleidingen in een andere sector met meer dan vijftig procent techniek in het programma. De deelname van nieuwe studenten aan bètatechniek laat geen verrassend beeld zien (figuur 2.43) en is stabiel over de jaren heen. In alle jaren zien we dat de deelname van mannen veel groter is dan die van vrouwen. Ook het laatste jaar is er een stabiel beeld, behoudens een geringe stijging van de deelname van mannen aan bètatechnische opleidingen. Na een lichte daling tussen 2017-2021 is er in 2022 bij mannen in het ho een lichte stijging geconstateerd van veertig naar 41 procent.

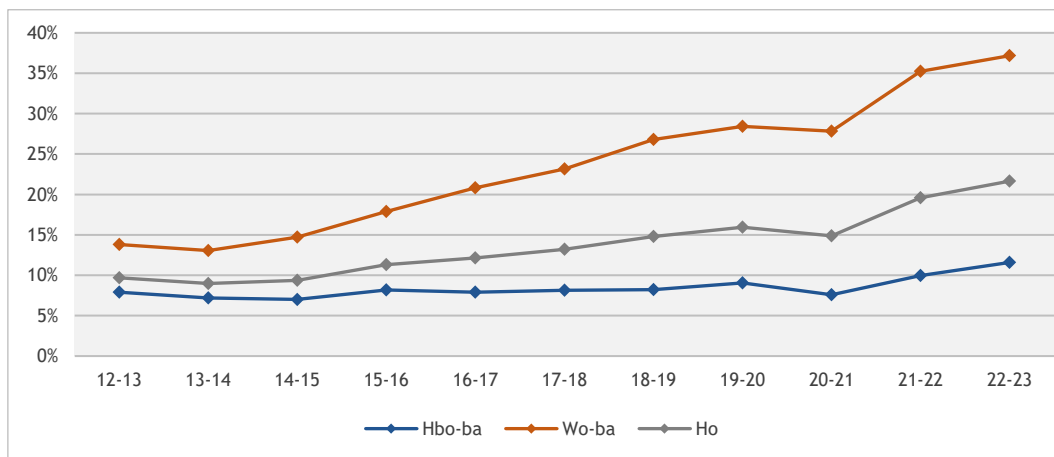
Figuur 2.43: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.44 toont het aantal internationale studenten dat instroomt in het hoger onderwijs. Het aantal internationale studenten is bepaald door DUO op basis van hun vooropleiding en geboorteland. Sinds het jaar 2014-2015 is dit totale aantal meer dan verdubbeld, van 11.218 in 2014-2015 naar 27.260 in 2022-2023. Deze stijging komt vooral door de stijging in het wo (van 5.356 naar 18.406, meer dan een verdrievoudiging) en in minder mate door de stijging binnen hbo (van 5.862 naar 8.854, een stijging van 51%). In vergelijking met het vorige jaar stijgt het aantal internationale studenten in het ho opnieuw. De coronamaatregelen hebben geen grote gevolgen gehad voor de instroom van internationale studenten in het wo; in het hbo was er in 2020-2021 een geringe daling en een kleine stijging in het laatste jaar.

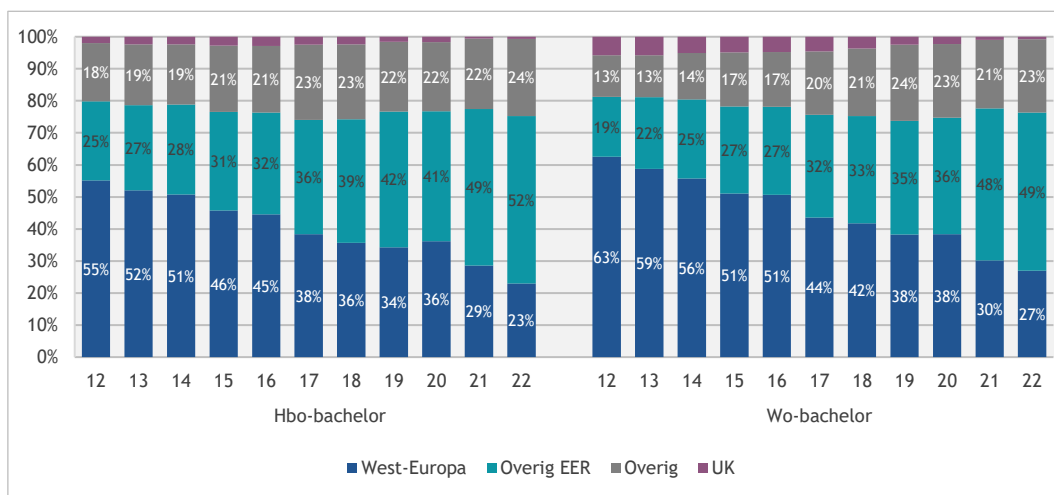
Figuur 2.44: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022)

Het aantal internationale studenten dat jaarlijks start met een bacheloropleiding aan een bekostigde Nederlandse hogeronderwijsinstelling is sinds 2016-2017 sterk gestegen, ook als we kijken naar hun aandeel in de totale studentenpopulatie (figuur 2.45). In 2021 steeg het aandeel in de populatie in het wo van 28 procent naar 35 procent en in het hbo van acht naar tien procent (totaal van 15% naar 20%). Deze stijging is nog steeds zichtbaar in 2022, maar is niet zo sterk als het jaar ervoor; van 35 procent naar 37 procent in het wo en van tien naar twaalf procent in het hbo. In het wo is inmiddels een op de drie nieuwe studenten een internationale student.

Figuur 2.45: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022)

Figuur 2.46 toont de herkomst van internationale studenten.³¹ In het wo is het aandeel internationale studenten uit West-Europa tussen 2010-2011 en 2022-2023 elk jaar gedaald (het gaat hier met name om studenten uit Duitsland, Frankrijk, België, Zweden en Oostenrijk), het laatste jaar van 29 naar 23 procent in het hbo en van dertig naar 27 procent in het wo. Het aandeel studenten uit overige EER landen is (binnen de groep internationale studenten) toegenomen (van 49% naar 52% in het hbo en van 48% naar 49% in het wo). Het betreft hier vooral studenten uit Roemenië, Polen, Italië, Spanje en Bulgarije. Ook het aandeel internationale studenten uit overige landen is in 2022 resp. 24 (hbo) en 23 procent (wo) van de populatie internationale studenten. Het betreft vooral studenten uit China, Turkije, India, Oekraïne en USA.

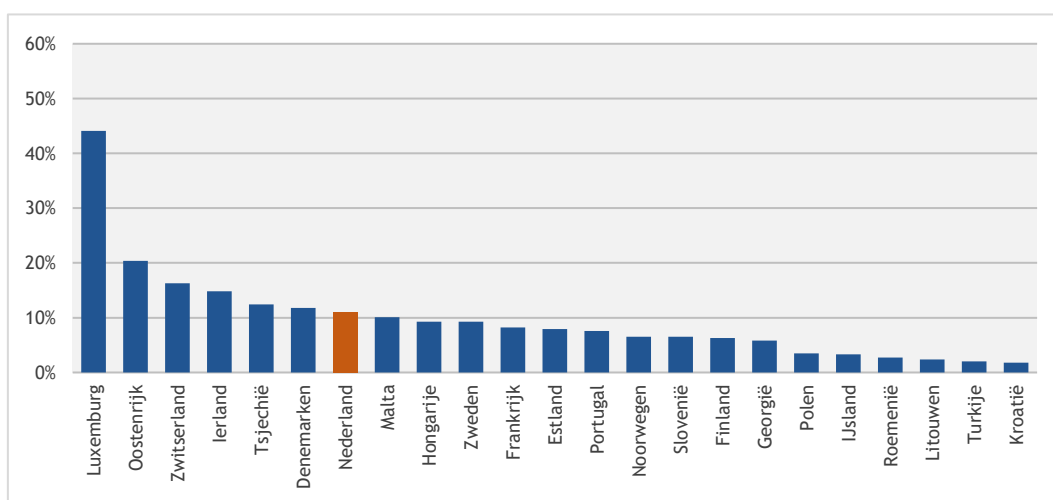
Figuur 2.46: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022)

31 Er wordt onderscheid gemaakt tussen West-Europa, Overig EER (een land uit Europa dat niet onder 'West-Europa' valt, zoals Bulgarije en Roemenië) en Overig (landen buiten Europa). Het Verenigd Koninkrijk (UK) is, vanwege uittreding uit de EU en EER apart weergegeven. Deze indeling is met terugwerkende kracht opnieuw aangemaakt.

Onderstaand overzicht laat de top 5 herkomstlanden zien waar de buitenlandse studenten in 2020-2021 vandaan komen (bron: 1CHO).

West-Europa		Overig EER		Overig	
Duitsland	3.914	Roemenië	2.030	China	669
Frankrijk	1.203	Polen	1.647	Turkije	668
België	861	Italië	1.625	India	515
Zweden	217	Spanje	1.437	Oekraïne	444
Oostenrijk	193	Bulgarije	1.329	USA	386
UK	203				

Hoe verhoudt het aandeel internationale studenten zich tot het totaal aantal studenten in verschillende landen? Hiervoor is op basis van de database van Eurostudent VII een overzicht gemaakt waarin het aandeel internationale studenten in de totale studentenpopulatie is weergegeven (figuur 2.47).³² In deze figuur is niet de instroom, maar het aandeel ten opzichte van alle studenten weergegeven. Met elf procent van de studentenpopulatie als international staat Nederland op de zevende plaats achter Luxemburg, Oostenrijk, Zwitserland, Ierland, Tsjechië en Denemarken.

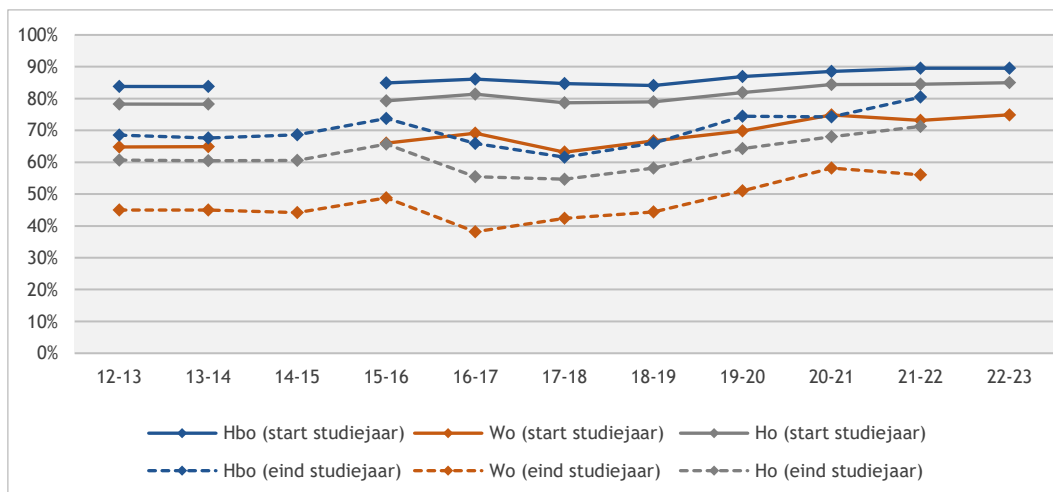

Figuur 2.47: Aandeel internationale studenten naar land (bron: Eurostudent VII)

Figuur 2.48 toont het aandeel eerstejaarsstudenten dat in het begin van het eerste studiejaar (september; Startmonitor) en aan het eind van het eerste studiejaar (juni-juli; Studentenmonitor) nog thuis woont.³³ Het aandeel studenten dat thuis blijft wonen is in het hbo hoger dan in het wo. Dit geldt zowel voor degenen die aan het begin van het studiejaar bij hun ouders wonen als aan het eind. In totaal ruim acht van de tien studenten (85%) woonde in 2022-2023 aan het begin van hun eerste studiejaar (september) nog thuis (90% in het hbo en 75% in het wo). Het percentage (hbo-thuiswonenden aan het begin van het studiejaar) is het laatste jaar gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (beide 90%). In het wo is het aantal thuiswonende studenten aan het begin van het studiejaar licht toegenomen van 73 naar 75 procent. Aan het eind van het studiejaar is het aandeel studenten dat nog thuis woont (zowel in het hbo als in het wo) lager dan aan het begin. In 2021-2022 geeft 56 procent van de wo-studenten en 80 procent van de hbo-studenten aan dat zij ook aan het eind van het studiejaar nog thuis wonen. De afname met twee procentpunt in het wo is niet significant; het aandeel thuiswonenden is daar min of meer stabiel. In het hbo is er een significante stijging ten opzichte van vorig jaar (een jaar eerder woonde in het hbo aan het eind van het studiejaar 74% thuis).

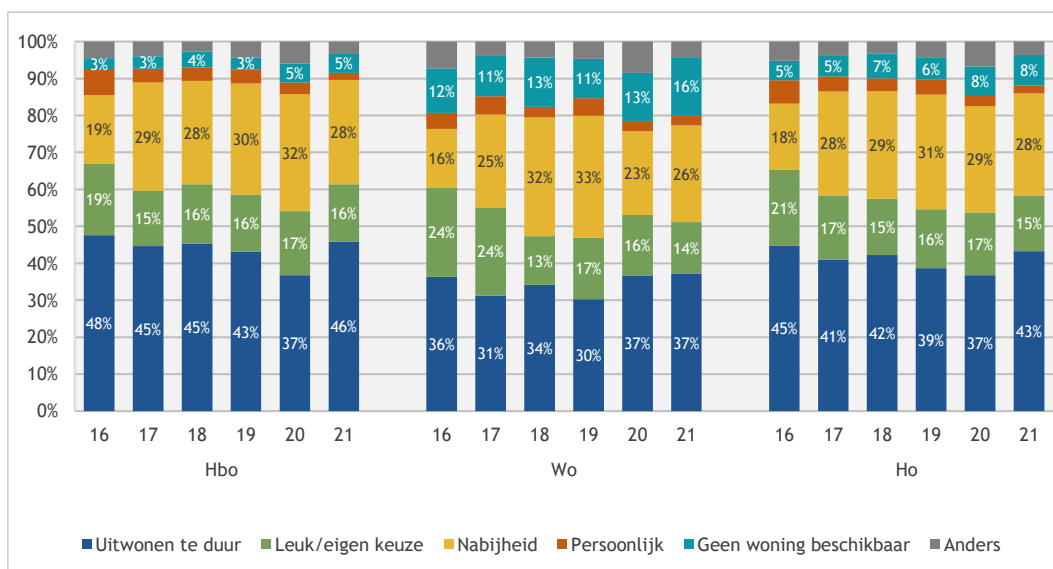
32 Zie voor meer informatie www.eurostudent.eu. Studentbevraging voor Eurostudent is driejaarlijks. Om die reden is deze figuur identiek aan die van vorig jaar.

33 In 2014-2015 kan het percentage thuiswonenden in het begin van het studiejaar niet worden weergegeven, omdat de betreffende vraag dat jaar in de Startmonitor niet werd gesteld. Het percentage thuiswonenden aan het eind van het studiejaar (stippellijn) is iets korter; de Studentenmonitor wordt sinds 2010-2011 in haar huidige vorm afgenomen; de meting van 2022-2023 is ten tijde van deze rapportage nog niet gedaan.

Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en aan het eind van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2012-2022 en Studentenmonitor 2012-2021)

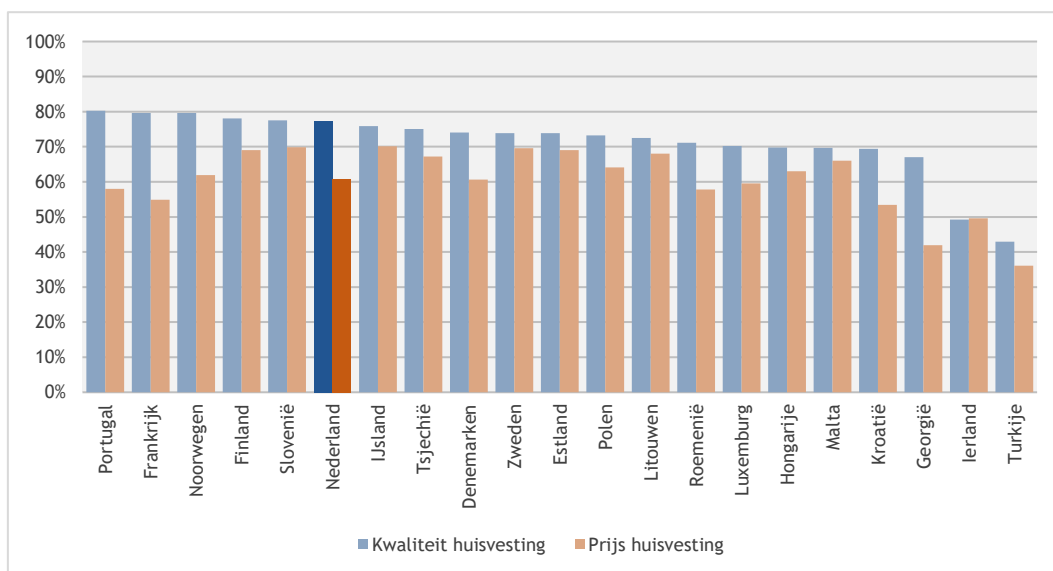
Figuur 2.49 laat de redenen zien die studenten hebben om thuis te wonen.³⁴ De twee belangrijkste redenen die het laatste jaar genoemd worden hebben te maken met kosten, uitwonen is voor deze studenten te duur (43%) en met het feit dat de onderwijsinstelling in de buurt is (nabijheid, 28%). De hoge kosten van woonlasten spelen in het hbo (46%) veel meer dan in het wo (37%). Deze reden is voor hbo-studenten het laatste jaar ook veel belangrijker geworden: kosten om op zichzelf te wonen speelden voor 35 procent van de hbo-studenten een rol in 2020-2021 en voor 46 procent in 2021-2022. Keuzes die studenten maken ten aanzien van hun woonsituatie hebben, naast het feit of ze in het hbo of wo studeren, ook te maken met de financiële situatie van hun ouders (met name in het hbo). Veel minder wordt het beïnvloed door het opleidingsniveau van de ouders. Voor hbo-studenten van wie ouders een lager inkomen hebben speelt het kostenaspect sterker (46%) dan wanneer ouders een hoger inkomen hebben (32%). Voor wo-studenten speelt het laatste jaar veel vaker dat er geen woonruimte beschikbaar is (16%, en met name in de groep studenten van wie ouders een ho-opleiding hebben genoten: 18% vs. 9% eerstegeneratie) dan voor hbo-studenten (5%). Voor vijftien procent is het thuis blijven wonen een eigen keuze. Dit verschilt niet tussen hbo en wo, maar komt wel vaker voor bij studenten van wie de ouders een bovengemiddeld inkomen hebben.

Figuur 2.49: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor 2016-2021)

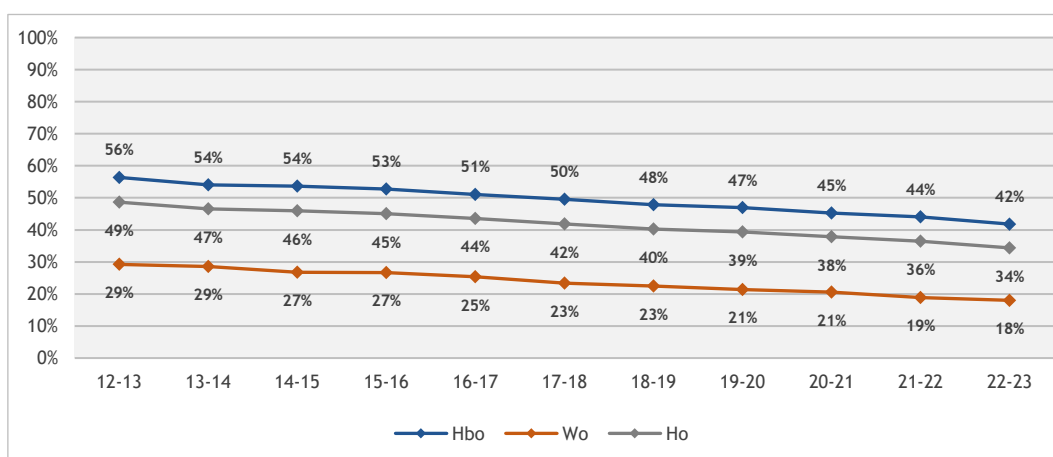
³⁴ De opties 'Geen ander woning beschikbaar' en 'Anders' zijn er sinds 2016-2017

Binnen het driejaarlijkse Europese project 'Eurostudent' is aan studenten gevraagd naar hun tevredenheid met de kosten en de kwaliteit van de huisvesting. Deze gegevens hebben betrekking op Eurostudent VII en zijn (voor Nederland) verzameld in juni 2019. Het betreft hier exact dezelfde cijfers als in de vorige monitor. Dit figuur 2.50 laat zien dat 77 procent van de studenten in Nederland tevreden is over de kwaliteit van de huisvesting. Nederland bevindt zich hiermee in de top-6, na Portugal, Frankrijk, Noorwegen, Finland en Slovenië. Dat geldt niet voor de betaalbaarheid van de huisvesting. Nederlandse studenten geven aan hier veel minder tevreden over te zijn. Met 61 procent tevreden studenten staat Nederland daarmee op de twaalfde plaats in deze rij.

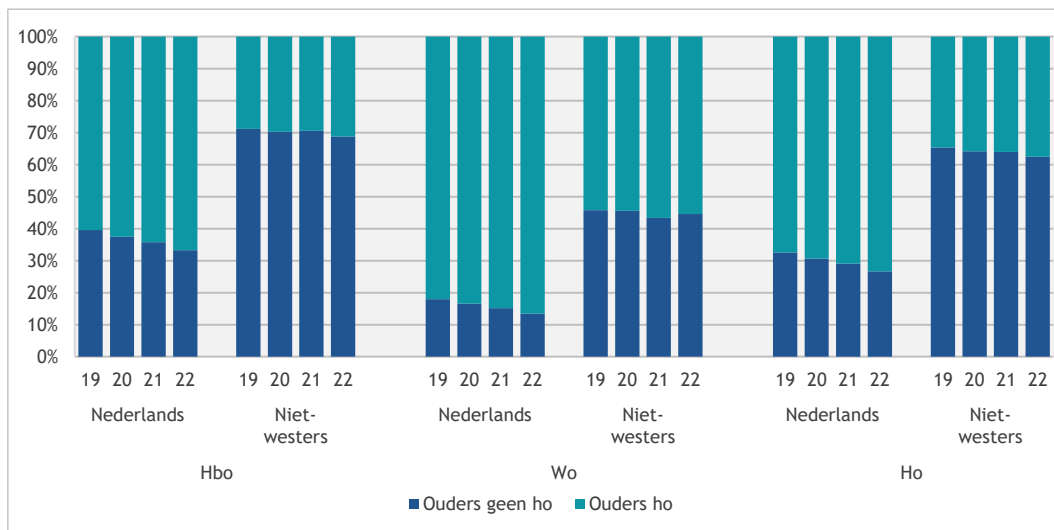
Figuur 2.50: *Tevredenheid met prijs en kwaliteit van huisvesting, naar land (bron: Eurostudent VII)*

Figuur 2.51 toont het aandeel studenten van wie beide ouders geen opleiding in het ho hebben afgerond (eerstegeneratiestudenten). Deze cijfers zijn gebaseerd op de CBS microdata. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is in het hbo hoger dan in het wo. In 2022-2023 had 34 procent van de ho-studenten ouders die geen opleiding hebben genoten op in het hoger onderwijs (42% in het hbo en 18% in het wo); in 2021-2022 was dit 36 procent (44% in het hbo en 19% in het wo). Door de jaren heen zien we een daling van het aandeel eerstegeneratiestudenten in zowel hbo als wo. Dit heeft ook te maken met een algehele stijging van het opleidingsniveau in de bevolking.

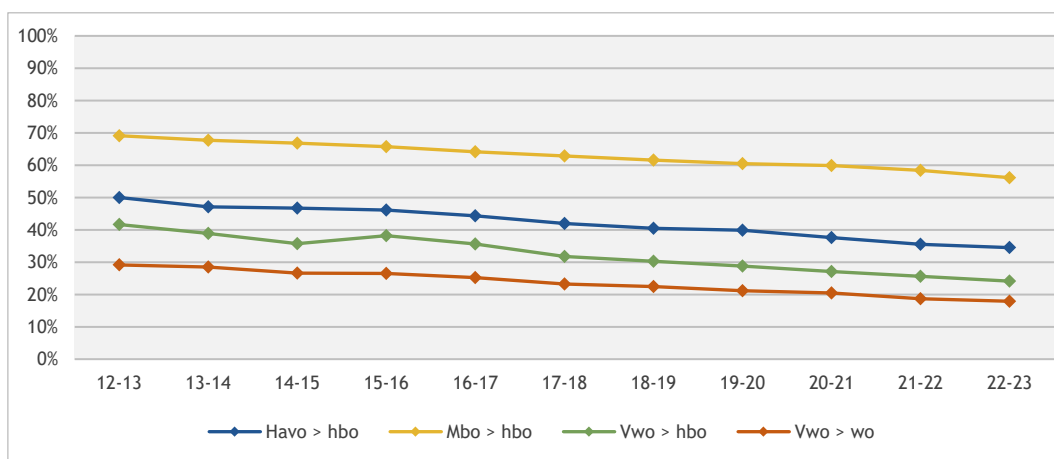
Figuur 2.51: *Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)*

Figuur 2.52 toont het aandeel eerstegeneratiestudenten uitgesplitst naar soort ho en migratieachtergrond. Deze figuur is gebaseerd op de CBS microdata. Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond bevinden zich meer eerstegeneratiestudenten dan onder studenten zonder migratieachtergrond. In 2021-2022 is van alle studenten met een niet-westerse migratieachtergrond 64 procent eerstegeneratiestudent; dit is in 2022-2023 62 procent. Onder studenten zonder migratieachtergrond gaat het in 2022-2023 om 27 procent eerstegeneratiestudenten. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is het laagst onder wo-studenten zonder migratieachtergrond; hiervan heeft in 2022-2023 87 procent minstens één ouder die hoger onderwijs heeft afgerond.

Figuur 2.52: Percentage eerstejaars hoger onderwijs naar migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS microdata)

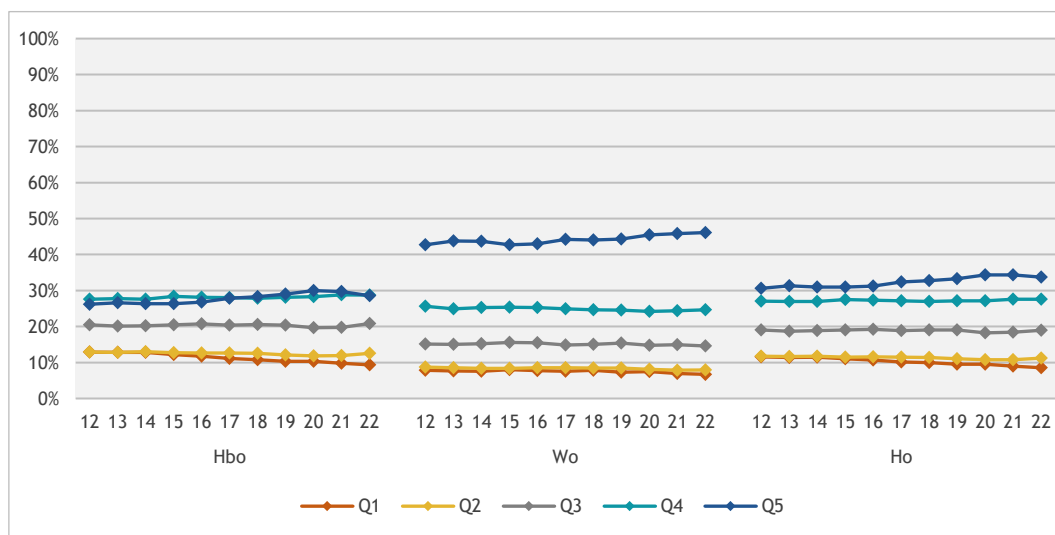
Figuur 2.53 laat de verdeling van eerstegeneratiestudenten in het hoger onderwijs zien naar vooropleiding. Hieruit blijkt duidelijk dat het aandeel eerstegeneratiestudenten afneemt met het stijgen van het onderwijsniveau. De meeste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de mbo-hbo doorstroom (56% in 2022-2023), gevolgd door de havo-hbo doorstroom (35% in 2022-2023). De minste eerstegeneratiestudenten vinden we in de vwo-hbo doorstroom (24%, 2022-2023) en de vwo-wo doorstroom (18% in 2022-2023). In alle groepen daalt het aandeel eerstegeneratiestudenten licht. Dit zegt overigens alleen iets over de samenstelling van de studenten die zijn *ingestroomd* en niets over de *doorstroom* van eerstegeneratiestudenten naar het hoger onderwijs. Hierover is gerapporteerd in figuur 2.12.³⁵

Figuur 2.53: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) van wie beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)

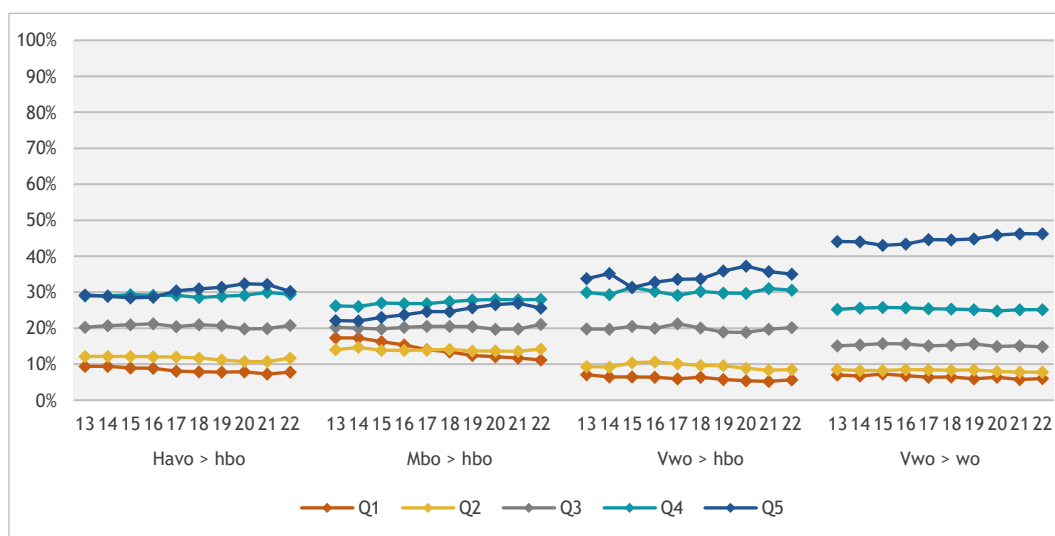
³⁵ Op basis van deze figuur wordt geconcludeerd dat vanuit het mbo eerstegeneratiestudenten minder vaak doorstromen; vanuit havo en vwo zien we dit verschil niet.

Figuur 2.54 toont het aandeel ouders naar inkomenskwintielen uitgesplitst naar hbo en wo (Q5 is het 20%-hoogste inkomenskwintiel; Q1 het 20% laagste kwintiel). Voor het gehele hoger onderwijs geldt in 2022-2023 dat 20 procent van de studenten ouders heeft uit de twee laagste inkomensgroepen, negentien procent heeft ouders uit de middelste inkomensgroepen en 61 procent van de studenten is afkomstig uit gezinnen met ouders uit de twee hoogste inkomensgroepen. Daarnaast zien we dat in het wo meer eerstejaars afkomstig zijn uit de twee hoogste inkomenskwintielen (Q4 en Q5) dan in het hbo (71% vs. 57%). In het wo heeft 46 procent van de studenten ouders uit de hoogste inkomen (Q5); in het hbo 29 procent. Het aandeel nieuwe eerstejaars in 2022-2023 die ouders hebben met een inkomen uit de twee laagste inkomenskwintielen (Q1 en Q2) is in het hbo (22%) groter dan in het wo (15%).

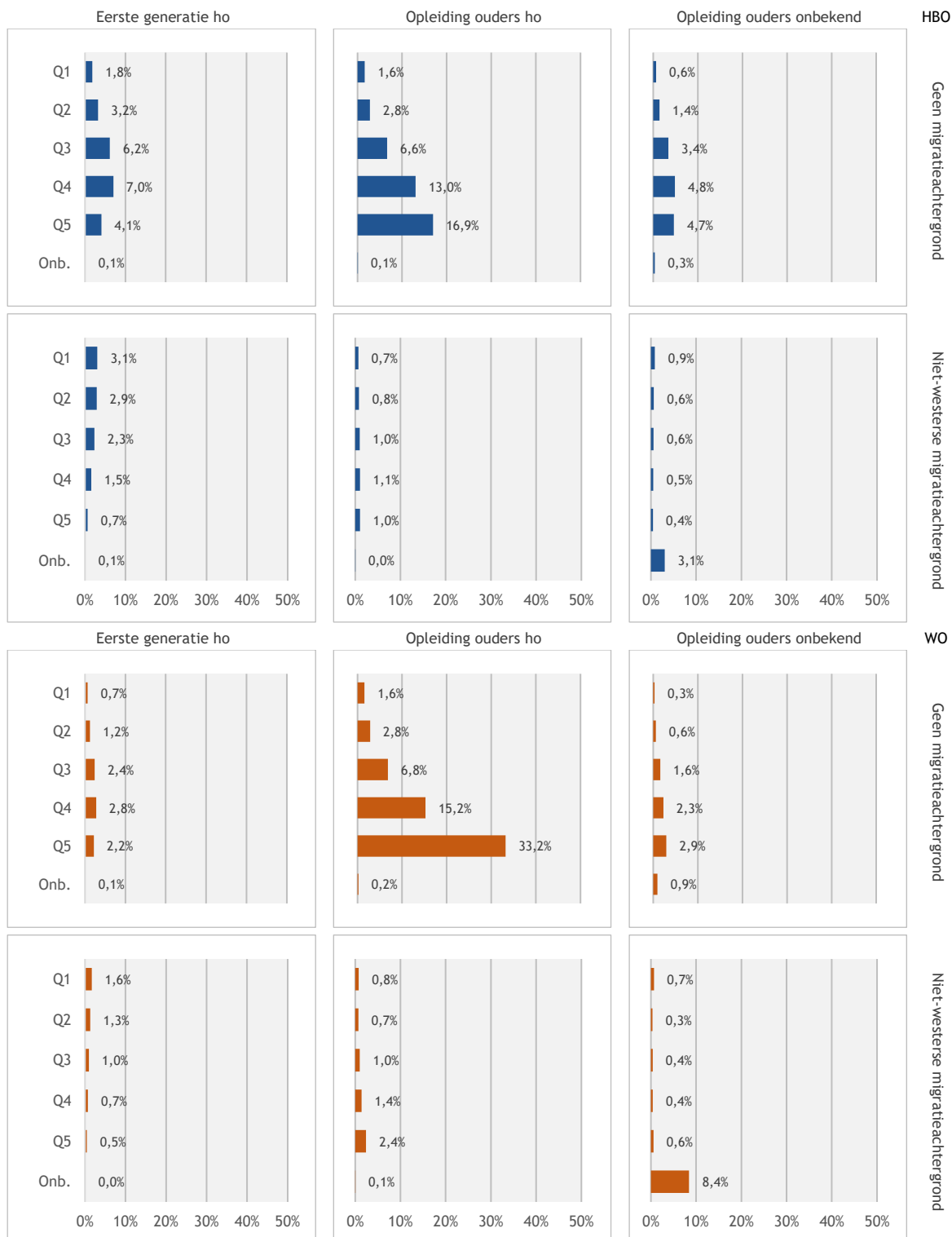
Figuur 2.54: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: CBS microdata 2012-2022)

Figuur 2.55 toont de inkomens van ouders naar vooropleiding van studenten. Dit laat een stabiel beeld zien. Vergelijkbaar met de opleidingsachtergrond van de ouders zien we dat ook het inkomensniveau hoger is naarmate het onderwijsniveau stijgt. Zo is heeft in het wo 46 procent van de nieuwe instroom ouders met een inkomen uit de hoogste inkomensgroep en zes procent van hen heeft ouders uit de laagste inkomensgroep. Verder valt bijvoorbeeld op dat het aandeel studenten met een mbo-achtergrond met ouders uit de laagste inkomensgroep in het hbo door de jaren heen kleiner is geworden.

Figuur 2.55: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: CBS microdata 2013-2022)

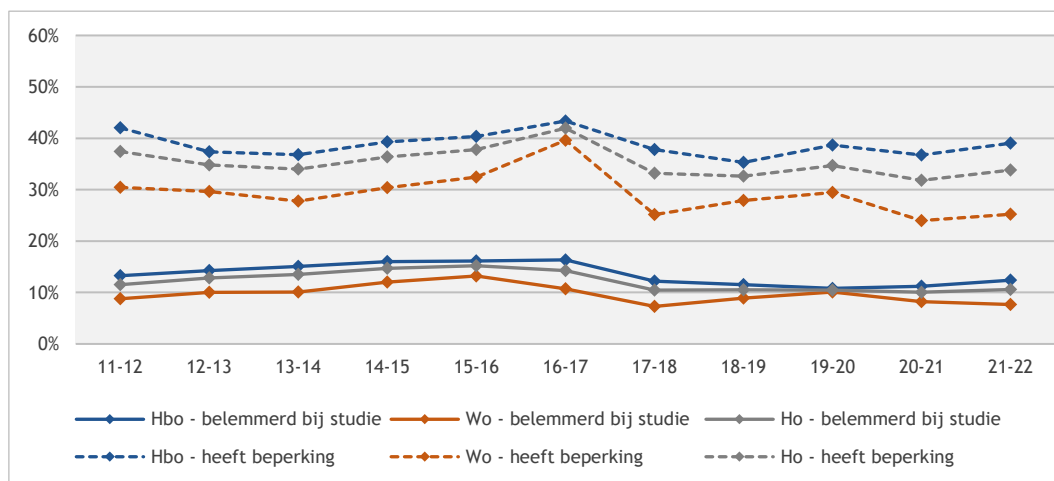
Onderstaande figuren laten de samenstelling van de hbo- en wo-eerstejaarspopulatie zien in 2022-2023. Hierbij is steeds zowel de hbo-populatie als de wo-populatie op honderd procent gesteld. De samenstelling is langs drie dimensies getoond: inkomen van ouders, opleidingsniveau van ouders en de achtergrond van de studenten (niet-westerse migratieachtergrond vs. geen migratieachtergrond). Uit figuur 2.56 valt, net als vorig jaar, op dat het hbo meer egalitair is dan het wo. De verdeling over groepen is hier meer gespreid.

Figuur 2.56: Verdeling van de totale hbo- en wo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS microdata 2021-2022)

In figuur 2.56 zien we daarnaast dat in het wo ruim 48 procent van de nieuwe instroom een achtergrond heeft waar zowel sprake is van een Nederlandse achtergrond als van een hoog opleidingsniveau van de ouders als van een hoog inkomensniveau van de ouders (Q4, Q5). In het hbo beslaat deze groep ongeveer dertig procent van de nieuwe instroom.

Figuur 2.57 toont het aandeel eerstejaars bachelorstudenten met een functiebeperking. De bron voor deze figuur is de Studentenmonitor hoger onderwijs. Het betreft hier het aandeel studenten dat aangeeft een vorm van beperking te hebben ('heeft beperking') en het aandeel studenten dat aangeeft bij de studie belemmerd te worden door deze beperking.³⁶ Alleen studenten die *belemmerd worden door een functiebeperking* zijn aandachtsgroep in deze monitor. Een afname van deze groep binnen de studentenpopulatie zou een indicatie kunnen zijn van verminderende toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een beperking of een teken dat instellingen inclusiever zijn geworden. Een nadere beschrijving van de situatie van deze groep studenten is uitgebreid beschreven in hoofdstuk 6. Hier wordt uitsluitend het aandeel nieuwe eerstejaars getoond dat belemmerd wordt door een functiebeperking. In 2017-2018 is voor het eerst een toestemmingsvraag toegevoegd in de enquête. Hierdoor zijn langjarige trends beïnvloed.³⁷ Daarom vergelijken we de cijfers met die van vorig jaar. Het hbo heeft te maken met een groter aandeel studenten met een functiebeperking dan het wo. In 2021-2022 werd elf procent van de studenten belemmerd door een functiebeperking (12,4 % in het hbo en 7,7% in het wo). Dit is geen significant verschil ten opzichte van vorig jaar. Ook binnen het hbo en wo is geen significante trend vastgesteld.

Figuur 2.57: Percentage nieuwe voltijd bachelorstudenten dat een functiebeperking heeft en het percentage studenten dat belemmerd wordt bij de studie door de functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

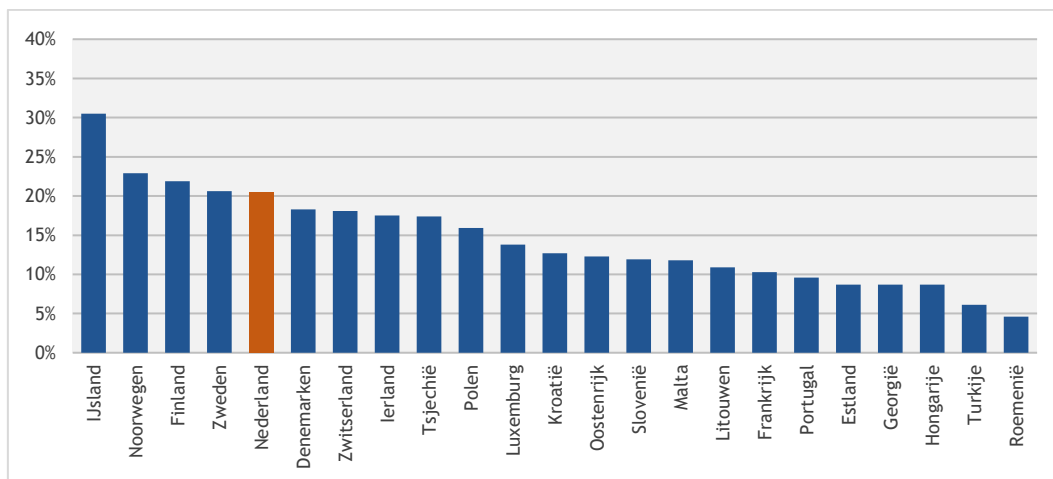
De toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een functiebeperking een belangrijke indicator in Eurostudent. De vraagstelling en definitie in het Eurostudent-onderzoek wijken iets af van de Studentenmonitor (zoals getoond in figuur 2.57).³⁸ In figuur 2.58 is te zien dat Nederland een vijfde plaats inneemt van alle landen als het gaat om een goede toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor mensen met een beperking, na IJsland, Noorwegen, Finland en Zweden.³⁹

36 De meting 2019-2020 van de Studentenmonitor vindt plaats aan het eind van het studiejaar (juni-juli 2020).

37 In 2017-2018 is vanwege de AVG een toestemmingsvraag toegevoegd. Dit heeft de resultaten mogelijk beïnvloed. In 2018-2019 is die speciale functiebeperkings(akkoord)vraag weer weggelaten, omdat deze toestemming al gedekt werd door het uitgebreide informed consent aan het begin van de enquête.

38 Zie voor meer informatie www.eurostudent.eu.

39 In Eurostudent is gevraagd: Please indicate if you have a disability, impairment, long-standing health problem, functional limitation or learning disability. 'Long-standing health problem describes a health problem that has lasted or is likely to last for at least 6 months. Multiple answers possible: Yes, physical chronic disease, Yes, mental health problem, Yes, mobility impairment, Yes, sensory impairment (e.g. vision, hearing), Yes, learning disability (e.g. dyslexia), Yes, another long-standing health problem/ functional limitation/ impairment/ etc., No.

Figuur 2.58: Aandeel studenten met een functiebeperking, naar land (bron: Eurostudent VII)

2.6 Samenvatting

In dit tweede hoofdstuk van deze monitor is de in- en doorstroom in het hoger onderwijs geanalyseerd. Hierbij is ingegaan op de vooropleiding en achtergrond van deze studenten en is in beeld gebracht hoe de doorstroom en de instroom zich in de loop van de jaren hebben ontwikkeld. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van doorstroombestanden van DUO (BRON), CBS microdata, het 1cHO en surveys (Studentenmonitor en Startmonitor). In deze paragraaf beschrijven we per onderzoeksvraag de belangrijkste uitkomsten.

In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

Nadat vorig jaar in de instroomcijfers een duidelijk ‘corona-effect’ zichtbaar was (een instroompiek van het eerste corona eindexamencohort dat instroomde in 2020-2021) is dit jaar naar alle waarschijnlijkheid een ‘basisbeurseffect’ te zien. Dat de instroom ten opzichte van vorig jaar wederom is gedaald, kan mogelijk verklaard worden door de herinvoering van de basisbeurs met ingang van het studiejaar 2023-2024. Studenten stellen hun intrede in het hoger onderwijs mogelijk een jaar uit. Hoewel de doorstroom per vooropleiding evenredig gedaald is, zijn er wel verschillen voor vooropleiding betreft de netto doorstroom (het aantal doorstromers ten opzichte van het diplomacohort). Voor vwo-gediplomeerden betekent dit een daling van 81 naar 76 procent, voor havo van 74 naar 69 procent en voor mbo van 40 naar 37 procent. Voor alle groepen is het doorstroompercentage historisch laag, lager dan ooit in de afgelopen tien jaar is geconstateerd. In deze monitor is niet onderzocht wat een mogelijke verklaring hiervoor is. Het zou kunnen dat de herinvoering van de basisbeurs meer potentiële studenten heeft doen besluiten om een tussenjaar te nemen dan in andere jaren. Pas komend jaar kan worden onderzocht of deze instroom weer is hersteld.

Hoe is de doorstroom vanuit het vo en het mbo naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?

Voor de doorstroom vanuit mbo, havo en vwo zijn er voor mannen en vrouwen dit jaar nauwelijks verschillen gevonden in hun (directe) doorstroom naar het hoger onderwijs. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond stromen in alle drie de vooropleidingsniveaus (iets) vaker door naar het hoger onderwijs dan studenten zonder migratieachtergrond. Dit verschil is het grootst bij de mbo-gediplomeerden. Wel worden er behoorlijke verschillen gevonden betreft bètastudies; voor mbo, havo en vwo geldt, evenals in voorgaande jaren, dat mannen met een bètaprofiel vaker doorstromen naar een bètastudie dan vrouwen met een bètaprofiel. Behoudens een lichte stijging van het aandeel vrouwen uit het mbo met een bètaprofiel dat doorstroom naar een bètastudie in het hoger onderwijs, zijn ook hierin nauwelijks grote trendverschillen te zien.

Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

Het aandeel studenten dat na één jaar instroomt in het hoger onderwijs is dit jaar negen procent. Ten opzichte van andere vooropleidingen, stromen vwo-leerlingen relatief vaker door naar het hoger onderwijs na een tussenjaar (13%). Dit was ook in de afgelopen jaren het geval. Het aandeel studenten dat een tussenjaar neemt, was in de coronajaren lager. Het laatste jaar lijkt dit weer op het niveau van de andere jaren. In het mbo zien we geen herstel in het aandeel studenten dat instroomt na één tussenjaar. Dit blijft ongeveer zeven procent.

Verandert de instroom in de bachelor (ook gelet op de verschillende sectoren, specifiek in tekortsectoren en bètatechnische studies) en in associate degrees?

Dit jaar is, na de daling in de instroom van vorig jaar, de instroom nogmaals gedaald. Met de beoogde herinvoering van de basisbeurs in collegejaar 2023/2024, lijken studenten te wachten met het instromen in het hoger onderwijs. Dit kan de volgende meting pas met zekerheid vastgesteld worden. De instroom in een associate degree is zo goed als constant gebleven. Met name de instroom in voltijd- en deeltijd-ad is licht gestegen ten koste van de duale variant. Voor het reguliere hbo en wo is geen veranderd beeld zichtbaar; vrijwel alle studenten kiezen voor een voltijd studie. Betreft de sectoren waarin studenten studeren zijn in het reguliere hoger onderwijs geen veranderde samenstellingen zichtbaar ten opzichte van vorig jaar. Binnen de associate degrees is de instroom in economische studies afgenomen. In plaats hiervan is de instroom in landbouwgerichte studies en studies gedrag en maatschappij toegenomen.

Na een piek in de coronatijd, normaliseert het aantal nieuwe pabostudenten zich op ongeveer 7.800 studenten in dit studiejaar. Dit is nog iets hoger dan in het pré-coronatijdperk. De coullance en regelingen ten aanzien van de nadere vooropleidingseisen spelen hier wellicht een rol. De pabo is onverminderd populair bij vrouwen en bij studenten met een havo- en mbo-achtergrond. Bij de instroom van studenten met een havo- en mbo-achtergrond is ook lichte een stijging waar te nemen. De instroom studenten met een vwo-achtergrond in de pabo blijft redelijk constant tussen 700 en 800 per jaar. Zij hebben doorgaans een hoger eindexamencijfer dan de vwo-scholieren die kiezen voor een andere hbo-opleiding. De instroom in de tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken (Nederlands, Frans, Duits, natuurkunde, scheikunde en wiskunde) blijft zorgelijk. In de piekjaren (2015-2016) betrof het nog bijna 2.500 nieuwe studenten. Het laatste jaar zien we een totale daling van deze instroom van 1.538 naar 1.341 nieuwe studenten. Bij de talen en bij de bètavakken is deze daling vergelijkbaar.

Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, woonsituatie, vooropleiding en sociaaleconomische status?

De leeftijdsverdeling van studenten die instromen in het wo is onveranderd gebleven; bijna negentig procent van de studenten is hier tussen de zeventien en negentien jaar oud. Voor de instroom in het hbo en ad heeft een verschuiving plaatsgevonden ten opzichte van vorige jaren, deze studenten worden namelijk gemiddeld steeds jonger; 42 procent in ad en 72 procent in het hbo is jonger dan twintig jaar oud. Mannen zijn iets ondervertegenwoordigd in bacheloropleidingen en iets oververtegenwoordigd in de associate degrees; dit ligt in lijn met de bevindingen in voorgaande jaren. De instroom in bacheloropleidingen naar vooropleidingsniveau kent dit jaar kleine verschillen. In het hbo is de instroom van mbo-studenten afgenomen. In het wo is het aandeel studenten met een vwo-achtergrond licht afgenomen. Dit is opgevangen door een lichte stijging van het aandeel buitenlandse studenten. Voor de instroom in associate degree-opleidingen heeft de toenemende trend in het aandeel havoleerlingen zich doorgezet, zoals ook reeds in vorige jaren werd gevonden.

Voor de sociaaleconomische status is gekeken naar het opleidingsniveau en inkomen van de ouders en de achtergrond van de student (wel of geen niet-westerse migratieachtergrond). Eén op de drie studenten heeft ouders die beiden geen ho-opleiding hebben afgerond. Conclusie is daarnaast dat het aandeel eerste-generatiestudenten langzaam daalt. Dit hoeft overigens niet te duiden op een toegankelijkheidsprobleem, maar kan ook te maken hebben met een algehele stijging van het opleidingsniveau van de bevolking. Feit is wel dat bijna de helft van de nieuwe studenten in het wo zowel een Nederlandse achtergrond heeft als hoogopgeleide ouders met een hoog inkomen. In het hbo is dit aandeel veel kleiner.

Het hbo is qua samenstelling van de nieuwe eerstejaars meer egalitair dan het wo; in het hbo voldoet dertig procent van de nieuw eerstejaars aan het profiel: Nederlandse achtergrond, hoogopgeleide ouders en ouders uit de hoogste inkomensgroepen.

Het aantal studenten dat aan het begin van het studiejaar thuis woont (totaal 85%) is in 2022-2023 in het wo licht gestegen ten opzichte van 2021-2022 (naar 75%). Met name in het hbo blijven studenten zowel aan het begin van het studiejaar (90%) als aan het eind van het studiejaar (80%) vaker thuis wonen dan in het wo. In het wo woont aan het eind van het studiejaar iets meer dan de helft (56%) bij hun ouders. Evenals vorige jaren is de voornaamste reden hiervoor de kosten die buitenshuis wonen met zich meebrengt. Dit ligt in lijn met de bevindingen uit Eurostudent, waaruit blijkt dat bijna veertig procent van de Nederlandse studenten niet tevreden is met de prijzen van huisvesting. Kosten spelen hierbij voor studenten met ouders met een inkomen onder modaal een belangrijkere rol dan voor studenten die ouders hebben met een inkomen boven modaal. Een andere belangrijke reden om thuis te blijven wonen, is de nabijheid van de onderwijsinstelling, waardoor studenten minder genoodzaakt zijn op zichzelf te gaan wonen. Is thuis wonen een keuze omdat studenten dat leuk vinden? Dat zien we vaker bij studenten waarvan ouders een inkomen hebben boven modaal. Het hbo kent een groter aandeel studenten met een functiebeperking (12%) dan het wo (8%). Dit is geen significante verandering ten opzichte van vorig jaar.

Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten, studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk en van studenten met een functiebeperking?

In 2022-2023 begonnen ruim 27.000 internationale studenten aan een bacheloropleiding in het Nederlandse bekostigde hoger onderwijs. De stijging van het aantal internationale studenten is enorm. Het laatste jaar is 22 procent van alle ho-studenten afkomstig uit het buitenland. Was in 2012 nog veertien procent van de nieuwe wo-bachelorstudenten afkomstig uit het buitenland, in 2022-2023 is dit 37 procent. In het hbo is de stijging in dezelfde periode een stuk kleiner (van 8% naar 12%). De meeste internationale studenten treffen we aan in het wo (ruim 18.000). Het hbo herbergt in 2022-2023 ruim 8.800 nieuwe buitenlandse bachelorstudenten. De meeste internationale studenten zijn afkomstig uit Duitsland, Oost-Europa (Roemenië, Polen, Bulgarije) en uit de landen Frankrijk, Spanje en Italië. Ruim 440 nieuwe eerstejaars zijn afkomstig uit Oekraïne.

Elk studiejaar starten tussen de achthonderd en duizend studenten uit het Caribische deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) als eerstejaars bachelor in het Nederlandse hoger onderwijs. De meesten zijn afkomstig uit Curaçao en Aruba. Acht van de tien Caribische studenten gaan naar het hbo.

Een op de drie studenten heeft (in meer of mindere mate) met een (functie)beperking. Een derde van deze groep (11% van de studenten) ondervindt hiervan daadwerkelijk belemmeringen in het onderwijs. Dit aandeel is iets groter in het hbo (12%) dan in het wo (8%). Dit percentage is niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. In hoofdstuk 6 wordt uitgebreid stilgestaan bij deze groep studenten.

Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

In zowel het hbo als het wo is het percentage studenten dat instroomt in een fixusopleiding gestegen. Dit kan deels verklaard worden door de toename in het aantal numerusfixusopleidingen dat aangeboden wordt in Nederland. Evenals voorgaande jaren, is het aandeel studenten dat instroomt ten opzichte van de totale nieuwe instroom in een selecterende opleiding bijna twee keer zo groot in het wo als in het hbo (16% vs. 33%). De instroom in kleinschalig intensief onderwijs (University Colleges) en opleidingen met nadere vooropleidingseisen (kunstopleidingen en pabo's) bleef vrijwel onveranderd. De instroom in deze selecterende opleidingen wordt (vergeleken met niet-selecterende opleidingen) gekenmerkt door een groot aandeel vrouwen, zowel vrouwen met een Nederlandse achtergrond (hbo en wo) als vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond (met name in het wo). Verschillen zijn het sterkst bij numerusfixusopleidingen.

Een analyse van de samenstelling van de studentpopulatie van selecterende opleidingen in vergelijking met opleidingen die niet selecteren tonen weinig verschillen tussen wel en niet selecterende opleidingen wat betreft het ouderlijk inkomen van studenten. Het aandeel eerstegeneratiestudenten is iets lager bij (net name) opleidingen met andere eisen (in het hbo) en kleinschalig en intensieve opleidingen (in het wo). Bij numerus fixus zijn verschillen in de nieuwe studentpopulatie klein als we kijken naar het opleidings- en inkomensniveau van ouders. Dit alles wil overigens niet automatisch zeggen dat bepaalde groepen ook een grotere toelatingskans hebben. Een grotere participatie van bepaalde groepen studenten in selecterende opleidingen kan ook komen omdat zij meer belangstelling hebben voor selecterende opleidingen (en daarmee ook in grotere getale deelnemen aan selectieprocedures). Om zorgvuldig na te gaan of er sprake is van ongelijkheid in relatie tot selectie zijn nadere multivariate analyses nodig en moeten ook achtergrondkenmerken bekend zijn van degenen die aan het selectieproces deelnamen. Daarover beschikken we niet. Overigens komen ook uit dat type onderzoeken soms niet-consistente resultaten naar voren die sterk fluctueren over de jaren heen.

3 Studiekeuze

Carly van Mensvoort & Ardita Muja

3.1 Inleiding en vraagstelling

Een weloverwogen oriëntatieproces en overtuigde studiekeuze zijn van groot belang voor de studie. De match die studenten ervaren met hun opleiding is zelfs de beste voorspeller van studiesucces in het eerste studiejaar. In dit hoofdstuk bespreken we daarom vanuit verschillende invalshoeken de studiekeuze van nieuwe eerstejaars, zoals de voorlichting waar zij gebruik van maken en hun keuzemotieven. Ook bestuderen we onder andere de activiteiten waar zij in het kader van de studiekeuzecheck mee te maken krijgen, de gevolgen van selectie en de ervaren aansluiting vanuit de vooropleiding.

Met ingang van studiejaar 2017-2018 is voor numerusfixusopleidingen de centrale loting afgeschaft en vervangen door decentrale selectie door instellingen zelf. Net als de studiekeuzecheck beoogt deze maatregel de kans te vergroten dat elke student op de juiste plek komt te studeren. Er is een wetsvoorstel in de Tweede Kamer aangenomen waarin decentrale loting als selectiemethode voor instellingen toegevoegd wordt bij numerus fixus opleidingen in het hoger onderwijs.⁴⁰ Dit voorstel was op het moment van de dataverzameling in september 2022 nog niet aangenomen.⁴¹

De analyses in dit hoofdstuk zijn vrijwel volledig gebaseerd op de Startmonitor. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- a) Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- b) Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- c) Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- d) Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck; heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- e) Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- f) Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studieadvies (bsa) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?
- g) Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?
- h) Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

3.2 Data en definities

Bijna alle gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op veertien metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2022-2023). Alle getoonde gegevens zijn gewogen naar onderwijsinstelling (BRIN-code), geslacht, vooropleiding (mbo-havo-vwo) in combinatie met soort ho (hbo-wo) en opleiding (CROHO-code). De Startmonitor is een landelijk onderzoek, oorspronkelijk geïnitieerd door ResearchNed, dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de Startmonitor een onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, uitgevoerd door ResearchNed.

⁴⁰ Zie kamerstuk: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/kst-35765-2.html>

⁴¹ Door de Tweede Kamer aangenomen op 14 februari 2023, zie <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2021Z04606&dossier=35765>

Het onderzoek volgt jaarlijks de instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs. De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval of -switch in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs.

In de Startmonitor zijn in de studiejaar tot en met 2017-2018 gegevens verzameld op drie momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten werd aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces en studieuitval. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de tweede enquête (december) vervallen en bestaat de Startmonitor uit twee enquêtes (september en juni). De vragen die voorheen in december werden gesteld, zoals bijvoorbeeld over de aansluiting met de vooropleiding, worden nu later in het studiejaar gesteld (in de juni-enquête). Het beantwoorden van de vragen op een ander moment in het studiejaar kan van invloed zijn op de uitkomsten. In theorie zou daarnaast de samenstelling van de responsgroep die de vragen beantwoordt ook kunnen veranderen door het enquêtemoment (bijv. minder uitvallers die nog meedoen), maar na toetsing blijkt hierin geen verschil op te treden ten opzichte van voorgaande jaren.

Het unieke van de Startmonitor is dat aan het eind van het jaar bekend is welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren; dit kan gekoppeld worden aan de wijze waarop ze aan hun studie zijn begonnen en hoe ze tijdens dat eerste jaar zijn 'geland'.

De resultaten voor het huidige studiejaar (2022-2023) zijn gebaseerd op de gegevens van de enquête uit september 2022. De meting van juni 2023 is voor het instroomcohort 2022-2023 nog niet beschikbaar. Het aantal records in september 2019 en 2020 zijn hoger omdat een groter aantal studenten een uitnodiging voor deelname aan de enquête hebben ontvangen. De Startmonitor bevat geen informatie over internationale studenten. Voor de analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn uitsluitend voltijdstudenten en reguliere vooropleidingen meegenomen (havo naar hbo, mbo naar hbo, vwo naar hbo en vwo naar wo).

Tabel 3.1: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen

	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23
<i>Septembermeting</i>														
Hbo	10.717	13.268	13.503	13.055	14.723	13.007	9.773	8.242	8.172	7.791	13.435	13.147	7.725	7.890
Wo	4.691	3.500	6.835	5.215	5.125	4.546	5.038	5.298	4.951	4.878	8.140	8.523	5.462	5.403
Ho	15.408	16.768	20.338	18.270	19.848	17.553	14.811	13.540	13.123	12.669	21.575	21.670	13.187	13.293
<i>Vervolgmetingen</i>														
Hbo	3.830	5.570	5.893	3.786	6.111	5.338	4.102	3.384	2.752	1.387	2.325	2.310	1.622	
Wo	2.900	2.137	4.278	2.091	2.726	2.313	2.780	3.101	2.121	1.469	2.097	2.143	1.550	
Ho	6.730	7.707	10.171	5.877	8.837	7.651	6.882	6.485	4.873	2.856	4.422	4.453	3.172	

Om een overzichtelijk resultaat te kunnen weergeven van de studiekeuzemotieven van studenten (paragraaf 3.5) is ervoor gekozen om deze in drie hoofdcategorieën te comprimeren. Deze indikking heeft plaatsgevonden door middel van een factoranalyse en voor iedere categorie afzonderlijk is eveneens de betrouwbaarheid vastgesteld. Hiervoor zijn factorscores berekend. Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken. De drie hoofdcategorieën zijn:

- Inrichting van de opleiding (Cronbach's $\alpha=0,64$):
 - meer praktijk in de studie;
 - meer theorie in de studie;
 - meer aandacht voor onderzoek doen;
 - verkorte route of vrijstellingen;
 - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.
- Inhoudelijke interesse (Cronbach's $\alpha=0,57$):
 - inhoudelijk interessanter;
 - sluit beter aan bij capaciteiten en vaardigheden.
- Perspectief van het beroep (Cronbach's $\alpha=0,78$):
 - meer of bredere beroepsmogelijkheden;
 - meer kans op een baan;
 - hoger salaris;
 - meer maatschappelijke status.

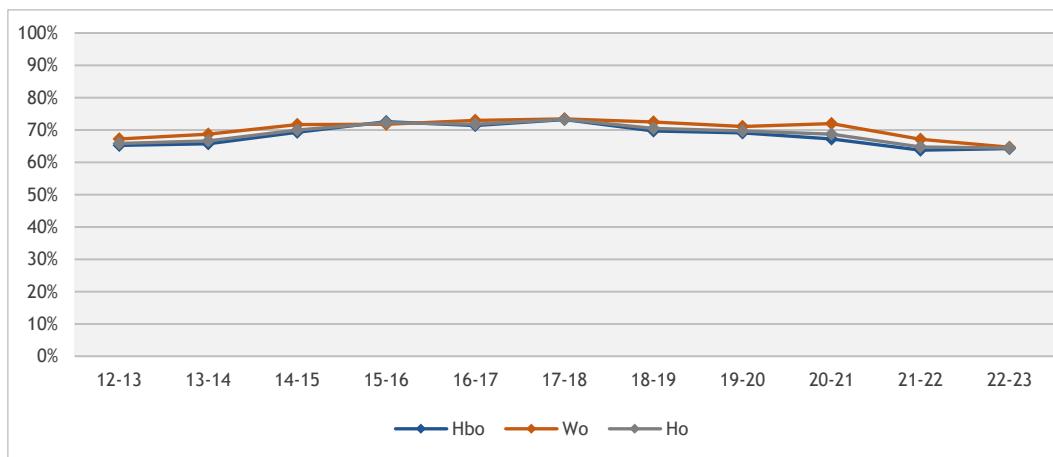
De mate waarin studenten een goede match of sterke binding ervaren met hun opleiding (paragraaf 3.3), met andere woorden of studenten vinden dat zij en de studie bij elkaar passen, is eveneens gecompriëerd tot één schaal. Uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat de onderliggende items samen een betrouwbare schaal vormen (Cronbach's $\alpha=0,90$). Deze schaal meet in hoeverre de studie passend is. De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende acht stellingen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

3.3 Keuze en binding

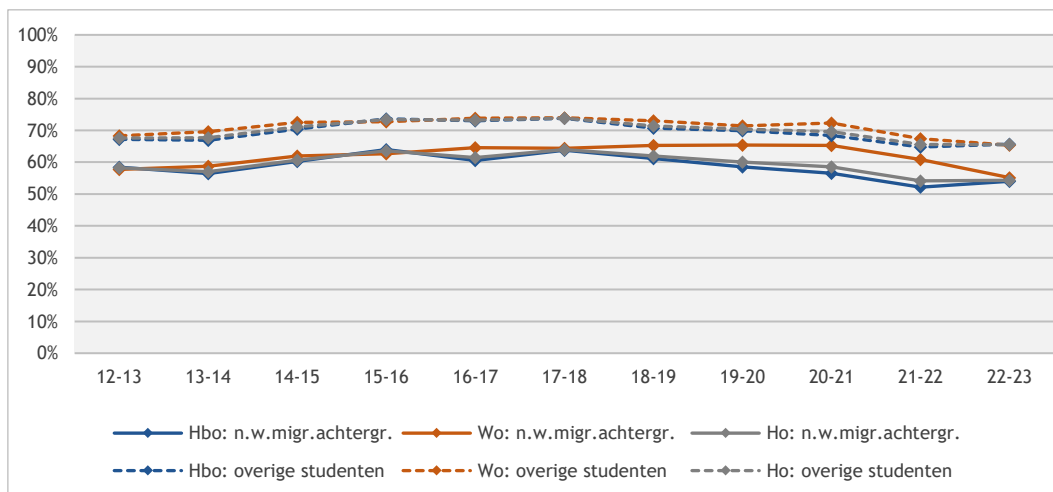
Hbo- en wo-studenten geven zelf overwegend aan dat zij (zeer) goed hebben nagedacht over hun studiekeuze (figuur 3.1).⁴² Na jaren van structurele toename is vanaf studiejaar 2018-2019 sprake van een afname in het aandeel studenten dat een bewuste keuze maakt. In 2022-2023 zet deze lichte daling in het hoger onderwijs door ten opzichte van het jaar ervoor (64% vs. 65%), maar deze daling is alleen voor wo-studenten significant (65% vs. 67%). Voor hbo-studenten is dit percentage gelijk gebleven (64%). In dit studiejaar (2022-2023) is er geen significant verschil tussen hbo- en wo-studenten in het aandeel dat een bewuste keuze maakt. Verder geven vrouwen, studenten met een mbo- en vwo-vooropleiding, studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met ouders met een (boven) modaal inkomen vaker aan een weloverwogen keuze te hebben gemaakt dan hun directe vergelijkingsgroepen (resp. mannen, studenten met een havo-vooropleiding, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met ouders met een beneden modaal inkomen of waarvan inkomen onbekend is). Het hebben van hoger opgeleide ouders en het hebben van een functiebeperking hangen niet samen met het maken van een bewuste keuze. Bij de navolgende drie figuren wordt ingegaan op deze cijfers naar migratieachtergrond (figuur 3.2), vooropleiding (figuur 3.3) en opleidingsniveau van ouders (figuur 3.4).

⁴² Dit betreft een stelling op een vijfpuntschaal van niet nagedacht (1) tot en met zeer goed nagedacht (5) over de keuze voor de studie.

Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)

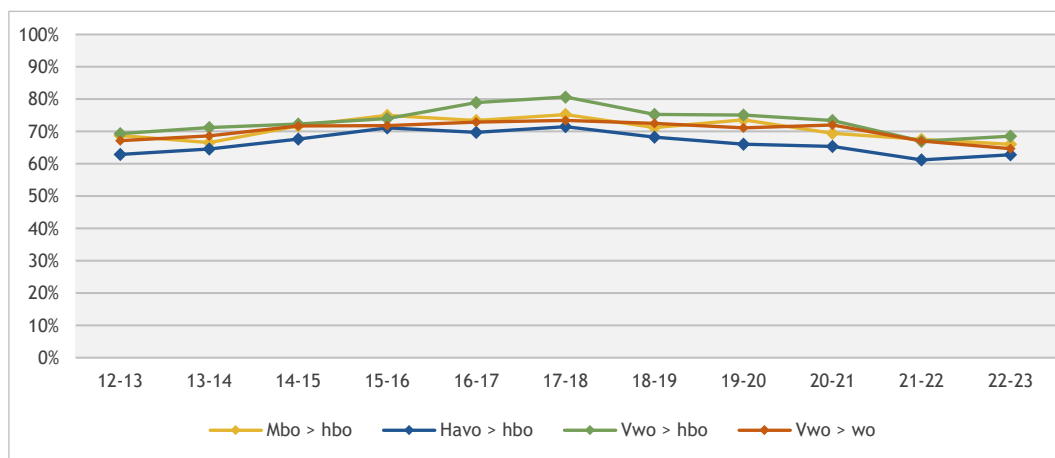
Tussen studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn verschillen te zien (figuur 3.2). De veranderingen in het aandeel dat een bewuste studiekeuze maakt ten opzichte van het jaar ervoor is echter voor zowel hbo- als wo-studenten met een Nederlandse achtergrond alsook voor zowel hbo- als wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond niet significant. Nog steeds denkt een groter deel van de studenten met een Nederlandse achtergrond bewust na over de studiekeuze dan van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, onder zowel hbo- als wo-studenten. Bij ho-studenten met een niet-westerse achtergrond maakten studenten met ouders met een (boven)modaal inkomen een meer weloverwogen studiekeuze dan studenten met ouders met een laag inkomen (andere achtergrondkenmerken doen er niet of veel minder toe). Voor ho-studenten met een Nederlandse achtergrond doet het inkomen er niet toe; voor deze groep bestaat er wel een significante samenhang met geslacht en vooropleiding, zoals hiervoor is beschreven.

Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)

Figuur 3.3 toont het aandeel studenten dat een bewuste studiekeuze maakt, uitgesplitst naar vooropleiding. Tussen 2021-2022 en 2022-2023 is onder vwo-gediplomeerden in het wo het aandeel bewuste kiezers significant gedaald (van 67% naar 65%). De veranderingen voor mbo-studenten in het hbo (van 68% naar 66%), havisten in het hbo (van 61% naar 63%) en vwo-gediplomeerden in het hbo (67% naar 69%) zijn niet significant.

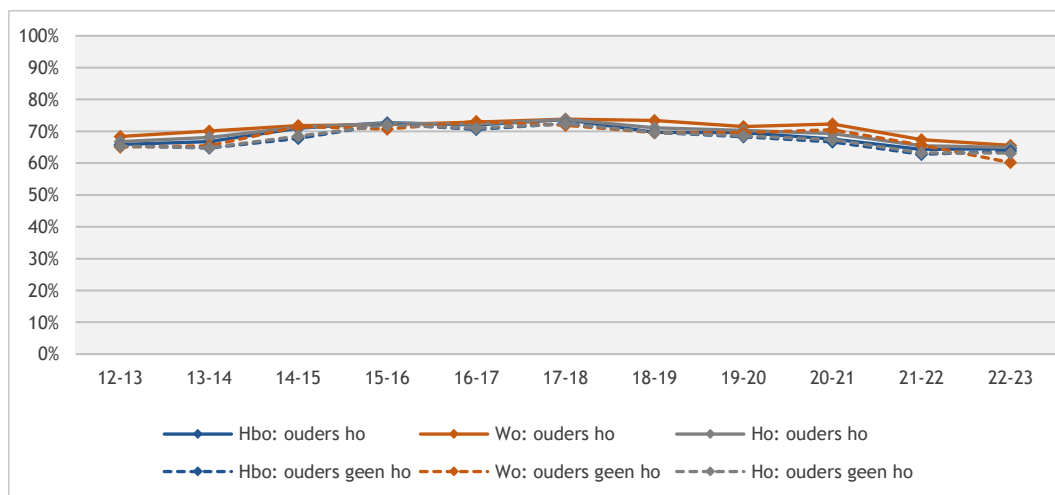
Net als in voorgaande jaren blijft in 2022-2023 het aandeel hbo-studenten dat goed heeft nagedacht over de studiekeuze onder voormalig havisten (63%) kleiner dan onder voormalig mbo-studenten (66%) en voormalig vwo-gediplomeerden (69%). Onder voormalig vwo-leerlingen ligt dit percentage hoger bij hbo-studenten dan wo-studenten (69% versus 65%).

Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)

Tot slot laat figuur 3.4 zien dat in 2022-2023 studenten van wie een of beide ouders hoogopgeleid zijn iets meer bewust kozen voor hun studie dan studenten zonder hoogopgeleide ouders (65% vs. 63%). Dit verschil is alleen significant voor wo-studenten (66% vs. 60%). In het hbo gaat het om 64 procent versus 65 procent (dit verschil is niet significant). Voor de groep studenten zonder hoogopgeleide ouders hebben studenten met een functiebeperking beter nagedacht over de studiekeuze dan studenten zonder functiebeperking, alsook studenten met een vwo (vs. havo) vooropleiding en studenten met een Nederlandse (vs. niet-westerse migratie)achtergrond. Bij de groep studenten met hoogopgeleide ouders hebben vrouwen, studenten met een vwo (vs. havo) vooropleiding, studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met ouders met (boven) modaal inkomen beter nagedacht.

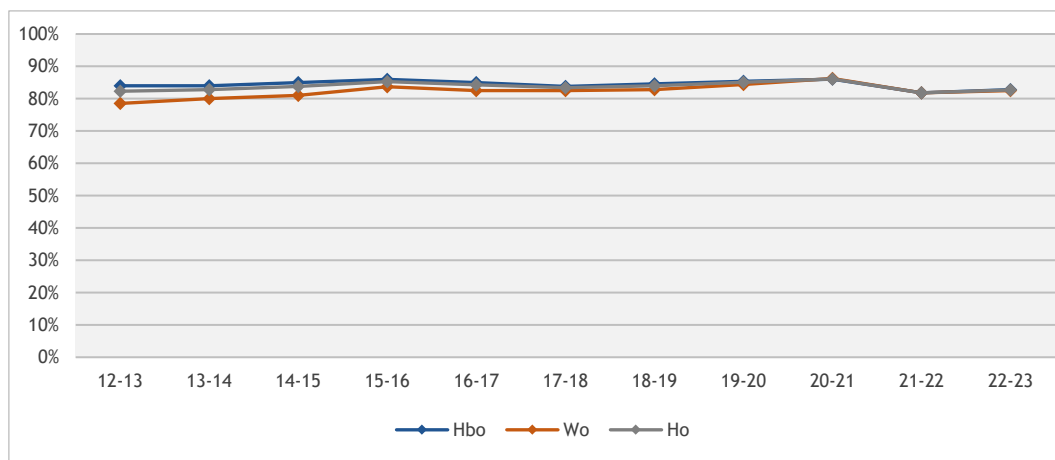
Er is geen verschil tussen 2021-2022 en 2022-2023 in het aandeel studenten dat goed heeft nagedacht over de studiekeuze.

Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2022)

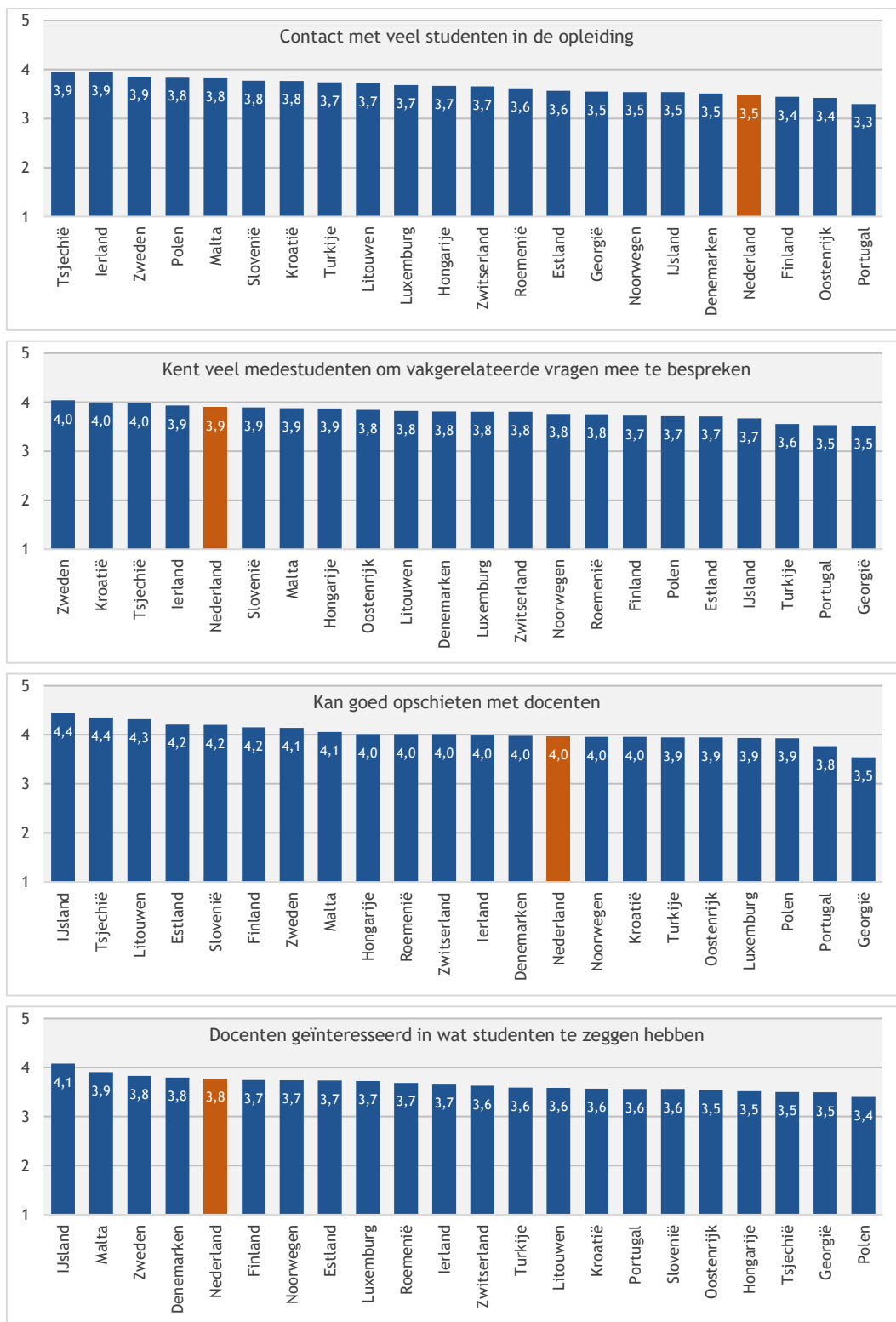
Naast het bewust kiezen van een studie wordt in de Startmonitor ook gekeken naar de ervaren binding met de studie. Figuur 3.5 geeft het percentage studenten weer dat een goede binding ervaart met de opleiding. Te zien is dat er sinds 2017-2018 sprake is van een lichte toename onder studenten. In het jaar 2021-2022 zien we echter een significante daling van het aantal studenten dat zegt een goede match of binding te ervaren met hun opleiding, maar deze daling zet niet door in het jaar 2022-2023 (82% vs. 83%). De ervaren binding verschilt wederom niet tussen hbo- en wo-studenten.

In het laatste studiejaar (2022-2023) geven hbo-studenten met een havo-vooropleiding en hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond minder vaak aan een goede binding te hebben met de opleiding dan hun directe vergelijkingsgroepen. In het wo zijn het vrouwen en studenten met een functiebeperking die minder binding ervaren. Als we studenten uit verschillende vooropleidingen vergelijken (geen figuur), dan ervaren hbo-studenten vanuit het mbo en vanuit het vwo in 2022-2023 vaker een goede match met de opleiding (beide 86%) dan havisten die doorstromen naar het hbo (80%). Onder voormalig vwo-leerlingen verschillen de wo-studenten (83%) van de hbo-studenten (86%).

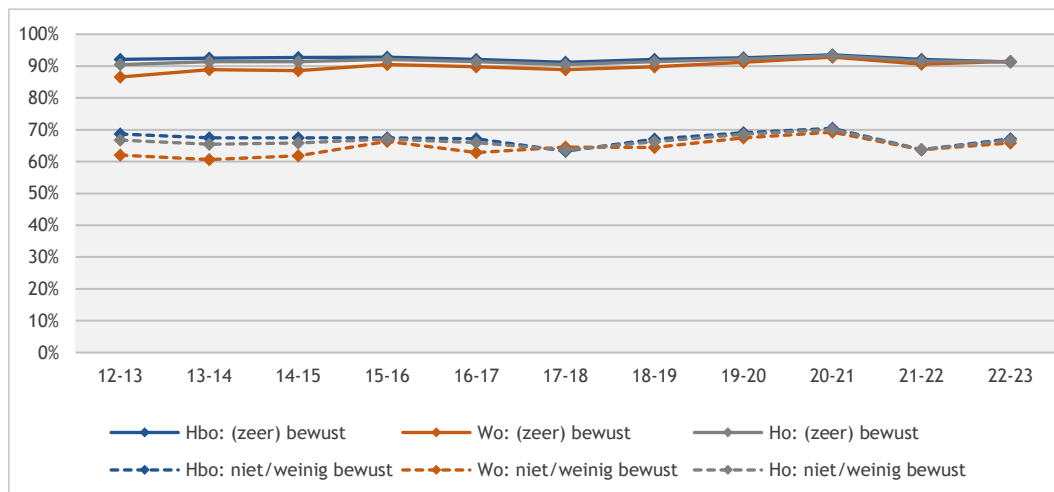
Figuur 3.5: Percentage eerstejaars dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2012-2022)

In figuur 3.6, gebaseerd op gegevens uit Eurostudent VII, is weergegeven hoe studenten uit verschillende Europese landen scoren op verschillende aspecten van binding met/thuisvoelen op de opleiding (o.b.v. dezelfde cijfers als vorig jaar; er zijn nog geen nieuwe gegevens beschikbaar). Het gaat om contact met andere studenten en het kunnen bespreken van vakgerelateerde vragen met medestudenten, waargenomen interesse van docenten in studenten en het goed kunnen opschieten met docenten. Op al deze aspecten (voorgelegd als stelling) hebben studenten met een score van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens) aangegeven in hoeverre dit op hen van toepassing is. In onderstaande grafieken zijn de gemiddelde scores per land te zien, telkens gesorteerd van hoog naar laag. In vergelijking met andere landen zijn Nederlandse studenten vooral positief over de punten ‘kent veel medestudenten om vakgerelateerde vragen mee te bespreken’ en ‘docenten zijn geïnteresseerd in wat studenten te zeggen hebben’. Daarentegen zijn Nederlandse studenten in vergelijking met andere landen minder positief over het contact dat zij hebben met studenten in de opleiding en het goed op kunnen schieten met docenten. Uitgaande van deze studentervaringen doet Nederland het dus relatief goed op vakgerelateerde aspecten van binding en relatief minder goed op sociale aspecten van binding.

Figuur 3.6: Verschillende aspecten van binding met / thuisvoelen op de opleiding, naar land (bron: Eurostudent VII)

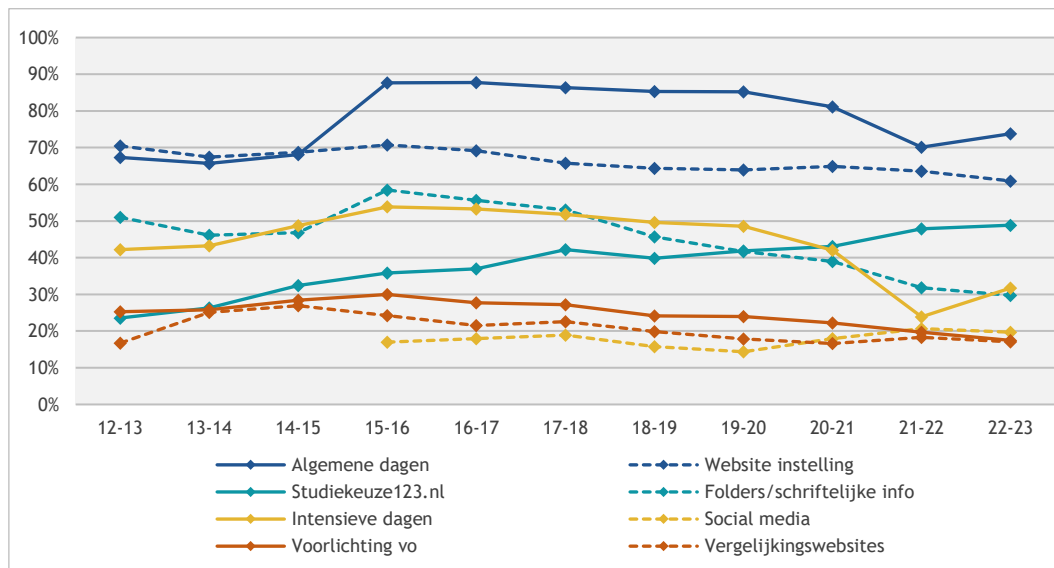
Figuur 3.7 toont het percentage studenten dat een goede binding met de studie ervaart, uitgesplitst naar het al dan niet hebben gemaakt van een weloverwogen studiekeuze. Over de hele linie zien we dat het percentage studenten dat een goede binding ervaart hoger is onder studenten die een weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt. Van 2017-2018 tot aan 2020-2021 was er een lichte toename in de ervaren binding voor beide groepen. In 2021-2022 was er een significante daling in binding zichtbaar voor beide groepen, maar deze daling zet vooralsnog niet door. Voor studenten die geen weloverwogen studiekeuze hebben gemaakt is de ervaren binding zelfs weer toegenomen (van 64% naar 67%), echter alleen significant voor hbo-studenten.

Figuur 3.7: Percentage eerstejaars dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2012-2022)

3.4 Studiekeuzebronnen

Figuur 3.8 toont de acht meest gebruikte informatiebronnen bij het maken van een studiekeuze. Het gebruik van alle informatiebronnen verschilt in 2022-2023 significant ten opzichte van vorig jaar, behalve voor studiekeuze123.nl.

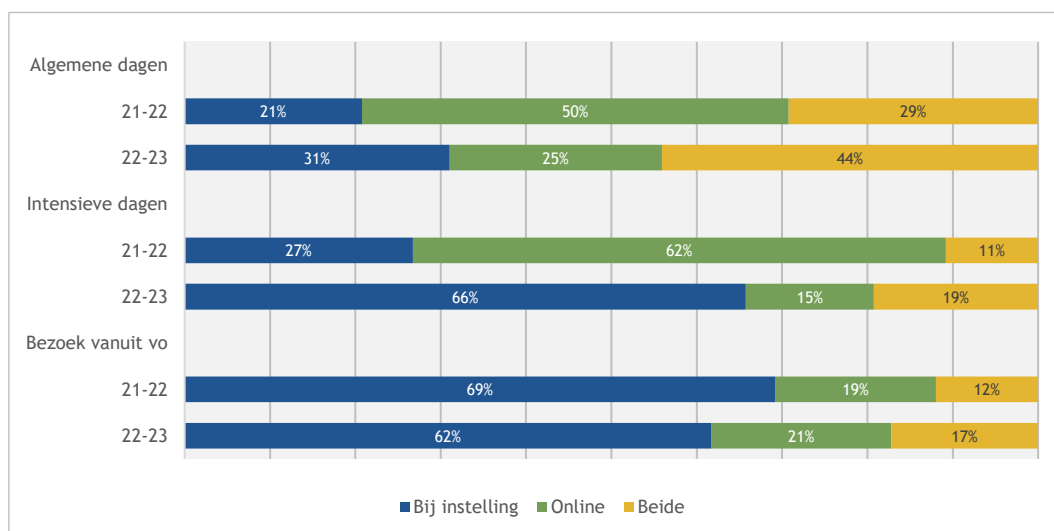
Figuur 3.8: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2012-2022)

Het raadplegen van algemene dagen (figuur 3.8) blijft het belangrijkste onder studenten en is in aandeel ook significant toegenomen ten opzichte van het jaar daarvoor (van 70% naar 74%). Ook het raadplegen van intensieve dagen is toegenomen (van 24% naar 32%). De overige informatiebronnen worden weer (iets) minder vaak gebruikt. Een voor de hand liggende verklaring voor de toename in deze voorlichtingen is het beëindigen van de getroffen maatregelen voor de coronapandemie. De toename in het gebruik van algemene dagen geldt alleen voor hbo-studenten (van 65% naar 72%); onder wo-studenten geldt zelfs een significante afname (van 81% naar 78%)(voor het raadplegen van intensieve dagen is er wel een toename onder beide groepen). Tot slot gebruiken wo-studenten in 2022-2023 gemiddeld genomen meer van deze informatiebronnen dan hbo-studenten (vier vs. drie informatiebronnen). Elke informatiebron wordt wel significant vaker geraadpleegd door wo-studenten, behalve sociale media die vaker worden geraadpleegd door hbo-studenten.

Verder raadplegen vrouwen, havisten (t.o.v. mbo-gediplomeerden), vwo-gediplomeerden (t.o.v. havisten), studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met ouders die (boven)modaal verdienen vaker algemene dagen dan hun vergelijkingsgroepen. Van de websites van instellingen en van het raadplegen van intensieve dagen maken ook studenten met een functiebeperking vaker gebruik (en is er geen rol voor het inkomen van ouders).

Figuur 3.9 toont de verdeling van de wijze waarop studenten in cohort 2022-2023 deel hebben genomen aan voorlichting (algemene dagen, intensieve dagen, bezoek vanuit vo) bij instellingen: fysiek, online of beiden. Te zien is dat dit studiejaar (2022-2023) de meerderheid van studenten fysiek aanwezig is geweest bij de bezoeken aan instellingen vanuit het vo (62%+17%) alsook bij intensieve dagen (66% + 19%) en algemene dagen (31% + 44%). Het fysiek bezoeken van algemene en intensieve dagen bij instellingen lag een jaar eerder significant lager, een meerderheid was toen online. De voorlichtingen hebben in vorig studiejaar (2021-2022) volledig in de coronapandemie plaatsgevonden. Dit verklaart waarschijnlijk het hoge aandeel studenten dat toen online heeft deelgenomen aan deze voorlichtingsvormen. Echter, dit beeld geldt alleen voor hbo-studenten. Bij wo-studenten is er een significante daling in fysiek bezoeken van algemene dagen en vanuit vo.

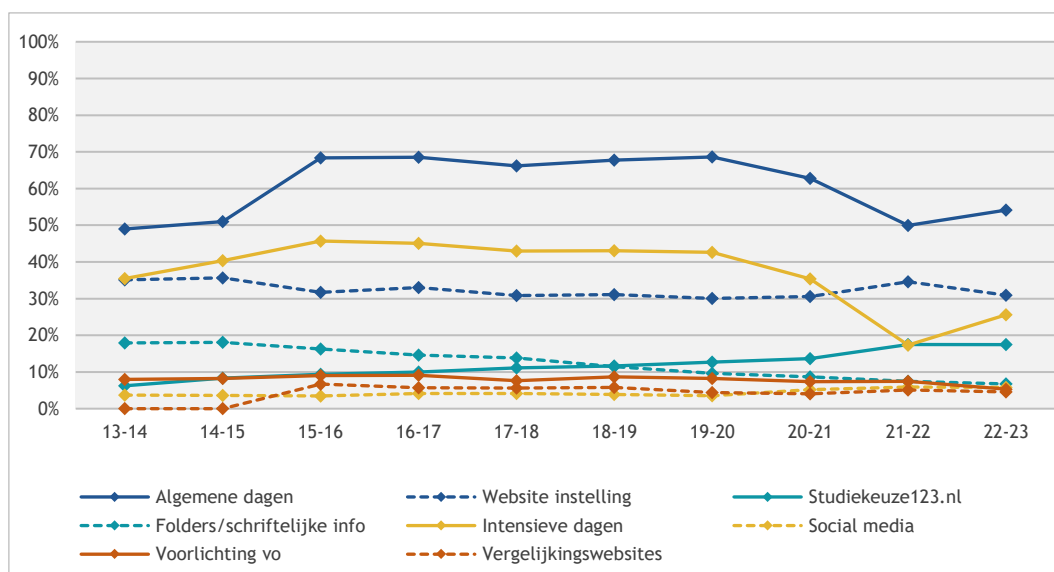
In het huidige studiejaar (2022-2023) zijn verschillen gevonden tussen groepen studenten die deelnemen aan de drie soorten bezoeken. Onder de groep deelnemers, hebben hbo-studenten vaker fysiek deelgenomen aan algemene dagen en intensieve dagen dan wo-studenten. Verder bezoeken vrouwen, mbo-gediplomeerden en vwo-gediplomeerden (t.o.v. havisten; voor algemene en intensieve dagen), studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met ouders die benedenmodaal verdienen (voor algemene dagen) minder vaak fysiek dan online.

Figuur 3.9: Wijze waarop eerstejaars deelnemen aan voorlichtingen op hogescholen/universiteiten in en na coronatijd (bron: Startmonitor 2021 en 2022)

Figuur 3.10 laat de invloed zien van de acht meest geraadpleegde informatiebronnen op de studiekeuze van eerstejaarsstudenten. In lijn met voorgaande jaren vallen ook in 2022-2023 het bijwonen van algemene dagen (54%) en het raadplegen van websites van instellingen (31%) in de top drie meest invloedrijke informatiebronnen. Op de derde plaats staat het bijwonen van intensieve dagen (26%), gevolgd door het gebruik van studiekeuze123.nl (17%). Het bijwonen van algemene dagen en intensieve dagen wint invloed in het studiejaar 2022-2023 na jaren van verlies, terwijl het bezoeken van websites dit jaar juist weer inlevert na een jaar van meer effect. Deze wisseling in daling en stijging tussen de invloed van fysieke dagen en digitale informatiebronnen tussen 2020-2021 tot en met 2022-2023 heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de coronapandemie en de (opheffing van) contactbeperkende maatregelen. Echter, voor wo-gediplomeerden daalt ook de invloed van algemene dagen.

Ook in 2022-2023 zijn er verschillen tussen hbo- en wo-studenten. Bijna alle informatiebronnen hebben vaker invloed op wo- dan op hbo-studenten, behalve sociale media die op hbo-studenten vaker invloed hebben en het gebruik van folders/schriftelijke informatie waarbij geen verschillen zijn gevonden.

Figuur 3.10: De mate van invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2013-2022)

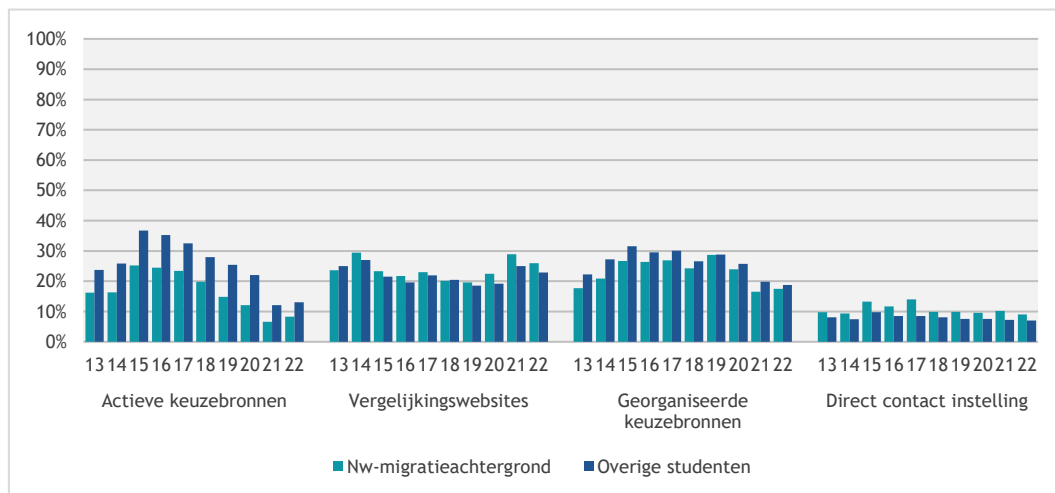
De geraadpleegde informatiebronnen zijn met behulp van een factoranalyse in vier groepen verdeeld: 'actieve keuzebronnen', 'georganiseerde keuzebronnen', '(vergelijkings-)websites' en 'direct contact instelling'.⁴³ Onder actieve keuzebronnen verstaan we activiteiten waarvoor inspanning van de student wordt verwacht: algemene open dagen, informatie uit folders en schriftelijke informatie, raadplegen van instellingswebsites en de intensieve voorlichtingsdagen (zoals proefstuderende of meeloopdagen). Georganiseerde keuzebronnen zijn bezoeken aan instellingen en voorlichtingen die voor studenten worden georganiseerd door de eigen school. '(Vergelijkings)websites' betreft het raadplegen van vergelijkingswebsites en de website studiekeuze123. Tot slot bestaat de laatste categorie uit het direct contact op te nemen met de instelling waar studenten geïnteresseerd in zijn (via telefoon of mail).

Figuur 3.11 toont het aandeel studenten dat gebruikmaakt van vier verschillende typen keuzebronnen, uitgesplitst naar migratieachtergrond. Een hogere score op een categorie betekent dat er meerdere bronnen worden gebruikt. Het gebruik van actieve keuzebronnen neemt niet meer verder af in 2022-2023.

⁴³ In deze meting komen vier groepen naar voren in tegenstelling tot de drie groepen die twee jaar geleden uit de factoranalyses naar voren kwamen. In het jaar 2020-2021 vormden '(vergelijkings)websites' en 'direct contact' samen een categorie. Sinds dit jaar vormen deze een eigen groep, wat inhoudelijk logischer is en tevens een nauwkeurigere meting is van de onderliggende type keuzebronnen. Het toegenomen belang en gebruik van digitale keuzebronnen, met name tijdens de coronapandemie, vormt een verklaring voor deze duidelijkere groepering.

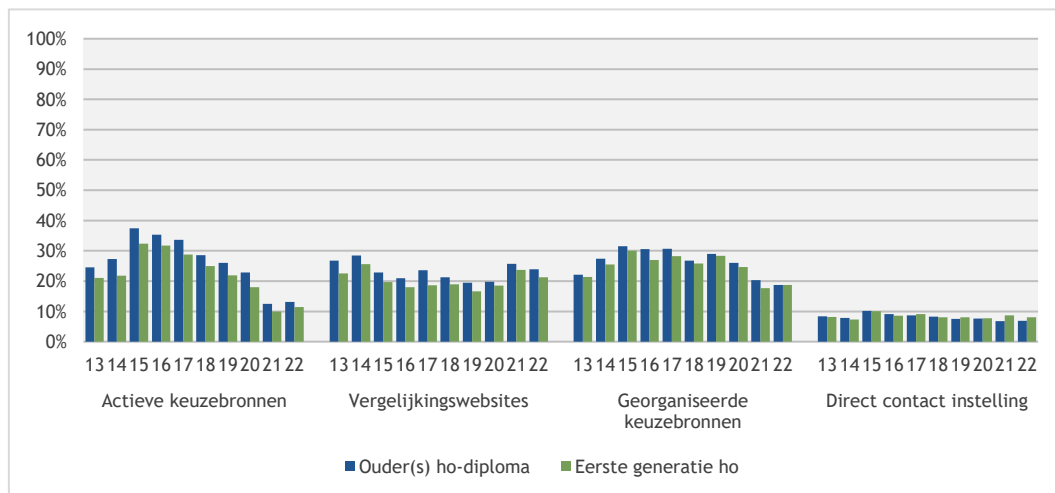
Onder studenten met een Nederlandse achtergrond neemt het significant toe en onder studenten met een niet-westerse achtergrond is er geen verandering ten opzichte van vorig jaar. Voor studenten met een niet-westerse achtergrond is er ook geen verandering in het gebruiken van de andere soorten keuzebronnen. Studenten met een Nederlandse achtergrond zijn vergelijkingswebsites en georganiseerde keuzebronnen minder gaan gebruiken. Als laatste zien we geen grote verschillen in het direct contact opnemen met instellingen ten opzichte van vorig studiejaar.

Wel is het zo dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond aanzienlijk minder vaak aangeven actieve keuzebronnen te gebruiken dan studenten met een Nederlandse achtergrond (onder zowel wo- als hbo-studenten), terwijl zij vaker vergelijkingswebsites raadplegen (onder zowel wo- als hbo-studenten) en direct contact opnemen met de instelling (onder wo-studenten).

Figuur 3.11: Eerstejaars ho per groep die aangeeft voornamelijk een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2013-2022)

Figuur 3.12 toont het aandeel studenten dat gebruikmaakt van de vier soorten keuzebronnen, uitgesplitst naar opleidingsniveau van de ouders.

Figuur 3.12: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2013-2022)

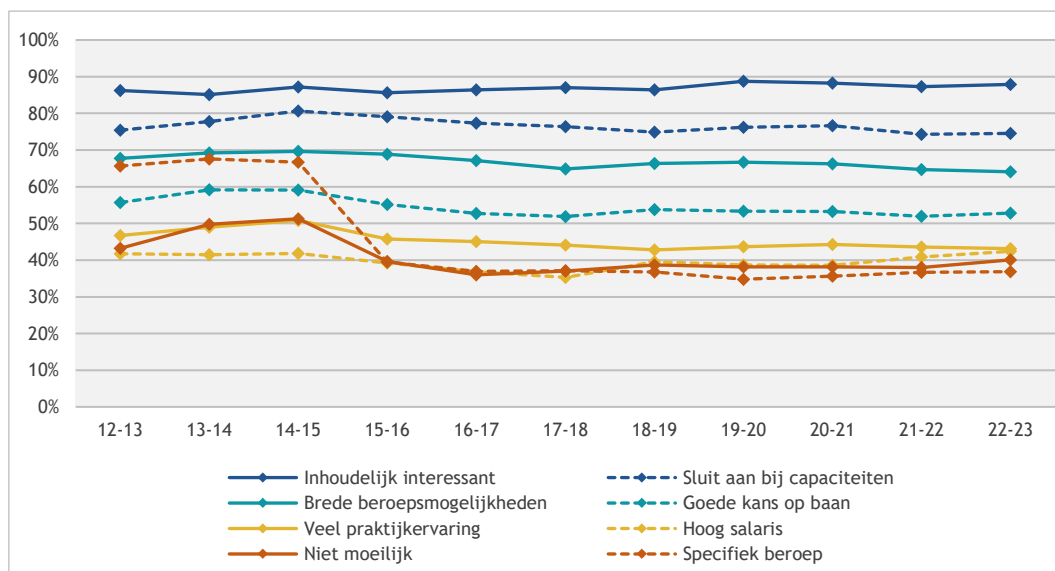
Voor eerstegeneratiestudenten (figuur 3.12) neemt het gebruik van actieve keuzebronnen iets toe (van 10% naar 11%) en het gebruik van vergelijkingswebsites af (van 24% naar 21%) tussen 2021-2022 en 2022-2023 (voor andere bronnen is er geen significante verandering). Voor studenten met minimaal één hoogopgeleide ouder neemt ook het gebruik van vergelijkingswebsites af (van 26% naar 24%), alsook het gebruik van georganiseerde keuzebronnen (van 20% naar 19%).

Binnen het studiejaar 2022-2023 nemen eerstegeneratiestudenten iets vaker direct contact op met de instelling (8% vs. 7%)(voor hbo-studenten significant, 9% vs. 7%) en maken ze (iets) minder vaak gebruik van actieve bronnen (11% vs. 13%)(voor alle ho-studenten) en vergelijkingswebsites (21% vs. 24%)(voor wo-studenten significant andersom, 36% vs. 31%) dan andere studenten. Het gaat om kleine percentuele verschillen.

3.5 Studiekeuzemotieven

Figuur 3.13 presenteert de trends in studiekeuzemotieven van studenten. Over de hele linie zien we dat inhoudelijke interesse (88% in 2022-2023), het aansluiten bij iemands capaciteiten (75%) en de beroepsmogelijkheden (64%) van een opleiding de drie belangrijkste motieven zijn voor het kiezen van een opleiding. Een hoog salaris blijkt in 2022-2023 wederom voor een groter aandeel studenten een belangrijk motief te zijn dan in het jaar ervoor (van 41% naar 42%). Dit geldt voor zowel hbo- als wo-studenten. Voor hbo-studenten zien we ook voor de haalbaarheid van de studie een dergelijke stijging. Het belang van andere motieven is vrij stabiel gebleven onder hbo-studenten alsook wo-studenten (oftewel, geen significant verschil tussen de jaren 2021-2022 en 2022-2023).

In dit studiejaar (2022-2023) zijn alle motieven significant belangrijker voor hbo-studenten dan wo-studenten, behalve inhoudelijke interesse wat een belangrijker motief is onder wo-studenten en aansluiting bij capaciteiten waarbij geen significant verschil is tussen de ho-groepen.

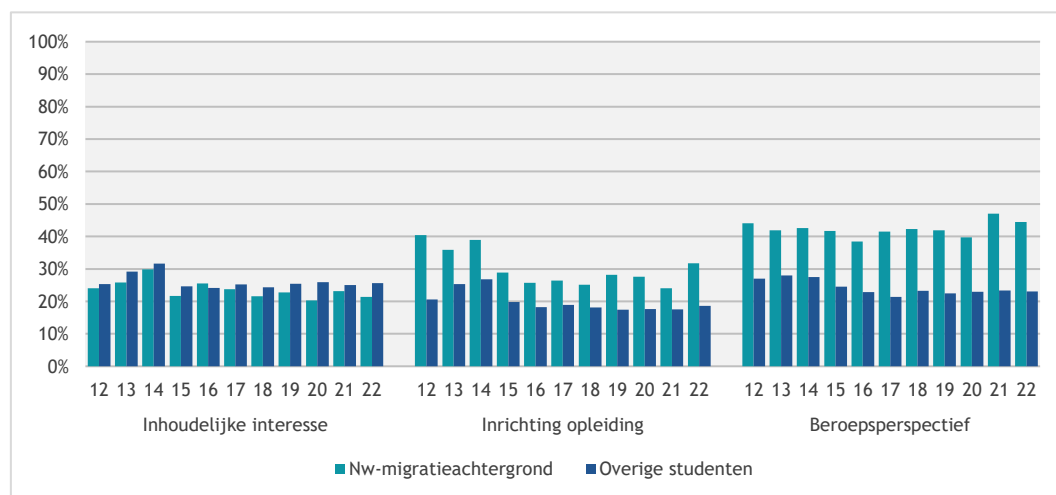

Figuur 3.13: Belangrijkste keuzemotieven eerstejaars: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2012-2022)

Bovenstaande keuzemotieven zijn met behulp van een factoranalyse onderverdeeld in drie groepen: (1) inhoudelijke interesse ('inhoudelijk interessant' en 'sluit aan bij de capaciteiten van de student'), (2) inrichting van de opleiding ('meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden', 'meer theorie in de opleiding', 'veel praktijkervaring in de studie', 'verkorte onderwijsroute of vrijstellingen' en 'haalbaarheid van de opleiding') en (3) het beroepsperspectief ('meer of bredere beroepsmogelijkheden', 'meer of bredere kans op een baan', 'hoger salaris' en 'meer maatschappelijke status').

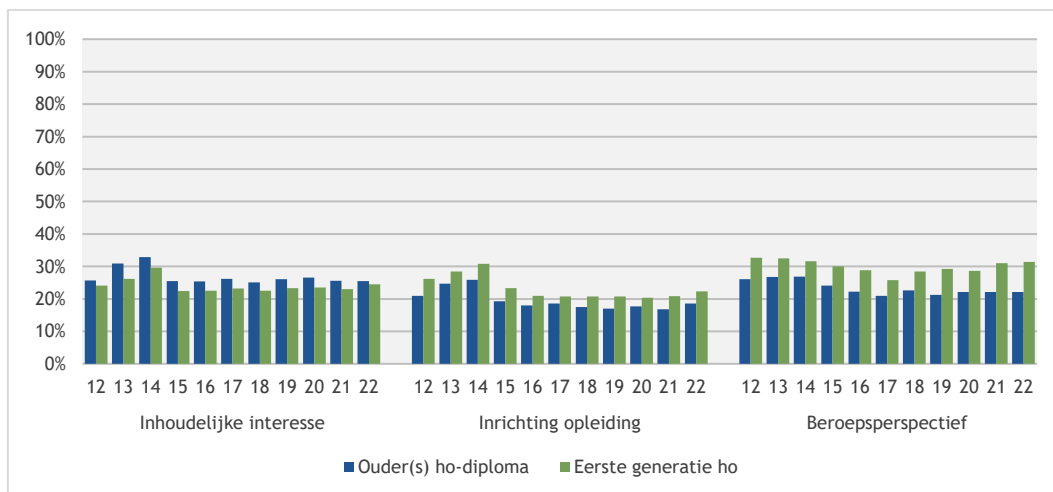
Er is geen verandering in het belang van studie-inhoud en beroepsperspectief in 2022-2023 ten opzichte van vorig jaar (geen figuur). Het belang van de studie-inrichting is wel iets toegenomen onder hbo-studenten. In het studiejaar 2022-2023 is de studie-inhoud een belangrijker motief onder wo-studenten, voormalig vwo-leerlingen, studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een functiebeperking (dan havisten, studenten met een niet-westerse achtergrond en studenten zonder een functiebeperking). De studie-inrichting is belangrijker onder hbo-studenten, voormalig mbo-studenten en vwo-leerlingen (vs. havisten), studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met minimaal één hoger opgeleide ouder dan de vergelijkingsgroep. Het beroepsperspectief is belangrijker onder hbo-studenten, mannen, mbo-studenten (vs. havisten), havisten (vs. vwo-gediplomeerden), studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, studenten zonder hoogopgeleide ouders en studenten zonder een functiebeperking. Bij de volgende twee figuren gaan we in op de cijfers naar migratieachtergrond (figuur 3.14) en opleidingsniveau van de ouders (figuur 3.15).

Figuur 3.14 laat de drie typen studiekeuzemotieven van studenten zien, uitgesplitst naar migratieachtergrond. Voor zowel studenten met een Nederlandse achtergrond als studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is de studie-inrichting een belangrijker keuzemotief in 2022-2023 dan het jaar ervoor. In beiden gevallen geldt dit voor de hbo-studenten. Voor de andere keuzemotieven geldt geen verschil. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de groepen studenten in 2022-2023. Studenten met een Nederlandse achtergrond laten zich vaker leiden door inhoudelijke interesses bij het kiezen van een opleiding (26%; vs. 21% onder studenten met niet-westerse migratieachtergrond). Studenten met een migratieachtergrond laten zich aanzienlijk vaker leiden door de inrichting van de opleiding (32% vs. 19%) en nog veel vaker door het beroepsperspectief (44% vs. 23%); deze verschillen tussen studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn iets kleiner onder studenten met ouders met een benedenmodaal inkomen (voor de inrichting van de opleiding: 32% vs. 23%; voor het beroepsperspectief: 47% vs. 28%) dan onder studenten met ouders met een (boven)modaal inkomen (voor de inrichting van de opleiding: 30% vs. 18%; voor het beroepsperspectief: 46% vs. 23%), maar in beiden gevallen aanzienlijk.

Figuur 3.14: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) eerstejaars naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2012-2022)

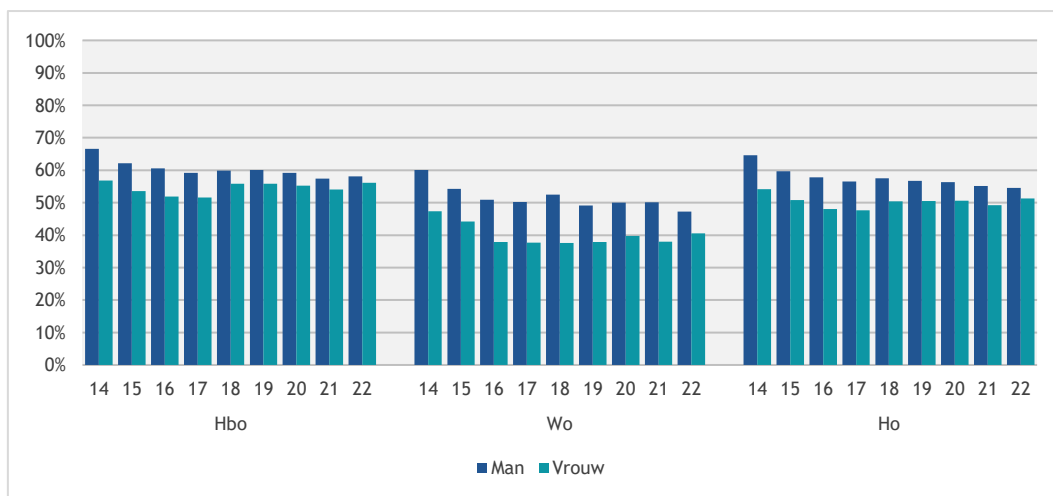
Figuur 3.15 toont dezelfde drie typen studiemotieven maar dan uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders.

Figuur 3.15: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) eerstejaars naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2022)

Eerstegeneratiestudenten laten zich in 2022-2023 even vaak leiden door de studie-inhoud, studie-inrichting en beroepskeuzeperspectief dan een jaar eerder (er zijn geen significante verschillen tussen jaren). Studenten met minimaal één hoger opgeleide ouder laten zich wat vaker leiden door studie-inrichting (van 17% naar 19%); dit geldt voornamelijk voor hbo-studenten. Verder zijn er ook verschillen in het belang van drie studiekeuzemotieven tussen studenten met en zonder hoogopgeleide ouders in het huidige studiejaar. Studenten met en zonder hoogopgeleide ouders hechten wel even veel waarde aan de inhoud van de opleiding dan eerstegeneratiestudenten (beide 25%), maar eerstegeneratiestudenten baseren hun keuze vaker op de studie-inrichting (22% vs. 19%) en het beroepsperspectief van de opleiding (31% vs. 22%) dan andere studenten.

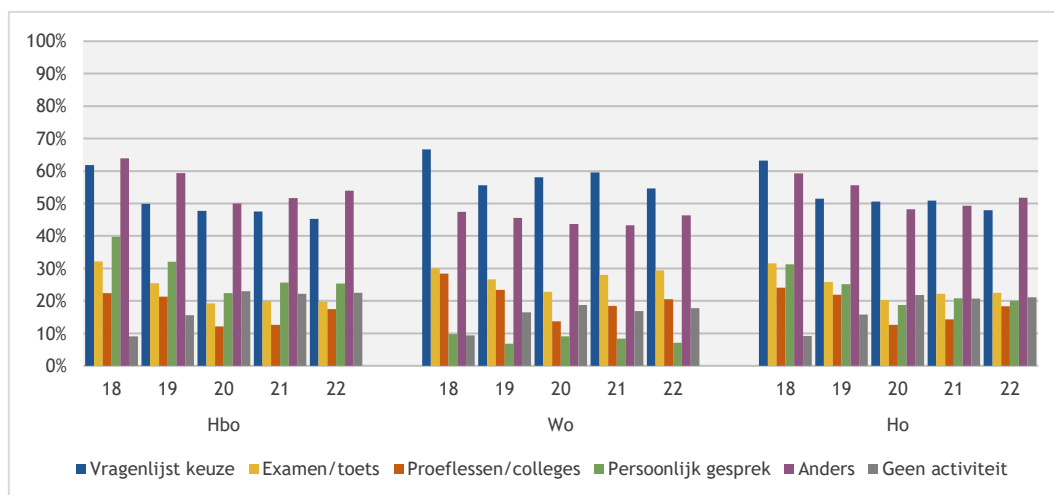
Figuur 3.16 zoomt in op de invloed van baankansen op de opleidingskeuze van studenten, uitgesplitst naar soort hoger onderwijs en geslacht. De invloed van baankansen is in 2022-2023 is vergelijkbaar met vorig jaar, alleen vrouwen hechten hier meer waarde aan sinds vorig jaar (van 49% naar 51%). Hbo-studenten vinden de kans op een baan vaker belangrijk dan wo-studenten. Binnen wo hechten mannen meer waarde aan baankansen dan vrouwen (wo: 47% vs. 41%; voor hbo: 58% vs. 56%); de verschillen tussen mannen en vrouwen lijken echter kleiner te zijn geworden binnen beide onderwijstypen. Wanneer er gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen in het waarderen van baankansen significant, zowel onder hbo- als wo-studenten.

Figuur 3.16: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Startmonitor 2014-2022)

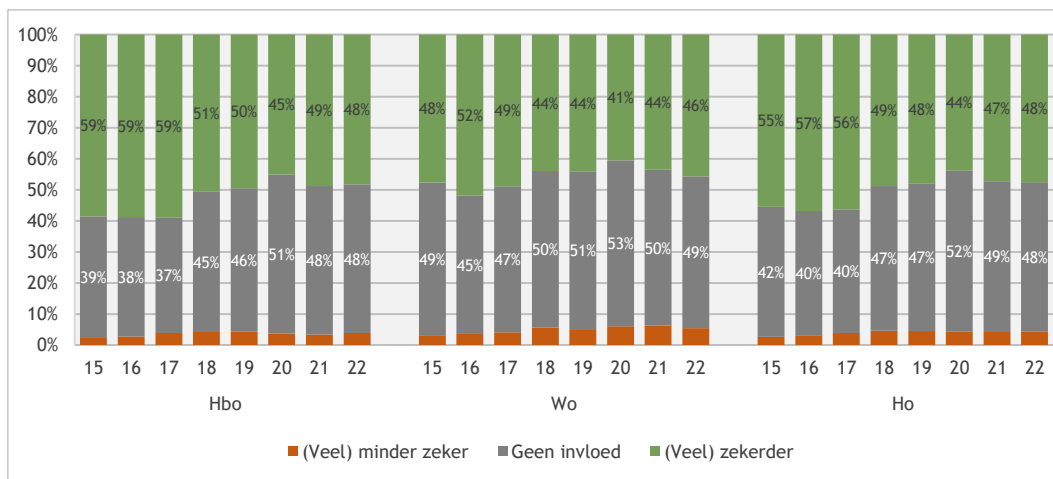
3.6 Studiekeuzecheck

Niet alleen de voorlichtingsactiviteiten (paragraaf 3.4), maar ook de activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck - ofwel matching - konden in 2020-2021 en 2021-2022 vanwege de coronamaatregelen deels niet op de gebruikelijke manier worden aangeboden. Proeflessen, toetsen en persoonlijke gesprekken konden vaak niet meer bij de instelling op locatie plaatsvinden. Het is daardoor lastig te onderscheiden in welke mate de ontwikkeling in de periode 2020-2021 tot nu wel of niet (enkel) het gevolg is van de coronamaatregelen (figuur 3.17). In 2022-2023 is er een significante afname ten opzichte van vorig jaar in het aandeel studenten dat aangeeft deel te hebben genomen aan keuze vragenlijsten en andere activiteiten (onder zowel hbo- als wo-studenten) en een significante toename in volgen van proeflessen of -colleges (onder hbo-studenten). Ondanks deze ontwikkelingen blijven hbo- en wo-studenten nog steeds duidelijk verschillen in hun aanpak. Wo-studenten nemen vaker deel aan een activiteit (82% vs. 78%) en specifiek vaker aan keuze vragenlijst (55% vs. 45%), aan examens en toetsen (29% vs. 20%) en aan proeflessen en colleges (20% vs. 17%), terwijl hbo-studenten veel vaker deelnemen aan een persoonlijk gesprek (25% vs. 7%) of een andere activiteit (22% vs. 18%). In dit studiejaar nemen ook vrouwen vaker deel aan een dergelijke activiteit, alsook voormalig havisten (vs. voormalig mbo-studenten) en voormalig vwo-leerlingen (vs. voormalig havisten).

Figuur 3.17: Wijze waarop eerstejaars hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2018-2022)

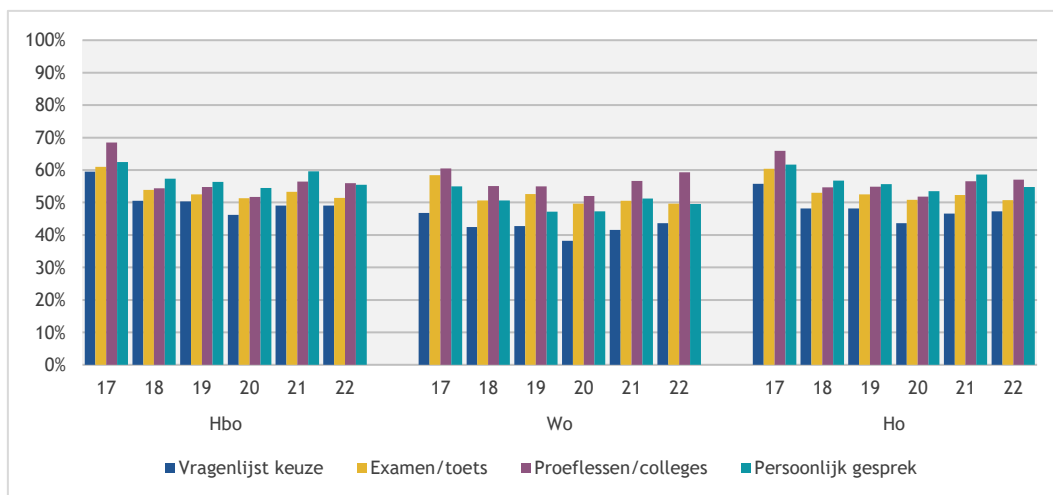
Iets minder dan de helft van de eerstejaars die mee hebben gedaan aan de studiekeuzecheck, vindt dat dit eigenlijk geen invloed heeft gehad op hoe zeker zij zijn van hun studiekeuze (48% in het hbo en 49% in het wo; figuur 3.18). Tegelijkertijd geeft ook iets minder dan de helft van de studenten aan wél zekerder te zijn geworden van de studiekeuze door SKC-activiteiten (48% in het hbo en 46% in het wo). Deze cijfers verschillen niet ten opzichte van de cijfers van vorig studiejaar (2021-2022). Ook verschillen hbo- en wo-studenten hierin niet langer van elkaar in het huidige studiejaar. Verder is er geen significante samenhang tussen zeker zijn geworden door SKC-activiteiten en andere achtergrondkenmerken.

Figuur 3.18: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2022)

Figuur 3.19 laat per SKC-activiteit zien hoeveel procent van de studenten die eraan deelnamen vindt dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden over hun studiekeuze. Allereerst valt op dat dit percentage tot en met 2020 afnam voor alle vier de getoonde activiteiten en in 2021-2022 weer overall toenam. In 2022-2023 is deze verandering gestabiliseerd, alleen voor persoonlijke gesprekken is er weer een significante afname te zien (voor hbo-studenten). Proeflessen en colleges maken het meest zeker, onder zowel hbo- als wo-studenten (56% en 59%) (bij hbo-studenten is er echter weinig verschil met het effect van persoonlijke gesprekken, 55%). Hbo-studenten ervaren wel vaker een positief effect van keuze vragenlijsten, terwijl bij andere type activiteiten geen verschil in effect bestaat tussen de ho-groepen.

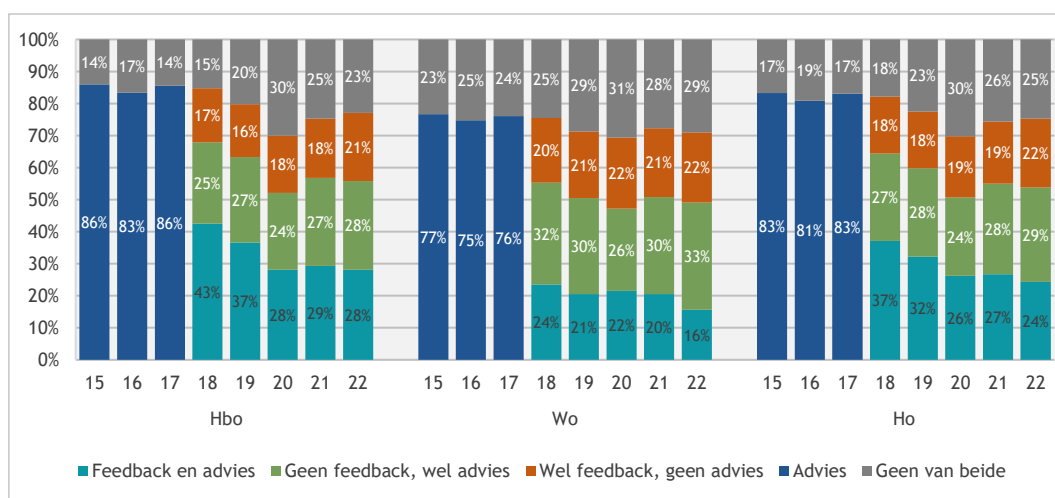
Per SKC-activiteit is ook bekeken of sommige studenten in 2022-2023 vaker dan anderen aangaven dat zij zekerder zijn geworden over hun studiekeuze door de activiteit. Dit is alleen het geval voor studenten met ouders die (boven)modaal verdienen voor keuze vragenlijst.

Figuur 3.19: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2017-2022)

Figuur 3.20 geeft weer hoeveel studenten die deelnamen aan de studiekeuzecheck óók een advies en/of feedback ontvingen. Het gaat daarbij om advies of feedback vanuit de opleiding waar de student uiteindelijk ook aan begonnen is.

In 2018 is de vraagstelling verder genuanceerd: tot dat jaar werd enkel gevraagd of studenten ‘een persoonlijk advies of oordeel’ hadden ontvangen over de studiekeuze, maar sinds 2018 konden zij aangeven of het gaat om ‘inhoudelijke, uitgebreide feedback’ of om ‘concreet advies (positief, negatief, etc.)’.⁴⁴ In 2020 leek er in het hbo sprake van een ontwikkeling waarbij het aandeel studenten dat zowel advies als feedback ontving sterk afnam, terwijl het percentage dat helemaal geen advies of feedback ontving fors toenam. In 2021-2022 en 2022-2023 lijkt dit zich in het hbo weer ietwat recht te trekken: het percentage dat geen advies of feedback ontving nam weer af (van 30% naar 25% naar 23%), het aandeel studenten dat advies en feedback ontving bleef nagenoeg gelijk (van 28% naar 29% naar 28%) en het aandeel dat geen feedback maar wel advies ontving nam toe (van 24% naar 27% naar 28%). In het wo valt daarnaast op dat het percentage studenten dat geen feedback maar wel advies ontving in 2021-2022 alsook in 2022-2023 met vier procentpunt is toegenomen (van 26% naar 30% naar 34%), terwijl eerder juist het tegenovergestelde gebeurde.

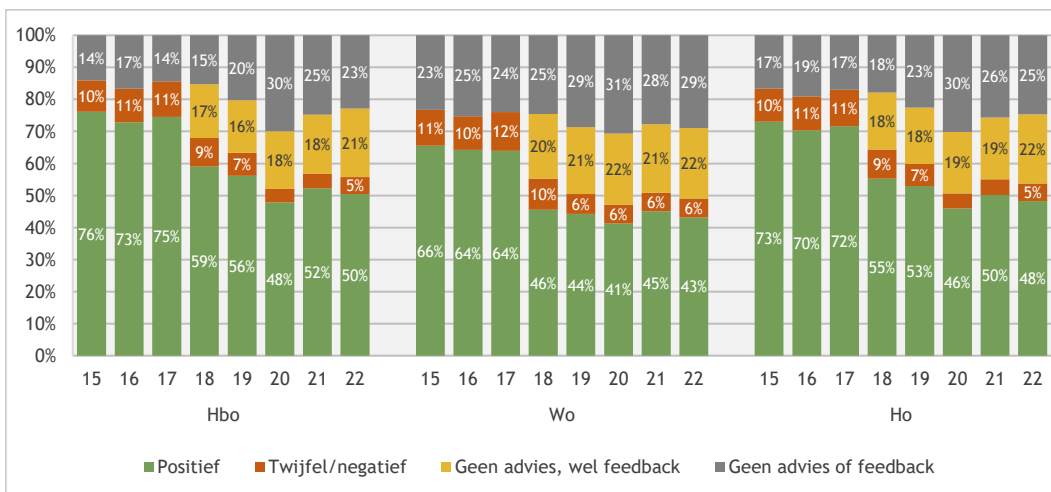

Figuur 3.20: Advies en feedback in studiekeuzecheck onder eerstejaars (bron: Startmonitor 2015-2022)

Wanneer we kijken naar de inhoud van het advies (figuur 3.21), blijkt dat het aandeel hbo-studenten dat een positief advies ontving dit jaar is afgenomen ten opzichte van 2021-2022 (van 52% naar 50%) na eerder te zijn toegenomen, terwijl het aandeel negatieve/twijfeladviezen nagenoeg gelijk blijft (5% beide jaren). Eenzelfde patroon zien we terug onder wo-studenten: een toename gevolgd door afname in het aantal positieve adviezen (van 41% naar 45% naar 43%) terwijl het aantal negatieve/twijfeladviezen hetzelfde is gebleven (6% alle drie de jaren). Overigens is ook hier de vraagstelling in 2018 aangepast, waardoor vergelijking met de voorgaande jaren vanaf dit moment niet goed mogelijk is.

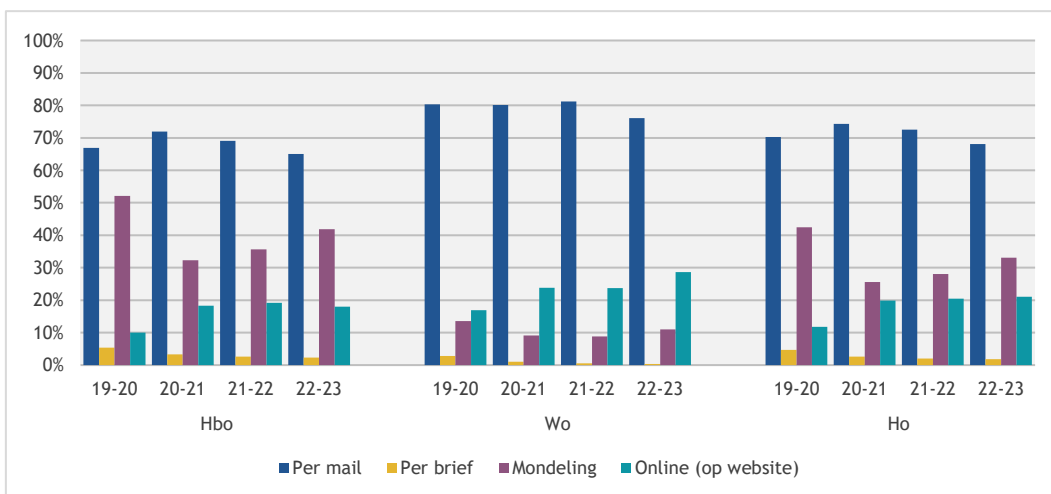
Daarnaast blijkt dat studenten met een vwo-achtergrond (t.o.v. havisten) en studenten met een Nederlandse achtergrond vaker een positief advies hebben ontvangen. In het jaar 2022-2023 hebben hbo-studenten, wederom, vaker een positief advies ontvangen dan wo-studenten. Studenten met een positief advies zijn verder zekerder door SKC-activiteit.

⁴⁴ In 2021 is de formulering van deze antwoordmogelijkheid ingekort naar ‘inhoudelijke feedback’

Figuur 3.21: Inhoud advies in studiekeuzecheck onder eerstejaars (bron: Startmonitor 2015-2022)

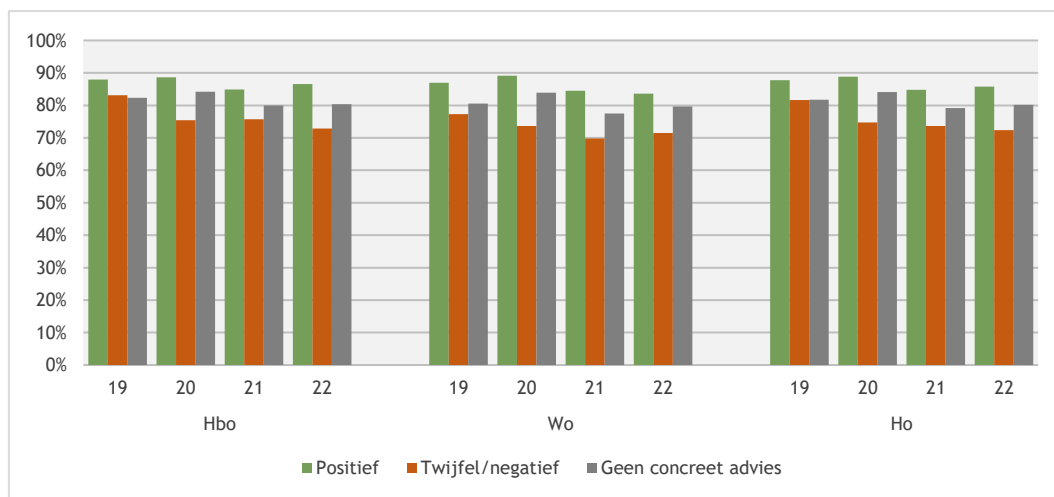
Over de wijze van terugkoppeling van het advies en/of de feedback zien we in figuur 3.22 dat zowel in het hbo als wo studenten deze het vaakst per e-mail ontvangen. Voor hbo- en wo-studenten is dit verminderd ten opzichte van het vorig jaar (hbo: van 69% naar 65%; wo: van 81% naar 76%). De terugkoppeling aan hbo-studenten vond in 2022-2023, net als in 2021-2022, significant vaker mondeling plaats (van 32% naar 42%). Voor communicatie via brief en online (via website) zijn geen significante veranderingen tussen de laatste twee jaren; mogelijk hing de eerdere ontwikkeling in 2020-2021 waarbij steeds meer online terugkoppelingen plaatsvonden samen met de coronamaatregelen.

Figuur 3.22: Vorm waarin eerstejaars in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvangen (bron: Startmonitor 2019-2022)

In het studiejaar 2022-2023 wordt advies/feedback vaker teruggekoppeld via mail of via de website onder wo- dan onder hbo-studenten, terwijl de terugkoppeling via brief en mondeling vaker voorkomt onder hbo-studenten (figuur 3.22). Verder hebben voormalig vwo-scholieren vaker een terugkoppeling via mail (dan voormalig havisten), vrouwen vaker een mondelinge terugkoppeling (dan mannen) en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker een terugkoppeling online via de website (dan studenten met een Nederlandse achtergrond).

Per uitslag van de studiekeuzecheck zijn verschillen geanalyseerd tussen studenten in de mate waarin zij een goede match ervaren. In figuur 3.22 wordt de match die studenten met de studie ervaren getoond naar de uitslag van het advies, namelijk positief, twijfel/negatief en geen concreet advies (bijv. alleen feedback). Er is geen significante ontwikkeling in 2022-2023 in vergelijking met 2021-2022. In het studiejaar 2022-2023 ervaren hbo-studenten een betere match dan wo-studenten binnen de groep studenten met een positief advies (87% vs. 84%); er zijn geen verschillen tussen de ho-groepen bij de studenten met een twijfel/negatief advies en geen concreet advies. Voor de groep studenten met een positief advies ervaren mannen en voormalig mbo-studenten (vs. havisten) vaker een match. Ook binnen de groep studenten met een twijfel/negatief advies en geen concreet advies ervaren voormalig mbo-studenten (vs. havisten) vaker een match. Andere achtergrondkenmerken spelen geen rol, ongeacht de inhoud van het advies.

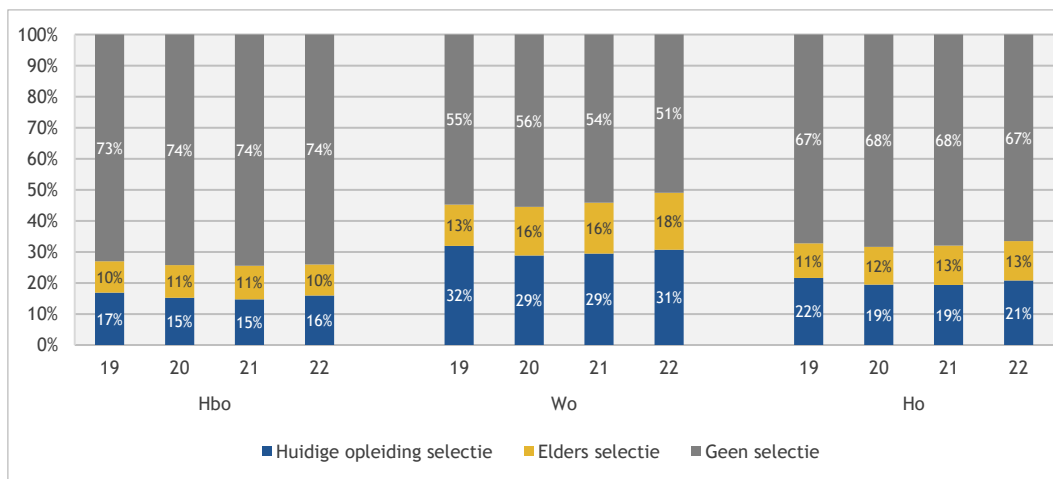

Figuur 3.23: Percentage eerstejaars dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2019-2022)

3.7 Selectie

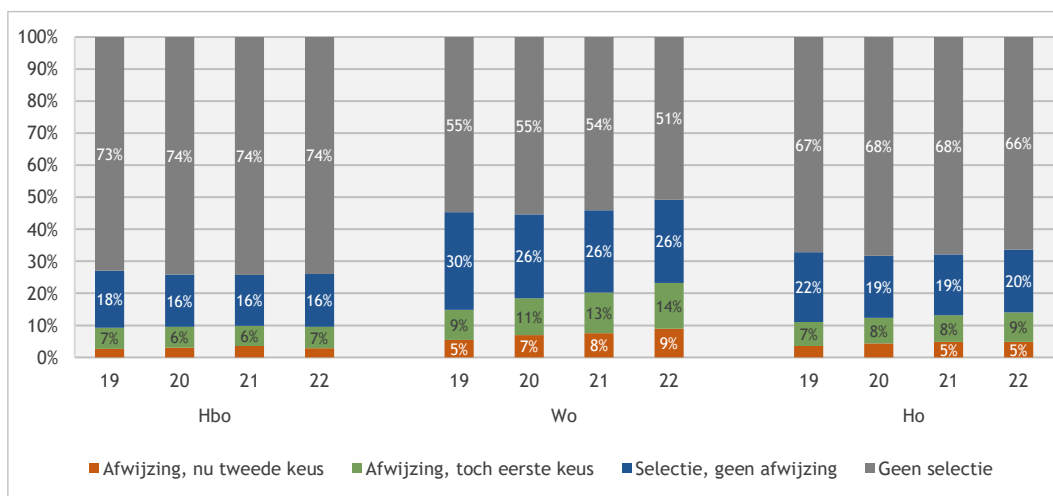
Sommige opleidingen kennen een selectieprocedure (numerus fixus, aanvullende eisen of kleinschalig en intensief onderwijs zoals University Colleges). Van de hbo-studenten geeft ongeveer een kwart aan dat zij te maken hebben gehad met een selectieprocedure, tijdens de huidige opleiding (16%) ofwel tijdens een andere opleiding waarvoor zij zich ook of eerder hadden aangemeld (10%). Onder eerstejaars bachelor wo-studenten komt dit veel vaker voor: bijna de helft van deze studenten maakte een selectieprocedure mee, waarvan 31 procent tijdens de huidige opleiding en achttien procent tijdens een andere opleiding. Voor wo-studenten is er een significante stijging in het doormaken van een selectieprocedure tussen de jaren 2021-2022 en 2022-2023. In het jaar 2022-2023 maken vrouwen en studenten met een functiebeperking vaker selectie mee (dan mannen en studenten zonder een functiebeperking). Het valt niet uit de gegevens te herleiden wat de redenen zijn voor deze verschillen, mogelijk schrijven deze groepen zich vaker in voor meerdere (numerus fixus) opleidingen. Overigens zijn resultaten ten aanzien van de deelname van studenten met een functiebeperking niet altijd consistent. In 2017 werd geconcludeerd dat vrouwen veel vaker dan mannen een numerusfixusopleiding overwogen en dat andere achtergrondkenmerken (o.a. functiebeperking) nauwelijks invloed hadden op de intentie om een numerusfixusopleiding te gaan volgen.⁴⁵

⁴⁵ ResearchNed (2017). Selectie & plaatsing bij numerusfixusopleidingen.

Figuur 3.24: Deelname eerstejaars aan selectie (bron: Startmonitor 2019-2022)

In figuur 3.25 is de groep die een selectieprocedure heeft meegemaakt uitgesplitst naar 1) studenten die nergens werden afgewezen en aan hun voorkeursstudie zijn begonnen, 2) studenten die voor tenminste één opleiding zijn afgewezen maar toch aan hun voorkeursstudie zijn begonnen en 3) studenten die zijn afgewezen voor tenminste één opleiding en daarom aan de studie zijn begonnen die eigenlijk hun tweede keus was. Net als vorige jaren heeft ongeveer een derde van alle studenten in het hoger onderwijs in 2022 tenminste éénmaal een selectieprocedure doorlopen. Bijna twee derde van die groep (20% van het totaal) is daarbij niet afgewezen en kan zijn of haar opleiding van eerste voorkeur volgen. Een kleiner deel (9% van de totale instroom) werd wel ergens afgewezen, maar zegt desondanks dat zij de opleiding van hun eerste voorkeur konden kiezen: een opleiding die zij even graag doen of dezelfde opleiding waar zij elders of eerder voor waren afgewezen of een opleiding die zij nog liever doen dan die waarvoor zij zijn afgewezen. Ten slotte kreeg vijf procent van het totaal te maken met een afwijzing en is toen begonnen aan de opleiding die eigenlijk de tweede keus was. Het aandeel studenten dat een afwijzing heeft ervaren verschilt niet tussen dit studiejaar (2022-2023) en vorig studiejaar (2021-2022). Van degenen die deelnamen aan een selectieprocedure, zijn vrouwen en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker afgewezen, zowel in het hbo als in het wo. Ten aanzien van vrouwen was dit verschil vorig jaar niet significant. Ook hier zijn resultaten niet consistent. Vrouwen nemen vaker deel aan selectie, wellicht ook bij meerdere opleidingen. Het is speculeren op de mogelijke oorzaak voor dit verschil. Verder zijn studenten met minimaal één hoger opgeleide ouder minder vaak afgewezen in het wo dan eerstegeneratie-studenten.

Figuur 3.25: Eerstejaars die deelnemen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019-2022)

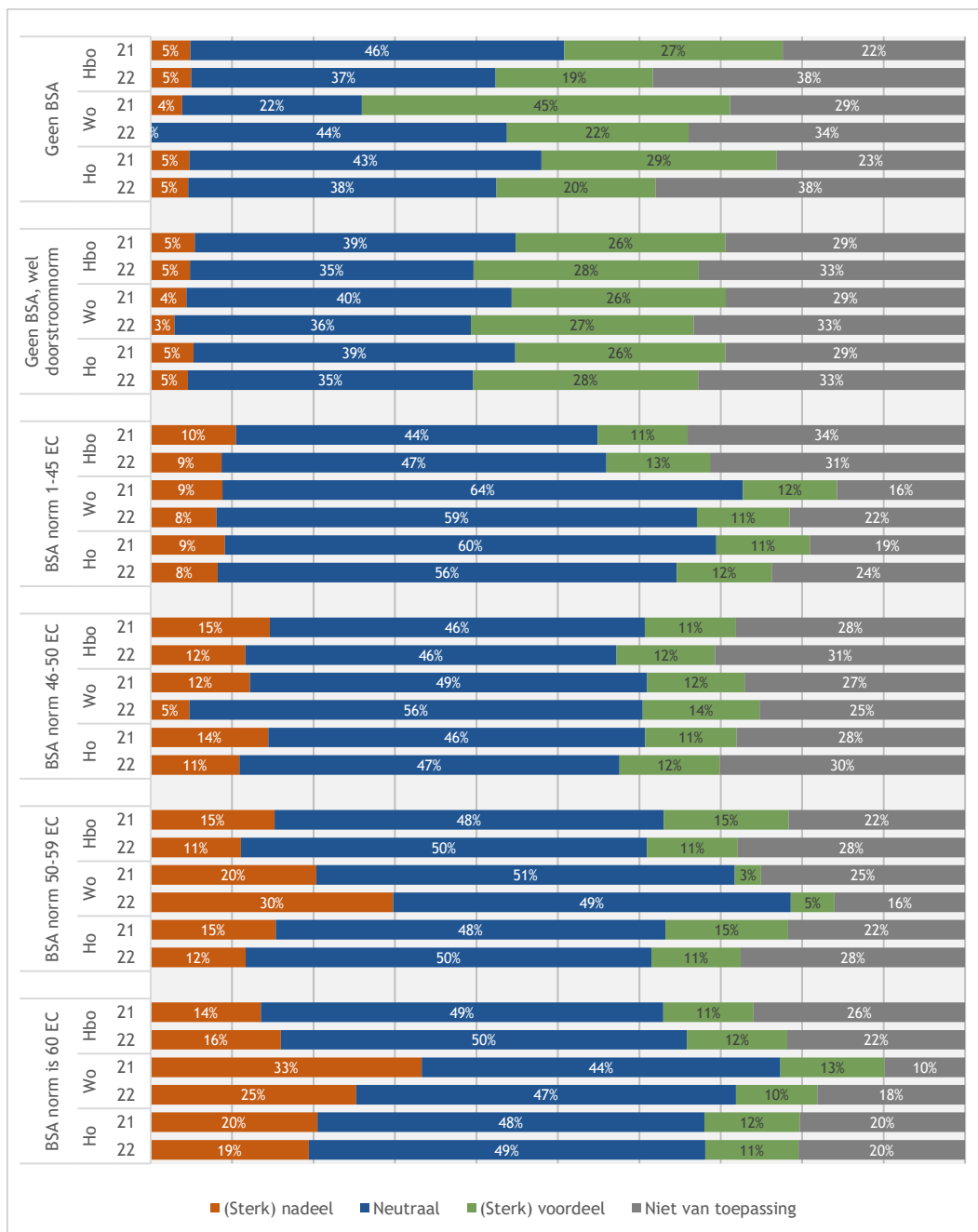
In het hbo zien we variatie naar vooropleiding als we kijken naar selectiedeelname en toelating na selectie. In totaal maakte 67 procent van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond (studiejaar 2022-2023) geen selectieprocedure mee; 24 procent werd toegelaten na selectie, zeven procent werd afgewezen maar startte toch aan een opleiding van eerste keus. De resterende twee procent werd afgewezen en begon aan een opleiding van hun tweede keus. Bij hbo-studenten met een havo-achtergrond bedragen deze cijfers tachtig procent (geen selectie), twaalf procent (selectie, geen afwijzing), zes procent (afwijzing, toch eerste keus) en twee procent (afwijzing, nu tweede keus). Onder de hbo-studenten met een vwo-achtergrond gaat het ten slotte om respectievelijk 55 procent (geen selectie), 22 procent (selectie, geen afwijzing), dertien procent (afwijzing, toch eerste keus) en tien procent (afwijzing, nu tweede keus).

3.8 Bindend studieadvies

Het is niet duidelijk hoeveel instellingen en opleidingen in studiejaar 2021-2022 uiteindelijk nog een bindend studieadvies (bsa) hebben toegepast voor hun eerstejaars en op welke wijze. Vanwege de veranderde studieomstandigheden als gevolg van de coronamaatregelen en de vertraging die veel studenten naar verwachting zouden oplopen, besloten hogescholen en universiteiten soepel om te gaan met het bindend studieadvies (bsa) in studiejaar 2020-2021. In het hbo werd het behalen van het bsa opgeschoven naar het volgende studiejaar wanneer deze in 2020-2021 niet was behaald. In het wo werd tien tot vijftien procent van de studiepunten in mindering gebracht op de norm (zie ook paragraaf 7.6 over de redenen voor studieuitval). Ook in het studiejaar 2021-2022 gelden er bij veel instellingen soepelere regels ten aanzien het bsa, maar dat werd pas duidelijk nadat studenten over studiejaar 2021-2022 zijn bevraagd over dit onderwerp (september 2021). In dit studiejaar (2022-2023) wordt het bsa naar verwachting bij de meeste opleidingen weer toegepast. In hoeverre er soms ook soepelere regels gelden, is niet bekend.

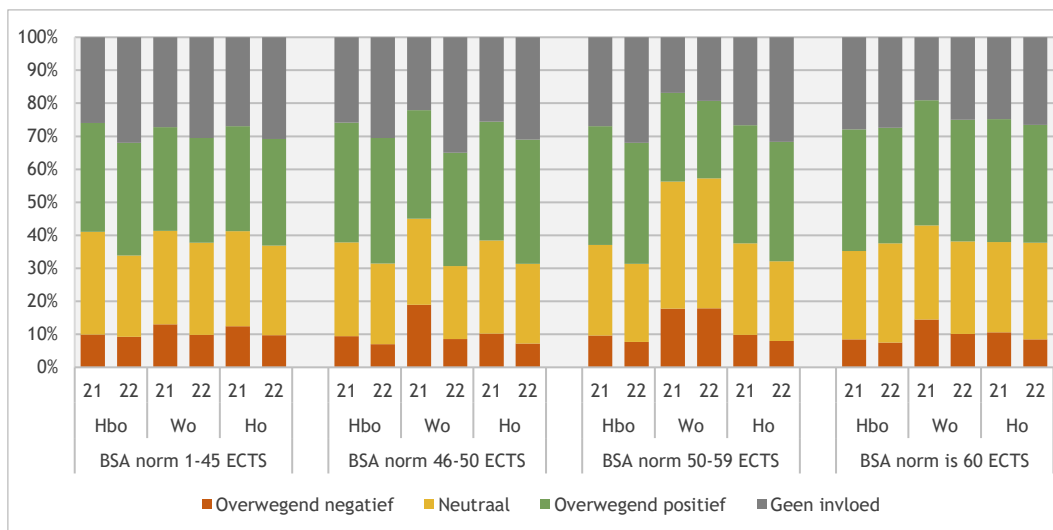
Wanneer we kijken naar de tevredenheid over het bsa dan wel de doorstroomnorm, blijkt dat 31 procent van de studenten in 2022-2023 positief staat tegenover de informatievoorziening over het bsa tijdens de studievoorlichting (en 28% neutraal). Wanneer het gaat om de informatievoorziening bij de start van de opleiding geeft 47 procent aan positief te zijn (en 26% neutraal). Bijna de helft van de studenten (47%) stelt tot slot inzicht te hebben in wie kan helpen bij het behalen van de norm (en 26% neutraal). In 2021-2022 waren 33 procent (informatievoorziening tijdens studievoorlichting), 47 procent (informatievoorziening bij de start) en 49 procent (hulp bij het behalen) van de studenten overwegend positief.

Figuur 3.26 laat het percentage studenten zien dat de bsa-norm voor hun opleiding als voordeel of als nadeel zagen bij hun studiekeuze. Dit oordeel is apart weergegeven voor groepen met verschillende bsa-normen, variërend van helemaal geen bsa tot een maximale, nominale norm van 60 EC. Studenten die een opleiding volgen waarbij geen sprake is van een bsa, hooguit van een doorstroomnorm, zien dit eerder als een voordeel dan als een nadeel. Van studenten aan opleidingen waarbij wel een bsa-norm geldt, is de groep die dit als nadeel ervaart ongeveer even groot als de groep die dit als voordeel ervaart. Wanneer de bsa-norm 60 EC betreft zijn studenten hierover minder positief ten opzichte van alle andere groepen. Deze groep geeft ook het vaakst aan de bsa-norm als een nadeel te ervaren (19%) (studenten waarbij de bsa-norm 50-59 EC betreft zijn significant minder positief dan geen bsa-norm en doorstroomnorm). Verder is er een verschil tussen hbo-studenten en wo-studenten onder studenten waarbij de bsa-norm 60 EC betreft: wo-studenten zijn daar minder positief over dan hbo-studenten.

Figuur 3.26: De mate waarin het bsa als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2021 en 2022)

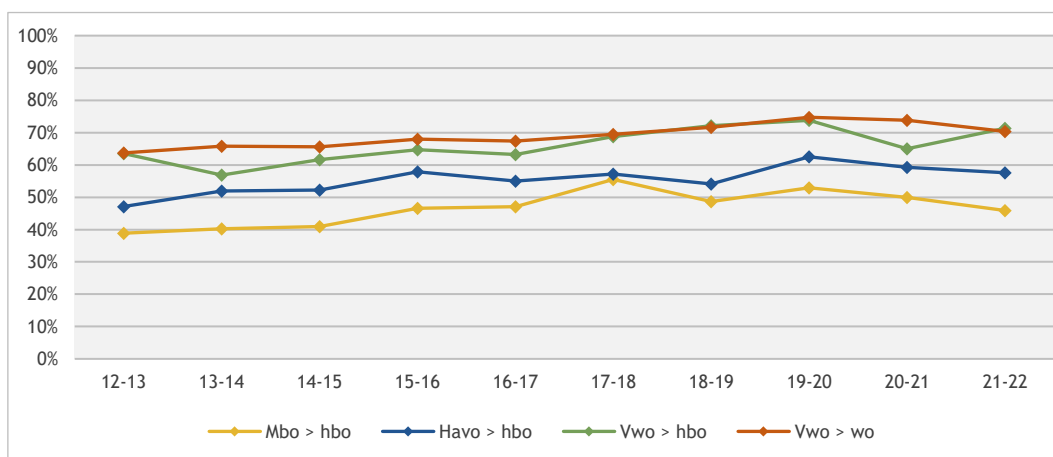
Figuur 3.27 geeft weer of studenten voor wie een bsa-norm geldt van mening zijn dat deze norm invloed heeft op het eigen studiegedrag. Voor alle bsa-normgroepen geldt dat studenten tijdens de studie eerder een positieve invloed ervaren van de norm op het eigen studiedag (32% tot 38% in 2022, bijv. gestimuleerd) dan een negatieve invloed (7% tot 10% in 2022, bijv. stress). Meer dan de helft van de studenten in elke normgroep ervaart daarnaast helemaal geen invloed of zegt er neutraal in te staan. Studenten waarvoor hogere normen gelden zijn in 2022 overwegend positiever dan studenten waarvoor lagere normen gelden (1-45 EC) en bij elke soort norm zien we dat studenten het laatste jaar even positief of iets positiever (46-50 EC) zijn dan in het voorgaande jaar. Er is geen significant verschil tussen hbo- en wo-studenten in tevredenheid, ongeacht bsa-norm. Vrouwen, studenten met hoog opgeleide ouders, studenten met een functiebeperking en studenten met ouders die onder modaal verdienen ervaren de invloed van de norm op het studiegedrag in elke bsa-normgroep als negatiever dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 3.27: De invloed van bsa op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2021 en 2022)

3.9 Aansluiting met de vooropleiding

Figuur 3.28 laat zien in welke mate studenten (zeer) tevreden zijn over de aansluiting van hun vooropleiding op de eerste hbo- /wo-opleiding die zij volgden of op de opleiding die zij momenteel volgen.⁴⁶ Op het eerste oog lijkt er in 2021-2022 (t.o.v. 2020-2021) voor alle groepen sprake te zijn van een afname in het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de aansluiting van de vooropleiding, behalve voor hbo-studenten met een vwo-vooropleiding. Echter, voor geen enkele groep is de ontwikkeling tussen de twee studiejaar significant (wel t.o.v. studiejaar 2019-2020 m.b.t. de dalingen). Wanneer we inzoomen op 2021-2022 blijkt er sprake van verschillen tussen studenten met verschillende vooropleidingen: studenten die instromen vanuit het mbo zijn minder positief over de passendheid van de vervolgopleiding (46%) dan instromers vanuit havo (58%) en vwo (71%) (ook het verschil tussen havisten en vwo-gediplomeerden is significant). Tussen vwo-gediplomeerden die doorstromen naar wo en vwo-gediplomeerden die doorstromen naar hbo is geen significant verschil (70% vs. 71%). Verder zijn onder zowel mbo-studenten als havisten (die dus doorstromen naar hbo) vrouwen en studenten met een functiebeperking minder vaak (zeer) tevreden over de aansluiting. Voor vwo-gediplomeerden die doorstromen naar wo zijn ook studenten met een functiebeperking minder vaak (zeer) tevreden, alsook studenten met geen hoogopgeleide ouders.

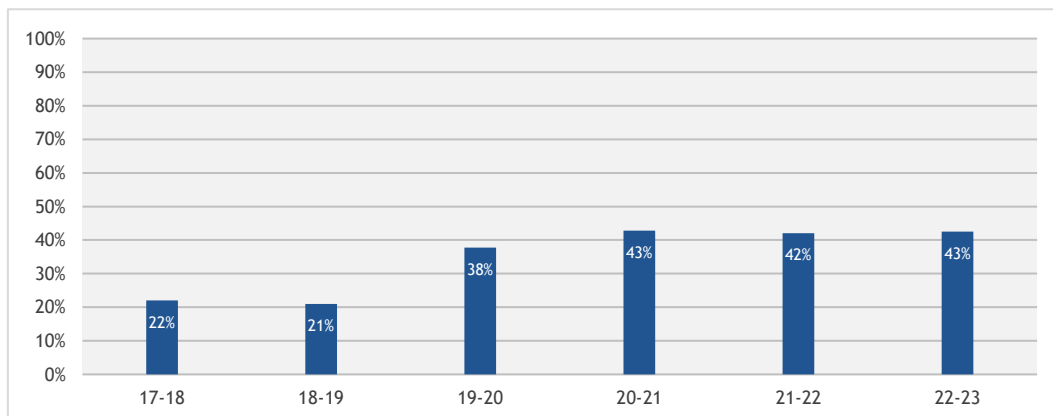

Figuur 3.28: Oordeel over aansluiting van studie met de vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelor-studenten (bron: Startmonitor 2012-2022; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december)

⁴⁶ Ervaren aansluiting wordt bevraagd in de juni-enquête. Dit betekent dat de laatst beschikbare informatie gaat over het studiejaar 2021-2022.

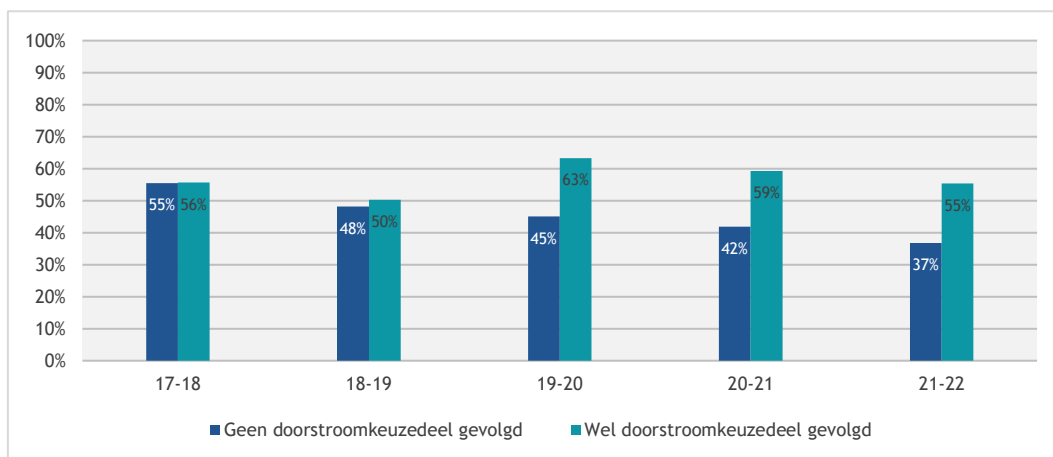
3.10 Doorstroomkeuzedelen in het mbo

In deze paragraaf gaan we na in hoeverre het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed is op het studiesucces in en de aansluiting met het eerste jaar van het hbo. Figuur 3.29 geeft weer hoeveel procent van de hbo-studenten die zijn ingestroomd vanuit het mbo ook een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd. In 2019 zagen we nog een forse toename ten opzichte van de jaren ervoor, waarna het aandeel ook weer is gestabiliseerd. In 2022-2023 hebben net zo veel hbo-studenten met een mbo-achtergrond een doorstroomkeuzedeel gevolgd (43%) als het studiejaar ervoor (42%). Verder hebben in dit studiejaar vrouwen vaker deelgenomen aan een doorstroomkeuzedeel. Andere achtergrondkenmerken hangen hier niet mee samen.

Figuur 3.29: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd (bron: Startmonitor 2017-2022)

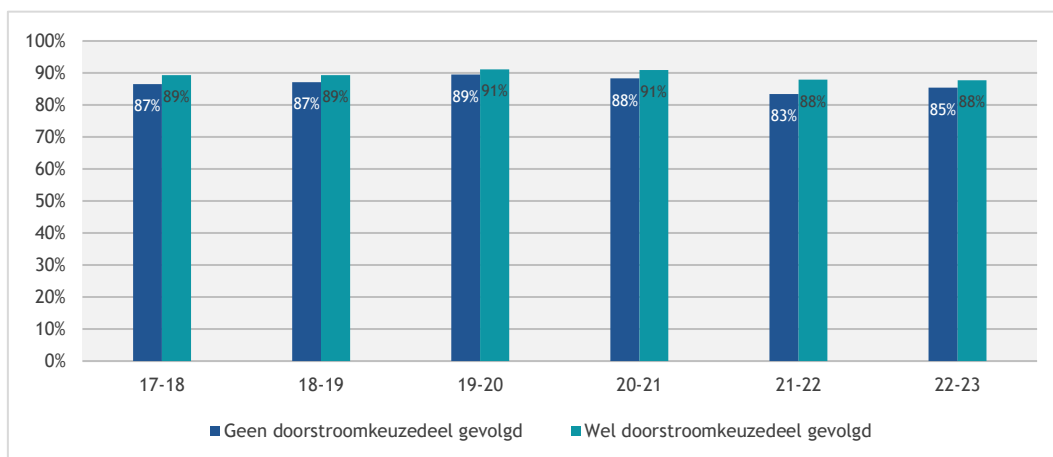
Figuur 3.30 toont het aandeel hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede aansluiting met de hbo-studie ervaart, onderscheiden naar het al dan niet hebben gevolgd van een doorstroomkeuzedeel in het mbo.⁴⁷ Hoewel er voor beide groepen sprake lijkt van een lichte afname in 2021-2022 (t.o.v. 2020-2021) van de groep die een goede aansluiting ervaart, betreft het hier geen significante daling (ook niet t.o.v. 2019-2020). In 2021-2022 is het aandeel studenten dat een goede aansluiting ervaart wederom aanzienlijk groter onder studenten die wel een doorstroomkeuzedeel in het mbo hebben gevolgd (55%) ten opzichte van de studenten die geen keuzedeel hebben gevolgd (44%). Daarnaast blijkt dat, onder voormalig mbo-studenten, vrouwen en studenten met een functiebeperking minder vaak een (zeer) goede aansluiting met de opleiding te ervaren (en dit is significant voor de groep mbo-studenten die geen doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd).

Figuur 3.30: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede aansluiting van studie met de vooropleiding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuzedeel (bron: Startmonitor 2017-2022)

⁴⁷ Ervaren aansluiting wordt bevraagd in de juni-enquête. Dit betekent dat de laatst beschikbare informatie gaat over het studiejaar 2021-2022.

Figuur 3.31 toont het percentage hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede binding met de opleiding ervaart, naar het al dan niet gevolgd hebben van een doorstroomkeuzedeel. Voor beide groepen geldt dat veruit de meeste studenten een goede match ervaren. De lichte stijging onder studenten die geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd (van 83% in 2021-2022 naar 85% in 2022-2023) is niet significant (voor studenten die wel doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd: in beide jaren 88%). Ook zien we dat het aandeel dat een goede match ervaart in 2022-2023 niet meer significant groter is onder de groep die wel een doorstroomkeuzedeel heeft gevolgd dan onder degenen die dat niet hebben gedaan. Verder ervaren onder voormalig mbo studenten die een doorstroomkeuzedeel gevolgd hebben studenten met een niet-westerse migratieachtergrond minder binding dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

Figuur 3.31: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede binding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuzedeel (bron: Startmonitor 2017-2022)

Tot slot is nagegaan of er samenhang is tussen het volgen van een doorstroomkeuzedeel tijdens de mbo-opleiding en uitval (stoppen of switchen) in het hbo (geen figuur).⁴⁸ Gecontroleerd voor andere achtergrondkenmerken van de studenten blijkt er geen verschil te bestaan tussen studenten die wel en die geen doorstroomkeuzedeel hebben gevolgd in de mate waarin zij uitvallen. Wel is het zo dat studenten die instromen vanuit het mbo minder vaak uitvallen als zij een goede aansluiting met de vooropleiding ervaren en als zij een goede match ervaren met de hbo-opleiding (het meenemen van deze twee kenmerken verklaart echter niet dat het volgen van een doorstroomkeuzedeel geen effect laat zien). De andere achtergrondkenmerken spelen geen significante rol.

3.11 Samenvatting

Dit hoofdstuk beschreef de stand van zaken in het studiekeuzeprocess vanuit verschillende invalshoeken. De Startmonitor hoger onderwijs vormt de basis voor de analyses; één figuur komt voort uit de data van Eurostudent VII. In deze laatste paragraaf vatten we de belangrijkste uitkomsten samen aan de hand van de acht gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?

Ongeveer 64 procent van de eerstejaars geeft aan dat zij een weloverwogen keuze voor hun studie hebben gemaakt. Na jaren van structurele toename is vanaf studiejaar 2018-2019 sprake van een daling. In het wo zet deze daling ook dit jaar door; in het hbo is dit jaar sprake van stabilisering (geen verandering ten opzichte van vorig jaar).

⁴⁸ Uitval wordt bevraagd in de juni-enquête. Dit betekent dat de laatst beschikbare informatie gaat over het studiejaar 2021-2022.

Al enige jaren vinden studenten met een Nederlandse achtergrond vaker dat zij weloverwogen hebben gekozen dan hun directe vergelijkingsgroepen. In 2022-2023 is dat nog steeds zo, al is er voor geen van de groepen een verandering ten opzichte van vorig jaar geconstateerd. En net als voorgaande jaren hebben voormalig havisten die doorstromen naar het hbo het minst goed nagedacht over de studiekeuze in 2022-2023. Wat betreft het opleidingsniveau van ouders blijkt ook in 2022-2023 dat studenten met hoogopgeleide ouders vaker een bewuste studiekeuze maken dan studenten zonder hoogopgeleide ouders. Dit geldt echter alleen voor wo-studenten.

Tot vorig studiejaar was de match of binding die studenten met hun opleiding voelen al een aantal jaren stabiel. Hoewel het aandeel studenten dat zegt een goede match of binding met de opleiding te ervaren relatief groot is (meer dan acht op de tien), was vorig studiejaar voor het eerst sprake van een aanzienlijke daling. Deze daling heeft zich niet doorgezet in het huidige studiejaar. Verder verschilt de ervaren binding niet tussen hbo- en wo-studenten. Eerstejaars die vinden dat zij weloverwogen hun studie hebben gekozen, ervaren ook aanzienlijk vaker een sterke binding met hun opleiding (negen op de tien) dan studenten die minder weloverwogen hebben gekozen (bijna zeven op de tien).

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

Dit studiejaar wordt, net als vorig studiejaar, de top 3 van meest gebruikte voorlichtingsbronnen gevormd door achtereenvolgens algemene voorlichtingsdagen, de websites van de instellingen en studiekeuze123.nl. Laatstgenoemde is sinds 2021-2022 jaar nieuw in de top 3; op deze plaats stond voorheen het bijwonen van proefstudeerdagen. Waar voorheen er een toename was in het raadplegen van digitale informatiebronnen en een afname in het raadplegen van overige informatiebronnen, waarschijnlijk door de getroffen maatregelen rondom de coronapandemie, is er dit jaar weer een toename in het raadplegen van algemene en intensieve dagen. Andere informatiebronnen zijn in belang gedaald, m.u.v. studiekeuze123.nl die gelijk is gebleven. De wijze van deelname is dit studiejaar (2022-2023) ook weer vaker bij de instelling i.p.v. online dan vorig studiejaar.

In lijn met voorgaande jaren vallen in de top 3 van meest invloedrijke informatiebronnen voor de studiekeuze van eerstejaars het bijwonen van algemene voorlichtingsdagen en intensieve dagen en het raadplegen van websites van instellingen. Opvallend is aan de toename van de invloed van algemene en intensieve dagen gezien deze de jaren daarvoor in invloed waren gedaald. Wo-studenten maken gemiddeld genomen gebruik van meer informatiebronnen dan hbo-studenten; alle type informatiebronnen worden vaker gebruikt door wo-studenten, behalve social media (vaker door hbo-studenten). De invloed van de verschillende keuzebronnen op de studiekeuze verschilt ook tussen hbo- en wo-studenten. Alle informatiebronnen hebben vaker invloed op wo- dan op hbo-studenten, behalve sociale media die op hbo-studenten vaker invloed hebben en het gebruik van instellingswebsites en folders/ schriftelijke informatie waarbij geen verschillen zijn gevonden. Net als in voorgaande jaren maken studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten minder vaak gebruik van 'actieve keuzebronnen' (zoals open dagen en proefstuderen, maar ook het zelf raadplegen van folders en websites).

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?

Al vanaf het eerste monitoronderzoek zijn de drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding de inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die een opleiding biedt. Het belang van deze en andere motieven is ook zeer stabiel gebleven in de afgelopen jaren, alleen het belang van salaris (voor hbo- en wo-studenten) en haalbaarheid van de studie (voor hbo-studenten) is iets gestegen van 2021-2022 tot 2022-2023. Studenten met een Nederlandse achtergrond laten zich bij hun keuze iets sterker leiden door inhoudelijke interesse dan studenten met migratieachtergrond. Studenten met een migratieachtergrond letten vaker op de inrichting van de opleiding en nog veel vaker op het beroepsperspectief. Ook eerstegeneratiestudenten laten zich vaker leiden door deze extrinsieke motieven maar hechten even vaak waarde aan inhoudelijke interesses dan studenten met hoogopgeleide ouders. Tot slot blijkt dat baankansen met name door hbo-studenten en mannen belangrijker gevonden wordt dan door wo-studenten en vrouwen. De verschillen tussen mannen en vrouwen lijken wel te zijn afgenomen.

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?

De studiekeuzecheck voor studenten die in studiejaar 2021-2022 wilden gaan studeren, vielen voor de studenten midden in de coronapandemie. Dit was voor het cohort dat startte met studeren in 2022-2023 niet meer het geval. Het is in dat licht gezien goed verklaarbaar dat er binnen dit cohort vaker is deelgenomen aan proeflessen en -colleges weer en een afname is te zien bij het gebruiken van vragenlijsten over de studiekeuze. Reeds bekende verschillen tussen hbo en wo blijven wel aanwezig; in het hbo worden nog steeds vaker persoonlijke gesprekken gevoerd dan in het wo, terwijl in het wo vaker vragenlijsten worden ingevuld en proeflessen worden verzorgd. Het aandeel studenten dat aan geen enkele SKC-activiteit deelnam is vergelijkbaar met het voorgaande jaar waarin aankomende studenten ook al te maken hadden met de invloed van de coronapandemie op de (organisatie van de) SKC-activiteiten.

Net als voorgaand studiejaar, vindt ongeveer de helft dat de SKC-activiteiten geen invloed heeft gehad op hoe zeker ze zijn geworden over hun studiekeuze, al vindt ook bijna de helft dat ze hierdoor wel zekerder zijn geworden. Het volgen van proeflessen en colleges leidt daar, zeker voor wo-studenten. Voor hbo-studenten leiden persoonlijke gesprekken net zo vaak als proeflessen en colleges tot zekerder worden. Voor beiden onderwijstypes draagt een vragenlijst hier het minst vaak aan bij. Dit beeld was ook al zichtbaar pre-corona.

In het hbo leek er in 2020-2021 nog sprake van een trend waarbij het aandeel studenten dat geen advies of feedback ontving fors toenam, maar die ontwikkeling lijkt zich in 2021-2022 en 2022-2023 weer wat terug te draaien. Zowel in het hbo als in het wo is daarnaast het aandeel positieve adviezen in 2021-2022 toegenomen en in 2022-2023 weer iets afgenomen. De wijze waarop feedback en advies wordt teruggekoppeld verschilt wel tussen hbo- en wo-studenten: beide groepen ontvangen deze het vaakst per mail, maar in het wo komt een online terugkoppeling vaker voor en onder hbo-studenten gebeurt dit juist vaker mondeling of per brief. Ten opzichte van het jaar ervoor vindt de terugkoppeling ten slotte minder vaak per mail plaats en voor hbo-studenten vaker mondeling.

Studenten die een positief advies ontvingen geven ook vaker aan dat zij door de SKC-activiteiten een goede match met de opleiding dan studenten die een negatief/twijfeladvies ontvingen of geen advies. Er zijn geen ontwikkelingen t.o.v. vorig studiejaar.

Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?

Net als vorige jaren geven meer wo-studenten dan hbo-studenten aan dat zij in aanloop naar hun studie te maken hebben gehad met enige vorm van selectie (numerus fixus, aanvullende eisen en kleinschalig en intensief onderwijs): een kwart van de hbo-studenten versus bijna de helft in het wo. Voor wo-studenten is dat ook meer dan het jaar daarvoor. De selectie kan zijn geweest bij de opleiding die zij volgen of bij een andere opleiding waarvoor zij zich ook of eerder hadden aangemeld. Van alle eerstejaars volgt een vijfde de opleiding van eerste keuze. Negen procent werd wel afgewezen, maar doet toch een opleiding die zij even graag of zelfs het liefst volgen. Een twintigste van alle studenten – drie procent in het hbo en negen procent in het wo – volgt een opleiding anders dan de eerste keus vanwege een afwijzing in een selectieprocedure. Het aandeel studenten dat een afwijzing heeft ervaren verschilt niet tussen dit en vorig studiejaar (2022-2023 vs. 2021-2022).

Zijn studenten tevreden over de informatievoorziening over het Bindend Studieadvies (bsa) en in welke mate is het bsa van invloed op de studiekeuze en het studiegedrag van studenten?

Veel onderwijsinstellingen besloten vanwege de coronapandemie soepeler om te gaan met het toepassen van een bindend studieadvies (bsa), waaronder in 2021-2022. In 2022-2023 geldt het bsa weer zonder deze versoepeling. Over de informatievoorziening omtrent bsa is een derde tevreden bij de studievoorlichting en bijna de helft tevreden bij de start. Ook heeft 47 procent inzicht in wie kan helpen bij het behalen van de norm.

Studenten waarvoor helemaal geen norm of enkel een doorstroomnorm geldt zien dit eerder als een voordeel dan als een nadeel bij de studiekeuze, maar onder studenten waarvoor wel een bsa-norm geldt is dat niet het geval. Studenten waarvoor de hoogste bsa-norm geldt (60 EC) zien deze norm het vaakst als nadelig bij de studiekeuze, maar ook in deze groep ziet bijna een vijfde deel de norm juist als een voordeel. Na de start van de studie heeft het bsa verder voor iets meer dan de helft van de studenten in alle normgroepen geen positieve noch een negatieve invloed op het studiegedrag. Degenen die wel invloed ervaren, beschrijven dit vaker als positief (bijv. stimulerende werking) dan als negatief (bijv. stress). De studenten waarvoor hogere bsa-normen gelden (50-60 EC) zijn ten slotte positiever over de invloed hiervan op het studiegedrag dan studenten waarvoor de lagere normen gelden (1-45 EC).

Is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

In alle doorstroomgroepen (mbo naar hbo, havo naar hbo, vwo naar hbo en vwo naar wo) is de tevredenheid over de aansluiting met de vooropleiding in de afgelopen tien jaar langzaam maar zeker toegenomen, maar vanaf 2020-2021 zette deze trend niet door. Ten opzichte van twee jaar eerder is er in 2021-2022 zelfs een daling in tevredenheid, behalve voor voormalig vwo-scholieren in het hbo (waar de ontwikkeling is gestabiliseerd). Vwo-gediplomeerden zijn in dat jaar het vaakst tevreden en mbo-studenten die in het hbo instromen juist het minst vaak. De havisten die instromen in het hbo zitten wat tevredenheid betreft precies tussen de mbo-studenten en vwo-gediplomeerden in.

Is het volgen van keuzedelen in het mbo van invloed op het studiesucces, de mate van binding met de opleiding en de aansluiting in het eerste jaar van het hbo?

Net als in 2020-2021 en 2021-2022 geeft in 2022-2023 ruim twee vijfde van alle hbo-studenten met een mbo-vooropleiding aan een doorstroomkeuzedeel te hebben gevolgd (43%). Nadat dit aandeel in studiejaar 2020-2021 verdubbelde ten opzichte van twee jaar eerder, heeft deze toenemende trend zich gestabiliseerd. De ervaren aansluiting van de vooropleiding op de huidige opleiding is in 2021-2022 hetzelfde als in 2020-2021, maar studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden ervaren de aansluiting wel duidelijk vaker als goed. De ervaren binding met de huidige opleiding is in 2022-2023 niet langer hoger onder studenten die een doorstroomkeuzedeel volgden, maar gelijk: beide groepen ervaren deze match als goed (meer dan 85%). De kans op uitval (stoppen of switchen) blijkt ten slotte even groot onder studenten die wel en die geen doorstroomkeuzedeel volgden, maar de ervaren aansluiting van de vooropleiding en de ervaren binding met de huidige opleiding blijken wel van invloed op de kans dat een student met een mbo-vooropleiding uitvalt in het hbo.

4 Van bachelor naar master

Janneke Lommertzen

4.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk bespreken we de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Hiervoor maken we gebruik van het 1cHO 2010-2022 en van de Studentenmonitor hoger onderwijs 2021-2022 (deze gaat over studiejaar 2014-2015 tot 2021-2022). De volgende vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?
- Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

4.2 Data en definities

De instroom in de master is bepaald door te kijken wanneer een student voor het eerste een master-opleiding (type ho binnen ho) gaat doen binnen het hoger onderwijs. De jaren verwijzen naar dit eerste jaar van inschrijving. Er wordt alleen gerapporteerd over dit eerste jaar van inschrijving. Studenten komen binnen het type hoger onderwijs (dus master of postmaster) eenmalig voor. Het kan dus wel voorkomen dat studenten zowel voor het eerst een master als een postmaster gaan doen. Deze studenten komen in dat geval twee keer voor. Zie onderstaand de definitie:

- hoofdingschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs = master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs = 1;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

Om de doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen hebben we de volgende cohortdefinitie gehanteerd:

- studenten met een voltijd hoofdingschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- gediplomeerden in het studiejaar 2022-2023 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de figuren die betrekking hebben op de doorstroom staan de getoonde jaren voor de studiejaar waarin het bachelordiploma is behaald: de diplomacohorten. De aantallen in deze cohorten zien er als volgt uit:

Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2010-2021)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hbo	48.967	51.962	48.525	50.516	54.509	56.268	59.871	61.527	59.645	59.090	62.148	57.761
Wo	27.983	32.810	30.764	31.227	33.392	32.969	33.658	33.502	34.954	36.673	41.327	39.944
Ho	76.950	84.772	79.289	81.743	87.901	89.237	93.529	95.029	94.599	95.763	103.475	97.705

Hierbij moet worden opgemerkt dat er tot en met 2016 nog studenten voorkwamen die ingeschreven stonden aan een ongedeelde wo-opleiding (d.w.z. een vier-of vijfjarige doctoraalopleiding). Deze studenten startten hun opleiding voordat in Nederland het bachelor-master stelsel van start ging in 2002-2003. Studenten aan ongedeelde opleidingen worden in dit hoofdstuk verder buiten beschouwing gelaten; dit geldt ook voor de oude stijl geneeskunde. Studenten die in het buitenland of aan een Nederlandse onbekostigde instelling doen blijven buiten beeld.

Om de directe en indirecte doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen is een selectie gemaakt van alle records van bachelorgediplomeerden. Aan deze gegevens is het jaar toegevoegd waarin deze studenten voor het eerst zijn ingeschreven voor een master. Vervolgens is het jaar waarin de bachelor is behaald vergeleken met het eerste jaar dat deze student is ingestroomd in de master. Hieruit komen de volgende variaties in type doorstroom naar voren:

- (nog) geen doorstroom;
- doorstroom in het studiejaar voordat het bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in hetzelfde studiejaar als waarin het bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in het studiejaar nadat bachelordiploma is behaald;
- één of meer tussenjaren alvorens in te stromen in de master.

Tabel 4.2 toont de aantallen studenten naar type doorstroom per bachelor diplomacohort. De gearceerde cellen worden beschouwd als de ‘directe doorstroom’. Deze groep bevat zowel de studenten die naar een master doorstromen voordat zijn hun bachelor hebben behaald, studenten die doorstromen in hetzelfde studiejaar als dat ze hun bachelor hebben behaald en studenten die aan een master beginnen in het studiejaar volgend op het jaar waarin zij hun bachelor hebben behaald. In het vervolg van dit hoofdstuk vatten we deze groepen samen als ‘directe’ doorstroom. De indirecte instroom bevat de groep ‘een of meer tussenjaren’ (tussen de bachelor en de master, incl. studenten die een schakeljaar doen). De overige groep is nog niet begonnen met een master. In de grafieken is (tenzij anders vermeld) de directe doorstroom steeds afgezet tegen het totale diplomacohort. Informatie over de studieduur en researchmasters is ontleend aan het CROHO.

Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom (bron: 1cHO 2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hbo												
(Nog) geen doorstroom	41.016	43.893	41.193	43.005	46.810	48.060	50.998	52.537	50.937	50.511	55.134	55.410
Vóór behalen bachelor	18	19	9	10	13	16	9	9	9	9	16	15
Zelfde studiejaar	57	29	27	36	23	25	19	21	30	27	117	70
Studiejaar na bachelor	1.565	1.729	1.635	1.792	1.651	1.768	1.796	1.939	2.084	2.383	2.710	2.266
Tussenjaren	6.311	6.292	5.661	5.673	6.012	6.399	7.049	7.021	6.585	6.160	4.171	0
Wo												
(Nog) geen doorstroom	3.326	3.826	3.405	3.762	4.255	4.477	4.713	4.915	5.468	6.246	8.459	14.945
Vóór behalen bachelor	708	783	285	175	79	50	35	30	25	14	27	193
Zelfde studiejaar	2.485	1.830	811	392	336	179	212	239	237	193	3.047	2.215
Studiejaar na bachelor	18.586	22.411	22.454	22.822	23.941	22.333	22.165	21.962	23.017	25.037	25.363	22.591
Tussenjaren	2.878	3.960	3.809	4.076	4.781	5.930	6.533	6.356	6.207	5.183	4.431	0

Grijs gemarkeerde cellen zijn aangemerkt als ‘directe doorstroom’.

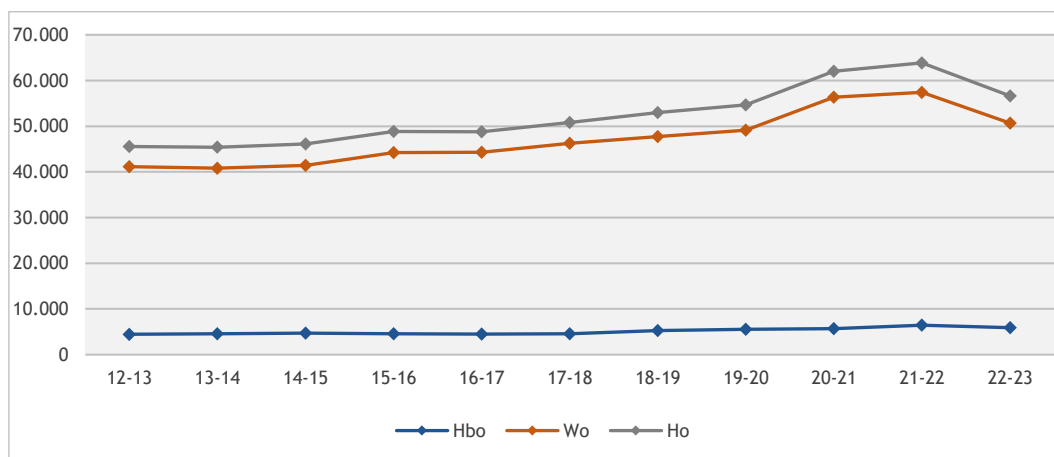
De ‘internationale studenten’ zijn gemarkeerd door DUO (en opgenomen in het 1cHO). Internationale studenten zijn als volgt gedefinieerd: zij hebben hun voortgezet onderwijs (hoogste opleiding vóór het hoger onderwijs of secondary education) behaald in het buitenland óf hun vooropleiding is ‘onbekend’ én zij bezitten niet de Nederlandse nationaliteit. Als uitsluitend gekeken wordt naar de vooropleiding vóór het hoger onderwijs, dan kan het zijn dat de officiële registratie van vooropleiding ‘buitenlands’ en vooropleiding ‘onbekend’ apart worden weergegeven.

De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan het CBS (2016, oude definitie, zie voor toelichting de inleiding): ‘Bij personen met een migratieachtergrond is ten minste één ouder in het buitenland geboren’. Een persoon heeft volgens de definitie van het CBS bovendien een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond.⁴⁹

49 Zie: www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond

4.3 Instroom in de master

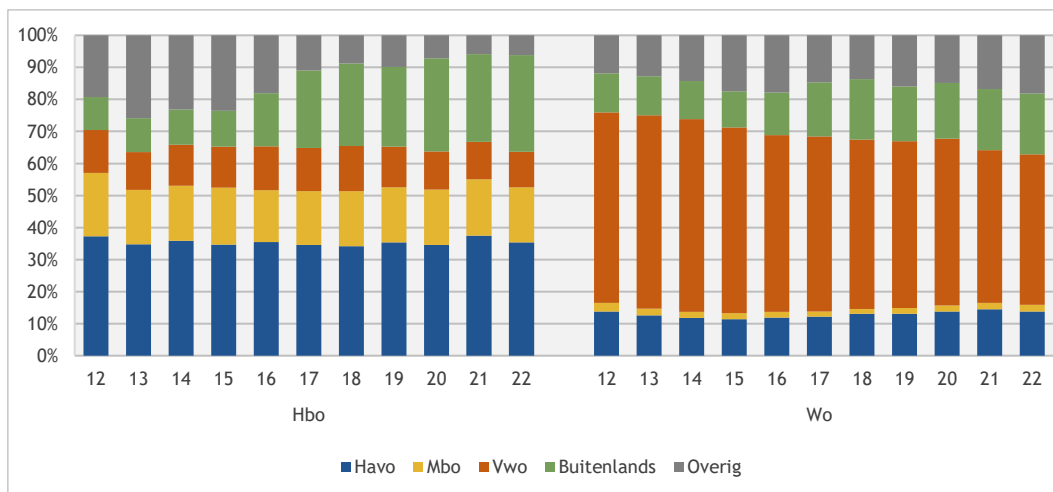
Als eerste kijken we naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een hbo- of wo-master (figuur 4.1). De postmasters zijn buiten beschouwing gelaten. De eerstejaarsinstroom in masters is sinds 2016-2017 jarenlang toegenomen, zowel in het hbo als het wo. In 2022-2023 zien we echter een sterke afname van het aantal studenten dat instroomt in een master: in het wo is dit aantal gedaald van 57.411 naar 50.686 (een afname van 12%). In het ho is een daling van acht procent te zien (van 6.446 naar 5.914 studenten). Deze krimp heeft mogelijk te maken met het vooruitzicht van de herinvoering van de basisbeurs per studiejaar 2023-2024: studenten kunnen ervoor kiezen de start van hun master een jaar uit te stellen, zodat zij gebruik kunnen maken van de basisbeurs.

Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naast soort hoger onderwijs in absolute aantallen (1cHO 2012-2022)

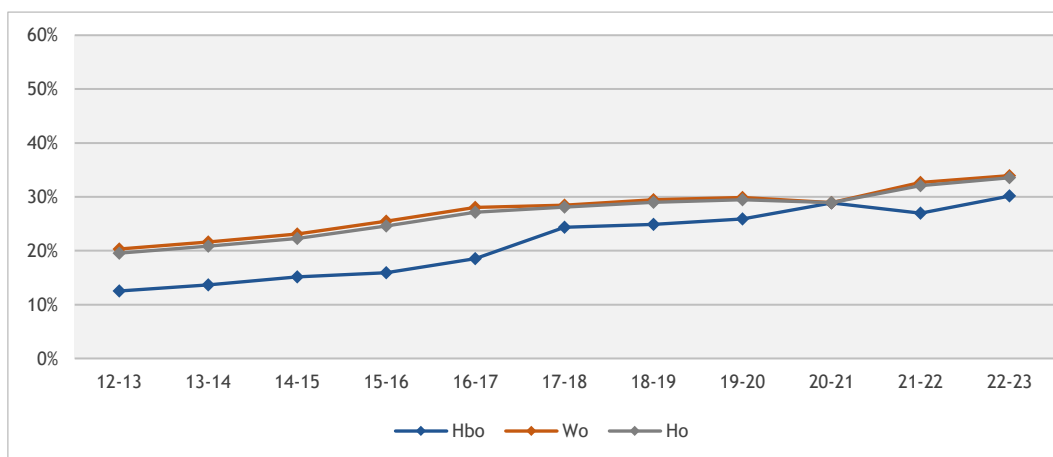
Bijna alle studenten die instromen in een wo-master volgen deze als voltijdsopleiding (98%). In het hbo wordt juist vaker voor een deeltijd- of duale master gekozen (47% deeltijd, 40% voltijd en 13% duaal). Het aandeel studenten dat een voltijd hbo-master volgt is sinds 2015 wel gestegen van 22 tot veertig procent, terwijl het aandeel deeltijdstudenten in hbo-masters juist kromp van twee derde tot iets minder dan de helft. In het wo is het aandeel deeltijders de afgelopen jaren stabiel twee procent.

Als we uitsplitsen naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs, zien we dat de meeste wo-masterstudenten oorspronkelijk afkomstig zijn van het vwo (in 2022-2023 47%, zie figuur 4.2). In lijn met de dalende instroom in figuur 4.1, is ook de absolute instroom van studenten met een vwo-achtergrond die aan een wo-master begonnen afgenomen van ruim 27.3 duizend in 2021-2022 naar 23.8 duizend in 2022-2023. Het aandeel studenten met een vwo-achtergrond in de wo-masters neemt echter over de jaren heen wel langzaam af, van zestig procent in 2013 tot 47 procent in het laatste jaar. In die tijd zijn de categorieën 'buitenlands' en 'overig' juist iets gestegen. Uit analyses weten we dat deze laatste groep ook veel internationale studenten bevat (van hen zijn de vooropleidingen niet als 'buitenlands' geregistreerd; voor nadere uitleg verwijzen we naar de inleiding). Hiermee kunnen we stellen dat het aandeel studenten aan een wo-masteropleiding met een internationale vooropleiding (de categorie 'buitenlandse vooropleiding' en de categorie 'overig' samengenomen) in 2022-2023 na een kleine dip in 20-21 weer is toegenomen tot 37 procent (zie ook figuur 4.3). De grafiek voor het hbo-lijkt wat meer te fluctueren; dat komt door het relatief kleine aantal studenten dat een hbo-master volgt. Het grootste deel van de hbo-masterstudenten (35%) heeft een havo-vooropleiding, of een internationale vooropleiding (36%, 'buitenlandse vooropleiding' en de categorie 'overig' samengenomen)

Figuur 4.2: Masterinstream in het ho (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (1cHO 2012-2022)

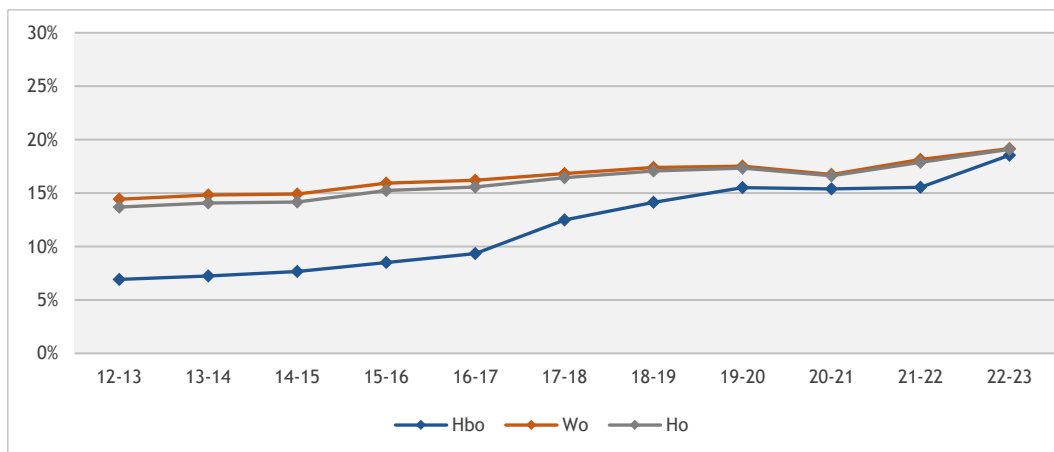
De instroom van internationale studenten (definitie van UNL/DUO, deze definitie is breder dan alleen vooropleiding, zie de inleiding) in de masterfase schommelde tussen 2017 en 2020 rond de dertig procent (figuur 4.3) maar stijgt daar sinds vorig jaar iets bovenuit, met name in het wo. In 2020-2021 was het aandeel internationale studenten in wo-masters en hbo-masters gelijk (29%). Sindsdien is de internationale instroom in masters gegroeid tot 34 procent in het wo en (na een dip vorig jaar) dertig procent in het hbo.

Figuur 4.3: Instroom in master (% exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstream (1cHO 2012-2022)

Ruim zestig procent van de internationale masterinstream in 2022 bestaat uit studenten van Duitse (17%), Chinese (9%), Italiaanse (8%), Griekse (6%), Indiase, Spaanse, Belgische (alle drie 5%), Franse, Ierse en Amerikaanse afkomst (alle drie 3%). De instroom van Britse studenten in de master nam sterk af van ruim vier procent tot minder dan twee procent, mogelijk een gevolg van Brexit. Britse studenten die na 30 december 2020 naar Nederland komen hebben in doorgaans geen recht meer op het wettelijk collegegeld.

Figuur 4.4 toont de masterinstream door studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (ten opzichte van alle masterinstream). Over de tijd zien we dat dit aandeel langzaam stijgt. Met name in het hbo is een flinke groei te zien tussen 2016 en 2019 (van 9 naar 16%), waardoor het aandeel met deze achtergrond binnen hbo- en wo-masters steeds dichterbij elkaar is komen te liggen (in het wo heeft tot nu toe altijd een groter deel van de masterinstream een niet-westerse achtergrond). In het laatste jaar zien we in zowel hbo- als wo-masters dat negentien procent een niet-westerse migratieachtergrond heeft; beide percentages zijn opnieuw gestegen (met resp. 2 en 3 ppnt.).

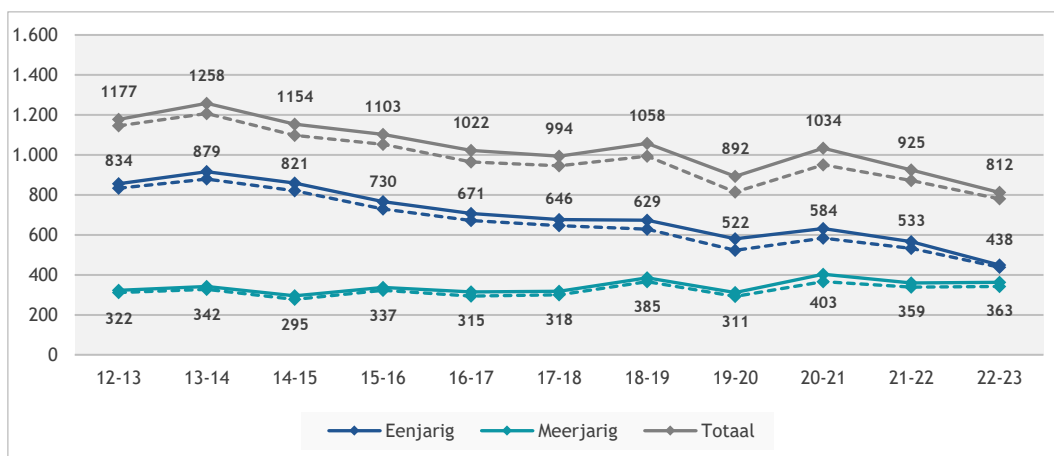
Figuur 4.4: Instroom in master (% exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2012-2022)

4.4 Instroom in educatieve masters

Deze paragraaf beschrijft de instroom in educatieve wo-masters, met extra aandacht voor eerstegraads lerarenopleidingen. Achtereenvolgens bespreken we de educatieve wo-masters en de educatieve hbo-masters en de totale instroom van studenten in educatieve masteropleidingen in het hbo en wo samen.

Instroom in de educatieve wo-masters

In figuur 4.5 is een selectie gemaakt van het eerste jaar dat studenten staan ingeschreven aan een educatieve (post)master in het wo die opleidt tot onderwijsbevoegdheid. Deze is gemaakt vanuit twee optieken: de stippellijn bevat de studenten die voor het eerst in een master gaan studeren (elke student komt slechts één keer voor, switchers en dubbelinschrijvingen zijn buiten beschouwing gelaten), de doorlopende lijn zijn alle eerstejaars die in de opleiding instromen (hierin zijn ok eerdere switchers meegenomen en zijn ook dubbelinschrijvingen opgenomen; aantallen zijn dus hoger). Beide gezichtspunten zijn voor het beleid interessant. Van deze groepen is de instroom in absolute aantallen weergegeven, waarbij we onderscheid maken tussen eenjarige en meerjarige varianten; de tweejarige educatieve masters kunnen worden gevolgd na een relevante bachelor, de eenjarige masters zijn postmasters. Voltijd en deeltijd zijn samengenomen. Van de eenjarige variant studeert ongeveer zeventien procent in deeltijd; van de tweejarige variant betreft het nagenoeg enkel voltijdinschrijvingen.

Figuur 4.5: Instroom in universitaire educatieve masters die opleiden tot onderwijsbevoegdheid (incl. natuur en educatieve masters primair onderwijs) (N, voltijd/deeltijd samengenomen) (bron: 1cHO 2012-2022): stippellijn zijn de eerstejaars in de master; doorgetrokken lijn (en getallen) refereren aan de eerstejaars in de opleiding (dubbeltellingen en switchers zijn hierin meegenomen)

In de beschrijving van figuur 4.5 richten we ons op de meest beleidsrelevante groep: degenen die voor het eerst starten aan een universitaire lerarenopleiding (doorgetrokken lijnen). In 2013-2014 stroomden in educatieve masters nog ruim 1.200 studenten in, maar dit aantal neemt over de jaren heen gestaag af. In 2020-2021 was er een kleine opleving te zien (van 892 naar 1034 instromers), maar sindsdien is het aantal weer gedaald naar totaal 812 instromers in 2022-2023. Deze daling is sterker zichtbaar bij eenjarige masters dan bij meerjarige masters. Overigens zijn in deze figuur geen studenten opgenomen die in het wo een andere variant volgen die opleidt tot het lerarenberoep zoals educatieve minors, educatieve modules, zij-instroom en ingedaalde educatieve masterprogramma's.⁵⁰

Instroom in educatieve hbo-masters

Na de dalende trend van de afgelopen jaren in de instroom in de educatieve hbo-masters, is er in 2021-2022 bij sommige opleidingen weer een toename te zien, terwijl bij andere opleidingen de daling doorzet (tabel 4.3).

Tabel 4.3: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in de periode 2018-2023 (1cHO 2018-2022, selectie: n>=5 studenten)

	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023	Ontwikkeling 2021-2022
<i>Onderwijsbevoegdheid</i>						
M Leraar Wiskunde	122	134	100	130	119	-8%
M Leraar Engels	77	89	78	89	81	-9%
M Leraar Nederlands	103	65	72	76	66	-13%
M Leraar Aardrijkskunde	29	26	39	35	54	54%
M Leraar Biologie	30	41	35	37	47	27%
M Leraar Algemene Economie	77	67	64	60	42	-30%
M Leraar Scheikunde	36	26	27	37	38	3%
M Leraar Natuurkunde	38	44	39	39	34	-13%
M Leraar Duits	27	48	24	31	31	0%
M Leraar Frans	22	21	14	25	27	8%
M Leraar Geschiedenis	31	29	39	36	27	-25%
M Leraar Bedrijfseconomie	20	19	16	16	18	13%
M Leraar Maatschappijleer	13	13	21	9	15	67%
M Leraar Godsdienst	13	10	10	11	8	-27%
<i>Geen onderwijsbevoegdheid</i>						
M Educational Needs	857	699	558	921	739	-20%
M Leren en Innoveren	209	207	126	183	175	-4%
M Kunsteducatie	109	91	77	103	85	-17%
M Learning & Innovation	49	44	45	59	68	15%
M Ontwerpen van Eigentijds Leren	0	19	24	33	30	-9%
M Toetsdeskundige	20	19	17	20	17	-15%
M Talentontwikkeling en Diversiteit	16	12	17	20	16	-20%
M Passend Meesterschap	27	27	14	30	13	-57%
M Master Educational Leadership	10	19	8	19	10	-47%
M Kunsteducatie (joint degree)	17	14	10	12	10	-17%

Betreft eerstejaars in de opleiding (eerstejaars croho actueel, hoofdinschrijvingen) (incl. dubbeltellingen en switchers)

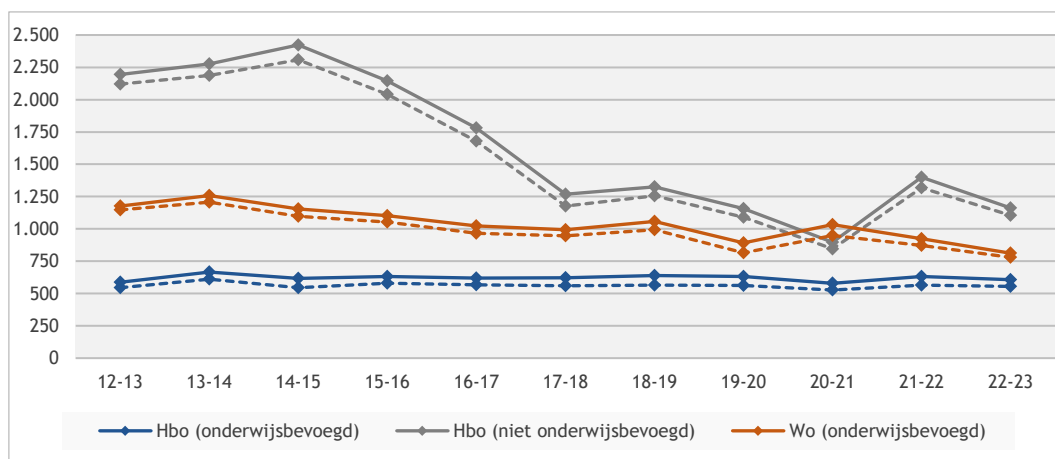
In tabel 4.3 zijn de educatieve hbo-masters uitgesplitst naar masters die opleiden tot een eerstegraads onderwijsbevoegdheid en overige educatieve masters. De eerstegraads lerarenopleidingen met de grootste instroom zijn de opleidingen Leraar Wiskunde, Nederlands en Engels. Bij alle drie is de instroom na een toename in 21-22 dit studiejaar gedaald. Er zijn grote verschillen: bij sommige opleidingen is de instroom ten opzichte van het vorige jaar sterk toegenomen (zoals bij Leraar Aardrijkskunde +54%; Leraar Maatschappijleer +67% en Leraar Biologie +27%); en bij andere opleidingen is het juist sterk gedaald.

⁵⁰ Zie voor meer informatie: <https://www.universiteitenvannederland.nl/lerarenopleidingen.html>

Bij sommige opleidingen zijn de sterke fluctuaties toe te schrijven aan de kleine studentaantallen (zoals bij: M Leraar Godsdienst), waardoor een verschil van enkele studenten meer of minder procentueel tot grote toe- of afnames leidt. Grotere eerstegraads hbo-masters waar de instroom is gedaald zijn onder meer: M Leraar Geschiedenis (-25%) en Leraar Algemene Economie (-30%). De instroom in de educatieve wo-masters staat weergegeven in figuur 4.5.

Ook bij de educatieve hbo-masters die niet opleiden tot onderwijsbevoegdheid, zijn er grote verschillen te zien. De instroom is hier het grootst in de hbo-masters Educational Needs, Leren en Innoveren en Kunst-educatie. Bij de master Leren en Innoveren en Ontwerpen van Eigentijds leren is de instroom (nagenoeg) gelijk gebleven; bij alle overige educatieve masters zien we wijzigingen in de instroom ten opzichte van vorig jaar. Vooral de masters Educational Needs en Kunsteducatie vertonen na een toegenomen instroom in 2021-2022 dit jaar weer een afname in de instroom (van respectievelijk -20% en -17%).

Figuur 4.6 toont de totale instroom in educatieve hbo- en wo-masters in één grafiek, onderscheiden naar wel of geen onderwijsbevoegdheid. We richten ons in de beschrijving op de doorgetrokken lijnen (eerstejaars in de opleiding). De instroom in de educatieve hbo-masters is, na een toename in 2021-2022, dit jaar weer iets gedaald van 2.033 tot 1.771, ongeveer het niveau van 2019-2020. De instroom in de educatieve masters in het wo fluctueert de afgelopen jaren. Na een toename in 2020-2021 zien we de instroom dit jaar verder afnemen tot 780. In totaal is de instroom in de educatieve masters in 2022-2023 afgenomen ten opzichte van 2021-2022. Deze afname was het sterkst te zien bij de educatieve hbo-masters.

Figuur 4.6: Instroom in lerarenopleidingen en onderwijsmasters in absolute aantallen: hbo onderscheiden naar wel en geen onderwijsbevoegdheid; wo (incl. natuur en educatieve masters primair onderwijs) (1cHO 2012-2022); doorgetrokken lijnen betreffen de eerstejaars in de opleiding (incl. switchers en dubbeltellingen); stippellijnen zijn degenen die voor het eerst in de master instromen.

4.5 Instroom in hbo-masters

De instroom in de educatieve hbo-masters is besproken in paragraaf 4.4. Tabel 4.4 toont de studentaantallen die zijn ingestroomd in de overige hbo-masters met minimaal dertig startende studenten in 2021-2022. Uit deze tabel is op te maken dat de meeste hbo-masterstudenten (peiljaar 2022-2023) een master volgen uit de sector Taal & Cultuur (in totaal 1.077 studenten, voornamelijk van kunstopleidingen). De tweede sector omvat masteropleidingen in de Gezondheidszorg (940). In de sectoren Economie (547) en Gedrag & Maatschappij (311) is het instroomaantal veel kleiner. Relatief beperkt is de instroom in een hbo-master in de sectoren Techniek (153), Landbouw (26) en in sectoroverstijgende opleidingen (125). Tabel 4.4 laat zien om welke opleidingen het gaat.

Tabel 4.4: Ontwikkeling studentaantallen in overige hbo-masters (met >30 studenten; bron 1cHO 2018-2022)

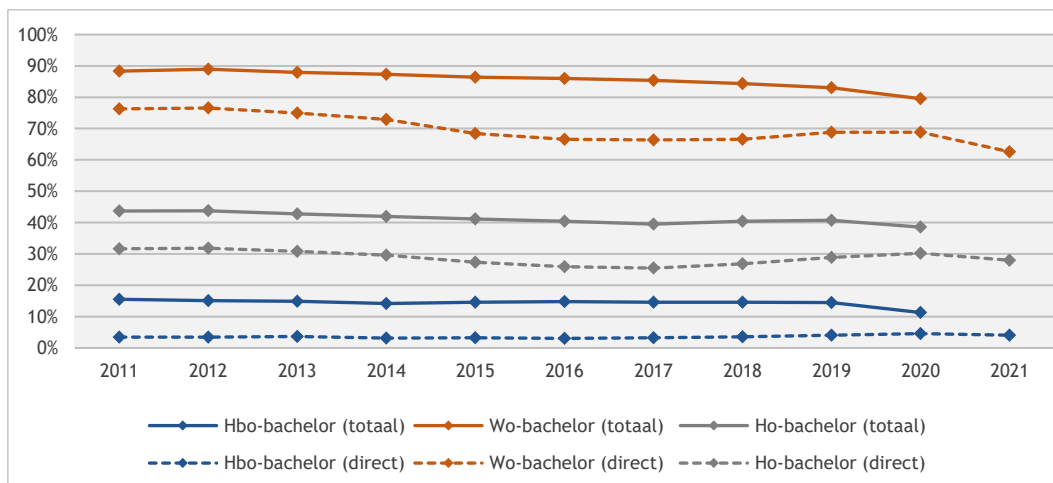
		2018	2019	2020	2021	2022
Techniek	M Digital Design	24	24	47	47	36
	M Engineering Systems	125	114	104	138	93
Gezondheidszorg	M Physician Assistant	219	261	226	239	255
	M Healthy Ageing Professional	41	55	78	78	39
	M Innovatie in Zorg en Welzijn	124	155	170	167	105
	M Sport- en Beweeginnovatie	50	23	45	35	37
	M Advanced Nursing Practice	424	497	440	437	432
	M Speltherapie	30	76	85	75	35
Economie	M Content & Media Strategy	24	55	85	82	82
	M Master in International Business and Management	0	0	0	55	40
	M Professional Master in Media Innovation	24	43	39	46	46
	M International Leisure, Tourism & Events Management	40	57	50	47	33
	M International Communication	0	57	92	46	40
	M Master Circulaire Economie	0	28	59	55	59
	M Master in International Supply Chain Management	115	140	127	122	152
	M Data-driven Design	22	20	58	38	40
Gedrag en Maatschappij	M International Supply Chain Management	0	0	0	37	30
	M Pedagogiek	233	227	219	255	176
	M Social Work	40	42	55	50	38
	M Community Development	18	30	42	48	31
Taal en Cultuur	M Contextuele Benadering	0	0	53	45	47
	M Architectuur	126	141	108	137	147
	M Muziek	516	476	589	526	508
	M Master of Arts in Fine Art and Design	363	376	422	397	338
Sectoroverstijgend	M Interieurarchitectuur	62	63	58	56	56
	M Data Driven Business	0	0	56	63	35
	M Design Driven Innovation	0	15	65	65	38
	M Digital Driven Business	0	26	40	53	52

4.6 Doorstroom van bachelor naar master

In deze paragraaf brengen we de doorstroom van bachelor naar master in kaart. Het gaat hier om zowel hbo- als wo-masters, tenzij anders aangegeven. Als uitgangspunt zijn de voltijd bachelor diplomacohorten gebruikt (zie ook tabel 4.1 en tabel 4.2). De getoonde jaartallen zijn de studiejaar waarin het bachelor-diploma is behaald; telkens wordt in de figuren aangegeven of het bachelordiploma in hbo of wo is behaald. Voor diplomacohort 2021-2022 kan vanzelfsprekend alleen de directe doorstroom worden getoond. De directe doorstroom in het ho als geheel (grijze stippellijn) is tussen 2017 en 2020 gestegen tot dertig procent, maar nam in het laatste jaar weer twee procentpunt af. Deze afname is vooral te verklaren door een sterke afname van directe doorstroom naar een master vanuit wo-bachelors: deze nam met zes procentpunt af (van 68% naar 63%). Vanuit hbo-bachelorstudenten is de directe doorstroom naar een master met één procentpunt afgenomen. Voor de doorstroom is richting het laatste jaar steeds een (licht) dalende lijn te zien, dat komt omdat de indirecte doorstroom twee jaar na het diplomacohort nog onbekend is. Mogelijk nemen meer studenten een tussenjaar vanwege de beoogde invoering van de basisbeurs per 2023-2024. De geleidelijke invoering van de zogenoemde harde knip in 2012 zorgde vanaf 2010 voor een daling in de directe doorstroom van wo-bachelor naar een wo-master. De harde knip zorgde voor een nieuw keuzemoment en hiermee was het voor studenten niet langer vanzelfsprekend om direct door te stromen naar een aansluitende wo-master binnen de eigen instelling. Dit was ook een van de doelen van de harde knip. Een groot deel van de studenten die niet direct doorstromen kiest bewust voor een tussenperiode. Zij benutten deze periode veelal om te werken, te reizen of om zich voor te bereiden om (alsnog) aan de instroomeisen voor een master te voldoen.⁵¹ Dit laatste betreft voornamelijk schakelstudenten.⁵²

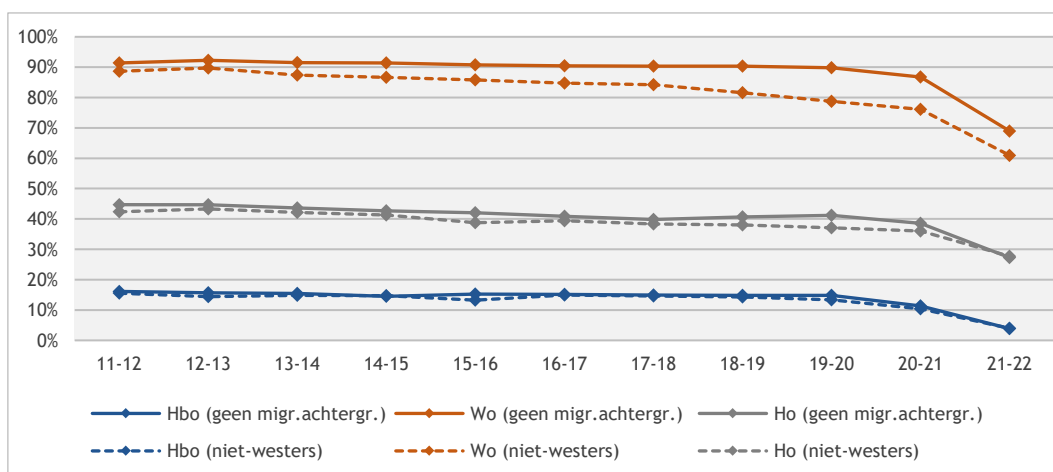
⁵¹ Zie ook Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018

⁵² Bron: onderzoek naar redenen om niet direct door te stromen van de bachelor naar de master; ResearchNed 2018

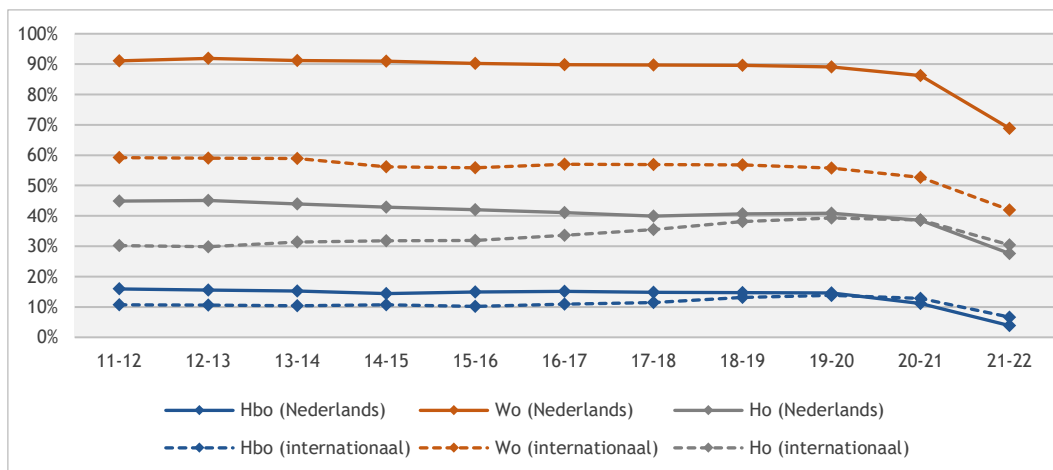
Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)

In paragraaf 4.3 stelden we vast dat er in de loop der jaren sprake is geweest van een stijging van het aandeel Nederlandse masterstudenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Figuur 4.8 toont de doorstroom van bachelor naar master van deze groep studenten. In de doorstroom van bachelor naar master valt op dat het aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lager is dan het aandeel studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil lijkt langzaam toe te nemen. Dit is vooral het geval bij wo-bachelorgediplomeerden: in het laatste jaar stroomde 61 procent van de wo-bachelorstudenten met een niet-westerse achtergrond door, ten opzichte van 69 procent van degenen met een Nederlandse achtergrond. Dit is geen nieuwe ontwikkeling. Het is niet bekend waardoor dit komt. In het hbo verschilt dit percentage niet tussen beide groepen. De bachelor-afgestudeerden uit 2021-2022 die indirect doorstromen naar een master zijn nog niet bekend en daarom niet in figuur 4.8 opgenomen. Daarom laat deze figuur hier een afname zien.

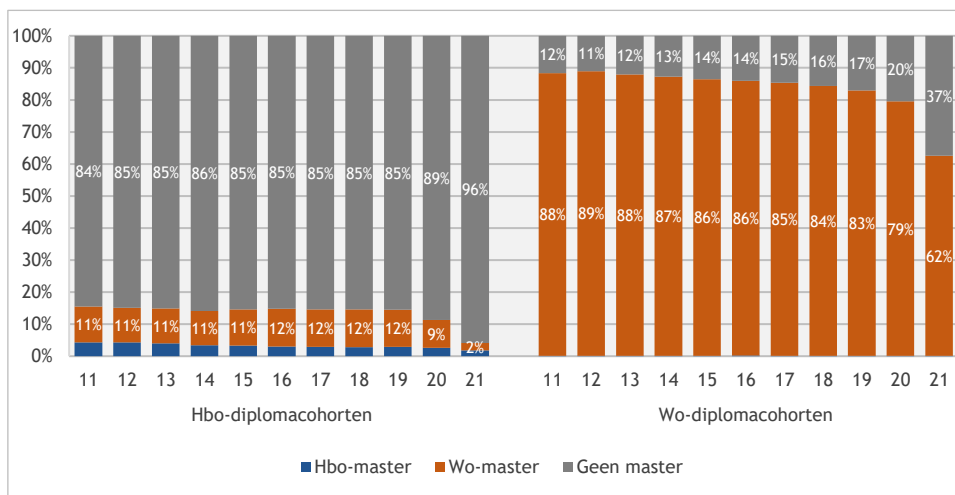
Figuur 4.8: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een hbo- of wo-master naar soort bachelor en migratieachtergrond (1cHO 2011-2021)

Figuur 4.9 toont verschillen in doorstroompercentages van Nederlandse en internationale bachelor-gediplomeerden in het wo en hbo. Van de wo-bachelorstudenten zien we dat internationale studenten een stuk minder vaak doorstromen naar een master dan Nederlandse studenten (resp. 42 en 69%). Vanuit de hbo-bachelor stromen internationale studenten juist vaker door dan Nederlandse studenten, maar hier is het verschil minder groot (7% tegenover 4%). Bij deze laatste groep gaat het bovendien om kleine aantallen. Een verklaring voor de verschillende verhoudingen voor de doorstroom vanuit de wo- en hbo-bachelor is op basis van de beschikbare cijfers niet te geven. De percentages doorstroom uit 2021-2022 betreffen alleen directe doorstroom en laten daarom een daling zien ten opzichte van vorig jaar.

Figuur 4.9: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die direct en indirect doorstromen naar een Nederlandse hbo- of wo-master (1cHO 2011-2021)

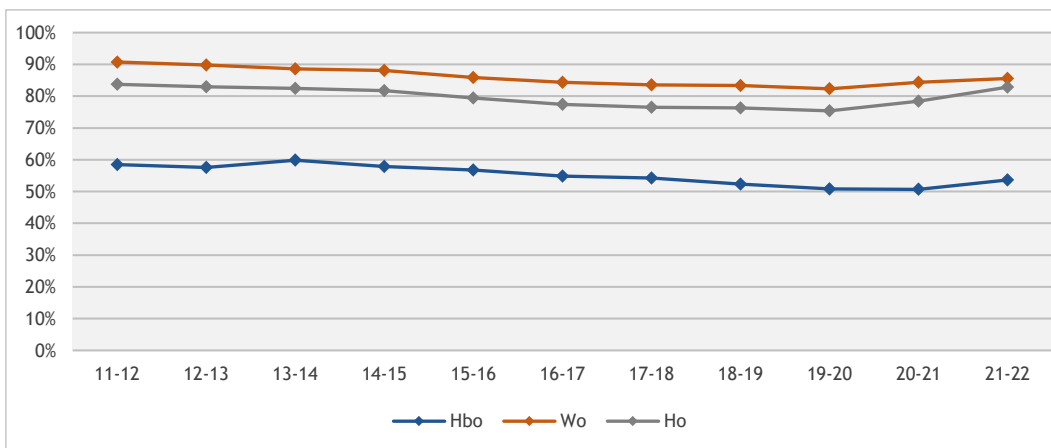
Het merendeel van hbo-bachelorgediplomeerden stroomt niet door naar een master (figuur 4.10). Omdat de indirecte doorstroom naar masters vanuit het laatste cohort volgend jaar pas bekend is, zijn er geen cijfers over 2022 in de grafiek opgenomen en beperken we ons tot de gegevens tot en met diplomacohort 2021-2022. Hbo-bachelorgediplomeerden moeten veelal een schakeltraject volgen waardoor zij doorgaans niet direct kunnen doorstromen naar een wo-master. Van de hbo-bachelorstudenten die in 2021-2022 hun diploma haalden, stroomde slechts vier procent door naar een hbo- of wo-master in het daaropvolgende studiejaar. Van de afgestudeerde wo-bachelorstudenten stroomt juist het grootste deel door naar een master: vanuit diplomacohort 2021-2022 was dit 62 procent. Het aandeel bachelor-afgestudeerden uit 2021-2022 dat indirect doorstroomt naar een master is nog niet in deze figuur opgenomen. De data uit 2021-2022 laten daarom een daling zien ten opzichte van het jaar ervoor.

Figuur 4.10: Herkomst bachelor (voltijd) en bestemming master (1cHO 2011-2021)

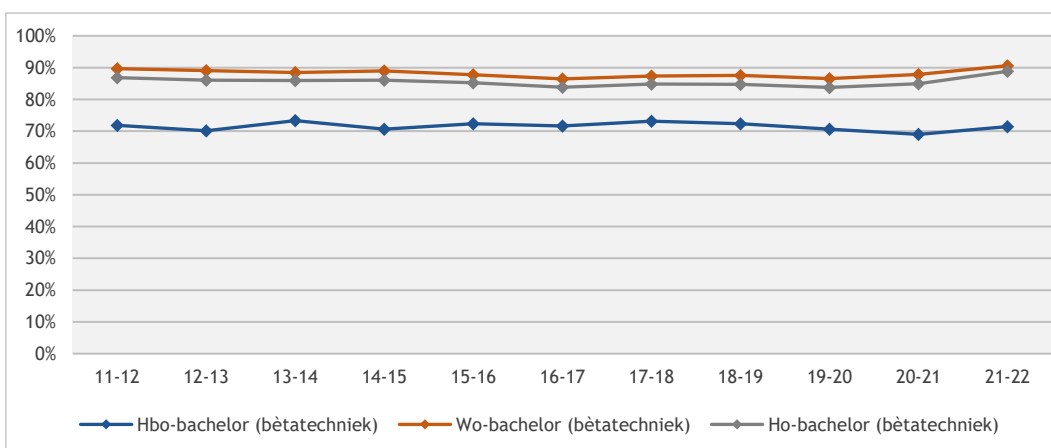
4.7 Doorstroom naar masters per sector en type master

Studenten die doorstromen na hun bachelor kiezen doorgaans een master binnen dezelfde CROHO-sector (figuur 4.11). Van de studenten die in 2021-2022 hun bachelor behaalden koos 83 procent voor een master binnen dezelfde sector (hbo 54%, wo 86%). Dit aandeel is de afgelopen twee jaar gestegen (75% in 19-20) maar heeft over de tijd heen een redelijk stabiel verloop. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen vaak wel voor een aanpalende sector (bijv. van onderwijs naar gedrag & maatschappij, van economie naar recht, of van economie naar gedrag en maatschappij).

Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)

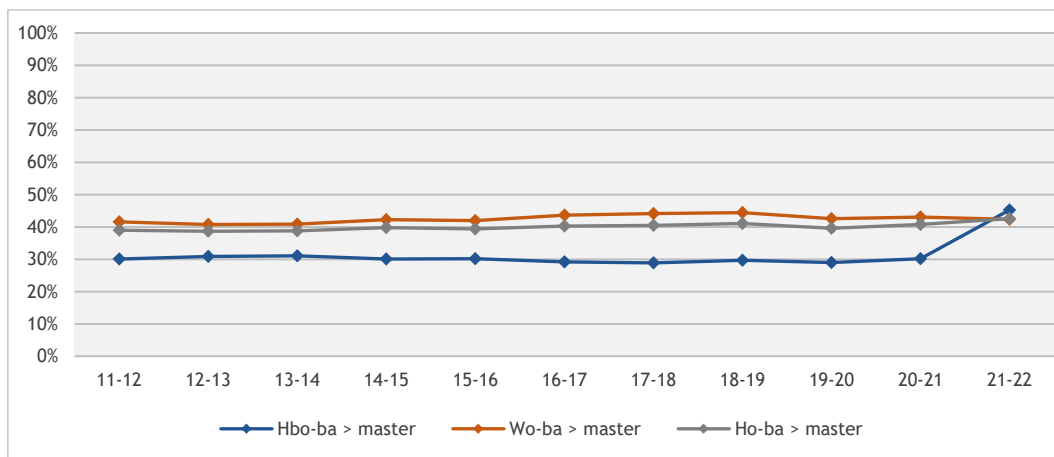
Figuur 4.12 laat zien in hoeverre studenten die een bètatechnische bachelordiploma hebben gehaald, tevens voor een bètatechnische master kiezen. Deze figuur is inclusief hbo-masters (het gaat hier echter om bijzonder kleine aantallen bètamasters). De meeste bachelorstudenten bètatechniek stromen door naar een master in het bètadomein; het gaat in het laatste diplomacohort om 91 procent van de wo- en 71 procent van de hbo-bachelorstudenten. Dat aandeel is met enkele procentpunten gegroeid sinds vorig jaar.

Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd bètatechniek (%) die direct /indirect doorstromen naar een master in bètatechniek ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho bachelor en laatste bachelorjaar (1cHO 2011-2021)

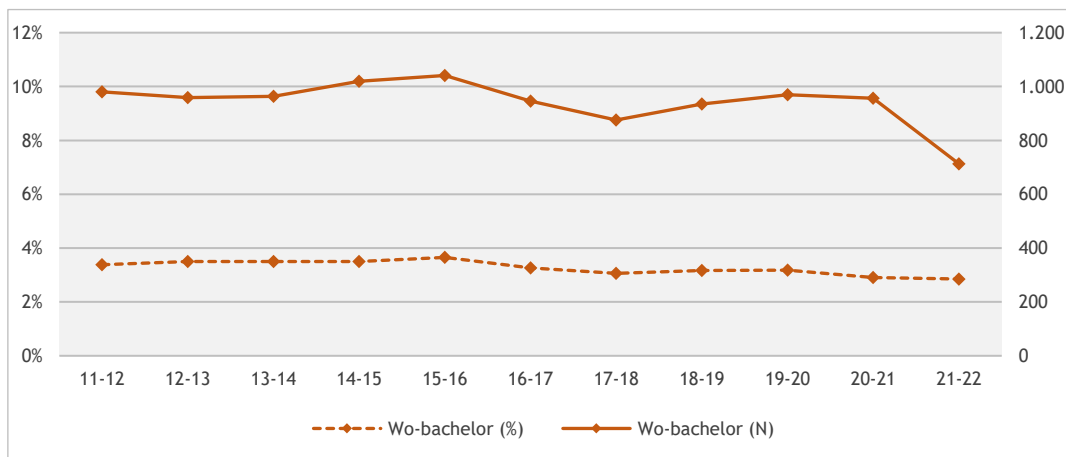
4.8 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters

Het aanbod aan meerjarige masters is de laatste jaren toegenomen. Naast de onderzoeksmasters worden de meeste meerjarige masters aangeboden in de sector bètatechniek. Figuur 4.13 laat van de doorstroom de verhouding tussen meerjarige en eenjarige masters zien (afstudeercohort 2021 betreft alleen de directe doorstroom). Het betreft hier alle bachelorgediplomeerden in hbo en wo die doorstromen naar een master. Het merendeel van de hbo-bachelorgediplomeerden moet eerst een schakeltraject volgen alvorens in te kunnen stromen in een wo-master en stroomt uitsluitend indirect door. De ogenschijnlijke stijging van het aandeel hbo-bachelorstudenten dat een tweejarig programma volgt heeft te maken met geringe aantal hbo-bachelorgediplomeerden dat direct doorstroom en met het relatief grote aandeel binnen deze kleine groep dat een tweejarige master gaat doen. Het betreft hier veelal techniekmasters. Een aantal technische universiteiten bieden speciale programma's (topprogramma's of doorstroomminoren tijdens de hbo-bachelor) waarmee hbo-gediplomeerden direct kunnen starten aan een master. Omdat binnen de technieksector de masters tweejarig zijn is dit aandeel vrij hoog als we alleen kijken naar de directe doorstroom. Van de wo-bachelorstudenten die een master gaan doen stroomt dit jaar, net als vorig jaar, 42 procent door naar een meerjarige master.

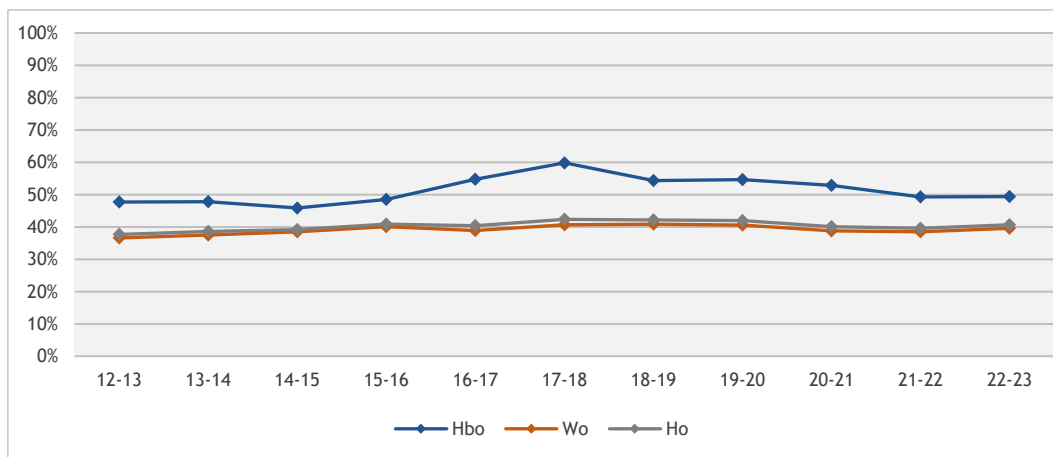
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)

Figuur 4.14 toont de doorstroom vanuit de wo-bachelorgediplomeerden naar een researchmaster. De linker as en de stippellijn laten de percentages zien (%); de rechter as en doorgetrokken lijn de aantallen (N). Hbo-bachelorstudenten zijn vanwege de zeer geringe doorstroom naar een researchmaster niet getoond. Vanaf 2015 zien we een daling in het zowel het aantal als het aandeel dat vanuit de wo-bachelor doorstroomt naar een researchmaster. Tussen 2017 en 2020 steeg het absolute aantal van 876 naar 957; in het laatste jaar daalde dit flink (naar 713 studenten). Het aandeel bleef in deze tijd stabiel (ongeveer 3%).

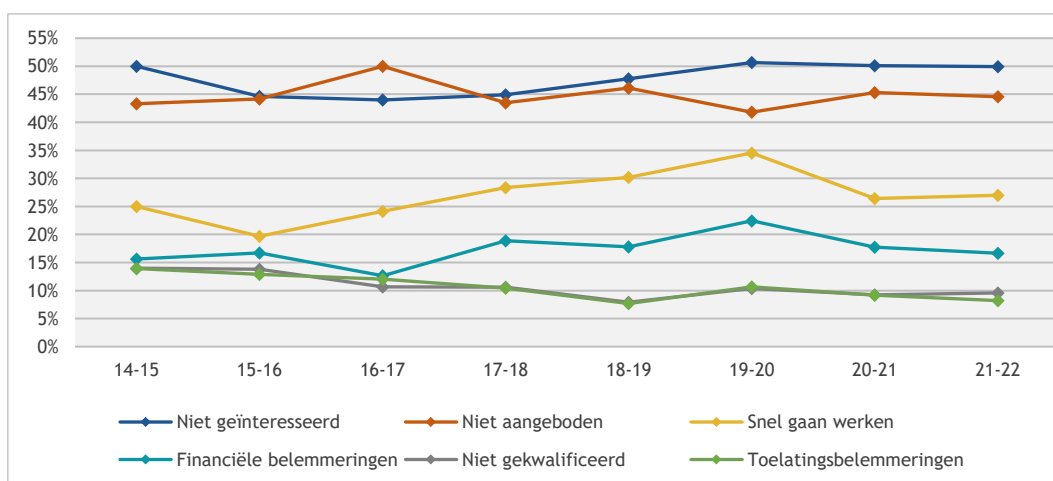
Figuur 4.14: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)

Figuur 4.15 laat zien dat van alle masterinstroom 41 procent voor een meerjarige master kiest; dit aandeel blijft vrij stabiel. In het hbo is meer fluctuatie te zien, dat komt omdat het daar gaat om relatief kleine aantallen. Ten opzichte van vorig jaar is het aandeel meerjarige masters in het wo met twee procentpunt gestegen (nu 40%); in het hbo is nagenoeg geen verandering te zien (in de laatste twee jaar 49%). In het algemeen stromen internationale studenten vaker door naar een meerjarige master dan Nederlandse studenten, maar dit verschil wordt steeds kleiner (niet in de figuur te zien). In 2022-2023 gaat het om 42 procent van de internationale studenten tegenover veertig procent van de Nederlandse studenten.

Figuur 4.15: Masterinstroom (% excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (1cHO 2012-2022)

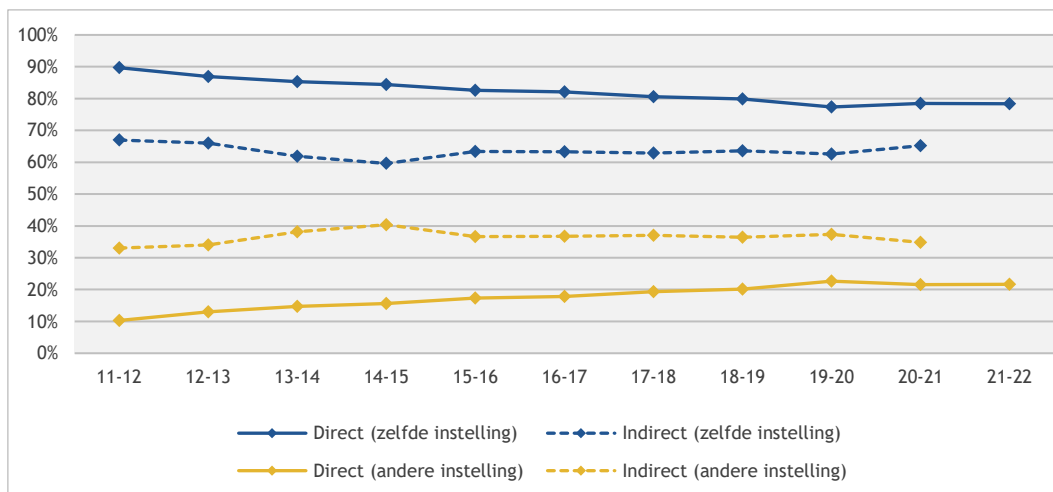
In de Studentenmonitor is aan studenten die zijn gestart met een éénjarige voltijd wo-master gevraagd waarom zij niet voor een meerjarige master kozen. Figuur 4.16 laat zien dat de voornaamste redenen hiervoor al jaren zijn dat zij geen interesse hebben in een meerjarige master of dat er geen meerjarige masters worden aangeboden in het interessegebied. Ruim een kwart geeft aan niet voor een meerjarige master te kiezen omdat zij snel willen gaan werken. Deze reden werd tot een paar jaar geleden steeds vaker genoemd, maar is sindsdien afgenomen (van 35 procent in 2019-2020 naar 26% in het laatste jaar). Financiële belemmeringen ('Kan niet betalen') werden in 2019-2020 wat vaker genoemd (22%) maar lijken in de jaren erna weer een kleinere rol te spelen (17% in het laatste jaar). Ten slotte worden voorziene problemen rondom toelating in de laatste jaren ook steeds minder vaak genoemd.

Figuur 4.16: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2021)

4.9 Veranderen van universiteit bij de overgang van wo-bachelor naar wo-master

Figuur 4.17 toont de doorstroom (direct en indirect) van de wo-bachelor naar de wo-master aan dezelfde universiteit en aan andere universiteiten. De meeste studenten vervolgen hun studie met een master binnen dezelfde universiteit als waar zij hun bachelor behaalden. Van de diegenen die direct doorstromen naar een wo-master, wisselt 22 procent van universiteit. De directe doorstroom naar een andere universiteit nam na de invoering van de harde knip (2011-2012) gestaag toe, maar lijkt al enkele jaren gestabiliseerd. Ook de directe doorstroom binnen dezelfde universiteit is niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast is in de figuur duidelijk te zien dat bachelorstudenten die indirect doorstromen vaker overstappen naar een master aan een andere universiteit dan bachelorstudenten die direct doorstromen.

Figuur 4.17: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2011-2021)

Tabel 4.5 laat per universiteit zien waar studenten met een wo-bachelor een wo-master zijn gaan volgen. Het gaat hier om studenten die in 2021-2022 met een wo-masteropleiding zijn begonnen en die zowel *direct als indirect* zijn doorgestroomd naar een master. De linker kolom toont de universiteiten van de bachelor. Per universiteit staat horizontaal weergegeven naar welke instellingen de bachelorgediplomeerden zijn doorgestroomd om een master te volgen. De onderste rij toont de relatieve omvang van de masterinstroom vanuit andere universiteiten.

Tabel 4.5: Doorstroom van bachelor naar master, voltijd wo, instroom in de master in studiejaar 2022-2023

Universiteit Bachelor ↓	Universiteit master →													
	UL	RUG	UU	EUR	TUD	TUE	UT	WUR	UM	UVA	VU	RU	TIU	Totaal
UL	71,8%	0,7%	4,1%	4,9%	2,7%	0,0%	0,1%	1,1%	0,4%	6,6%	6,1%	1,0%	0,6%	100,0%
RUG	3,0%	77,8%	2,7%	4,2%	1,5%	0,1%	0,6%	0,5%	0,7%	4,7%	2,5%	1,3%	0,5%	100,0%
UU	5,2%	1,3%	61,4%	4,8%	0,9%	0,4%	0,3%	2,9%	0,7%	10,1%	7,2%	3,0%	1,7%	100,0%
EUR	3,9%	0,4%	1,6%	80,6%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%	0,5%	4,5%	3,7%	0,3%	4,2%	100,0%
TUD	2,4%	0,0%	0,6%	2,4%	92,5%	0,2%	0,1%	0,3%	0,0%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	100,0%
TUE	0,4%	0,1%	1,0%	1,0%	4,5%	87,2%	0,4%	0,2%	0,5%	0,3%	0,4%	1,3%	2,7%	100,0%
UT	0,4%	1,8%	1,6%	2,6%	4,0%	0,6%	83,6%	0,8%	0,8%	1,4%	0,6%	1,2%	0,6%	100,0%
WUR	1,1%	1,2%	4,1%	1,9%	0,6%	0,1%	0,5%	82,5%	2,1%	1,2%	1,5%	2,2%	1,0%	100,0%
UM	3,4%	1,5%	3,1%	12,3%	0,3%	0,1%	0,0%	0,7%	67,2%	4,7%	2,3%	2,0%	2,5%	100,0%
UVA	3,7%	0,6%	5,4%	5,2%	0,2%	0,1%	0,2%	1,7%	0,7%	70,5%	10,2%	0,8%	0,7%	100,0%
VU	3,2%	0,4%	3,8%	4,8%	1,6%	0,2%	0,3%	1,1%	0,6%	12,1%	70,4%	1,0%	0,3%	100,0%
RU	1,8%	1,5%	3,7%	3,1%	0,3%	0,3%	0,4%	0,8%	2,0%	2,3%	0,8%	78,2%	4,7%	100,0%
TIU	1,5%	0,3%	2,5%	6,0%	0,1%	0,8%	0,1%	0,1%	3,1%	3,1%	1,4%	2,2%	78,6%	100,0%
Totaal	9,8%	9,5%	9,9%	12,3%	8,1%	4,1%	3,3%	4,0%	5,1%	12,5%	9,0%	7,2%	5,4%	100,0%

Bron: 1cHO; groen gearceerde cellen zijn de stromen van meer dan vier procent; blauwe cellen zijn de stromen van studenten die een master kiezen binnen de universiteit waaraan ook het bachelordiploma is behaald.

Tabel 4.5 laat bijvoorbeeld zien dat de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam een relatief groot deel van hun masterinstroom ontvangen vanuit andere wo-instellingen, respectievelijk 12,5 en 12,3 procent. De universiteiten met de hoogste percentages studenten die na de bachelor hun master aan dezelfde universiteit volgen, zijn net als vorig jaar, de Technische Universiteit Delft (92,5%), Technische Universiteit Eindhoven (87,2%), Universiteit Twente (83,6%) en Wageningen University (82,5%). De grootste groep die na de bachelor overstapt tussen de technische universiteiten gaat van Eindhoven naar Delft (4,5%) en van Twente naar Delft (4,0%). Andersom, vanuit Delft naar Eindhoven of Twente stappen slechts respectievelijk 0,2 en 0,1 procent van de bachelorgediplomeerden over. Hetzelfde zien we bij bachelorstudenten aan de Wageningen Universiteit, waarvan ruim 82 procent bij dezelfde instelling blijft.

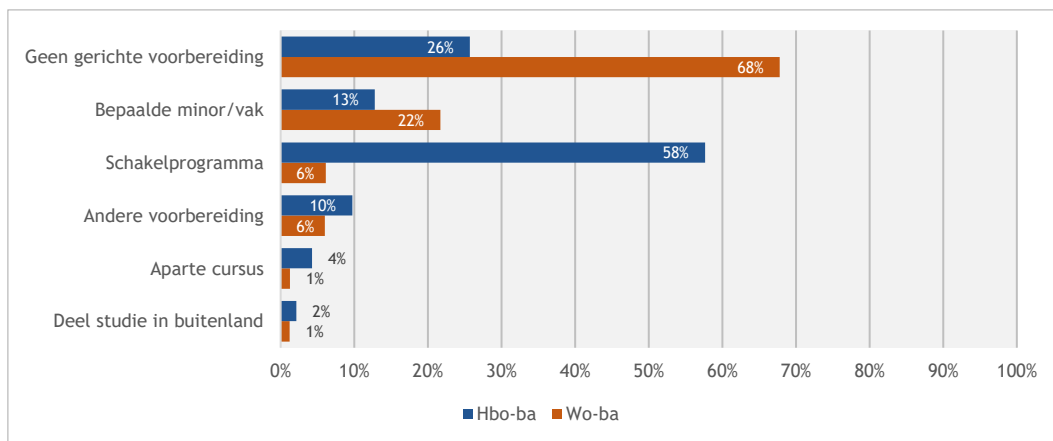
Universiteiten met een relatief grote uitstroom naar andere universiteiten na de bachelor, zijn de Universiteit Maastricht en Universiteit Utrecht. Van de afgestudeerde bachelorstudenten van deze universiteiten, kiezen er 67,2 procent (UM) en 61,4 procent (UU) voor een master aan dezelfde instelling. De meeste mobiliteit zien we in Utrecht, waar ‘slechts’ 61,4 procent van de studenten honkvast is. Er is een grote stroom binnen de Randstad: van Utrecht en Leiden naar Amsterdam en ook binnen Amsterdam wisselen studenten relatief vaker van universiteit bij de overgang van bachelor naar master. Een laatste opvallende stroom is die van Maastricht naar Rotterdam (12,3%), beide universiteiten die werken met probleemgestuurd onderwijs.

Op basis van tabel 4.5 lijkt, naast het masteraanbod (het type studie), de afstand tussen instellingen en de landelijke ligging van de instelling van invloed te zijn: studenten kiezen vaker voor een master aan een instelling die dichterbij ligt en voor instellingen die in het westen van het land liggen. In de open antwoorden van de studentenmonitor geeft driekwart (75,4%) van de 1.248 respondenten die zijn doorgestroomd vanuit een wo-bachelor of een hbo opleiding de inhoud en/of het aanbod van de wo-master als reden om naar een andere universiteit over te stappen. Een op de tien studenten (10,6%) geeft als reden dat zij hun bachelor in het buitenland hebben gevolgd in plaats van Nederland. Daarnaast werd de reputatie van de masteropleiding (10,1%) en nieuwe ervaringen opdoen in een andere stad en/of bij een nieuwe universiteit (9,4%) genoemd. Andere redenen zijn locatie (5,3%), toelatingsprocedure en studiekosten (4,2%), afstand tot de universiteit (3,8%), persoonlijke situatie, zoals eisen van een werkgever, (2,7%) en negatieve ervaringen bij de voorgaande opleiding (2,3%). De volgende typen redenen worden door de studenten genoemd:

Aanbod en/of inhoud masteropleiding - aansluiting bij interesse, studierichting - één van de weinige aanbieders van deze masteropleiding - doorstromen van een hbo opleiding naar een wo-master	Afwisseling / Nieuwe ervaringen andere universiteit/stad - nieuwe uitdaging - andere stad, sfeer of studentenleven willen ervaren - expliciet zeggen andere cultuur te willen ervaren
Vanuit het buitenland - (terug)verhuisd naar Nederland - tijdelijk in Nederland voor masteropleiding	Locatie - verhuisd binnen Nederland - expliciet zeggen in ‘Amsterdam’ te willen studeren
Afstand / ander gemak - reisafstand, ‘dichterbij’ - ‘gemak’	Reputatie - als beste aangeschreven - aanbevolen door collega’s, vrienden, familie - opleiding van hoge kwaliteit
Ervaring aan universiteit van bacheloropleiding - discriminatie bij andere opleidingen - geen fijne sfeer bij bacheloropleiding - slechte kwaliteit onderwijs bij bacheloropleiding	Toelatingseisen / studiekosten - specifieke toelatingsprocedure huidige masteropleiding - bij andere masteropleidingen niet toegelaten - lage huurprijzen/studiekosten - studiefinanciering
Persoonlijke situatie - werkgever bepaalt welke masteropleiding - veel tijd tussen bachelor en master - COVID-19 - topsport - behoefte aan bepaalde begeleiding - studentenvereniging	

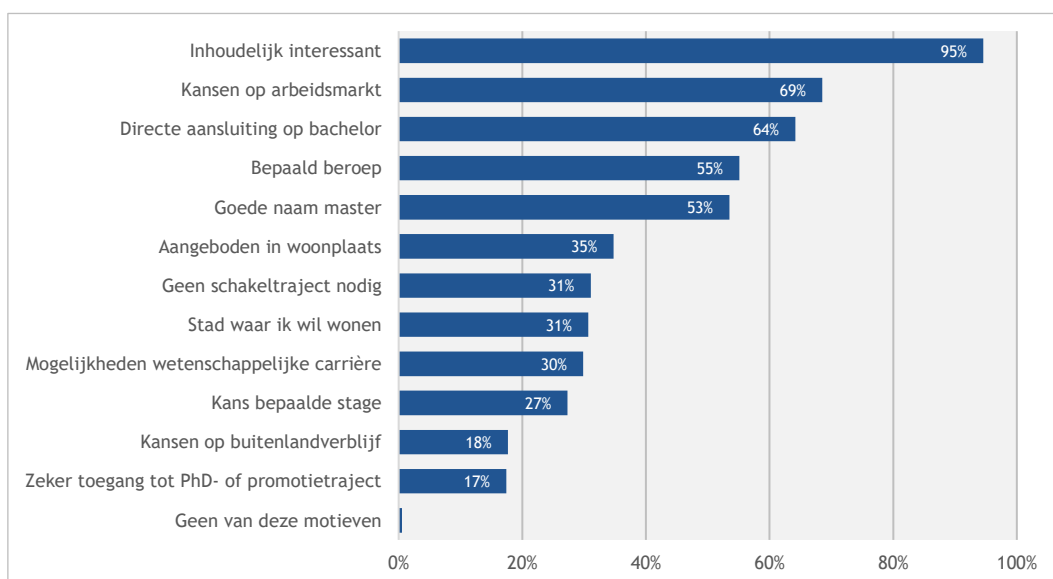
4.10 Voorbereiding op de wo-master

Aan studenten is gevraagd of zij zich tijdens hun bachelor gericht hebben voorbereid op de gekozen master (figuur 4.18). Ongeveer een vijfde van de studenten heeft een specifieke minor of specifiek vak gevolgd ter voorbereiding op de master. Twaalf procent heeft een schakelprogramma tussen de bachelor en de master gevolgd. Masterstudenten met een hbo-vooropleiding noemen het vaakst een schakelprogramma/premaster (58%), dit aandeel is met dertien procentpunt toegenomen ten opzichte van 2020-2021. Masterstudenten met een wo-bachelor als vooropleiding noemen het volgen van een minor het vaakst als manier om zich gericht voor te bereiden op de master (22%). Het volgen van een aparte cursus en een deel van de studie in het buitenland volgen, worden minder vaak genoemd (1 à 2%). Bijna twee derde heeft zich niet gericht op de master voorbereid, dit geldt het sterkst voor wo-bachelorsstudenten.

Figuur 4.18: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor, alleen masterstudenten in het wo (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

Ten slotte toont figuur 4.19 de keuzemotieven voor de huidige master. Masterstudenten is gevraagd wat voor hen de belangrijkste motieven waren om voor hun masteropleiding te kiezen. Hier is te zien dat verreweg het meest genoemde motief voor de uiteindelijk gestarte master inhoudelijke interesse is ('ik vind deze master inhoudelijk interessant', 95%). Ook 'deze master geeft mij goede kansen op de arbeidsmarkt' (69%), 'deze master sluit direct aan op mijn bachelor' (69%), 'deze master heeft een goede naam' en 'deze master bereidt me voor op een bepaald beroep' (respectievelijk 64% en 55%) worden vaak genoemd. Het minst vaak wordt als motief genoemd dat de huidige master een zekere toegang biedt tot een PhD- of promotietraject of verblijf in het buitenland (respectievelijk 17% en 18%).

Figuur 4.19: Motieven voor de keuze voor de huidige master (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

4.11 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen geanalyseerd en besproken. Hierbij is gebruik gemaakt van het 1CHO 2010-2022 en de Studentenmonitor hoger onderwijs 2014-2021 (studiejaren 2014-2015 tot en met 2021-2022).

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

De masterinstroom is na een jarenlange stijging het afgelopen jaar weer gedaald tot 56,6 duizend nieuwe masterstudenten. Waarschijnlijk is dit een gevolg van de herinvoering van de basisbeurs per 2023-2024, waardoor een deel van de bachelorgediplomeerden de start van een master uitstelt om van deze basisbeurs gebruik te kunnen maken. De afname in instroom betreft acht procent in het hbo en twaalf procent in het wo. In het wo startten er afgelopen jaar ruim acht keer zoveel masterstudenten als in het hbo (respectievelijk 51 duizend en bijna 6.000 studenten). De meeste masteropleidingen die worden aangeboden zijn wo-masters; hbo-masters zijn in aantal veel kleiner. Daarnaast kennen deze masters veel deeltijdvormen waarin werken en studeren gecombineerd wordt. Ten opzichte van vorig jaar is de instroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in een wo-master weer licht gestegen. De toestroom van internationale studenten is na het afgelopen jaar weer verder gestegen en omvat nu ongeveer een vijfde van de totale instroom in de wo-master.

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master; verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt voltijd bachelorgediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel er doorstroomt naar een master. Vanuit de wo-bachelor stroomt veruit het grootste deel door naar een (wo-)master, terwijl dat na afronding van een hbo-bachelor minder vanzelfsprekend is. Er stromen net als voorgaande jaren iets minder bachelorgediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond (direct of indirect) door naar een master dan bachelorgediplomeerden met een Nederlandse achtergrond. Dit geldt vooral voor wo-bachelors. Dit verschil is na enkele jaren weliswaar afgenomen en bedraagt acht procent in 2021-2022. Het is niet bekend waardoor dit komt.

Na een lichte stijging sinds 2018, is de directe doorstroom van bachelor naar master sinds vorig jaar met zes procent afgenomen; mogelijk een gevolg van de herinvoering van de basisbeurs per 2023-2024. Van de wo-bachelorstudenten stroomt nu 63 procent direct door. Vanuit het hbo stroomt maar een klein deel van de bachelorgediplomeerden direct door naar een master. Hbo-alumni moeten vaak eerst een schakelprogramma volgen voordat zij kunnen worden toegelaten tot een wo-master; dat draagt er mogelijk aan bij dat de directe doorstroom laag is (4%).⁵³

Wanneer wo-bachelorstudenten niet direct doorstromen en een tussenjaar nemen, kiezen zij minder vaak voor een master aan dezelfde universiteit dan wanneer wo-bachelorstudenten wel direct doorstromen. Er is niet onderzocht hoe dit komt. Mogelijk voelen studenten zich tijdens het tussenjaar al minder verbonden met hun 'oude' universiteit. Een andere mogelijkheid is dat bachelorstudenten die binnen hun universiteit geen passende master vinden een tussenjaar gebruiken om zich breder te kunnen oriënteren op de masterkeuze. Desalniettemin kiest nog steeds het grootste deel van de wo-bachelorstudenten een master aan dezelfde universiteit.

Verandert de doorstroom van bacheloropleidingen bètatechniek naar masters bètatechniek? Is er sprake van bètaverlies?

De meeste studenten kiezen een master binnen dezelfde sector. Dit geldt voor ruim de helft van de hbo-bachelorgediplomeerden en 83 procent van de wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen doorgaans voor een verwante sector. De doorstroom van bètatechniek bachelorstudenten naar een master in het bètatechnisch domein is toegenomen in 2020-2021. Het merendeel (89%) van de bachelorsstudenten bètatechniek dat een (wo-)master gaat doen, stroomt door naar een master in het bètadomein. Dit geldt het sterkst voor wo-bachelorstudenten. Het bètaverlies in het hoger onderwijs is daarmee beperkt.

⁵³ <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/04/01/doorstromen-van-hbo-naar-wo>

Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

Het aanbod aan meerjarige masters bestaat vooral uit masters in het domein bètatechniek en onderzoeksmasters. Van alle voltijd wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan doen, stroomt dit jaar 43 procent door naar een meerjarige master; de meerderheid stroomt door naar een eenjarige wo-master.

Bijna een kwart van de hbo-masterstudenten volgt een opleiding in de sector Onderwijs. Verreweg de meesten hiervan studeren in deeltijd. Binnen deze sector is de master Educational Needs het meest populair. De instroom in de educatieve (post)masters zien we, na een sterke stijging in 2021-2022, dit jaar weer afnemen in het hbo; dat geldt ook voor de eerstegraads hbo-lerarenopleidingen. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat het vooral deeltijdstudenten betreft die werkzaam zijn in een sector waar krapte is. De ingezette daling in de instroom in de educatieve wo-(post)masters (universitaire lerarenopleidingen) zet dit jaar door. Andere hbo-sectoren met veel masterstudenten vormen de kunstopleidingen (sector Taal en Cultuur) en opleidingen in de sector Gezondheidszorg. De instroom in overige hbo-masters is beperkt.

Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

De meeste afgestudeerde wo-bachelorstudenten vervolgen hun studie met een master aan dezelfde universiteit. Van de universitaire bachelorstudenten die doorstromen, kiest 22 procent voor een wo-master elders. Een analyse van deze stromen wijst uit dat er vooral uitwisseling plaatsvindt tussen universiteiten binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. Evenals vorig jaar hebben de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam de grootste masterinstroom vanuit andere universiteiten. Driekwart van de studenten die de master aan een andere instellingen gaan doen, kiest hier vooral voor vanwege de inhoud van de master (inhoud en/of aanbod). Daarnaast speelt bij sommige studenten de behoefte aan afwisseling het opdoen van nieuwe ervaringen mee bij de keuze voor een andere universiteit.

5 Studievoortgang en studieproces

Josien Lodewick & Tessa Termorshuizen

5.1 Inleiding en vraagstelling

Hoofdstuk vijf gaat in op het studieproces van studenten. Zo we gaan in op de studievoortgang en het studiegedrag, maar ook op kwaliteit en excellentie. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn verschillende informatiebronnen gebruikt: de Studentenmonitor hoger onderwijs (studiejaren 2010-2011 tot en met 2021-2022), Eurostudent VII (periode 2019-2021), het 1cHO en CBS microdata. In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op een studieachterstand in het eerste jaar?
- Hoe ontwikkelen de bachelorrendementen zich en verbetert de studievoortgang van studenten?
- Verandert de inzet en motivatie van studenten?
- Hoe ontwikkelt zich de tijdbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- Verbetert de kwaliteit van de opleiding volgens studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?
- Verandert de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?
- In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

5.2 Data en definities

Studentenmonitor

De Studentenmonitor hoger onderwijs wordt jaarlijks uitgevoerd en meet studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tijdbesteding, tevredenheid, inkomsten en uitgaven van in Nederland studerende studenten. In dit hoofdstuk worden vergelijkingen gemaakt met meerdere voorgaande jaren. Een steekproef van in Nederland studerende studenten wordt vlak voor de zomer benaderd via DUO. De resultaten in de Studentenmonitor zijn gewogen naar eerstejaars/ouderejaars, geslacht, type ho (bachelor-master), soort ho (hbo-wo) en sector zodanig dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelorstudenten meegenomen. De volgende aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 5.1). Let op: in de tabel staan de *ongewogen* aantallen; voor de beschreven analyses is een weging toegepast omwille van de representativiteit.

Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast)

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	7.570	4.082	4.535	2.568	70.442
Wo	8.452	5.393	5.996	4.613	5.983	3.878	4.741	5.210	4.904	6.141	8.465	4.494	68.270
Totaal	17.328	9.352	13.400	10.784	12.024	9.117	11.820	12.128	12.474	10.223	13.000	7.062	138.712

Eurostudent VII

Eurostudent is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van studeren in het hoger onderwijs. Het project verzamelt elke drie jaar indicatoren van tussen de 25 en 30 Europese landen. De meest recente publicatie vond in mei 2021 plaats. In deze editie van de Monitor beleidsmaatregelen is een aantal figuren uit Eurostudent opgenomen.

Studenttevredenheid

Gegevens over studenttevredenheid zijn ontleend aan de Studentenmonitor hoger onderwijs, waarin al jaren een aantal dezelfde vragen uit de Nationale Studentenenquête (NSE) is opgenomen. Het gaat om een aantal algemene tevredenheidsvragen. Voor deze editie is (wederom) geen gebruikgemaakt van gegevens uit de (NSE). Reden hiervoor is het gebrek aan betrouwbare cijfers van de afgelopen twee jaren. In 2019 bevatte de NSE door problemen met het veldwerk niet voor alle opleidingen betrouwbare gegevens; in 2020 is de NSE vanwege COVID-19 niet doorgegaan.

Rendementscijfers

De rendementscijfers die zijn gebruikt zijn afkomstig uit het 1cHO. Voor de berekening van de rendementen zijn de definities van de VH en de UNL gebruikt. Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan een bacheloropleiding binnen nominaal plus één jaar (vier jaar wo of vijf jaar hbo) een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroomcohorten voor de cohorten 2009 t/m 2018 (wo) en 2008 t/m 2017 (hbo). De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen; dat heeft te maken met een zuivere cohortdefinitie. Deze is voor het wo moeilijker te maken dan voor het hbo (vanwege bijv. de doorstroom van hbo naar wo die verschillende vormen kan aannemen). Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus één jaar (binnen 4 jr.) een diploma behalen in het wo (hierbij zijn switchers meegenomen: 'rendement wo') of in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding'). De cohortdefinitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (max. 1 jr. tussen behalen vwo-diploma en instroom) en zich ook het tweede inschrijffjaar inschrijven (herinschrijvingen) in het wo en/of in dezelfde opleiding. Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op studenten die aan een opleiding beginnen in het hbo en vervolgens binnen vijf jaar (nominaal +1) een diploma in het hoger onderwijs behalen (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is; ook ad-diploma's worden meegeteld). Dus ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden meegerekend. Het betreft alle hoofdschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan een bacheloropleiding in het hbo. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidingsgroepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

Studievoortgang

De voortgang van studenten is met twee begrippen in kaart gebracht. Allereerst is direct aan studenten gevraagd of zij op schema lopen of niet (ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van de eigen ambities). Een tweede berekening is gebaseerd op het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt.

Inzet

De variabele inzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre de stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores zijn omgezet naar dezelfde richting (alpha 0,821) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren;
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen;
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen;*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie;*
- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven;*
- Ik kan alleen bij vlagen goed studeren;
- Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd;
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen;*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen;*
- Mijn zelfdiscipline is goed;
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie.*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor ‘inzet’ op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren, worden ingedeeld in de categorie ‘inzet bovengemiddeld’.

In dit hoofdstuk is voor alle indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs, en is voor alle indicatoren getoetst of verschillen significant zijn. Waar relevant en interessant zijn de extra uitsplitsingen (die niet in de figuur staan) beschreven in de tekst. Er zijn dit jaar geen uitsplitsingen gemaakt naar wel of geen bètaopleiding, omdat deze variabele niet meer is opgenomen in de Studentenmonitor.

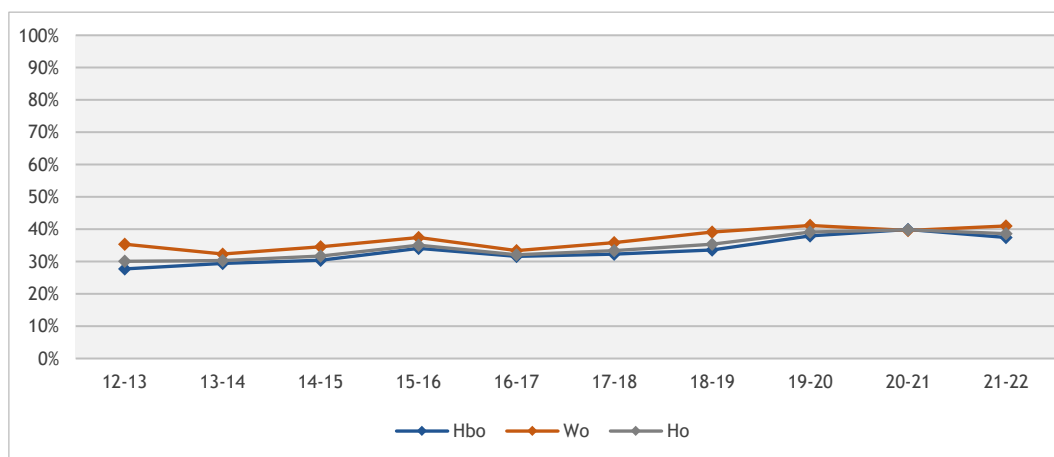
Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk: CBS microdata

Om studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk zo goed mogelijk te identificeren is een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen⁵⁴. Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

5.3 Studieachterstand

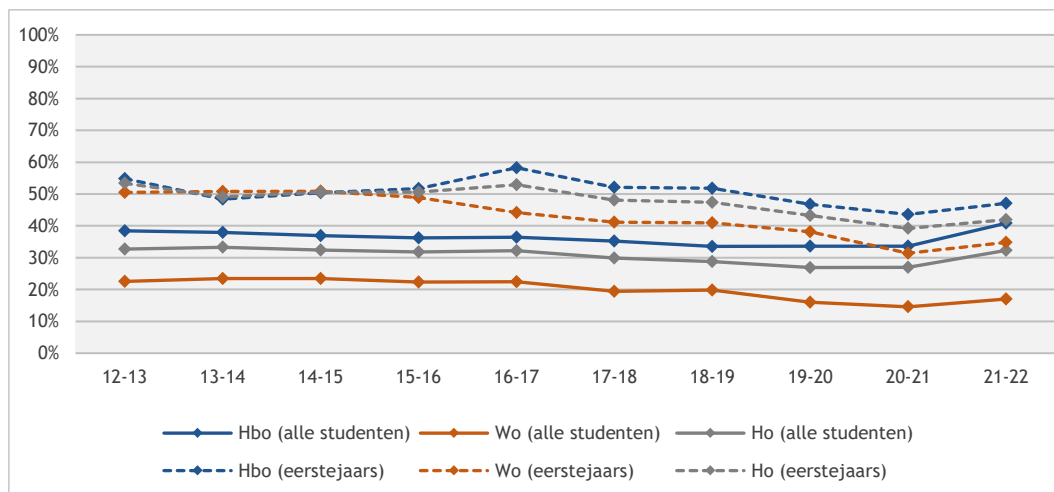
Figuur 5.1 toont het percentage voltijd bachelorstudenten dat *naar eigen zeggen* een studieachterstand of studieovertraging heeft. Net als vorig studiejaar heeft bijna veertig procent van de bachelorstudenten een studieachterstand. In vergelijking met vorig jaar is dit aandeel binnen het hbo significant veranderd (afname van 2 ppnt.; binnen wo geen significant verschil). Wo-studenten geven in het laatste jaar vaker aan een achterstand te hebben dan hbo-studenten. In dit jaar geven tevens studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten, mannen, ouderejaars, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders onder modaal verdienen vaker aan dat zij een studieachterstand hebben dan hun directe vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

⁵⁴ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

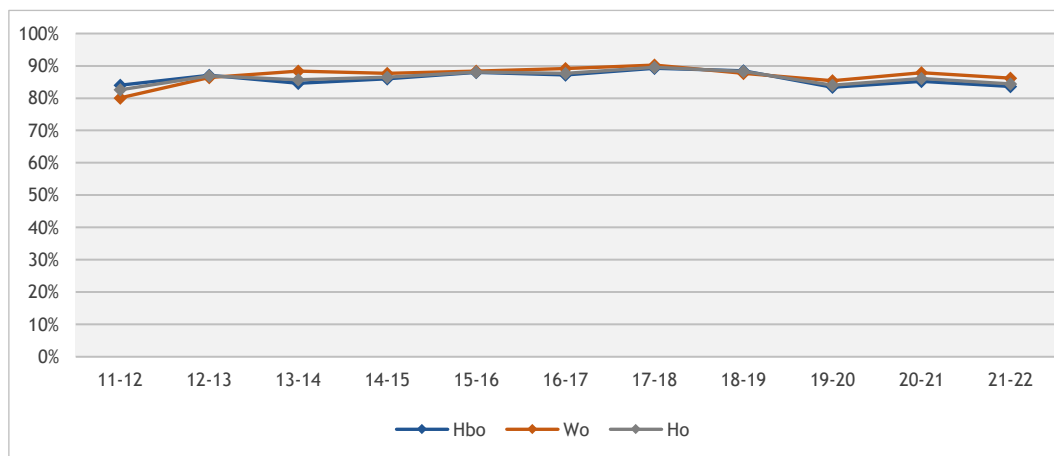
Ruim dertig procent van de bachelorstudenten met een studieachterstand wordt hier daadwerkelijk op aangesproken. Dit gebeurt vaker bij hbo-studenten dan bij wo-studenten (resp. 41% en 17%). In vergelijking met vorig jaar is hierin enkel een significant verschil binnen het hbo gevonden (toename van 7 ppnt.). In het laatste jaar worden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannen en eerstejaars vaker op hun achterstand aangesproken dan hun directe vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

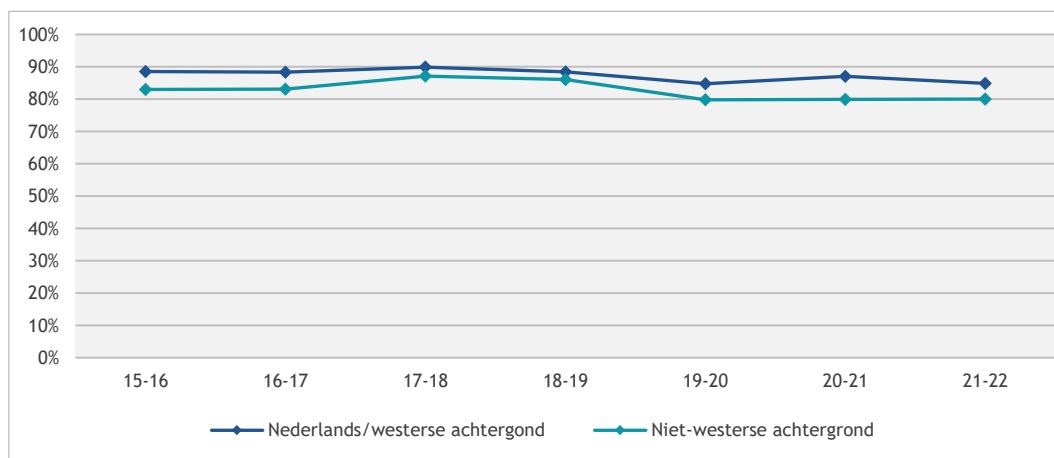
5.4 Studievoortgang

De studievoortgang van voltijd bachelorstudenten naar behaalde studiepunten (EC) wordt inzichtelijk in figuur 5.3. Het behaalde percentage studiepunten is gedeeld door het percentage verbruikte studieduur. Als een student nominaal studeert en 'op schema ligt', is deze waarde honderd procent. Gemiddeld ligt de studievoortgang van ho-studenten in 2021-2022 op 84 procent (t.o.v. nominaal); een lichte daling in zowel hbo als wo van twee procentpunt ten opzichte van vorig jaar. Een slechtere studievoortgang in vergelijking met hun directe vergelijkingsgroepen zie we in 2021-2022 (in volgorde van gewicht) bij studenten die belemmerd worden door een functiebeperking, eerstegeneratiestudenten, uitwonende studenten, hbo-studenten, studenten met een niet-westerse achtergrond en mannen. Een combinatie van deze factoren laat een cumulatie van studieachterstand zien. De studenten die eerder (figuur 5.1) aangaven dat zij studieachterstand hebben, behaalden (in het laatste meetjaar) 72 procent van wat zij hadden moeten behalen. Studenten zonder studieachterstand behaalden 92 procent. Hierna laten we de studievoortgang van een aantal van deze groepen afzonderlijk zien.

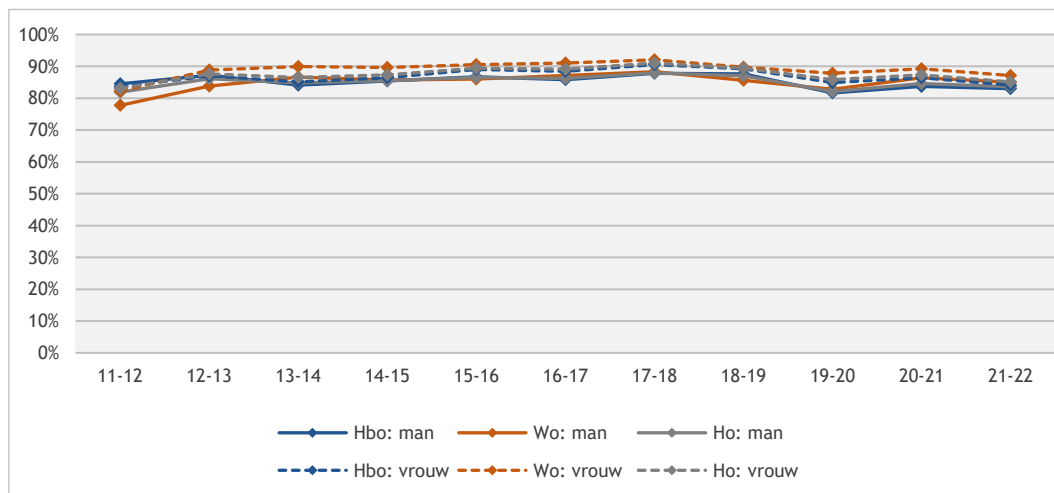
Figuur 5.3: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.4 laat zien dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond gemiddeld een iets lagere studievoortgang kennen dan studenten zonder (of met een westerse) migratieachtergrond. Dit verschil was sinds studiejaar 2015-2016 kleiner geworden en bedroeg in 2018-2019 nog maar twee procentpunt. Sindsdien fluctueert het verschil tussen de vijf en zeven procentpunt.

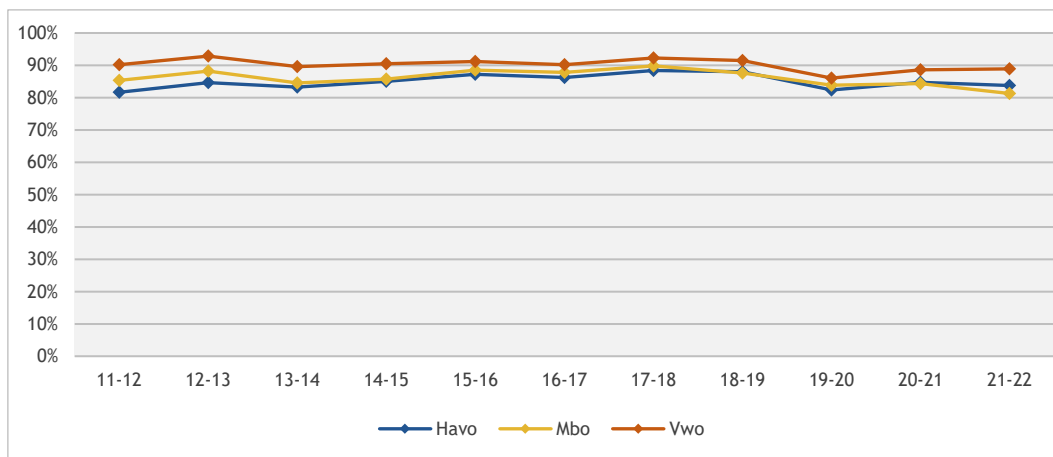
Figuur 5.4: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Vrouwelijke studenten (de stippellijnen in figuur 5.5) kennen over het algemeen een hogere studievoortgang dan mannelijke studenten (resp. 85% en 84%). Ten opzichte van voorgaand studiejaar is de studievoortgang dit jaar bij zowel mannen als vrouwen weer iets gedaald, na een lichte stijging vorig jaar (met resp. 1 en 2 ppnt.). Vorig jaar was het verschil tussen mannen en vrouwen even groot in het hbo als in het wo; dit jaar is het (net als voorheen) weer iets groter in het wo (wo: 2 ppnt., hbo: 1 ppnt.). Het verschil in studievoortgang tussen mannen en vrouwen fluctueert sinds 2010-2011 tussen de één en vier procentpunt.

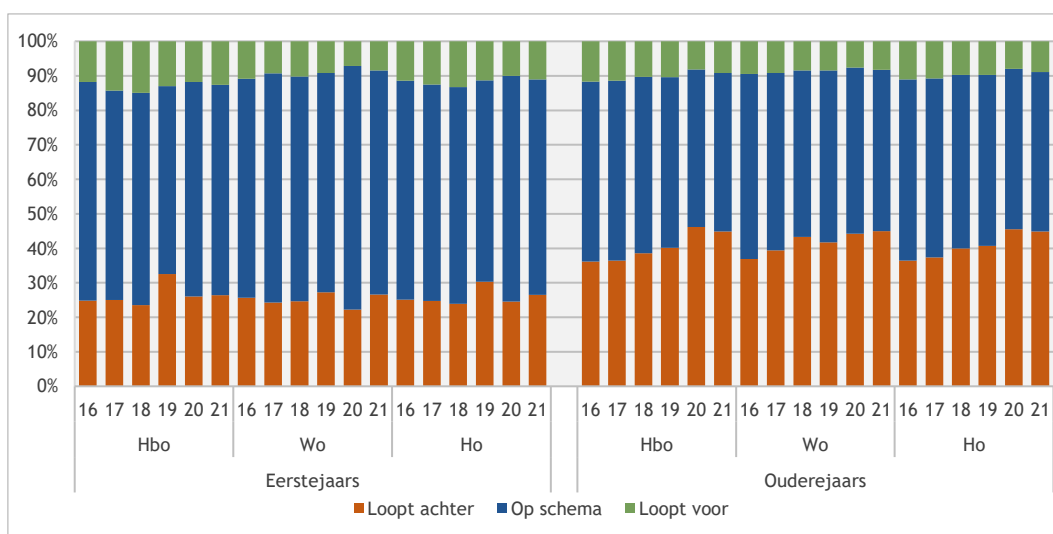
Figuur 5.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

In figuur 5.6 wordt de studievoortgang van hbo-studenten getoond door het aantal behaalde studiepunten (EC) af te zetten tegen het totale aantal studiepunten dat de opleiding omvat. Hbo-studenten met een vwo-achtergrond hebben gemiddeld een betere studievoortgang (89%) dan studenten met een mbo- (81%) of havo-achtergrond (84%). Havisten scoorden lange tijd het laagst op deze studievoortgang; sinds 2018-2019 wisselt dit met studenten met een mbo-achtergrond. De verschillen zijn echter klein (van 0 tot 2 ppnt. verschil). Ten opzichte van vorig jaar daalde de studievoortgang onder studenten met een havo- of mbo-diploma licht; onder studenten met een vwo-diploma bleef het percentage gelijk. Of dit mogelijk een 'corona-effect' is, kan op basis van de data niet worden vastgesteld.

Figuur 5.6: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Aan studenten is gevraagd om zelf de studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt in te schatten.⁵⁵ Hierbij gaat het niet om het feitelijk aantal studiepunten die de opleiding omvat afgezet tegen het aantal behaalde EC, maar om de inschatting van de studenten zelf. Figuur 5.7 laat deze zelf ingeschatte studievoortgang zien. Het merendeel van de studenten loopt naar eigen inschatting op of vóór schema. Voor eerstejaars is dit in 2021-2022 driekwart (74%), voor ouderejaars 55 procent. Onder wo-eerstejaars is de gemiddelde voortgang ten opzichte van het programma sinds vorig jaar met vier procentpunt gedaald (onder hbo-eerstejaars bleef dit gelijk). Verder is het in het laatste jaar vaak zo dat studenten met ho-opgeleide ouders, vrouwelijke studenten, eerstejaars en thuiswonenden gemiddeld (naar eigen inschatting) beter op schema lopen dan hun directe vergelijkingsgroepen.

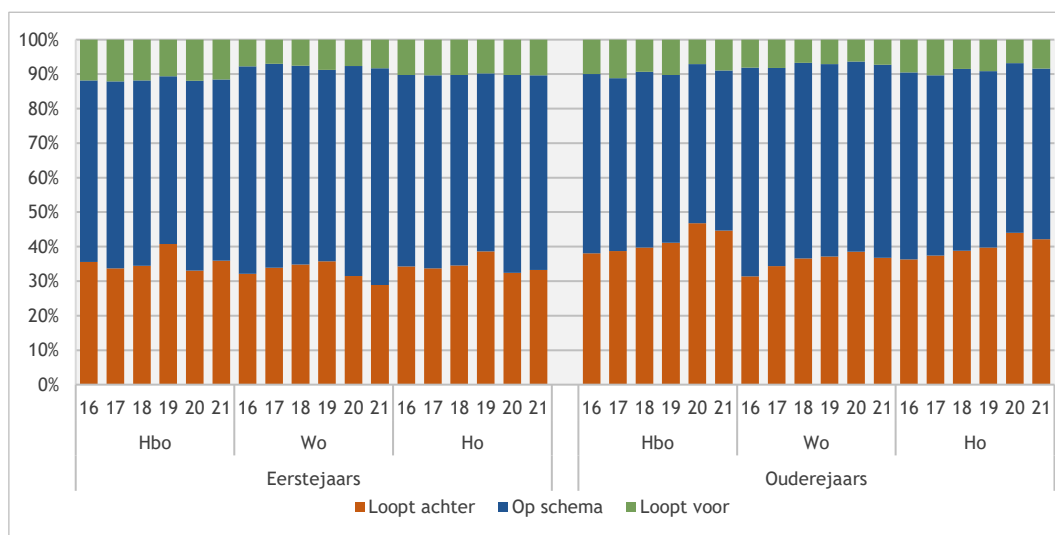
Figuur 5.7: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2016-2021)

Er is niet alleen gekeken naar de studievoortgang ten opzichte van het programma, maar ook naar de voortgang ten opzichte van de eigen ambities⁵⁶ (figuur 5.8). Hieruit blijkt dat wo-bachelorstudenten (iets) vaker op of voorlopen op schema dan hbo-bachelorstudenten. Eerstejaars lopen net vaker op of voor op schema wat betreft hun eigen ambities dan ouderejaars; respectievelijk 67 procent en 58 procent.

55 Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van het programma dat je volgt? 5-puntschaal: Ik loop veel achter op het programma - Ik loop veel voor op het programma.

56 Hoe kun je je studievoortgang typeren: Hoe is je studievoortgang ten opzichte van je eigen ambities? Ik loop veel achter op het schema dat ik zelf zou willen - Ik loop veel voor op het schema dat ik zelf zou willen/bedacht had.

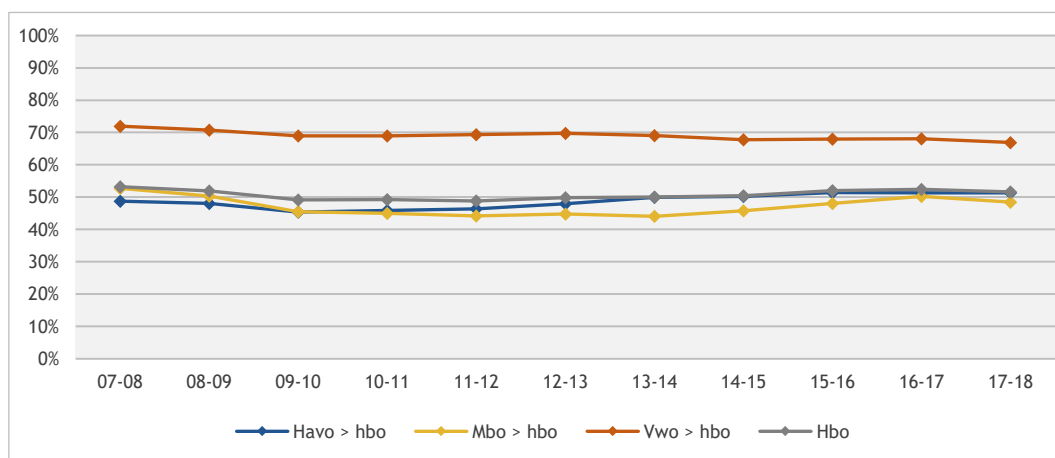
De gemiddelde voortgang van eerstejaars ten opzichte van de eigen ambities is vorig jaar onder hbo-studenten iets gedaald (3 ppnt.) en onder wo-studenten iets gestegen (ook 3 ppnt.); onder ouderejaars is deze voortgang onder beide groepen met twee procentpunt toegenomen. In het laatste jaar lopen studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, met ouders met een ho-diploma, vrouwelijke studenten, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen gemiddeld beter op schema lopen dan hun respectievelijke vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.8: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2016-2021)

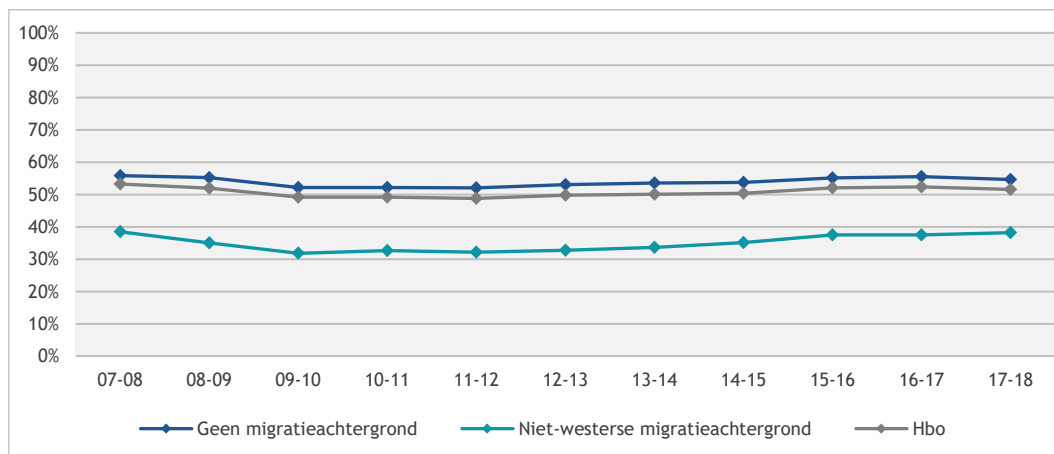
5.5 Rendementen

De volgende figuren gaan in op de bachelorrendementen van studenten (figuur 5.9). In het hbo zijn dit studenten die binnen vijf jaar na de start van hun opleiding afstuderen, in het wo diegenen die binnen vier jaar afstuderen: dat is in beide gevallen nominaal plus één jaar. De hbo-bachelorrendementen zijn stabiel; gemiddeld behaalt al jaren zo'n vijftig procent van de studenten binnen vijf jaar het hbo-diploma (incl. switchers die binnen 5 jaar hun diploma behalen). Ook is het al jaren zo dat hbo-eerstejaars met een vwo-diploma het hoogste rendement kennen (67%, 1 ppnt. minder dan voorgaand cohort); studenten uit het mbo kennen sinds instroomcohort 2010-2011 het laagste bachelorrendement (cohort 2017-2018, 48%). Sinds cohort 2013-2014 was er een lichte stijging te zien van het bachelorrendement van studenten met een mbo-achtergrond (telkens 2 ppnt.), waardoor het verschil met studenten met een havo- of vwo-diploma kleiner werd. Bij cohort 2017-2018 is er sprake van een lichte daling (van 2 ppnt.). Van de hbo-studenten met een havo-achtergrond heeft sinds instroomcohort 2013-2014 zo'n vijftig procent vijf jaar later een diploma.

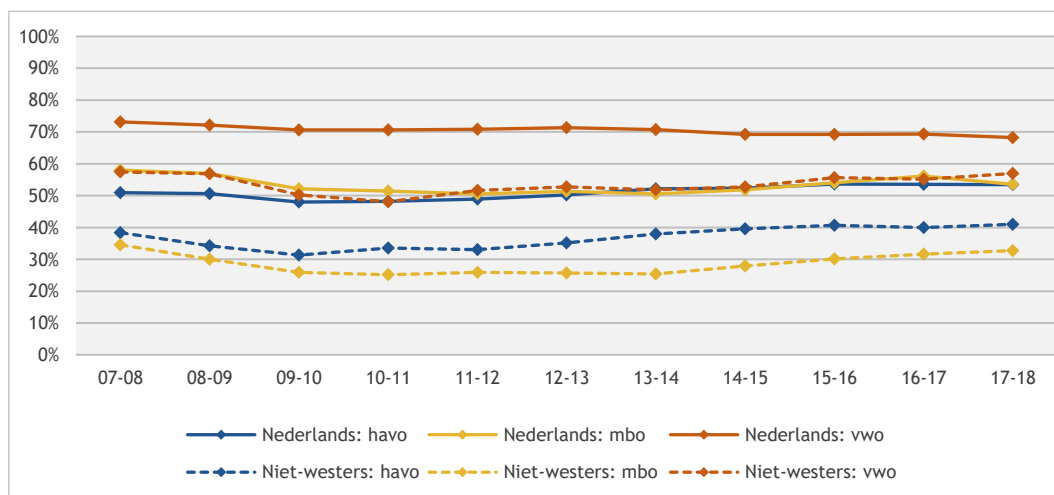
Figuur 5.9: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar hoogste vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Het bachelorrendement van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is lager dan dat van studenten zonder migratieachtergrond: van de eerste groep behaalt 38 procent binnen vijf jaar het diploma, tegenover een gemiddelde van 55 procent van de studenten zonder migratieachtergrond (figuur 5.10). Het verschil tussen beide groepen is, na een lichte stijging bij instroomcohort 2008-2009, sinds instroomcohort 2015-2016 steeds iets kleiner geworden en ligt nu op zestien procentpunt. Verderop in dit hoofdstuk wordt een analyse gepresenteerd (op basis van CBS microdata) van de relatie tussen het rendement en een combinatie van deze studentkenmerken.

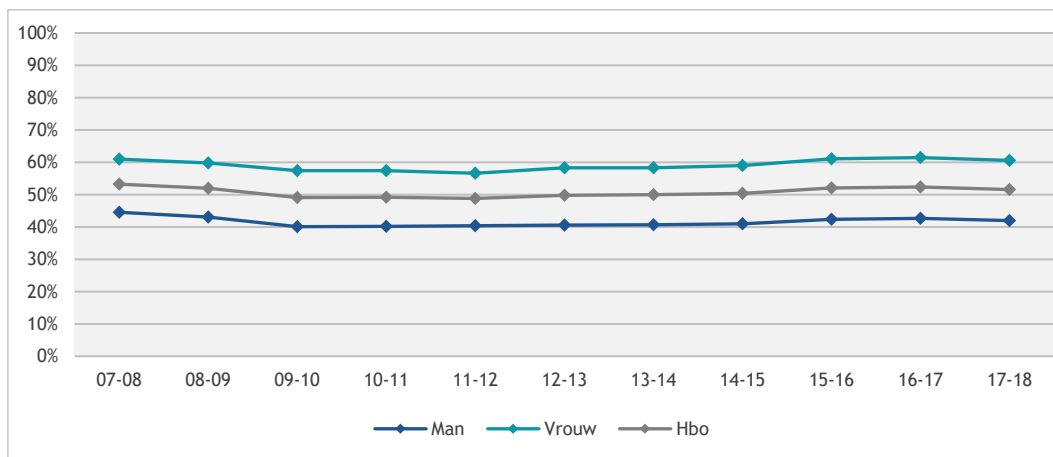
Figuur 5.10: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

In figuur 5.11 worden de bachelorrendementen van hbo-studenten met verschillende achtergronden verder uitgesplitst naar vooropleiding. Studenten uit het vwo met een Nederlandse achtergrond kennen het hoogste hbo-bachelorrendement (68%), studenten uit het mbo met een niet-westerse migratieachtergrond het laagste (33%). Voor alle hbo-studenten geldt dat studenten met een Nederlandse achtergrond, ongeacht hun vooropleiding, een hoger rendement laten zien. De verschillen tussen beide vergelijkingsgroepen fluctueren in de loop der jaren.

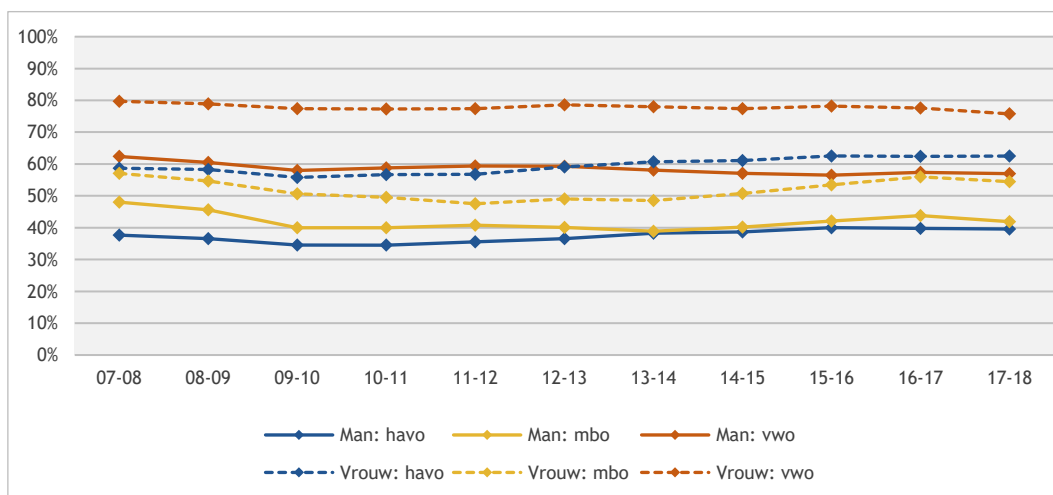
Figuur 5.11: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Net als voorgaande jaren, is er een verschil tussen hbo-bachelorrendementen gelet op geslacht (figuur 5.12). Ruim veertig procent van de mannelijke hbo-studenten studeert binnen vijf jaar af, tegenover ruim zestig procent van hun vrouwelijke collega's. Het verschil tussen de beide groepen schommelt al jaren tussen zestien en negentien procentpunt.

Figuur 5.12: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

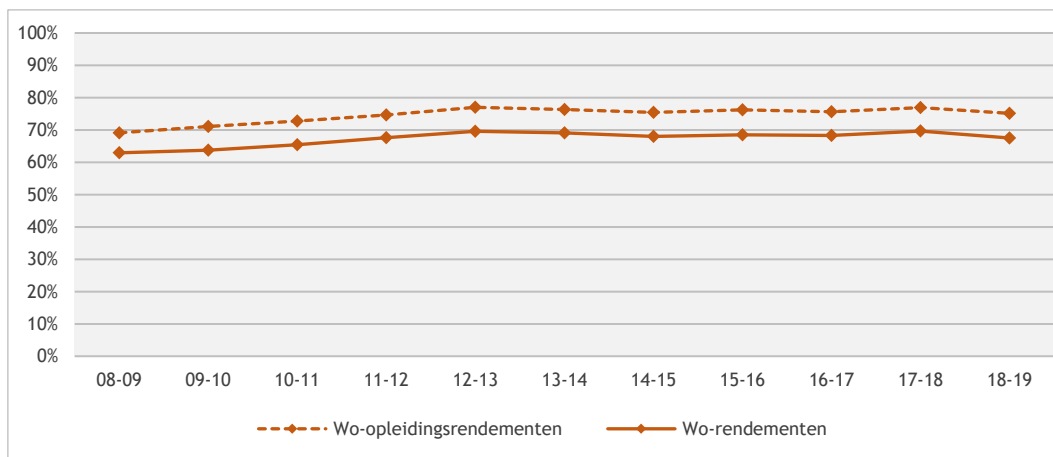
We zien dat het rendement van vrouwelijke hbo-studenten, ook wanneer we uitsplitsen naar vooropleiding, al jaren stabiel hoger ligt dan dat van mannen in hun directe vergelijkingsgroep (figuur 5.13). De verschillen naar geslacht zijn het kleinst bij hbo-studenten afkomstig uit het mbo (verschil in instroomcohort 2017-2018 is 13 ppnt.).

Figuur 5.13: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

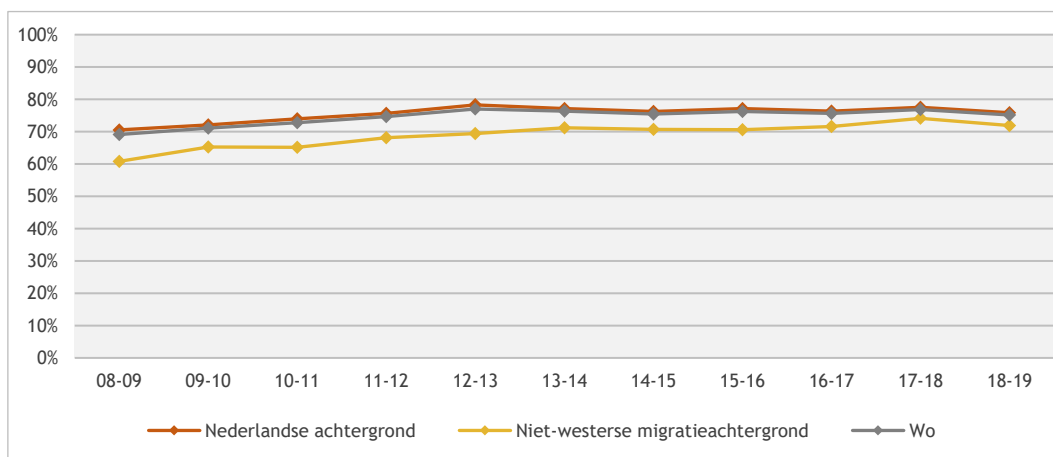
Onder wo-studenten zijn de bachelorrendementen redelijk stabiel (ondanks een lichte daling van 2 ppnt.), zo laat figuur 5.14 zien. Ruim driekwart van de wo-studenten behaalt binnen vier jaar een bachelor-diploma, net als in het voorgaande instroomcohort (gelet op opleidingsrendement).⁵⁷

⁵⁷ In het wo worden in de cohortberekening alleen studenten meegenomen die het tweede jaar nog dezelfde opleiding doen.

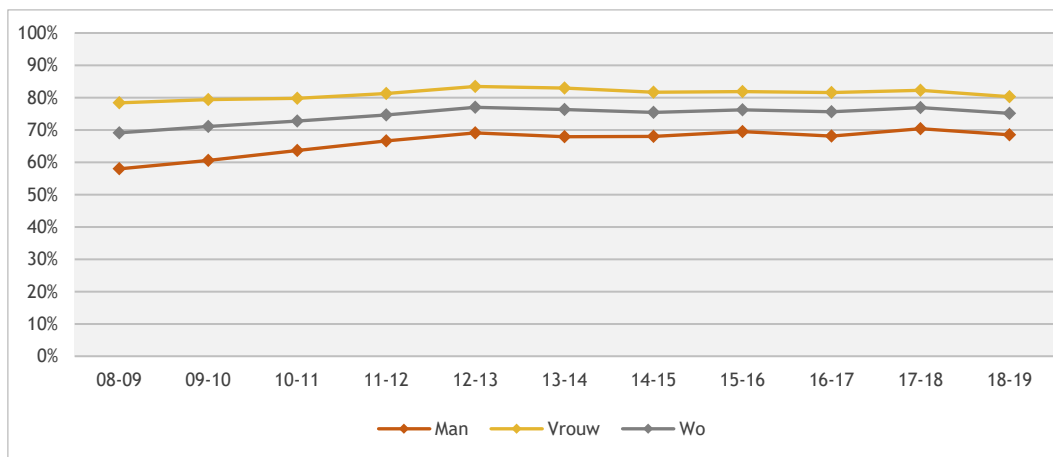
Figuur 5.14: Bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 (studenten met een vwo-diploma) (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL)

In het wo zijn de verschillen in de opleidingsrendementen tussen studenten met en zonder migratieachtergrond aanzienlijk kleiner (figuur 5.15) dan in het hbo (figuur 5.10). Ook in het wo zijn de bachelorrendementen van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond iets lager dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond, maar het verschil tussen beide groepen is de afgelopen jaren kleiner geworden en bedraagt nog vier procentpunt voor instroomcohort 2018-2019 (stijging van 1 ppnt. t.o.v. voorgaande instroomcohort).

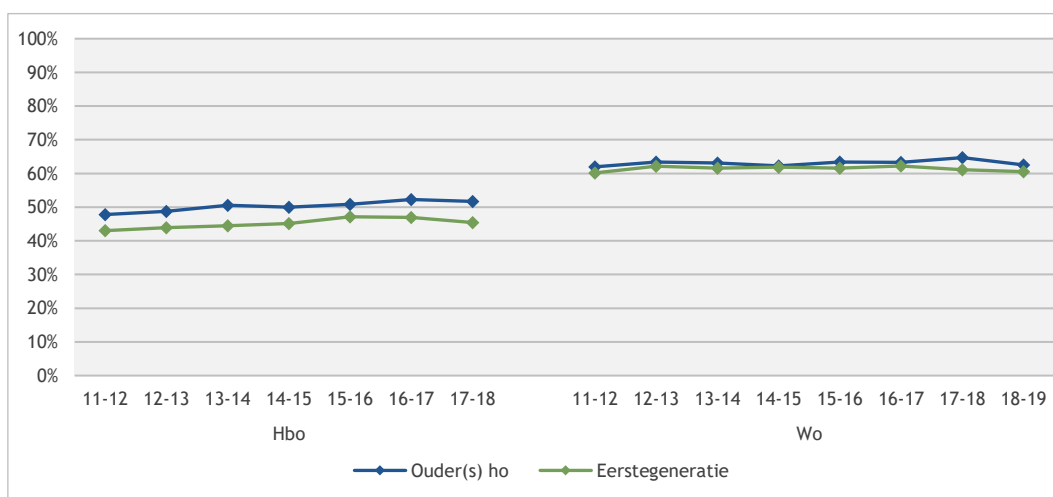
Figuur 5.15: Opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar migratieachtergrond (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL)

Net als onder hbo-studenten slagen meer vrouwelijke dan mannelijke wo-studenten er binnen nominaal plus één jaar (in wo dus vier jaar) in hun bachelordiploma te behalen: respectievelijke tachtig en nagenoeg zeventig procent. Het verschil tussen beide groepen is de afgelopen jaren kleiner geworden bedraagt nu twaalf procentpunt (figuur 5.16).

Figuur 5.16: Opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL)

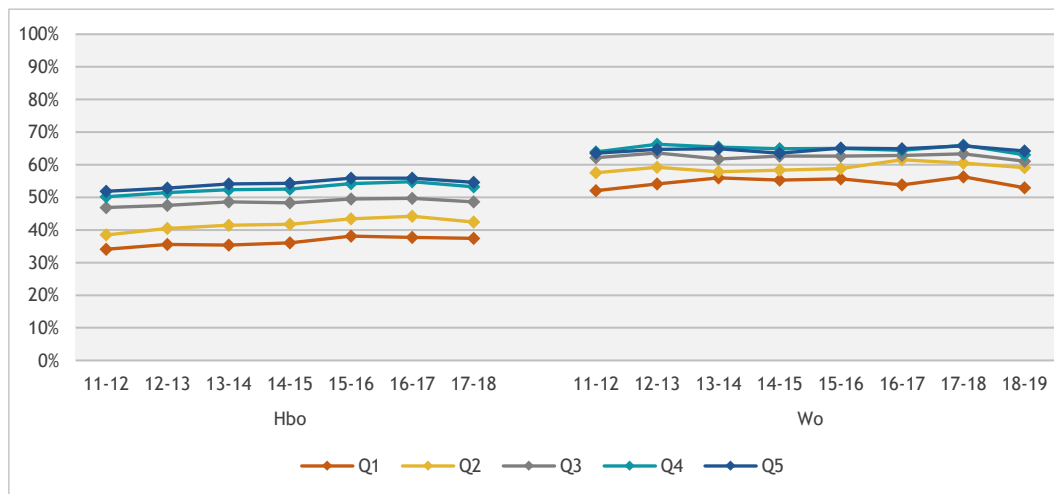
Figuur 5.17 laat opleidingsrendementen zien van studenten in het hbo en wo naar opleidingsniveau van de ouders. Studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben behaald, kennen, met name in het hbo, een iets hoger opleidingsrendement, maar de verschillen zijn klein, net als in de voorgaande jaren. Om te controleren voor andere studentkenmerken, is de kans op het behalen van een bachelordiploma in de nominale duur plus één jaar ook onderzocht met behulp van een logistische regressieanalyse.⁵⁸ Hieruit blijkt, net als voorgaande jaren, dat voor hbo en wo het ouderlijke opleidingsniveau niet van invloed is op het behalen van een diploma binnen de gestelde termijn. Het huishoudinkomen lijkt wél van invloed op het opleidingsrendement; studenten afkomstig uit huishoudens met hogere inkomens behalen vaker het diploma in de gestelde termijn. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond behalen hun diploma minder vaak binnen de gestelde termijn (dit geldt sterker binnen het hbo). De sterkste voorspeller van het behalen van het diploma is echter het geslacht; vrouwen behalen het diploma vaker binnen de nominale duur plus één jaar dan mannen. In het hbo doen studenten met een mbo-achtergrond het nauwelijks beter of slechter dan havisten. Wel blijkt over de gehele linie dat studenten een vwo-achtergrond, ook gecontroleerd voor andere kenmerken, betere rendementen laten zien. Voor alle uitkomsten geldt dat, indien studenten aan meerdere kenmerken voldoen, gevonden resultaten elkaar versterken.

Figuur 5.17: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het hbo na 5 jaar en wo na 4 jaar (nominaal +1) naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS microdata)

⁵⁸ Op basis van CBS microdata.

In figuur 5.18 wordt het bachelorrendement van hbo- en wo-studenten weergegeven naar het inkomen van hun ouders, gebaseerd op CBS microdata. Alleen de rendementen van die studenten waarvan van de ouders bekend is wat het inkomensniveau is, zijn meegenomen in deze analyse; dat is 85 procent van alle records.⁵⁹ De percentages kunnen hierdoor afwijken van de hiervoor beschreven resultaten. Zowel in het hbo als in het wo is het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd het diploma haalt het laagst onder studenten waarvan de ouders in de laagste inkomensgroep vallen. Zeker in het hbo geldt: hoe hoger het inkomen van de ouders, hoe hoger het bachelorrendement. Ook hier wijken rendementen tussen de inkomensgroepen niet noemenswaardig af van voorgaande jaren; we zien geen groot COVID-19-effect.

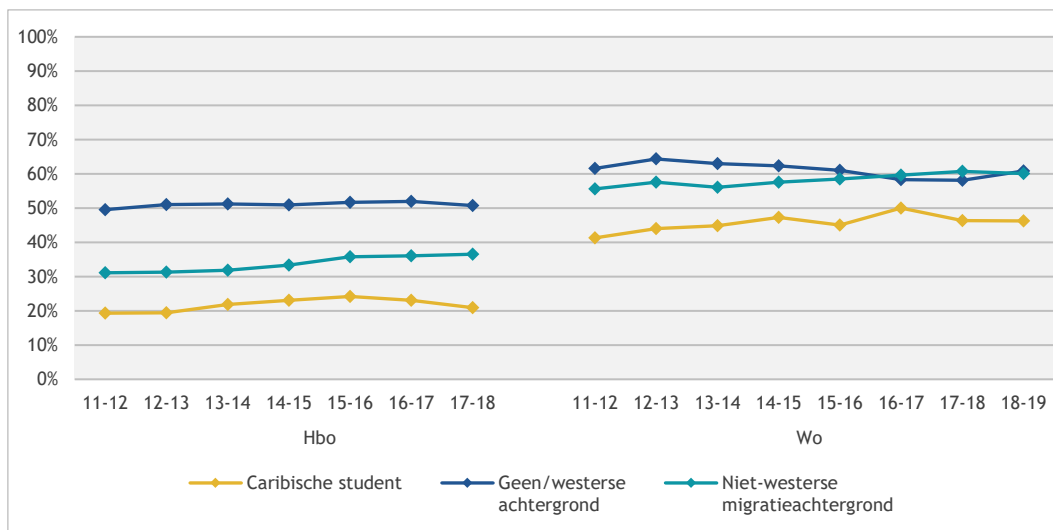
Figuur 5.18: Bachelorrendement (nominaal+1) voor hbo (diploma binnen 5 jaar) en wo (diploma binnen 4 jaar) naar inkomen ouders (86% bekend) (bron: CBS microdata)

5.6 Rendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk

Figuur 5.19 toont het aandeel studenten dat binnen de nominale tijd die voor de studie staat plus één jaar het bachelordiploma heeft behaald. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond. Studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk halen zowel in het hbo als wo minder vaak (nominaal +1) hun diploma dan andere studenten, ongeacht of zij een migratieachtergrond hebben. Van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die in 2017-2018 aan een hbo-opleiding begonnen, haalde slechts één op de vijf het diploma binnen nominaal plus één jaar. Ter vergelijking: onder Nederlandse studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ging het om 36 procent, bij hbo-studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond was dit 51 procent. Voor al deze groepen liggen de percentages hoger onder wo-studenten (resp. 25, 24 en 10 ppnt. hoger). Naar aanleiding van aanhoudende signalen over de achterblijvende studieprestatie van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in Nederland, is onderzoek verricht naar belemmeringen en verbeterpunten in de aansluiting van Caribische vooropleidingen naar het Nederlandse hoger onderwijs.⁶⁰ Van de wo-studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die in 2018-2019 met hun studie startten, heeft iets minder dan de helft (46%) deze binnen nominaal plus één jaar afgerond. Onder de groep studenten die in 2016-2017 startte, zagen we een lichte stijging in het percentage dat nominaal+1 afrondde, dit jaar en vorig jaar is dit echter weer iets gedaald. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond die in 2016-2017 en 2017-2018 startten, kenden haalden net iets minder vaak nominaal+1 hun diploma dan studenten met niet-westerse migratieachtergrond. Inmiddels is dat weer net omgedraaid: onder de laatstgenoemde groep gaat het om 60 procent, bij studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond om net iets meer dan zestig procent (61%).

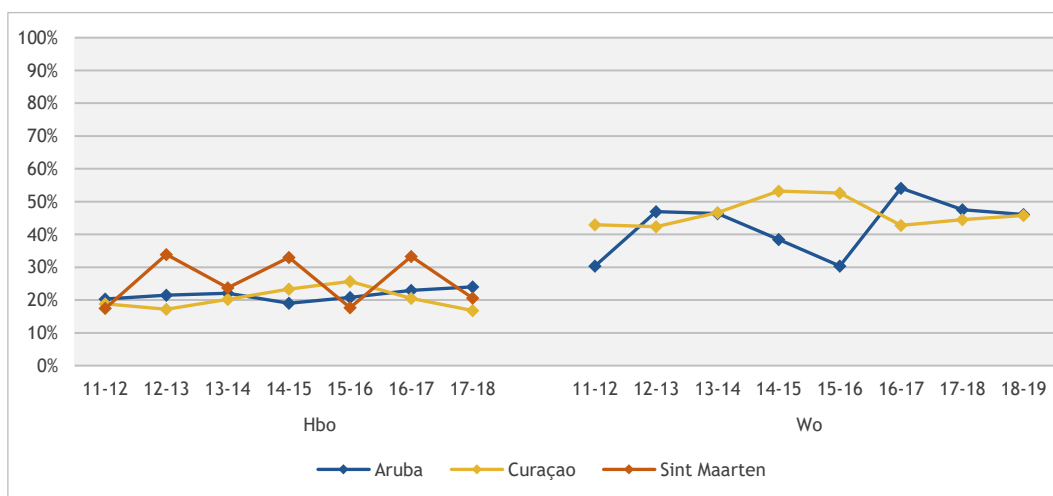
⁵⁹ Met name van internationale studenten zijn deze gegevens niet voorhanden in de CBS-omgeving.

⁶⁰ Casteren, W. van, Cuppen, J., Termorshuizen, T., Sacré, R., Vegt, J. van der, Klooster, N. van 't & Leeuwen, J. (2021). Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk. Nijmegen/Utrecht: ResearchNed/Andersson, Elffers Felix

Figuur 5.19: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata)

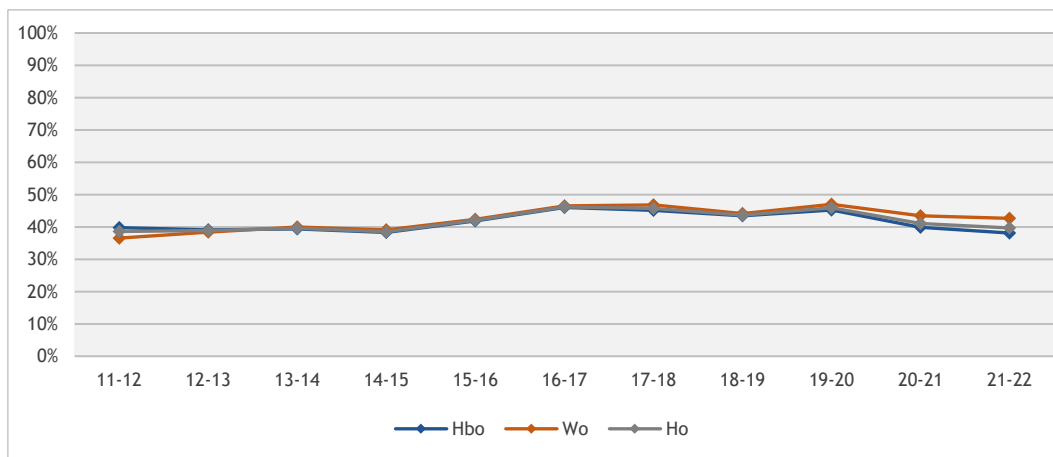
De bachelorrendementen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk naar eiland van herkomst, zijn te zien in figuur 5.20. Deze percentages fluctueren veel over de jaren heen; dat komt mede door de kleine aantallen. Door deze kleine aantallen kan bovendien, in verband met de privacy van studenten, niet naar alle eilanden worden uitgesplitst. Ook is het daarom niet mogelijk om voor wo-studenten een volledige uitsplitsing te maken. Studenten die in 2017-2018 in het hbo instroomden vanuit Sint Maarten kenden, in vergelijking met de groep uit 2016-2017, weer een lager rendement: van 33 naar 21 procent. Dat van studenten uit Aruba en Curaçao bleef ongeveer gelijk. In het wo bleven de aandelen nagenoeg gelijk.

Figuur 5.20: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)

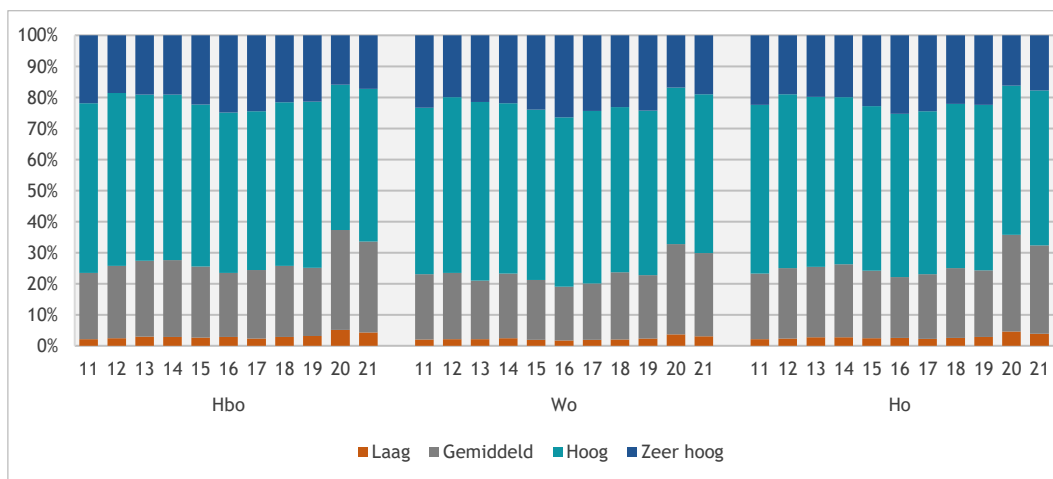
5.7 Inzet en motivatie

Figuur 5.21 laat zien dat weer een iets kleiner deel van de studenten aangeeft zich bovengemiddeld in te zetten voor de studie dan vorig jaar. Veertig procent van de voltijd bachelorstudenten zet zich bovengemiddeld in voor de studie. Dit percentage ligt hoger in het wo (43%) dan in het hbo (38%). Het percentage dat zich meer dan gemiddeld inzet is in het laatste jaar iets lager dan in het jaar ervoor; dat verschil is enkel binnen het hbo significant. In 2021-2022 zien we dat studenten met ouders met een hoo-diploma, vrouwen, eerstejaars en thuiswonenden zich meer dan gemiddeld inzetten dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.21: Voltijd bachelorstudenten (%) met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Studenten geven aan hoe sterk hun motivatie is op drie momenten in hun studie: aan de start van de studie, op het moment van afname van de vragenlijst en aan het begin van het lopende studiejaar. Het gaat in figuur 5.22 om zelfrapportage. De groep studenten met een lage motivatie werd vorig jaar iets kleiner: van vijf naar vier procent (vergelijkbaar voor hbo en wo). Gemiddeld steeg de motivatie in beide typen onderwijs in het laatste jaar iets: bijna de helft van de bachelorstudenten (50%, toename van 2 ppnt.) is hoog gemotiveerd en nog eens achttien procent is zeer hoog gemotiveerd (toename van 2 ppnt.).

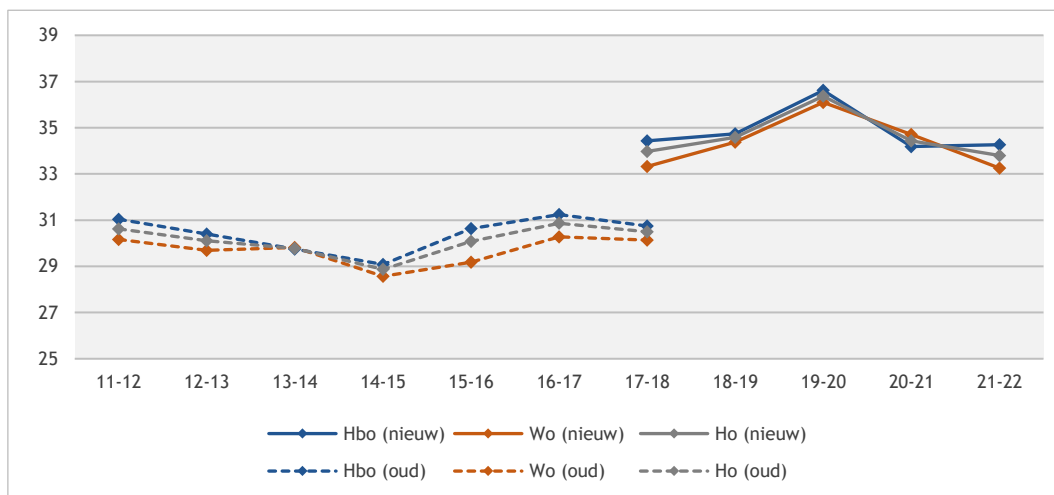
Figuur 5.22: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Het wo kent meer (zeer) hoog gemotiveerde studenten dan het hbo (resp. 70 en 66%). De motivatie is het laatste jaar hoger bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en vrouwelijke studenten dan in hun vergelijkingsgroepen.

5.8 Tijdbesteding

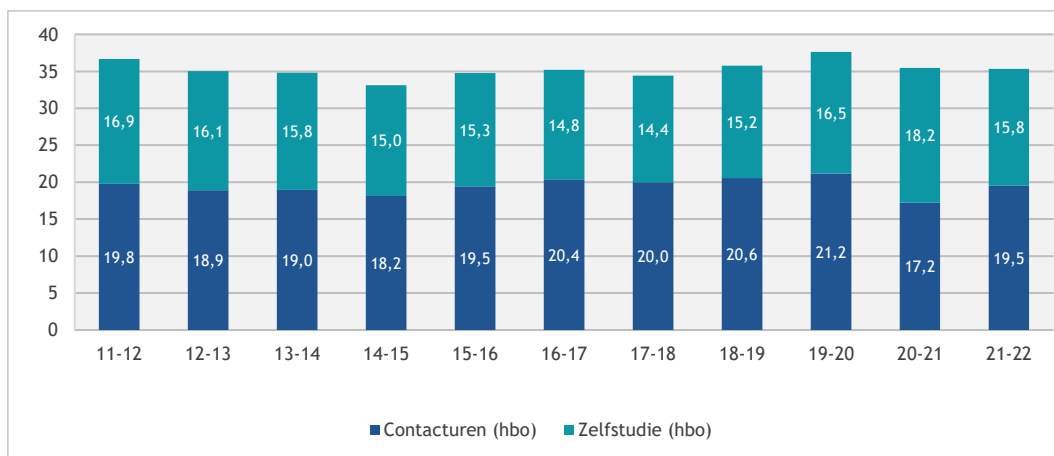
Figuur 5.23 laat zien hoeveel uur voltijd bachelorstudenten per week aan hun studie besteden. De uren contactonderwijs en de uren die studenten daarnaast zelf aan hun studie besteden worden bij elkaar opgeteld. Studenten die stage lopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. De vraagstelling voor deze variabele werd in de Studentenmonitor 2017-2018 aangepast om beter aan te sluiten bij de vraagstelling in Eurostudent. In de voorgaande edities van de Studentenmonitor moesten studenten per activiteit (contacturen, zelfstudie, bestuursorgaan, bestuurswerk, betaald werk en overig) aangeven hoeveel uur zij hier gemiddeld per week aan besteden. In de huidige monitor moeten studenten dit per activiteit per dag van de week aangeven. Door deze vernieuwing in de manier van vragen, is een trendbreuk te zien in onderstaande figuur. In 2017-2018 werden beide vragen gesteld en zijn zowel de oude als de nieuwe vraagstelling opgenomen in de figuur.

In 2021-2022 besteden ho-bachelorstudenten gemiddeld zo'n 34 uur aan studie, een afname van ruim een half uur ten opzichte van het voorgaande jaar. Die afname is binnen zowel hbo als wo significant. Hbo-studenten besteden gemiddeld een uur meer aan hun studie dan wo-studenten: vorig jaar was dit nog juist een half uur minder. In dit laatste jaar is het verder zo dat mannelijke studenten, eerstejaars, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen meer tijd aan hun studie besteden dan hun directe vergelijkingsgroepen.

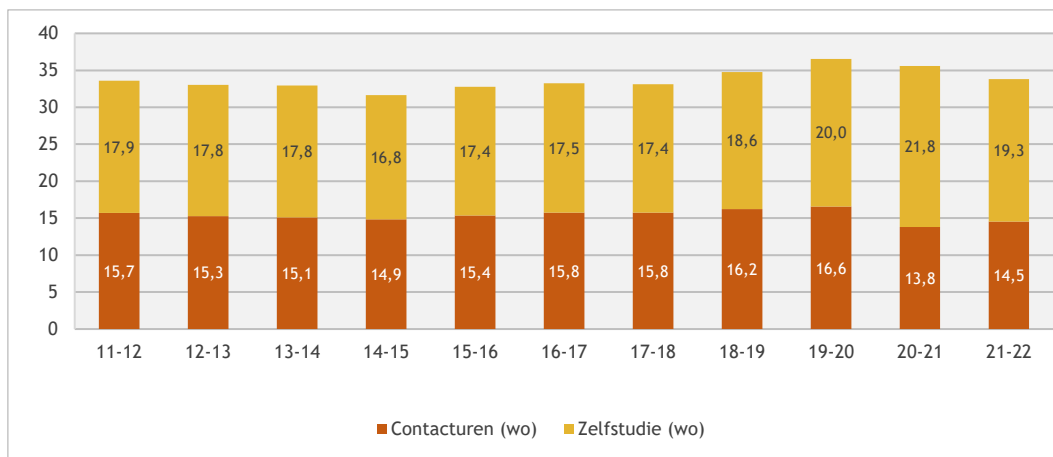
Figuur 5.23: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten naar studiejaar: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.24 splitst de tijdbesteding van (hbo-voltijd) bachelorstudenten uit naar contacturen en zelfstudie. Ook hier zijn studenten die stage lopen en aan hun scriptie werken niet meegenomen. Anders dan vorig jaar, besteden hbo-studenten nu weer minder tijd aan zelfstudie (bijna 16 uur) dan aan contacturen (ruim 19 uur). Ten opzichte van voorgaand jaar is het aantal contacturen toegenomen (met ruim 2 uur); de hoeveelheid zelfstudie-uren nam (met ruim 2 uur) juist af (het is aannemelijk dat dit te maken heeft met de maatregelen rondom de coronapandemie). In het laatste jaar (2021-2022) besteden (hbo-) eerstegeneratiestudenten, mannelijke studenten, eerstejaars en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen meer tijd aan contacturen dan hun vergelijkingsgroepen.

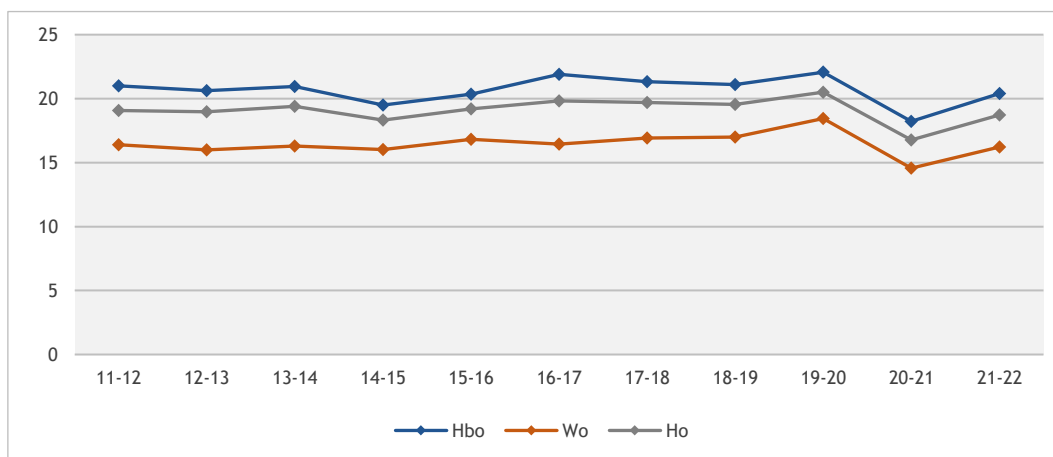
Figuur 5.24: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Ook voor wo-bachelorstudenten is bekeken hoe zij hun tijd verdelen tussen contacturen en zelfstudie (figuur 5.25). Wo-studenten besteden, in tegenstelling tot hbo-studenten, meer tijd aan zelfstudie dan aan contactonderwijs (resp. 19,3 en 14,5 uur). Ook in het wo nam het aantal zelfstudie-uren af (met 2,5 uur) en het aantal contacturen toe (met 0,7 uur). In het laatste jaar besteden mannen en eerstejaars meer tijd aan contacturen dan respectievelijk vrouwen en ouderejaars.

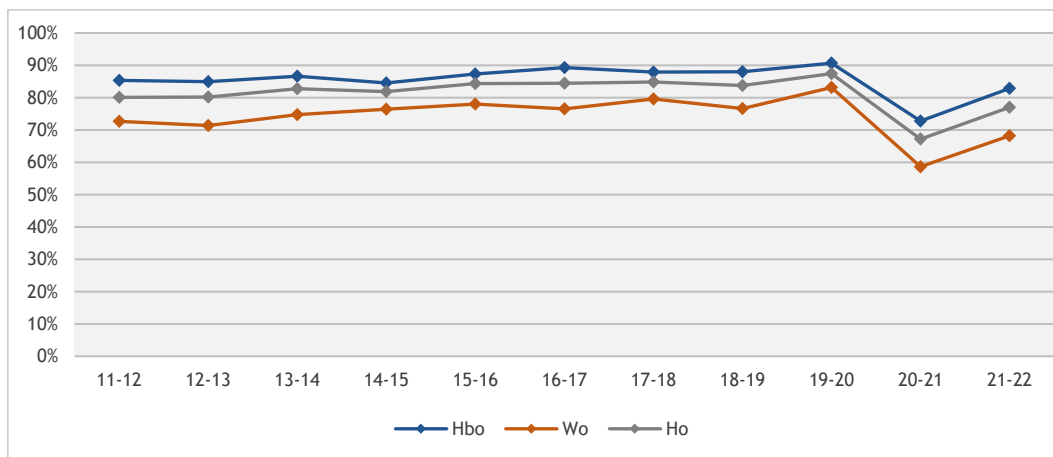
Figuur 5.25: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

In figuur 5.26 worden de contacturen voor eerstejaars voltijd bachelorstudenten uitgesplitst voor hbo en wo. In het hbo hebben studenten gemiddeld genomen ruim twintig contacturen, in het wo ruim zestien. Bij beide groepen is er sinds vorig instroomcohort, na een daling in het voorgaande jaar (te verklaren door de coronamaatregelen), weer sprake van een significante stijging in het aantal contacturen (hbo: 2,2 ppnt., wo: 1,7 ppnt.). In het laatste jaar hebben mannelijke studenten meer contacttijd dan vrouwelijke (alleen eerstejaars).

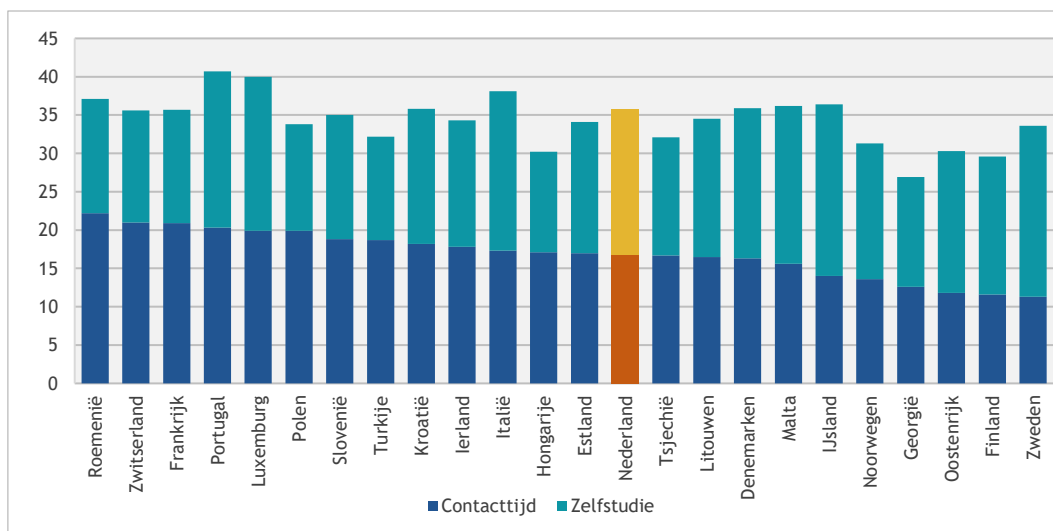
Figuur 5.26: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Onderwijsintensiteit kan leiden tot een betere binding met de opleiding en medestudenten. In het inmiddels vervallen Besluit experiment prestatiebekostiging hoger onderwijs (Prestatieafspraken hoger onderwijs), dat gold van 03-11-2012 tot en met 31-12-2017, waren onder andere afspraken vastgelegd over de onderwijsintensiteit, namelijk een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten. In de Studentenmonitor is gevraagd hoeveel contacttijd studenten hebben (volgen). Het aandeel eerstejaars dat meer dan twaalf uur contactonderwijs volgt, was onder het vorige instroomcohort sterk gedaald naar 67 procent; een daling van bijna 21 procentpunt (hbo: 72% wo: 58%). Hierin is het 'corona-effect' te zien. Instroomcohort 2021-2022 laat weer een stijging zien naar 77 procent (figuur 5.27). In 2021-2022 volgen studenten met ouders die beneden modaal verdienen vaker meer dan twaalf uur contacttijd per week dan studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen (alleen eerstejaars).

Figuur 5.27: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

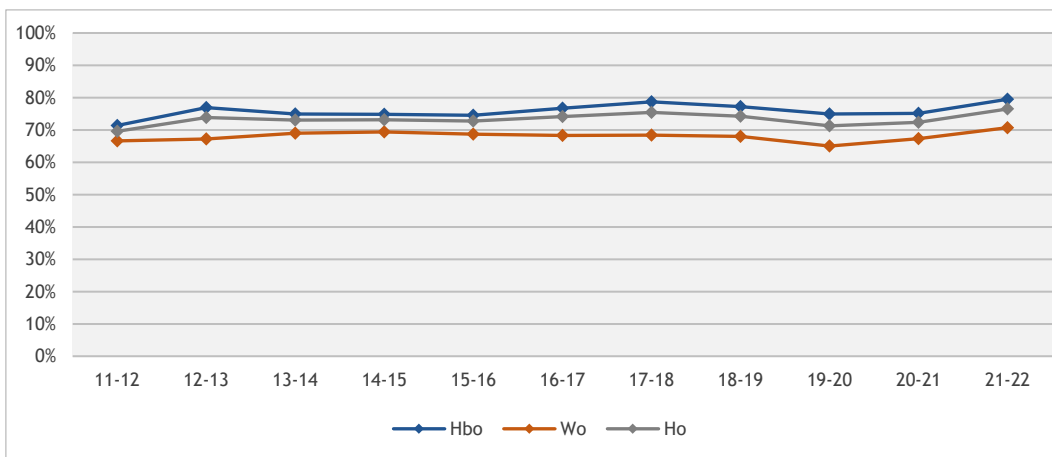
Uit figuur 5.28 blijkt dat voltijdstudenten in Nederland gemiddeld evenveel uren contacttijd hebben dan het Europees gemiddelde (resp. 16,8 en 16,9 uur). Studenten uit Roemenië hebben de meeste contacturen, studenten uit Zweden de minste (resp. 22 en 11 uur). Aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten gemiddeld negentien uur per week, waar het Europese gemiddelde op ruim 17 uur ligt. IJslandse studenten besteden de meeste tijd aan zelfstudie (ruim 22 uur), Hongaarse studenten de minste (13 uur). Deze gemiddelden wijken iets af van de eerder genoemde gemiddelden, omdat de Eurostudentcijfers niet uitgesplitst zijn naar bachelor en masterstudent en vol- en deeltijd.

Figuur 5.28: Tijdbesteding van zowel vol- als deeltijd bachelor- en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

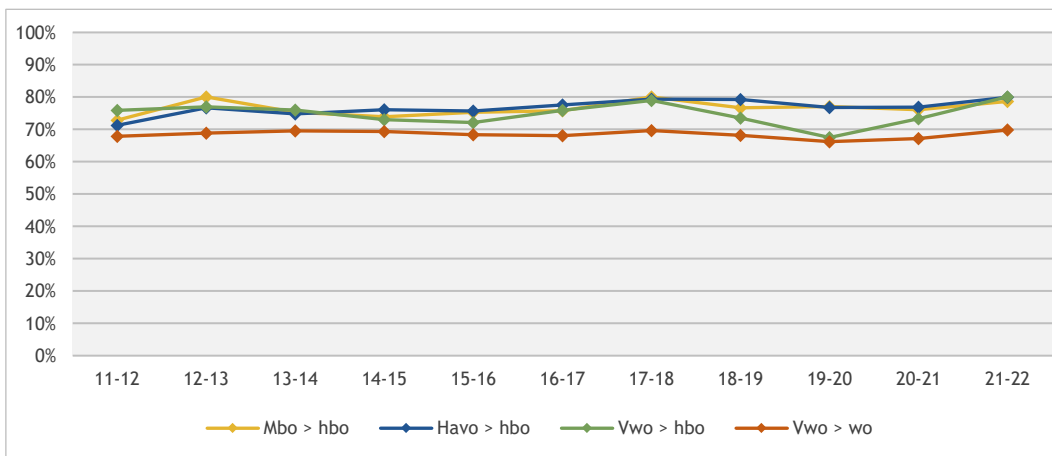
5.9 Betaald werk

76 procent van de voltijd bachelorstudenten heeft betaald werk naast de studie (figuur 5.29): hbo-studenten hebben vaker een betaalde baan (80%) dan wo-studenten (71%). Het aandeel studenten met een bijbaan neemt sinds 2019-2020 toe. In het laatste jaar hebben studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, vrouwen, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen vaker een betaalde baan dan hun vergelijkingsgroepen.

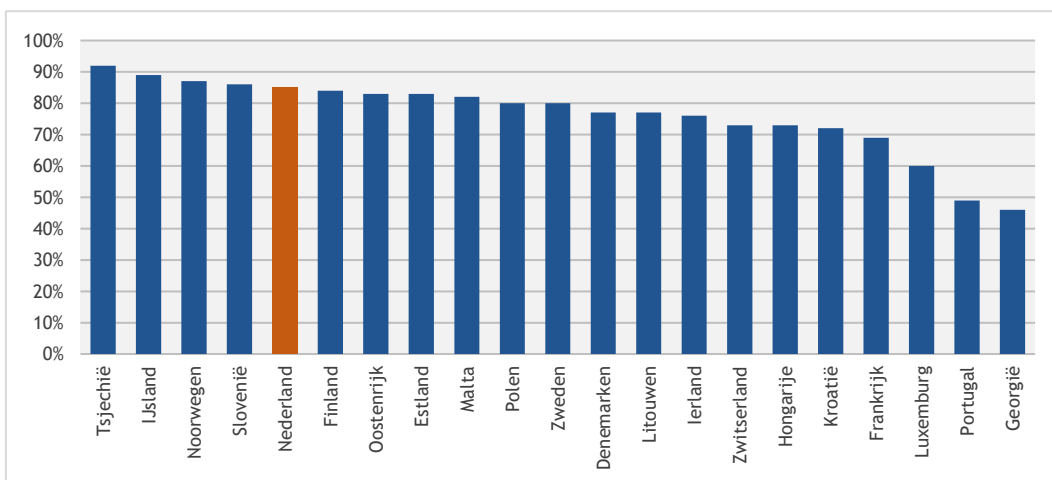
Figuur 5.29: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Hbo-studenten hebben zoals gezegd vaker een bijbaan dan wo-studenten: studenten met een mbo-vooropleiding werken net iets minder vaak dan havisten en studenten uit het vwo. Met name hbo-studenten met een vwo-vooropleiding hebben sinds 2019-2020 vaker een baan.

Figuur 5.30: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

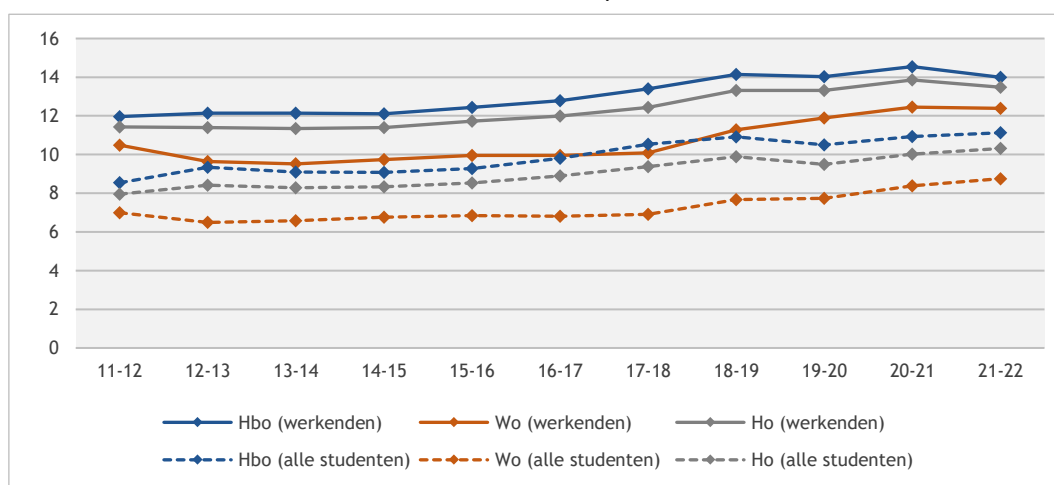
In een Europese vergelijking zien we dat Nederlandse studenten vaker werken ten opzichte van het Europese gemiddelde (figuur 5.31).

Figuur 5.31: Percentage vol- en deeltijd bachelor- en masterstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

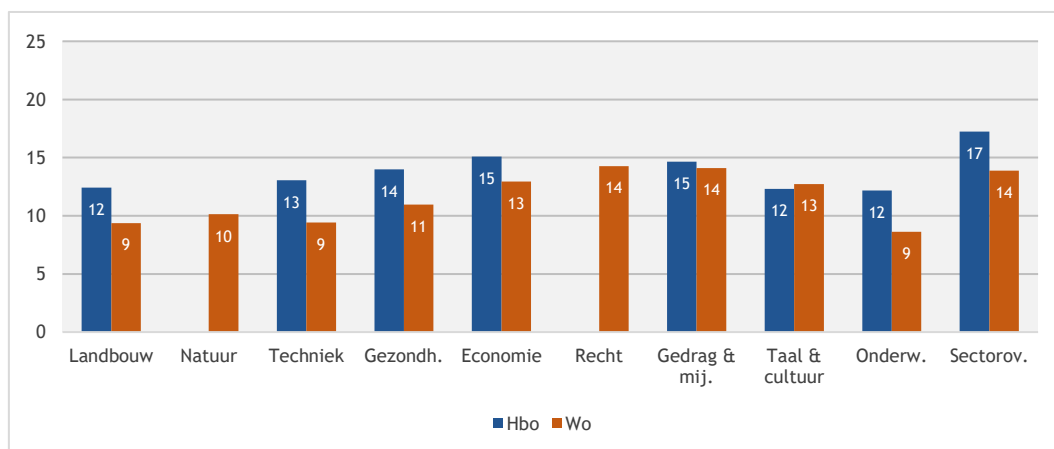
Zo'n 85 procent van de Nederlandse studenten (figuur 5.31) heeft betaald werk tegenover een Europees gemiddelde van 76 procent. Alleen in Tsjechië, IJsland, Noorwegen en Slovenië werkt een groter aandeel van de studenten. In Georgië verrichten de minste studenten betaald werk naast hun studie (46%).

Figuur 5.32 laat de gemiddelde tijdbesteding zien aan betaald werk voor studenten met een bijbaan (werkenden) en voor alle studenten, ongeacht of zij een bijbaan hebben (degenen die niet werken, kregen de waarde '0'). Bachelorstudenten die een (bij)baan hebben werken gemiddeld gezien zo'n 13,5 uur per week, waarbij hbo-studenten net iets meer werken dan wo-studenten (figuur 5.32). Sinds 2014-2015 is de tijdbesteding van studenten aan hun baan tot vorig jaar gestaag gegroeid. Dit jaar zijn hbo-studenten minder gaan werken dan vorig jaar (0,6 uur minder). Nadere analyse toont aan dat de tijd die studenten aan de studie besteden, positief van invloed is op de studievoortgang en de tijdbesteding aan werk negatief; dit zijn kleine maar significante effecten. In het laatste jaar zien we dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen relatief meer tijd aan hun baan besteden dan hun vergelijkingsgroepen. Of dit een directe relatie heeft met het leenstelsel is op basis van de data niet vast te stellen.

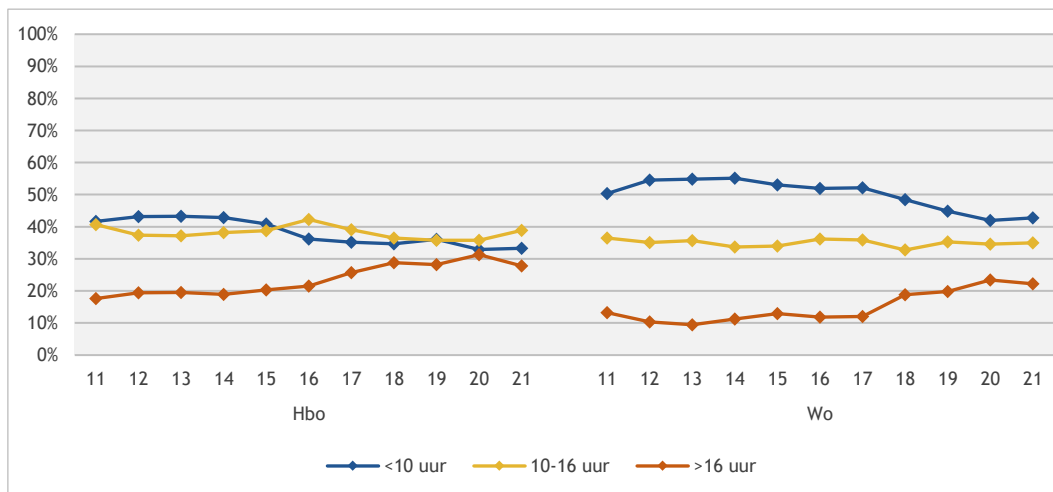
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.33 laat zien dat hbo-studenten in sectoroverstijgende studies de meeste uren per week aan hun baan besteden (17 uur); wo-studenten die een rechtenstudie, een studie Gedrag & Maatschappij of eveneens een sectoroverstijgende studie volgen, werken binnen het wo de meeste uren per week (14 uur). Wo-studenten uit de sectoren Onderwijs, Landbouw en Techniek werken de minste uren (9 uur); in het hbo werken studenten uit de sectoren Taal & Cultuur, Onderwijs en Landbouw het minst (12 uur). Het verschil in gewerkte uren per week tussen hbo- en wo-studenten is het grootst in de sector Techniek (3,7 uur).

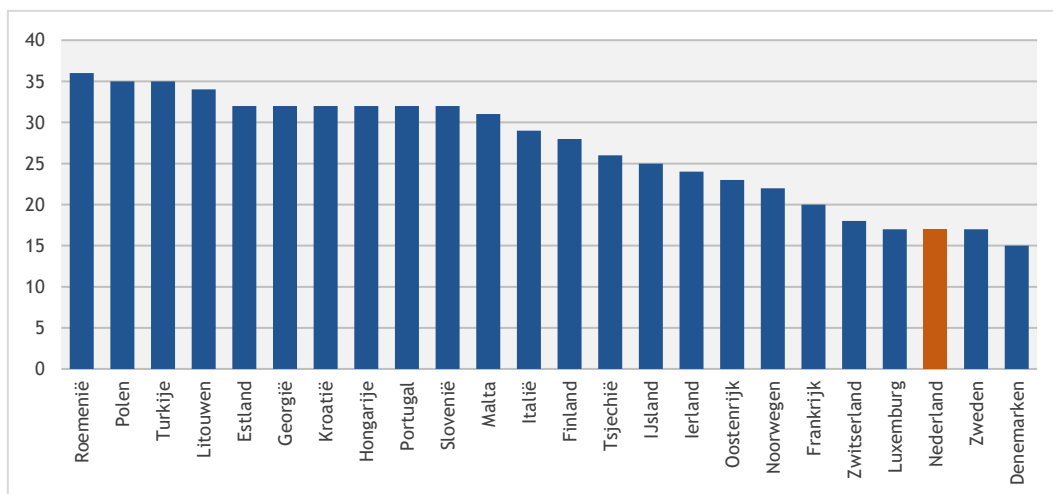
Figuur 5.33: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

Hbo-studenten die werken hebben het vaakst een baan tussen de tien en zestien uur per week (39%); dat is wederom een iets hoger percentage dan voorgaand jaar (figuur 5.34). Een derde van de hbo-studenten met een baan werkt minder dan tien uur per week, 28 procent werkt meer dan zestien uur per week. Nog altijd werken de meeste wo-studenten met een bijbaan minder dan tien uur per week (43%), één procentpunt meer dan vorig jaar. Eén procent is minder dan zestien uur gaan werken (dit doet nu zo'n 22% van de werkende wo-studenten). 35 procent van de werkende wo-studenten werkt tien tot zestien uur per week. Hbo-studenten werken vaker meer dan zestien uur per week dan wo-studenten. Dit verschil is de afgelopen jaren iets kleiner geworden.

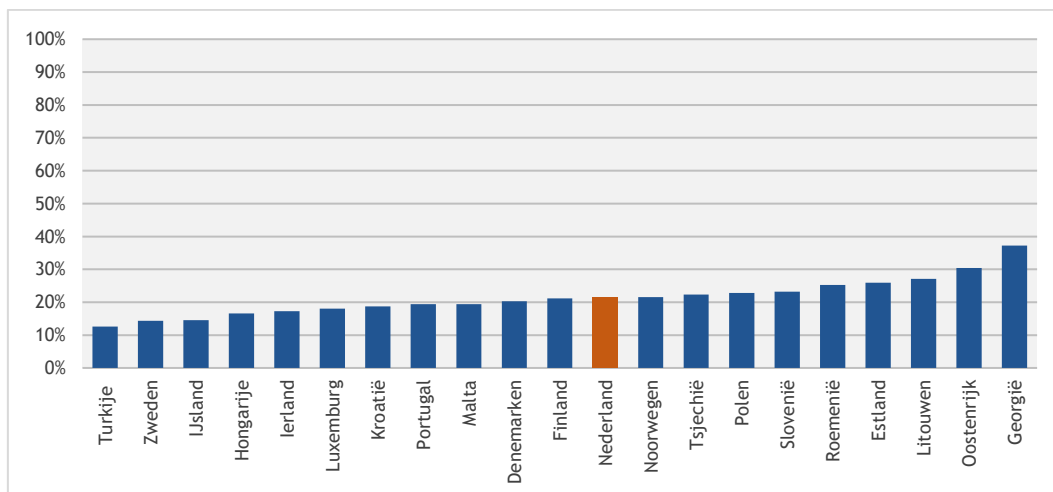
Figuur 5.34: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Nederlandse studenten besteden gemiddeld bijna zeventien uur per week aan hun betaalde baan. Dit uren aantal komt niet geheel overeen met de eerder genoemde aantallen, aangezien het in de Eurostudent-figures zowel vol- als deeltijd als bachelor- en masterstudenten betreft. Gemiddeld genomen besteden Europese studenten bijna 27 uur per week aan betaald werk. Alleen studenten uit Denemarken en Zweden besteden minder tijd aan betaald werk dan Nederlandse studenten. Roemeense studenten besteden aanzienlijk meer uren per week aan betaald werk dan hun Europese medestudenten (36 uur).

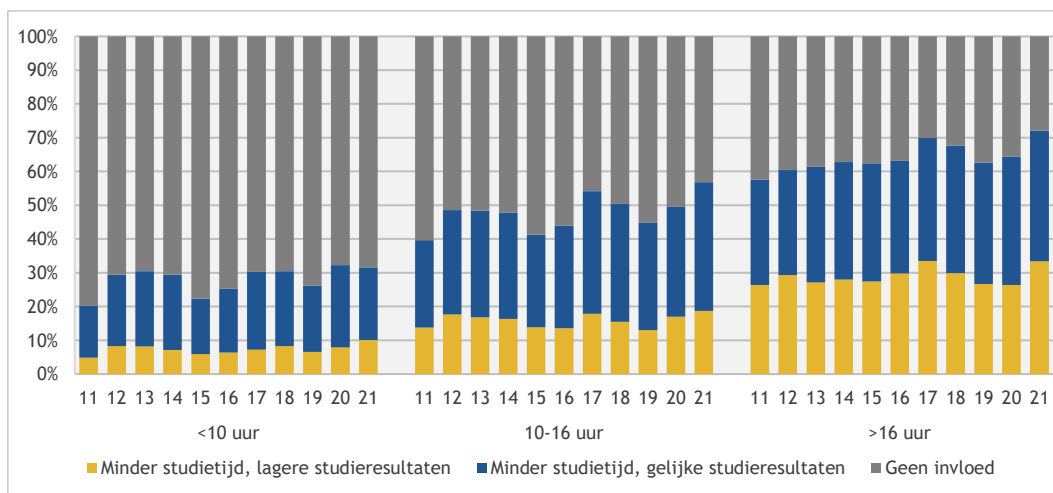
Figuur 5.35: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, vol- en deeltijd bachelor- en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)

Gevraagd naar tevredenheid met de ondersteuning van hun ho-instelling bij het vinden van een goede balans tussen opleiding en werk, geeft een op de vijf (werkende) Nederlandse studenten aan deze ondersteuning (helemaal) voldoende te vinden; dit komt overeen met het Europese gemiddelde (figuur 5.36). Studenten uit Georgië zijn het vaakst tevreden met deze ondersteuning, studenten uit Turkije het minst.

Figuur 5.36: Tevredenheid met ondersteuning bij balans tussen opleiding en werk; % (helemaal) voldoende (bron: Eurostudent VII)

Figuur 5.37 laat zien in welke mate een betaalde baan invloed heeft op studieresultaten. Een groter deel van de studenten die meer dan zestien uur per week werken, geeft aan minder tijd te hebben voor de studie en daardoor lagere studieresultaten te behalen: 33 procent dit jaar versus 26 procent vorig jaar. Er zijn minder studenten die meer dan zestien uur per week werken die aangeven dat dit géén invloed heeft: van 36 procent vorig jaar naar 28 procent dit jaar. Van de studenten met een baan van minder dan tien uur per week geeft bijna zeventig procent aan dat de baan géén invloed heeft op de studie; een daling van één procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Tien procent ervaart slechtere resultaten door minder studietijd. Van de studenten met een baan tussen de tien en zestien uur per week geeft een iets groter deel van vorig jaar (38%, toename van 6 ppnt.) aan minder studietijd te hebben, maar gelijke resultaten te behalen.

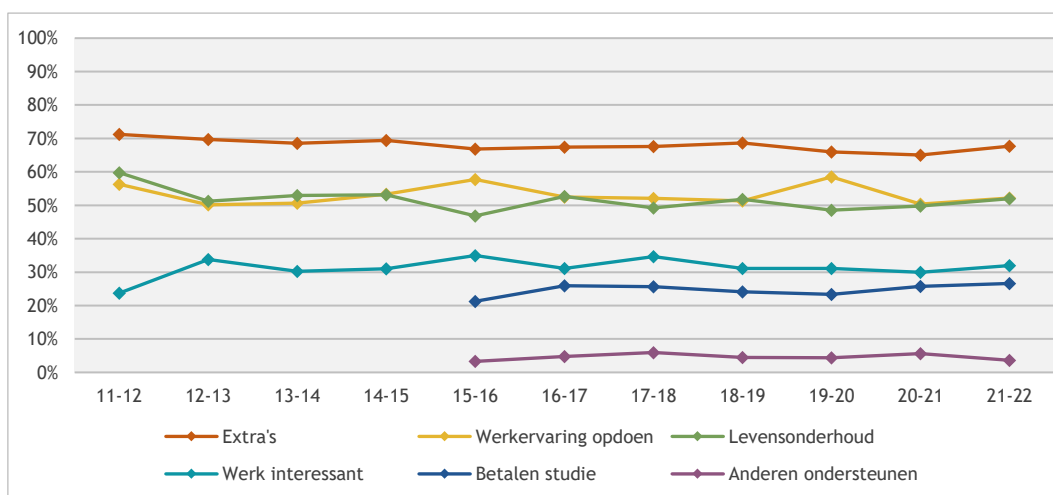
Figuur 5.37: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Studievoortgang van studenten wordt mogelijk beïnvloed door het hebben van betaald werk. In figuur 5.38 wordt het aantal uren dat studenten werken afgezet tegen hun studievoortgang (aantal behaalde studiepunten gerelateerd aan het aantal studiepunten dat behaald had kunnen worden). De studievoortgang van studenten zonder baan, een baan van minder dan tien uur en met een baan van tussen de tien en zestien uur per week ligt nagenoeg gelijk rond de 86 procent (resp. 85, 86 & 86%). Ho-studenten die een bijbaan hebben voor meer dan zestien uur per week hebben een iets lagere studievoortgang (82%). In vergelijking met voorgaand jaar is de studievoortgang binnen deze laatste groep het sterkst veranderd: een afname van vier procentpunt. De studievoortgang van wo-studenten ligt in 2021-2022 voor alle groepen wo-studenten hoger dan die van hbo-studenten; dit is voor vrijwel alle groepen zo sinds 2019-2020.

Figuur 5.38: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

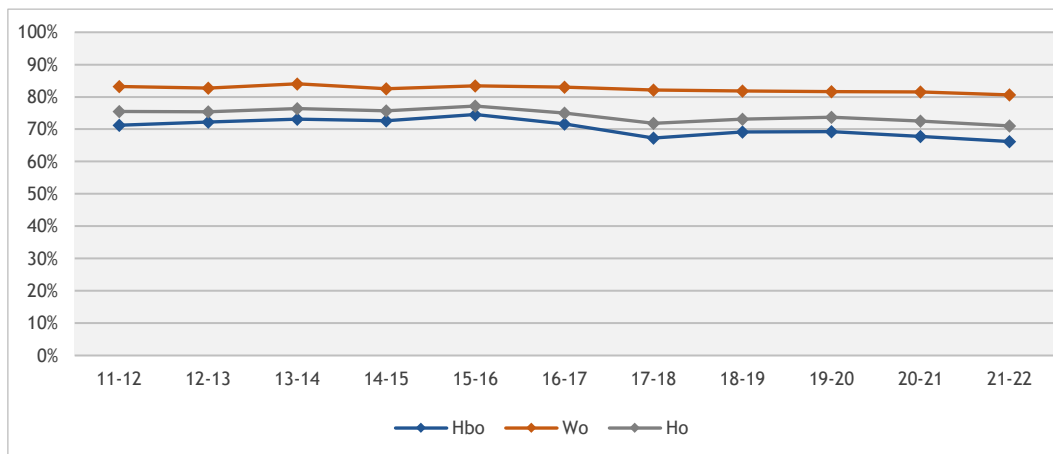
De redenen voor studenten om te werken verschillen, maar over de jaren heen zien we telkens dezelfde motieven (figuur 5.39). Het bekostigen van extra uitgaven is voor eerstejaarsstudenten al jaren de voornaamste reden om te werken naast de studie (68% geeft dit aan). Hbo-studenten met hoogopgeleide ouders en thuiswonenden geven vaker als reden dat ze werken om extra uitgaven te bekostigen dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroep. Ruim vijftig procent werkt om werkervaring op te doen: vrouwen, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen vinden dit vaker belangrijk dan hun vergelijkingsgroepen. Eveneens ruim de helft van de werkende studenten werkt om in het levensonderhoud te voorzien; dit is vaker een motief voor hbo-studenten, eerstegeneratiestudenten, vrouwen, uitwonenden en studenten met ouders met een beneden modaal inkomen. Ruim dertig procent werkt omdat het werk interessant is; hbo-studenten en studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond geven deze reden vaker aan. Ruim een kwart (27%) van de studenten werkt om de studie te betalen (dit is belangrijker voor hbo-studenten, eerstegeneratiestudenten, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen) en iets minder dan vijf procent werkt om anderen te ondersteunen (belangrijker voor uitwonenden en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen). De motieven om te werken zijn, op enkele uitzonderingen in 2015-2016 en 2019-2020 na, redelijk stabiel.

Figuur 5.39: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

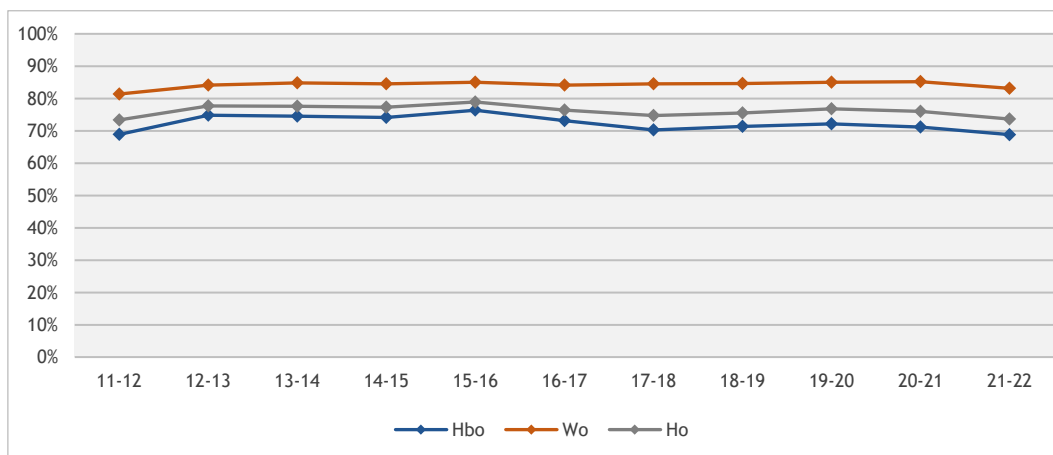
5.10 Studenttevredenheid

In het algemeen zijn studenten positief over hun opleiding en verandert er weinig in dit oordeel over de jaren heen. Figuur 5.40 laat zien dat van de ho-studenten gemiddeld tussen de 71 en 77 procent tevreden of zeer tevreden is over de opleiding (71% in 2021-2022). In het wo ligt dit percentage stevast iets hoger dan in het hbo: afgelopen jaar was in het wo ruim tachtig procent van de studenten (zeer) tevreden en in het hbo ruim 65 procent. Dit verschil van veertien procentpunt is vrij stabiel en fluctueert sinds 2010-2011 tussen de negen en vijftien procentpunt. Die fluctuatie wordt vooral veroorzaakt doordat hbo-studenten tussen 2012-2013 en 2015-2016 wat positiever oordeelden dan daarvoor en daarna. In het wo bleef het oordeel constanter. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond en eerstejaars oordelen het laatste jaar vaker (zeer) tevreden over hun opleiding dan hun vergelijkingsgroepen.

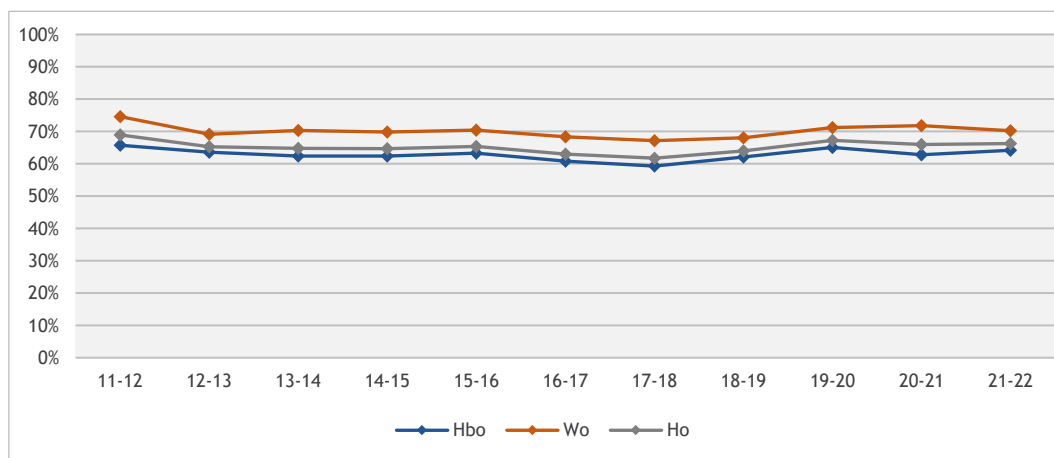
Figuur 5.40: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Ook over de inhoud van de opleiding zijn studenten over het algemeen te spreken (figuur 5.41). Ook hier ligt het gemiddelde van studenten die (zeer) tevreden zijn in het gehele hoger onderwijs al jaren tussen de 73 en 79 procent (74% in het laatste jaar) en ook hier zijn wo-studenten iets positiever dan hbo-studenten (het verschil fluctueert al jaren tussen de 9 en 14 ppnt.). Afgelopen jaar was 83 procent van de wo-studenten en 69 procent van de hbo-studenten (zeer) tevreden over de inhoud van hun opleiding. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, eerstejaars en studenten met ouders die bovenmodaal verdienen oordelen in het laatste jaar vaker (zeer) tevreden over de inhoud van hun opleiding dan hun vergelijkingsgroepen.

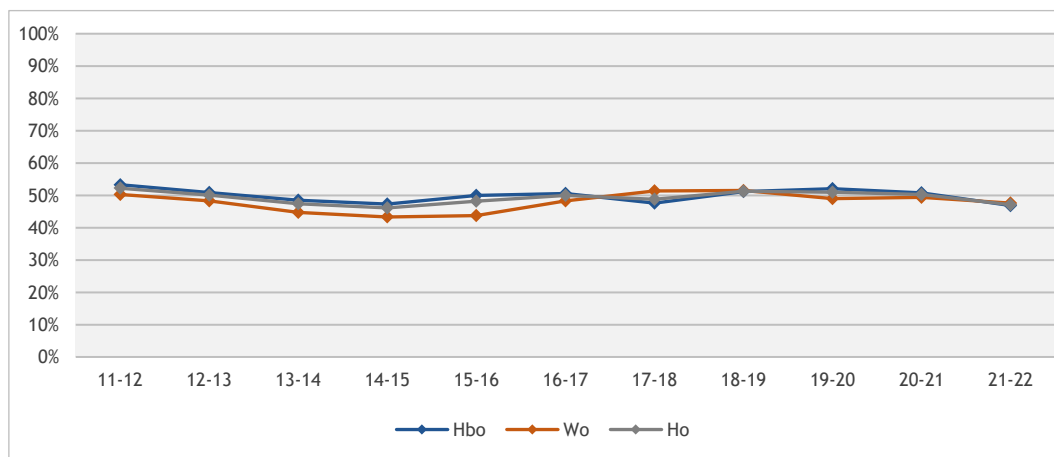
Figuur 5.41: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.42 laat zien dat tussen de 62 en 69 procent van de ho-studenten (zeer) positief oordeelt over hun docenten; ook hier zijn wo-studenten vaker (zeer) tevreden dan hbo-studenten (resp. 70 en 64%). In het laatste jaar zijn eerstejaars en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen vaker (zeer) tevreden over docenten dan hun vergelijkingsgroepen.

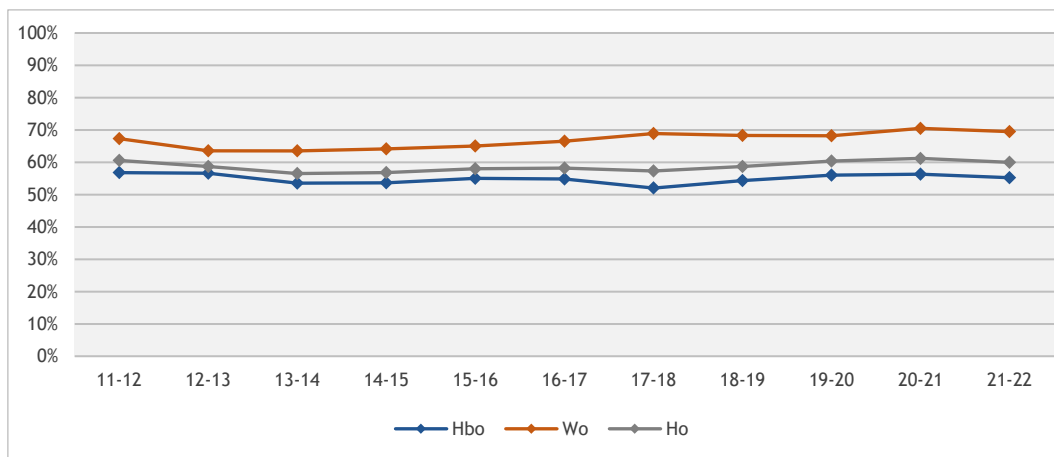
Figuur 5.42: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

De tevredenheid over studiebegeleiding van wo- en hbo-studenten ligt dicht bij elkaar, zoals te zien in figuur 5.43. Gemiddeld ligt het oordeel (zeer) tevreden over de jaren heen rond de vijftig procent in het ho. Dit aandeel is ten opzichte van vorig jaar iets gedaald (met 3 ppnt.). Het verschil tussen percentages hbo- en wo-studenten die (zeer) tevreden zijn over de studiebegeleiding bedraagt op zijn hoogst zes en op zijn minst net geen nul procentpunt. Studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, studenten waarvan de ouders een ho-opleiding hebben afgerond en eerstejaars vaker (zeer) tevreden over studiebegeleiding dan hun vergelijkingsgroepen.

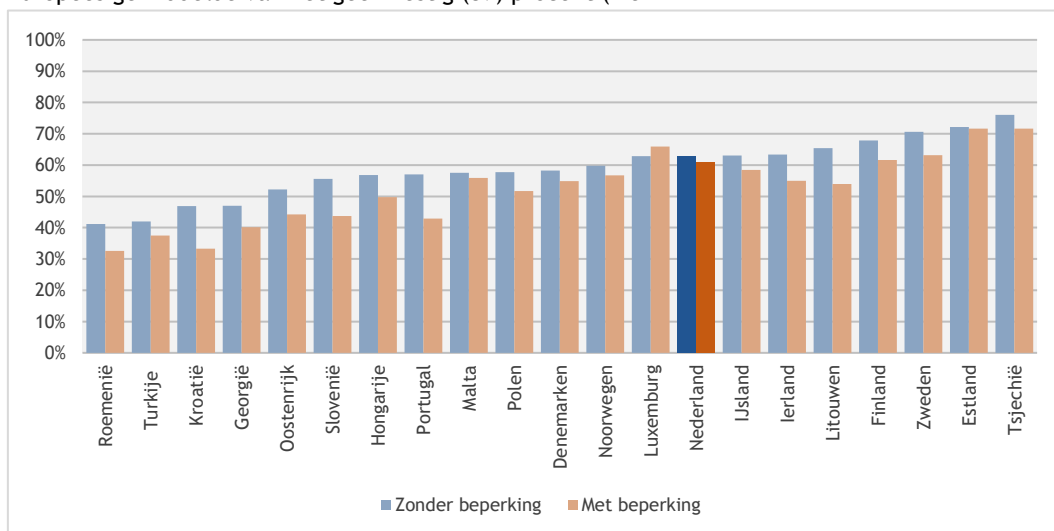
Figuur 5.43: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.44 laat zien dat het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie uitdagend is, over de jaren heen gezien redelijk stabiel is. Er zijn wat lichte stijgingen en dalingen te zien maar over het algemeen is ongeveer zestig procent van de ho-studenten (zeer) tevreden over de mate waarin de studie uitdagend is. Wo-studenten zijn over het algemeen nog iets vaker tevreden (69%) dan hbo-studenten (55%). In het laatste jaar blijken eerstejaars, uitwonenden en studenten waarvan de ouders boven modaal verdienen vaker (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie uitdagend is.

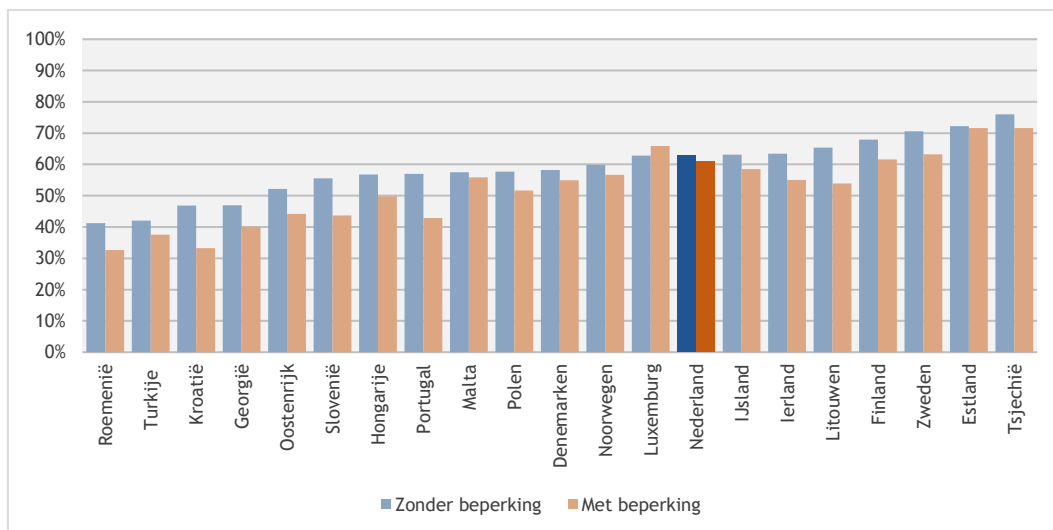
Figuur 5.44: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

In vergelijking met andere Europese studenten, zijn Nederlandse ho-studenten (zonder beperking) tevredener over hun 'study support services'; 63 procent van hen geeft aan tevreden te zijn, tegenover een Europees gemiddelde van net geen zestig (59) procent (zie

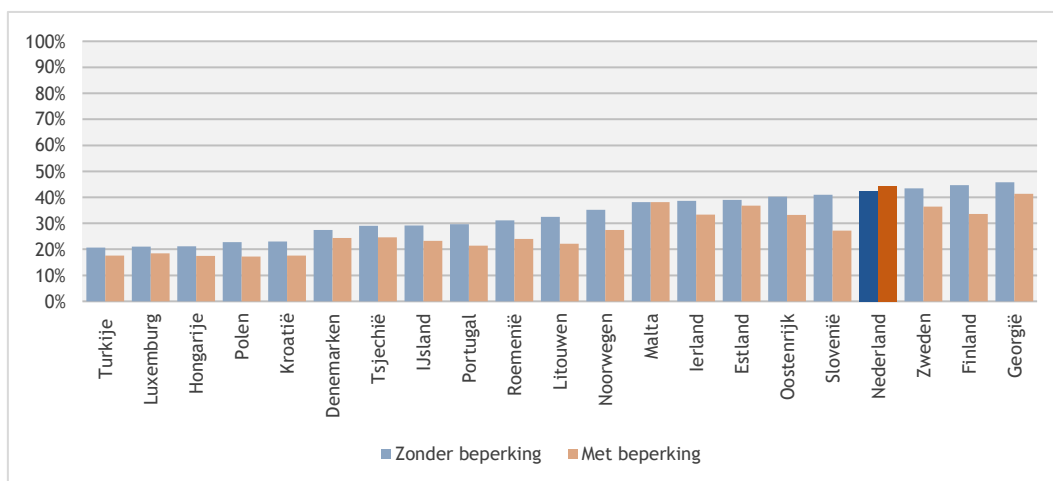
figuur 5.45).⁶¹ Een zelfde beeld zien we voor studenten mét een beperking; in Nederland is gemiddeld 61 procent tevreden, het Europees gemiddelde bedraagt 53 procent. Roemeense studenten (zonder beperking) zijn het minst vaak tevreden over hun ondersteuningsmogelijkheden, studenten uit Tsjechië (zonder beperking) het vaakst.

61 Bijvoorbeeld tutoring, (academisch) schrijven, schakelklassen en mentoring,

Figuur 5.45: Teverdenheid met study support services, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII)

Binnen het Eurostudent onderzoek is ook gevraagd naar tevredenheid van ho-studenten met de onderwijsvoorzieningen ('learning facilities').⁶² Figuur 5.46 laat zien dat Nederlandse studenten aanzienlijk vaker tevreden zijn met de onderwijsvoorzieningen dan hun Europese collega-studenten: 43 procent van de Nederlandse ho-studenten (zonder beperking) is hier tevreden mee, tegenover een Europees gemiddelde van 33 procent. Nederlandse ho-studenten mét een beperking zijn zelfs het vaakst van alle Europese studenten tevreden met hun onderwijsvoorzieningen: 44 procenten ten opzichte van een Europees gemiddelde van 28 procent. Turkse studenten (zonder beperking) zijn het minst vaak tevreden met hun onderwijsvoorzieningen, Georgische studenten (zonder beperking) zijn er het vaakst tevreden mee. Het verschil tussen studenten met en zonder beperking is in Nederland, vergeleken met andere landen, relatief klein.

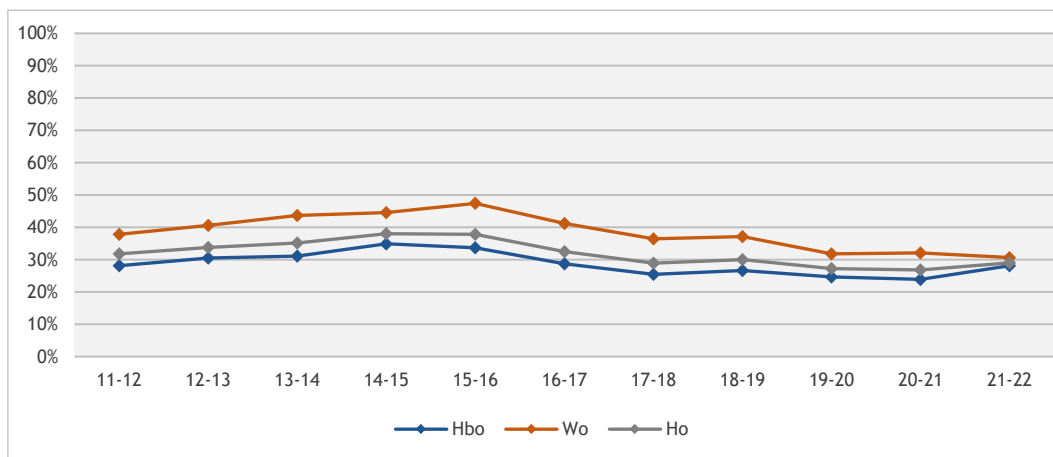
Figuur 5.46: Teverdenheid met learning facilities, internationale studenten met en zonder beperking (bron: Eurostudent VII)

5.11 Nevenactiviteiten en buitenlandervaring

Het aandeel studenten dat bestuurs- of vrijwilligerswerk verricht (bestuurslid van raden binnen de instelling of studentenorganisatie) daalde sinds studiejaar 2015-2016 tot en met vorig 2019-2020 en stabiliseerde hierna (figuur 5.47). Onder hbo-studenten is sprake van een toename sinds vorig jaar (4 ppnt.) van het aandeel studenten dat bestuurs- of vrijwilligerswerk verricht. Wo-studenten doen vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hbo-studenten (resp. 31% en 28%), maar het verschil tussen beide groepen wordt kleiner.

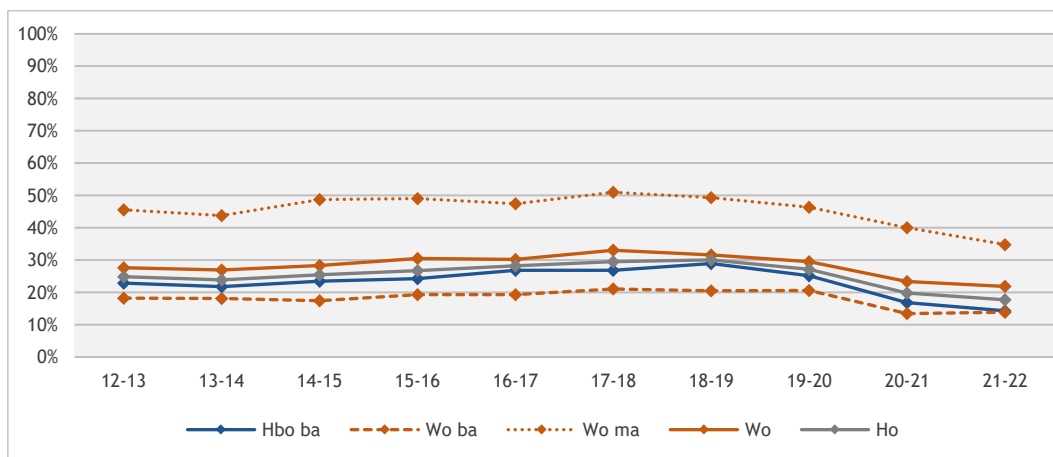
62 Bijvoorbeeld de bibliotheek, computerruimtes en werkplekken

Studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben, ouderejaars en uitwonenden verrichten vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hun directe vergelijkgroepen. Het percentage werkenden in de groep met nevenactiviteiten verschilt nauwelijks van de groep zonder nevenactiviteiten; het is zelfs iets hoger. Wel besteden degenen met nevenactiviteiten iets minder tijd aan betaalde arbeid. Studenten met nevenactiviteiten geven niet meer of minder vaak dan studenten zonder nevenactiviteiten aan dat werken voor hen noodzakelijk is om te voorzien in het levensonderhoud of om de studie te betalen.

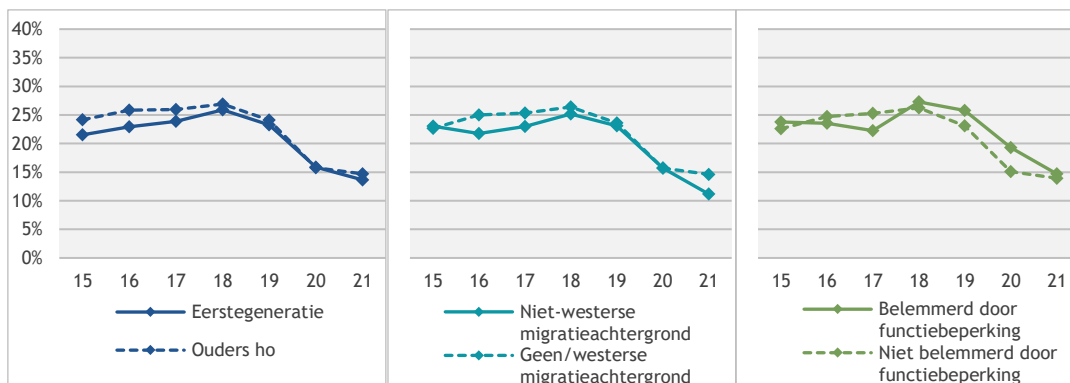
Figuur 5.47: Voltijd bachelorstudenten (%) die bestuurswerk/vrijwilligerswerk verrichten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Figuur 5.48 laat zien dat het afgelopen jaar iets minder dan een vijfde (18%) van de voltijd studenten (zowel bachelor als master) in Nederland een studiegerelateerde buitenlandervaring heeft opgedaan. Ten opzichte van vorig jaar is dit aandeel gedaald met twee procentpunt; deze daling is te zien bij vrijwel alle groepen studenten (wo-bachelor bleef stabiel). Masterstudenten verblijven nog steeds vaker in het buitenland dan bachelorstudenten; daar zien we dan ook het grootste aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (35%; vorig jaar was dit nog 40%). In voorgaande jaren hadden hbo-bachelorstudenten iets vaker een studiegerelateerde buitenlandervaring dan wo-bachelorsstudenten. Dit jaar is dat voor beide groepen veertien procent. Verder is het zo dat ouderejaars deze ervaring (vanzelfsprekend) vaker hebben dan eerstejaars en uitwonende studenten vaker dan thuiswonende studenten.

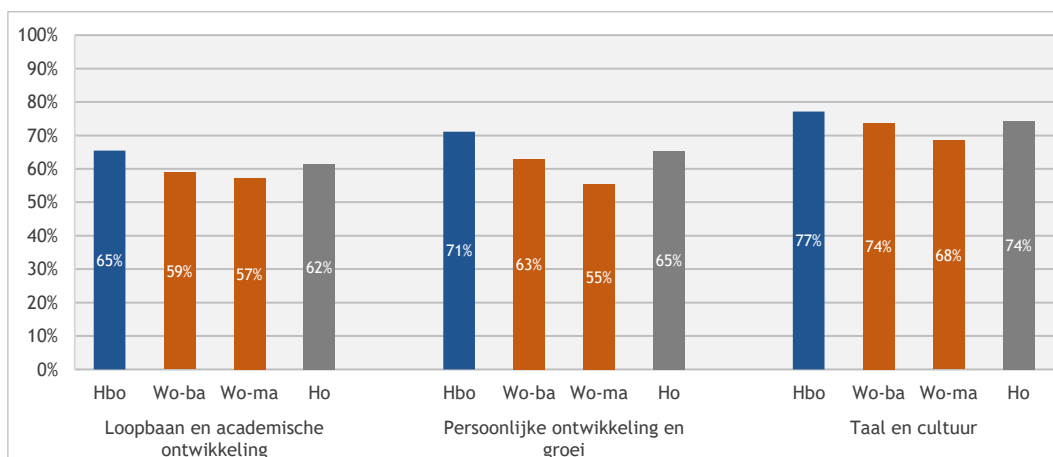
Figuur 5.48: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

Figuur 5.49 laat de studiegerelateerde buitenlandervaring uitgesplitst naar drie verschillende vergelijkgroepen zien. We zien dat de verschillen tussen de respectievelijke vergelijkgroepen in de figuur klein zijn. Deze verschillen zijn, gecontroleerd voor de andere achtergrondvariabelen (zoals getoetst bij figuur 5.48), bovendien niet significant.

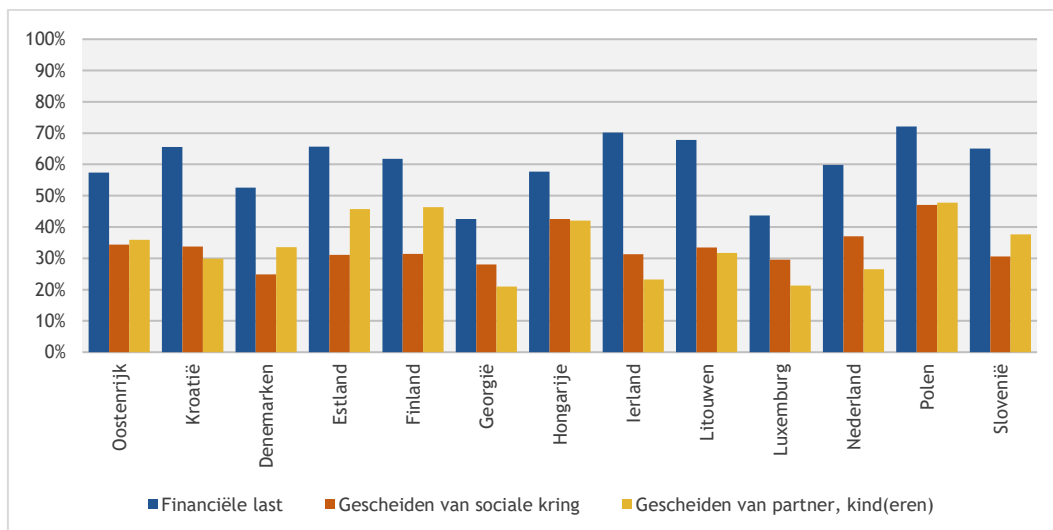
Figuur 5.49 Buitenlandervaring van eerstegeneratiestudenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking in vergelijking met referentiegroep (voltijd bachelor- en masterstudenten) (bron: Studentenmonitor 2015-2022)

Studenten kunnen verschillende redenen hebben om een studiegerelateerde ervaring op te doen in het buitenland; voor studenten is ervaring opdoen met een andere taal en cultuur verreweg (74%) het belangrijkste motief, gevolgd door persoonlijke ontwikkeling en groei (65%). Daarnaast vindt ruim zestig (62) procent van de studenten een buitenlandverblijf van belang voor hun loopbaan en academische ontwikkeling (figuur 5.50). Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, vrouwen en uitwonende studenten noemen loopbaan en academische ontwikkeling significant vaker als motief hun directe vergelijkingsgroepen. Persoonlijke groei en ontwikkeling wordt juist vaker genoemd door hbo-studenten dan door wo-studenten (bachelor en master) en vaker door studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, vrouwen en eerstejaars dan hun vergelijkingsgroepen. Op het motief taal en cultuur verschillen hbo-studenten alleen van wo-masterstudenten; dit motief wordt op ook vaker door vrouwen genoemd dan mannen.

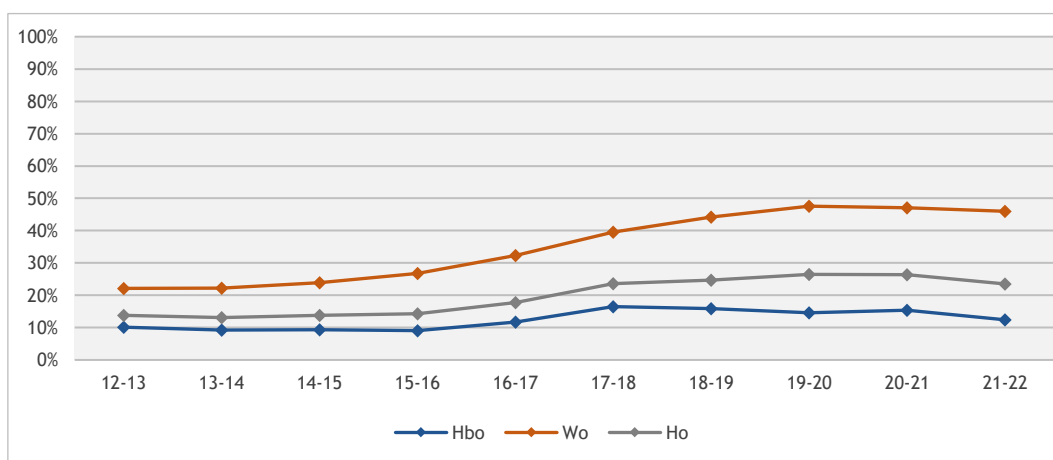
Figuur 5.50: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

Figuur 5.51 gaat in op belemmeringen die Europese ho-studenten ervaren om in het buitenland te gaan studeren. In deze figuur zijn slechts dertien in plaats van 21 landen opgenomen, omdat de microdata niet voor alle landen beschikbaar zijn. We zien dat zestig procent van de Nederlandse studenten de financiële last als een groot obstakel ervaart om in het buitenland te studeren; dat komt overeen met het Europese gemiddelde. In totaal 37 procent van de Nederlandse studenten geeft aan het gescheiden zijn van de sociale kring als groot obstakel te ervaren en 27 procent ervaart het gescheiden zijn van partner en/of kind als een belemmering om naar het buitenland te gaan (gemiddelden van alle Eurostudentlanden resp. 33 en 34%).

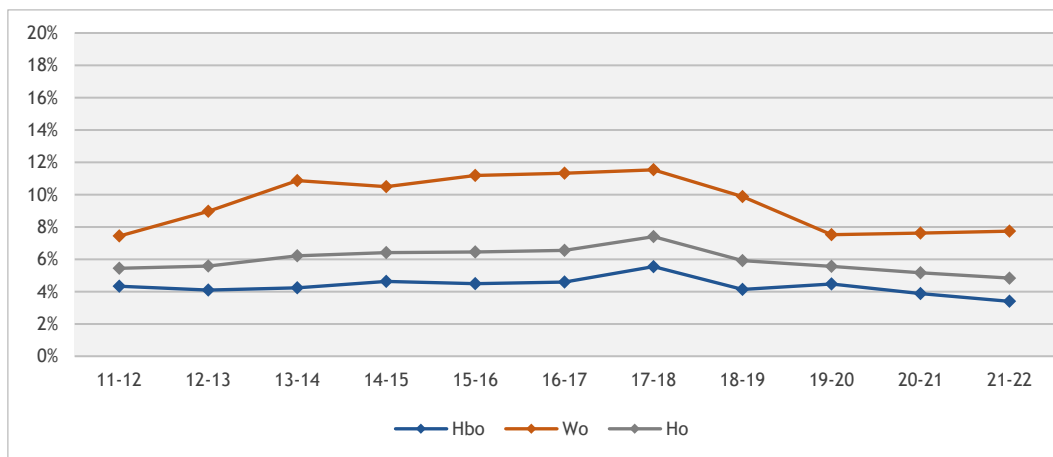
Figuur 5.51: Belemmeringen om in buitenland te studeren (% dat de aspecten als een (groot) obstakel ervaart) (bron: Eurostudent VII microdata)

Tot 2019-2020 zagen we dat steeds meer studenten een studie volgden in een andere taal dan het Nederlands (figuur 5.52). Hier lijkt verandering in te zijn gekomen: zowel in het hbo als het wo is na een stabilisatie vorig jaar nu een (lichte) afname te zien in het aandeel studenten dat aangeeft de opleiding in niet-Nederlandse taal te volgen. In het laatste jaar is het zo dat studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben, mannen, ouderejaars en uitwonenden vaker een opleiding volgen in een andere taal dan Nederlands dan hun vergelijkingsgroepen.

Figuur 5.52: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

Vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma, zoals figuur 5.53 laat zien. Meer studenten uit het wo dan uit het hbo volgen een honoursprogramma (resp. 8% en 3%). Dit is nagenoeg vergelijkbaar met voorgaand jaar. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben en vrouwen volgen vaker een honoursprogramma dan hun directe vergelijkingsgroepen (in het laatste jaar).

Figuur 5.53: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

5.12 Samenvatting

Door in te gaan op zaken als studieachterstand, bachelorrendementen, studievoortgang, kwaliteit en excellentie krijgen we in dit hoofdstuk het studieproces van (voltijd bachelor)studenten in kaart. Verschillen tussen groepen (hbo of wo, of naar achtergrondkenmerken) worden (indien significant) belicht. Ook factoren die een rol spelen bij de studievoortgang zoals motivatie van de student, tijdbesteding en het verrichten van betaald werk namen we mee.

Voor de meeste analyses gebruikten we de Studentenmonitor hoger onderwijs (studiejaren 2010-2011 tot en met 2021-2022), met enkele aanvullingen vanuit de CBS microdata. Daarnaast zijn de bevindingen in Europees perspectief geplaatst met behulp van de resultaten van Eurostudent VII. Voor de (waargenomen) kwaliteit van de opleidingen (studenttevredenheid) is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor hoger onderwijs, die ook vergelijkbare vragen over tevredenheid bevat. De rendementscijfers zijn afkomstig uit het 1cHO (met toepassing van de definities van de UNL en de VH). Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses, tenzij anders vermeld. Deze laatste paragraaf vat de belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk samen aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt en hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Ruim driekwart van de eerstejaars loopt, naar eigen inschatting, op of voor op *op schema* en iets minder dan zeventig procent van de eerstejaars loopt op of voor op *de eigen ambities*. Zo'n veertig procent van de bachelorstudenten heeft (naar eigen zeggen) een studieachterstand, net als vorig jaar; ruim dertig procent van deze studenten wordt daadwerkelijk aangesproken op die studieachterstand. Wo-studenten, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, mannen en studenten met ouders met een laag inkomen hebben iets vaker een studieachterstand dan hun directe vergelijkgroep en worden hier ook vaker op aangesproken. Ouderejaars en uitwonenden hebben eveneens vaker een studieachterstand, maar worden hier niet vaker op aangesproken dan eerstejaars en thuiswonende studenten.

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen en verbetert de studievoortgang van studenten?

De bachelorrendementen in het hbo en wo zijn al jaren redelijk stabiel: in het hbo haalt al jaren de helft van de studenten binnen vijf jaar een diploma, in het wo haalt ruim driekwart binnen vier jaar een diploma. Hbo-studenten met een vwo-vooropleiding kennen het hoogste rendement, studenten met een mbo-vooropleiding (nog net) het laagste. Overigens laten multivariate analyses zien dat het verschil tussen studenten met een havo- en mbo-achtergrond nog maar klein zijn. Daarnaast zien we een relatie met het ouderlijk inkomen: is dit hoger, dan studeren die studenten sneller af. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond laten lagere rendementen zien. De grootste voorspeller is geslacht: mannen doen het veel slechter dan vrouwen. De hier genoemde studentkenmerken versterken elkaar.

Studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk kennen (zowel in het hbo als het wo) een lager bachelorrendement dan studenten zonder of met een niet-westerse migratieachtergrond. Als we kijken naar de studievoortgang (behaalde studiepunten ten opzichte van verbruikte studieduur), zien we dat deze in 2021-2022 gemiddeld op 84 procent lag; een lichte daling ten opzichte van voorgaand jaar.

Kijkend naar de studieprogressie (zowel gelet op behaalde studiepunten als eigen inschatting) en rendementen, valt steeds op dat met name studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerstegeneratiestudenten en mannen hier een problematischer beeld laten zien dan hun directe vergelijkingsgroepen. Uiteraard kennen deze kenmerken een overlap. Het houdt daarom ook in dat studenten met een combinatie van deze kenmerken het extra moeilijk hebben; hun studievoortgang is slechter en zij doen langer over de studie. De studievoortgang van wo-studenten ligt in 2021-2022 voor alle groepen wo-studenten hoger dan die van hbo-studenten; dit is voor vrijwel alle groepen zo sinds 2019-2020. Van de Nederlandse studenten is een op de vijf tevreden met de ondersteuning van hun ho-instelling bij het vinden van een goede balans tussen opleiding en werk; dit komt overeen met het gemiddelde van alle Eurostudentlanden.

Verandert de inzet en motivatie van studenten?

Ruim veertig procent van de voltijd bachelorstudenten geeft aan zich bovengemiddeld in te zetten voor de studie. Dat percentage ligt iets hoger in het wo dan in het hbo, en is in het hbo iets gedaald ten opzichte van voorgaand jaar. De groep studenten met een lage motivatie is vorig jaar iets kleiner geworden: het wo kent meer hoog gemotiveerde studenten dan het hbo.

Hoe ontwikkelt zich de tijdbesteding aan de studie en de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

In 2021-2022 besteden ho bachelorstudenten gemiddeld zo'n 34 uur aan studie, een afname van ruim een half uur ten opzichte van het voorgaande jaar. Hbo-studenten besteden gemiddeld een uur meer aan hun studie dan wo-studenten: vorig jaar was dit nog juist een half uur minder. Anders dan vorig jaar, besteden hbo-studenten nu weer minder tijd aan zelfstudie (bijna 16 uur) dan aan contacturen (ruim 19 uur). Wo-studenten besteden juist meer tijd aan zelfstudie dan aan contactonderwijs (resp. 19,3 en 14,5 uur). In het wo en het hbo nam het aantal zelfstudie-uren af en het aantal contacturen toe. De hoeveelheid contacttijd van Nederlandse (voltijd)studenten komt overeen met het Europees gemiddelde, aan zelfstudie besteden Nederlandse studenten iets meer tijd dan het gemiddelde van alle Eurostudentlanden. Eerstejaars, studenten met ouders met een laag inkomen, mannen en thuiswonenden besteden meer tijd aan hun studie dan hun directe vergelijkingsgroepen. Het aantal eerstejaars dat daadwerkelijk twaalf uur contacttijd volgt (een minimum dat een aantal jaren geleden werd afgesproken), was vorig jaar gedaald; dit jaar is er weer een stijging te zien.

Verandert het aandeel werkende studenten, hun aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten en wat is de motivatie voor eerstejaarsstudenten om te werken naast de studie?

Ruim driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie; iets dat vaker geldt voor hbo-studenten dan voor wo-studenten (resp. 80 en 71%). Het aandeel *studenten met een bijbaan* neemt sinds 2019-2020 toe. Hbo-studenten afkomstig uit het vwo of van de havo, vrouwen, studenten met een Nederlandse of westerse achtergrond, thuiswonenden en studenten waarvan de ouders bovenmodaal verdienen werken relatief vaker dan hun directe vergelijkingsgroep. Nederlandse studenten werken overigens iets vaker naast hun studie ten opzichte van het Europees gemiddelde, maar besteden minder uren per week aan hun betaalde baan: zij werken gemiddeld zo'n 13,5 uur per week (sinds 2014-2015 tot vorig jaar besteden studenten gestaag iets meer tijd aan hun (bij)baan).

Hbo-studenten uit de sector overstijgende studies besteden de meeste uur per week aan hun bijbaan; in het wo zijn dat studenten Rechten, Gedrag & Maatschappij en eveneens diegenen met een sectoroverstijgende studie. Hbo-studenten uit de sectoren Taal & Cultuur, Onderwijs en Landbouw werken de minste uren per week; in het wo zijn dat de studenten Onderwijs, Landbouw en Techniek. De meeste hbo-studenten die een bijbaan hebben, werken tussen de tien en zestien uur per week (39%), in het wo werken de meesten minder dan tien uur per week (43%).

Ten opzichte van vorig jaar geeft een groter deel (33%) van de studenten die meer dan zestien uur per week werken aan minder tijd te hebben voor de studie en daardoor *lagere studieresultaten* te behalen. Studenten zonder baan, met een baan van minder dan tien uur per week en met een baan van tussen de tien en zestien uur kennen, net als in de meeste voorgaande jaren, de *hoogste studievoortgang*.

Nadere analyse toont aan dat de tijd die studenten aan de studie besteden, positief van invloed is op de *studievoortgang* en de tijdbesteding aan werk (iets sterker) negatief; dit zijn kleine maar significante effecten. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, eerste generatiestudenten, studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen en uitwonenden werken meer uren dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

Voor eerstejaarsstudenten is de voornaamste *reden* om te werken naast de studie (net als voorgaande jaren) het bekostigen van extra uitgaven (68%). Ruim vijftig procent werkt om werkervaring op te doen en eveneens de helft werkt om in levensonderhoud te voorzien. Ruim dertig procent werkt omdat het werk interessant is. Ruim een kwart van de studenten werkt om de studie te kunnen betalen, iets minder dan vijf procent werkt om anderen te ondersteunen. De motieven om te werken zijn, op enkele uitzonderingen in 2015-2016 en 2019-2020 na redelijk stabiel.

Verbeterd de kwaliteit van de opleiding volgens studenten?

Tevredenheid over de opleiding, inhoud van de opleiding, docenten en begeleiding zijn ook dit jaar uit de Studentenmonitordata gehaald, evenals het oordeel over hoe uitdagend de opleiding is. Ruim tachtig procent van de studenten uit het wo en 66 procent van de studenten uit het hbo is (zeer) tevreden over de opleiding. 83 procent van de wo-studenten en 69 procent van de hbo-studenten is (zeer) tevreden over de *inhoud* van hun opleiding. Tussen de 62 en 69 procent van de ho-studenten oordeelt (zeer) positief over hun *docenten*; ook hier zijn wo-studenten vaker (zeer) tevreden dan hbo-studenten (resp. 70% en 64%). Gemiddeld ligt het oordeel (zeer) tevreden over de *studiebegeleiding* over de jaren heen rond de vijftig procent in het ho. Daarnaast zijn wo-studenten over het algemeen nog iets meer tevreden (69%) dan hbo-studenten (55%) wanneer het gaat over de mate waarin de studie *uitdagend* is.

Ruim veertig procent van de Nederlandse studenten is tevreden met de onderwijsvoorzieningen: Europees gezien is ruim dertig procent hier tevreden mee. Nederlandse ho-studenten mét een beperking zijn zelfs het vaakst van alle Europese studenten tevreden met hun leerfaciliteiten (44% t.o.v. het gemiddelde van alle Eurostudentlanden van 28%).

Hoe ontwikkelt het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring en een studiegerelateerde buitenlandervaring zich, ook gelet op achtergrondkenmerken?

Wo-studenten doen vaker bestuurs- of vrijwilligerswerk dan hbo-studenten (resp. 31% en 28%), maar het verschil tussen beide groepen wordt steeds kleiner. Het aandeel studenten dat bestuurswerk of vrijwilligerswerk verricht daalde sinds studiejaar 2015-2016 tot en met vorig 2019-2020 en stabiliseerde vervolgens. Ouderejaars, uitwonende studenten en studenten waarvan de ouders hoogopgeleid zijn verrichten vaker bestuurswerk dan hun directe vergelijkingsgroepen.

Iets minder dan een vijfde van de voltijd studenten (bachelor en master) in Nederland heeft in 2020-2021 een studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan; onder alle groepen is dit aandeel gedaald. Master-studenten verblijven nog steeds vaker in het buitenland dan bachelorstudenten.

Voor bijna drie kwart van de bachelor- en masterstudenten is ervaring opdoen met een andere taal en cultuur de belangrijkste reden om naar het buitenland te gaan (74%), gevolgd door de motieven persoonlijke ontwikkeling & groei (65%) en goed voor loopbaan en academische ontwikkeling (62%). Als obstakel voor een buitenlandervaring, geven Nederlandse studenten het vaakst de financiële last op (60%, ook het gemiddelde van alle Eurostudentlanden). Daarnaast geeft een deel het gescheiden zijn van de sociale kring en het gescheiden zijn van partner en/of kind als obstakel om naar het buitenland te gaan op (resp. 37 en 27%, gemiddelde van alle Eurostudentlanden is resp. 33 en 34%).

Verandert de deelname aan excellentietrajecten (honoursprogramma's)?

Vijf procent van de studenten volgt een honoursprogramma: in het wo zijn dat er iets meer dan in het hbo. Vrouwen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en niet-eerstegeneratiestudenten volgen relatief vaker een honoursprogramma dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Tot 2019-2020 zagen we dat steeds meer studenten een studie volgden in een andere taal dan het Nederlands. Hier lijkt verandering in te zijn gekomen: zowel in het hbo als het wo is na een stabilisatie vorig jaar nu een (lichte) afname te zien in het aandeel studenten dat aangeeft de opleiding in niet-Nederlandse taal te volgen. Niet-eerstegeneratiestudenten, mannen, ouderejaars en uitwonenden vaker een studie in een andere taal volgen dan studenten uit hun directe vergelijkingsgroepen.

6 Studeren onder bijzondere omstandigheden

Clarie Ramakers

6.1 Inleiding

Het streven naar toegankelijk en inclusief onderwijs houdt onder meer in dat studenten met een ondersteunings-behoefte optimaal aan het studieproces kunnen deelnemen. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de positie van deze studenten binnen het hoger onderwijs, hoe zij zich redden, hoe zij hun leeromgeving ervaren en of de voorzieningen die er voor hen zijn ertoe bijdragen dat ze de kans krijgen zich te ontwikkelen.

Als studenten fysieke of mentale problemen hebben, kan dat van invloed zijn op de studievoortgang. Studenten met een lichamelijke beperking kunnen belemmeringen ervaren bij het volgen van onderwijs omdat bijvoorbeeld de gebouwen niet goed toegankelijk zijn of er geen hulpmiddelen aanwezig zijn. Andere functiebeperkingen kunnen leiden tot cognitieve problemen die het leren en of het verwerken van taal en lesstof bemoeilijken. En psychische aandoeningen zijn weer vaker van invloed op het concentratie-vermogen van studenten. Studenten met functiebeperkingen kunnen niet alleen belemmeringen bij hun studie ervaren door de beperking zelf en de ongemakken die daaruit voortkomen, maar ook door gemis aan de juiste ondersteunende faciliteiten op de onderwijsinstelling. Duidelijke communicatie over deze voorzieningen door studieadviseurs en studentdecanen is voor deze studenten erg belangrijk.

Naast de groep studenten met functiebeperkingen is het belangrijk om aandacht te hebben voor het studieproces van studenten die onder bijzondere omstandigheden een studie volgen. Deze bijzondere omstandigheden hebben meestal geen directe relatie met fysieke of cognitieve leer- en concentratie-vermogens, maar kunnen wel van invloed zijn op de studievoortgang. Jonge mantelzorgers bijvoorbeeld zijn jongeren die een chronische zieke of gehandicapte ouder, broer of zus verzorgen. Deze situatie kan een grote impact hebben op hun persoonlijke ontwikkeling, gezondheid en studievoortgang. Zes procent van de jongeren tot 25 jaar in Nederland verlenen structurele mantelzorg voor meerdere uren per week. Jonge mantelzorgers kunnen als zij studievertraging oplopen een beroep doen op het profileringsfonds van de onderwijsinstelling voor financiële tegemoetkoming daarvoor; dat geldt ook voor studenten die studievertraging oplopen door andere problematische omstandigheden. Deze studenten kunnen ook via de studieadviseur ondersteuning krijgen om studievertraging te voorkomen. Andere bijzondere omstandigheden die de studievoortgang kunnen bemoeilijken zijn bijvoorbeeld woon- en leefproblemen, relatieproblemen, echtscheiding/overlijden van ouders en verslavingsproblemen.

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de studievoortgang van twee groepen studenten:

- studenten met fysieke en/of mentale functiebeperkingen en;
- studenten die onder bijzondere omstandigheden studeren.

Wij brengen van beide groepen het studieproces in beeld. Bij de eerstgenoemde groep is alleen gekeken naar de student die vanwege zijn of haar functiebeperking belemmeringen ervaart bij het volgen van zijn studie. Deze groep bevat veertien procent van de totale onderzoekspopulatie.⁶³ Dit is vergelijkbaar met 2021. Studenten die géén belemmeringen ervaren door hun functiebeperking, zijn in de analyses buiten beschouwing gelaten. In de tweede groep studenten onderscheiden wij drie subgroepen: (1) studenten met zorgtaken voor kinderen en (2) studenten met mantelzorgtaken. Alle andere bijzondere omstandigheden zijn samengebracht onder één noemer, te weten (3) 'overige omstandigheden'.

63 Binnen de groep met een functiebeperking voelt zich 37 procent hierdoor belemmerd bij hun studie (zie tabel 6.2).

6.2 Bijzondere groepen in voorgaande en huidige monitor

Tot 2020 werd het studieproces van een drietal groepen studenten besproken in een afzonderlijke paragraaf met als titel 'studentenwelzijn'. Het ging om studenten met een functiebeperking, met zorgtaken voor kinderen of mantelzorgtaken. Voor deze drie aandachtsgroepen werd onderzocht in hoeverre zij zich belemmerd voelden in hun studie. Daarbij werd ook nagegaan van welke voorzieningen zij gebruikmaakten en hoe zij die beoordeelden.

Vanaf 2020 wordt een apart hoofdstuk gewijd aan deze kwetsbare groepen. De reden hiervan is dat er meerdere groepen onderscheiden konden worden op basis van de bijzondere omstandigheden waaronder zij studeren. Er is opnieuw gevraagd naar functiebeperkingen, zorgtaken voor kinderen en mantelzorgtaken, maar ook naar bijzondere c.q. problematische omstandigheden zoals echtscheiding van ouders, verslaving, overlijden van ouders/naaste familieleden, woon-/leefproblemen, zwangerschap en bevalling. Dit betekent dat we in de huidige monitor van 2022 wederom de studievoortgang in kaart brengen van al die studenten die onder deze bijzondere omstandigheden studeren.

Zoals hiervoor al is gezegd, maken wij in dit hoofdstuk onderscheid tussen de groep studenten die in een bijzondere omstandigheid verkeren vanwege een fysieke of mentale beperking en de groep met problemen in de persoonlijke levenssfeer. Studenten met de zorg voor kinderen en of mantelzorgtaken vallen nu onder deze laatstgenoemde groep. Deze groep bestaat dus uit studenten die problemen ervaren op verschillende levensgebieden of te maken hebben gehad met ingrijpende gebeurtenissen in het leven, ook wel *major or important life-events* genoemd. De groepen studenten met functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden worden steeds vergeleken met de groep die geen beperking heeft of in een bijzondere omstandigheid verkeert, de zogenaamde referentiegroep.

6.3 Vraagstelling

De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord voor de bijzondere groepen:

- a) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met functiebeperkingen af, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn deze studenten over de voorzieningen?
- b) In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten af die onder bijzondere c.q. problematische omstandigheden studeren, maakt deze groep gebruik van beschikbare voorzieningen en hoe tevreden zijn zij over deze voorzieningen?
- c) In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

6.4 Data en definities

Studentenmonitor

In de Studentenmonitor hoger onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de Monitor beleidsmaatregelen 2020-2021, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor met elkaar vergeleken. De resultaten van de studenten met bijzondere omstandigheden kunnen alleen vergeleken worden met die van vorige drie metingen. In de zomer van elke meting vindt het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. De resultaten van de Studentenmonitor 2021 zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. De gegevens zijn gewogen naar geslacht, type en soort hoger onderwijs en sectoropleiding eerste jaar.

In dit hoofdstuk zijn zowel bachelor- als masterstudenten meegenomen. De volgende (ongewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 6.1). Let op: voorheen werd het *kalenderjaar* van de Studentenmonitor aangegeven in de tabellen en figuren, vanaf dit jaar wordt het *studiejaar* gebruikt (zoals ook bij andere bronnen).

Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs

	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	Alle jaren
Hbo	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	7.570	4.082	4.535	2.568	70.442
Wo	7.864	8.925	6.939	9.102	6.116	7.231	8.494	7.562	10.974	12.683	7.205	105.870
Ho	11.823	16.329	13.110	15.143	11.355	14.310	15.412	15.132	15.056	17.218	9.773	176.312

Bachelor- en masterstudenten (voltijd); bij analyses is een weegfactor toegepast (bron: Studentenmonitor 2010-2021)

Een aantal van de getoonde indicatoren is bevraagd in de vorm van een Likertschaal (score 1-5). In de figuren zijn doorgaans percentages weergegeven: dit is in de meeste gevallen het percentage van de groep die een score van 4 of 5 invulde. De significantietoetsen zijn in die gevallen wel allemaal gebaseerd op de Likertschalen (oorspronkelijke scores) dus niet op de percentages.

Studieachterstand en studievoortgang

In dit hoofdstuk worden twee begrippen gebruikt om na te gaan of studenten op schema lopen. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema liggen ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van hun eigen ambities. Dit wordt aangeduid met studieachterstand. Ten tweede wordt in dit hoofdstuk ingegaan op studievoortgang. Deze is berekend op basis van het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is, gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt. Tevens is in dit hoofdstuk voor een aantal indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is getoetst of verschillen significant zijn.

Studie-inzet

Studie-inzet is gebaseerd op een serie stellingen in de Studentenmonitor over dit thema. Studenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre onderstaande stellingen op hen van toepassing zijn. Voor de cursief weergegeven items geldt dat de scores worden omgezet (1=5, 2=4, 4=2, 5=1) om de inhoud eenduidig te maken. Het gaat om de volgende stellingen:

- Ik gebruik alle beschikbare tijd zoveel mogelijk om snel af te studeren
- Ik probeer steeds een zo hoog mogelijk cijfer te halen
- *Ik vind het moeilijk om zelfstandig mijn studie te plannen*
- *Mijn bezigheden buiten mijn studie verhinderen mij volledig op te gaan in mijn studie*
- *Waarom zou ik de studie sneller afronden dan nodig is, het is de mooiste tijd van mijn leven*
- *Ik kan alleen bij vlagen goed studeren*
- Ik ben tevreden over de studieprestaties die ik tot nu toe heb geleverd
- *Ik vind het moeilijk me in te spannen voor oninteressante studieonderdelen*
- *Ik heb de neiging verplichtingen uit te stellen*
- Mijn zelfdiscipline is goed
- *Ik zou eigenlijk meer tijd moeten besteden aan mijn studie*

Voor elke respondent wordt een gemiddelde score berekend voor 'inzet' op basis van de voorgaande elf stellingen. Het gemiddelde ligt rond de 3,5; studenten die hoger dan 3,5 scoren worden ingedeeld in de categorie 'inzet bovengemiddeld'.

6.5 Bijzondere groepen studenten

Zoals gezegd is sinds 2019 voor het eerst een uitgebreidere groepsindeling gemaakt van studenten die onder bijzondere omstandigheden een opleiding volgen. Naast functiebeperking, zorg voor kinderen en mantelzorgtaken is ook gekeken naar bijzondere of problematische omstandigheden (echtscheiding ouders, overlijden van familieleden, verslaving, woon-/leefproblemen, relatieproblemen en zwangerschap/bevalling. Deze groepsindeling in de Studentenmonitor staat in tabel 6.2. Hieruit valt af te lezen dat 57 procent van de studenten tijdens de studie te maken heeft (gehad) met een functiebeperking en/of belast is met één of meerdere bijzondere omstandigheden in de persoonlijke sfeer.

Een functiebeperking komt het vaakst voor: 38 procent heeft in 2021-2022 een fysieke of mentale functiebeperking. Na functiebeperking komen relatieproblemen (12%), woon-/leefproblemen (10%) en ziekte/overlijden van een familielid (8%) het vaakst voor. Zes procent van de studenten is belast met mantelzorgtaken. In vergelijking met de vorige meting is de groep met een functiebeperking wat groter geworden (drie procentpunten).

Tabel 6.2: Bijzondere groepen studenten: functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden in afgelopen 12 maanden (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

	18-19			19-20			20-21			21-22		
	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie	n	%	% Last bij studie
Functiebeperking	4.583	31%	35%	4.549	32%	36%	5.690	35%	39%	3.397	38%	37%
(Mantel)zorgtaken	866	6%	31%	839	6%	32%	934	7%	29%	539	6%	36%
Zorg voor kinderen	208	1%	47%	299	2%	53%	280	2%	57%	125	1%	54%
Topspporter met A-status	10	0%	-	7	0%	-	9	0%	-	2	0%	-
Echtscheiding ouders	419	3%	39%	357	2%	40%	429	2%	47%	278	3%	43%
Problemen aanpassen Nederland	275	2%	45%	546	3%	42%	414	3%	51%	167	1%	53%
Relatieproblemen	1.729	11%	47%	1.757	11%	45%	1.920	11%	50%	1.178	12%	52%
Woon- /leefproblemen	1.166	8%	57%	1.405	9%	53%	1.595	9%	60%	888	10%	60%
Verslaving	296	2%	51%	316	2%	57%	408	3%	54%	213	3%	67%
Ziekte/overlijden	1.294	8%	51%	1.195	8%	46%	1.374	8%	56%	742	8%	50%
Zwangerschap/bevalling	82	1%	-	90	1%	-	70	0%	-	41	0%	-
Transitie/genderexpressie	41	0%	-	49	0%	-	117	1%	-	77	1%	-
Andere omstandigheden	1.079	7%	66%	1.402	10%	62%	1.713	10%	70%	891	10%	68%
Geen aandachtsgroep (=ref)	7.451	50%		7.092	47%		7.950	45%		4.382	43%	

Ervaren hinder (last) bij studie

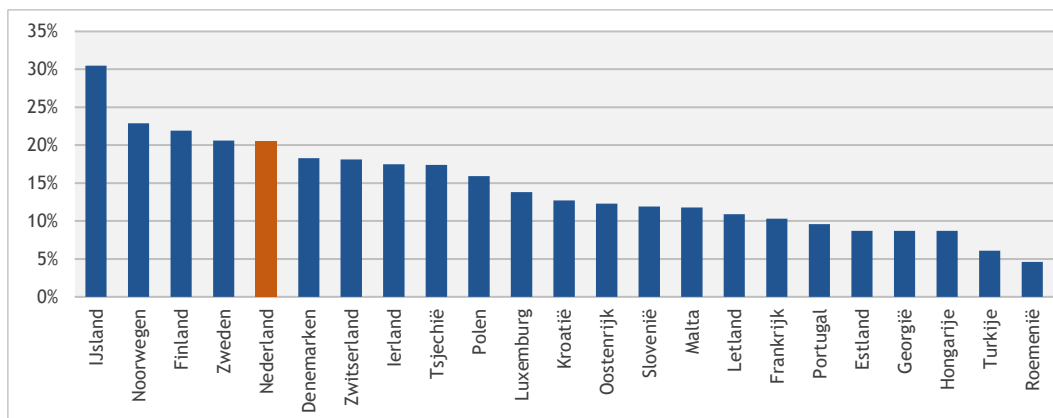
Welke bijzondere omstandigheden zorgen voor de grootste belemmering bij het volgen van een opleiding? Met andere woorden: welke student is het meest kwetsbaar? We zien in tabel 6.2 dat vooral studenten met een verslavingsprobleem last ondervinden in hun studie (67%), gevolgd door studenten met woon en leefproblemen (60%). Ook studenten met zorg voor kinderen ervaren belemmeringen bij het studeren: 54 procent ervaart hiervan hinder bij zijn of haar studie.

Overlap

Er is sprake van een overlap tussen de groepen met een functiebeperking en bijzondere omstandigheden: 55 procent van de studenten die zich belemmerd voelen door hun functiebeperking heeft daarnaast ook te maken (gehad) met minstens één andere bijzondere omstandigheid. Van alle studenten in 2021-2022 heeft acht procent zowel een functiebeperking (en ervaart belemmeringen), als minstens één andere bijzondere omstandigheid.

Internationale vergelijking

Wij zagen hiervoor dat 37 procent van de studenten met een functiebeperking daarvan belemmeringen ondervindt in zijn studieproces. Deze groep maakt veertien procent uit van de totale groep studenten. Uit Eurostudent VII blijkt dat in Nederland een van de vijf studenten met een handicap, gezondheidsprobleem of functiebeperking daarvan last heeft in de studie (figuur 6.1). Nederland staat met Zweden op een gedeelde vierde plek. Het verschil in grootte van de groep (21% versus 14%) is te verklaren uit het feit dat in Eurostudent VII bij de mate van belemmeringen de score '3' (beetje belemmerd) is meegenomen; in de Studentenmonitor is dit niet gebeurd.

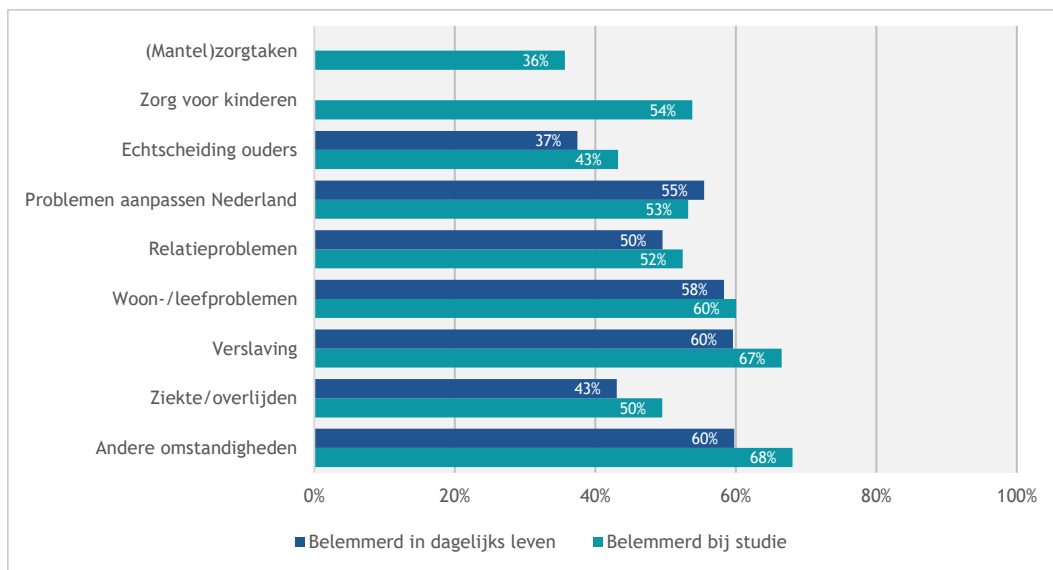
Figuur 6.1: Studenten die in hun studie beperkt worden door een gezondheidsprobleem in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).

Andere omstandigheden

Van de groep studenten (10%) die in de afgelopen twaalf maanden te maken hebben gehad met ‘andere’ omstandigheden, ervaart 68 procent hiervan ernstige hinder bij hun studie. Dat is vijftien procent van de totale groep. De impact hiervan is dus best fors en daarom hebben we gekeken naar wat die ‘andere’ omstandigheden zijn. Welke bijzondere omstandigheden maken deze groep zo kwetsbaar? Studenten konden in de vragenlijst gebruikmaken van de antwoordcategorie ‘andere’ omstandigheden om zo in eigen woorden te omschrijven hoe die omstandigheden eruit zagen. Hieruit blijkt dat mentale gezondheidsproblemen/psychische aandoeningen (28%) het vaakst worden genoemd (wel en niet gerelateerd aan corona), gevolgd door problemen in de gezinssituatie en of in de privésfeer (20%). Bij de eerste categorie gaat het voornamelijk om depressie, burn-out, trauma’s, angst- en paniekaanvallen en eetstoornis. Problemen in de privésfeer hebben betrekking op conflicten in de familie, scheiding of relatieproblemen van ouders, mantelzorg, ontslag van een ouder, geen of moeizaam contact met ouders, gezondheid van broer of zus. Op een gedeelde derde plaats (15%) noemen studenten overlijden van grootouders of zelfdoding van goede vrienden of studiegenoten. Het hebben van een ziekte wordt eveneens in 15 procent van de gevallen als een bijzondere omstandigheid beschreven. Specifiek gaat het daarbij om long-covid, ziekte van Pfeiffer, een chronische aandoening, hartfalen, operaties of andere medische ingrepen. Een op de tien studenten noemt gebeurtenissen in de wereld en de impact daarvan op zijn of haar functioneren als een bijzondere omstandigheid. Hierbij gaat het vooral om de coronapandemie en de lockdowns. Daarnaast wordt (in mindere mate) de oorlog in Oekraïne genoemd. Omstandigheden in minder dan tien procent genoemd, zijn: ziekte van een familielid of andere naaste (5%), financiële problemen (5%), fysiek (seksueel) geweld (2%) en seksuele geaardheid (1%).

Belemmeringen bij studie en in het dagelijks leven

Figuur 6.2 laat zien in hoeverre studenten met bijzondere omstandigheden zich belemmerd voelen in hun studie en in het dagelijks leven. In de figuur zijn de groepen met zwangerschap/bevalling (n=41), transitie naar gewenst geslacht (n=77) en topsporter met A-status (n=2) niet meer weergegeven vanwege kleine aantallen (zie tabel 6.2). De grootste belemmering op de *studievoortgang* wordt veroorzaakt door studenten met ‘andere omstandigheden’ waarbinnen mentale problemen, psychische aandoeningen en problemen in de privésfeer of gezinssituatie de belangrijkste klachten waren. Verslaving, woon- of leefproblemen en de zorg voor kinderen zorgen ook in belangrijke mate voor belemmeringen in de studievoortgang. Studenten met andere bijzondere omstandigheden ervaren in 60 procent van de gevallen belemmeringen in het *dagelijks leven* en 68 procent ervaart belemmeringen bij hun studie. Verslaving, woon en leefproblemen en problemen met het aanpassen aan Nederland hebben ook een negatieve invloed op het dagelijks leven. Aan studenten met mantelzorgtaken en zorg voor kinderen is alleen gevraagd naar studiebelemmeringen. Gegevens over de invloed op het dagelijks leven ontbreken dan ook voor deze twee groepen in onderstaande figuur 6.2.

Figuur 6.2: Aandeel studenten, dat belemmerd is bij de studie en het dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (Studentenmonitor 2021)

6.6 Studenten met functiebeperkingen

We zagen in tabel 6.2 dat bijna een op de vier studenten een of meerdere functiebeperkingen heeft. Van deze groep ondervindt 37 procent (ernstige) hinder bij hun studie. In deze paragraaf bespreken we het studieproces en studievoortgang van studenten met functiebeperkingen die daarvan hinder ondervinden bij het volgen van hun studie, evenals het gebruik van voorzieningen en de tevredenheid daarover. De groep studenten met functiebeperkingen wordt vergeleken met studenten zonder functiebeperking en ook met de groep die niet in een of meerdere bijzondere omstandigheden verkeert. Deze groep wordt in de tekst 'referentiegroep' genoemd, in de figuren is deze aangeduid als 'geen aandachtsgroep'.

Aard van de functiebeperking

Aan studenten met een functiebeperking is gevraagd naar de aard van de beperking aan de hand van een lijst van aandoeningen, ziektes en beperkingen. Zoals we zagen in tabel 6.2 heeft in 2021-2022 bijna een op de vier studenten een functiebeperking (38%). Binnen deze groep (tabel 6.3) komen ADHD, ADD of concentratieproblemen (12%), dyslexie en/of dyscalculie (11%) en psychische aandoeningen (10%) het vaakst voor. Een chronische aandoening komt bij zes procent van de studenten voor. Studenten met psychische klachten voelen zich het vaakst door de aandoening in hun studie belemmerd.

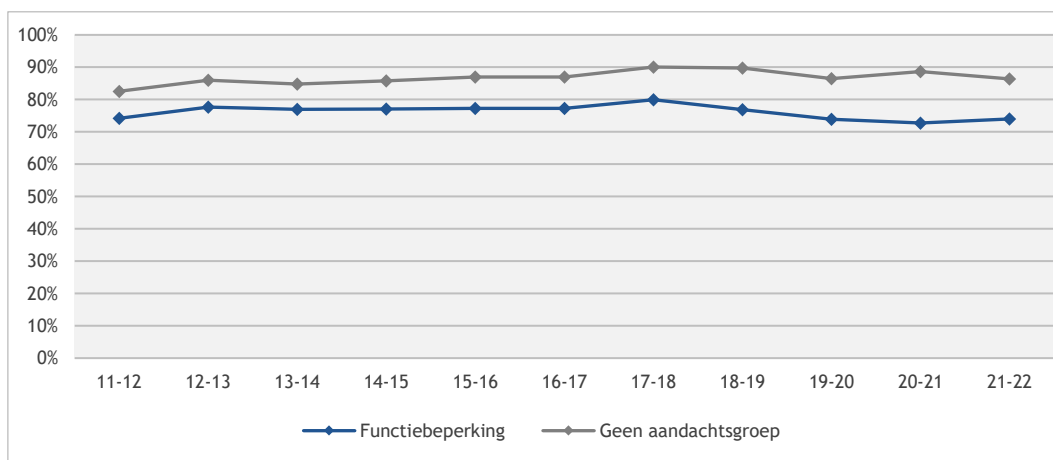
Tabel 6.3: Type functiebeperking (Studentenmonitor 2018-2021)

	18-19			19-20			20-21			21-22		
	N	%	% Last studie	n	%	% Last studie	n	%	% Last studie	n	%	% Last studie
AD(H)D, concentratieproblemen	959	7%	41%	1.007	8%	48%	1.460	9%	53%	1.024	12%	45%
Autisme	438	3%	27%	513	4%	31%	795	5%	38%	513	6%	38%
Dyslexie of dyscalculie	1.429	10%	32%	1.256	10%	33%	1.495	10%	33%	899	11%	30%
Chronische aandoening/ziekte	917	6%	34%	920	6%	31%	1.075	6%	41%	587	6%	37%
Psychische aandoening	1.252	8%	53%	1.417	9%	53%	1.891	10%	56%	1.029	10%	55%
Bewegingsbeperking	117	1%	29%	122	1%	42%	133	1%	35%	84	1%	48%
Sensorische beperking	151	1%	23%	178	1%	33%	178	1%	24%	110	1%	33%
Andere aandoening/ziekte	510	4%	35%	563	4%	38%	550	3%	45%	328	3%	43%
Geen van deze aandoeningen	10.266	69%		10.145	68%		11.126	65%		6.127	62%	

Invloed op studievoortgang

In figuur 6.3 is de studievoortgang van de groep studenten met een functiebeperking weergegeven. Van deze specifieke groep kunnen de resultaten over meerdere studiejaar worden. Studievoortgang is berekend op basis van het aantal behaalde studiepunten gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van honderd procent betekent hier dat een student precies op schema loopt. Bij de beschrijving van de figuren die volgen, richten we ons uitsluitend op degenen die bij de studie belemmeringen ondervinden door een functiebeperking. Deze groep is aangeduid als ‘functiebeperking’.

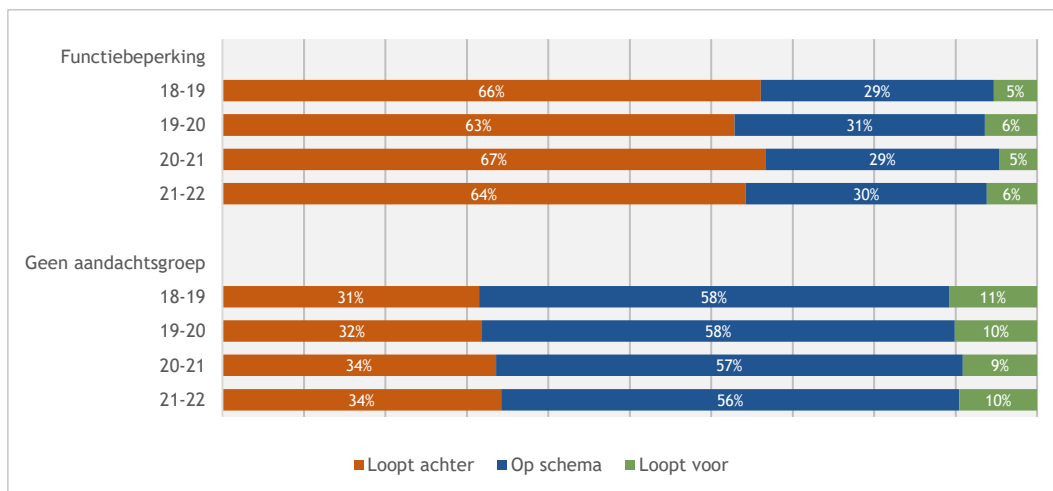
De studievoortgang van de referentiegroep is in 2021-2022 significant verslechterd in vergelijking met 2020-2021. De studievoortgang van de groep met een functiebeperking is stabiel gebleven. Uit de gegevens blijkt verder dat een student met belemmeringen door zijn functiebeperking significant minder goed op schema ligt dan de referentiegroep. De waarden zijn respectievelijk 74 en 86 procent. Of hier een relatie ligt met de coronapandemie en -beperkingen is op basis van de beschikbare informatie niet vast te stellen.

Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Studie wel of niet op schema

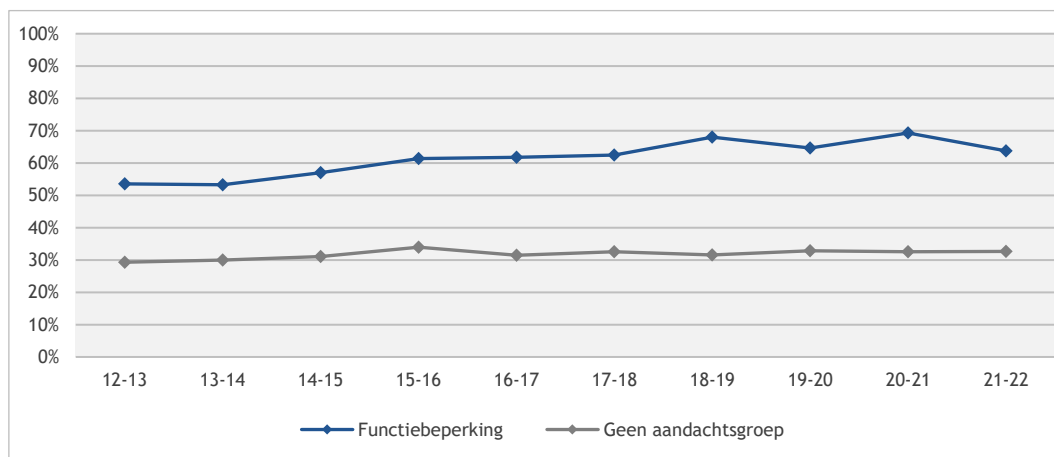
Vragen we studenten naar de duiding van hun studievoortgang. Gevraagd is of ze (ver) achterlopen, (ver) voorlopen of (min/meer) op schema liggen. Hiervoor is de studievoortgang berekend met behulp van behaalde studiepunten. Bijna een derde (64%) van de studenten met een functiebeperking, loopt achter op het studieschema. Dat is significant meer dan de groep studenten die niet tot een bijzondere groep behoren (zie figuur 6.4). Daarvan zegt een derde dat hij achterloopt op schema.

Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

Studieachterstand

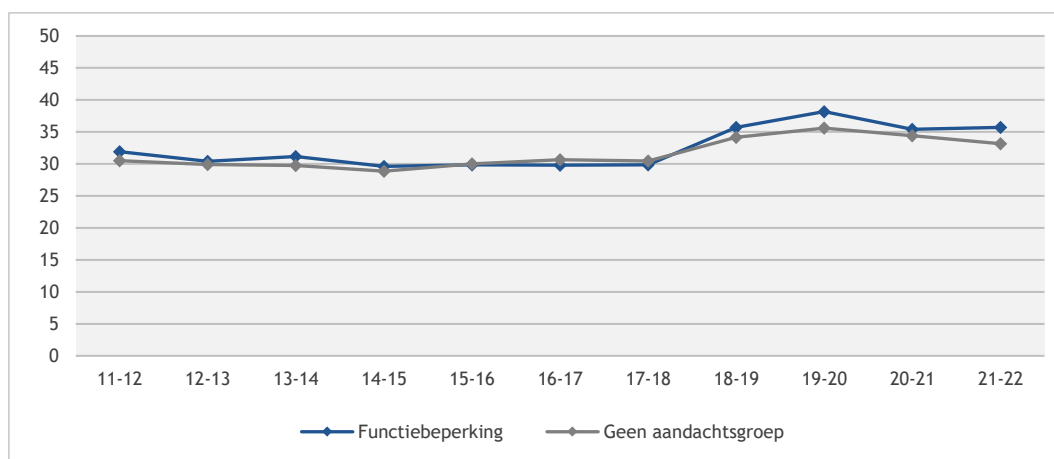
Studieachterstand is door middel van een directe vraag gemeten. Van de studenten met een functiebeperking heeft 64 procent een studieachterstand opgelopen (zie figuur 6.5). Dat is significant minder in vergelijking met de vorige meting (69%). Van de referentiegroep (geen functiebeperking of bijzondere omstandigheid) heeft een derde een studieachterstand. Het verschil tussen de groep met een functiebeperking ten opzichte van de referentiegroep is significant.

Figuur 6.5: Percentage studenten met studieachterstand naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

Tijdbesteding aan studie in uren per week

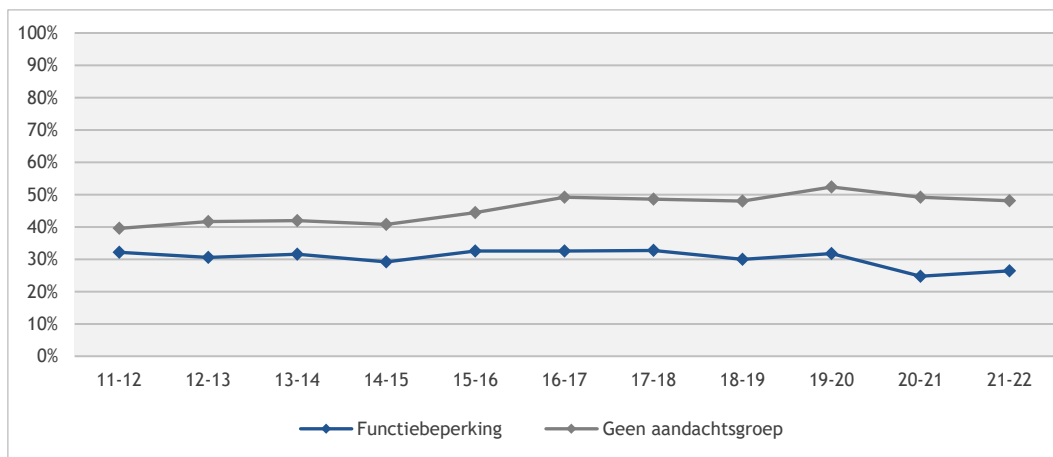
Voor de groep studenten met een functiebeperking geldt dat zij in 2021-2022 bijna evenveel tijd aan hun studie besteden dan vorig jaar, respectievelijk 35,7 en 35,4 uur per week. De referentiegroep besteedt in 2021-2022 minder tijd aan hun studie dan in het jaar ervoor, namelijk 33,1 tegen 34,4 uur gemiddeld per week. Vergelijken we beide groepen met elkaar, dan zien we dat de referentiegroep met een gemiddelde tijdbesteding van 33,1 uur per week aanmerkelijk verschilt van de studietijd van de groep met functiebeperking met een gemiddelde van 35,7 uur per week. Een significant verschil van gemiddeld 2,6 uur per week ten faveure van de groep met een functiebeperking (zie figuur 6.6).

Figuur 6.6: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar functiebeperking: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Studie-inzet (meer dan gemiddeld)

Als we studenten vragen naar de mogelijkheden om zich meer dan gemiddeld te kunnen inzetten voor hun studie, dan blijkt dat studenten met een functiebeperking dat beduidend minder goed kunnen dan studenten uit de referentiegroep (zie figuur 6.7). Beide groepen laten in vergelijking met vorig jaar een bijna vergelijkbare studie-inzet zien.

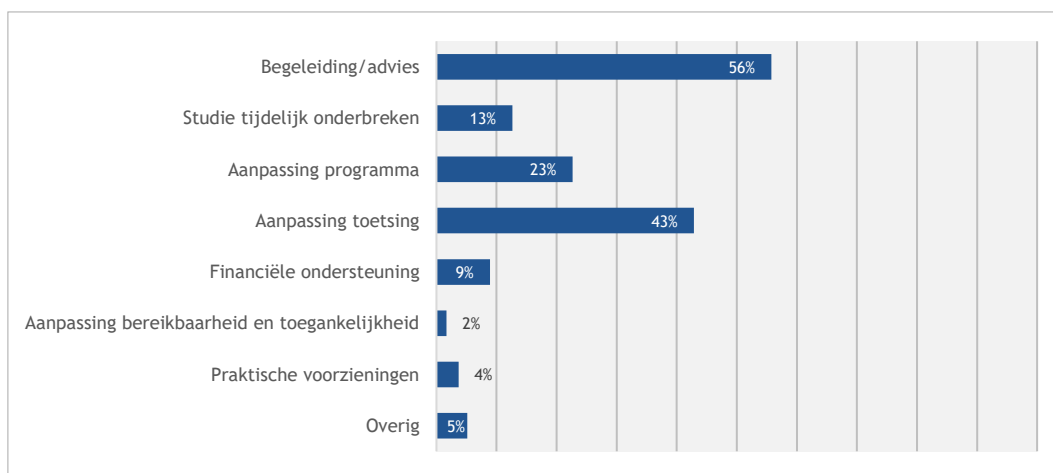
Figuur 6.7: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Gebruik van speciale voorzieningen

Het gaat hier om het gebruik van voorzieningen die speciaal bedoeld zijn ter ondersteuning van studenten met een functiebeperking of die in een bijzondere omstandigheid verkeren. Bijna acht van de tien studenten met een functiebeperking maken gebruik van dit soort voorzieningen. Achttien procent heeft geen behoefte aan speciale voorzieningen.

Aard van de voorzieningen

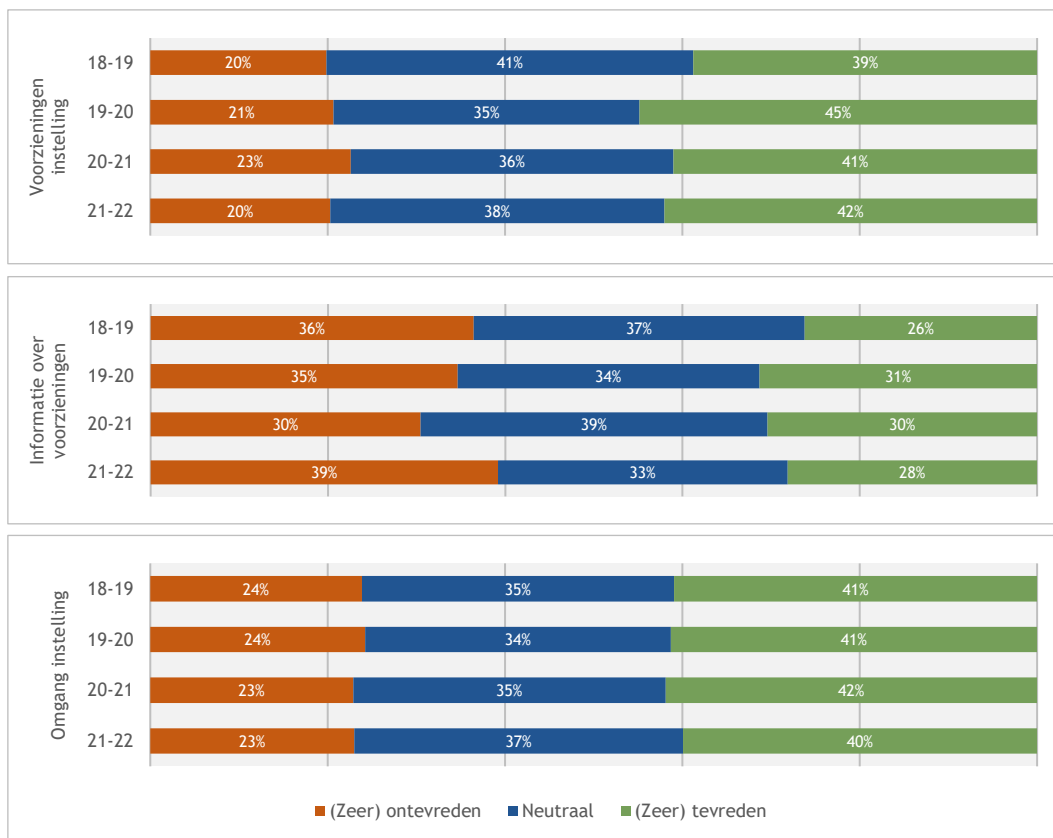
Kijken we naar de aard van de voorziening die studenten met een functiebeperking gebruiken (figuur 6.8), dan gaat het vooral om begeleiding en advies (56%), aanpassing van toetsen (43%) en aanpassing van het studieprogramma (23%). Dit beeld zagen we ook in de vorige meting.

Figuur 6.8: Percentage studenten dat gebruikmaakt van speciale voorzieningen naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2021)

Tevredenheid over speciale voorzieningen

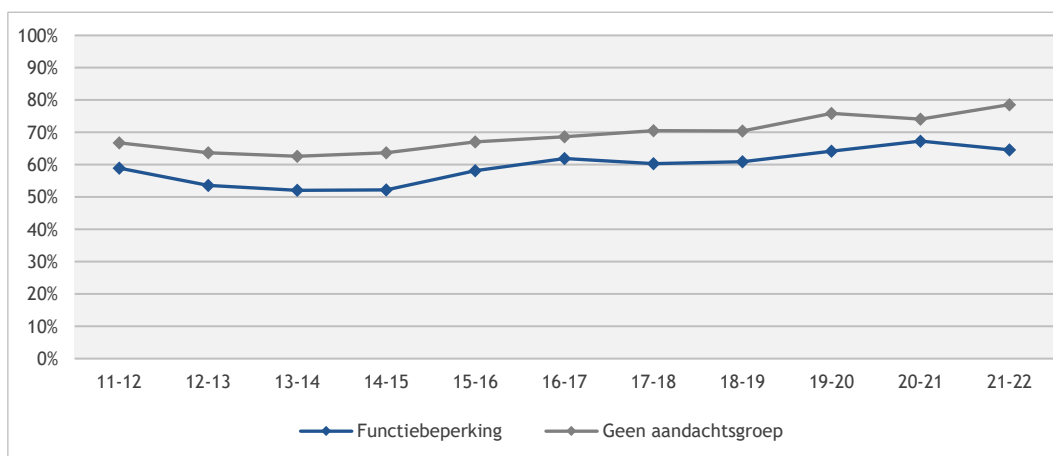
Verder is er gevraagd naar de tevredenheid van studenten met deze speciale voorzieningen. In figuur 6.9 staan de oordelen van studenten over de voorzieningen die de onderwijsinstelling aanbiedt, de informatie over deze voorzieningen en de omgang van de instelling met functiebeperkingen. Over het aanbod van voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is 42 procent tevreden. De informatie over deze voorzieningen kan beter volgens 39 procent van de studenten met een functiebeperking. Deze groep is beduidend groter dan vorig jaar. Een kleine kwart is (zeer) ontevreden over de manier waarop de instelling met hun beperking omgaat. Of men deze groep bij de informatievoorziening tijdens de coronabeperkingen over het hoofd heeft gezien, is met behulp van de gegevens niet met zekerheid te zeggen. Uit het kwalitatieve onderzoeksmateriaal wordt wel meerdere malen aangegeven 'zich vergeten te voelen'.

Figuur 6.9: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over het aanbod van voorzieningen, de informatie erover en omgang van de instelling met functiebeperking (alleen studenten die in hun studie belemmerd worden door functiebeperking) (bron: Studentenmonitor 2021)

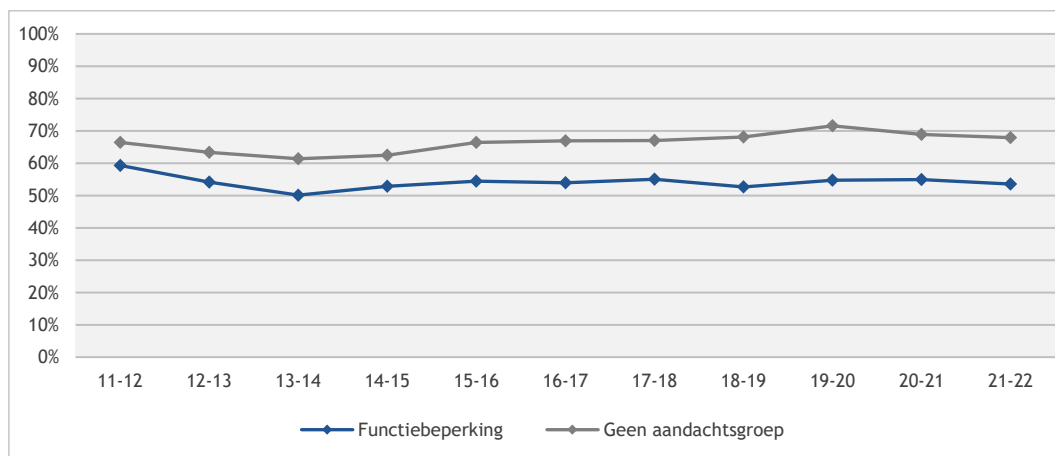
Tevredenheid over studiefaciliteiten, studie-omgeving en studiebegeleiding

Alle studenten hebben hun tevredenheid kunnen kenbaar maken over voorzieningen van de onderwijsinstelling die voor iedereen toegankelijk zijn. Het gaat hier om studiefaciliteiten (bibliotheek, computers, gebouwen en onderwijslokalen), overige faciliteiten/studie-omgeving en studiebegeleiding. Studenten uit de referentiegroep zijn het meest tevreden over de beschikbare studiefaciliteiten (zie figuur 6.10). Bijna acht van de tien studenten zijn (zeer) tevreden en in vergelijking met vorig jaar is dit significant verbeterd. Studenten met een functiebeperking zijn in twee derde van de gevallen (zeer) tevreden. Uit de analyses blijkt dat studenten met functiebeperkingen significant minder tevreden zijn over de studiefaciliteiten dan de referentiegroep.

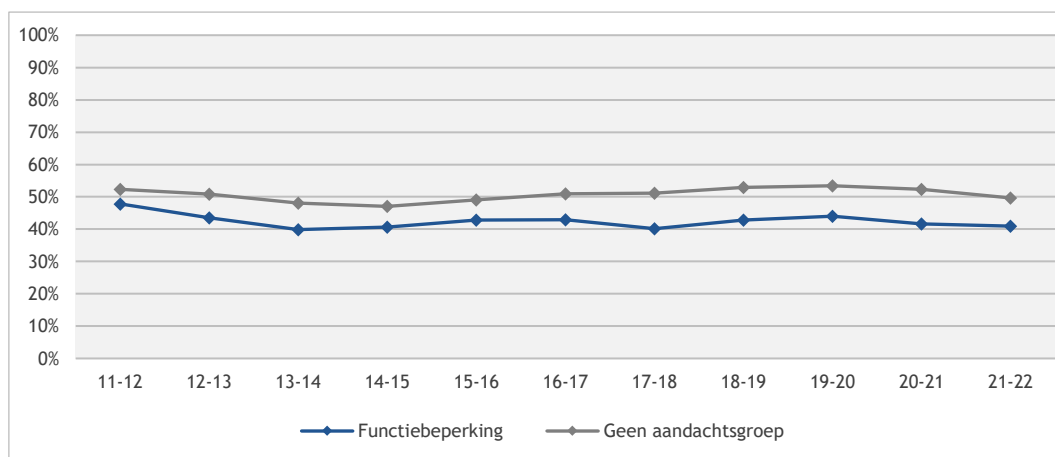
Figuur 6.10: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten voor iedereen, naar wel/geen functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

De tevredenheid over 'overige faciliteiten en de studieomgeving' is significant groter bij de referentiegroep dan bij de groep met functiebeperking, respectievelijk 68 procent tegenover 54 procent (figuur 6.11).

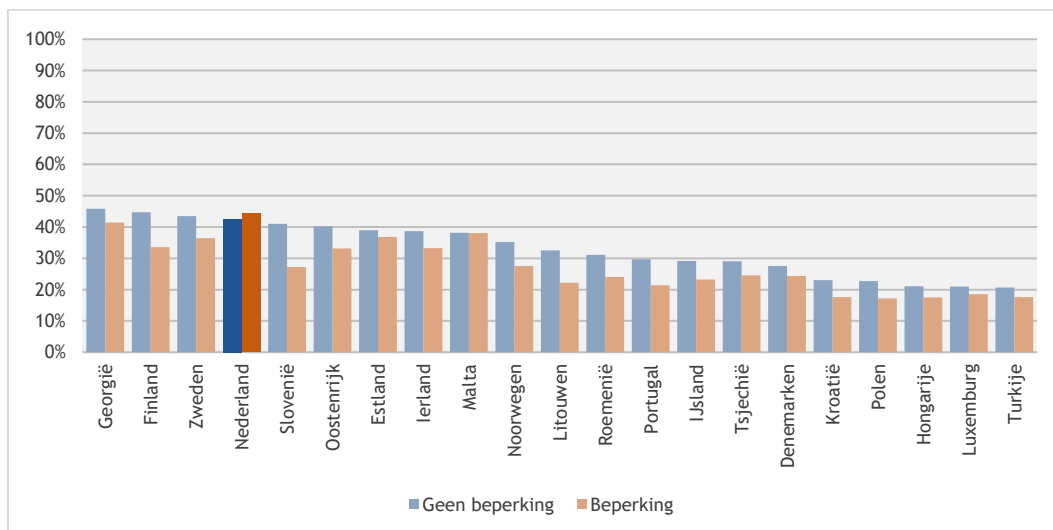
Figuur 6.11: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Studenten met een functiebeperking zijn significant minder tevreden over de studiebegeleiding dan de referentiegroep, respectievelijk 41 en 50 procent (figuur 6.12). Vergelijking tussen de laatste twee jaren toont aan dat alleen de tevredenheid bij de referentiegroep heel licht is afgenomen.

Figuur 6.12: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

In vergelijking met andere landen zijn de Nederlandse studenten met een functiebeperking het meest tevreden over bepaalde faciliteiten. Het percentage studenten dat tevreden is, is met 44 procent het hoogste. Georgië volgt met 41 procent en daarna Malta met 38 procent.

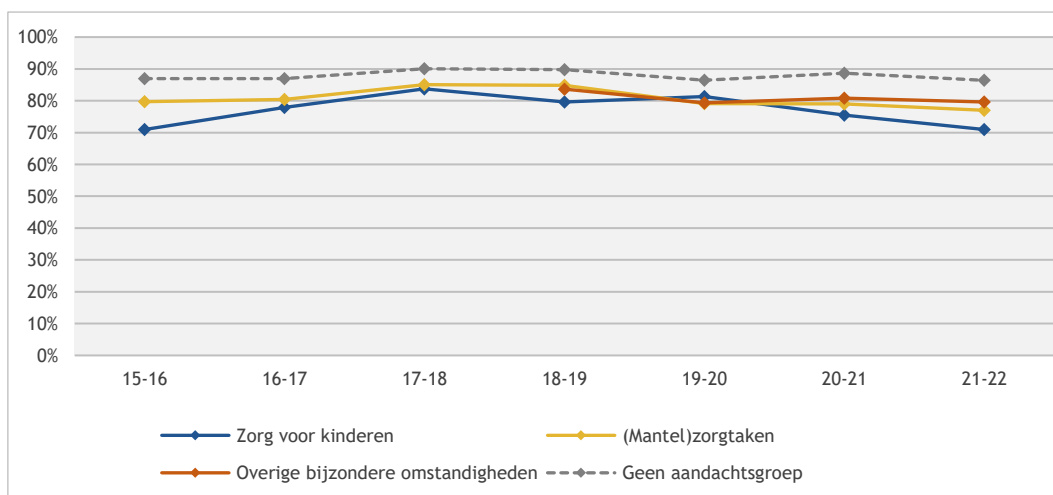
Figuur 6.13: Tevredenheid van studenten over studie-ondersteunende diensten (bijvoorbeeld georganiseerde bijles, (academische) schrijf-/schakelcursussen, mentoring); % (zeer) tevreden (bron: Eurostudent VII)

6.7 Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer

In deze paragraaf besteden wij aandacht aan de groep studenten die tijdens hun studie te maken hebben (gehad) met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer. Voor de overzichtelijkheid van de resultaten is ervoor gekozen om alleen de groep studenten met zorgtaken en mantelzorgtaken te laten zien. Alle andere bijzondere omstandigheden zijn samengevoegd tot één categorie. Wij vergelijken steeds deze drie aandachtsgroepen (zorg voor kinderen, mantelzorg en overige omstandigheden) met de referentiegroep.

Studievoortgang

Figuur 6.14 toont de studievoortgang (op basis van behaalde studiepunten) van studenten die te maken hebben met bijzondere omstandigheden. Deze wordt afgezet tegen de studievoortgang van studenten uit de referentiegroep (studenten die niet in de genoemde groepen zitten). Tot 2015-2016 zijn dat dus studenten die géén functiebeperking en géén zorg voor kinderen hebben, vanaf 2016-2017 óók geen mantelzorgtaken en sinds 2018-2019 hebben zij óók geen bijzondere omstandigheden meegemaakt.

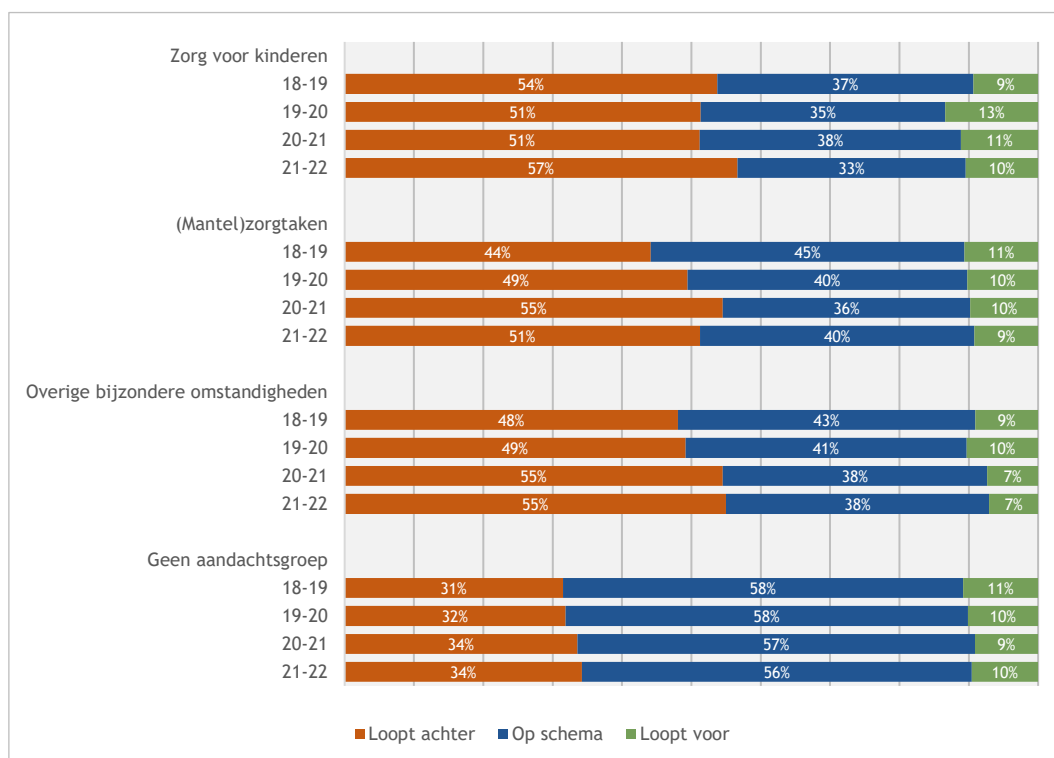

Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

In studiejaar 2021-2022 is de studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (ongeacht welke) significant lager dan de studievoortgang van de referentiegroep. Studenten met zorg voor kinderen laten de minst goede studievoortgang zien met een waarde van respectievelijk 71 tegenover 86 procent in de referentiegroep. Tussen de jaren zijn er geen significante verschillen.

Studie wel of niet op schema

Aan studenten is verder gevraagd hoe zij zelf hun studievoortgang typeren. De resultaten van de studenten met bijzondere (privé)omstandigheden zijn weergegeven in figuur 6.15. Uit de analyses blijkt dat alle studenten, ongeacht de bijzondere omstandigheid waarin ze verkeren, significant vaker achterlopen op hun studieschema dan de referentiegroep. De figuur laat ook zien dat onder de groep studenten met zorg voor kinderen 57 procent achterloopt op hun studieschema, terwijl dat in de referentiegroep een derde is. Er zijn geen noemenswaardige verschillen met de vorige meting.

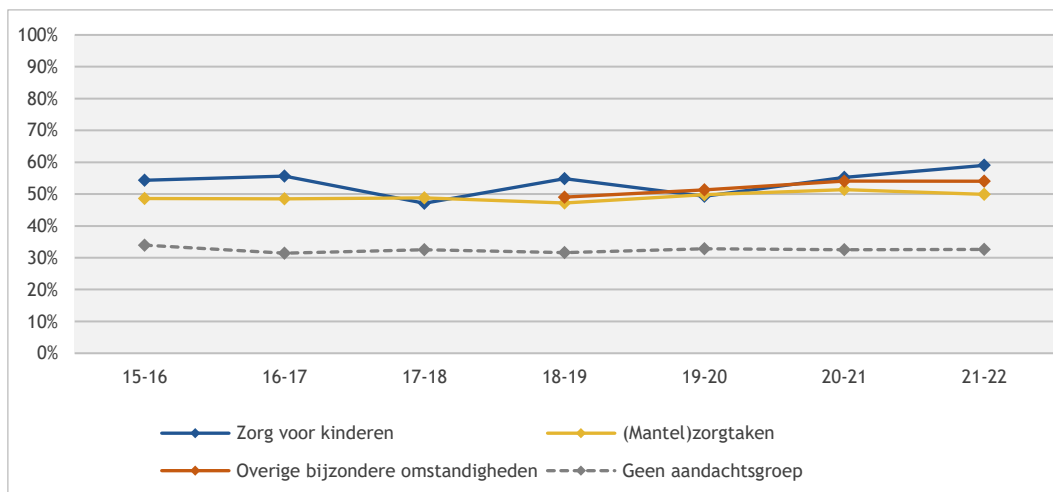
Figuur 6.15: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

Studieachterstand

Studieachterstand is door middel van een directe vraag gemeten. Uit de analyses blijkt dat alle bijzondere groepen beduidend vaker een studieachterstand hebben opgelopen dan de referentiegroep. In figuur 6.16 is te zien dat tussen de 50 en 59 procent van de aandachtsgroepen in studiejaar 2021-2022 aangeeft een studieachterstand te hebben. Bij de groep met zorg voor kinderen is dat het verschil met de referentiegroep het grootst (59% versus 33%). Tussen de laatste twee jaren zijn de verschillen niet significant.

Meervoudige problematiek

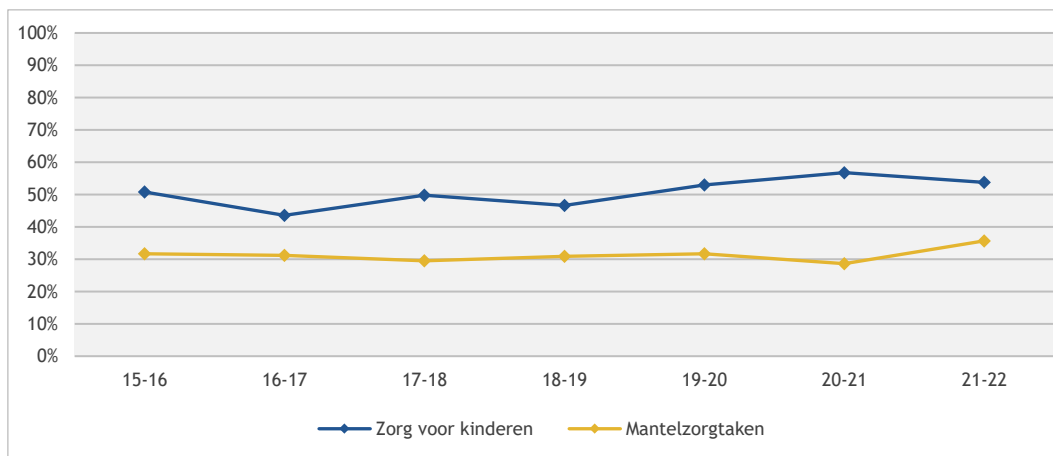
Uit nadere analyses komt naar voren dat studenten met een meervoudige problematiek (zowel een functiebeperking als bijzondere persoonlijke omstandigheden) een veel slechtere studieprogressie laten zien dan studenten die uitsluitend een functiebeperking hebben of uitsluitend moeten studeren onder bijzondere omstandigheden (enkelvoudige problematiek). Het percentage van studenten met een meervoudige problematiek met studieachterstand bedraagt maar liefst 73 procent.

Figuur 6.16: Percentage studenten met studieachterstand naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Beperkt in studietijd

Figuur 6.17 laat zien dat vooral studenten die voor kinderen zorgen, ernstig beperkt worden in de tijd die zij aan hun studie besteden: 54 procent geeft aan in studietijd beperkt te worden (figuur 6.17). In vergelijking met de vorige meting (57%) is er wel sprake van een lichte verbetering maar deze is niet significant. Van de studenten met mantelzorgtaken zegt 36 procent beperkt te zijn wat studietijd betreft. Dat was vorig jaar 29 procent. Hier is sprake van een significante verslechtering. Een relatie met de coronabekeringen en het thuisonderwijs is denkbaar. Fysieke aanwezigheid van mantelzorgers kan ertoe leiden dat zij eerder gevraagd worden om (extra) hand- en spandiensten te verrichten, dan wanneer zij niet fysiek aanwezig zijn en onderwijs volgen op locatie. Maar zoals eerder gezegd, zijn er geen data voorhanden om deze specifieke relatie te onderzoeken.

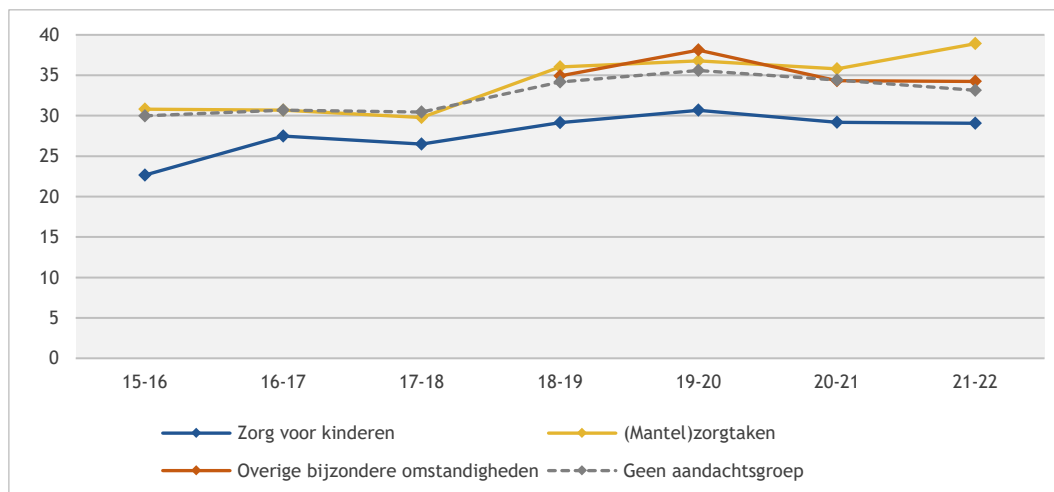

Figuur 6.17: Aandeel studenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Tijdbesteding aan studie in uren per week

In figuur 6.18 staat de gemiddelde studietijdbesteding van studenten met bijzondere omstandigheden. Deze wordt afgezet tegen die van studenten in de referentiegroep. De groep studenten met mantelzorgtaken besteedt significant meer tijd aan hun studie dan de referentiegroep (39 versus 36 uur per week). Dit is best opvallend omdat we hiervoor hebben gezien dat zij zich door hun zorgtaken belemmerd voelen in hun studietijd. Denkbaar is dat zorgtaken leidt tot onderbrekingen tijdens het studeren, waardoor telkens weer het studieritme opgezocht moet worden en dat kost tijd en inspanning.

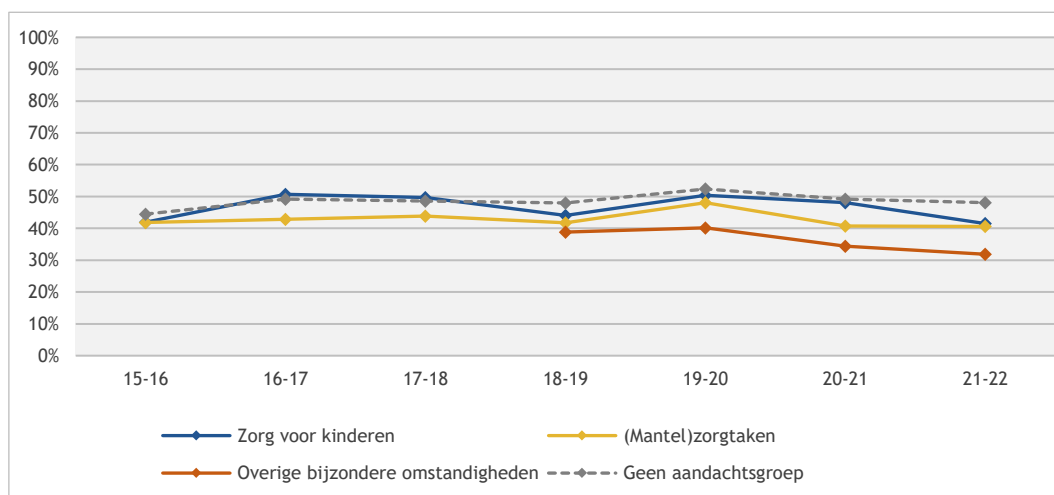
Ook de groep met overige bijzondere omstandigheden besteedt ietsjes meer tijd aan hun studie dan de referentiegroep (34 versus 33 uur per week). De groep met zorg voor kinderen besteedt de minste tijd aan hun studie in vergelijking met de referentiegroep. Dat was in de jaren daarvoor ook het geval. Studenten die voor kinderen zorgen besteden gemiddeld 29 uur per week aan hun studie, terwijl de referentiegroep gemiddeld 33 per week studeert. Dit verschil is niet significant (het betreft hele kleine aantallen).

Figuur 6.18: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Studie-inzet (meer dan gemiddeld)

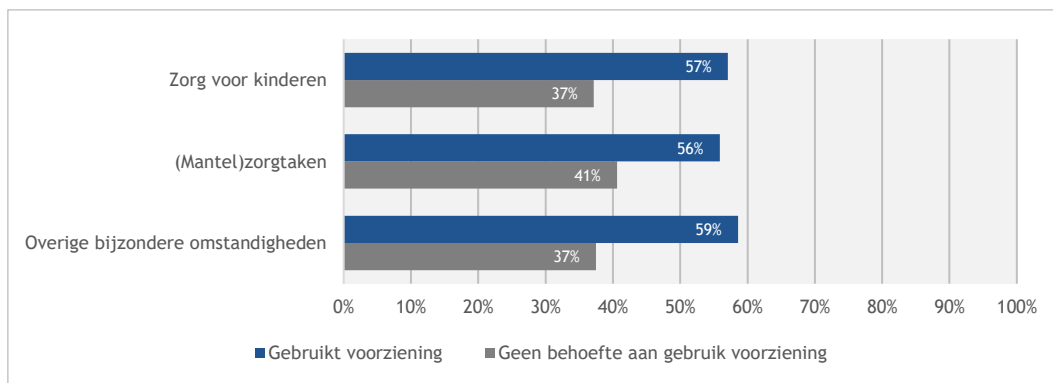
Veder is onderzocht in hoeverre studenten met bijzondere omstandigheden zich meer dan gemiddeld (kunnen) inzetten voor hun studie dan andere studenten (figuur 6.19). Een significante afwijking is te zien bij de groep met overige bijzondere omstandigheden en mantelzorgtaken. Bijna de helft van de referentiegroep (48%) kan zich meer dan gemiddeld inzetten voor de studie, terwijl slechts 31 procent van de studenten met overige bijzondere omstandigheden dat kunnen en 41 procent van de groep met mantelzorgtaken. De verschillen over de jaren zijn niet significant.

Figuur 6.19: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Gebruik van voorzieningen

Voordat we ingaan op het gebruik van voorzieningen laten we in onderstaande figuur eerst zien welke studenten binnen de aandachtsgroepen wel of geen behoefte hebben aan voorzieningen. De behoefte aan voorzieningen is nagenoeg voor alle groepen gelijk (figuur 6.20). Verder is te zien dat in alle groepen circa zes van de tien studenten daadwerkelijk gebruikmaakt van voorzieningen.

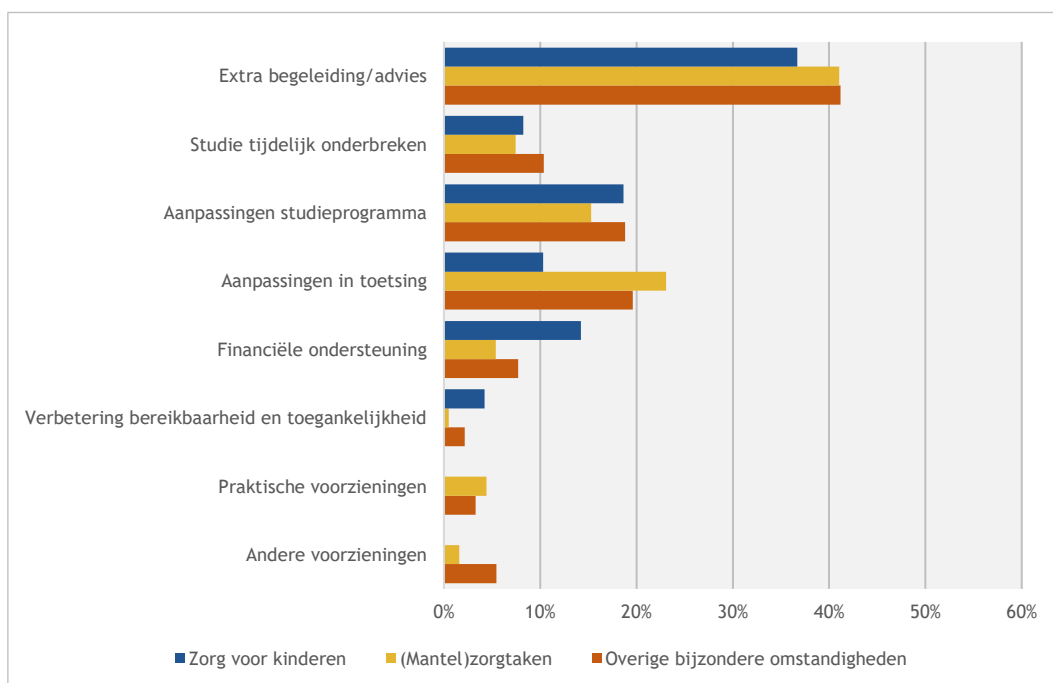

Figuur 6.20: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2021)

Aard van de voorzieningen

Figuur 6.21 toont het gebruik van deze voorzieningen door studenten met bijzondere omstandigheden. In voorgaande jaren werd aan studenten met een functiebeperking gevraagd of zij gebruikmaakten van voorzieningen die door de onderwijsinstelling werden aangeboden om het studeren makkelijker te maken. Deze vraagstelling is sinds 2019 veranderd en is er breder gekeken naar het gebruik van voorzieningen. Dit heeft ertoe geleid dat in de Studentenmonitor 2020 en 2021 aan de hand van een specifieke lijst van voorzieningen gevraagd is of men hier gebruik van maakte. Deze lijst bestaat uit extra begeleiding/advies, tijdelijke studieonderbreking, aanpassingen studieprogramma, aanpassingen toetsing, financiële ondersteuning, verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid, praktische voorzieningen en andere voorzieningen.

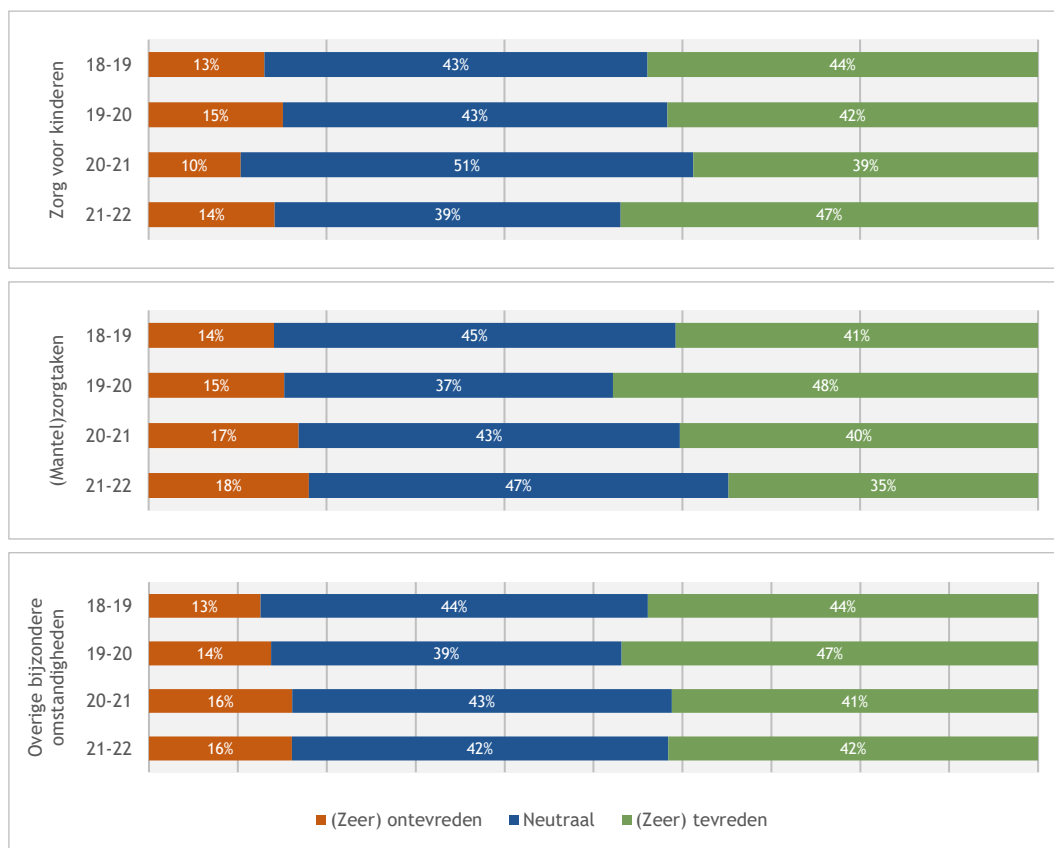
In figuur 6.21 is te zien dat in elke aandachtsgroep tussen de 37 en 41 procent van de studenten gebruikmaken van extra begeleiding/advies. En tussen de 15 en 19 procent doorloopt een aangepast studieprogramma. Het minst vaak wordt er gebruikgemaakt van praktische voorzieningen (tussen de 3% en 4%).

Figuur 6.21: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2021)

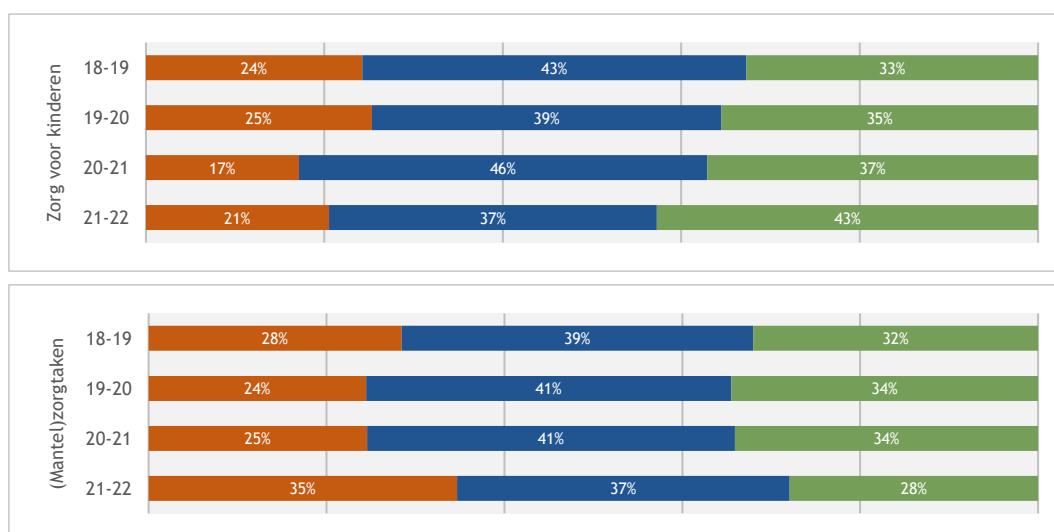
Tevredenheid over specifieke voorzieningen

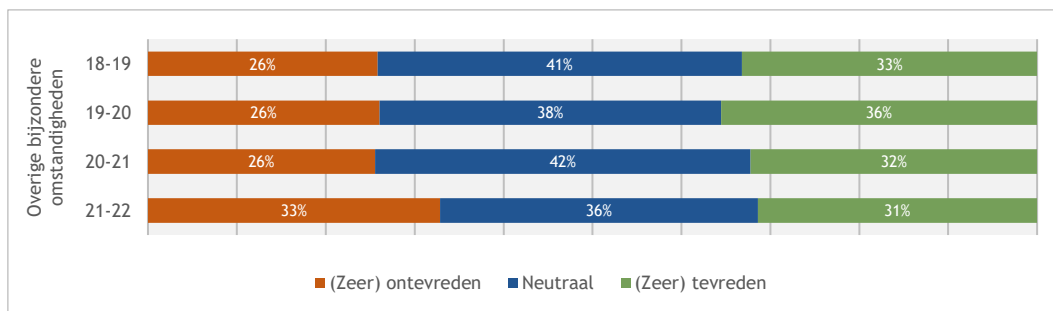
Studenten met een ondersteuningsbehoefte, is gevraagd naar de tevredenheid over de voorzieningen die er voor hen zijn. Van alle groepen is de mate van tevredenheid min of meer gelijk. Steeds zijn er in het meetjaar 2021-2022 zo'n vier van de tien (zeer) tevreden over deze voorziening (figuur 6.22). Verschillen met vorig jaar zijn niet significant.

Figuur 6.22: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

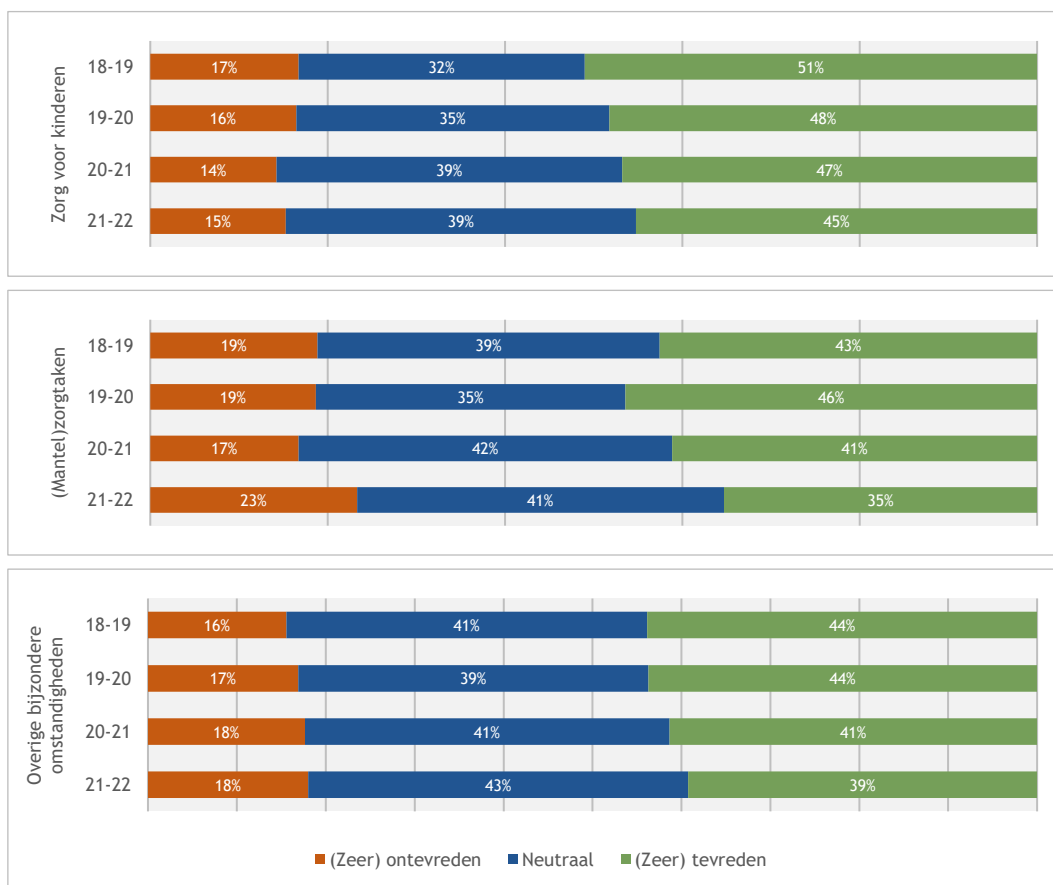
Kijken we naar de informatie over de voorziening voor studenten met bijzondere omstandigheden, dan is de tevredenheid minder (figuur 6.23). Tussen de 21 en 35 procent is (zeer) ontevreden over de informatie. Studenten met mantelzorgtaken zijn het minst tevreden. Ook studenten met overige bijzondere omstandigheden zijn minder tevreden over de informatie. De verschillen voor deze beide groepen zijn significant.

Figuur 6.23: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

Over de manier waarop de onderwijsinstelling omgaat met studenten met een ondersteuningsbehoefte, is tussen de 35 en 45 procent (zeer) tevreden (figuur 6.24). De groep met de zorg voor kinderen is hier het vaakst tevreden. In vergelijking met de vorige meting is de groep met mantelzorgtaken significant minder tevreden. Bij de andere twee groepen zijn er geen significante verschillen gevonden met vorig jaar.

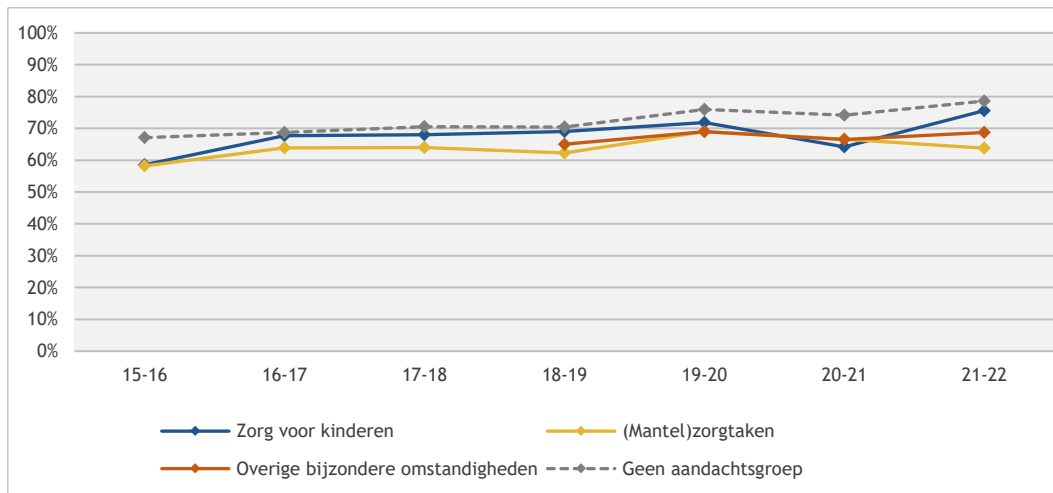

Figuur 6.24: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)

Tevredenheid over algemene studiefaciliteiten

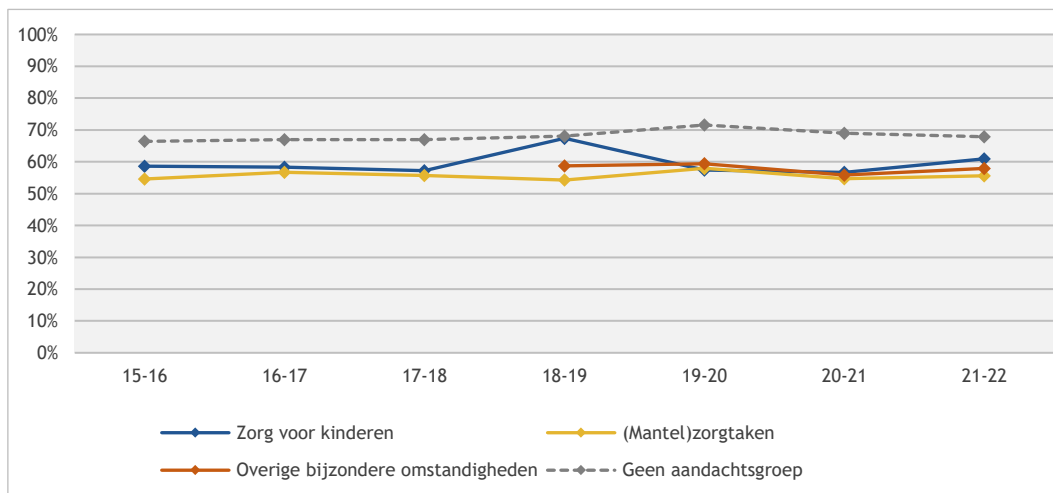
Van belang is te weten hoe studenten met bijzondere omstandigheden oordelen over de studiefaciliteiten die de onderwijsinstelling aanbiedt ter ondersteuning bij hun studie (figuur 6.25). De mate van tevredenheid is bij de groep met mantelzorgtaken het laagst ten opzichte van de referentiegroep ((64% versus 79%). Beide andere aandachtsgroepen liggen daar tussenin met 68 en 76 procent voor respectievelijk overige omstandigheden en zorg voor kinderen.

Studenten uit de referentiegroep zijn het vaakst tevreden over de faciliteiten (79%). De groep studenten met mantelzorgtaken en overige bijzondere omstandigheden zijn significant minder tevreden dan de referentiegroep. Een vergelijking met vorig jaar levert op dat de tevredenheid van de referentiegroep, de groep studenten met zorg voor kinderen en overige bijzondere omstandigheden dit jaar significant zijn toegenomen.

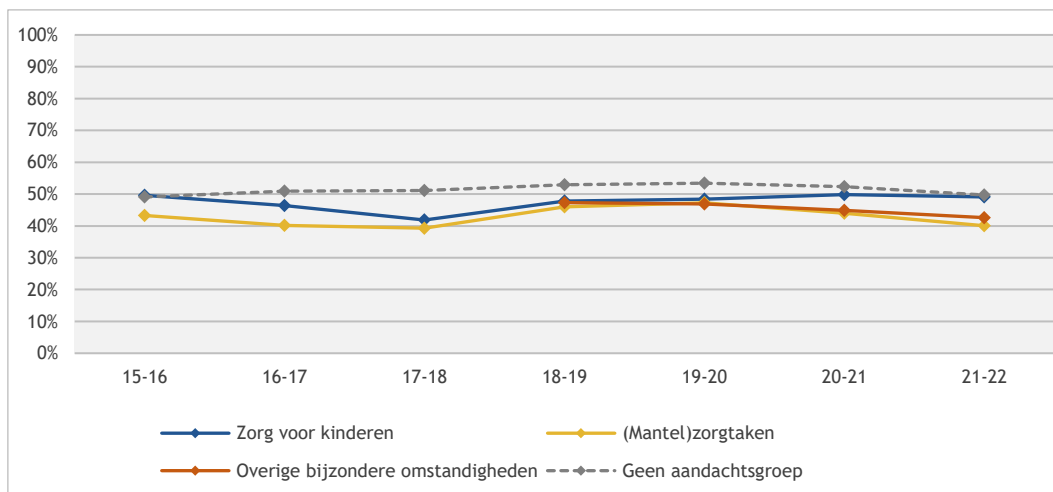
Figuur 6.25: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

De mate waarin studenten tevreden zijn over andere faciliteiten/studie-omgeving loopt niet sterk uiteen (zie figuur 6.26). Steeds zijn zo'n zes van de tien studenten met bijzondere omstandigheden hier (zeer) tevreden over. De tevredenheid van de groep met mantelzorgtaken en overige omstandigheden is significant lager dan die van de referentiegroep. In de referentiegroep zijn bijna zeven van de tien studenten (zeer) tevreden over de overige faciliteiten en studie-omgeving. Vergelijking tussen de laatste twee jaar toont aan dat alleen de tevredenheid van de groep studenten met overige omstandigheden dit jaar significant is toegenomen (van 55% naar 58%). Bij de andere aandachtsgroepen zijn er geen significante veranderingen in vergelijking met vorig jaar.

Figuur 6.26: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Figuur 6.27 toont het oordeel van de onderscheiden groepen studenten over de studiebegeleiding. Ten opzichte van de referentiegroep zijn twee van de drie aandachtsgroepen significant minder tevreden. Dat is de groep met mantelzorgtaken (40%) en de groep met overige bijzondere omstandigheden (42%). Zij zijn minder vaak tevreden over de studiebegeleiding dan de referentiegroep (50%). In vergelijking met vorig jaar is alleen de groep met overige omstandigheden minder tevreden over de begeleiding.

Figuur 6.27: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Bij de tevredenheid over de hier beschreven studiefaciliteiten zien we (op basis van nadere analyses) dat studenten met een meervoudige problematiek een (significant) minder goed oordeel hebben over deze drie voorzieningen (studiefaciliteiten, faciliteiten en studieomgeving én studiebegeleiding) dan studenten die uitsluitend een functiebeperking hebben of uitsluitend studeren onder bijzondere omstandigheden.

6.8 Oordeel over voorzieningen

Aan studenten met een functiebeperking ofwel studeren onder bijzondere omstandigheden én gebruikmaken van voorzieningen is gevraagd of zij tevreden zijn met deze voorzieningen. Elf procent van de studenten die gebruikmaken van speciale voorzieningen is ontevreden of zeer ontevreden over het aanbod en/of kwaliteit van deze voorzieningen. Dat was in de vorige meting (studiejaar 2020-2021) twaalf procent.

Aan studenten die (zeer) ontevreden waren met deze voorzieningen, is gevraagd om in hun eigen bewoording te omschrijven wat hier de reden voor is. Ruim zevenhonderd studenten (44%) hebben (vaak zeer uitgebreid) omschreven waar hun onvrede uit voortkomt. Sommigen geven meer dan één reden aan. Uit de antwoorden blijkt dat er vaak sprake is van een meervoudige (sociale, mentale en of fysieke) problematiek. Corona heeft het er niet makkelijker op gemaakt.

‘Op het moment dat je aangeeft dat je een chronische ziekte hebt, moet je vooral zelf achter de dingen aanlopen. Zelf met allemaal mensen in contact komen om te vragen wat de mogelijkheden zijn als ... Het wordt niet vanuit de instelling aangeboden. Met corona was er geen begrip dat ik niet in de trein wilde zitten vanwege mijn chronische ziekte (heb hierdoor flink verlaagd immuunsysteem), ik moest maar gewoon komen, want hybride was geen optie meer’.

Bijna elke ervaring is uniek. Toch komen er uit de ruim 700 beschrijvingen een vijftal knelpunten naar voren die om aandacht vragen van onderwijsinstellingen. Op grond van deze ervaringen kan geconcludeerd worden dat de informatie en communicatie over de voorzieningen tekortschiet. Dat er veel zelfredzaamheid wordt verwacht van de studenten, waar ze op dat moment niet altijd toe in staat zijn. Voorzieningen zijn lang niet altijd passend bij de hulpvraag. Er mag meer maatwerk worden aangeboden en er dient meer begrip en kennis te zijn over mentale gezondheidsproblemen bij studieadviseurs, decanen en docenten. De toegankelijkheid en houding van hulpbronnen verdienen een kwaliteitsslag. De vaakst genoemde onvrede over de voorzieningen is dat (1) informatie over de voorzieningen en de communicatie daarover tussen instelling en student gebrekkig is. In twee derde deel van de gevallen werd dit genoemd als een belangrijk struikelblok. Informatie is moeilijk vindbaar of onvolledig.

‘Er wordt geen informatie gedeeld over mogelijke voorzieningen, dit moet je zelf maar ergens zien te vinden. Als je het dan gevonden hebt, word je van het kastje naar de muur gestuurd, omdat sommige mensen zelf niet eens weten wat voor voorzieningen er zijn en vervolgens zijn er maar weinig mogelijkheden zoals groot papier (terwijl alles digitaal gaat), en extra tijd (het zou fijn zijn voor sommige mensen om auditief begeleid te kunnen worden, want er zijn verschillende moeilijkheden voor mensen met dyslexie).’

'Communicatie met de studenten. Ik wacht vaak lang op reacties via e-mail en mijn vragen worden vaak onvolledig of slecht beantwoord.'

'Informatie vinden in de online omgeving van de instelling is een nachtmerrie. Er zijn een aantal verschillende sites waar flarden informatie staan, die je zelf aan elkaar moet zien te verbinden. Verder wordt er tijdens de studie totaal geen aandacht besteed aan de mogelijkheden tot hulp, en wordt er niet altijd even volwassen met je omgegaan als je aangeeft problemen met iets te hebben, zeker als het om mentale problemen gaat. Hier is het hele (onderwijs)systeem aan schuldig'

Bij circa een op de vijf studenten (2) reageert de instelling niet adequaat op een hulpvraag, er onvoldoende gekeken naar de persoonlijke behoefte. Er wordt geen maatwerk aangereikt of het aanbod is niet passend. Decanen, studiebegeleiders en of docenten weten zelf vaak niet welke voorzieningen er zijn, geven geen advies of verwijzen naar iemand anders. Studenten voelen ook hier dat ze op zichzelf teruggeworpen worden. Er wordt (3) veel zelfredzaamheid verwacht. Iets waar men dan niet altijd toe in staat is.

'Ik vind persoonlijk dat ze nog te veel vast zitten aan hoe alles altijd al gegaan is en niet meedenken over eventuele aanpassingen. Ik verwacht niet dat ze het hele systeem omgooien voor een student. Maar het voelt vaak alsof het niet eens de moeite waard is om het te vernoemen omdat er toch niks mee gedaan wordt.'

'Ik ben ontevreden over hoe de instelling omgaat met mij als individuele student. Als ik tegen dingen aanloop, ga ik er achteraan maar krijg vervolgens niet een goede ondersteuning. Ik krijg constant te horen: "wat vervelend voor je, maar we kunnen niks voor je betekenen". Ze maken fouten (die nadelig werken voor het mentale welzijn van studenten) en die zetten ze niet recht. Ook wordt er nergens fysiek aandacht besteed aan wat je kunt doen als je tegen dingen aanloopt. Wil je dat dan moet je zelf alles uitzoeken. Dus: bespreek in de lessen wat mogelijkheden zijn als je vastloopt, begeleidt studenten met de stappen die ze voor die hulp moeten ondernemen, en geef studenten niet het gevoel dat ze een nummertje zijn.'

Verder blijkt er te (4) weinig aandacht en begrip te zijn voor mentale problemen van studenten (14%). Zij voelen zich niet gehoord, niet begrepen en niet serieus genomen. Studenten ervaren onvoldoende empathie of vinden dat hun problematiek wordt gebagatelliseerd. Studenten stuiten vaak bij psychische problemen op onbegrip van docenten, studieadviseurs en decanen.

'Er wordt eigenlijk niet gesproken over de mogelijkheden die de school heeft voor de voorzieningen, totdat je specifiek erom vraagt en eigenlijk opeist dat er iets gebeurt. Ik heb meerdere malen met de examencommissie gesproken over de problemen en zij lijken totaal niet meegaand te zijn, maar leggen wel aan mij uit hoe mijn problemen in elkaar zitten. Het voelt niet alsof je gesteund wordt in de situatie en dat je alles zelf maar uit moet zoeken.'

'Problemen worden gebagatelliseerd, "iedereen heeft het moeilijk en druk". Hierdoor is het voor mij een hele grote stap geweest om hulp te zoeken. Vanuit de universiteit mag er veel meer begrip en openheid zijn over de mentale gezondheid van studenten. Ik merk het aan alle studenten om mij heen dat hier veel meer aandacht aan besteed zou moeten worden.'

Uit de omschreven onvrede van studenten komt een vijfde knelpunt naar voren dat samenhangt met bijvoorbeeld een negatieve houding van een studieadviseur of een decaan die weinig tijd of geen luisterend oor kan bieden. Studenten geven aan het lastig te vinden om hulp te vragen en als men dan een niet (5) toegankelijke hulpbron aantreft, wordt dat als extra belastend ervaren. Deze studenten hebben behoefte aan een plek (vraagbaak, meldpunt) waar ze met hun vragen en problemen goed terecht kunnen.

'De studieadviseurs zijn niet empathisch, totaal niet. Ze zijn wel kritisch en helpen je echt goed na te denken, maar dit doen ze op zo'n manier dat je je aangevallen voelt, niet slim genoeg. Je voelt je niet ondersteund. Het is geen veilige plek om aan te geven dat je ergens tegenaan loopt'.

'Ik had aangegeven dat ik tegen een vermoeidheid aan liep en dat ik mij zorgen maakte over mijn studievoortgang, omdat ze zo streng zijn. Maar vervolgens werd er gevraagd of universiteit wel iets voor mij was. Ik heb het gevoel dat ze geen oog hebben voor mij als persoon. In plaats van dat er gekeken wordt wat mij eventueel zou helpen, werden er mij nog meer verplichtingen opgelegd, waardoor ik nog meer stress kreeg'.

'Waar ik vooral ontevreden over ben, is dat ik er als student alleen voor sta en er geen interesse wordt getoond vanuit de onderwijsinstantie. Er wordt te weinig gelet op hoe het met de leerlingen gaat, waardoor ik mij in moeilijke periodes vooral alleen heb gevoeld. Wanneer ik aangaf dat het met mij niet goed ging, werd er geen advies en geen hulp aangeboden. Pas veel later, wanneer ik deze hulp niet meer nodig had, werd mij hulp aangeboden'.

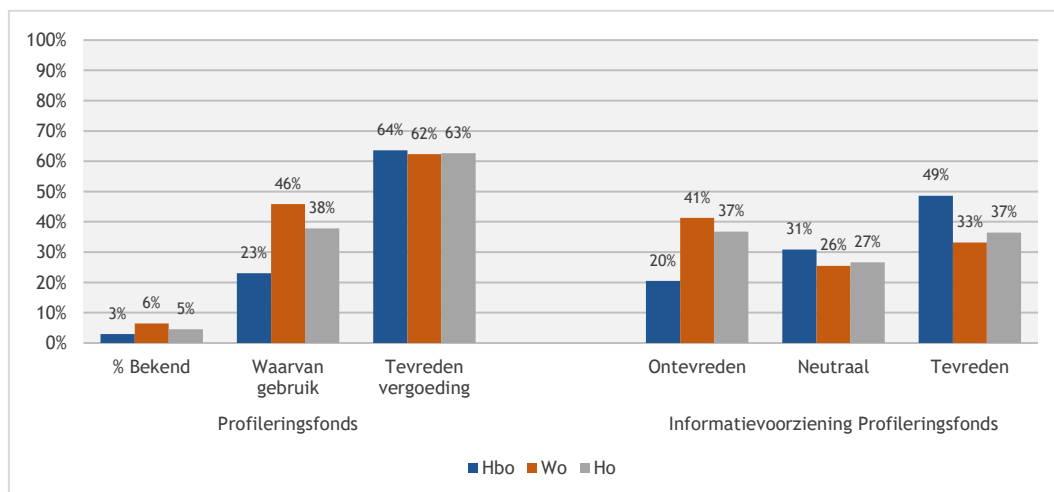
Andere (minder vaak genoemde) redenen voor onvrede zijn:

- hulp te laat beschikbaar vanwege gemis aan informatie over en ondoorzichtigheid van voorzieningen;
- lange wachttijden voor een consult bij de studentpsycholoog;
- decanen hebben te weinig tijd voor de juiste begeleiding of ondersteuning;
- langdurige en moeizame processen bij aanvragen van voorzieningen.

6.9 Profileringsfonds

Bij wet is geregeld dat een door de overheid bekostigde hoger onderwijsinstelling voorzieningen voor financiële ondersteuning dient te treffen voor studenten die door bijzondere omstandigheden studie-vertraging hebben opgelopen of deze naar verwachting zullen oplopen. Bij dit zogenaamde profileringsfonds kunnen studenten financiële ondersteuning aanvragen. Onder bijzondere omstandigheden vallen activiteiten op bestuurlijk of maatschappelijk gebied die van belang zijn voor de onderwijsinstelling, lidmaatschap van bestuur van een studentenorganisatie, universiteitsraad, faculteitsraad, medezeggenschapsraad of studentenraad, maar ook overmachtssituaties zoals ziekte, zwangerschap en bevalling, handicap en chronische ziekte, bijzondere familiegebeurtenissen en een onvoldoende studeerbare opleiding.

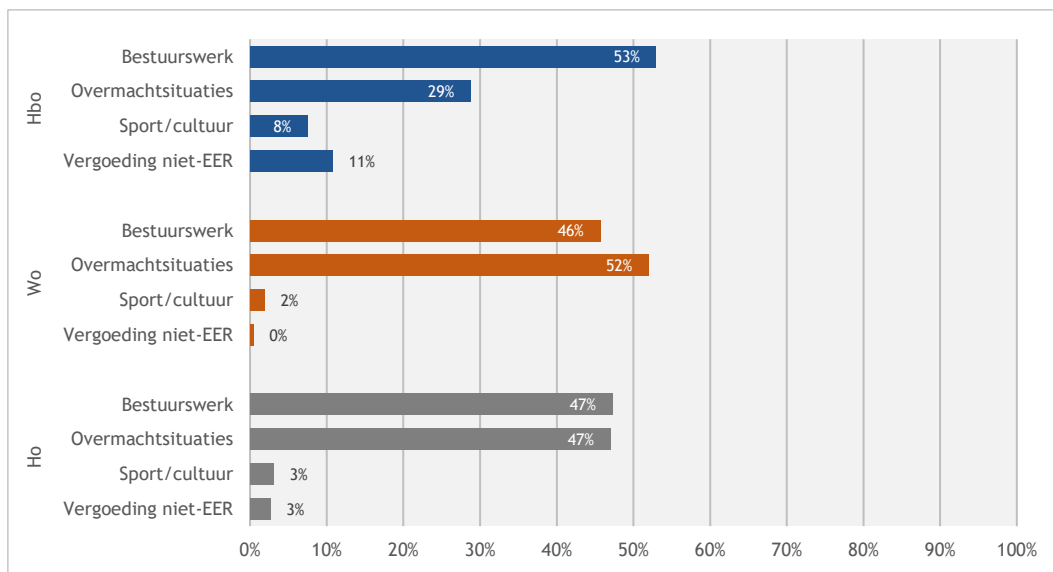
In 2021-2022 is slechts vijf procent van de studenten bekend met het profileringsfonds (figuur 6.28); net als in eerdere jaren zijn studenten in het wo hier iets vaker mee bekend (6%) dan in het hbo (3%).⁶⁴ Men kan zich afvragen of studentbegeleiders wel voldoende op de hoogte zijn van het profileringsfonds. Van de studenten die bekend zijn met het profileringsfonds, maakt 38 procent daadwerkelijk gebruik van financiële ondersteuning. Ook dit aandeel is in het wo groter dan in het hbo (46% tegenover 23%). Overigens is het profileringsfonds (significant) beter bekend bij studenten met een enkelvoudige problematiek (5,3%) en bij studenten met een meervoudige problematiek (9,2%) en veel minder bij de referentiegroep (geen problematiek: 3,2%). Van de studenten die deze ondersteuning ontvingen, was 63 procent tevreden over de vergoeding, met verschillen tussen de sectoren (wo 62%, hbo 64%). Over de informatievoorziening omtrent het profileringsfonds is 37 procent van alle studenten tevreden en eveneens 37 procent is ontevreden.

Figuur 6.28: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2021)

Het doel waarvoor studenten een beroep doen op het profileringsfonds is weergegeven in figuur 6.29. In het hbo wordt het fonds het vaakst ingeschakeld voor bestuurswerk (53%). In het wo wordt het fonds het vaakst gebruikt voor overmachtssituaties (52%). Omdat het gaat om relatief kleine aantallen, kunnen de verschillen over de jaren niet worden getoetst op significantie.

⁶⁴ Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF) van je instelling?

Figuur 6.29: Gebruik profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2021)

6.10 Samenvatting

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan het studieproces van bijzondere groepen studenten. Dit zijn studenten met een functiebeperking en studenten die te maken hebben (gehad) met problematische omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer. Deze aandachtsgroepen worden steeds vergeleken met de groep studenten die niet tot een van deze groepen behoort, met andere woorden de groep die géén aandachtsgroep is. Dit is de referentiegroep.

Studenten met functiebeperkingen

Het studieproces van studenten met een functiebeperking krijgt onder meer vanwege de omvang van de groep apart aandacht. Dat geeft ons ook de gelegenheid om binnen deze groep onderscheid te maken tussen zij die wel en geen hinder ondervinden van hun beperking tijdens hun studie. Immers een functiebeperking kan een belemmering vormen maar dat hoeft niet. Hier is dan ook expliciet naar gevaagd. Een functiebeperking kan het studeren direct bemoeilijken, bijvoorbeeld als onderwijslocaties niet goed toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers, er geen prikkelarme ruimtes zijn voor sensitieve en/of studenten met ADHD-klachten of ernstige concentratieproblemen. Ook kan het studieproces bemoeilijkt worden als er geen adequate hulpmiddelen beschikbaar zijn, bijvoorbeeld voor studenten met zintuiglijke beperkingen. Voor de groep met functiebeperkingen is het mogelijk om ontwikkelingen over de jaren heen te laten zien.

Studenten met omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer

Studenten met zorgtaken voor kinderen en mantelzorgtaken krijgen apart aandacht naast de groep met overige bijzondere omstandigheden. Onder deze laatste noemer vallen studenten die een echtscheiding van ouders hebben meegemaakt, problemen ervaren met aanpassen aan Nederland, relatieproblemen, woon-, leef- of verslavingsproblemen hebben. Ziekte/overlijden van ouders, zwangerschap/bevalling en transitie naar gewenst geslacht vallen hier ook onder. Voor de groepsindeling naar deze overige bijzondere omstandigheden kunnen resultaten van vier metingen worden weergegeven; voor de groep met zorg voor kinderen of mantelzorgtaken kunnen we ontwikkelingen over meerdere jaren heen laten zien. Voor de analyses is een beroep gedaan op de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2021-2022.

Welk deel van de studenten kan tot deze bijzondere groepen gerekend worden en hoe kwetsbaar zijn zij?

Meer dan de helft (55%) van de studenten behoort tot een van deze bijzondere groepen. Dat betekent dat zij een functiebeperking hebben, dan wel onder problematische omstandigheden hun studie doen. Of beide: in 2021-2022 acht procent van alle studenten zowel een functiebeperking (en voelt zich daardoor belemmerd) als een bijzondere omstandigheid. Ongeveer vier van de tien studenten (43%) hebben geen van deze problemen of beperkingen (de referentiegroep). De bijzondere groepen worden steeds hiermee vergeleken.

Binnen de bijzondere groepen is de groep studenten met functiebeperking het grootst; bijna een op de vier studenten heeft een functiebeperking en van die groep ondervindt ruim twee derde daar ook echt hinder van bij hun studie. Zes procent van de studenten heeft mantelzorgtaken, bijna vier van de tien ondervindt daarvan hinder bij hun studie. Een procent heeft zorg voor kinderen, daarvan ondervindt ruim de helft belemmeringen in hun studie.

Relatieproblemen komen in twaalf procent van de gevallen voor en de helft daarvan wordt hierdoor belemmerd bij het studeren. Woon-/leefproblemen komen bij tien procent van de gevallen voor en ook daarvan is de impact groot. Zes van de tien ondervindt hierdoor problemen met zijn studie. Acht procent van de studenten zegt te maken hebben gehad met overlijden of ziekte van ouders en de helft ondervindt hiervan hinder bij de studie. In drie procent van de gevallen meldt een student dat hij een verslavingsprobleem heeft. Deze weliswaar kleine groep ondervindt hier wel in twee derde van de gevallen hinder bij het studeren. De mate waarin studenten belemmeringen ervaren door hun beperking of bijzondere omstandigheid geeft aan in hoeverre deze jonge mensen in een kwetsbare positie verkeren.

In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten die belemmeringen ervaren vanwege hun functiebeperking af van de referentiegroep?

Bijna een van de vier studenten geeft aan een functiebeperking te hebben. Binnen deze groep komt ADHD/ADD en concentratieproblemen het meest voor, gevolgd door dyslexie en dyscalculie en een psychische aandoening. De studievoortgang van wo-studenten met een functiebeperking en belemmeringen is minder goed dan die van de referentiegroep. De mate waarin men door de functiebeperking belemmerd wordt, is ook medebepalend voor de duiding van de studievoortgang. Bijna twee derde zegt niet op schema te liggen, terwijl een derde van de referentiegroep dat zegt. Twee derde van de studenten met een functiebeperking heeft een studieachterstand opgelopen. Dit is een significante afname (verbetering) in vergelijking met de vorige meting. Toen hadden zeven van de tien studenten een studieachterstand. In de referentiegroep heeft een derde een studieachterstand. De groep met een functiebeperking heeft beduidend vaker een studieachterstand dan de referentiegroep. En studenten met een meervoudige problematiek laten een slechtere studieprogressie zien dan studenten met een enkelvoudige problematiek: van hen heeft bijna driekwart een studieachterstand.

Wat tijdbesteding betreft is er nauwelijks een verschil met de vorige meting. In 2020-2021 besteedde de groep studenten met een functiebeperking gemiddeld 35,4 uur per week aan hun studie, in 2021-2022 is dat gemiddeld 35,7 uur per week. Een student uit de referentiegroep besteedt gemiddeld 33,1 uur per week aan zijn studie. Het verschil met een student met een functiebeperking van gemiddeld 2,6 uur is significant. Zij besteden gemiddeld meer tijd aan hun studie.

In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met zorg voor kinderen, mantelzorgtaken en overige omstandigheden af van studenten die niet in een bijzondere omstandigheid verkeren?

In studiejaar 2021-2022 is de studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (ongeacht welke) significant lager dan de studievoortgang van de referentiegroep. Eveneens komt naar voren dat alle studenten met bijzondere omstandigheden, ongeacht de bijzondere omstandigheid waarin ze verkeren, significant vaker achterlopen op hun studieschema dan de referentiegroep en dat zij significant vaker een studieachterstand oplopen dan de referentiegroep. Studenten met mantelzorgtaken hebben een tijdbesteding die aanmerkelijk hoger ligt dan de referentiegroep: namelijk 39 uur per week tegenover 36 uur per week. Studenten met zorg voor kinderen besteden gemiddeld het kleinste aantal uren per week aan hun studie, namelijk 29 uur per week (het verschil met de referentiegroep is niet significant).

In welke mate maken studenten met functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden gebruik van beschikbare voorzieningen? Van welke voorziening maken zij gebruik en hoe tevreden zijn zij daarover?

Acht van de tien studenten met een functiebeperking maken gebruik van voorzieningen. Zij maken het vaakst gebruik van begeleiding en advies, aanpassing van toetsen en in mindere mate volgen zij een aangepast studieprogramma. Het meest tevreden zijn deze studenten over de studiefaciliteiten en het minst over de studiebegeleiding. Hun tevredenheid is duidelijk minder dan studenten uit de referentiegroep.

En dat geldt zowel voor de beschikbare studiefaciliteiten, de studie-omgeving als begeleiding. Zes van de tien studenten met bijzondere omstandigheden maken gebruik van voorzieningen om het studeren makkelijker te maken. Er zijn hier nagenoeg geen verschillen tussen de drie aandachtsgroepen (zorg voor kinderen, mantelzorg en overige omstandigheden). Ook deze groepen maken het vaakst gebruik van extra begeleiding en advies, gevolgd door aanpassingen van het studieprogramma of toetsing. De tevredenheid over de voorzieningen is redelijk te noemen. Tussen de 35 en 47 procent is (zeer) tevreden over de voorzieningen voor studenten met bijzondere omstandigheden. Het minst tevreden zijn deze studenten over de informatie over beschikbare voorzieningen: tussen de 21 en 35 procent is (zeer) ontevreden. Over de studiefaciliteiten is men doorgaans goed te spreken. Het minst tevreden zijn de studenten met mantelzorgtaken. Bijna twee derde van deze studenten zijn (zeer) tevreden tegenover 79 procent van de referentiegroep. Over de begeleiding zijn de studenten met mantelzorgtaken ook minder vaak tevreden dan de referentiegroep. Studenten met bijzondere omstandigheden zijn ook minder tevreden over de studiebegeleiding. Nadere analyses wijzen uit dat studenten met een meervoudige problematiek minder goed oordelen over de studiefaciliteiten, de studie-omgeving en de studiebegeleiding dan studenten met een enkelvoudige problematiek.

Hoe oordelen studenten over de voorzieningen?

Uit de verhalen die de studenten gedeeld hebben met de onderzoekers door in hun eigen bewoordingen te omschrijven waar hun onvrede over de voorzieningenaanbod uit voortkwam, komen een vijftal knelpunten naar voren die om aandacht vragen van de onderwijsinstellingen. De informatie en communicatie over het aanbod van de voorzieningen schiet vaak tekort. Er wordt veel zelfredzaamheid verwacht van studenten, waar ze op dat moment niet altijd toe in staat zijn. Voorzieningen zijn lang niet altijd passend bij de hulpvraag; er mag meer maatwerk worden aangeboden. Daarnaast is het wenselijk dat er meer begrip en kennis is over mentale gezondheidsproblemen bij studieadviseurs, decanen en docenten. Ook de toegankelijkheid en houding van hulpbronnen verdienen een kwaliteitsslag.

Zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Studenten die door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen aanspraak maken op het profileringsfonds. Het aandeel studenten dat het profileringsfonds kent, is met vijf procent erg laag. Voor het hbo is dat drie procent en voor het wo zes procent. De bekendheid met het bestaan van het profileringsfonds is nog minder dan vorig jaar. Toen was zes procent er bekend mee. Zowel studenten met een meervoudige als een enkelvoudige problematiek zijn (significant) beter bekend met het profileringsfonds dan studenten met geen problematiek. Het beste bekend zijn de studenten met een meervoudige problematiek (9%)

Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 38 procent er daadwerkelijk gebruik van. Dit gebeurt vaker in het wo (46%) dan het hbo (23%). In het hbo wordt het profileringsfonds vooral aangesproken voor tegemoetkoming in geval van bestuurswerk, gevolgd door overmachtssituaties. In het wo is het andersom: vaker in geval van overmachtssituaties.

7 Uitval en switch

Josien Lodewick & Joris Cuppen

7.1 Inleiding en vraagstelling

Veel studenten volgen in hun tweede studiejaar dezelfde opleiding als waar ze in het voorgaande jaar mee zijn gestart, binnen dezelfde instelling; dit zijn de zogenaamde herinschrijvers. We bekijken in dit hoofdstuk hoe deze groep studenten zich ontwikkelt. Er zijn echter ook studenten die zich niet opnieuw inschrijven; hoe vervolgen zij hun studieloopbaan? Studenten die voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling kiezen, of voor een andere of dezelfde opleiding bij een andere instelling gaan, zijn 'switchers'. Studenten die in het tweede jaar niet meer ingeschreven staan in het ho, beschouwen we als 'uitvallers'. Met behulp van het 1CHO brengen we de ontwikkelingen rondom de groepen herinschrijvers, uitvallers en switchers in beeld. Met behulp van de Startmonitor vullen we zo veel mogelijk in waarom studenten wel of niet doorgaan met een studie, door te kijken naar factoren als het studiekeuzeproces en de wijze van oriëntatie op een studie. Uiteindelijk vormen onderstaande onderzoeksvragen de basis voor dit hoofdstuk:

- a) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?
- b) Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?
- c) Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?
- d) Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?
- e) Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?
- f) Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

7.2 Data en definities

Dit hoofdstuk maakt gebruik van data uit het 1CHO en de Startmonitor. Het 1CHO wordt gebruikt voor de beschrijving van de ontwikkelingen in de omvang van de uitval en switch. De Startmonitor wordt gebruikt voor de verdiepende analyse van de redenen voor uitval en switch en de relatie tussen studiekeuze en uitval en switch.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities, op basis van definities van DUO, gehanteerd: er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofdinschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is eveneens achterwege gelaten (de selectie van het studiejaar is dus gelijk aan het eerste inschrijfsjaar in het hoger onderwijs).⁶⁵ De bestanden bevatten zowel Nederlandse als internationale studenten. Voor het bepalen van de studieuitval is een correctie toegepast voor joint degrees (switch binnen een joint degree wordt niet als switch beschouwd) en voor studenten die in hun eerste inschrijvingsjaar een bachelordiploma of masterdiploma hebben behaald. Ook studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het gaat dan vooral om studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden niet als uitvallers of switchers beschouwd. Studenten die op enig moment zijn overleden, zijn uit de bestanden verwijderd. In totaal zijn er voor de uitvalanalyses in dit hoofdstuk 1.497.353 eerstejaarsrecords geanalyseerd (gearceerde diagonaal), verdeeld over de instroomcohorten 2011-2012 t/m 2021-2022. Tabel 7.1 toont de aantallen. In dit hoofdstuk starten we de tijdreeksen bij 2011.

⁶⁵ De reden voor het achterwege laten van de februari-instroom is dat de herinschrijvingen voor deze groep niet zijn opgenomen in het laatste studiejaar.

Tabel 7.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2022)

	Inschrijvingsjaar											
Jr1ho	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2007	6	3	2	2	0	0	1	0	0	0	0	0
2008	13	6	5	3	0	0	1	0	0	1	1	0
2009	73	14	12	1	3	0	2	0	0	0	0	0
2010	3.044	134	55	24	10	9	1	2	0	0	0	0
2011	113.058	2.727	153	42	16	5	10	4	0	2	0	0
2012	0	113.224	2.887	139	43	23	17	4	5	0	0	0
2013	0	0	123.636	2.287	122	40	24	10	5	2	2	3
2014	0	0	0	119.989	2.736	141	47	23	7	10	2	3
2015	0	0	0	0	111.223	1.806	101	27	22	6	5	1
2016	0	0	0	0	0	119.855	1.716	96	38	19	8	4
2017	0	0	0	0	0	0	127.284	1.689	93	32	20	6
2018	0	0	0	0	0	0	0	131.123	1.620	99	33	10
2019	0	0	0	0	0	0	0	0	131.707	1.607	90	22
2020	0	0	0	0	0	0	0	0	0	147.371	1.659	95
2021	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	132.964	1.531
2022	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	125.919
Ho	116.199	116.111	126.751	122.488	114.154	121.880	129.205	132.978	133.497	149.150	134.784	127.594

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het studiejaar gekoppeld direct volgend op het instroomjaar (T+1) alsook de inschrijfgegevens op T+2. Dit laatste om de status na twee jaar te bepalen. Vervolgens is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens na één jaar geswitcht tussen de instellingen als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar:

- ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1/2); én
- de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald.

Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een switcher binnen de instelling na één jaar wanneer:

- de actuele instelling in het instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1/2);
- de opleiding in het instroomjaar niet gelijk is aan (instroomjaar +1/2); én
- de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan het diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar.

Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende twee groepen zijn als 'uitval en switch' getypeerd:

- groep 1: uitval: uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar +1/2 geen inschrijving in het hoger onderwijs;⁶⁶
- groep 2: switch: switch tussen instellingen (de student studeert in instroomjaar +1/2 aan een andere instelling) of switch binnen de instelling (de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding).

66 Het gaat hier om studenten die niet langer ingeschreven staan in de Nederlandse registers voor bekostigd onderwijs.

Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: groep 2). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje ‘uitval en switch’: studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten. Voor het bepalen van de status na twee jaar is steeds de opleiding op T1 vergeleken met de opleiding op T3. Hierbij zijn de volgende groepen aangemaakt:

Tabel 7.2: Indeling status na twee jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)

Categorie	Indeling
Niet meetbaar [instroom 2020 en 2021]	-
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 herinschrijver	Volgt nog steeds de opleiding van eerste inschrijving
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 switch	Tenminste 1x geswitcht
Jaar 2 switch, jaar 3 in ho	
Jaar 2 uit ho, jaar 3 in ho	Teruggekeerd in het ho na uitval
Jaar 2 herinschrijver, jaar 3 uit ho	Na 2 jaar uitgevallen
Jaar 2 switch, jaar 3 uit ho	
Jaar 2 uitval, jaar 3 uit ho	

Studenten de Caribische delen van het Koninkrijk: CBS microdata

Om studenten de Caribische delen van het Koninkrijk zo goed mogelijk te identificeren wordt een koppeling met de CBS microdata gemaakt om zo de migratiegeschiedenis van studenten te bepalen. Door een combinatie van de migratiegeschiedenis en de onderwijshistorie kan zo bepaald worden wie in het (Europees) Nederlandse hoger onderwijs instroomt vanuit de Caribische Koninkrijksdelen.⁶⁷ Dit gebeurt met de volgende definitie:

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor; én
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).⁶⁸

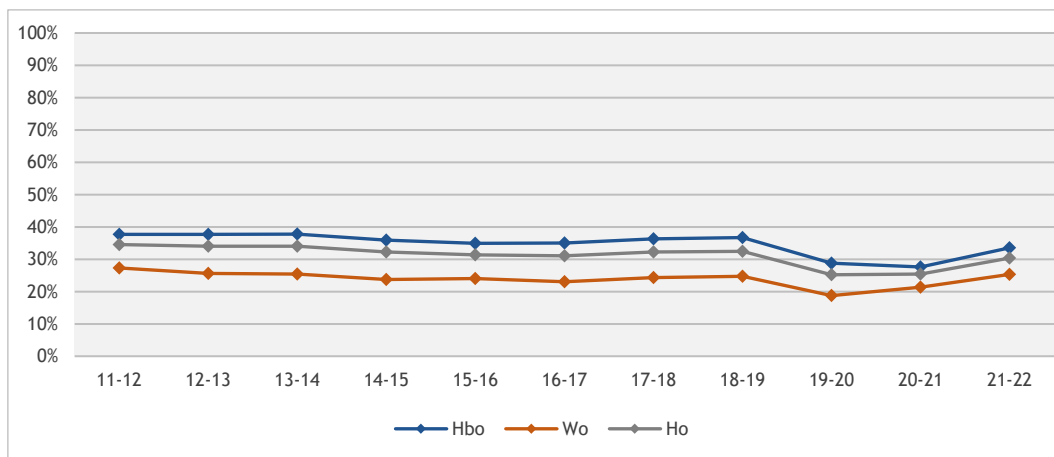
7.3 Omvang van uitval en switch in het eerste studiejaar

Figuur 7.1 laat zien dat de uitval en switch tot instroomcohort 2018-2019 redelijk stabiel was (tussen de 31 en 35%). Onder instroomcohorten 2019-2020 en 2020-2021 daalde de uitval en switch naar 25 procent, om voor het laatste instroomcohort weer met vijf procentpunten toe te nemen naar dertig procent. Deze dertig procent omvat ruim 40.000 eerstejaars ho-studenten die stopten met hun (in eerste instantie gekozen) studie. Dit waren 27.552 hbo-studenten (34% van alle hbo-eerstejaars) en 12.869 wo-studenten (25% van alle ho-eerstejaars).

Ruim 24.000 ho-studenten (18% van alle ho-eerstejaars) uit instroomcohort 2021-2022 kozen in het tweede jaar voor een andere studie in het ho (switch), ruim 16.000 studenten (12% van alle ho-eerstejaars) verlieten het hoger onderwijs (uitval). Onder instroomcohorten 2019-2020 en 2020-2021 was een sterke daling (gevolgd door een stabilisering) in de uitval en switch te zien. Deze daling was naar alle waarschijnlijkheid een gevolg van de coronamaatregelen: er waren voor studenten weinig alternatieven voor doorstuderen zoals reizen en werken. Het aandeel uitval en switch onder studenten uit het instroomcohort 2021-2022 ligt in hbo zo’n acht procentpunt hoger dan in het wo. Het verschil in uitval en switch tussen wo en hbo is daarmee, na een aantal jaren daling, iets toegenomen (2 ppnt.).

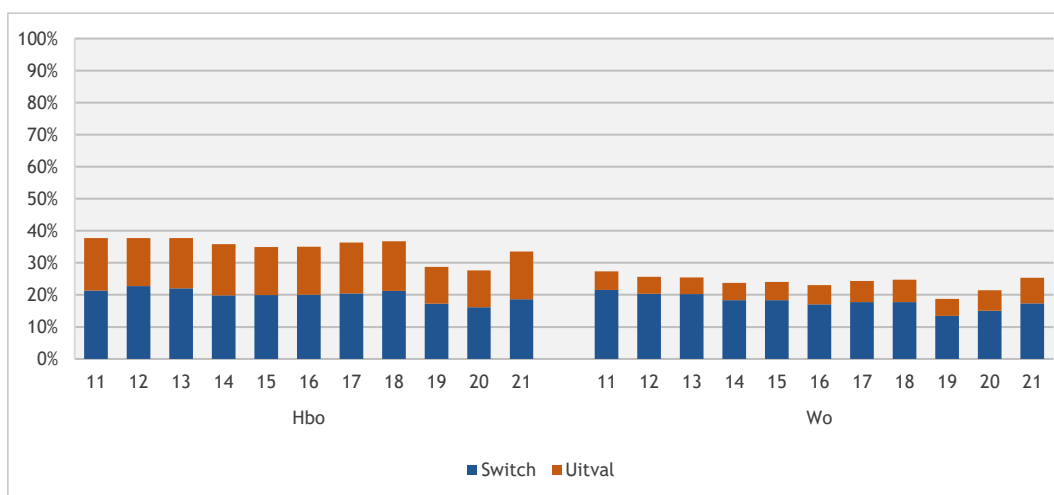
⁶⁷ Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

⁶⁸ De leeftijdsgrens van 25 jaar wordt gehanteerd omdat de focus ligt op doorstroom vanuit vervolgonderwijs en niet op postinitiële onderwijsvolgers en ook omdat voornamelijk wordt vergeleken met ba-vt (m.n. 25 j. en jonger).

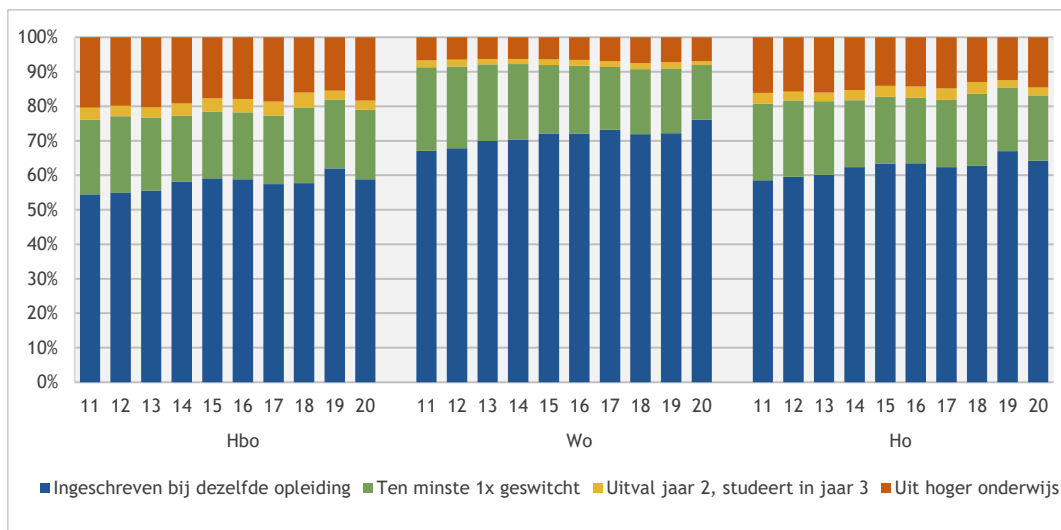
Figuur 7.1: Eerstejaars uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Figuur 7.2 geeft inzicht in de aandelen uitval en switch naar soort hoger onderwijs (hbo en wo). Zo is te zien dat in het hbo aanzienlijk meer studenten uitvallen (15%) dan in het wo (8%). Het verschil in switch is kleiner: negentien procent van de eerstejaars hbo-studenten uit instroomcohort 2021-2022 switcht, tegen zeventien procent van de wo-eerstejaars. Uiteindelijk schrijft ruim 65 procent van de eerstejaars hbo-studenten en 75 procent van de wo-eerstejaars zich opnieuw in voor zijn/haar opleiding. Zowel de switch als de uitval stegen in het hbo met drie procentpunt ten opzichte van het voorgaande instroomcohort. In het wo ging het om stijgingen van twee procentpunt.

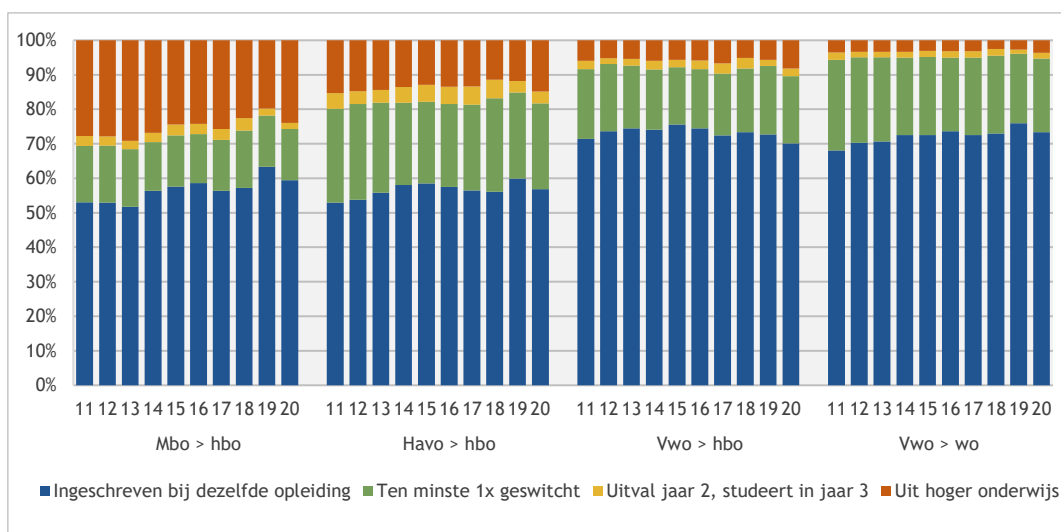
Figuur 7.2: Type eerstejaars uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Figuur 7.3 en figuur 7.4 tonen de uitval na twee jaar. Er zijn vier groepen aangemaakt: studenten die na twee jaar nog steeds ingeschreven staan aan de oorspronkelijke opleiding (blauw), studenten die in de eerste twee studiejaren ten minste één keer geswitcht zijn van opleiding (dus ook degenen die na switch weer terugkeren naar de oorspronkelijke opleiding; groen), studenten die uitvielen in het eerste jaar, maar in het derde jaar weer zijn begonnen (geel) en studenten die na twee jaar helemaal uit het ho zijn verdwenen (oranje). In het wo volgen studenten na twee jaar vaker nog steeds de initiële opleiding dan in het hbo; dat was zo in alle voorgaande jaren. In het wo is te zien dat studenten uit cohort 2020-2021 minder vaak zijn uitgevallen of geswitcht na twee jaar dan studenten uit het cohort daarvoor. In het hbo is het aandeel herinschrijvers van dit cohort iets gedaald.

Figuur 7.3: Uitvalstatus na 2 jaar naar soort hoger onderwijs (1CHO, berekening ResearchNed)

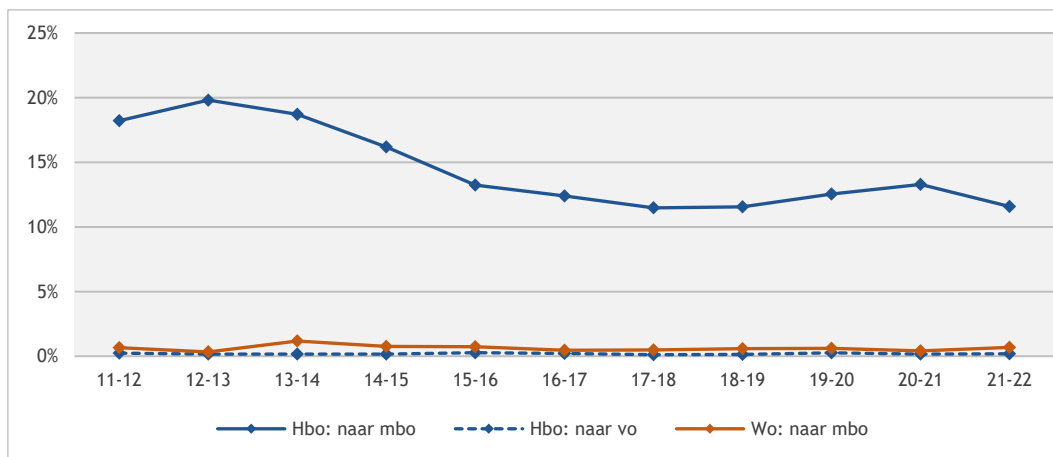
Figuur 7.4 laat zien dat studenten met een vwo-opleiding ook na twee jaar vaker nog aan de initiële opleiding staan ingeschreven dan studenten uit mbo of havo.

Figuur 7.4: Uitvalstatus na 2 jaar naar vooropleiding (1CHO, berekening ResearchNed)

Vergelijkbaar met voorgaande jaren is van 88 procent van de hbo-studenten en nagenoeg alle wo-studenten de bestemming na hun uitval uit het hoger onderwijs niet bekend. In het wo gaat het om een kleine groep. Het kan zijn dat deze studenten (die dus een jaar na instroom niet meer in Nederlandse registers van het bekostigd onderwijs voorkomen) helemaal gestopt zijn met studeren, maar ze kunnen ook gestart zijn aan een opleiding in het buitenland of aan een niet-bekostigde opleiding.

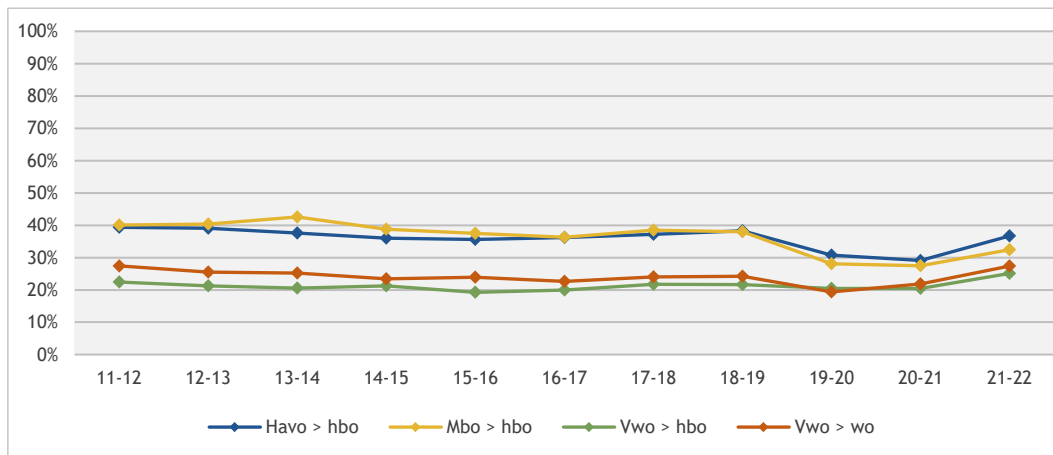
Een analyse van studenten die wél nog in de Nederlandse registers voor bekostigd onderwijs voorkomen laat zien dat twaalf procent van de hbo-uitvallers naar het mbo gaat (figuur 7.5). Vanuit het wo stapt iets meer dan een half procent van de uitvallers over op het mbo. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met de cijfers van het instroomcohort 2020-2021.

Figuur 7.5: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

7.4 Uitval en switch naar vooropleiding

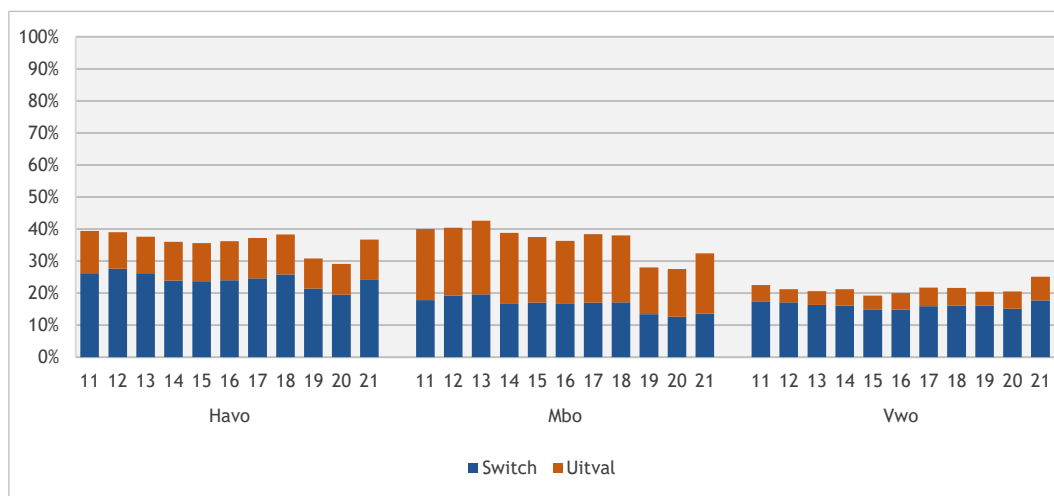
Figuur 7.6 maakt de uitval en switch inzichtelijk in relatie tot de vooropleiding. Onder hbo-eerstejaars met een vwo-diploma is de uitval en switch het laagst, op de voet gevolgd door wo-eerstejaars met een soortgelijk diploma (instroomcohort 2021-2022, resp. 25 en 27%). Er vallen dus iets meer eerstejaarsstudenten met een vwo-diploma uit in het wo dan in het hbo; dit is (op instroomcohort '19-'20 na) al jaren de trend. De uitval en switch van havisten steeg het hardst met acht procentpunt (van 29 naar 37%). Onder studenten met een mbo- en vwo-achtergrond steeg de uitval en switch met vijf procentpunt (naar resp. 32 en 25%) en onder wo-studenten afkomstig uit het vwo steeg de uitval en switch met zes procentpunt (naar 27%).

Figuur 7.6: Eerstejaars uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

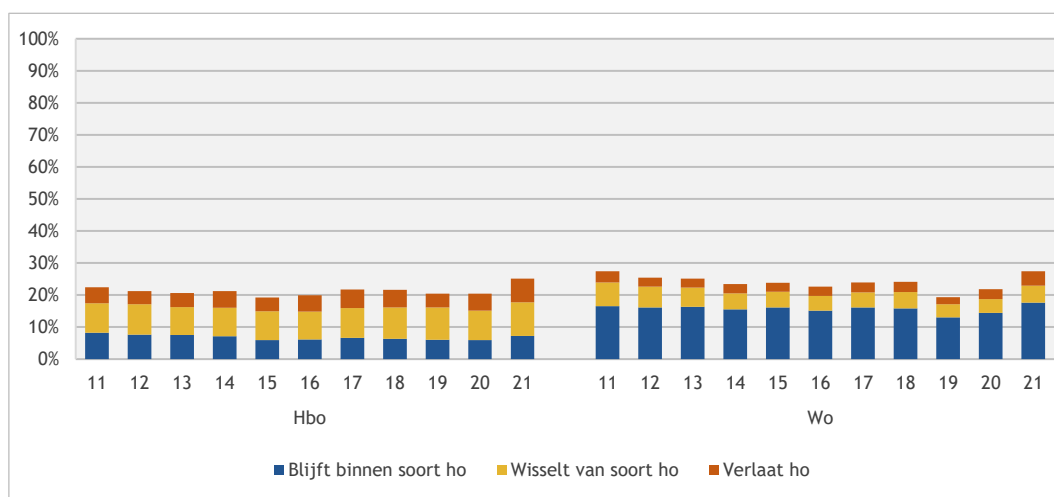
De uitval en switch is onder alle eerstejaars (instroomcohort 2021-2022) toegenomen (figuur 7.7). De uitval is het hoogst en nam het sterkst toe onder studenten afkomstig uit het mbo (met 4 ppnt. naar 19%). Mbo-studenten die door corona studievertraging hebben opgelopen zijn onder voorwaarden toegelaten tot het hbo en halen later hun mbo-diploma. Dit zou kunnen meespelen in de toename van uitval. Bij vwo-gediplomeerden en havisten was de stijging kleiner (resp. met 2 en 3 ppnt. naar 7% en 13%). De switch nam het sterkst toe onder havisten: deze steeg met vijf procentpunt naar 24 procent: net geen kwart van de eerstejaars hbo-studenten met een havo-vooropleiding, switchte. Bij studenten met een vwo- of mbo-opleiding ligt dit aandeel lager en was de toename ook kleiner (resp. 18% en 14%, toename van 3 en 1 ppnt.). Bij zowel eerstejaars met een havo- als een vwo-diploma is het aandeel dat switcht (resp. 24 en 18% voor instroomcohort 2021-2022) aanzienlijk hoger dan het aandeel dat uitvalt (resp. 13 en 7%). Bij eerstejaars hbo-studenten met een mbo-diploma is het beeld omgekeerd: de uitval van eerstejaars uit instroomcohort 2021-2020 bedraagt negentien procent, het aandeel dat switcht ligt met veertien procent iets lager.

In vergelijking met het vorige instroomcohort zien we onder eerstejaars met een havo-diploma dat ruim zestig procent zich opnieuw inschrijft in het tweede jaar; een daling van acht procentpunt. Onder eerstejaars met een mbo-diploma bedraagt deze daling vijf procentpunt naar 68 procent herinschrijvers. Onder de groep eerstejaars met een vwo diploma is dit aandeel gedaald naar 75 procent.

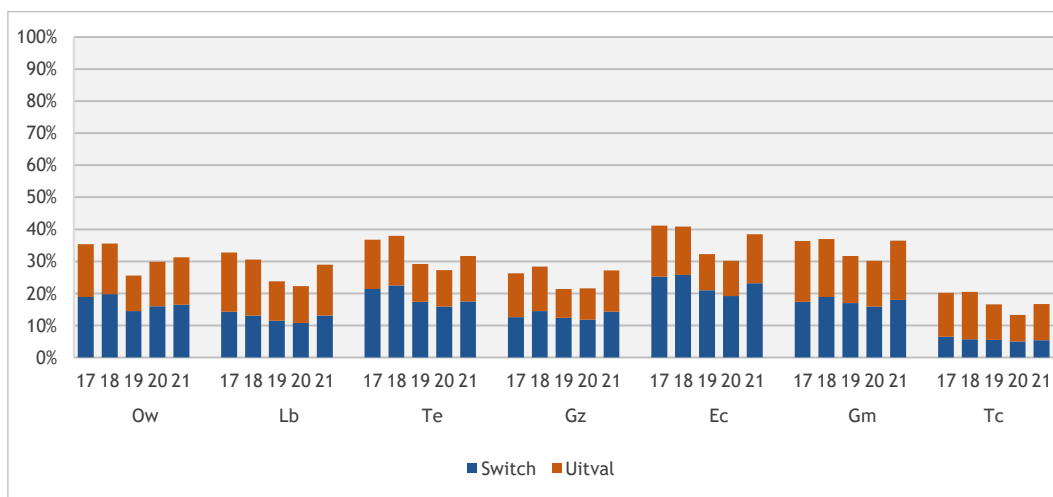
Figuur 7.7: Type uitval en switch van eerstejaars hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

We zagen zojuist dat de uitval van eerstejaars met een vwo-diploma relatief laag is. Verschillen in totale uitval en switch tussen studenten met een vwo-achtergrond die in het hbo of wo gaan studeren zijn nihil: van beide groepen eerstejaars uit cohort 2021-2022 zet ruim een kwart de initiële opleiding in het tweede jaar niet voort (figuur 7.8). Vwo-gediplomeerden kunnen binnen het ho voor zowel een hbo- als wo-opleiding kiezen. De balkjes 'wisselt van soort ho' in onderstaande figuur 7.8 laten zien welk deel van de hbo-eerstejaars in het tweede jaar alsnog kiest voor het wo en vice versa. Het percentage hbo-eerstejaars met een vwo-diploma dat na het eerste jaar switch van hbo naar wo is licht gestegen ten opzichte van vorig jaar (met 1 ppnt. naar 10%). Het percentage ho-eerstejaars met een vwo-diploma dat switch van wo naar hbo bedraagt vijf procent (sinds 2014-2015 fluctueert dit tussen de 4 en 5%). Het aandeel vwo-gediplomeerden dat het hoger onderwijs geheel verlaat is voor zowel het hbo als het wo afgelopen jaar weer iets opgelopen (naar resp. 7% en 4%).

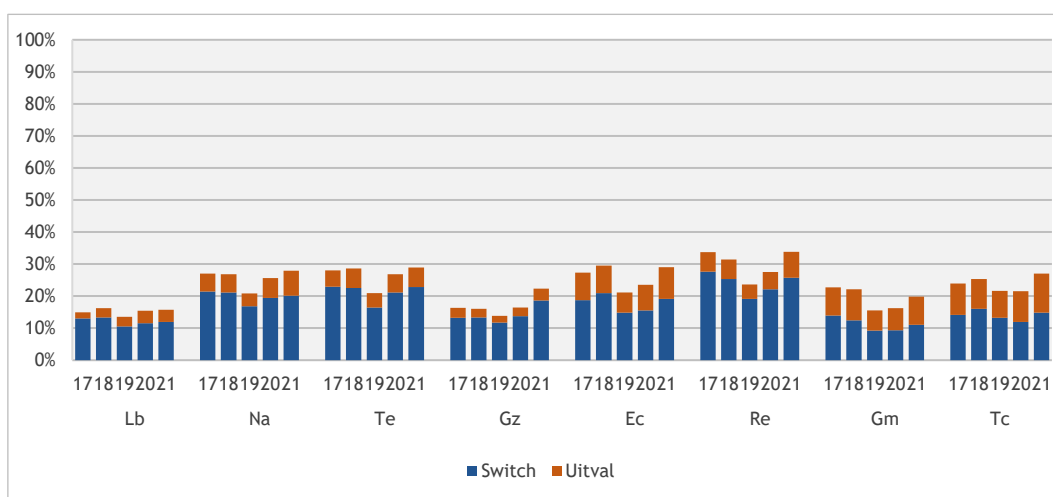
Figuur 7.8: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

De switch en uitval van eerstejaars hbo-studenten wordt in onderstaande figuur 7.9 uitgesplitst naar hbo-sector voor de laatste vijf instroomcohorten. De daling in uitval en switch die in 2020-2021 plaatsvond, werkte destijds door in alle sectoren. Een jaar later (instroomcohort 2020-2021) was er in sommige sectoren weer een lichte stijging te zien van de uitval en switch. Voor het instroomcohort 2021-2022 zien we de uitval/switch in alle sectoren verder stijgen. Over het algemeen is de stijging van de uitvalpercentages groter dan die van de switchpercentages. De sectoren Economie en Gedrag & maatschappij laten de grootste uitval en switch zien. De kleinste uitval en switch is zichtbaar bij Taal & cultuur (dit betreft met name de kunstensector die traditioneel altijd al de laagste uitval- en switchcijfers liet zien). Maar ook in deze sector is een stijging zichtbaar.

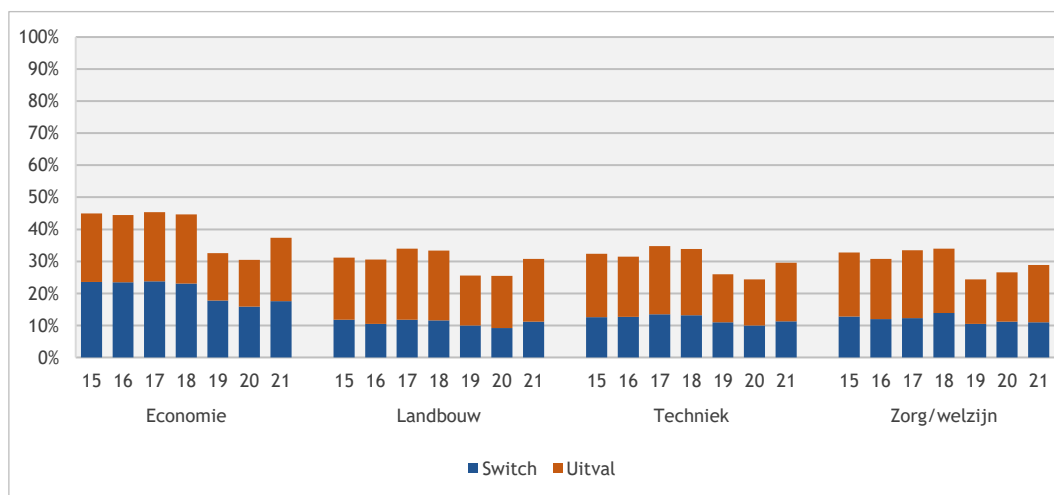
Figuur 7.9: Type uitval en switch van eerstejaars uit het hbo naar sector (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2006-2021)

Ook in het wo zijn er verschillen in uitval en switch tussen sectoren (figuur 7.10). In het wo is de (lichte) stijging in de uitval en switch die zich onder het voorgaande instroomcohort voordeed in de meeste sectoren voortgezet. De uitval en switch is net als in voorgaande jaren het hoogst onder rechtenstudenten (34%). De uitval nam met drie procentpunt toe, de switch met vier. In de sector landbouw ligt de uitval en switch van wo-eerstejaars uit instroomcohort 2021-2022 het laagst; zestien procent vervolgt (net als voorgaand jaar) de initieel gekozen opleiding niet. Binnen sectoroverstijgende opleidingen (niet opgenomen in de figuur vanwege relatief kleine aantallen) is de uitval en switch wederom gelijk gebleven in vergelijking met voorgaand instroomcohort (14%).

Figuur 7.10: Type uitval en switch van eerstejaars uit wo naar sector (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2017-2021)

Figuur 7.11 laat de uitval en switch zien, gelet op sector waarbinnen hbo-studenten eerder hun mbo-diploma behaalden. We zien dat de uitval en switch nog steeds het hoogst (37%) is onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma in de sector Economie. In alle sectoren is sprake van een toename van de uitval en switch, maar onder studenten afkomstig uit de sector Economie is deze toename het hoogst (7 ppnt., met name stijging in uitval). De uitval en switch zijn het minst sterk toegenomen (3 ppnt.) onder eerstejaars afkomstig uit de mbo-sector zorg en welzijn; deze stijging is volledig te wijden aan gestegen uitval. Onder hbo-studenten met een diploma uit de sector Landbouw en Techniek is een toename van de uitval en switch te zien met vijf procentpunt en ook hier ligt het zwaarte bij de uitvallers (resp. 31 en 30% uitvallers en switchers).

Figuur 7.11: Type uitval switch van eerstejaars mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)

De gemiddelde uitval en switch (gecumuleerd) was in het vorige instroomcohort (2020-2021) 27 procent en is dit jaar met vijf procentpunt toegenomen naar 32 procent. Mbo-studenten met een niveau-4 diploma zijn in principe toelaatbaar tot alle hbo-opleidingen, ongeacht het type opleiding dat zij hebben gevolgd. Daarom is het interessant om te kijken naar de doorstroom van mbo-sectoren naar hbo-sectoren van die groepen en na te gaan hoe hoog de uitval en switch is. Deze uitval- en switchpercentages van studenten vanuit een bepaalde mbo-sector naar hbo-sector zijn weergegeven in tabel 7.3 voor de instroom in 2020-2021 en 2021-2022. Percentages switch en uitval van meer dan twintig procent zijn gearceerd. De gecumuleerde percentages tellen de switch en uitval op en zijn in de tabel in een licht grijze kleur weergegeven.

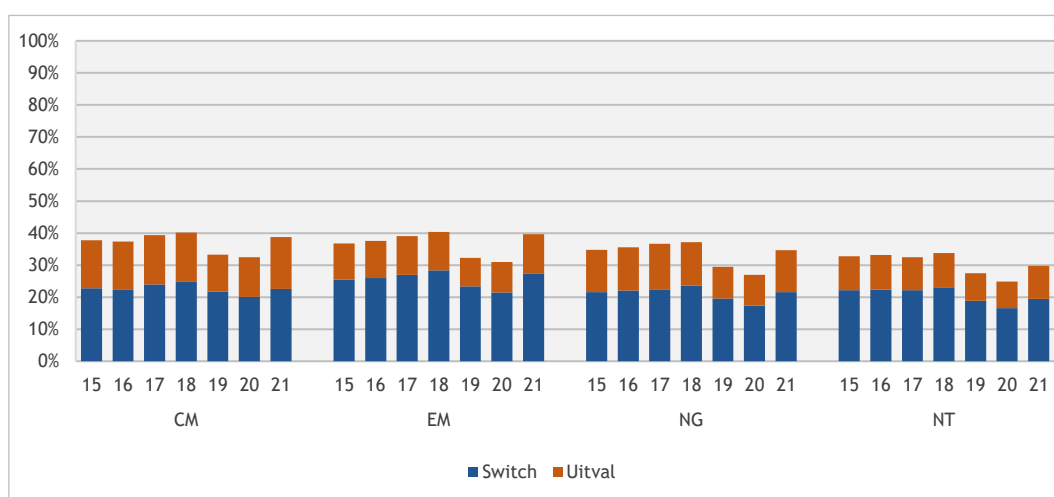
De uitval en switch van mbo-studenten naar hbo-sectoren is in vrijwel alle sectoren toegenomen (de uitval steeg in alle gevallen harder dan de switch). Alleen onder studenten die vanuit de mbo-sector Zorg & Welzijn instroomden in het Onderwijs (hbo) en de Techniek (hbo) en diegenen die vanuit mbo-Landbouw instroomden in de sector Taal en Cultuur (hbo), nam de uitval en switch (sterk) af. De uitval en switch onder studenten die vanuit mbo Landbouw en Techniek instroomden in Landbouw (hbo) bleef gelijk.

Eerstejaars met een mbo-diploma uit de sector Economie vallen relatief vaak uit of switchen, met name in de hbo-sectoren Techniek (45%), Onderwijs (44%), Gedrag & Maatschappij (40%) en Gezondheidszorg (81%). Hbo-studenten met een mbo-diploma uit de sector Landbouw, switchen of vallen relatief vaker uit in de sector Onderwijs (39%). Voor studenten uit de sector Techniek mbo zijn dat de hbo-sectoren Gedrag en Maatschappij en Onderwijs (resp. 42 en 40%) en voor studenten die een mbo-diploma Zorg & Welzijn hebben geldt dat zij relatief vaak uitvallen in de hbo-sectoren Landbouw en Economie (resp. 43 en 41%).

Tabel 7.3: Eerstejaars uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2020 en 2021)

	Naar hbo-sector:													
	Onderwijs		Landbouw		Techniek		Gezondheidszorg		Economie		Gedrag en Maatschappij		Taal en Cultuur	
Van mbo-sector:	20-21	21-22	20-21	21-22	20-21	21-22	20-21	21-22	20-21	21-22	20-21	21-22	20-21	21-22
Economie														
Switch	17%	16%	9%	12%	20%	22%	16%	14%	16%	18%	12%	15%	5%	7%
Uitval	22%	28%	8%	19%	16%	23%	15%	24%	13%	18%	22%	25%	7%	12%
Opgeteld	39%	44%	17%	31%	36%	45%	31%	38%	29%	36%	33%	40%	12%	20%
Landbouw														
Switch	9%	9%	8%	8%	10%	13%	6%	10%	15%	21%	8%	11%	14%	9%
Uitval	24%	30%	18%	18%	18%	22%	12%	19%	11%	14%	12%	25%	29%	18%
Opgeteld	33%	39%	26%	26%	28%	35%	18%	29%	27%	35%	20%	35%	43%	27%
Techniek														
Switch	14%	15%	9%	13%	8%	10%	11%	11%	15%	16%	11%	15%	6%	4%
Uitval	17%	25%	14%	10%	14%	16%	13%	19%	17%	23%	16%	28%	6%	10%
v	31%	40%	23%	23%	23%	26%	24%	30%	32%	39%	27%	42%	13%	15%
Zorg/welzijn														
Switch	13%	11%	9%	8%	22%	15%	8%	7%	19%	19%	9%	12%	4%	2%
Uitval	16%	15%	12%	35%	19%	21%	12%	16%	17%	21%	17%	21%	6%	14%
Opgeteld	29%	25%	21%	43%	40%	36%	20%	23%	36%	41%	26%	32%	10%	17%

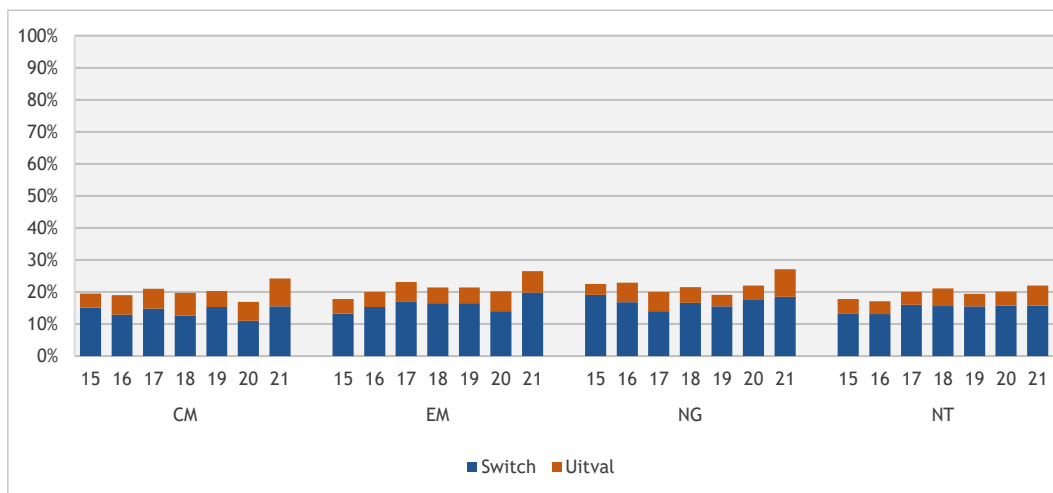
Figuur 7.12 tot en met figuur 7.14 tonen de uitval en switch naar eindexamenprofielen van studenten uit havo en vwo.⁶⁹ Hbo-eerstejaars met een havo-diploma Economie & Maatschappij (EM) en Cultuur & Maatschappij (CM) kennen de hoogste uitval en switch (resp. 40 en 39%). Hier is sprake van een sterke stijging ten opzichte van vorig jaar (van resp. 9 en 6 ppnt.). Studenten met een Natuur & Gezondheid (NG) of een Natuur & Techniek (NT) profiel kennen een uitval en switch van respectievelijk 35 en 30 procent; dit percentage steeg met respectievelijk acht en vijf procentpunt. Voor alle vier de profielen geldt dat de stijging met name veroorzaakt werd door een daling in de switch. De switch is voor alle hbo-studenten met een havo-diploma hoger dan de uitval. Bij de studenten met een EM en NT profiel steeg de switch harder dan de uitval, voor studenten CM steeg de uitval juist harder (voor NG studenten was de stijging in zowel switch als uitval 4 ppnt.).

Figuur 7.12: Type uitval en switch van eerstejaars havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2015-2021)

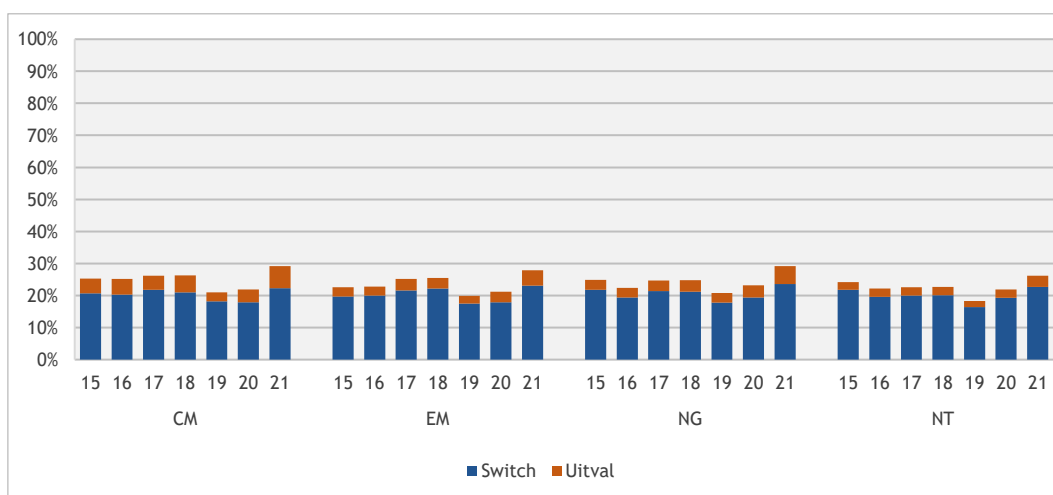
69 De combinatieprofielen zijn als volgt ingedeeld: em/cm = em; ng/cm en ng/em = ng; nt/cm, nt/em en nt/ng = nt.

De totale uitval en switch onder hbo-studenten met een vwo-diploma is het hoogst onder studenten met een vwo-diploma EM of NG (beiden 27%). Onder alle groepen is de uitval en switch dus gestegen, het sterkst onder de groep afkomstig uit het vwo met een CM-diploma (toename van 7 ppnt. naar 24%). De uitval en switch samen wordt voor alle hbo-studenten met een vwo-diploma voor het overgrote deel bepaald door switch; er is dus minder uitval in deze groep (figuur 7.13). De toename zit voor CM en EM met name in de switch: onder NG en NT is de toename van de uitval hoger dan die van de switch.

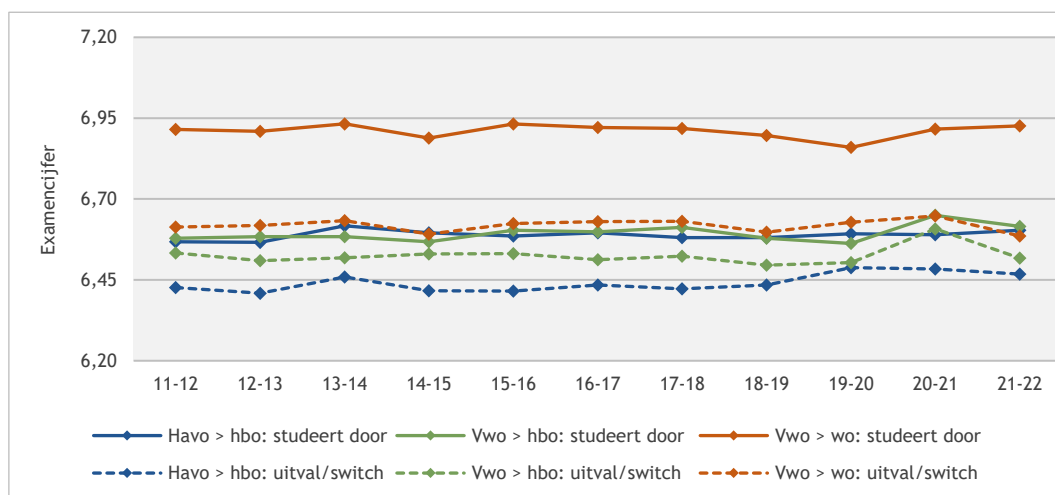
Figuur 7.13: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)

Studenten met een vwo-diploma kunnen uiteraard ook instromen in het wo; de uitval en switch in deze groep zien we terug in figuur 7.14. We zien voor alle profielen dat het aandeel studenten dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft aan dezelfde opleiding op dezelfde instelling gedaald is ten opzichte van het vorige instroomcohort. De daling was het hoogst (7 ppnt.) onder studenten met een vwo-achtergrond met een CM- en EM-profiel. Dat zat met name in een toename van de switch (resp. 4 en 5 ppnt.). Het aandeel herinschrijvers is het hoogst onder studenten met een NT-profiel (74%). Het aandeel herinschrijvers vanuit de profielen CM, EM en NG bedroeg respectievelijk 71, 72 en 71 procent. Het aandeel uitvallers is binnen deze groepen aanzienlijk kleiner dan de switch; voor de richtingen CM, EM, NG en NT bedroeg de uitval respectievelijk zeven, vijf, zes en drie procent. Wel nam voor alle groepen de uitval iets toe; de switch steeg echter harder.

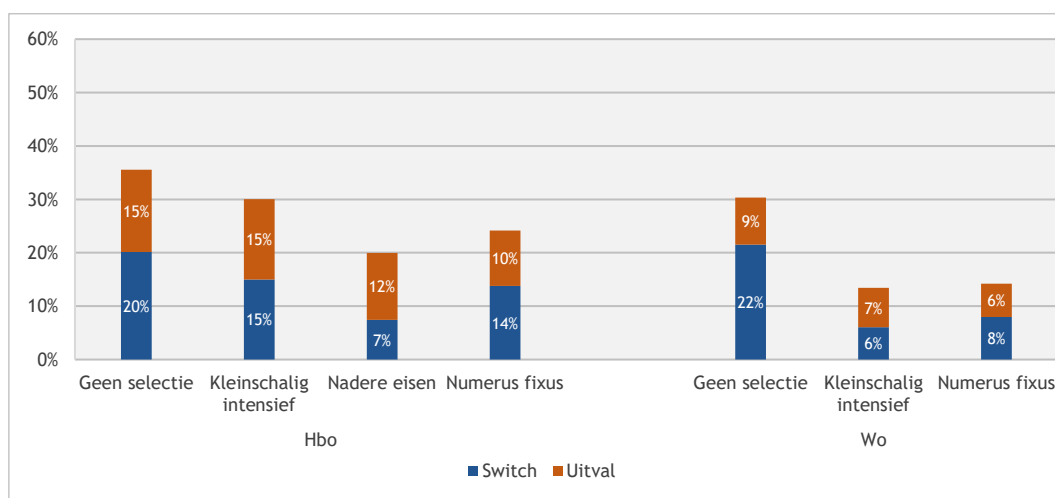
Figuur 7.14: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)

Figuur 7.15 laat de uitval en switch van zowel studenten met een havo- als vwo-diploma zien, afgezet tegen het gemiddelde eindexamencijfer. Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger gemiddeld eind-examencijfer dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al jaren het geval. Het verschil in eindexamen-cijfer tussen uitvallers/switchers en herinschrijver is net als in voorgaande jaren het grootst bij studenten die van het vwo naar het wo zijn gegaan (0,34 ppnt.) en het kleinst bij hbo-studenten afkomstig uit het vwo (0,1 ppnt.).

Figuur 7.15: Eerstejaars uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

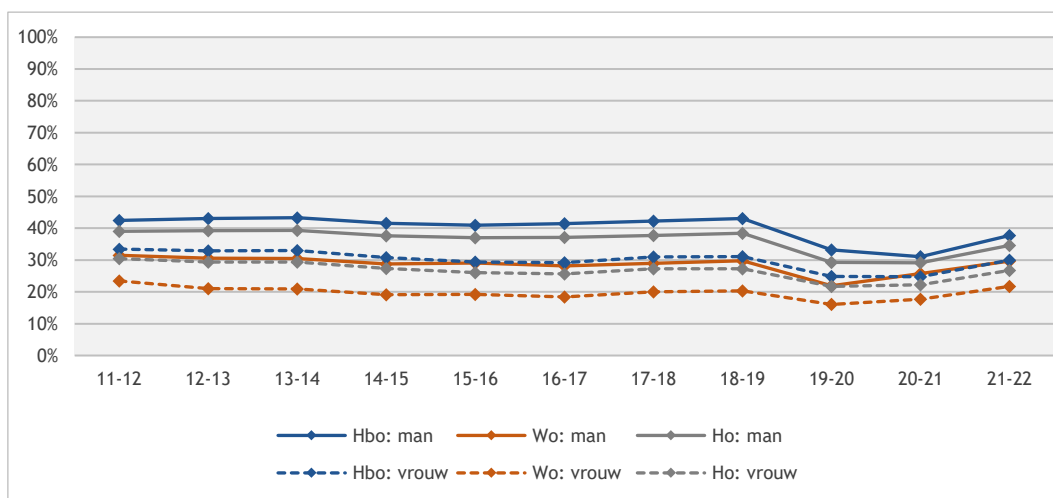
Figuur 7.16 laat zien dat bij opleidingen waar sprake is van selectie, de uitval en switch lager zijn dan bij opleidingen die hier geen gebruik van maken. Binnen de verschillende soorten selectie verschilt wel het aandeel dat uitvalt en switcht. Er worden vier soorten selectie onderscheiden: geen selectie, intensief kleinschalig onderwijs (met name University colleges), opleidingen met nadere/aanvullende eisen (met name kunstopleidingen) en opleidingen met een numerus fixus. Opleidingen met een numerus fixus zijn opleidingen die een maximum aantal studenten, een numerus fixus, hanteren. Om te mogen aanmelden moeten studenten voldoen aan een aantal voorwaarden. Selectie bij een numerusfixusopleiding kan bijvoorbeeld een toelatingstoets inhouden en/of een aantal non-cognitieve testen. Ook kan het zijn dat studenten hun cijferlijst moeten tonen. In het hbo is de switch het laagst bij opleidingen met nadere eisen (7%), in het wo is deze het laagst bij intensief kleinschalig onderwijs (6%). Een aanname zou kunnen zijn dat deze studenten zich hebben moeten inspannen om een schaarse plek te bemachtigen en wellicht extra gemotiveerd zijn om hun opleiding succesvol af te ronden. Het zou ook kunnen dat de selectieprocedure studenten hielp bij het verkrijgen van een goed beeld van de opleiding waardoor zij tijdens de studie een sterkere binding ervaren. De uitval is in het hbo en wo het laagst bij numerusfixusopleidingen (resp. 10 en 6%).

Figuur 7.16: Eerstejaars uitval en switch in hbo en wo naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO 2021-2022)

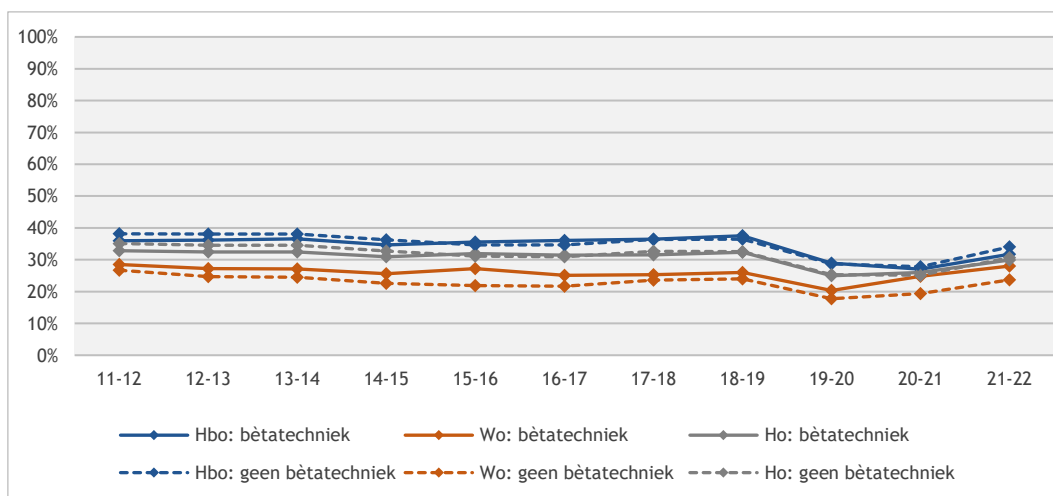
7.5 Uitval en switch naar achtergrondkenmerken

Deze paragraaf gaat in op de samenhang tussen achtergrondkenmerken en uitval en switch. Zo laat figuur 7.17 duidelijk zien dat de uitval en switch bij vrouwen over het algemeen lager is dan bij mannen; een verschil van zeven procentpunt (resp. 27 en 35% uitval en switch). Het verschil in uitval en switch naar geslacht is voor het instroomcohort 2021-2022 met acht procentpunt even groot in het hbo als het wo. In het hbo valt bijna veertig procent van de mannen uit, versus dertig procent van de vrouwen; van de mannen in het wo valt dertig procent uit, bij de vrouwen is dat ruim twintig procent. De uitval en switch is voor alle groepen toegenomen; het hardst steeg deze bij mannen in het hbo (met 7 ppnt.). We zien dat de percentages weer bijna op het niveau van vóór corona liggen. De eerder geconstateerde dalingen zouden een corona-effect kunnen zijn.

Figuur 7.17: Eerstejaars uitval en switch (%) naar geslacht en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

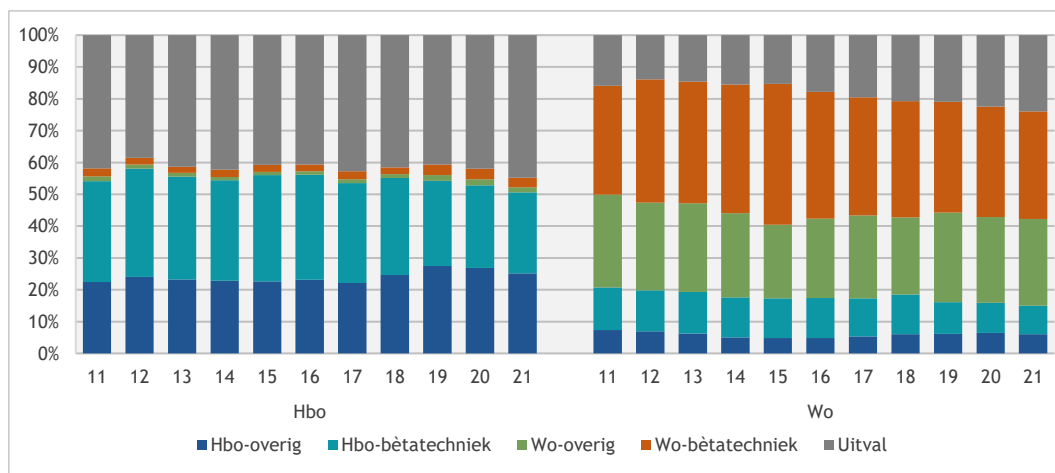
Gemiddeld gezien schrijven nagenoeg evenveel studenten die een bètatechnische opleiding volgen zich in het volgende jaar opnieuw in voor de oorspronkelijke opleiding, als studenten die geen bètatechnische opleiding volgen (resp. 70 en 69%). Figuur 7.18 laat echter zien dat de uitval en switch onder bètatechnische studenten in het wo vier procentpunt hoger ligt dan onder niet-bètatechnische wo-studenten (resp. 28 en 24%). Ten opzichte van voorgaand instroomcohort is de uitval van bètatechnische wo-studenten echter toegenomen met drie procentpunt, waar de uitval van niet bètatechnische eerstejaars in het wo met vier procentpunt toenam. Onder hbo-eerstejaars is de uitval van zowel bètatechnische en niet bètatechnische studenten sterker toegenomen (met resp. 5 en 6 ppnt. naar 32 en 34%).

Figuur 7.18: Eerstejaars uitval en switch (%) uit bètatechniek en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

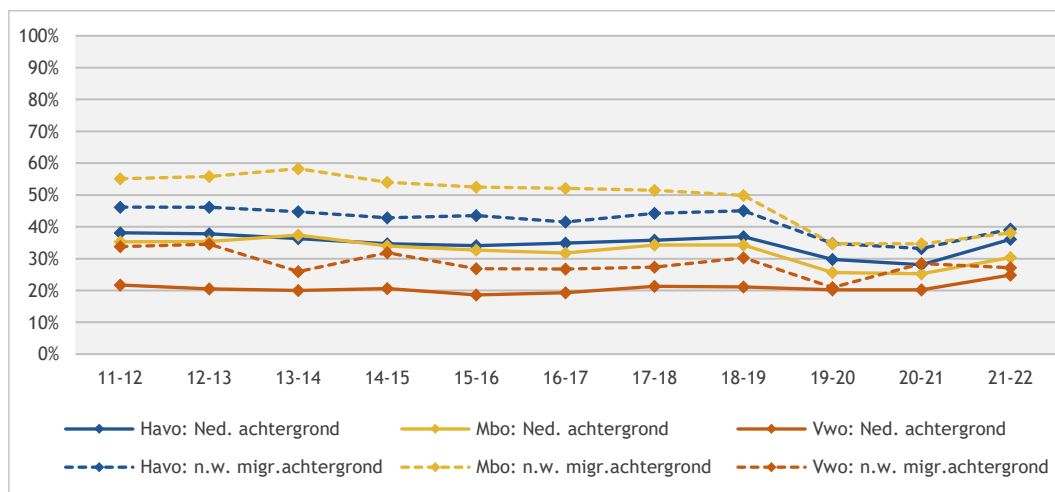
Figuur 7.19 toont in hoeverre studenten die uitvallen uit hun bètatechnische opleiding in het tweede jaar toch weer een bètatechnische opleiding kiezen. Deze cijfers verschillen niet veel van voorgaande instroomcohorten. Ruim veertig procent (45%) van de hbo-eerstejaars die na start in een bètatechnische opleiding uitvalt of switcht, verlaat het hoger onderwijs (valt dus uit). Onder wo-studenten ligt dit percentage met 24 procent aanzienlijk lager. Van studenten die uit een bètatechnische hbo-opleiding afkomstig zijn en uitvallen of switchen, komt een kwart wederom terecht in een bètatechnische opleiding en eveneens een kwart in overige opleidingen. Een klein deel van hen stroomt in bij een wo-studie (5%, waarvan 3% in een bètatechnische wo-studie).

Van de wo-eerstejaars afkomstig uit een bètatechnische opleiding, stroomt het grootste deel (34%) in op een andere bètatechnische wo-opleiding en een kleine dertig procent (27%) stroomt in op een overige wo-opleiding. Van studenten die in eerste instantie geen bètatechnische opleiding volgden (maar hier wel voor hadden kunnen kiezen, bijna 3.600 studenten), switcht ruim twintig procent (22%) in tweede instantie wel naar een bètastudie (niet in figuur). Dit percentage is gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar.

Figuur 7.19: Bètatechniekkeuze in t+1 van uitsluitend eerstejaars uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Figuur 7.20 toont de uitval/switch in het hbo, uitgesplitst naar migratieachtergrond.⁷⁰ Studenten met een westerse migratieachtergrond zijn achterwege gelaten. Er is een uitsplitsing gemaakt naar vooropleiding.

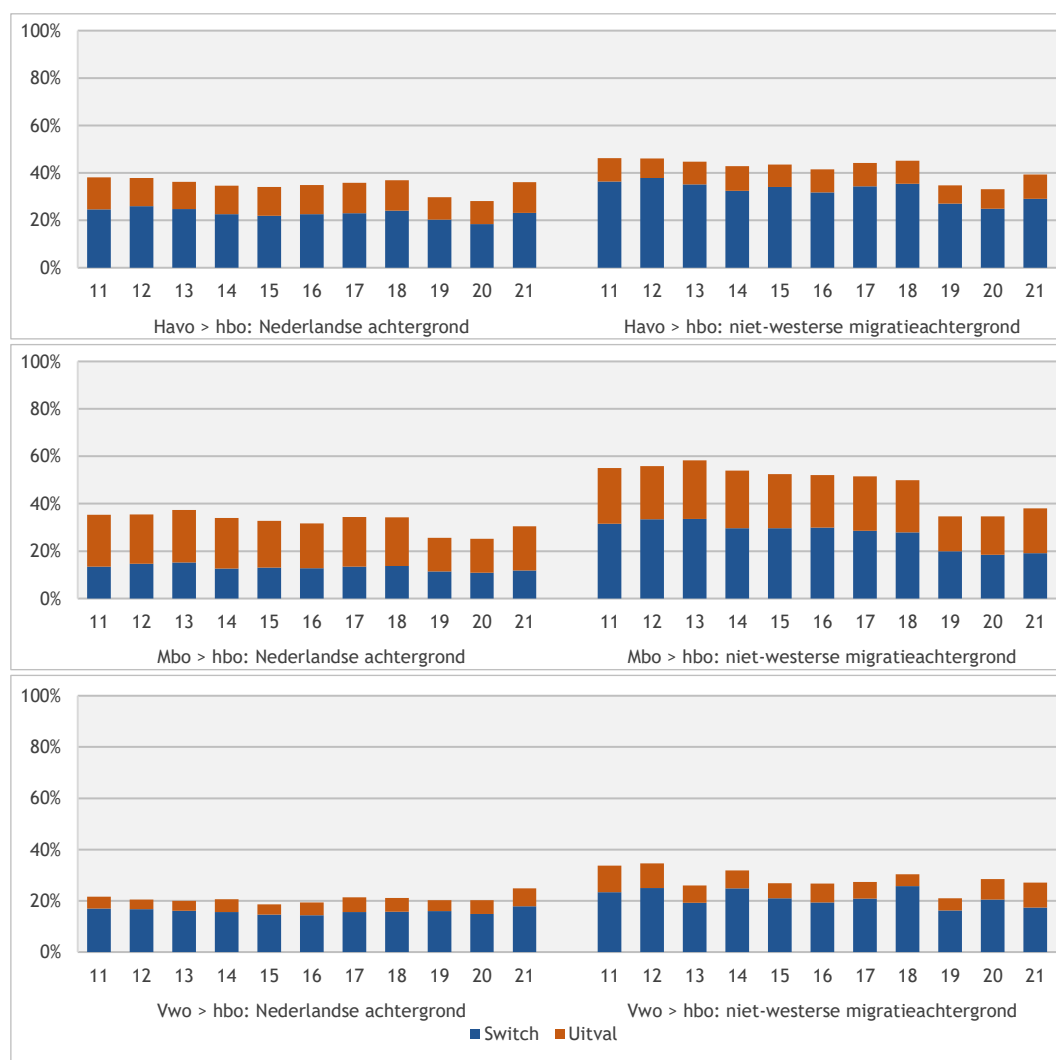

Figuur 7.20: Eerstejaars uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

⁷⁰ We gebruiken hiervoor de definitie van het CBS, zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond> voor meer informatie.

De uitval en switch (figuur 7.20) is al lange tijd hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Verschillen tussen beide groepen worden steeds kleiner. Onder vrijwel alle hbo-eerstejaars uit instroomcohort 2021-2022 is de uitval en switch toegenomen. Enkel onder vwo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, nam de uitval en switch met één procentpunt af (naar 27%). De grootste toename is er bij havisten; deze is vergelijkbaar bij studenten met een Nederlandse als die met een niet-westerse migratieachtergrond. Het verschil tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond is het kleinst onder hbo-eerstejaars afkomstig van het vwo (2 ppnt.) en het grootst onder studenten met een mbo-diploma (8 ppnt.).

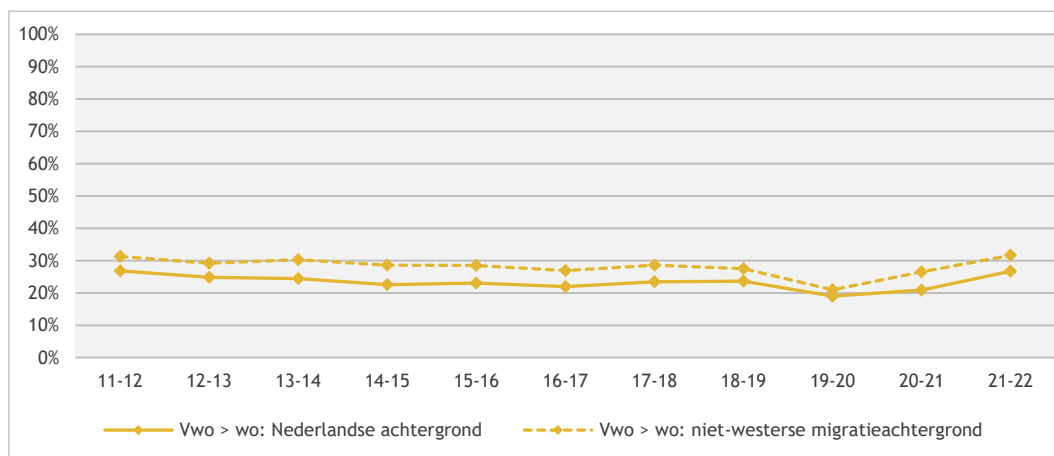
Figuur 7.21 laat de uitval en de switch afzonderlijk zien voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond uit het hbo per vooropleiding verder opgesplitst zien. De totale uitval en switch is het hoogst onder hbo-studenten met een havo-diploma en een niet-westerse migratieachtergrond (39%). Ongeacht vooropleiding, is de uitval en switch in alle gevallen het hoogst onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond; onder eerstejaars met een vwo-diploma is het verschil tussen beide groepen het kleinst (2 ppnt.). Dit is al jaren het geval. Een verklaring hiervoor kan op basis van het beschikbare materiaal niet worden gegeven.

Figuur 7.21: Eerstejaars uitval/switch hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

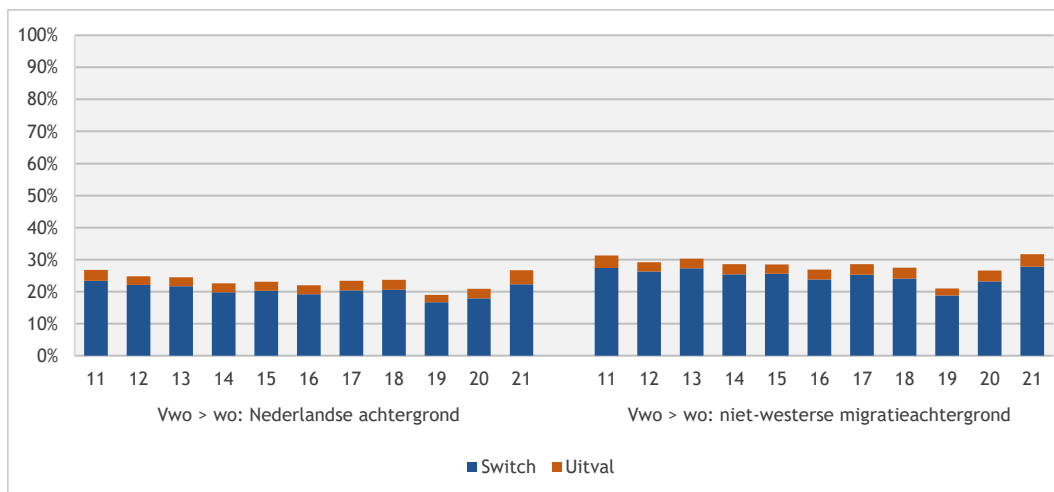
Hbo-studenten met een havo of mbo-vooropleiding en een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 7.21) switchten vaker (resp. 29 en 19%) dan hun directe vergelijkingsgroepen (resp. 23 en 12%); studenten uit het vwo met een Nederlandse achtergrond switchen net iets vaker (18%) dan dezelfde studenten met een niet-Nederlandse achtergrond (17%). De uitval is onder havisten hoger bij studenten met een Nederlandse achtergrond (13%), onder studenten uit het vwo met een niet-westerse migratieachtergrond is de uitval juist hoger (10%); onder studenten met een mbo-achtergrond is er geen verschil. De verschillen tussen studenten naar migratieachtergrond zijn het grootst onder eerstejaars met een mbo-diploma (verschil van 8 ppnt.). De verschillen naar migratieachtergrond worden onder eerstejaars met een havo- of mbo-diploma in de loop der jaren steeds kleiner; onder studenten met een vwo-diploma is er geen directe lijn te ontdekken en fluctueert dit verschil naar migratieachtergrond tussen de veertien en één procentpunt.

De verschillen in uitval en switch tussen wo-studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond zijn vergelijkbaar met die in het hbo (zie figuur 7.22). Van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond schrijft 68 procent zich het opvolgende jaar weer in voor dezelfde opleiding, onder studenten met een Nederlandse achtergrond is dit 73 procent. Het verschil tussen beide groepen werd sinds instroomcohort 2015-2016 steeds kleiner, maar nam onder instroomcohort 2020-2021 toe naar zes procentpunt. Dit jaar is er sprake van een lichte afname van één procentpunt. De uitval en switch stegen net iets meer bij studenten met een Nederlandse achtergrond (met 6 ppnt. naar 27%), dan onder hun directe vergelijkingsgroep (met 5 ppnt. naar 32%).

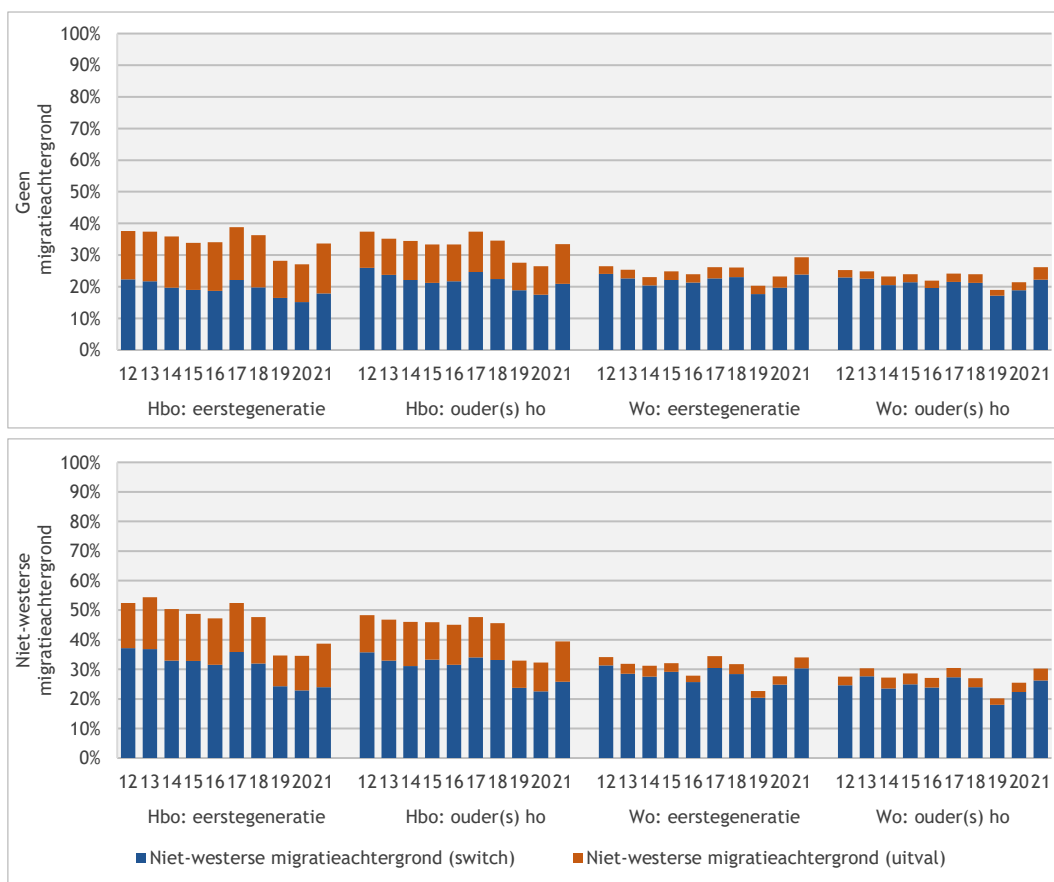
Figuur 7.22: Eerstejaars uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Net als bij hbo-studenten kunnen we voor wo-studenten een uitsplitsing maken in de uitval en switch naar migratieachtergrond en vooropleiding (figuur 7.23). Voor beide groepen wo-studenten (met en zonder niet-westerse migratieachtergrond) geldt dat de uitval en switch met name bestaat uit switch; bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ligt de switch met 28 procent hoger dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond (22%). Een verklaring hiervoor kan op basis van het beschikbare materiaal niet gegeven worden en vereist nader onderzoek. Ten opzichte van het voorgaande instroomcohort, is er sprake van een stijging in de switch van respectievelijk vier en vijf procentpunt. Het verschil in switch en uitval tussen studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond fluctueerde de afgelopen jaren tussen de twee en zes procentpunt. In vergelijking met het voorgaande instroomcohort is er weer sprake van een lichte daling en bedraagt het verschil vijf procentpunt.

Figuur 7.23: Eerstejaars uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

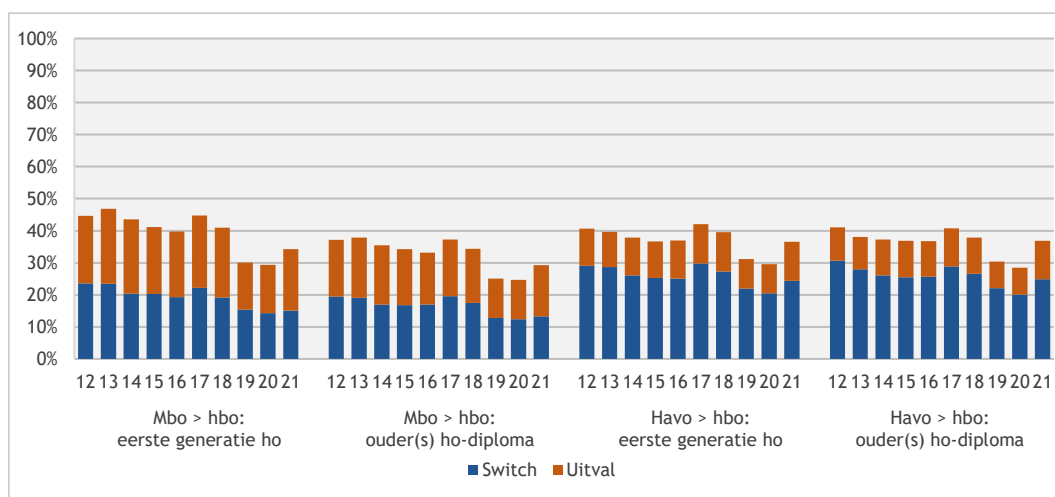
De sociale achtergrond van de studenten die zijn uitgevallen of geswitcht, is geanalyseerd op basis van CSB microdata. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het opleidingsniveau van de ouders bekend is. Dit betreft vooral de internationale studenten. Daarom kunnen de percentages afwijken van de hiervoor beschreven resultaten. De focus ligt op verschillen tussen eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan (één van) de ouders een ho-diploma hebben. Het betreft hier ongeveer 65 procent van alle records. Verder is er een uitsplitsing gemaakt naar wel of geen migratieachtergrond (figuur 7.24).

Figuur 7.24: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

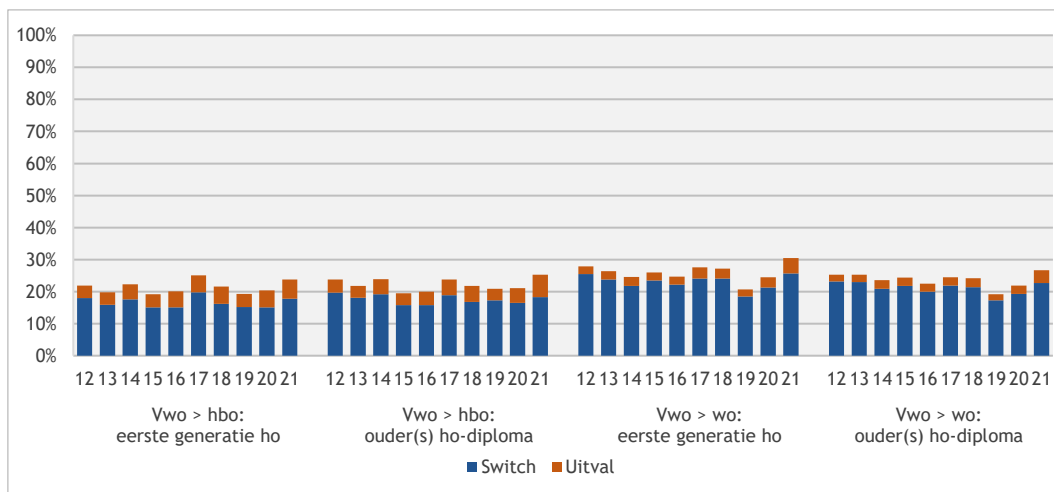
Figuur 7.24 laat zien dat eerstegeneratiestudenten in het hbo (zonder migratieachtergrond) iets vaker uitvallen, maar iets minder vaak switchen, dan studenten waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft (uitval resp. 16 en 13%, switch resp. 18 en 21%). In het wo is de uitval van eerstegeneratiestudenten zonder migratieachtergrond ook iets hoger dan van studenten met ouders in het ho (resp. 6 en 4%). De switch is ook iets hoger onder de eerste groep (resp. 24 en 22%). Voor wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is de situatie iets anders: eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders in het ho vallen nagenoeg even vaak uit (4%). Switch is hoger onder de eerste groep (resp. 30 en 26%). De verschillen tussen hbo eerstegeneratiestudenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met ouders met ho-diploma zijn klein (switch resp. 24% en 26%, uitval resp. 15% en 14%).

Figuur 7.25 en figuur 7.26 tonen de uitvalcijfers naar sociale herkomst (op basis van het opleidingsniveau van de ouders), uitgesplitst naar zowel soort hoger onderwijs als vooropleiding. Studenten afkomstig uit het mbo en havo die een hbo opleiding volgen, kennen een lagere uitval wanneer hun ouders een ho-diploma hebben ten opzichte van eerstegeneratiestudenten (resp. 16 en 19%). De switch is eveneens hoger (15%) onder eerstegeneratiestudenten met een mbo-vooropleiding, dan onder studenten met hoogopgeleide ouders (13%); onder havisten is dit voor beide groepen nagenoeg gelijk (resp. 24 en 25%). De uitval en switch is het hoogst onder hbo-studenten die de havo hebben afgerond (37% onder zowel eerstegeneratiestudenten als studenten van ouders met een ho-diploma), gevolgd door studenten die na het mbo een hbo-opleiding volgen (resp. 34% en 29%). Het grootste verschil naar opleidingsniveau van ouders is terug te zien bij de groep mbo-studenten die een hbo-opleiding volgt: de uitval en switch van eerstegeneratiestudenten ligt vijf procentpunten hoger dan die van studenten waarvan de ouders een ho-opleiding hebben voltooid.

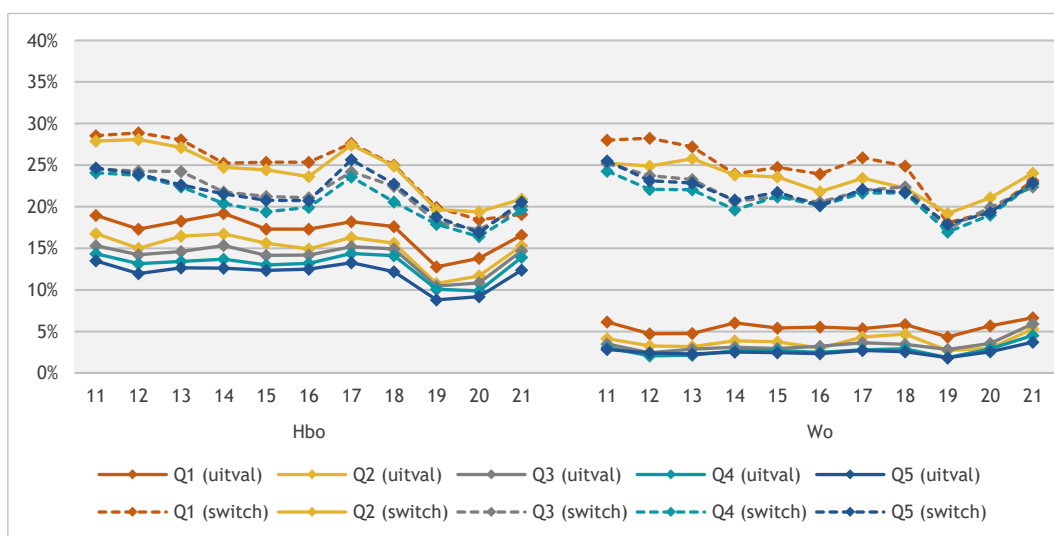
Figuur 7.25: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Wo-studenten afkomstig uit het vwo laten een lagere uitval en switch zien, wanneer hun ouders een ho-diploma hebben ten opzichte van eerstegeneratiestudenten (figuur 7.26). Eerstegeneratiestudenten die het vwo hebben afgerond en een hbo-opleiding volgen, kennen een nagenoeg even hoge uitval en switch als studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben (enkel uitval eerstegeneratiestudenten is 1 ppnt. lager). De verschillen tussen de uitval/switch van eerstegeneratiestudenten en studenten uit de lagere inkomens en de uitval/switch van hun referentiegroep wijken weinig af van die in de voorgaande jaren.

Figuur 7.26: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Figuur 7.27 laat een analyse van de uitval- en switchcijfers van studenten naar inkomensniveau van ouders zien. Ook bij deze analyse is gebruikgemaakt van CSB microdata. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het inkomensniveau van de ouders bekend is: de percentages kunnen afwijken van de hiervoor beschreven resultaten, omdat het om ongeveer 85 procent van alle records gaat. Het inkomensniveau is ingedeeld in kwintielen: Q1 staat voor de laagste twintig procent inkomens en Q5 voor de hoogste twintig procent. We zien dat studenten met ouders uit de laagste inkomensgroep in zowel het hbo als het wo het vaakst uitvallen. Ho-studenten met ouders uit de op één na laagste inkomensgroep switchen het vaakst.

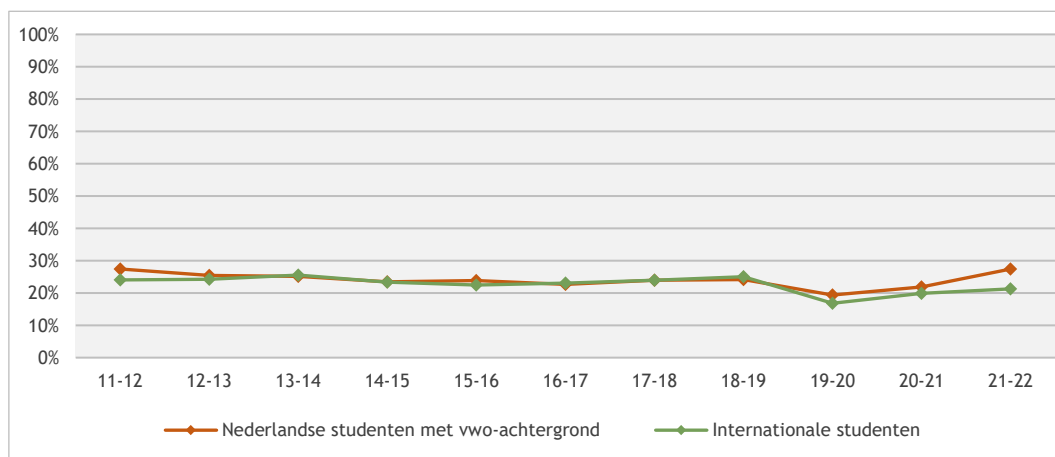
Figuur 7.27: Eerstejaars uitval en switch (%) van voltijd bachelor instroom naar inkomen ouders (85% bekend) (Bron: CBS microdata)

Om de onderlinge invloed van afzonderlijke kenmerken te bepalen en na te gaan of studentkenmerken in samenhang elkaar mogelijk versterken, is een multivariate logistische regressieanalyse uitgevoerd op basis van CBS microdata.⁷¹ Hierin is de kans om na het eerste jaar uit te vallen of te switchen van studie afgezet tegen de kans om na het eerste jaar binnen dezelfde opleiding en instelling door te gaan.

⁷¹ Met daarin geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau van de ouders, huishoudensinkomen van de student, sector, jaar van instroom en vooropleiding.

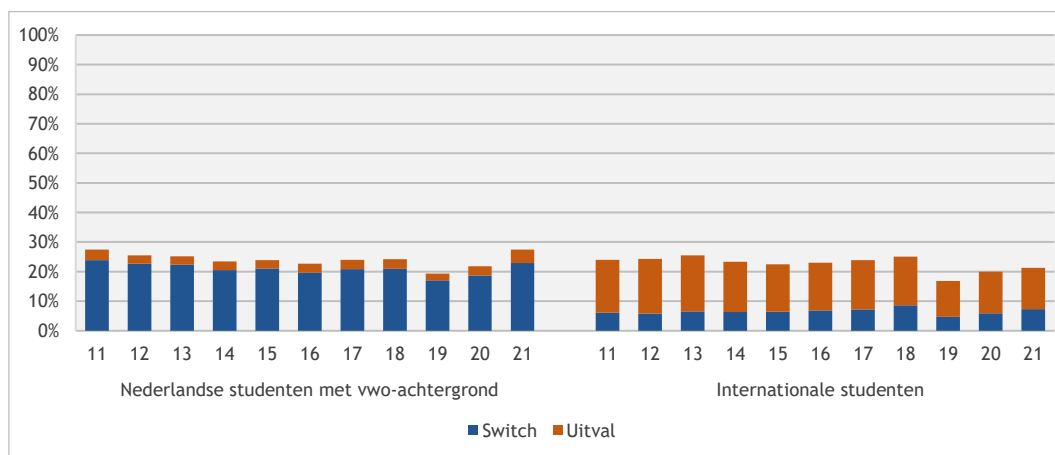
Het beeld is hetzelfde als vorig jaar. Uit de analyse komt naar voren dat, hoewel ouderlijke kenmerken van invloed zijn (een lager opleidingsniveau van de ouders en een lager huishoudensinkomen hangen vaker samen met een grotere kans om uit te vallen of te switchen), deze verschillen minder groot zijn dan de verschillen naar geslacht en migratieachtergrond van de student. Net als vorig jaar zijn vooral geslacht en migratieachtergrond de grootste voorspeller van switch/uitval: mannen en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hebben een hogere kans om te switchen of uit te vallen. Als deze kenmerken in combinatie voorkomen is de kans op switch/uitval het grootst.

Als we de uitval en switch van internationale wo-studenten afzetten tegen die van Nederlandse wo-studenten met een vwo-achtergrond (figuur 7.28) zien we dat de uitval en switch binnen deze laatste groep in eerste instantie lager lag, maar onder instroomcohorten 2013-2014 tot en met 2017-2018 was het verschil nagenoeg verdwenen. Voor cohort 2018-2019 was de uitval en switch van internationale wo-studenten voor het eerst (iets) hoger (1 ppnt.) dan die van Nederlandse (resp. 24 en 25%). In de laatste jaren geldt er iets meer Nederlandse wo-studenten uitvallen dan internationale (resp. 27 en 21%). De uitval en switch van Nederlandse studenten is het afgelopen jaar bovendien met zes procentpunt toegenomen: onder internationale studenten was sprake van een toename van één procentpunt. Een reden van uitval van internationale studenten zou kunnen zijn dat zij geen huisvesting vinden binnen drie maanden en terugkeren naar het land van herkomst.

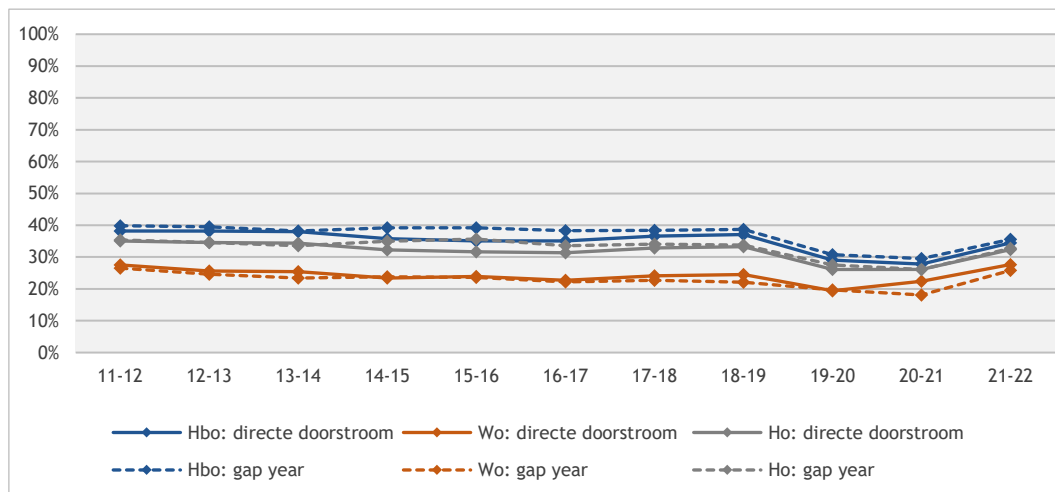
Figuur 7.28: Eerstejaars uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Studenten die zich niet herinschrijven, vallen uit of switchen. Figuur 7.29 laat zien dat de verdeling tussen uitval en switch verschillend is voor internationale en Nederlandse wo-studenten. Nederlandse studenten laten met name switchgedrag (23%), internationale studenten uitval (14%). Dit beeld zien we al jaren.

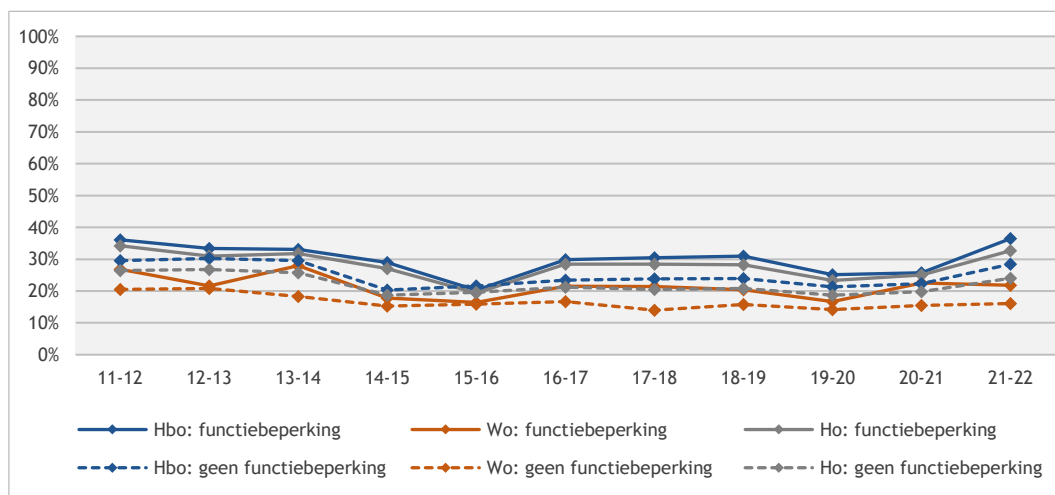
Figuur 7.29: Eerstejaars uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Het percentage uitval en switch kan ook nog bekeken worden voor studenten die direct met een vervolgopleiding zijn gestart, in vergelijking met studenten die een tussenjaar ('gap year') hebben genomen. De uitval en switch van hbo-studenten die een tussenjaar namen, lag hoger dan die van hbo-studenten die direct doorstroomden in hun vervolgopleiding: voor afgelopen instroomcohort was dit aandeel respectievelijk 36 en 34 procent (zie figuur 7.30). In het wo zien we dat studenten die direct doorstromen, juist vaker uitvallen en switchen dan studenten die eerst een tussenjaar namen; respectievelijk 28 en 26 procent. Het verschil tussen ho-eerstejaars in uitval en switch tussen studenten die wel of niet een tussenjaar nemen, fluctueert en schommelt tussen de vier en nul procentpunt in zowel het hbo als het wo.

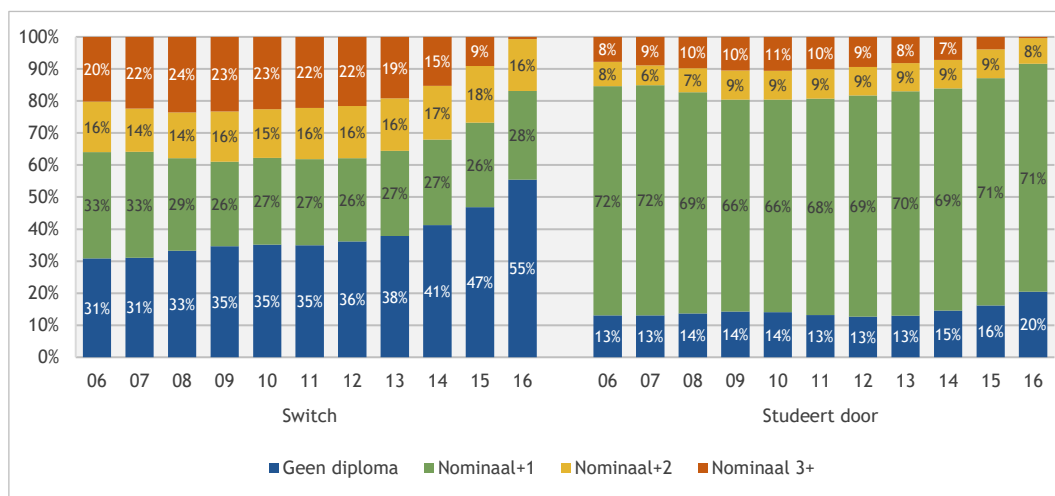
Figuur 7.30: Percentage eerstejaars uitval/switch naar wel/geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hadden (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2011-2021)

Vanuit de Startmonitordata is bekeken hoe hoog het percentage studenten is dat uitvalt en switcht, vergeleken voor studenten met en zonder functiebeperking (figuur 7.31). Het gaat hier om surveydata. In lijn met voorgaande jaren zijn er zowel in het hbo als het wo meer uitvallers en switchers onder de groep studenten met een functiebeperking, dan onder de groep studenten zonder functiebeperking (resp. 36 vs. 28% en 22 vs. 16%). We zien, na een daling van de uitval/switch voor instroomcohort 2019-2020 de laatste twee jaar voor vrijwel alle studenten weer een stijging in de uitval en switch. Enkel onder de groep wo-studenten met een functiebeperking, was sprake van een afname van de uitval en switch.

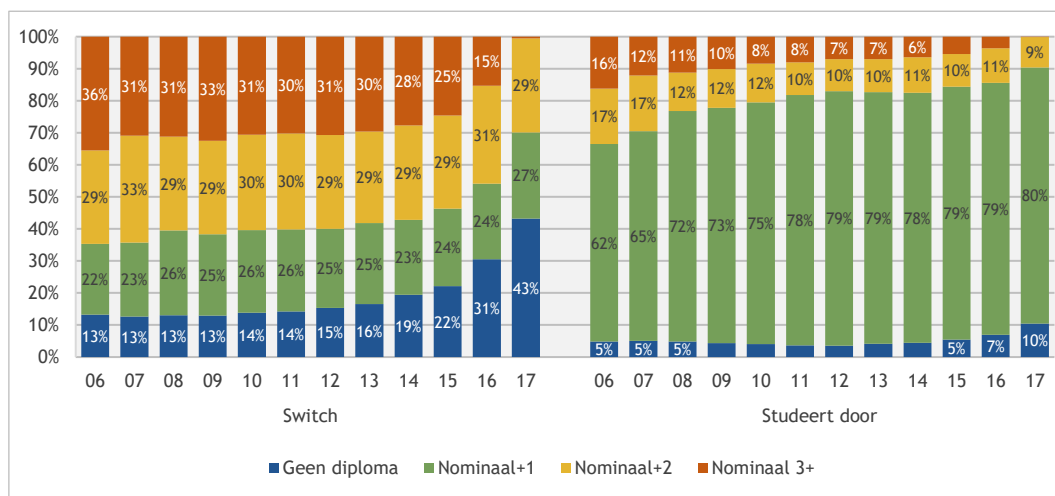
Figuur 7.31: Percentage studenten dat in eerste jaar uitvalt/switcht naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2011-2021)

Om uitspraken te doen over de verdere studieloopbaan van studenten die geswitcht zijn, laten figuur 7.32 en figuur 7.33 de rendementen voor hbo- en wo-studenten zien, apart voor switchers en herinschrijvers. Hiervoor is gekeken naar de instroomcohorten 2006-2007 tot en met 2016-2017. Daarbij gaan we uit van het niveau waarin de studenten in eerste instantie zijn ingestroomd en het aantal jaar waarbinnen zij ten minste een bachelordiploma hebben behaald. Nominaal+1 wil voor hbo-instroomcohorten zeggen dat ze binnen vijf jaar een bachelordiploma hebben behaald en voor wo-studenten dat ze binnen vier jaar een bachelordiploma behaalden. De donkerblauwe balken laten zien welk deel van de studenten uiteindelijk géén diploma heeft behaald. Van de herinschrijvers uit het instroomcohort 2016-2017 heeft tachtig procent van de hbo-studenten inmiddels wél een diploma behaald. Voor switchers ligt dit aandeel met 45 procent aanzienlijk lager. Dit is deels te verklaren met het feit dat switchers vaak een jaar of meer vertraging hebben. Uit de cijfers blijkt echter ook dat de totale studievertraging (dus rekening houdend met een extra jaar vertraging als gevolg van de switch) groter is dan verwacht mag worden. Dus ook in de nieuwe opleiding is het rendement van de switchers lager.

Figuur 7.32: Rendementen (%) van hbo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderden (bron: 1cHO, berekening ResearchNed)

Ook in het wo doen studenten die switchen langer over hun studie dan studenten die niet switchen. 57 procent van de switchers uit instroomcohort 2017-2018 behaalde reeds een diploma, tegenover negentig procent van de niet-switchers. De rendementen in het wo liggen zowel onder switchers als herinschrijvers ruim hoger dan in het hbo (figuur 7.33).

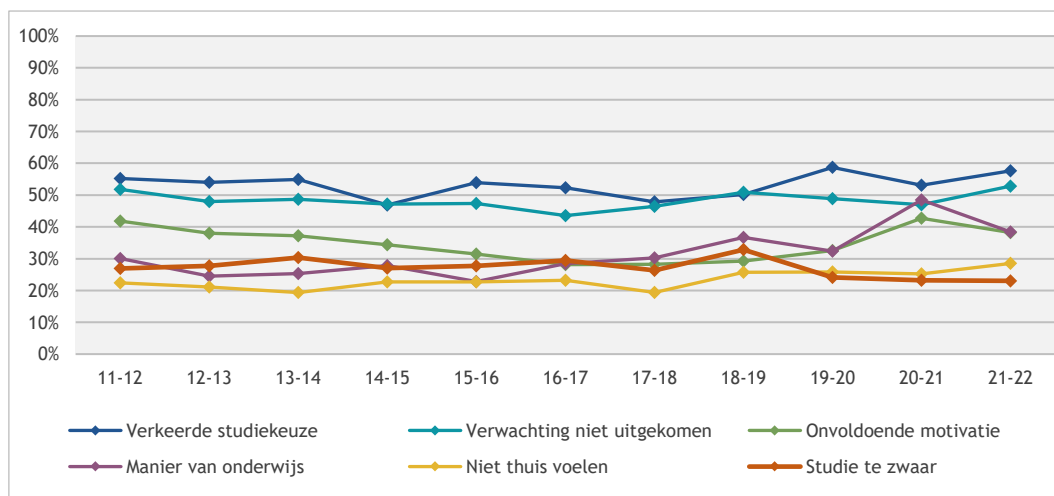

Figuur 7.33: Rendementen (%) van wo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderden (bron: 1cHO, berekening ResearchNed)

7.6 Redenen van studieuitval

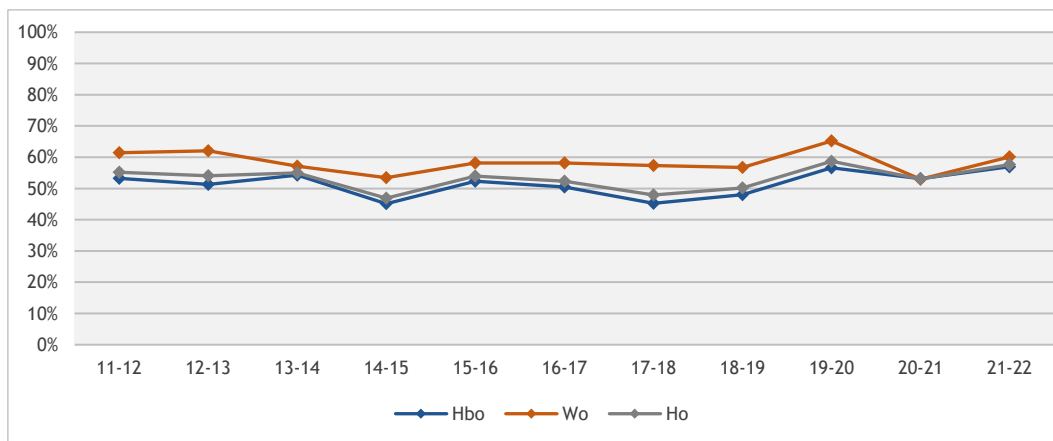
Sinds september 2008 wordt de jaarlijkse Startmonitor uitgevoerd onder nagenoeg alle eerstejaars-studenten die voor het eerst starten in het hoger onderwijs. Hierin wordt (op twee meetmomenten, in september en juni) onder andere gevraagd naar studiekeuzemotieven, aansluiting op de vooropleiding, match/binding met de opleiding en studievoortgang. In juni, aan het eind van het eerste studiejaar, wordt aan studenten gevraagd of zij de opleiding voortzetten, een andere opleiding gaan kiezen of helemaal stoppen met studeren. Studenten die niet herinschrijven, wordt gevraagd wat de redenen voor de uitval dan wel switch is; de zes belangrijkste redenen worden in figuur 7.34 getoond.

Voor eerstejaars uit instroomcohort 2021-2022 was de reden voor uitval en switch, net als in voorgaande jaren, het vaakst dat zij een verkeerde studiekeuze hadden gemaakt (58%, toename van 5 ppnt.). Studenten waarvan de ouders een bovenmodaal inkomen hebben, gaven significant vaker een verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch dan studenten in hun directe vergelijkingsgroep. Iets meer dan de helft (53%) gaf aan dat ‘verwachting niet uitgekomen’ waren (een toename van 6 ppnt.). Vorig jaar was voor bijna de helft (49%) van de uitvallers en switchers ‘de manier van onderwijs’ een reden om uit te vallen of te switchen; dat was een toename van maar liefst zestien procentpunt. Dit jaar is er sprake van een afname van tien procentpunt naar 38 procent. Van de studenten die zich niet opnieuw inschreven, gaf 38 procent als reden dat men ‘onvoldoende motivatie had’: een toename van vier procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar. Zo’n dertig procent van deze groep studenten gaf aan zich ‘niet thuis te voelen’ op de opleiding (toename van 3 ppnt.). Evenveel studenten als vorig jaar vonden de ‘studie te zwaar’ (23%). Het aandeel studenten dat door ‘onvoldoende begeleiding’ switchte of uitviel, nam met elf procentpunt toe naar bijna een kwart (24%). Het lijkt plausibel dat deze toename samenhangt met de gevolgen van de coronapandemie, zoals online onderwijs. Dit jaar noemt 21 procent van de student deze reden.

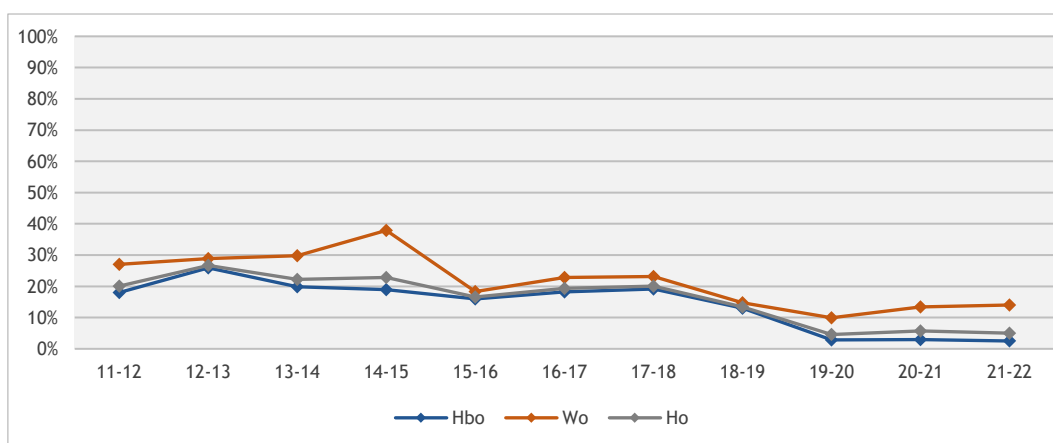
Figuur 7.34: Zes belangrijkste redenen van eerstejaars uitval/switch (%) (bron: Startmonitor 2011-2021)

Zoals aan het begin van dit hoofdstuk reeds genoemd is, stegen de uitval en switch in het hbo met drie procentpunt. In het wo stegen de switch en uitval eveneens (met 2 ppnt.). Het maken van een verkeerde studiekeuze wordt zowel in het hbo als het wo, na een daling vorig jaar, nu weer minder vaak genoemd als reden voor uitval: onder wo-eerstejaars is er sprake van een stijging van zeven procentpunt ten opzichte van voorgaand jaar, onder hbo-eerstejaars van vier procentpunt. Voor beide groepen eerstejaars geldt dat bijna zestig procent (hbo 57 en wo 70%) uitval en switch wijdt aan een verkeerde studiekeuze.

Figuur 7.35: Verkeerde studiekeuze als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2011-2021)

Om ervoor te zorgen dat studenten zo snel mogelijk op de juiste plek terechtkomen alsook dat zij zich in het eerste jaar voldoende inspannen om een minimum aantal studiepunten te halen is het bindend studieadvies (bsa) ingevoerd. De onderwijsinstelling bepaalt zelf de hoogte van de bsa-norm én of dit advies bindend is. De normen voor het bsa hebben op verschillende momenten discussies opgeleverd in de politiek en samenleving. In maart 2020 werd besloten het bsa uit te stellen in verband met de coronapandemie, maar bleek ook dat met name universiteiten hier niet allemaal in meegingen.⁷² Zo werd in sommige gevallen het bsa enkel verlaagd en wilde men op andere universiteiten controleren of opgelopen vertraging daadwerkelijk veroorzaakt werd door corona-(maatregelen).⁷³ Hogescholen en universiteiten gingen dus verschillend om met de (tijdelijke) afschaffing van het bsa, maar in de meeste gevallen kregen eerstejaars-studenten die door de coronamaatregelen studieovertraging opliepen en als gevolg daarvan de norm van het bindend studieadvies (bsa) in het studiejaar 2019-2020 niet haalden, de mogelijkheid de bsa-norm te halen in het volgende studiejaar. We zagen dat er onder eerstejaars uit het instroomcohort 2019-2020 aanzienlijk minder studenten aangaven uit te vallen of te switchen omwille van het bsa (5%). Uitval veroorzaakt door het bsa speelt al jaren iets sterker in het wo dan in het hbo (figuur 7.36). In de coronajaren zien we een duidelijke afname in de mate waarin het bsa als reden voor uitval en switch wordt aangedragen, met name in het hbo: van dertien procent voor instroomcohort 2018-2019 naar drie procent voor de afgelopen twee jaren. In het wo was er ook sprake van daling, maar deze was minder sterk en is inmiddels weer teniet-gedaan door een lichte stijging in de laatste twee jaren (van 10% naar 13% en vervolgens 14%).

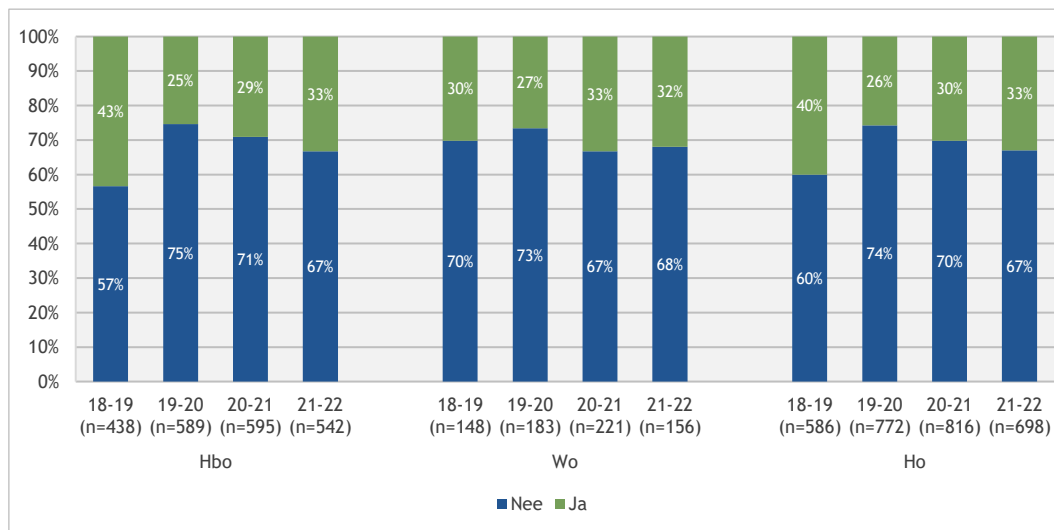

Figuur 7.36: Bsa als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2011-2021)

72 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/19/bindend-studieadvies-voor-studenten-uitgesteld-bij-vertraging-door-coronavirus>

73 <https://www.erasmusmagazine.nl/2020/03/23/universiteiten-schenden-afspraken-over-bindend-studieadvies/>

Een deel van de uitvallers beantwoordde nog enkele aanvullende vragen over hun uitval. Volgens ruim dertig procent van de ho-eerstejaars had de instelling of opleiding hun uitval kunnen voorkomen; er is geen verschil tussen hbo en wo (figuur 7.37). Studenten met een functiebeperking en studenten afkomstig uit het mbo geven vaker aan dat de opleiding of instelling uitval had kunnen voorkomen dan hun directe vergelijkingsgroepen (niet in grafiek). Als het gaat om *hoe* de opleiding of instelling uitval had kunnen voorkomen zien we dat in 2021-2022 het meest genoemd worden (niet in grafiek): betere voorlichting vooraf (46%), betere introductie in de studie (32%), andere werkvormen (30%), meer studiebegeleiding (27%) en een beter rooster en betere programmering (24%).

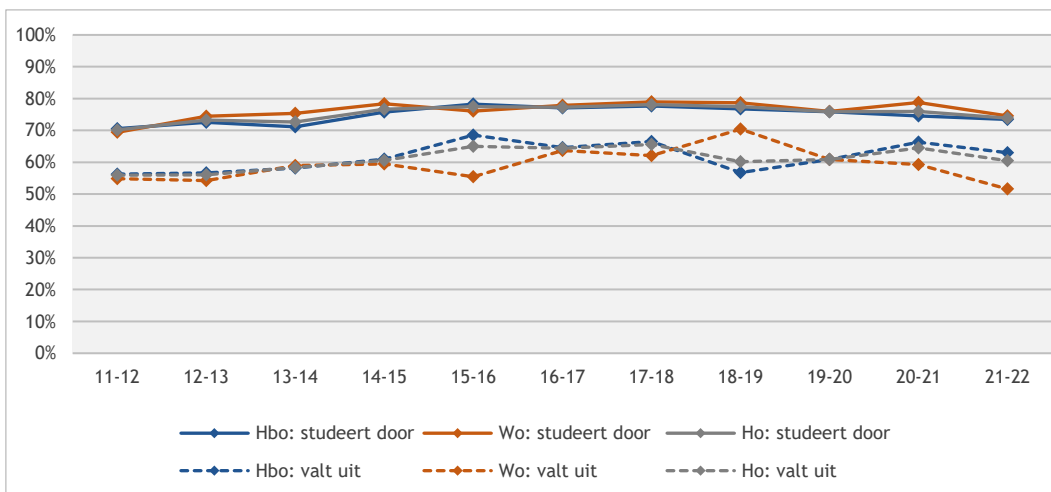

Figuur 7.37: Percentage eerstejaars uitval en switch dat aangeeft dat de opleiding of instelling de uitval of switch voorkomen had kunnen worden (bron: Startmonitor 2018-2021)

Het merendeel van de (daadwerkelijke) uitvallers geeft aan op het moment van de enquête een andere baan te hebben (84% in 2021-2022, het jaar daarvoor was dit 75%). In totaal dertien procent volgt een opleiding of cursus buiten het hoger onderwijs. De rest heeft een andere bezigheid (17%) of geen bezigheid (7%). Wat betreft de toekomstplannen van uitvallers zien we in beide jaren dat het merendeel van plan is om een andere opleiding in het hoger onderwijs te gaan volgen (78% in 2021-2022, 73% in 2020-2021 en 78% in 2019-2020). In 2021-2022 geeft ruim tien procent aan definitief gestopt te zijn. Dit is vergelijkbaar met vorig jaar.

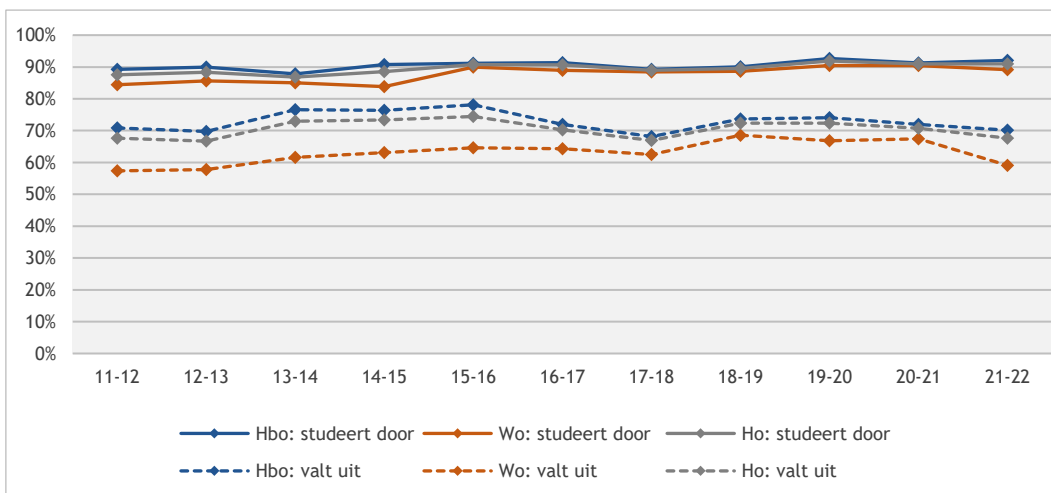
7.7 Studiekeuzeproces en studieuitval

In september wordt in de Startmonitor gevraagd in hoeverre studenten bewust voor hun studie hebben gekozen (zie hiervoor ook hoofdstuk 3). In de tweede meting in juni wordt de al dan niet bewuste keuze voor een studie af gezet tegen het besluit om tijdens of na het eerste jaar de studie te stoppen of van studie te veranderen (figuur 7.38). Het percentage studenten dat bewust voor de studie koos is, net als voorgaande jaren, hoger onder studenten die doorstuderen dan onder studenten die uitvallen of switchen; 74 procent van de herinschrijvers geeft aan een bewuste studiekeuze te hebben gemaakt, tegenover zestig procent van de uitvallers. Van de eerstejaars die zich opnieuw inschreven, gaven wo-studenten net iets vaker aan een bewuste keuze te hebben gemaakt dan hbo-studenten (resp. 75 en 73%).

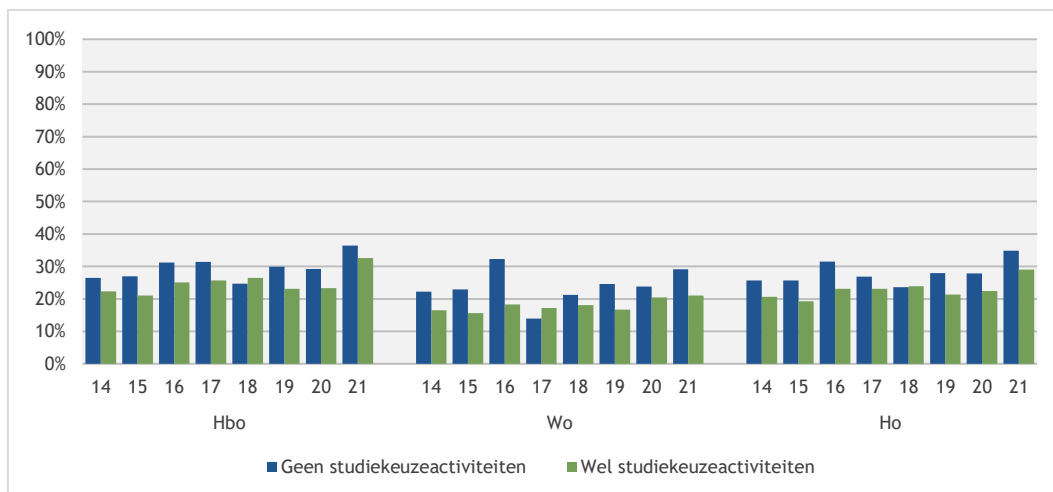
Figuur 7.38: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2011-2021)

Van de studenten die uiteindelijk doorstudeerden, gaf ruim negentig (91) procent aan dat ze (bij aanvang van de studie) een goeie match of binding ervaren met hun opleiding (figuur 7.39); bij de studenten die niet doorstudeerden, ging het om zo'n zeventig (68) procent. Van de studenten die uitvallen geeft dus een iets kleiner deel aan een goeie match met de opleiding te ervaren dan vorig jaar. De verschillen tussen hbo- en wo-studenten ten aanzien van uitvallers en herinschrijvers (resp. 3 en 11 ppnt.) zijn significant.

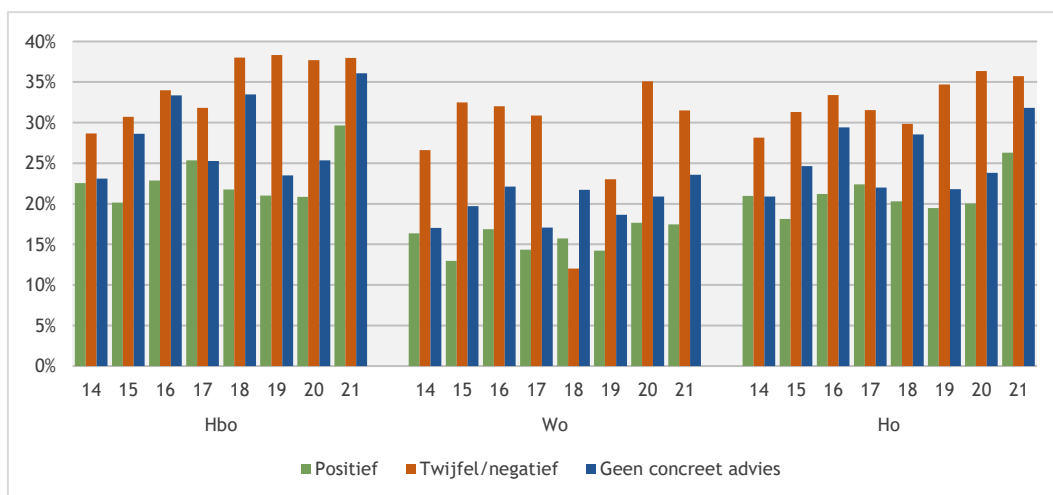
Figuur 7.39: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2011-2021)

Studenten gaven aan of ze al dan niet deel hadden genomen aan studiekeuzeactiviteiten. Met figuur 7.40 bezien we of er samenhang is tussen deelname aan studiekeuzeactiviteiten op de studieswitch en uitval. Bijna dertig procent van de ho-studenten (een stijging t.o.v. voorgaand jaar) die hebben deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten valt uit, het aandeel dat uitvalt of switch en niet heeft deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten ligt met 35 procent hoger.

Figuur 7.40: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2021)

In de Startmonitor wordt ook gevraagd naar het type advies dat is verkregen na het doorlopen van matchingsactiviteiten. Eerstejaars die een negatief of twijfel-advies hebben gekregen, vallen vaker uit dan studenten die een positief of geen concreet advies kregen (figuur 7.41). Van de hbo-studenten die geen concreet studieadvies kregen valt 36 procent uit, in het wo is dat 24 procent. De groep studenten die na een positief advies toch uitvalt, is in het wo kleiner dan in het hbo (resp. 17 en 30%).

Figuur 7.41: Eerstejaars studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2021)

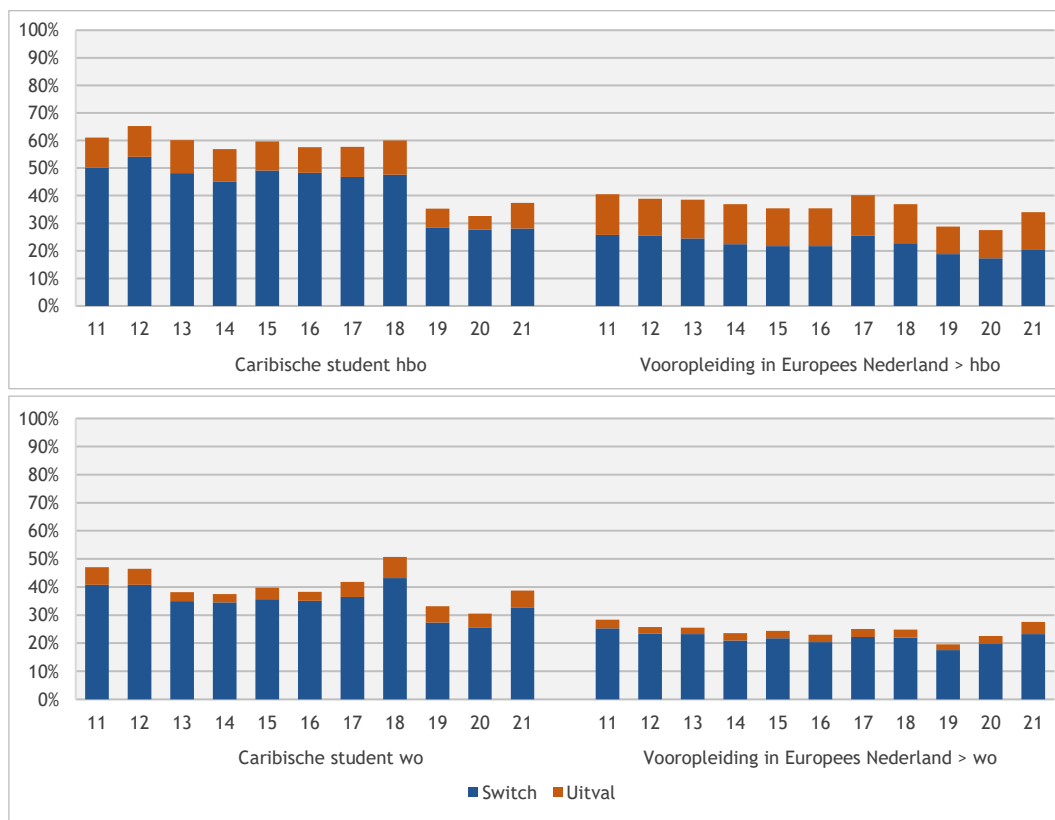
Welke factoren in de oriëntatie zijn het meest bepalend voor de uitval of switch? Om hier zicht op te krijgen, zijn verschillende factoren in het studiekeuzeproces van eerstejaarsstudenten in samenhang geanalyseerd door middel van een (logistische) regressieanalyse. Er is op basis van de Startmonitor gekeken naar de verhouding tussen (de kans op) factoren die bepalen of een groep zal uitvallen of niet zal uitvallen. Ook wordt nagegaan of de ervaren match of binding van de student met de opleiding samenhangt met het uitvalgedrag.

Studenten hebben hiervoor in de Startmonitor aangegeven van welke voorlichting zij gebruik hebben gemaakt bij het kiezen voor hun studie (studiekeuzebronnen) en of zij hebben meegedaan aan studiekeuzeactiviteiten. Daarnaast zijn voor deze analyse de studiekeuzemotieven gebruikt (zie ook hoofdstuk 3). Om deze samenhang goed te onderzoeken houden we rekening met de invloed van bepaalde achtergrondkenmerken van studenten op deze relaties zoals geslacht, vooropleiding en het opleidingsniveau van hun ouders.

In lijn met voorgaande jaren komt uit deze analyse naar voren dat studenten die een goede match of binding met de opleiding ervaren, significant minder vaak uitvallen en/of switchen. Ook intensieve dagen op de vervolgopleiding blijken dit jaar de uitval en/of switch tegen te gaan. In het hbo zien we voor het instroomcohort 2021-2022 dat een goede match of binding met de opleiding ervaren, inhoudelijke interesse, algemene voorlichtingsdagen bezoeken en geen functiebeperking hebben de kans op uitval of switch verkleinen.

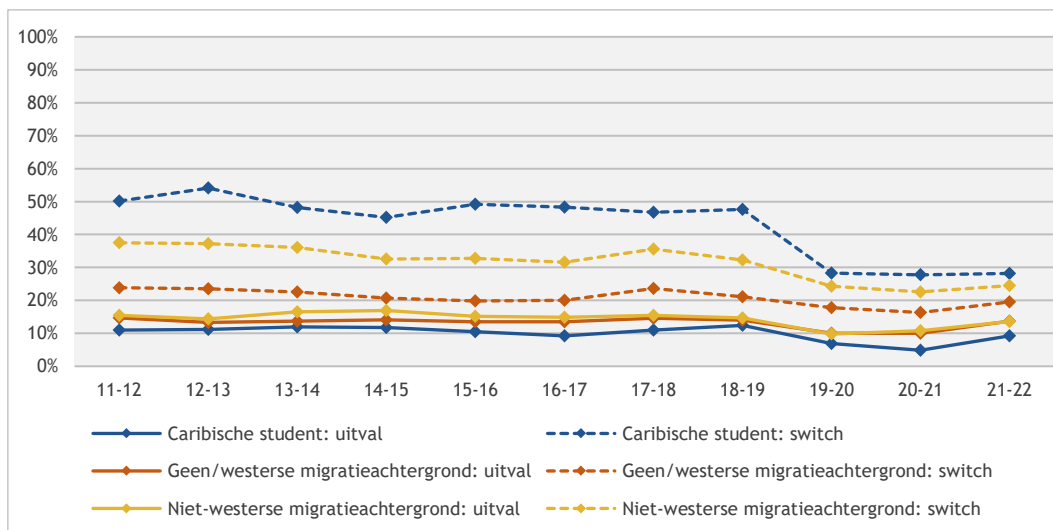
7.8 Uitval en switch van studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk

De percentages uitval en switch van ho-studenten met een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen zien we terug in figuur 7.42. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen studenten die op één van de eilanden een vooropleiding hebben gevolgd en studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. De switch in zowel het wo als het hbo is (veel) hoger onder studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden, hoewel dit verschil in het hbo wel kleiner is geworden sinds 2019. De uitval uit het hbo is hoger onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden (14%), dan onder studenten die dit in de Cariben deden (9%). In het wo is dit beeld nipt omgekeerd. De uitval en switch van studenten die een vooropleiding in de Caribische Koninkrijksdelen hebben gevolgd uit cohort 2021-2022, zijn hoger dan die van het voorgaande cohort.

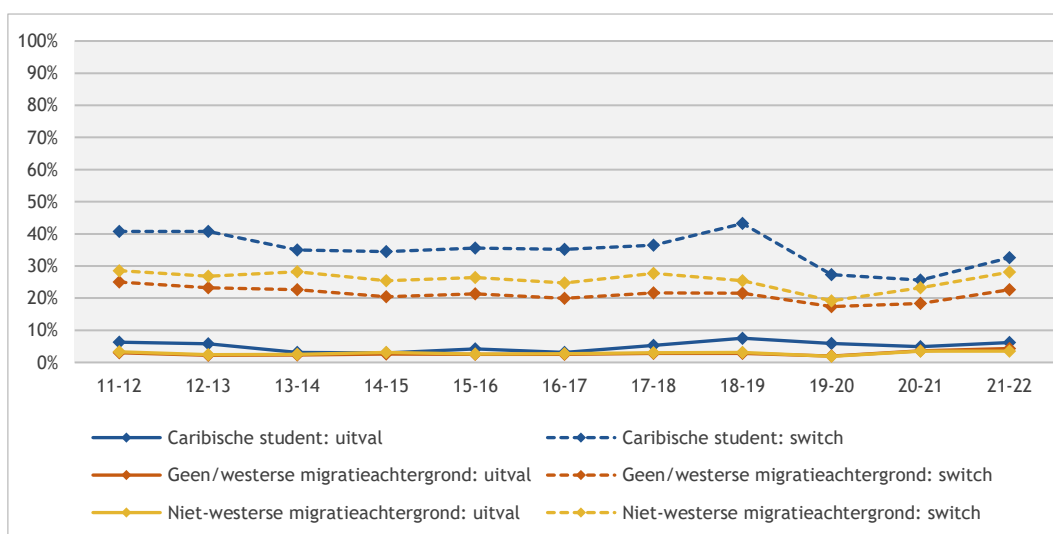
Figuur 7.42: Eerstejaars uitval en switch uit het hbo (boven) en wo (onder) (voltijd bachelor) van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

Figuur 7.43 laat de eerstejaars uitval en switch uit het hbo (afzonderlijk) zien, waarbinnen is uitgesplitst naar studenten met een Caribische vooropleiding, studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Hbo-studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk switchen, in vergelijking met de genoemde groepen, nog steeds het vaakst van opleiding. Dit aandeel is na 2018-2019 wel sterk gedaald. De uitval van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk is juist lager dan die van studenten uit de andere groepen.

Figuur 7.43: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

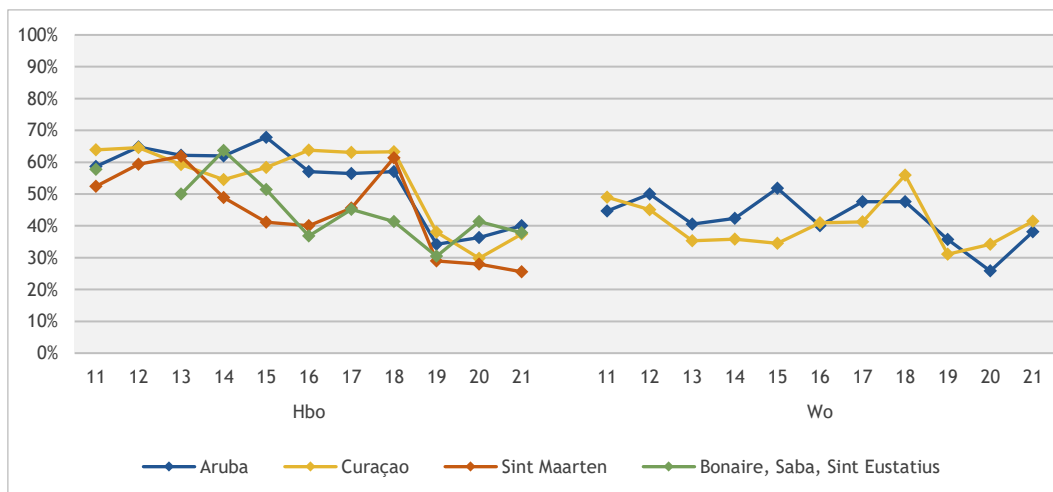
Ook in het wo is de uitval en switch in het eerste jaar het hoogst onder studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk, in vergelijking met studenten zonder of met een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 7.44). De verschillen in switch zijn groter dan die in uitval. Naar aanleiding van aanhoudende signalen over de achterblijvende studieprestaties van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk die Nederland studeren, is onderzoek verricht naar belemmeringen en verbeterpunten in de aansluiting van Caribische vooropleidingen naar het Nederlandse hoger onderwijs.⁷⁴

Figuur 7.44: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit wo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

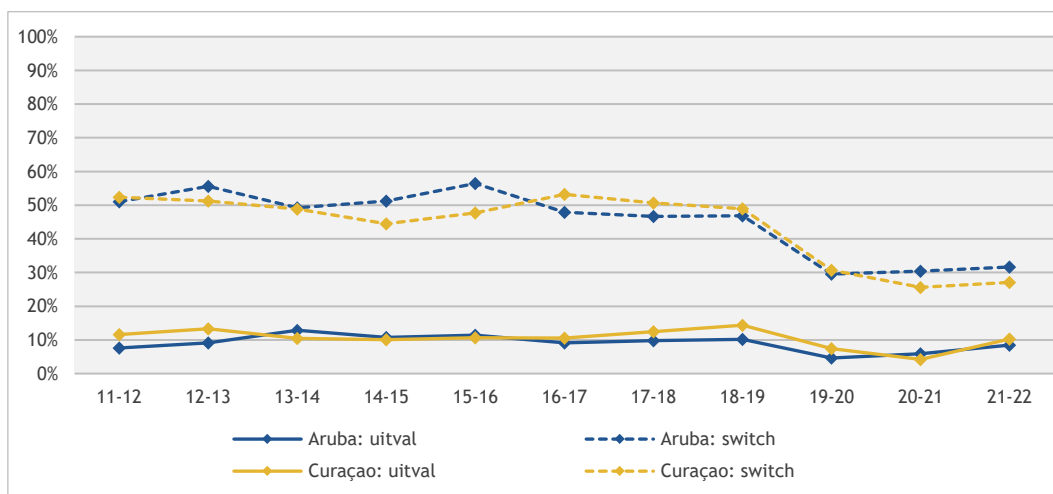
De (gecumuleerde) uitval/switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk naar eiland van herkomst staat in figuur 7.45. Percentages fluctueren relatief veel over de jaren heen; dit wordt mede veroorzaakt door de kleine aantallen studenten. In het wo is het aantal studenten afkomstig uit Sint Maarten en de BES-eilanden te laag om weer te geven. Dit jaar is er onder hbo-studenten uit Aruba de hoogste uitval en switch en de laagste onder instromers uit Sint Maarten. In het wo is de uitval en switch in 2021-2022 het hoogst onder studenten uit Curaçao.

74 Casteren, W. van, Cuppen, J., Termorshuizen, T., Sacré, R., Vegt, J. van der, Klooster, N. van 't & Leeuwen, J. (2021). Studiesucces en -ervaringen van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk. Nijmegen/Utrecht: ResearchNed/AEF

Figuur 7.45: Eerstejaars uitval en switch (gecumuleerd) uit hbo en wo (alleen voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

In figuur 7.46 is de uitval en switch van hbo-studenten uit Aruba en Curaçao weer uitgesplitst. Deze uitsplitsing kan vanwege te lage aantallen niet getoond worden voor de overige eilanden. Ook is het vanwege de lage aantallen niet mogelijk om het voor wo-studenten een verdere uitsplitsing te maken. We zien dat er nauwelijks verschil zit in uitval of switch tussen studenten uit Aruba dan wel Curaçao.

Figuur 7.46: Eerstejaars uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uit het hbo, naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)

7.9 Samenvatting

Hoofdstuk 7 gaat in op de omvang van de uitval en switch van eerstejaarsstudenten tijdens en direct na het eerste jaar. Uitvallers zijn studenten die het hoger onderwijs verlaten, switchers zijn studenten die in het tweede jaar een opleiding volgen aan ofwel een andere instelling, ofwel een andere opleiding volgen binnen dezelfde instelling. Deze samenvatting bevat de belangrijkste uitkomsten uit dit hoofdstuk. Aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding, zijn diverse analyses uitgevoerd op basis van het 1cho, de Startmonitor en databestanden van het CBS.

Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs, gelet op vooropleiding van de studenten en CROHO-sector van de opleiding (specifiek in bètatechnische studies)?

Dertig procent van de eerstejaars studenten die in 2020-2021 ging studeren, viel uit of switchte; ruim 27.000 hbo-studenten en bijna 13.000 wo-studenten. Daarbij switchte een groter deel (18%) dan dat er uitviel (12%). Onder instroomcohort 2019-2020 was, vermoedelijk door de coronapandemie, sprake van een sterke daling in de uitval en switch en ook het daaropvolgende cohort ondervond daar de gevolgen van: er waren voor studenten weinig alternatieven voor doorstuderen zoals reizen en werken. Dit jaar zien we dus weer een toename in de uitval en switch. Onder hbo-studenten is met name de uitval hoger dan onder wo-studenten, het verschil tussen beide groepen fluctueert over de jaren. In het wo volgen meer studenten dan in het hbo, net als voorgaande jaren, ook na twee jaar nog hun initieel gekozen opleiding. In het hbo is het deel van instroomcohort 2020-2021 dat ook na twee jaar de initieel gekozen opleiding volgt iets gedaald.

Van de studenten die uitvallen is grotendeels onbekend waar zij terechtkomen: het aandeel studenten met een onbekende bestemming is in het hbo 88 en in het wo nagenoeg honderd procent. Van twaalf procent van de hbo-studenten weten we dat ze overstappen naar het mbo, iets meer dan een half procent van de wo-studenten is daar terug te vinden. Deze trend is met enige fluctuatie zichtbaar sinds 2010.

De uitval en switch is, gelet op vooropleiding, het laagst onder hbo-eerstejaars met een vwo-diploma, op de voet gevolgd door wo-eerstejaars met een soortgelijk diploma. Hbo-studenten met een havo diploma kennen de hoogste uitval en switch. Onder studenten met een mbo-achtergrond is de uitval in het hbo hoger dan de switch, onder havisten en studenten uit het vwo is de switch juist groter dan de uitval. Van de studenten uit het vwo die in het hbo gaan studeren, switch bijna één op de tien na een jaar alsnog naar het wo; nog geen vijf procent van de studenten uit het vwo doet het omgekeerde. Het aandeel studenten met een vwo-achtergrond dat het ho verlaat, ligt iets hoger in het hbo dan in het wo (resp. 7 en 4%). Studenten met een vwo-opleiding staan na twee jaar vaker nog aan de initiële opleiding ingeschreven dan studenten uit mbo of havo.

Na een daling van de uitval/switch in alle sectoren van het hoger onderwijs, stijgt de uitval en switch het laatste jaar weer. Dit gebeurt in alle sectoren. Over het algemeen is de stijging van de uitvalpercentages groter dan die van de switchpercentages. Nog steeds is de uitval/switch het grootst in de (hbo-)sectoren Economie en Gedrag & maatschappij en het kleinst bij Taal & cultuur. Hierin zit vooral de kunstensector, maar ook daar is een stijging van de uitval/switch waarneembaar.

Onder wo-studenten is de uitval en switch het hoogst onder studenten Recht en het laagst in de sector Landbouw. De uitval en switch van mbo-studenten in het hbo, is het hoogst wanneer zij een diploma behaalden uit de sector Economie en het laagst wanneer ze uit de sector Zorg & Welzijn afkomstig zijn.

Gemiddeld gezien schrijven nagenoeg evenveel ho-studenten die een bètatechnische opleiding volgen zich in het volgende jaar weer in als studenten die geen bètatechnische opleiding volgen. In het wo ligt de uitval en switch onder bètatechnische studenten echter hoger (4 ppnt.). Meer bètatechnische hbo-studenten verlaten het ho dan bètatechnische wo-studenten. Ruim een kwart van de bètatechnische hbo-studenten switcht naar een andere bètatechnische hbo-opleiding; in het wo stroom 34 procent wederom in een bètatechnische wo-opleiding. Van studenten die in eerste instantie geen bètatechnische opleiding volgden, switcht ruim twintig procent in tweede instantie wel naar een bètastudie.

De uitval en switch zijn in het ho lager wanneer er sprake is van selectie. De uitval is op zowel het hbo als het wo het laagst bij numerusfixusopleidingen (resp. 10 en 6%). In het hbo is switch het laagst bij opleidingen met nadere eisen (7%), in het wo is deze het laagst bij intensief kleinschalig onderwijs (6%).

Zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met andere achtergrondkenmerken?

Op het instroomcohort 2019-2020 na, is het al jaren zo dat – ongeacht vooropleiding – het aandeel hbo-studenten dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Nader verdiepend onderzoek is nodig om de oorzaken hiervan te achterhalen. Onder vrijwel alle hbo-eerstejaars uit instroomcohort 2021-2022 is de uitval en switch toegenomen. Enkel onder de groep studenten uit het vwo met een niet-westerse migratieachtergrond, nam de uitval en switch met één procentpunt af (naar 27%). Het verschil tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond is het kleinst onder hbo-eerstejaars afkomstig van het vwo (2 ppnt.) en het grootst onder studenten met een mbo-diploma (8 ppnt.).

Gelet op vooropleiding en migratieachtergrond zien we dat de totale uitval en switch hoogst is onder hbo-studenten met een havo-diploma en een niet-westerse migratieachtergrond (39%). Ongeacht vooropleiding, is de uitval en switch in alle gevallen het hoogst onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond; bij eerstejaars met een vwo-diploma is het verschil tussen beide groepen het kleinst (2 ppnt.). Hbo-studenten met een havo of mbo-vooropleiding en een niet-westerse migratieachtergrond switchten vaker dan hun directe vergelijkingsgroep; studenten uit het vwo met een Nederlandse achtergrond switchen net iets vaker dan studenten met een niet-Nederlandse achtergrond. De uitval is onder havisten hoger bij studenten met een Nederlandse achtergrond; onder studenten uit het vwo is de uitval van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hoger (onder studenten met een mbo-achtergrond is er geen verschil). Bij wo-studenten zijn de verschillen tussen herinschrijvers naar migratieachtergrond vergelijkbaar met die in het hbo; 68 procent van de studenten met en 73 procent van de studenten zonder niet-westerse migratieachtergrond schrijft zich het opvolgende jaar weer in voor dezelfde opleiding. Wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond switchen iets vaker.

Uitval en switch is, gelet op geslacht, bij vrouwen over het algemeen lager dan bij mannen (verschil van 7 ppnt.), maar het verschil tussen beide groepen is de afgelopen instroomcohorten kleiner geworden. Het verschil is het grootst in het wo.

Het aandeel ho-studenten dat uitvalt/switcht, is hoger wanneer zij een functiebeperking hebben dan wanneer zij geen functiebeperking hebben. Dit lijkt erop te wijzen dat studenten met een functiebeperking een hogere kans hebben om uit te vallen of te switchen. We zien, na een daling van de uitval/switch voor instroomcohort 2019-2020 de laatste twee jaar voor vrijwel alle studenten weer een stijging in de uitval en switch. Studenten met een functiebeperking en studenten met een mbo-achtergrond geven vaker aan dat de opleiding of instelling uitval had kunnen worden voorkomen.

Er zijn minimale verschillen in de uitval en switch tussen Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond en internationale studenten gevonden. In de laatste jaren geldt dat er minder internationale studenten dan Nederlandse uitvielen of switchten. Binnen deze groep, is er met name sprake van switch (23%), waar het bij internationale studenten juist vaker om uitval gaat (14%). In het hbo valt de groep die instroomt na een tussenjaar iets vaker uit dan de groep die geen tussenjaar nam, in het wo is dat juist omgekeerd. Verschillen zijn klein.

Als we dan ook nog kijken naar eindexamenprofiel van havisten, zien we dat in het hbo de uitval en switch het hoogste zijn onder studenten met een C&M en E&M profiel. De totale uitval en switch onder hbo-studenten met een vwo-diploma is het laagst onder studenten met een vwo-diploma NT of CM. Het aandeel studenten met een vwo-achtergrond in het wo dat zich opnieuw inschrijft voor dezelfde opleiding, is het hoogst onder studenten met een NT-profiel. Herinschrijvers hebben over het algemeen een hoger gemiddeld eindexamencijfer dan studenten die switchen of uitvallen: dit is al jaren jaar het geval.

Eerstegeneratiestudenten (zonder migratieachtergrond) vallen zowel in het hbo als het wo vaker uit dan studenten met ouders die een ho-diploma behaalden. In het hbo switchen ze iets minder vaak, in het wo juist iets vaker. Voor wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is de situatie iets anders: eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders in het ho vallen nagenoeg even vaak uit, de switch is hoger onder de eerste groep.

Studenten met een mbo- en havo-achtergrond kennen een lagere uitval en switch als hun ouders hoog-opgeleid zijn. De uitval en switch van eerstegeneratie wo-studenten die met een vwo-diploma instromen, is hoger dan die van studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben. Eerstegeneratiestudenten met een vwo diploma die op het hbo instromen, kennen een nagenoeg even hoge uitval en switch als studenten waarvan de ouders een ho-diploma hebben. Studenten met ouders die in de laagste inkomensgroep vallen, kennen zowel in het hbo als het wo de hoogste uitval.

Uit een multivariate analyse naar de kans van uitval en switch (op basis van CBS-data) komt naar voren dat van al deze kenmerken het opleidings- en inkomensniveau van ouders er weliswaar toe doen, maar dat vooral geslacht (uitval/switch onder mannen is hoger dan onder vrouwen) en migratieachtergrond (uitval/switch is hoger onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond) de beste voorspellers zijn van switch/uitval. Deze uitkomsten versterken elkaar onderling.

Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een bsa?

Het aandeel studenten dat uitviel vanwege een negatief bindend studieadvies nam onder voorgaand instroomcohort sterk af; dit was waarschijnlijk een gevolg van de aanpassingen in het bsa vanwege de coronamaatregelen. Onder hbo-studenten ligt het aandeel dat vanwege bsa uitvalt nog steeds lager (3%), onder wo-studenten is de daling inmiddels weer teniet gedaan en geeft veertien procent aan uit te vallen dan wel de switchen vanwege het bsa.

Verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt en zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?

Om het studiekeuzeproces van studenten bewuster te maken werd in 2014 de studiekeuzecheck ingevoerd en werd de voorlichting voor studenten via diverse kanalen verbeterd. Toch is een *verkeerde studiekeuze*, gevolgd door het *niet uitkomen van verwachtingen*, nog steeds één van de belangrijkste redenen voor uitval en switch (resp. 58 en 53%). Studenten waarvan de ouders een bovenmodaal inkomen hebben, gaven bovendien significant vaker een verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch dan studenten in hun directe vergelijkingsgroep. Onvoldoende motivatie en de manier van onderwijs werden ten opzichte van vorig jaar weer iets minder vaker gegeven als reden voor uitval en switch (beiden 38%). Het maken van een verkeerde studiekeuze speelt nagenoeg even vaak voor wo-studenten en hbo-studenten.

Het terugdringen van studieuitval is niet eenvoudig en bovendien iets waar veel factoren een rol in spelen. De monitor gaat niet in op de aandacht die onderwijsinstellingen geven aan het tegengaan van uitval, al geeft zo'n dertig procent van de ho-eerstejaars aan dat de instelling of opleiding hun uitval had kunnen voorkomen. Wel kijken we welke *studiekeuzeprocessen* een bijdrage leveren aan het verminderen van de uitval. Studenten die zich herinschrijven, hebben vaker bewust gekozen voor hun studie en ervaren bovendien vaker al aan het begin van het studiejaar een goede match of binding met de opleiding. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten lijkt ook bij te dragen aan minder uitval en switch. Voor hbo-studenten geldt dat een goede match of binding met de opleiding ervaren, inhoudelijke interesse, algemene voorlichtingsdagen bezoeken en geen functiebeperking de kans op uitval en switch verkleinen. Voor wo-studenten zijn een goede match of binding ervaren met de opleiding en intensieve dagen op de vervolgopleiding volgen een voorspeller voor uitval en switch. Studenten die na matchingsactiviteiten een negatief of twijfeladvies krijgen, kennen een hogere studieuitval.

Verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

Het verschil in rendement tussen studenten die wel en niet switchen is groot: het rendement van herinschrijvers is zowel in het hbo als het wo hoger dan dat van switchers. Het rendement van switchers en herinschrijvers ligt hoger in het wo dan in het hbo.

Verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk?

De switch in zowel het wo als het hbo is hoger onder studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk, dan onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden. De uitval uit het hbo is hoger onder studenten die hun vooropleiding in Europees Nederland volgden, dan onder studenten die dit in de Cariben deden; in het wo is dit beeld nipt omgekeerd. Hbo-studenten met een vooropleiding uit de Caribische delen van het Koninkrijk switchen nog steeds vaker van opleiding dan studenten zonder of met westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond; hun uitval is juist lager. Ook in het wo zijn de uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met de eerder genoemde groepen hoger. De verschillen tussen de eilanden fluctueren relatief veel over de jaren heen.

8 Studiefinanciering en leengedrag

Anja van den Broek & Tessa Termorshuizen

8.1 Inleiding en vraagstelling

Sinds september 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs van kracht.⁷⁵ Het belangrijkste onderdeel van deze wet betrof de afschaffing van de basisbeurs en de invoering van een sociaal leenstelsel. Met de invoering van het studievoorschot is tevens het aanvullende beursbedrag verhoogd. Voor degenen die geen recht hebben op een aanvullende beurs, is er onder het studievoorschot uitsluitend de mogelijkheid om te lenen en gebruik te maken van het reisproduct. Studenten kunnen in het nieuwe stelsel een bedrag lenen met een maximum van bijna €1.100 per maand. Met ingang van studiejaar 2023-2024 wordt er opnieuw een basisbeursstelsel ingevoerd. Het kabinet wil met de herinvoering van de basisbeurs eraan bijdragen dat studenten minder hoge bedragen gaan lenen om daarmee het (potentieel) negatieve effect van schulden op de ontwikkeling en het mentale welzijn van (oud)-studenten te beperken. Ook komt men hiermee expliciet tegemoet aan de stagnerende doorstroom van mbo naar hbo. Een deel van de mbo-studenten liet zich door onder andere het leenstelsel tegenhouden om verder te studeren, zo bleek uit diverse onderzoeken.⁷⁶ Tot slot wil men met de voorgenomen herinvoering tegemoetkomen aan de positie van de middeninkomens, voor wie de kosten van studerende kinderen onevenredig zwaar wegen. In de vorige monitoren lag sterk de nadruk op het leengedrag en de studieschuld van studenten. Ook in deze monitor staan het gebruik van studiefinanciering en de motieven van studenten om te lenen centraal. In dit hoofdstuk is de studiefinancieringsstatus van studenten opgenomen tot en met het studiejaar 2021-2022. We kijken in dit zevende jaar na de invoering van het studievoorschot opnieuw naar ontwikkelingen in het leengedrag en vergelijken die, net als in de eerdere rapportages, met de periode van voor de invoering van het studievoorschot. De volgende vragen worden beantwoord:

- a) Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- b) Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- c) Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- d) Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- e) Verandert de financiële situatie van studenten?
- f) Wat zijn de inkomstenbronnen van lenende en niet-lenende studenten onder het studievoorschot?

8.2 Data en definities

Op basis van een combinatie van studiefinancieringsdata (SFS-DUO) en het 1Cijfer Hoger onderwijs (1cHO) is bepaald welke studenten recht hebben op studiefinanciering. Er is, evenals vorig jaar, ook gekeken naar de groep die wel recht heeft maar geen product afneemt. Het is niet mogelijk om deze groep rechthebbenden voor de volle honderd procent af te bakenen, maar met behulp van de volgende beslisregels komen we zo dicht mogelijk in de buurt. Rechthebbenden zijn alle studenten die:

- in desbetreffend jaar een product afnemen bij DUO, of;
- bij instroom jonger waren dan 30 jaar en;
- voltijds of duaal studeren en;
- korter dan acht jaar studeren (na 8 jaar hebben de meeste studenten geen recht meer op een lening);
- (voor studenten met een niet-Nederlandse nationaliteit:) studenten met een vooropleiding in Nederland.

⁷⁵ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0036261/2017-09-01>

⁷⁶ ResearchNed (2020). Dalende doorstroom mbo-hbo: waarom stroomt een steeds kleiner aandeel van de mbo-studenten door naar het hbo?

Als in dit rapport melding wordt gemaakt van ‘Recht op studiefinanciering’, wordt altijd deze groep bedoeld.⁷⁷ Deze indeling heeft een korte toelichting. Allereerst hebben EER-studenten onder bepaalde voorwaarden ook recht op studiefinanciering. Deze groep kon niet goed worden geïdentificeerd en is achterwege gelaten, tenzij deze studenten daadwerkelijk een studiefinancieringsproduct bij DUO afnemen. Omdat sommige EER-studenten recht hebben op studiefinanciering maar deze niet aanvragen, zijn percentages dus soms een lichte overschatting (de referentiegroep is in werkelijkheid iets groter dan de referentiegroep die nu getoond wordt). Ten tweede hebben EER-studenten altijd recht op collegegeldkrediet. Ook deze groep is niet als studiefinancieringsgerechtigd geclassificeerd, tenzij men daadwerkelijk collegegeldkrediet ontvangt. Ten derde zijn studenten die acht jaar of langer studeren (ongeveer 8% van alle studenten) niet als studiefinancieringsgerechtigd gekwalificeerd (tenzij zij een studiefinancieringsproduct afnemen). Deze groep studenten die meer dan acht jaar studeren én het laatste jaar een studiefinancieringsproduct hebben afgenomen, omvat ongeveer 2,5 procent van alle studenten met recht op studiefinanciering.

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdschrijvingen in het domein hoger onderwijs uit het 1cHO meegenomen. Dat is in de tabellen doorgaans de groep die wordt aangeduid met ‘Alle studenten’. Daarmee wordt de percenteringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde instellingen, tenzij anders is aangegeven. Met de selectie van de hoofdschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs= ‘1’ of ‘A’) worden alle studenten per studiejaar éénmaal meegeteld. Het laatste studiejaar waarvan de volledige studiefinancieringshistorie bekend is, is het jaar 2021-2022. Als in dit hoofdstuk over ‘lenen’ wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders is vermeld. In nagenoeg alle tabellen is het aantal lenende studenten afgezet tegen de totale studentenpopulatie (‘Alle studenten’), ongeacht de geregistreerde opleidingsvorm (voltijd, deeltijd of dual), leeftijd, of hun recht op studiefinanciering. Indien een andere percenteringsbasis is gebruikt (bijvoorbeeld ten opzichte van alleen de ‘studiefinancieringsgerechtigden’), is bij desbetreffende tabel of figuur aangegeven en uitgelegd hoe dit is berekend.

Tabel 8.1 toont, vanuit de hiervoor beschreven definitie, de aantallen studenten die rechthebbend zijn en die binnen deze groep wel of geen studiefinancieringsproduct afnemen (basisbeurs, aanvullende beurs, lening, ov-kaart). Hieruit komt naar voren dat het niet-gebruik van studiefinanciering tussen 2016-2017 en 2020-2021 in het hbo steeg (tot 4,7%) en in het wo redelijk stabiel bleef (3,8% in 2020-2021). Het laatste jaar is dit niet-gebruik gedaald (naar 4% in het hbo en 2,4% in het wo). Er is binnen deze monitor geen onderzoek gedaan naar de redenen van het niet-gebruik van studiefinanciering door rechthebbenden.

Tabel 8.1: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2021); studenten die wel en geen studiefinancieringsproduct afnemen

	SF-recht	Gebruik	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
Hbo	Nee	Geen gebruik	80.216	81.554	78.903	79.368	80.552	83.657	86.947	92.448	98.159	103.493
	Ja	Geen gebruik	7.265	9.663	10.283	14.775	15.091	16.036	17.375	16.643	18.414	15.290
		Gebruik	333.496	348.462	356.605	347.782	350.416	352.399	350.842	353.676	371.740	371.684
	Geen gebruik t.o.v. recht		2,1%	2,7%	2,8%	4,1%	4,1%	4,4%	4,7%	4,5%	4,7%	4,0%
Wo	Nee	Geen gebruik	41.195	47.390	48.443	51.889	56.752	62.415	68.950	74.639	83.392	92.084
	Ja	Geen gebruik	3.334	5.964	5.808	8.650	8.382	8.424	8.813	8.833	9.324	5.964
		Gebruik	195.192	195.005	199.300	197.609	199.688	205.963	213.657	220.053	234.738	242.413
	Geen gebruik t.o.v. recht		1,7%	3,0%	2,8%	4,2%	4,0%	3,9%	4,0%	3,9%	3,8%	2,4%

Bron: 1cHO-SFS

De gegevens zijn gebaseerd op twee leveringen van DUO. Tot en met 2014-2015 is gebruikgemaakt van een data-extract uit het ‘oude’ systeem van DUO. De jaren erna zijn data-extracten uit het ‘nieuwe’ systeem gebruikt. Voor de periode na invoering van het studievoorschot heeft DUO een code meegeleverd die aanduidt of desbetreffende student onder het studievoorschot of het oude stelsel valt.

⁷⁷ Als bijvoorbeeld wordt uitgesplitst naar geslacht binnen de sf-gerechtigden, dan worden de gegevens van vrouwen vergeleken met alle sf-gerechtigde vrouwen en die van mannen met alle sf-gerechtigde mannen.

Op basis van deze codering zijn studenten ingedeeld in studievoorschot (studenten met de codering 'leenstelsel' in het SFS-bestand), nominale fase (oude stelsel, studenten met basisbeurs en/of aanvullende beurs) of leenfase (studenten in het oude stelsel zonder basisbeurs en met een lening). Tabel 8.2 laat zien dat in de loop der jaren het aandeel studenten onder het studievoorschotstelsel logischerwijs is toegenomen naar 94 procent in het hbo en 97 procent in het wo. In het hoger onderwijs ontvangt het laatste jaar 95 procent studiefinanciering op basis van het studievoorschot. De groep met studiefinancieringsstelsel 'onbekend', zijn studenten die (theoretisch) recht hebben op studiefinanciering maar waarvan uit de SFS-bestanden niet duidelijk is onder welk stelsel zij vallen. In het hbo heeft 0,5 procent een basisbeurs, in het wo 0,2 procent. Een kleine groep heeft nog een lening onder het oude stelsel (2% in hbo en 1% in wo).

Tabel 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in percentages (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2021)

		12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
Hbo	Studievoorschot	0%	0%	0%	19%	38%	56%	73%	84%	90%	94%
	Basisbeurs (nom)	86%	85%	85%	64%	46%	28%	10%	3%	1%	1%
	Basisbeurs (leenfase)	12%	13%	13%	13%	13%	14%	14%	10%	5%	2%
	Onbekend	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%	3%	4%	3%
Wo	Studievoorschot	0%	0%	0%	27%	55%	79%	89%	93%	94%	97%
	Basisbeurs (nom)	73%	75%	75%	47%	27%	9%	2%	1%	0%	0%
	Basisbeurs (leenfase)	25%	23%	23%	23%	16%	10%	6%	4%	2%	1%
	Onbekend	2%	2%	2%	3%	2%	2%	2%	3%	3%	2%
Ho	Studievoorschot	0%	0%	0%	22%	44%	64%	79%	87%	92%	95%
	Basisbeurs (nom)	81%	82%	81%	58%	39%	21%	7%	2%	1%	0%
	Basisbeurs (leenfase)	17%	16%	17%	17%	15%	12%	11%	7%	4%	2%
	Onbekend	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%	3%	4%	3%

Bron: 1cHO-SFS

Leenmotieven, bestedingsdoelen, de relatie tussen lenen en werken en het oordeel over de financiële situatie zijn gebaseerd op de Studentenmonitor hoger onderwijs van 2010-2011 tot en met 2021-2022 (zie voor een volledige beschrijving ook de inleiding). Het gaat om de geënquêteerde hbo- en wo-bachelorstudenten en wo-masterstudenten die recht hebben op studiefinanciering en van wie het leengedrag bekend is. Het veldwerk vond in alle jaren plaats aan het eind van het studiejaar in de periode eind mei t/m begin juli. Tabel 8.3 toont de aantallen die in de analyses zijn meegenomen. Over alle jaren samengenomen, zijn de gegevens geanalyseerd van 165.181 studenten. Kleine verschillen met voorgaande jaren kunnen veroorzaakt zijn door actualisatie van het weegschema of wijzigingen in de vraagstelling. Indien dit het geval is, wordt dat vermeld. Steeds is het laatste jaar als uitgangspunt genomen voor het bepalen van de achterwaartse compatibiliteit.

Tabel 8.3: Aantal records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen

	Hbo-bachelor		Wo-bachelor		Ho-bachelor		Wo-master	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
12-13	7.010	24%	5.748	26%	12.758	24%	2.838	37%
13-14	5.803	25%	4.419	27%	10.222	26%	2.257	38%
14-15	5.597	27%	5.705	33%	11.302	30%	2.965	42%
15-16	4.871	36%	3.664	50%	8.535	42%	2.155	49%
16-17	6.777	40%	4.543	56%	11.320	46%	2.412	54%
17-18	6.080	48%	4.742	64%	10.822	55%	3.093	57%
18-19	6.697	50%	4.484	62%	11.181	55%	2.502	57%
19-20	3.923	43%	5.947	56%	9.870	51%	4.721	45%
20-21	4.007	46%	7.549	54%	11.556	51%	3.906	56%
21-22	2.186	37%	4.040	53%	6.226	47%	2.498	58%

Selectie uit de Studentenmonitor (voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, met recht op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent).

Tabel 8.4 toont het studiefinancieringsstelsel waar de bevroegde studenten uit de Studentenmonitor onder vallen.

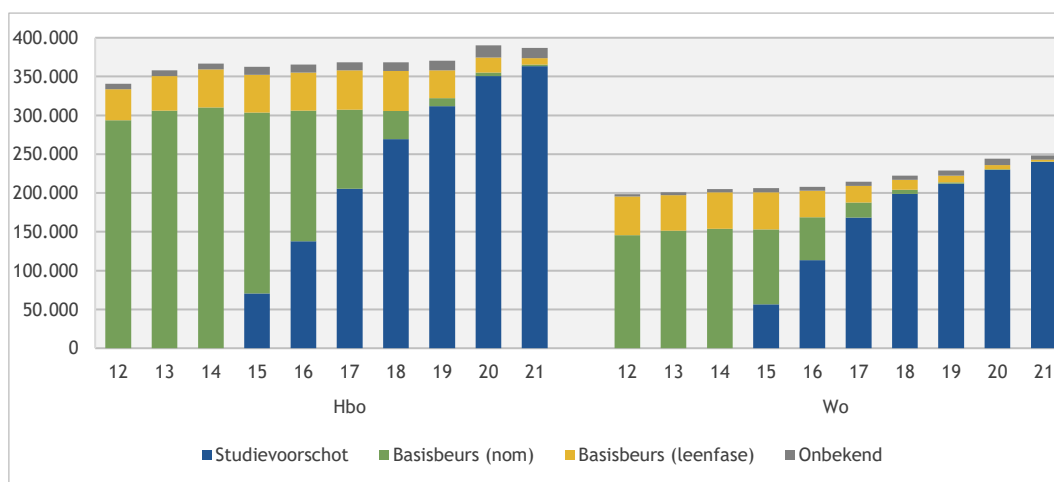
Tabel 8.4: Type studiefinancieringsregimes van respondenten in de Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2021-2022

	15-16		16-17		17-18		18-19		19-20		20-21		21-22	
	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
Oud (bb)	6.497	41%	4.938	43%	2.723	59%	1.627	68%	1.089	70%	1.266	74%	676	68%
Oud (leen)	1.569	46%	2.050	47%	2.656	48%	2.154	48%	2.947	34%	1.410	37%	587	36%
Voorschot	2.486	46%	6.355	52%	8.350	56%	9.740	54%	10.339	51%	12.699	52%	7.430	50%
Totaal	10.552	43%	13.343	48%	13.729	55%	13.521	55%	14.375	49%	15.375	53%	8.693	50%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent). Omdat het hier een steekproef betreft, zullen de percentages niet zonder meer overeenkomen met die in de populatie.

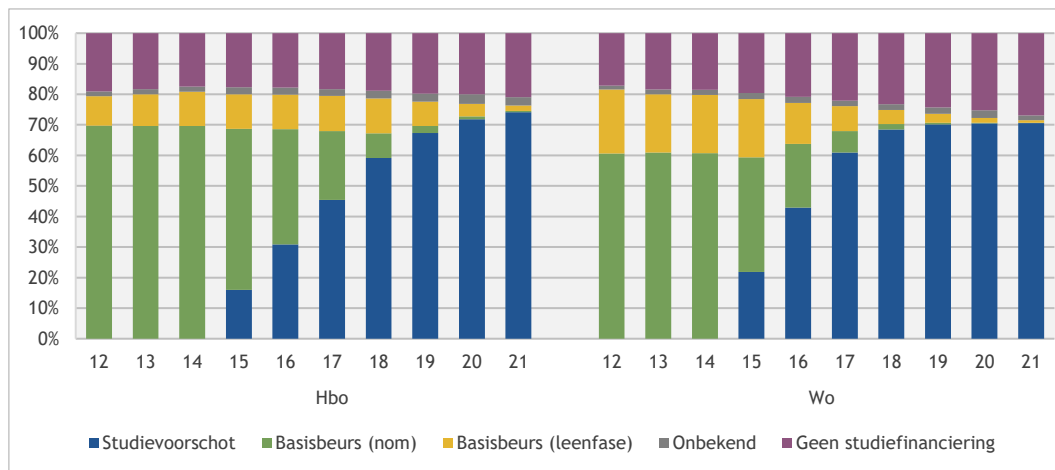
8.3 Gebruik studiefinanciering

In figuur 8.1 en figuur 8.2 zijn vier groepen studenten te zien: studenten die geen studiefinancierings-product hebben afgenomen, studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, studenten in het oude stelsel die een basisbeurs ontvangen en studenten in het oude stelsel die in de leenfase zitten. Studenten in de categorie ‘Studievoorschot’ kregen studiefinanciering onder het studievoorschotstelsel; studenten in de nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. In het laatste jaar ontvangen een kleine tweeduizend hbo-studenten en 385 wo-studenten nog een basisbeurs en ontvangen ruim achtduizend studenten in het hbo en ruim 2.600 studenten in het wo nog een lening onder het oude stelsel. Van de groep studenten die geen studiefinanciering ontvangt, zijn geen gegevens bij DUO bekend. Tot deze groep behoren ook studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen maar die het hele jaar geen enkel product hebben afgenomen bij DUO (ook geen reisproduct) terwijl zij wel rechthebbend zijn (volgens de hiervoor beschreven definitie). De groep studiefinancierings-gerechtigden is in totaal met 1.135 studenten toegenomen in vergelijking met vorig jaar (figuur 8.1). In 2021-2022 is het aandeel studenten dat onder het studievoorschotstelsel valt gestegen van negentig naar 94 procent in het hbo, en van 94 naar 97 procent in het wo (ook te zien in tabel 8.2). Het aantal studenten onder het oude stelsel neemt elk jaar af omdat er steeds een studievoorschotcohort bij komt en de groep studenten in het oude stelsel steeds kleiner wordt.

Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in absolute aantallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1CHO-SFS 2012-2021; t/m augustus van desbetreffend studiejaar)

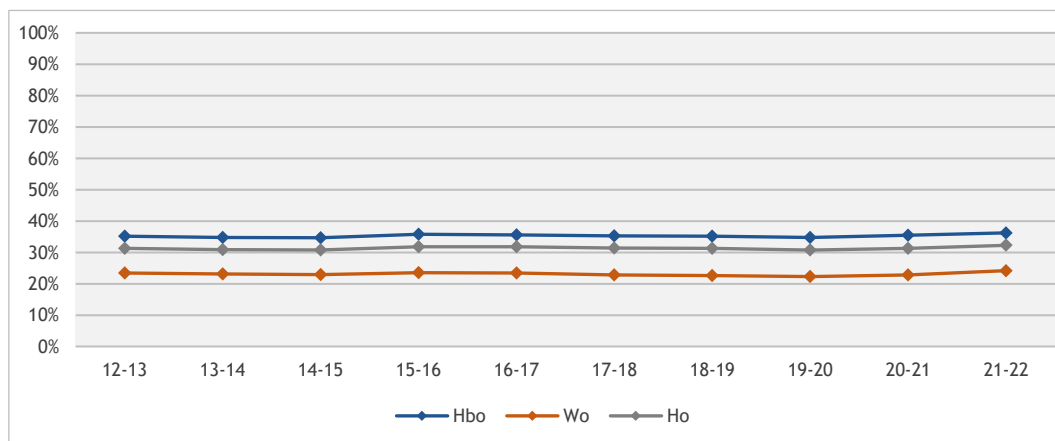
Figuur 8.2 toont het gebruik van studiefinanciering en de verdeling naar het stelsel waar studenten onder vallen voor alle studenten, ongeacht hun recht op studiefinanciering (deze percentages zijn niet gelijk aan tabel 8.2, die alleen rechthebbenden toont). In totaal 21 procent van alle hbo-studenten en 27 procent van de wo-studenten ontvangt géén studiefinanciering. Dit zijn vooral internationale studenten, oudere studenten en deeltijdstudenten die vanuit die hoedanigheid geen recht hebben op studiefinanciering. De toename van het niet-gebruik in het wo is vooral een gevolg van de toename van internationale studenten.

Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen: alle studenten, ongeacht wel of geen recht op studiefinanciering (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

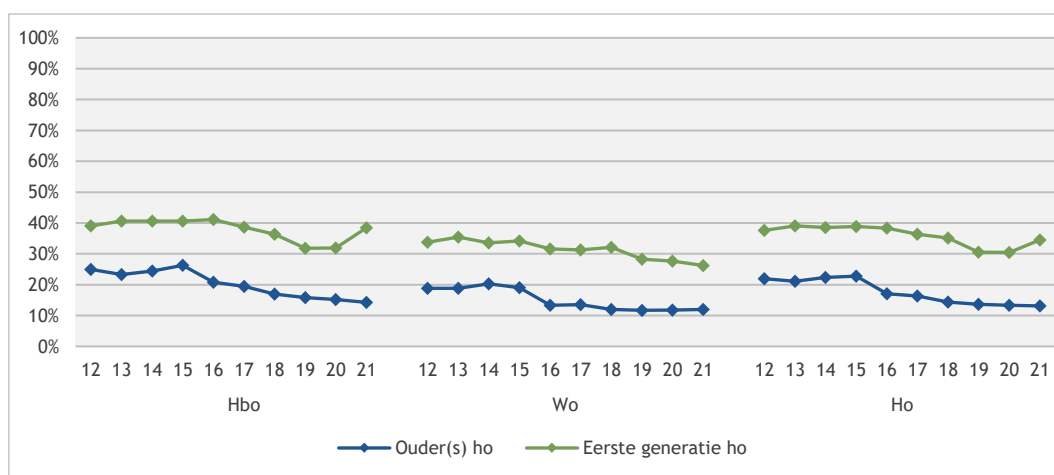
8.4 Aanvullende beurs

Studenten hebben in beginsel recht op vier jaar aanvullende beurs. Dit kan verlengd worden afhankelijk van de masteropleiding die de student volgt. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs kan een indicatie zijn voor de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen. Als studenten van ouders met lagere inkomens hadden afgezien van een studie, zou dat percentage waarschijnlijk zijn gedaald. Daling van dit percentage kan ook veroorzaakt worden door een algehele inkomensstijging van de ouders. Met de introductie van het studievoorschot is het aanvullende beursbedrag verhoogd, de inkomensgrens verruimd en het onderscheid tussen thuis- en uitwonenden komen te vervallen. De maximale aanvullende beurs in 2021-2022 bedroeg €413,78 (t/m dec. 2021) en €419,04 (t/m aug. 2022). Al tien jaar is het aandeel studenten dat een aanvullende beurs ontvangt stabiel (figuur 8.3). In het hoger onderwijs als geheel ligt dit percentage net boven de dertig procent (32% in 2021-2022); in het hbo is dit het laatste jaar 36 procent en in het wo 24 procent. Dit is het afgelopen jaar heel licht gestegen (met 1 ppnt. voor beide onderwijstypen) ten opzichte van het vorige jaar. Op basis van de beschikbare cijfers kan geen inschatting worden gemaakt van het niet-gebruik van de aanvullende beurs (degenen die wel recht hebben, maar hiervan geen gebruikmaken).

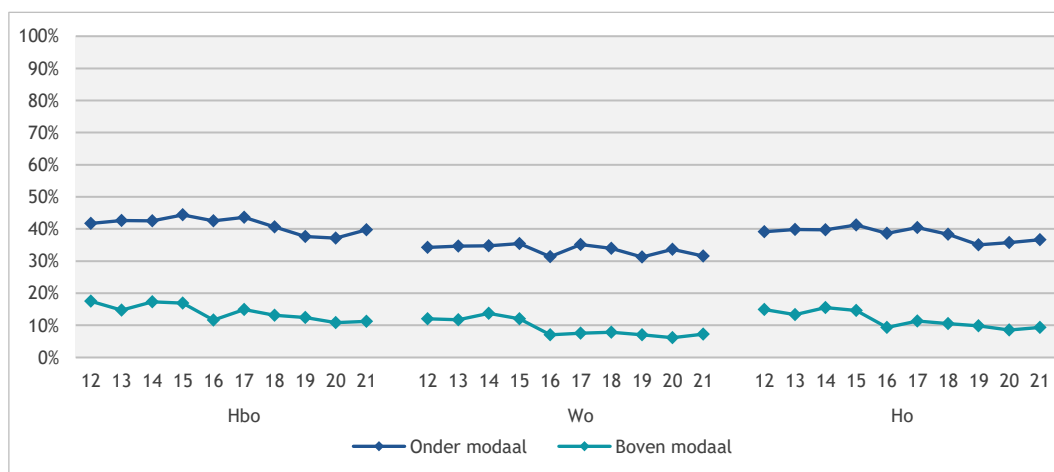
Figuur 8.3: Studenten (%) met aanvullende beurs t.o.v. studenten met basisbeurs: (studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met studievoorschot(recht) (alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

In de Studentenmonitor is aan studenten gevraagd of zij een aanvullende beurs ontvangen. De laatste meting van de Studentenmonitor heeft plaatsgevonden in de periode mei-juli 2022. In figuur 8.4 vergelijken we het percentage aanvullende beurs onder studenten met en zonder ho-gediplomeerde ouders en in figuur 8.5 studenten waarvan de ouders onder- dan wel boven modaal verdienen. Voor het opleidingsniveau van de ouders is een onderscheid gemaakt tussen ouders met een opleiding in het hoger onderwijs of niet (studenten met ouders zonder opleiding op ho-niveau noemen we ‘eerstegeneratiestudenten’). Daarnaast is in de Studentenmonitor aan studenten gevraagd hoe goed hun ouders het financieel hebben vergeleken met andere families. Dit is een indicatie van de financiële welgesteldheid van de ouders van studenten en geeft aan of een ouder bij benadering beneden- of bovenmodaal verdient (figuur 8.5). Het betreft hier steekproefgegevens; de figuren zijn interessant om de verschillen te zien in het ontvangen van een aanvullende beurs naar opleidings- dan wel inkomensniveau van de ouders maar minder geschikt om trendverschillen te duiden.

Figuur 8.4: Studenten met een aanvullende beurs naar opleiding ouders (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

Figuur 8.4 en figuur 8.5 laten zien dat eerstegeneratiestudenten en studenten waarvan de ouders beneden modaal verdienen vaker een aanvullende beurs ontvangen dan hun vergelijkingsgroepen.⁷⁸ Dit is, voor wat betreft het ouderlijk inkomen, conform beleid en vergelijkbaar met uitkomsten uit de Beleidsdoorlichting artikel 11 studiefinanciering (waar vergelijkbare analyses voor deze gelegenheid wel op basis van populatie-data zijn verricht).⁷⁹

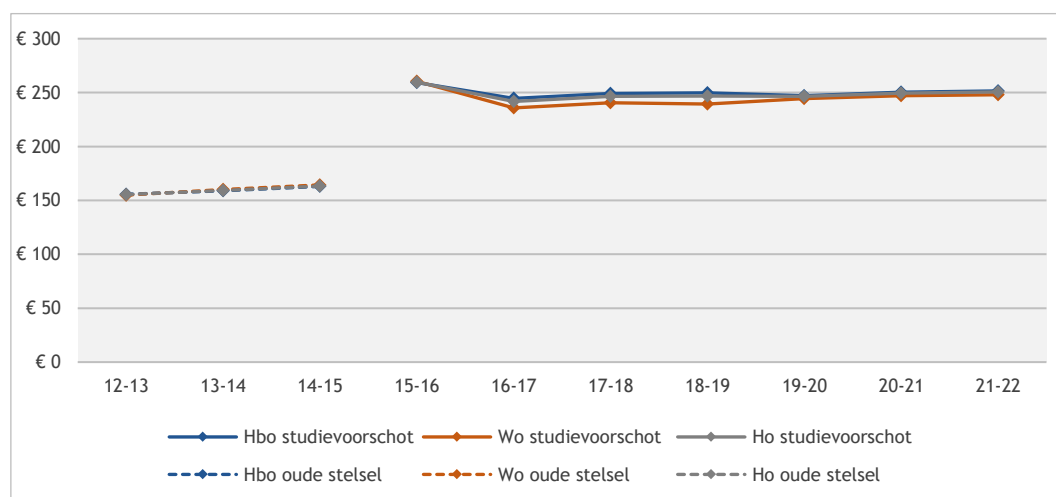

Figuur 8.5: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen ouders (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

⁷⁸ De daling van het aandeel studenten met een aanvullende beurs is lastig te duiden omdat het hier om steekproefgegevens gaat. Het hebben van de aanvullende beurs heeft hier plaatsgevonden op basis van zelfrapportage.

⁷⁹ <https://open.overheid.nl/repository/ronl-bfce7aa3-8d7b-42af-8d07-c73798188857/1/pdf/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering.pdf>

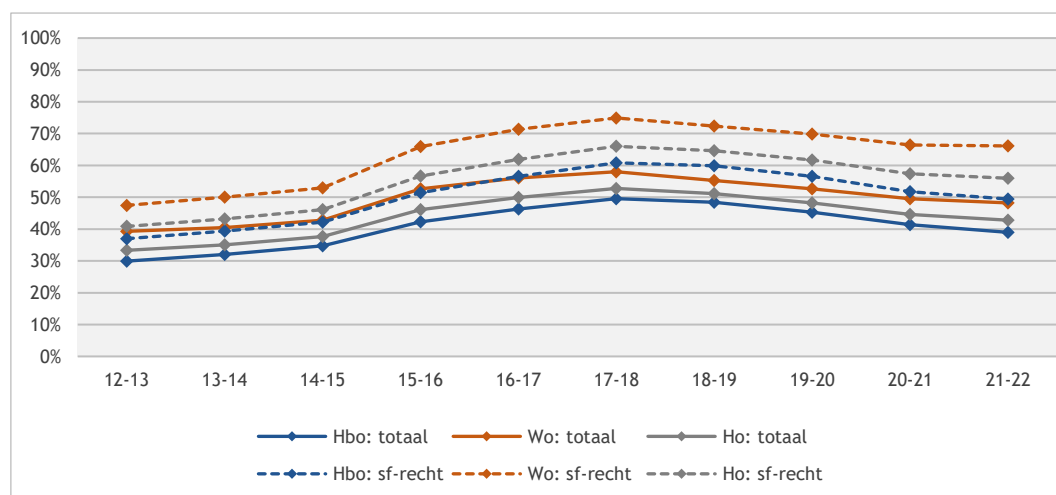
Figuur 8.6 toont het gemiddelde maandbedrag van de aanvullende beurs voor de studenten die deze ontvangen. De lijn van het oude stelsel stopt in 2014-2015; hierna ontvingen deze studenten uiteraard nog een aanvullende beurs, maar deze zijn vanwege steeds kleinere aantallen niet getoond. Het gemiddelde maandbedrag van degenen die een aanvullende beurs ontvangen is in 2021-2022 250 euro per maand. De bedragen verschillen nauwelijks voor hbo en wo (lijnen vallen grotendeels over elkaar) en zijn voor studenten die onder het studievoorschot vallen hoger dan voor studenten in het oude stelsel (waarvan het gemiddeld maandbedrag het laatste jaar bijna 165 euro bedroeg). Met de invoering van het studievoorschot is de maximale aanvullende beurs verhoogd met 110 euro per maand en is het onderscheid tussen uit- en thuiswonenden vervallen. Dat verklaart dit verschil.

Figuur 8.6: Gemiddelde maandbedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs) (bron: DUO-1CHO-SFS 2012-2021)

8.5 Leengedrag

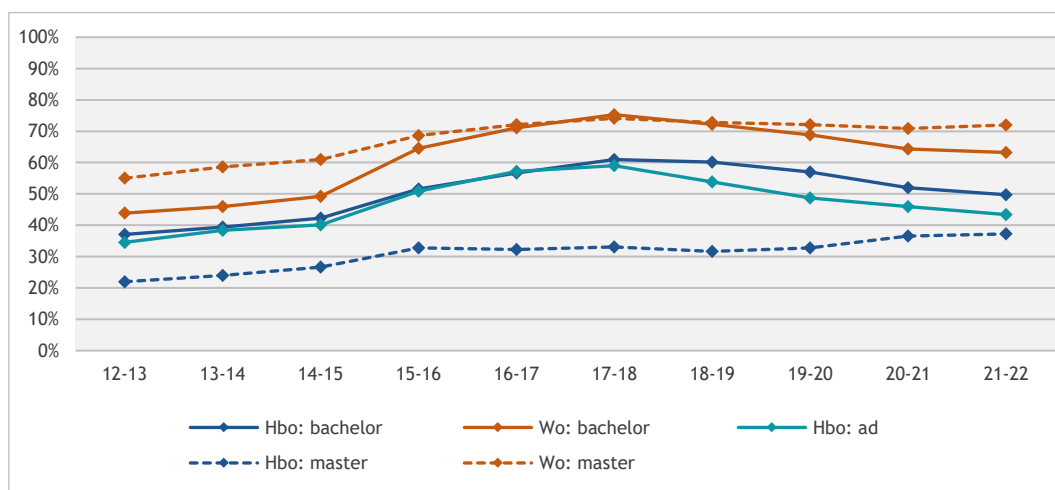
De volgende grafieken tonen het aandeel studenten dat leent bij DUO (incl. collegegeldkrediet). Vanaf 2015-2016 zijn dit ook studenten die onder het leenstelsel vallen: na 2018-2019 is dit zo'n tachtig procent van de totale studentenpopulatie, oplopend naar 95 procent in het laatste jaar. In figuur 8.7 is het aandeel studenten met een lening weergegeven als deel van alle studenten (doorlopende lijnen) en als deel van alleen studenten met recht op studiefinanciering (stippellijnen).

Figuur 8.7: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1CHO-SFS 2012-2021)

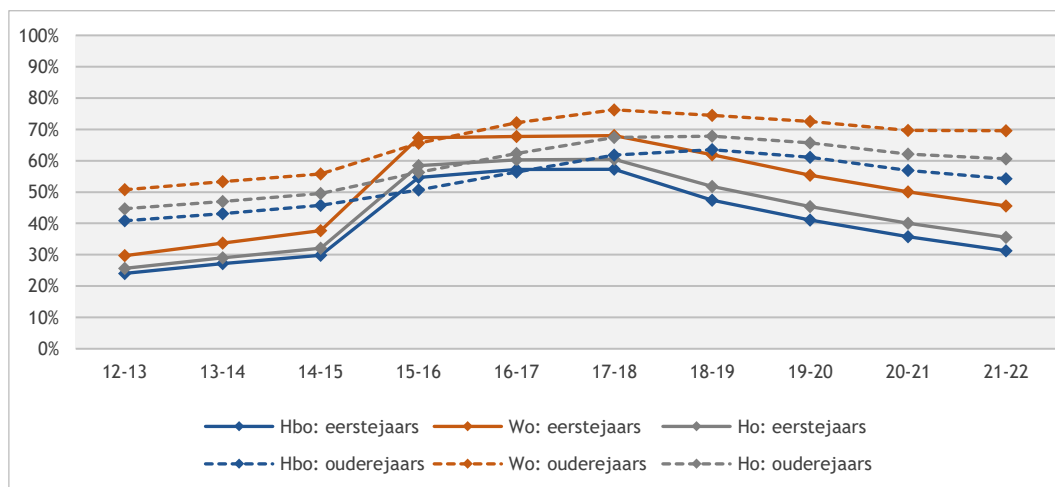
Het laatste jaar heeft 56 procent (355.489 studenten) van de studiefinancieringsgerechtigden een lening. Na de invoering van het studievoorschot is in het aandeel leners een stijging te zien. Sinds 2017-2018 is dit weer afgenomen. In het laatste jaar is het percentage leners voor alle groepen in de figuur gedaald met een procentpunt. Deze daling is met name zichtbaar in het hbo. Nog steeds lenen meer wo-studenten (66% van de sf-gerechtigden) dan hbo-studenten (49% van de sf-gerechtigden).

Het aandeel hbo- en wo-studenten met een lening is in figuur 8.8 uitgesplitst naar type hoger onderwijs en afgezet tegen de totale groep studenten met recht op studiefinanciering. Over de jaren heen hebben in het wo de masterstudenten vaker een lening dan de bachelorstudenten. In het laatste jaar leende 72 procent van de wo-masterstudenten ten opzichte van 63 procent van de wo-bachelorstudenten. In het hbo wordt nog steeds het meest geleend door bachelorstudenten en het minst door masterstudenten. Die laatste groep is relatief klein en omvat veel oudere en werkende studenten (zie ook hoofdstuk 4).

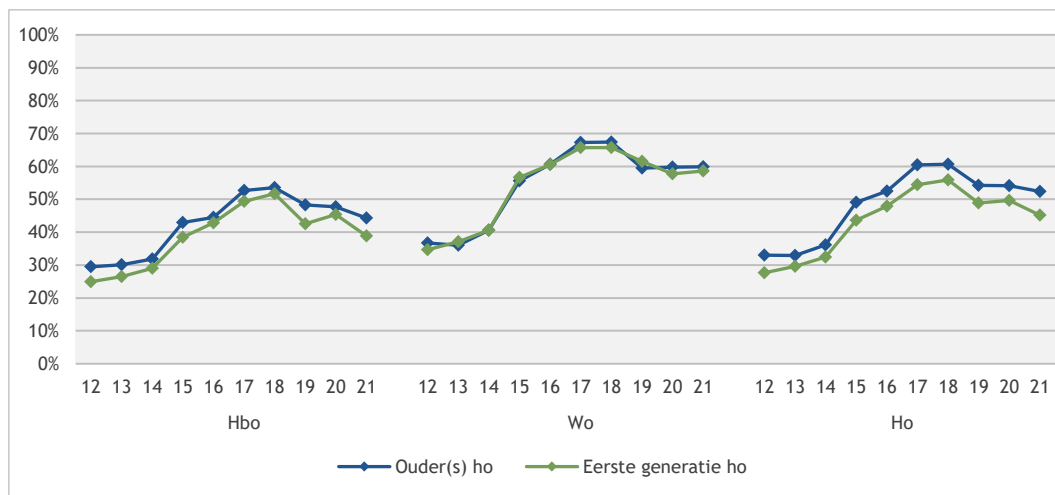
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)

Figuur 8.9 toont het leengedrag van eerstejaarsstudenten (studenten die voor het eerst zijn gestart in het hoger onderwijs) in vergelijking met ouderejaars (studenten die meer dan een jaar in het hoger onderwijs studeren). In de meeste jaren leenden eerstejaars een stuk minder dan ouderejaars. Na de invoering van het studievoorschot is het aandeel leners met name onder eerstejaars flink gestegen. Sindsdien is er voor beide groepen een daling ingezet, die sterker is onder eerstejaars en ook het laatste jaar verder doorzet: het percentage leners onder eerstejaars is met vier procentpunt afgenomen naar 36 procent (31% in het hbo en 46% in het wo), en het percentage onder ouderejaars is van 62 naar 61 procent gedaald.

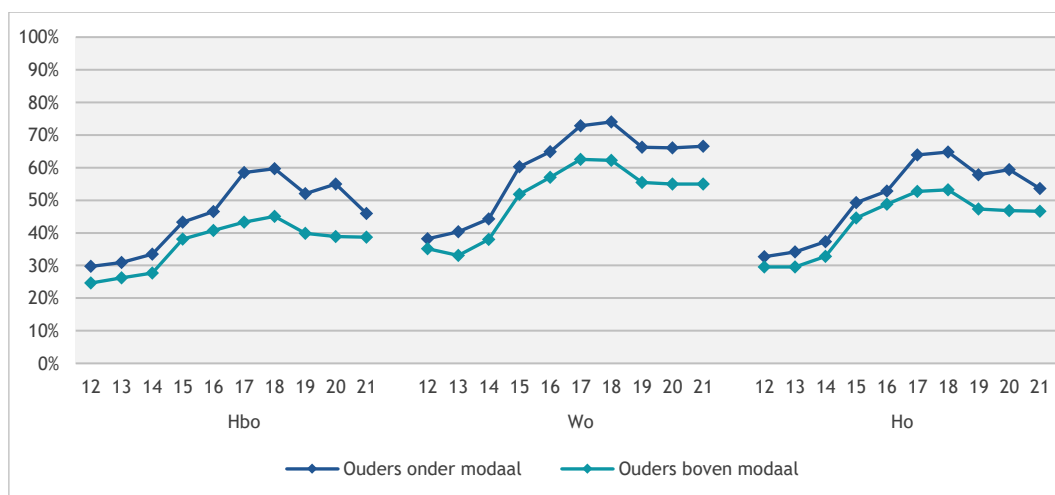

Figuur 8.9: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)

Figuur 8.10 en figuur 8.11 tonen het leengedrag naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (gebaseerd op de steekproefgegevens van de Studentenmonitor). De verschillen zijn in het algemeen niet groot, studenten waarvan de ouders boven modaal verdienen lenen globaal gezien wat minder vaak dan hun vergelijkingsgroepen. Kijkend naar het opleidingsniveau van ouders zijn verschillen in leengedrag eveneens gering.

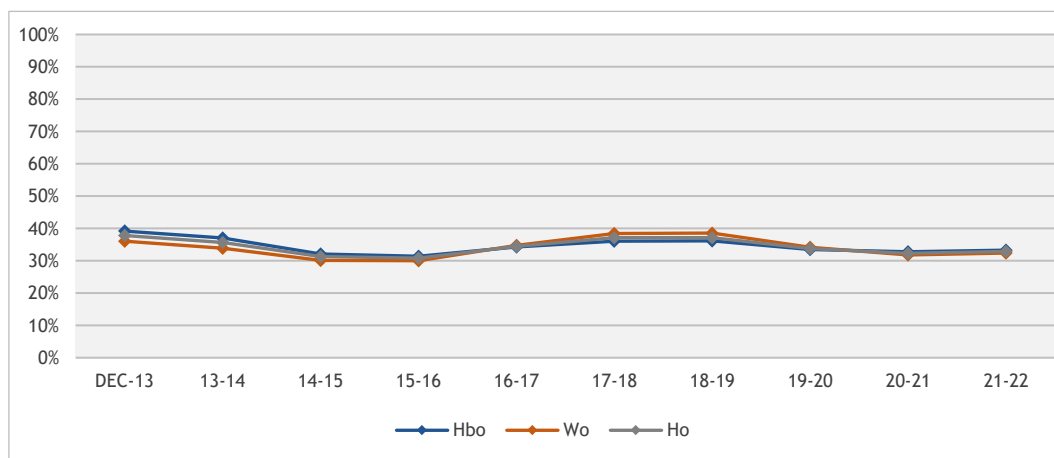
Figuur 8.10: Percentage studenten met een studielening naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2012-2021)

Figuur 8.11: Percentage studenten met een studielening naar inkomensniveau van ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2012-2021)

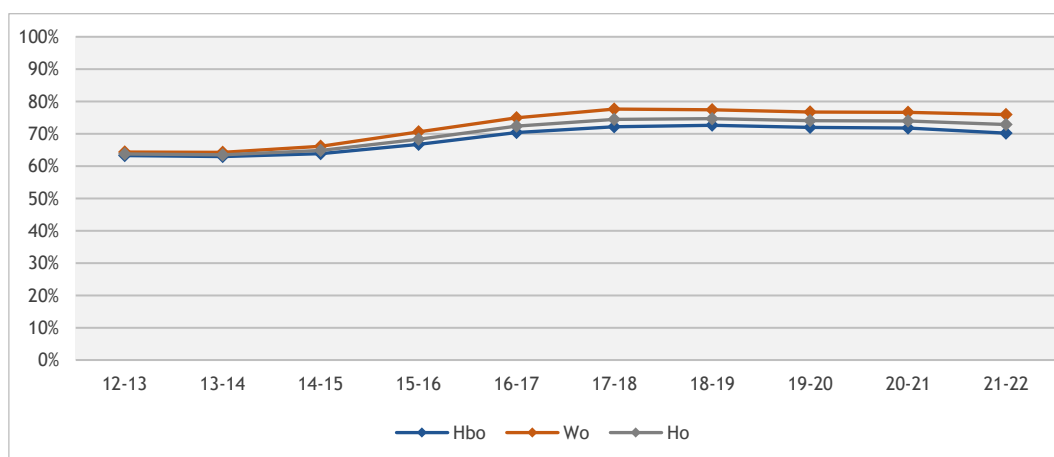
Voor de laatste twee onderzochte jaren (2020 en 2021) is op basis van DUO-gegevens nagegaan welke studenten vaker lenen dan anderen. Hierbij moeten we vermelden dat we geen beschikking hebben over het inkomens- en opleidingsniveau van de ouders. In deze analyse is gekeken naar het wel of niet hebben van een aanvullende beurs, hbo of wo, bachelor/ad of master, geslacht, migratieachtergrond, vooropleiding en het verblijfsjaar in het hoger onderwijs (eerstejaars of ouderejaars). Dit geeft het volgende beeld: het percentage lenende studenten is in vergelijking met hun directe vergelijkingsgroep iets groter voor wo-studenten, ouderejaars, studenten met een vwo-achtergrond en studenten met een migratieachtergrond (in vergelijking met studenten met een Nederlandse achtergrond; dit laatste verschil zien we vooral in het hbo) en mannen (dit verschil is klein). In deze analyses zie we ook dat het aandeel studenten met een lening ten opzichte van vorig jaar iets is gedaald. Deze aspecten hebben afzonderlijk een relatie met leengedrag en werken daarnaast cumulatief.

Figuur 8.12 laat zien dat het aandeel studenten dat in een studiejaar ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag leende het laatste jaar vrijwel niet veranderd is, terwijl hier de afgelopen twee jaar een daling werd geconstateerd.⁸⁰ In het laatste meetjaar leent 33 procent ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag.

Figuur 8.12: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

Het percentage studenten dat structureel leent (meer dan 9 maanden per jaar) is te zien in figuur 8.13. Dit aandeel is ten opzichte van het vorige meetjaar licht gedaald van 74 naar 73 procent (van 71 naar 70% in het hbo, en van 77 naar 76% in het wo).

Figuur 8.13: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)

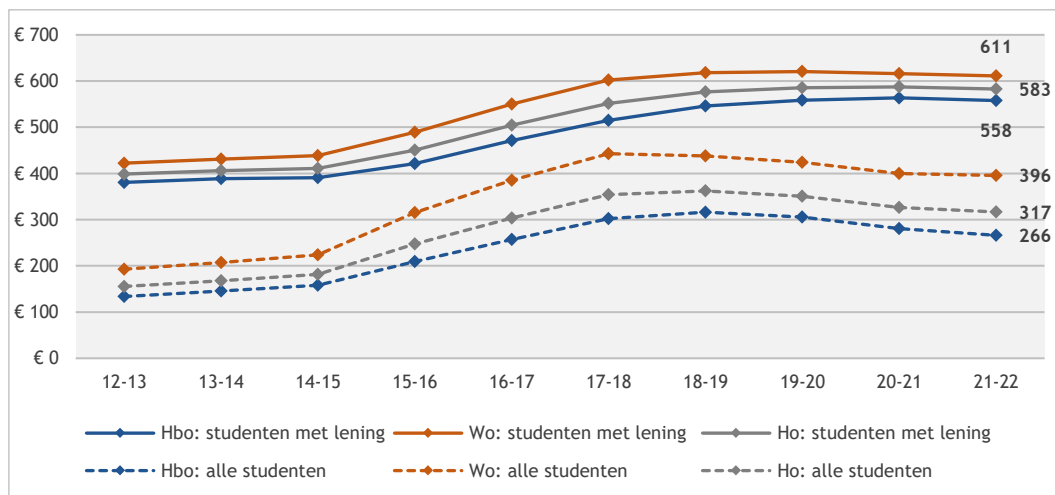
8.6 Leenbedragen

De gemiddelde leenbedragen per maand van studenten met een studielening (berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt), is na de invoering van het studievoorschot voor het ho gestegen van €450 in 2015-2016 naar €583 in 2021-2022 (in het hbo €558 en in het wo €611). De laatste drie jaren is het bedrag stabiel (figuur 8.14).⁸¹ Zeker als ook de inflatie en prijsstijgingen in het laatste jaar worden meegenomen, zou het in feite gaan om een daling van de leenbedragen. In dit bedrag is ook het collegegeldkrediet weergegeven. Aangezien het collegegeld in 2021-2022 is gehalveerd, leidt dit eveneens tot lagere leenbedragen.

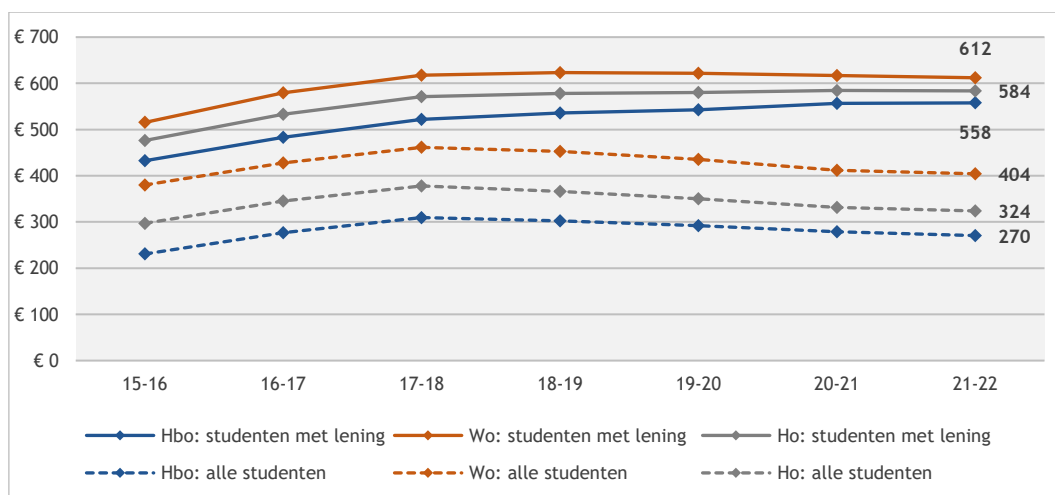
⁸⁰ Dit is berekend door te kijken naar de verhouding tussen het maximale bedrag waar de student volgens DUO recht op heeft en het feitelijk gevraagde bedrag.

⁸¹ Van alle lenende studenten is het totale leenbedrag per jaar gedeeld door 12 maanden, ongeacht het aantal maanden dat men heeft geleend.

Na 2015-2016 valt een steeds grotere groep studenten onder het studievoorschotstelsel. Deze groep studenten is apart nog een keer weergegeven in figuur 8.15. Van deze groep is bekend dat zij een hoger bedrag lenen. In de Studentenmonitor hoger onderwijs is ook aan studenten gevraagd welk bedrag zij maandelijks lenen. Hieruit komt naar voren dat studenten met ouders uit de *lagere* opleidingsgroepen een *kleiner* bedrag lenen.

Figuur 8.14: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

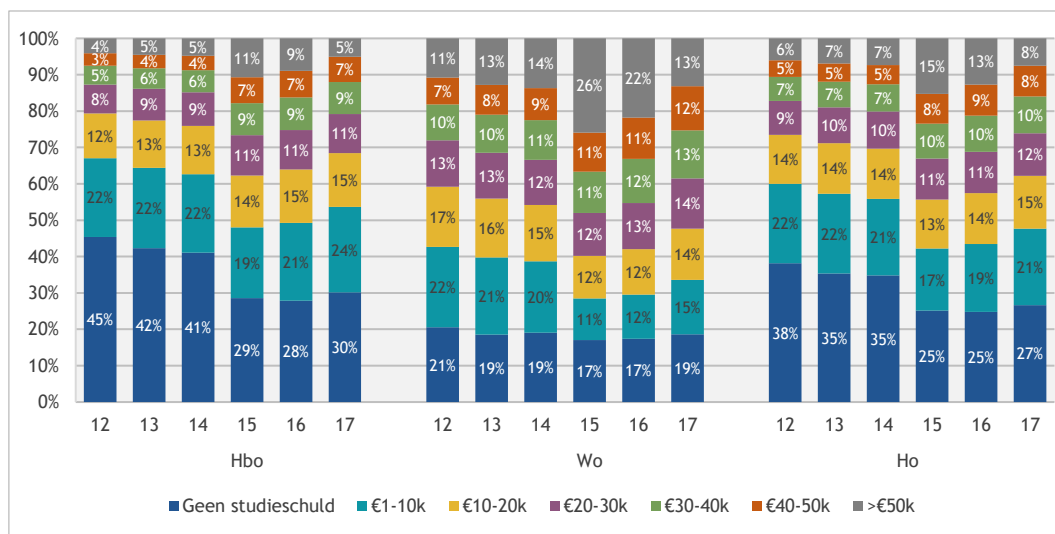

Figuur 8.15: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen): studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2021)

8.7 Studieschuld

In de figuren hierna wordt weergegeven wat de gevolgen zijn van bovengenoemde leenbedragen voor de totale studieschuld die studenten opbouwen. De grafieken behoeven enige toelichting: voor alle studenten (elke persoon telt slechts één keer mee) is de totale studieschuld (tot op heden) berekend door alle uitgekeerde jaarbedragen van de studielening en het collegegeldkrediet bij elkaar op te tellen. Vervolgens is bepaald in welk jaar een student voor het eerst voorkwam in het hoger onderwijs. Deze jaren zijn in onderstaande figuren op de x-as weergegeven (ongeacht of deze eerste inschrijving een bachelor, master of associate degree was) voor alle studenten (exclusief de studenten die in geen enkel jaar recht hadden op studiefinanciering). Voorbeeld: het jaar 2017 in onderstaande figuur betekent dat de student in 2017 voor het eerst in het hoger onderwijs voorkwam. Deze studenten studeren dus in het laatste jaar waarvan studiefinancieringsgegevens bekend zijn (2021-2022) maximaal vijf jaar (2017-2018 t/m 2021-2022).

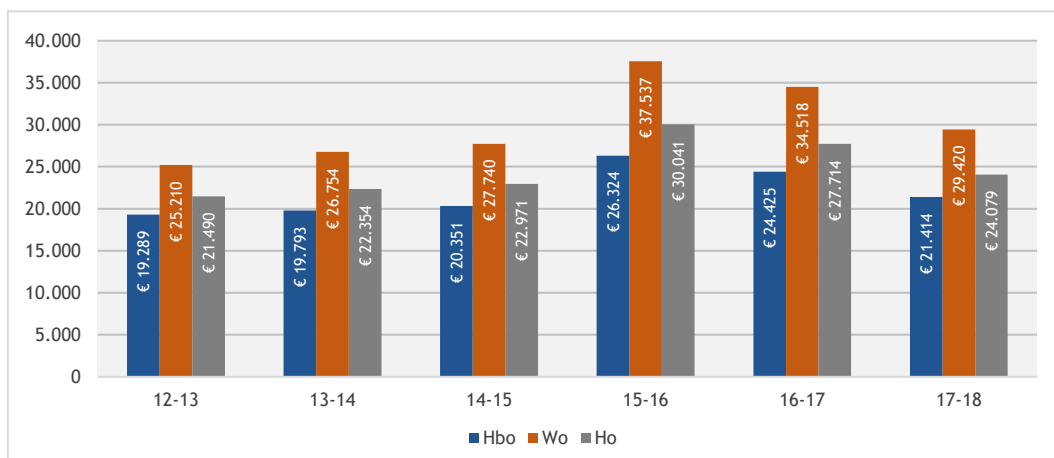
Studenten waarvan de bedragen in de grafieken zijn verwerkt, zijn dus in sommige gevallen al afgestudeerd; anderen studeren nog of zijn gestopt. Wat de studenten in de cohorten gemeenschappelijk hebben is dat zij allemaal in hetzelfde jaar zijn gestart in het hoger onderwijs. Er is dus géén selectie gemaakt op gediplomeerden en er is géén rekening gehouden met eventueel reeds afgeloste bedragen of dat studenten wellicht in de aflossingsfase zitten. Vanuit die optiek zijn ze vergelijkbaar. Het gaat om de totaal opgebouwde studieschuld tot en met peildatum augustus 2022. Voor degenen die nog studeren kan de schuld nog toenemen de komende jaren; voor anderen kan dit het eindpunt zijn. De gegevens zijn getoond tot en met cohort 2017; studenten in latere cohorten studeren relatief kort (max. 5 jaar) en zijn daardoor minder vergelijkbaar, en dus niet weergegeven. Figuur 8.16 laat de opgebouwde studieschuld zien per eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs. Vanaf cohort 2015 valt het merendeel van de studenten onder het stelsel van het studievoorschot. Ook een deel van de studenten die eerder zijn ingestroomd kan later onder het studievoorschotstelsel vallen, bijvoorbeeld bij het starten van een masteropleiding.

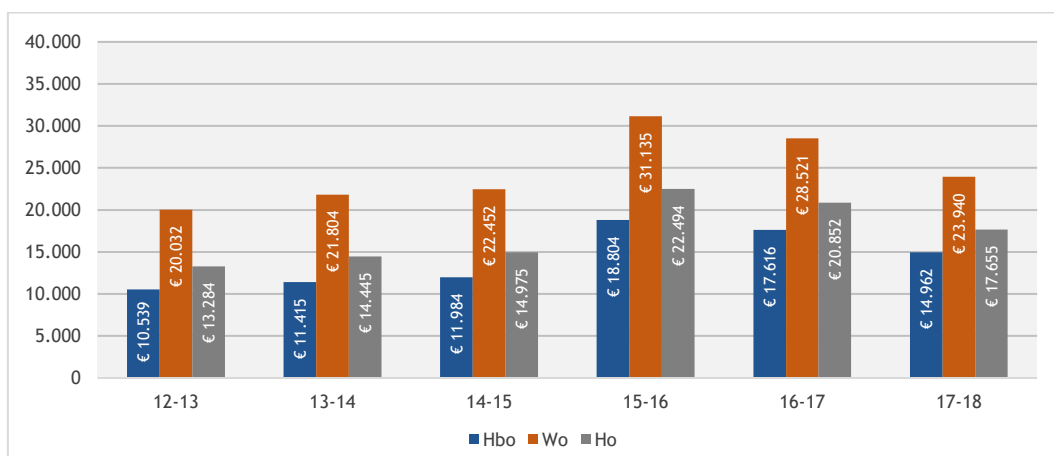
Figuur 8.16: Verdeling van studieschuldbedragen (in categorieën) van studenten met sf-recht, peildatum 31-8-2022 (gecategoriseerde leensom) naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2017)

We vergelijken allereerst cohort 2015 (het eerste studievoorschotcohort) met cohort 2014 (het laatste pré-studievoorschotcohort). Van cohort 2015 heeft op dit moment 25 procent geen studieschuld (29% hbo en 17% wo); van cohort 2014 is dit 35 procent (41% hbo en 19% wo). Onder het leenstelsel is de groep zonder schuld kleiner geworden, met name in het hbo. De groep met een schuld hoger dan €40.000 is juist groter geworden sinds 2015: voor cohort 2014 is dit (afgerond) dertien procent (9% hbo en 22% wo); voor cohort 2015 is dit 23 procent (18% hbo en 37% wo). Studenten met een studieschuld meer dan €50.000 vinden we met name in het wo: in cohort 2014 besloeg deze groep veertien procent; in cohort 2015 26 procent. Vooral in de groepen met de laagste en hoogste studieschuld (geen schuld en > €50.000) zijn verschillen tussen twee cohorten groot. In de hoogste categorie (>50.000 schuld) is het verschil twaalf procentpunt; in de groep zonder schuld tien procentpunt (die grotendeels voor rekening komt van het hbo). Overigens zijn er ook verschillen tussen cohort 16 en cohort 17 te zien; deze worden ook veroorzaakt door het feit dat cohort 17 tot op de peildatum een jaar korter studeert dan cohort 16 (5 jaar vs. 6 jaar). De studieschuld van cohort 17 zal naar verwachting nog oplopen. Wat betekent dat voor de gemiddelde opgebouwde studieschuld? Figuur 8.17 toont de totale leensom van studiefinancieringsgerechtigde studenten die hebben geleend tot en met peildatum augustus 2022; de grafiek eronder (figuur 8.18) laat de opgebouwde schuld zien van alle studiefinancieringsgerechtigden (degenen zonder lening kregen de waarde '0'). Van alle studenten die lenen is de totale leensom berekend tot en met augustus 2022. Ook hier worden de cohorten 2012 tot en met 2017 weergegeven. Het betreft ook hier alle studenten die zijn gestart met een studie, ongeacht of zij zijn afgestudeerd, uitgevallen, geswitcht of nog studeren. Er is geen rekening gehouden met aflossingen. Dit houdt in dat voor alle cohorten wordt gekeken naar de schuld op 31-8-2022, waardoor de studieschuld van een cohort (t) ten opzichte van het cohort een jaar later (t+1) altijd een jaar 'achterloopt'.

Voor de studenten van cohort 2014 die een schuld hebben (figuur 8.17) is de gemiddelde totale leensom €22.971 (€14.975 als gekeken wordt naar alle studenten met sf-recht ongeacht of zij een schuld hebben; figuur 8.18). Voor het eerste studievoorschotcohort (2015-2016) bedraagt deze leensom voor alle studenten met een lening nu gemiddeld €30.041 (€22.494 als ook niet-lenende sf-gerechtigden worden meegeteld).

Figuur 8.17: Totale leensom op peildatum 31-8-2022: alleen studenten met recht op studiefinanciering die lenen naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1CHO-SFS 2012-2021), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen

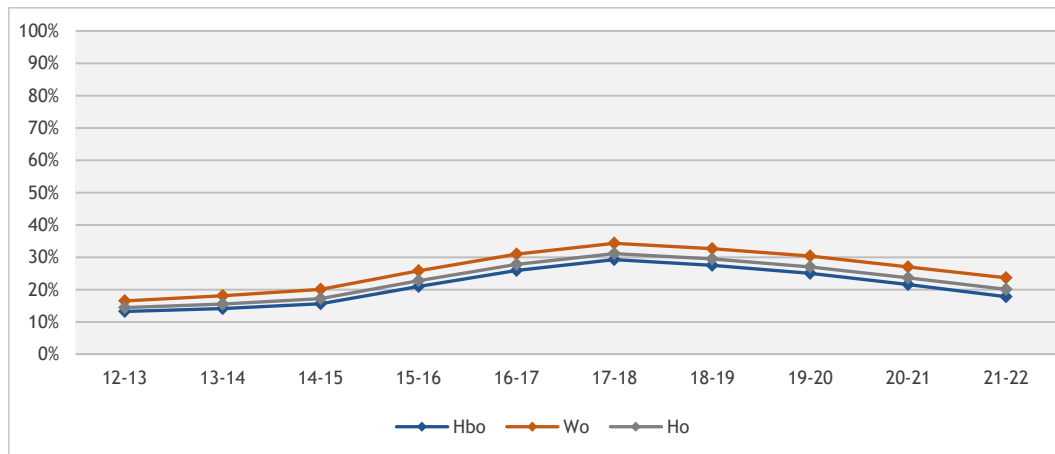
Figuur 8.18: Totale leensom op peildatum 31-8-2022: alle studenten met sf-recht, ongeacht of zij geleend hebben (degenen zonder lening kregen de waarde '0') naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1CHO-SFS 2012-2021), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen

8.8 Collegegeldkrediet en levenlanglerenkrediet

Vanaf studiejaar 2018-2019 geldt een halvering van het wettelijke collegegeld voor eerstejaarsstudenten (bachelor of ad) die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs aan een bekostigde instelling. Voor studenten aan lerarenopleidingen geldt vanaf 2018-2019 dat nieuwe studenten aan de (academische) pabo-opleidingen en andere lerarenopleidingen aan bekostigde instellingen recht hebben op een halvering van het wettelijke collegegeld gedurende zowel het eerste als het tweede jaar. Instellingen worden hiervoor gecompenseerd. In het studiejaar 2021-2022 geldt vanwege corona een korting op het collegegeld; alle studenten betalen de helft van het wettelijk collegegeld. Studenten die al in aanmerking kwamen voor halvering van het collegegeld, betalen dit jaar de helft van de helft.⁸² Hierdoor is ook het maximale bedrag aan collegegeldkrediet aangepast. Figuur 8.19 laat zien dat er al sinds 2011 een stijgende lijn was in het percentage studenten dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet (ten opzichte van alle ho-studenten).

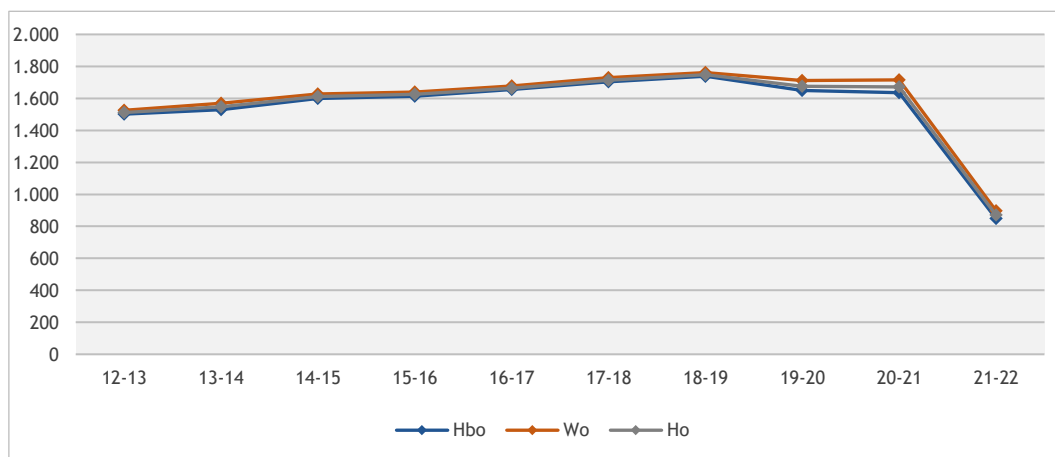
⁸² Wet verlaagd wettelijk collegegeld.

Na de invoering van het studievoorschot in 2015-2016 is het percentage studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet tot aan 2017-2018 sterker toegenomen dan in de jaren daarvoor (tot 31%, 29% in het hbo en 34% in het wo). Daarna is er een daling zichtbaar die zich nog steeds verder doorzet. In het wo gebruikt het laatste jaar 24 procent van de studiefinancieringsgerechtigde studenten collegegeldkrediet; in het hbo achttien procent. Een verklaring hiervoor kan op basis van de beschikbare informatie niet worden gegeven.

Figuur 8.19: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

Een student mag het bedrag voor collegegeld bij DUO lenen; maandelijks ontvangt de student een twaalfde van het jaarbedrag. In 2021-2022 kon een student maandelijks maximaal €90,33 collegegeldkrediet krijgen (voor degenen die wettelijk collegegeld betalen); in 2020-2021 was dit €173,58.⁸³ Een student die instellingscollegegeld betaalt, kan per maand maximaal zo'n €900 collegegeldkrediet krijgen (dit bedrag is gemaximeerd op het totale bedrag aan collegegeld dat de student moet betalen), maar nooit meer dan vijf keer het wettelijke collegegeld. De verlaging van het wettelijke collegegeld voor eerstejaars sinds 2018-2019 (en gedurende twee jaar voor lerarenopleidingen en pabo) en de halvering naar aanleiding van de coronapandemie, betekenen ook dat studenten recht hebben op een lager collegegeldkrediet. Figuur 8.20 toont voor alle studenten die gebruikmaken van collegegeldkrediet de gemiddelde jaarbedragen. De halvering vanwege de coronapandemie is hierin goed zichtbaar.

Figuur 8.20: Jaarbedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)

⁸³ Dit was het bedrag voordat er sprake was van een korting.

Het levenlanglerenkrediet (LLK) kan worden aangevraagd door studenten die geen recht meer hebben op reguliere studiefinanciering, een erkende opleiding volgen in mbo (bol) of hoger onderwijs, jonger zijn dan 56 jaar en voldoen aan de nationaliteitseisen. Vanaf studiejaar 2024-2025 wordt de leeftijdsgrens verhoogd tot 57 jaar. Met het krediet kunnen studenten per jaar maximaal vijf keer het bedrag aan wettelijk college- of lesgeld lenen. Dit bedrag kan niet méér zijn dan wat de student feitelijk betaalt aan college- of lesgeld. Het krediet wordt alleen verstrekt voor zover een andere persoon of instantie het collegegeld of lesgeld niet al volledig vergoedt. Tabel 8.5 toont de LLLK-bedragen die studenten hebben geleend in 2021 en 2022. Het betreft hier alle studenten met een levenlanglerenkrediet die een erkende mbo-, hbo- of wo-opleiding volgen in het bekostigd of niet-bekostigd onderwijs. Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld door DUO. Het betreft hier kalenderjaren. Het betreft hier uitsluitend studenten die in desbetreffende maanden daadwerkelijk levenlanglerenkrediet hebben ontvangen. In deze tabel zijn eveneens de aantallen en bedragen voor het mbo weergegeven. In 2021 werd een gemiddeld maandbedrag geleend van €251 door in totaal 16.188 studenten. Zij leenden in dat jaar gemiddeld 7 maanden. In 2022 leenden 13.851 studenten een maandbedrag van €233. Met name de bachelorstudenten en ad-studenten zijn een iets lager bedrag gaan lenen. Het aantal studenten dat gebruikmaakte van het LLLK nam over de gehele linie iets af.

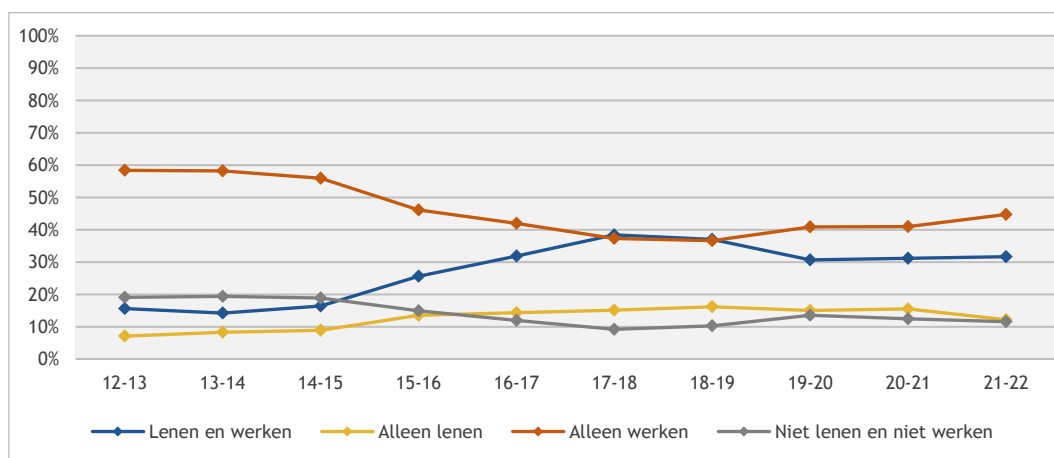
Tabel 8.5: Leenbedragen levenlanglerenkrediet 2021 en 2022 (weergegeven zijn kalenderjaren; bron: DUO)

	Gem. per maand 2021	Gem. per jaar 2021	Aantal maanden LLLK 2021*	N-2021	Gem. per maand 2022	Gem. per jaar 2022	Aantal maanden LLLK 2022*	N-2022
MBO	€158	€1.041	6,36	624	€141	€959	6,42	540
HBO-AD/BA	€206	€1.579	7,58	9.741	€188	€1.414	7,54	8.088
HBO-MA	€421	€3.161	7,48	912	€374	€2.669	7,11	772
WO-BA	€304	€1.400	5,36	2.380	€300	€1.300	5,18	2.058
WO-MA	€300	€2.186	7,20	2.291	€260	€1.832	6,92	2.113
Onbekend	€693	€2.560	3,79	240	€628	€2.731	4,67	280
Totaal	€251	€1.722	7,09	16.188	€233	€1.540	6,97	13.851

Bron: DUO. Alleen studenten die studeren in het bekostigd of niet-bekostigd mbo, hbo of wo en in 2022 daadwerkelijk levenlanglerenkrediet hebben afgenomen; * in 2021 betreft het alleen de maanden sep t/m dec (max. 4); in 2022 het gehele jaar (max. 12).

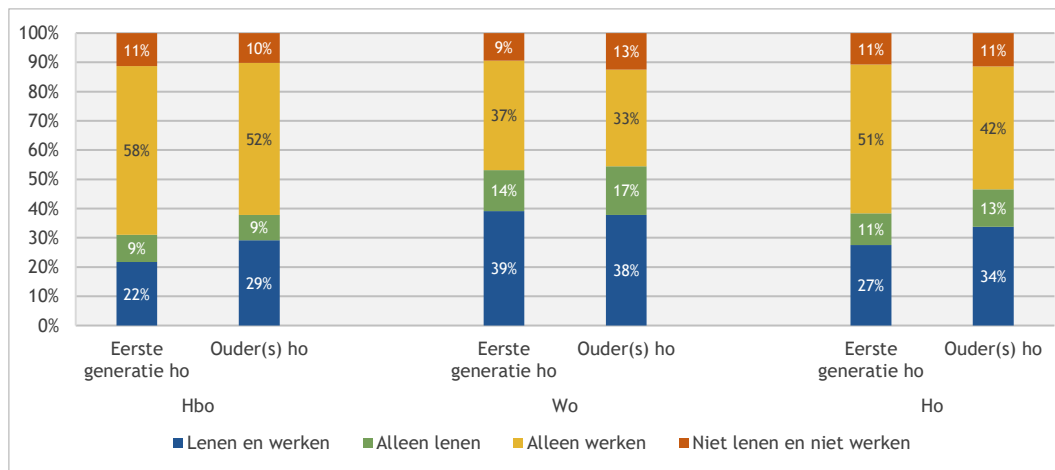
8.9 Lenen en werken

In figuur 8.21 tonen we de relatie tussen lenen en werken bij studenten (in de nominale fase, excl. incidentele leners). Deze gegevens komen uit de Studentenmonitor. In de eerste jaren bestond deze groep vooral uit studenten met een basisbeurs; in 2015-2016 bestond de groep voor ruim een kwart uit studenten met studievoorschot. Het laatste jaar is dit meer dan negentig procent. Na de invoering van het studievoorschot combineerden steeds meer studenten werken en lenen. De afgelopen jaren is de lijn vrij stabiel en is er geen verschil in de verdeling van studenten naar de vier onderscheiden groepen.

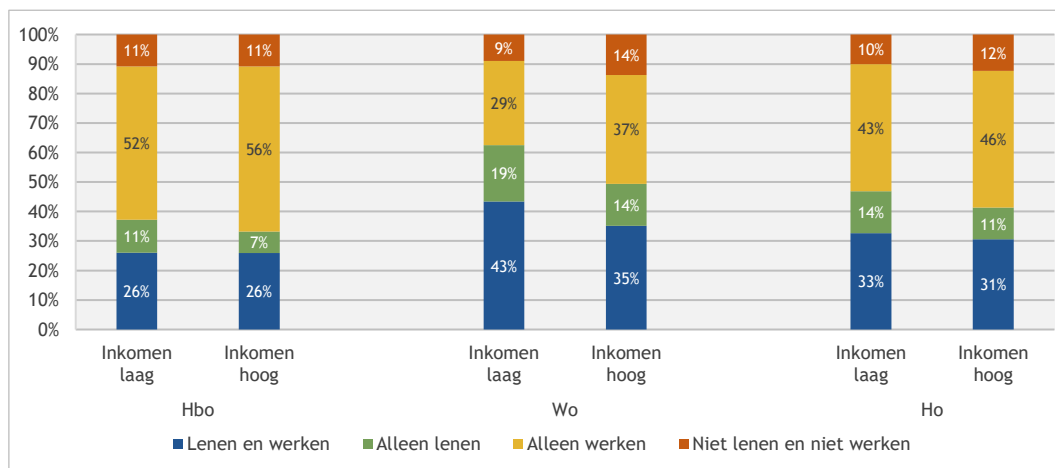
Figuur 8.21: Status lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (oud stelsel, basisbeurs) of studievoorschot (bron: Studentenmonitor 2012-2021)

Figuur 8.22 toont de verschillen in leen- en werkstatus van studenten, gerelateerd aan het opleidingsniveau van de ouders (wederom op basis van de Studentenmonitor). Het gaat hier om studenten die in het laatste meetjaar (2021-2022) onder het studievoorschotstelsel vallen (de groepen die nog een basisbeurs ontvangen zijn in de Studentenmonitor verwaarloosbaar klein). Het eerste dat opvalt is dat het aandeel studenten dat uitsluitend werkt (gele balk) in het hbo een stuk groter is dan in het wo (ongeacht het opleidingsniveau van de ouders). In het wo wordt door relatief veel studenten geleend (al dan niet in combinatie met betaalde arbeid; groene en blauwe balk). Daarnaast zien we dat het percentage studenten dat uitsluitend betaalde arbeid verricht in alle groepen *kleiner* is wanneer men hoger opgeleide ouders heeft. Deze verschillen zijn significant. In zowel hbo als wo is het aandeel studenten dat uitsluitend leent iets groter in de groep met hoger opgeleide ouders dan in de groep met lager opgeleide ouders. Het deel dat helemaal niet leent en ook niet werkt is in het wo eveneens iets groter in de groep met hoger opgeleide ouders.

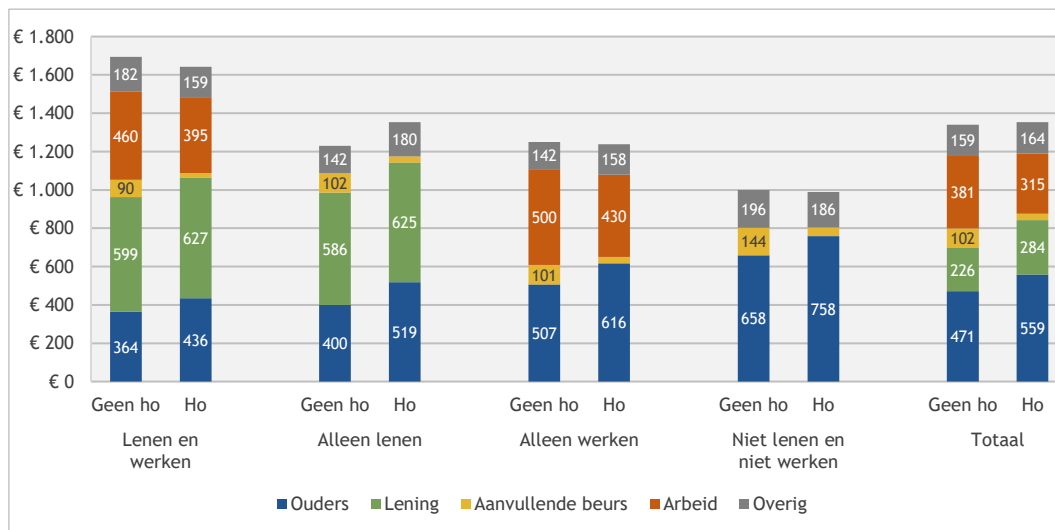
Figuur 8.22: Status lenen en werken naar opleidingsniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

Figuur 8.23 laat dezelfde gegevens zien, maar dan uitgesplitst naar inkomensniveau van de ouders. Deze indicator is door studenten gerapporteerd en is zo samengesteld dat ouders die volgens studenten (onder)-gemiddeld verdienen tot de categorie 'Laag' worden gerekend. Ouders die volgens studenten bovengemiddeld verdienen behoren tot de categorie 'Hoog'. De verdeling tussen lenen en werken over het zo berekende inkomen van ouders laat significante verschillen zien, met name in het wo. Studenten waarvan de ouders een lager inkomen hebben combineren (in het wo) vaker lenen en werken dan studenten uit hogere inkomensgroepen en lenen ook vaker uitsluitend. Het uitsluitend werken zien we juist vaker bij studenten met ouders uit de hogere inkomensgroepen, evenals (in het wo) het niet lenen én niet werken. In het hbo zijn de verschillen tussen het ouderlijk inkomen en het leen- en werkgedrag kleiner dan in het wo.

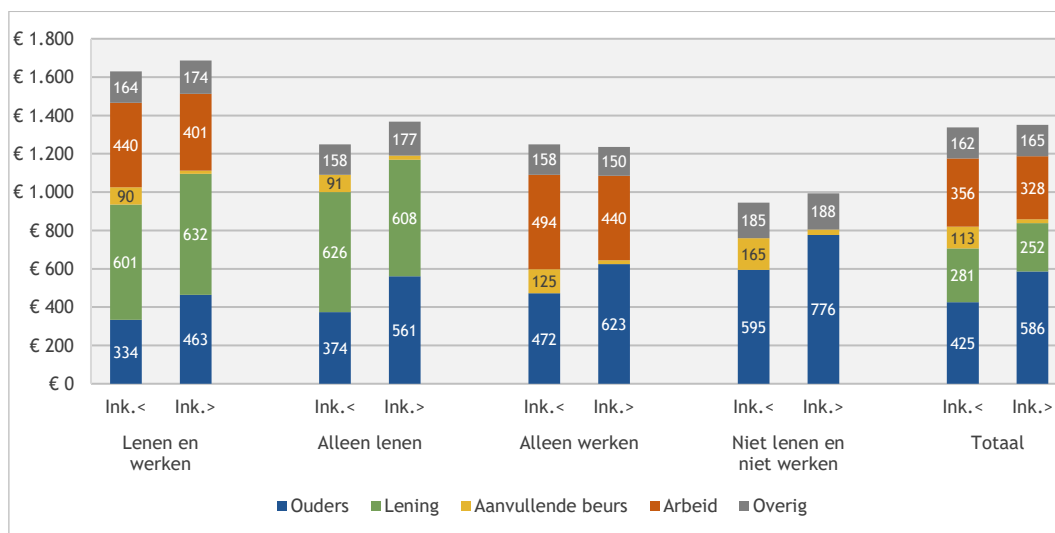

Figuur 8.23: Status lenen en werken naar inkomensniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

In figuur 8.24 zien we de inkomsten van studenten onder het studievoorschot uit verschillende bronnen, onderscheiden naar leen- en werkgedrag (alleen studiejaar 2021-2022); figuur 8.25 naar het inkomensniveau van de ouders. Deze figuren tonen zowel de verdeling van inkomsten als de hoogte ervan uit verschillende bronnen. De ouderlijke bijdrage bestaat uit ouderbijdrage én bijdrage in natura samen.⁸⁴ Het betreft zelfrapportages van studenten, uitgevraagd in de Studentenmonitor hoger onderwijs.⁸⁵ Het totale maandinkomen van studenten bedraagt zo'n €1.350. In alle groepen ontvangen studenten met lager opgeleide ouders en ouders uit lagere inkomensgroepen een hoger bedrag uit de aanvullende beurs en lening. Studenten uit hogere inkomensgroepen ontvangen (in alle groepen) een grotere bijdrage van ouders.

Figuur 8.24: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en opleidingsniveau ouders: geen hoger onderwijs (geen ho) of hoger onderwijs (ho): alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

Figuur 8.25: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en inkomensniveau van de ouders: laag versus hoog in vergelijking met de omgeving: alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2021-2022)

84 Bijdrage van ouders is inclusief alle kosten die ouders rechtstreeks betalen of in natura uitkeren (bijv. rechtstreeks betalingen voor huisvesting, studiekosten, collegegeld, overige grote bijdragen in natura, boodschappen, ontspanning/uitgaan/sport, reiskosten, ziektekosten, telefoon/internet, kosten zorg kinderen).

85 Bedragen zijn gecorrigeerd voor outliers. Alleen valide records zijn verwerkt. In de categorie 'overig' zijn opgenomen: profileringsfondsen, eigen vermogen, uitkeringen en overige inkomsten.

Zoals te zien in figuur 8.24 en figuur 8.25 hebben studenten die lenen en werken combineren het hoogste inkomen: ruim €1.600 per maand. Studenten met lager opgeleide ouders in deze groep ontvangen vooral meer inkomen uit arbeid (€460 vs. €395). Als we kijken naar het inkomensniveau zien we eveneens dat studenten in de lagere inkomensniveaus meer inkomsten hebben uit arbeid dan studenten waarvan de ouders meer verdienen (in de groep lenen en werken €440 vs. €401). Degenen die lenen en werken combineren, lenen een kleiner bedrag als hun ouders lager opgeleid zijn en/of minder verdienen.

Van studenten die uitsluitend lenen, lenen degenen met hoger opgeleide ouders het hoogste bedrag (resp. €625), meer dan studenten in dezelfde groep met lager opgeleide ouders (€586). Studenten met hoog-opgeleide ouders en ouders met een hoger inkomen ontvangen net als in de andere groepen meer ouderbijdrage. Studenten die alleen werken krijgen meer geld van hun ouders als hun ouders hoger opgeleid zijn (€616 vs. €507) en hebben meer inkomsten uit arbeid als ouders lager opgeleid zijn (€500 vs. €430).

Studenten die niet lenen en niet werken, ontvangen een ruimer bedrag van hun ouders: voor studenten met hoger opgeleide ouders is dit bedrag hoger (€758) dan voor studenten met lager opgeleide ouders (€658). Deze laatste groep ontvangt een groter bedrag uit de aanvullende beurs (€165). We zien voor degenen die niet lenen en niet werken een soortgelijk beeld als het gaat om het inkomensniveau van de ouders. Het verschil tussen beide inkomensgroepen is ruim €180 (€595 vs. €776).

Voor de totale groep (los van het leen- en werkgedrag) geldt dat eerstegeneratiestudenten een significant lagere ouderbijdrage ontvangen en minder lenen dan studenten waarvan de ouder(s) een ho-achtergrond hebben (tabel 8.6). Ook genereren zij meer inkomen uit arbeid en de aanvullende beurs. Voor het totale inkomen betekent het dat de inkomens van beide groepen studenten nagenoeg gelijk zijn. Een soortgelijk beeld is zichtbaar bij het inkomen van de ouders. Ook daar zien we dat studenten met ouders uit de lagere inkomensgroepen een lagere ouderbijdrage en een hogere aanvullende beurs ontvangen. Daarnaast zien we bij het inkomensniveau van de ouders dat studenten met ouders uit lagere inkomensgroepen iets meer inkomsten halen uit arbeid en meer uit een studielening dan studenten met ouders uit hogere inkomensgroepen. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat studenten met meer verdienende ouders een nagenoeg vergelijkbaar maandinkomen hebben als studenten met minder verdienende ouders (1.330 à 1.340 euro).

Tabel 8.6: Gemiddelde inkomsten van studenten per maand, onderscheiden naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (alleen studenten in de nominale fase van hun studie)

	Ouders geen ho		Ouders ho		Inkomen laag		Inkomen hoog	
	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n	€ p/m	n
Ouders	€ 471	1.880	€ 559	3.618	€ 425	2.275	€ 586	3.390
Lening	€ 226	1.861	€ 284	3.576	€ 281	2.246	€ 252	3.354
Aanvullende beurs	€ 102	1.870	€ 32	3.617	€ 113	2.267	€ 21	3.387
Arbeid	€ 381	1.847	€ 315	3.569	€ 356	2.249	€ 328	3.334
Overig	€ 159	1.880	€ 164	3.626	€ 162	2.275	€ 165	3.398
Totaal	€ 1.330		€ 1.344		€ 1.329		€ 1.341	

Bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2021-2022, gewogen voor steekproefafwijkingen: alleen studenten in de nominale fase.

8.10 Motieven om wel of niet te lenen

Studenten hebben verschillende motieven om wel of juist niet te lenen. Deze paragraaf toont de motieven voor studenten van dit jaar en vorig jaar. De cijfers zijn gesorteerd op het belang van de motieven om niet te lenen in 2021-2022. Het ontraden door ouders is het belangrijkste motief is om niet te lenen; dit motief nam in belang toe. Bijna de helft van de studenten geeft aan principiële bezwaren te hebben tegen lenen en daarom niet te lenen. Ook dit percentage nam toe. Het ontvangen van voldoende ouderbijdrage als reden om niet te lenen werd daarentegen minder belangrijk. In totaal 32 procent van de lenende studenten beschouwt lenen als een goede manier om de studie te bekostigen. Dit laatste motief werd wel minder belangrijk. Het aandeel studenten dat leent op advies van de ouders is eveneens kleiner geworden. Dat geldt ook voor het motief van onvoldoende ouderbijdrage als reden om juist wel te lenen. Steeds minder lenende studenten hebben een lening omdat zij de leenvoorwaarden gunstig vinden.

Tabel 8.7: Motieven om wel of niet te lenen en het percentage studenten dat deze motieven belangrijk vond in 2020-2021 en 2021-2022

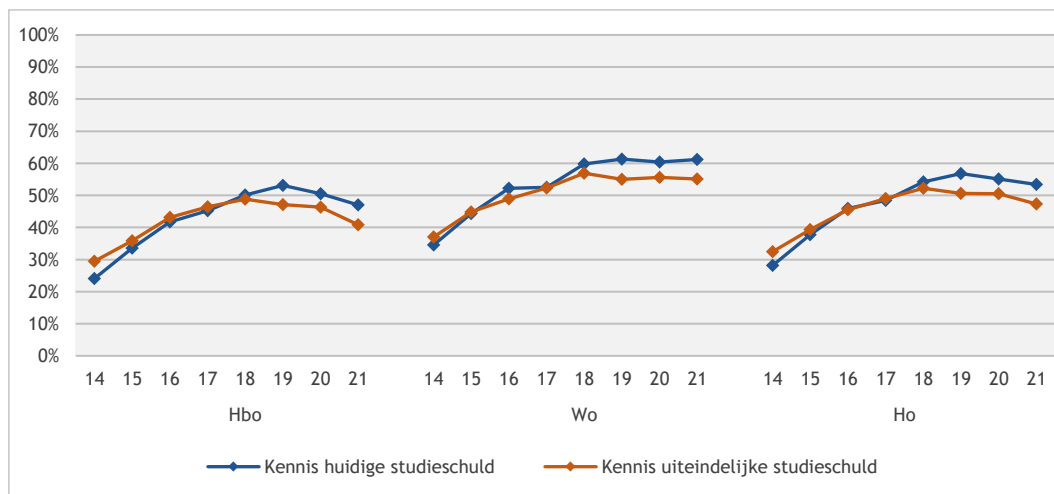
Ik leen <u>niet</u> omdat:		20-21	21-22	Ik leen omdat:		20-21	21-22
Mijn ouders mij afraden om te lenen	↑	57%	63%	Mijn ouders mij adviseren om te lenen	↓	27%	24%
Ik voldoende ouderbijdrage ontvang	↓	66%	62%	Ik onvoldoende ouderbijdrage ontvang	↓	49%	46%
Ik betaald werk verricht	↑	46%	50%	Ik niet (of minder) wil werken		51%	53%
Ik principiële bezwaren heb tegen lenen	↑	45%	48%	Lenen goed middel voor betalen studie		33%	32%
Ik onzeker ben over mijn latere inkomen	↑	17%	20%	Ik zeker ben over mijn latere inkomen	↑	60%	62%
Onvoldoende kennis over leenvoorwaarden	↑	15%	20%	Leenvoorwaarden gunstig zijn	↓	45%	39%
Geen van deze redenen		6%	4%	Geen van deze redenen		7%	8%
n		5.265	3.183	n		6.790	3.789

Bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2020-2021 en 2021-2022; in 2021-2022 significant hoger ↑ of lager ↓ dan 2020-2021 (p<0,05).

In een nadere analyse is gekeken naar de verschillen in leenmotieven tussen studenten met hoogopgeleide ouders en eerstegeneratiestudenten. Het hebben van voldoende ouderbijdrage als reden om niet te lenen wordt vaker genoemd door studenten waarvan ouders hoog opgeleid zijn. Motieven die te maken hebben met het verricht van betaald werk, het afraden van lenen door ouders, onzekerheid over het toekomstig inkomen en principiële bezwaren zien we vaker bij eerstegeneratiestudenten. Daarentegen zien we dat studenten die ervoor kiezen om wel te lenen vanwege gunstige leenvoorwaarden, op advies van de ouders of om minder hoeven te werken vaker ouders hebben die hoger opgeleid zijn. Het afsluiten van een studielening omdat men onvoldoende ouderbijdrage ontvangt, zien we vaker bij eerstegeneratiestudenten.

8.11 De financiële situatie van studenten

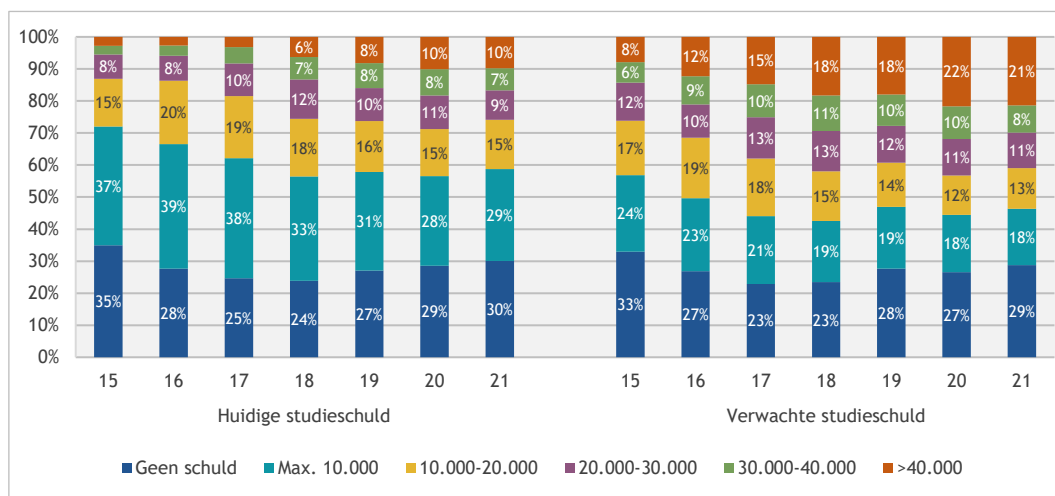
In hoeverre zijn studenten op de hoogte van hun huidige studieschuld en hun uiteindelijke studieschuld? Figuur 8.26 brengt dit in beeld. Hiervoor zijn alle studenten samengenomen. Door de jaren heen is de hoogte van de studieschuld steeds beter bekend bij studenten en zijn studenten zich steeds meer bewust van hun studieschuld. Het laatste jaar is meer dan de helft van de studenten bekend met hun huidige (53%) en kan iets minder dan de helft (47%) een inschatting maken van de uiteindelijke studieschuld. Het betreft hier een schatting die studenten nu zelf maken. Studenten in het wo hebben beter zicht op hun actuele studieschuld (61%) dan studenten in het hbo (47%). In het hbo daalde het percentage studenten dat goed bekend is met de hoogte van zowel de huidige studieschuld (van 51% naar 47%) als van de toekomstige studieschuld (van 46% naar 41%). In het wo bleef dit stabiel.

Figuur 8.26: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2014-2021)

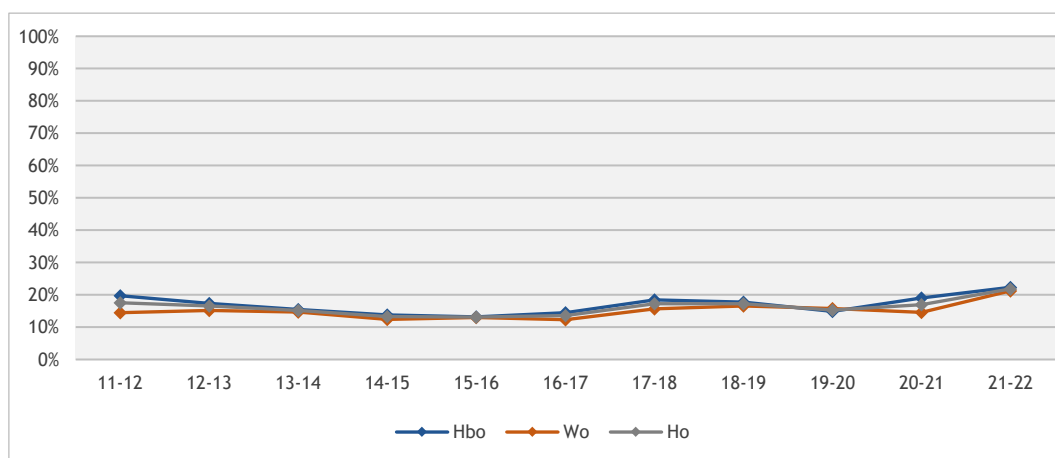
Hoe hoog is de huidige en verwachte studieschuld? In de Studentenmonitor is gevraagd wat de stand van de studieschuld op dit moment is en wat naar verwachting de uiteindelijke studieschuld zal worden. In figuur 8.27 wordt de huidige studieschuld en de verwachte studieschuld aan het eind van de studie getoond. Hierin zijn alle studenten opgenomen, ongeacht het stelsel waar zij onder vallen. In 2021-2022 heeft dertig procent van de studenten (volgens zelfrapportage) geen studieschuld; 29 procent van alle studenten denkt dat zij de studie zullen afsluiten zonder schuld.

Eén op de vijf studenten (21%) verwacht aan het eind van de studie een schuld te hebben van meer dan €40.000. De groep hbo-studenten waarvan de huidige (6%) of verwachte (15%) studieschuld meer dan 40.000 euro bedraagt of zal gaan bedragen is kleiner geworden sinds vorig jaar (niet uitgesplitst in de figuur). In het wo is deze gelijk gebleven. Daar zegt veertien procent van de studenten dat hun studieschuld momenteel meer dan 40.000 euro bedraagt; 28 procent van de wo-studenten verwacht een dergelijke schuld te hebben aan het eind van de studie.

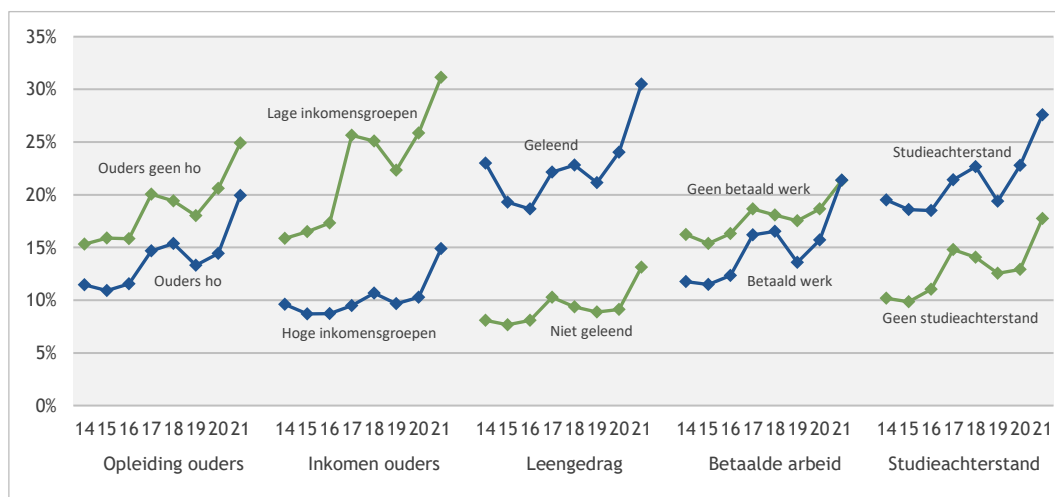
Figuur 8.27: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2021)

Aan studenten is gevraagd: ‘Ervaar je op dit moment financiële moeilijkheden?’. Studenten konden antwoorden op een vijfpuntschaal (geen moeilijkheden - zeer ernstige moeilijkheden). Het getoonde percentage betreft studenten die ernstige tot zeer ernstige moeilijkheden ervaren (score 4 en 5). In 2020-2022 ervaart 22 procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden (figuur 8.28). Dit is een significante toename ten opzichte van vorig jaar (17%). Deze toename zien we zowel in het hbo als in het wo. Na de invoering van het studievoorschot was dit percentage voor alle groepen gestegen.

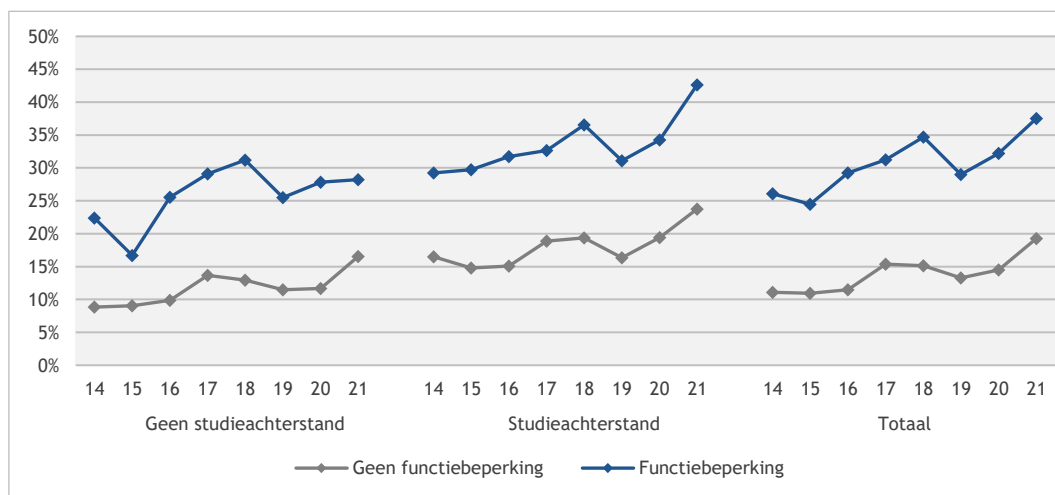
Figuur 8.28: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (alle studenten) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)

Uit een multivariate analyse van de ervaren financiële moeilijkheden in 2021-2022 onderscheiden naar het opleidingsniveau van de ouders, het inkomensniveau, het leengedrag van de student en het al dan niet verrichten van betaald werk en het hebben van een studieachterstand komt het hetzelfde beeld naar voren als in de jaren hiervoor (figuur 8.29). Het percentage studenten dat financiële problemen ervaart is groter onder degenen met ouders met een laag inkomensniveau, een laag opleidingsniveau en onder studenten met een lening en onder studenten die niet werken en groter onder studenten met een studieachterstand. Deze factoren dragen, in samenhang, significant bij aan het ervaren van financiële problemen. Van al deze factoren is de invloed van het lenen en van studieachterstand op het ervaren van veel financiële moeilijkheden het grootst. Het betreft hier louter samenhangen en geen causale relaties.

Figuur 8.29: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2021)

Figuur 8.30 laat zien dat studenten die hebben aangegeven last te hebben van/zich belemmerd te voelen door een functiebeperking vaker financiële moeilijkheden ervaren dan studenten die géén (belemmering door een) functiebeperking hebben (totaal). Dit verschil (tussen de 15 en 18 ppnt.) tussen deze twee groepen bestaat al sinds het begin van de tijdreeks. De toename van het aandeel studenten dat financiële problemen ervaart, is in beide groepen nagenoeg gelijk. Studenten die zowel belemmerd worden door een functiebeperking als een studieachterstand hebben, ervaren het vaakst financiële moeilijkheden.

Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2014-2021)

8.12 Samenvatting

De resultaten die in dit hoofdstuk zijn beschreven hebben betrekking op het gebruik van de verschillende studiefinancieringsproducten, de motieven om wel of niet te lenen en de financiële situatie van studenten. De uitkomsten zijn gebaseerd op SFS-databestanden van DUO, gecombineerd met het 1CHO, én op de Studentenmonitor hoger onderwijs (laatste meting is verricht in juni-juli 2022). Inmiddels valt, na zes jaar studievoorschot, 95 procent van alle studenten onder dit leenstelsel. In 2021-2022 maakte vier procent in het hbo en 2,4 procent in het wo van geen enkel studiefinancieringsproduct gebruik, ondanks dat zij hier wel recht op hebben. Deze samenvatting bevat een beschrijving van de resultaten op hoofdlijnen aan de hand van de in de inleiding van dit hoofdstuk geformuleerde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Een derde van de studenten ontvangt een aanvullende beurs. Dit aandeel is sinds vorig jaar licht gestegen (1 ppnt.). In het hbo ontvangen meer studenten een aanvullende beurs (36%) dan in het wo (24%). Dit is gerelateerd aan het opleidings- en inkomensniveau van de ouders van studenten; studenten met lager opgeleide ouders en minder verdienende ouders maken meer aanspraak op een aanvullende beurs. Studenten met een aanvullende beurs ontvangen gemiddeld ongeveer 250 euro per maand. De verhoging van de aanvullende beurs na de invoering van het studievoorschot (gemiddeld €110 per maand) is goed zichtbaar.

Verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

In totaal 355.489 studenten hadden in het 2021-2022 een studielening, 56 procent van de studenten met recht op studiefinanciering (43% van *alle* studenten). Het percentage studenten met een studielening daalt sinds 2017-2018 licht, na een forse stijging sinds de invoering van het leenstelsel in 2015-2016. De daling zien we vooral in het hbo. In het hbo leende in 2021-2022 49 procent van de studiefinancieringsgerechtigden; in het wo twee derde (66%). Door eerstejaars wordt minder vaak geleend (36%) dan door ouderejaars (61%), de daling is forser bij eerstejaars dan bij ouderejaars. Uit de surveydata van de Studentenmonitor komt naar voren dat met name het inkomensniveau van de ouders samenhangt met het leengedrag: studenten met minder draagkrachtige ouders lenen vaker dan studenten met draagkrachtige ouders.

Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?

De laatste drie jaren is het gemiddelde leenbedrag (per maand, incl. collegegeldkrediet) stabiel, na een stijging in de eerste jaren na de invoering van het leenstelsel. Dit ondanks actuele prijsstijgingen en inflatie maar wel met de halvering van het collegegeld in 2021-2022. Gemiddeld leent de Nederlandse student (berekend over studenten met een lening) 583 euro per maand, in het hbo 559 euro en in het wo 611 euro. Het percentage studenten dat in een studiejaar ten minste tien maanden lang minimaal negentig procent van het maximale bedrag leende is 33 procent. In totaal 73 procent van de leners leent structureel elke maand (ten minste 10 maanden per jaar). Dit is sinds vorig jaar heel licht gedaald (was 74%).

De consequenties voor de studieschuld die studenten uit het laatste pré-studievoorschotcohort (2014-2015) (eerste jaar in het ho) en het eerste en tweede post-studievoorschotcohort (2015-2016 en 2016-2017) zijn in onderstaande tabel weergegeven. Alle studenten uit deze instroomcohorten zijn meegenomen, of zij nu afgestudeerd, gestopt, geswitcht zijn of nog steeds studeren. Er is ook geen rekening gehouden met aflossingen. Het gaat dus om de schuldstand op 31 augustus 2022. Het is een momentopname. Bedragen kunnen in de toekomst nog veranderen.

Tabel 8.8: De tot en met augustus 2022 opgebouwde studieschuld van eerstejaars instroomcohorten 2014, 2015 en 2016

	Instroomcohort hbo			Instroomcohort wo			Instroomcohort ho		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Geen schuld	41%	29%	28%	19%	17%	17%	35%	25%	25%
< €20.000	35%	34%	36%	35%	23%	25%	35%	31%	33%
Tussen €20.000 en €40.000	15%	20%	20%	23%	23%	25%	18%	21%	21%
> €40.000	9%	18%	16%	22%	37%	33%	13%	23%	21%
Gem. schuld (alleen met lening)	€20.351	€26.324	€24.425	€27.740	€37.537	€34.518	€22.971	€30.041	€27.714
Gem. schuld (alle sf-gerechtigden)	€11.984	€18.804	€17.616	€22.452	€31.135	€28.521	€14.975	€22.494	€20.852

Vorig jaar al werd geconstateerd dat sinds de invoering van het studievoorschot met name in het hbo het percentage studenten zonder studieschuld behoorlijk was afgenomen. Het percentage studenten met een schuld van meer dan 40.000 euro is (voor hbo en wo samen) 23 procent (het eerste studievoorschotcohort). Vooral in het wo is dit percentage dat meer dan 40.000 schuld heeft in het eerste studievoorschotcohort (37%) fors hoger dan in het pré-studievoorschotcohort (22%). Voor alle lenende studenten is de gemiddelde studieschuld van het eerste studievoorschotcohort op de genoemde peildatum ongeveer 7.500 euro (nominaal) hoger dan voor het laatste cohort onder het oude stelsel (€22.971 vs. €30.041).

Hoe goed is de student van 2021-2022 op de hoogte van de eigen studieschuld? Door de jaren heen is de hoogte van de studieschuld steeds beter bekend bij studenten en zijn studenten zich steeds meer bewust van hun studieschuld. Uit de Studentenmonitor komt naar voren dat in 2021-2022 53 procent van de studenten weet hoe groot hun studieschuld is. Van de hoogte van de uiteindelijke studieschuld kan 47 procent een redelijk goede inschatting maken. In het studiejaar 2020-2021 denkt dertig procent van alle studenten dat zij de studie zullen afronden zonder schuld. Hoe groot verwachten studenten dat de studieschuld uiteindelijk zal zijn? Een op de vijf studenten verwacht later een schuld te hebben van meer dan €40.000. Drie van de tien studenten denken de studie te kunnen afsluiten zonder schuld.

Het collegegeldkrediet maakt deel uit van studielening. Een student mag het bedrag aan collegegeld bij DUO lenen; maandelijks ontvangt de student van DUO een twaalfde van het jaarbedrag. De Wet verlaging wettelijk collegegeld (voor eerstejaars en voor eerste- en tweedejaars lerarenopleidingen) en daarboven de halvering van het wettelijk collegegeld in 2021-2022 voor iedereen vanwege coronamaatregelen hebben er ook voor gezorgd dat het maximum bedrag dat studenten konden lenen, verlaagd is. Het effect hiervan is duidelijk zichtbaar in deze monitor. Een op de vijf studenten maakt in 2021-2022 gebruik van het collegegeldkrediet (18% in het hbo en 24% in het wo).

Voor studenten die geen recht meer hebben op reguliere studiefinanciering, een erkende opleiding volgen in mbo (bol) of hoger onderwijs, jonger zijn dan 56 jaar en voldoen aan de nationaliteitseisen is er het levenlanglerenkrediet (LLLK). In het kalenderjaar 2022 leenden bijna 14.000 studenten (incl. mbo) een gemiddeld maandbedrag van 233 euro. Zowel het gebruik als het maandbedrag zijn iets lager dan in 2021. Toen ontvingen ruim 16.000 studenten een gemiddeld bedrag aan levenlanglerenkrediet van ongeveer 250 euro.

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

Al met al lijkt het erop dat studenten voorzichtiger zijn geworden als het gaat om hun motieven om wel of juist niet te lenen. Meer dan vorig jaar hebben studenten principiële bezwaren tegen lenen of wordt lenen afgeraden door ouders. Vaker kiezen zij voor werken in plaats van lenen. Ook zeggen steeds meer studenten dat zij onvoldoende kennis te hebben over leenvoorwaarden (dit jaar 20%). Voor degenen die wel lenen geldt dat het minder vaak voorkomt dat hun ouders dit adviseren. Ook lenen vanwege gunstige voorwaarden komt minder voor, net als het ontvangen van onvoldoende ouderbijdrage als motief om te lenen. De groep lenende studenten die een groot vertrouwen hebben in hun toekomstige inkomen, is iets groter geworden.

Verandert de financiële situatie van studenten?

Studenten hebben verschillende hulpbronnen: lenen, werken, bijdragen van ouders en een aanvullende beurs zijn de belangrijkste. Allereerst is gekeken naar de verhouding tussen werken en lenen. Na de invoering van het studievoorschot zijn studenten meer gaan lenen, al dan niet in combinatie met een baan. Het laatste jaar geldt voor een op de drie studenten dat zij zowel werken als lenen. Het percentage studenten dat uitsluitend betaalde arbeid verricht is in alle groepen kleiner als men hoger opgeleide ouders heeft.

Zo'n 45 procent werkt wel, maar leent niet. Tot slot is er nog een kleine groep die alleen leent (12%) of noch leent, noch werkt (12%). Het aandeel studenten dat uitsluitend leent is iets groter in de groep met hoger opgeleide ouders dan in de groep met lager opgeleide ouders. In het wo is ook het deel dat helemaal niet leent en ook niet werkt groter in de groep met hoger opgeleide ouders. Verder ontvangen veel studenten een bijdrage van hun ouders. Samen met werken, lenen en een aanvullende beurs zorgt dat voor een gemiddeld inkomen van zo'n 1.330 à 1.340 euro per maand. Het grootste inkomen hebben studenten die lenen en werken combineren met een bijdrage van hun ouders. Het gemiddeld inkomen van 1.330 à 1.340 euro is vergelijkbaar voor studenten met hoger en lager opgeleide ouders en studenten met ouders met een hoog of laag inkomensniveau. De samenstelling van het inkomen verschilt echter. Die verschillen manifesteren zich met name op het verschil tussen de ouderbijdrage en inkomen uit arbeid. Zijn ouders hoog opgeleid of hebben zij een hoger inkomensniveau, dan ontvangen studenten een groter deel van dit inkomen van hun ouders en lenen studenten ook een groter deel van hun inkomen. Studenten met ouders die een lager opleiding- en inkomensniveau hebben genereren meer inkomsten uit betaalde arbeid en een aanvullende beurs.

Steeds meer studenten ervaren financiële moeilijkheden. Dit aandeel is sinds vorig jaar fors gestegen van zeventien naar meer dan twintig procent (22%). Eerstegeneratiestudenten en studenten met ouders uit lagere inkomensniveaus, studenten met studieachterstand, studenten met een studielening en studenten met een functiebeperking ervaren meer financiële problemen. Deze kenmerken van studenten versterken elkaar in de mate waarin men financiële moeilijkheden ervaart.

Bijlage 1: Overzicht van opgenomen tabellen en figuren

Tabel 2.1: Aantal opleidingen naar croho-sector en verschillende typen selectie (bron CROHO en Studiekeuze123).....	40
Tabel 2.2: Instroom in tweedegraads hbo lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in aantallen (eerstejaars in de opleiding, ongeacht vooropleidingsgeschiedenis), voltijd, deeltijd, duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2022).....	50
Tabel 3.1: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen.....	66
Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2010-2021)	93
Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten voltijd naar type doorstroom (bron: 1cHO 2010-2020)	94
Tabel 4.3: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo-educatieve masters in de periode 2018-2023 (1cHO 2018-2022, selectie: n>=5 studenten)	98
Tabel 4.4: Ontwikkeling studentaantallen in overige hbo-masters (met >30 studenten; bron 1cHO 2018-2022)	100
Tabel 4.5: Doorstroom van bachelor naar master, voltijd wo, instroom in de master in studiejaar 2022-2023.....	106
Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs (alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weegfactor toegepast)	111
Tabel 6.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor hoger onderwijs.....	146
Tabel 6.2: Bijzondere groepen studenten: functiebeperkingen en bijzondere omstandigheden in afgelopen 12 maanden (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	147
Tabel 6.3: Type functiebeperking (Studentenmonitor 2018-2021)	149
Tabel 7.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2022)	170
Tabel 7.2: Indeling status na twee jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2010-2021)	171
Tabel 7.3: Eerstejaars uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2020 en 2021)	178
Tabel 8.1: Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2021); studenten die wel en geen studiefinancieringsproduct afnemen.....	204
Tabel 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in percentages (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2010-2021)	205
Tabel 8.3: Aantal records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen	205
Tabel 8.4: Type studiefinancieringsregimes van respondenten in de Studentenmonitor 2015-2016 t/m 2021-2022	206
Tabel 8.5: Leenbedragen levenlanglerenkrediet 2021 en 2022 (weergegeven zijn kalenderjaren; bron: DUO).....	217
Tabel 8.6: Gemiddelde inkomsten van studenten per maand, onderscheiden naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (alleen studenten in de nominale fase van hun studie)	220
Tabel 8.7: Motieven om wel of niet te lenen en het percentage studenten dat deze motieven belangrijk vond in 2020-2021 en 2021-2022	221
Tabel 8.8: De tot en met augustus 2022 opgebouwde studieschuld van eerstejaars instroomcohorten 2014, 2015 en 2016	224
 Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten (leerlingen die in hetzelfde jaar hun diploma hebben behaald) havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2011-2012 en directe doorstroom naar het hoger onderwijs (bron: DUO stroomdata)	29
Figuur 2.2: Directe doorstroom van diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata).....	29
Figuur 2.3: Aantal gediplomeerden havo/vwo/mbo die (direct en indirect) zijn doorgestroomd naar een associate degree (bron: DUO stroomdata)	30
Figuur 2.4: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata).....	30
Figuur 2.5: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	31
Figuur 2.6: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) en type doorstroom vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	31
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata).....	32
Figuur 2.8: Diplomacohorten havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	32
Figuur 2.9: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.10: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: geen migratieachtergrond versus niet-westerse migratieachtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata).....	33
Figuur 2.11: Aantal instroomgerechtigde jongeren met een migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: (jaartal betreft jaar behalen diploma); betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata).....	34

Figuur 2.12: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het ho naar opleiding ouders t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: CBS microdata)	34
Figuur 2.13: Gediplomeerden mbo (%) die zowel direct als indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden naar opleidingsniveau van de ouders: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: CBS microdata)	35
Figuur 2.14: Percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho én kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.15: Bestemming van gediplomeerden die niet doorstromen naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2011-2012 (bron: DUO stroomdata)	36
Figuur 2.16: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk deel van het Koninkrijk (bron: CBS microdata)	36
Figuur 2.17: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het hbo naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata)	37
Figuur 2.18: Instroom van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in het wo naar eiland van herkomst (exclusief BES-eilanden) (bron: CBS microdata)	37
Figuur 2.19: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2012-2022)	38
Figuur 2.20: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2012-2022)	38
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2012-2022)	39
Figuur 2.22: Instroom (absolute aantallen) in deeltijddopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2012-2022)	39
Figuur 2.23: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)	40
Figuur 2.24: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar selectie (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)	42
Figuur 2.25: Instroom in selecterende opleidingen als % van de totale instroom in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)	42
Figuur 2.26: Instroom in numerusfixusopleidingen als % van de totale instroom (excl. overige selecterende opleidingen) in de voltijd bachelor naar geslacht en migratieachtergrond (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2017-2022)	43
Figuur 2.27: Eerstejaars ho-instroom selecterende opleidingen in de voltijd bachelor naar opleidings- en inkomensniveau van de ouders (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: CBS microdata)	43
Figuur 2.28: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)	44
Figuur 2.29: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022) ..	44
Figuur 2.30: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)	45
Figuur 2.31: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2012-2022)	45
Figuur 2.32: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2012-2022)	46
Figuur 2.33: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor en associate degree naar sector (%) (bron: 1cHO 2012-2022)	46
Figuur 2.34: Verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2012-2022)	47
Figuur 2.35: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom met een vwo-achtergrond naar soort hoger onderwijs en geslacht (bron: 1cHO 2012-2022)	47
Figuur 2.36: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars ho en eerstejaars opleiding) in de pabo (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2012-2022)	48
Figuur 2.37: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo (eerstejaars opleiding) naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2012-2022)	49
Figuur 2.38: Ontwikkeling van de bachelorinstroom (eerstejaars opleiding) in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2012-2022)	49
Figuur 2.39: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (alleen voltijd) (bron: 1cHO 2012-2022)	50
Figuur 2.40: Instroom in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken in absolute aantallen (alle eerstejaars in de opleiding, ongeacht vooropleidingsgeschiedenis), voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2011-2022)	50
Figuur 2.41: Instroom in tweedegraads hbo-lerarenopleidingen in de permanente tekortvakken (eerstejaars opleiding) onderscheiden naar totaal, bèta en talen: aantallen, alleen hbo-bachelor, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2012-2022)	51
Figuur 2.42: Instroom in hbo-verpleegkunde (eerstejaars in de opleiding) in absolute aantallen naar geslacht, voltijd, deeltijd en duaal samengenomen (bron: 1cHO 2012-2022)	51
Figuur 2.43: Percentage deelname bètatechnische opleidingen (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2012-2022)	52
Figuur 2.44: Aantal internationale studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022)	52

Figuur 2.45: Aandeel internationale studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022)	53
Figuur 2.46: Aantal internationale studenten (instroom) naar (EER-)herkomst voltijd bachelor (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2012-2022) ..	53
Figuur 2.47: Aandeel internationale studenten naar land (bron: Eurostudent VII)	54
Figuur 2.48: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en aan het eind van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2012-2022 en Studentenmonitor 2012-2021)	55
Figuur 2.49: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor 2016-2021)	55
Figuur 2.50: Tevredenheid met prijs en kwaliteit van huisvesting, naar land (bron: Eurostudent VII)	56
Figuur 2.51: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)	56
Figuur 2.52: Percentage eerstejaars hoger onderwijs naar migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: CBS microdata)	57
Figuur 2.53: Percentage eerstejaars ho (onderscheiden naar vooropleiding) van wie beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)	57
Figuur 2.54: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen (bron: CBS microdata 2012-2022) ..	58
Figuur 2.55: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal of lager inkomen naar vooropleiding (bron: CBS microdata 2013-2022)	58
Figuur 2.56: Verdeling van de totale hbo- en wo-eerstejaarspopulatie over inkomensniveau, opleidingsniveau en migratieachtergrond (bron: CBS microdata 2021-2022)	59
Figuur 2.57: Percentage nieuwe voltijd bachelorstudenten dat een functiebeperking heeft en het percentage studenten dat belemmerd wordt bij de studie door de functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	60
Figuur 2.58: Aandeel studenten met een functiebeperking, naar land (bron: Eurostudent VII)	61
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)	68
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)	68
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2012-2022)	69
Figuur 3.4: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2022)	69
Figuur 3.5: Percentage eerstejaars dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2012-2022)	70
Figuur 3.6: Verschillende aspecten van binding met/thuisvoelen op de opleiding, naar land (bron: Eurostudent VII)	71
Figuur 3.7: Percentage eerstejaars dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2012-2022)	72
Figuur 3.8: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2012-2022)	72
Figuur 3.9: Wijze waarop eerstejaars deelnemen aan voorlichtingen op hogescholen/universiteiten in en na coronatijd (bron: Startmonitor 2021 en 2022)	73
Figuur 3.10: De mate van invloed van de acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2013-2022)	74
Figuur 3.11: Eerstejaars ho per groep die aangeeft voornamelijk een bepaald type keuzebronnen te hebben geraadpleegd naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2013-2022)	75
Figuur 3.12: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2013-2022)	75
Figuur 3.13: Belangrijkste keuzemotieven eerstejaars: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2012-2022)	76
Figuur 3.14: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) eerstejaars naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2012-2022)	77
Figuur 3.15: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) eerstejaars naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2012-2022) ..	78
Figuur 3.16: Mate waarin eerstejaars baankansen als (zeer) belangrijk ervaren bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Startmonitor 2014-2022)	78
Figuur 3.17: Wijze waarop eerstejaars hebben deelgenomen aan studiekeuzecheckactiviteiten (bron: Startmonitor 2018-2022)	79
Figuur 3.18: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2022)	80
Figuur 3.19: Percentage eerstejaars dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2017-2022)	80
Figuur 3.20: Advies en feedback in studiekeuzecheck onder eerstejaars (bron: Startmonitor 2015-2022)	81
Figuur 3.21: Inhoud advies in studiekeuzecheck onder eerstejaars (bron: Startmonitor 2015-2022)	82
Figuur 3.22: Vorm waarin eerstejaars in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2019-2022) ..	82
Figuur 3.23: Percentage eerstejaars dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2019-2022) ..	83
Figuur 3.24: Deelname eerstejaars aan selectie (bron: Startmonitor 2019-2022)	84
Figuur 3.25: Eerstejaars die deelnemen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2019-2022)	84

Figuur 3.26: De mate waarin het bsa als een voordeel of nadeel van de opleiding wordt gezien bij de studiekeuze van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2021 en 2022)	86
Figuur 3.27: De invloed van bsa op het studiegedrag van eerstejaars ho-studenten (bron: Startmonitor 2021 en 2022)	87
Figuur 3.28: Oordeel over aansluiting van studie met de vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Startmonitor 2012-2022; N.B. vanaf 2018-19 aansluitingsvraag in juni i.p.v. december)	87
Figuur 3.29: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een doorstroomkeuze heeft gevolgd (bron: Startmonitor 2017-2022)	88
Figuur 3.30: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede aansluiting van studie met de vooropleiding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuze (bron: Startmonitor 2017-2022)	88
Figuur 3.31: Aandeel (%) eerstejaars hbo-studenten met een mbo-vooropleiding dat een goede binding ervaart naar al dan niet volgen van doorstroomkeuze (bron: Startmonitor 2017-2022)	89
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (1cHO 2012-2022)	95
Figuur 4.2: Masterinstroom in het ho (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) naar vooropleiding (1cHO 2012-2022)	96
Figuur 4.3: Instroom in master (%), exclusief postmasters) van internationale studenten ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2012-2022)	96
Figuur 4.4: Instroom in master (%), exclusief postmasters) met niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (1cHO 2012-2022)	97
Figuur 4.5: Instroom in universitaire educatieve masters die opleiden tot onderwijsbevoegdheid (incl. natuur en educatieve masters primair onderwijs) (N, voltijd/deeltijd samengenomen) (bron: 1cHO 2012-2022): stippellijn zijn de eerstejaars in de master; doorgetrokken lijn (en getallen) refereren aan de eerstejaars in de opleiding (dubbeltellingen en switchers zijn hierin meegenomen)	97
Figuur 4.6: Instroom in lerarenopleidingen en onderwijsmasters in absolute aantallen: hbo onderscheiden naar wel en geen onderwijsbevoegdheid; wo (incl. natuur en educatieve masters primair onderwijs) (1cHO 2012-2022); doorgetrokken lijnen betreffen de eerstejaars in de opleiding (incl. switchers en dubbeltellingen); stippellijnen zijn degenen die voor het eerst in de master instromen.	99
Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)	101
Figuur 4.8: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een hbo- of wo-master naar soort bachelor en migratieachtergrond (1cHO 2011-2021)	101
Figuur 4.9: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die direct en indirect doorstromen naar een Nederlandse hbo- of wo-master (1cHO 2011-2021)	102
Figuur 4.10: Herkomst bachelor (voltijd) en bestemming master (1cHO 2011-2021)	102
Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)	103
Figuur 4.12: Bachelorgediplomeerden voltijd bètatechniek (%) die direct/indirect doorstromen naar een master in bètatechniek ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar soort ho bachelor en laatste bachelorjaar (1cHO 2011-2021)	103
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar type doorstroom en bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)	104
Figuur 4.14: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die (direct en indirect) doorstromen naar een researchmaster ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (1cHO 2011-2021)	104
Figuur 4.15: Masterinstroom (%), excl. postmasters) in meerjarige masters t.o.v. totale masterinstroom (1cHO 2012-2022)	105
Figuur 4.16: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2021)	105
Figuur 4.17: Bachelorgediplomeerden wo voltijd die doorstromen naar een wo-master aan dezelfde dan wel een andere instelling ten opzichte van alle BaMa-doorstroom naar bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2011-2021)	106
Figuur 4.18: Gerichte voorbereidingen op de master tijdens de bachelor, alleen masterstudenten in het wo (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	108
Figuur 4.19: Motieven voor de keuze voor de huidige master (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	108
Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	113
Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	114
Figuur 5.3: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	114
Figuur 5.4: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	115
Figuur 5.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	115
Figuur 5.6: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	116
Figuur 5.7: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2016-2021)	116

Figuur 5.8: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting voltijd bachelorstudent (bron: Studentenmonitor 2016-2021).....	117
Figuur 5.9: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar hoogste vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO).....	117
Figuur 5.10: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO).....	118
Figuur 5.11: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO).....	118
Figuur 5.12: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO).....	119
Figuur 5.13: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding en geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO).....	119
Figuur 5.14: Bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 (studenten met een vwo-diploma) (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL).....	120
Figuur 5.15: Opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar migratieachtergrond (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL).....	120
Figuur 5.16: Opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2008 t/m 2017 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met UNL).....	121
Figuur 5.17: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het hbo na 5 jaar en wo na 4 jaar (nominaal +1) naar opleidingsniveau ouders (bron: CBS microdata).....	121
Figuur 5.18: Bachelorrendement (nominaal+1) voor hbo (diploma binnen 5 jaar) en wo (diploma binnen 4 jaar) naar inkomen ouders (86% bekend) (bron: CBS microdata).....	122
Figuur 5.19: Diploma behaald in nominaal +1 (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata).....	123
Figuur 5.20: Diploma behaald (voltijd bachelor) in nominaal +1 naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata).....	123
Figuur 5.21: Voltijd bachelorstudenten (%) met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	124
Figuur 5.22: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	124
Figuur 5.23: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten naar studiejaar: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	125
Figuur 5.24: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	125
Figuur 5.25: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	126
Figuur 5.26: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	126
Figuur 5.27: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	127
Figuur 5.28: Tijdbesteding van zowel vol- als deeltijd bachelor-en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).....	127
Figuur 5.29: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	128
Figuur 5.30: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	128
Figuur 5.31: Percentage vol- en deeltijd bachelor-en masterstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).....	128
Figuur 5.32: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	129
Figuur 5.33: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2021-2022).....	129
Figuur 5.34: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	130
Figuur 5.35: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, vol- en deeltijd bachelor-en masterstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII).....	130
Figuur 5.36: Tevredenheid met ondersteuning bij balans tussen opleiding en werk; % (helemaal) voldoende (bron: Eurostudent VII).....	131
Figuur 5.37: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	131
Figuur 5.38: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2018-2021).....	132
Figuur 5.39: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	132
Figuur 5.40: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	133
Figuur 5.41: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	133
Figuur 5.42: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021).....	134

Figuur 5.43: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	134
Figuur 5.44: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	135
Figuur 5.45: Tevredenheid met study support services, internationale studenten met & zonder beperking (bron: Eurostudent VII) ...	136
Figuur 5.46: Tevredenheid met learning facilities, internationale studenten met en zonder beperking (bron: Eurostudent VII)	136
Figuur 5.47: Voltijd bachelorstudenten (%) die bestuurswerk/vrijwilligerswerk verrichten (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	137
Figuur 5.48: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	137
Figuur 5.49 Buitenlandervaring van eerstegeneratiestudenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking in vergelijking met referentiegroep (voltijd bachelor- en masterstudenten) (bron: Studentenmonitor 2015-2022)	138
Figuur 5.50: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	138
Figuur 5.51: Belemmeringen om in buitenland te studeren (% dat de aspecten als een (groot) obstakel ervaart) (bron: Eurostudent VII microdata)	139
Figuur 5.52: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan het programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	139
Figuur 5.53: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	140
Figuur 6.1: Studenten die in hun studie beperkt worden door een gezondheidsprobleem in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VII)	148
Figuur 6.2: Aandeel studenten, dat belemmerd is bij de studie en het dagelijks leven door bijzondere omstandigheden (Studentenmonitor 2021)	149
Figuur 6.3: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	150
Figuur 6.4: Studievoortgang van studenten met functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2018-2021)	150
Figuur 6.5: Percentage studenten met studieachterstand naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	151
Figuur 6.6: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar functiebeperking: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	151
Figuur 6.7: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	152
Figuur 6.8: Percentage studenten dat gebruikmaakt van speciale voorzieningen naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2021)	152
Figuur 6.9: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over het aanbod van voorzieningen, de informatie erover en omgang van de instelling met functiebeperking (alleen studenten die in hun studie belemmerd worden door functiebeperking) (bron: Studentenmonitor 2021)	153
Figuur 6.10: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten voor iedereen, naar wel/geen functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	153
Figuur 6.11: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	154
Figuur 6.12: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar functiebeperking (alleen studenten die hierdoor belemmerd worden bij de studie) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	154
Figuur 6.13: Tevredenheid van studenten over studie-ondersteunende diensten (bijvoorbeeld georganiseerde bijles, (academische) schrijf-/ schakelcursussen, mentoring); % (zeer) tevreden (bron: Eurostudent VII)	155
Figuur 6.14: Studievoortgang ten opzichte van nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	155
Figuur 6.15: Studievoortgang van studenten met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)	156
Figuur 6.16: Percentage studenten met studieachterstand naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	157
Figuur 6.17: Aandeel studenten met zorgtaken, bij wie zorgtaken de studietijd (zeer) sterk beperken (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	157
Figuur 6.18: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	158
Figuur 6.19: Percentage studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	158
Figuur 6.20: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen of geen behoefte heeft aan voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2021)	159
Figuur 6.21: Percentage studenten dat gebruikmaakt van verschillende voorzieningen naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2021)	159
Figuur 6.22: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over voorzieningen van de instelling voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)	160

Figuur 6.23: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over informatie beschikbare voorzieningen voor studeren met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)	161
Figuur 6.24: Percentage studenten dat (zeer) tevreden, neutraal of (zeer) ontevreden is over omgang instelling met bijzondere omstandigheden (bron: Studentenmonitor 2018-2021)	161
Figuur 6.25: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	162
Figuur 6.26: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	162
Figuur 6.27: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	163
Figuur 6.28: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2021)	165
Figuur 6.29: Gebruik profileringsfonds (%) (bron: Studentenmonitor 2021)	166
Figuur 7.1: Eerstejaars uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	172
Figuur 7.2: Type eerstejaars uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	172
Figuur 7.3: Uitvalstatus na 2 jaar naar soort hoger onderwijs (1cHO, berekening ResearchNed)	173
Figuur 7.4: Uitvalstatus na 2 jaar naar vooropleiding (1cHO, berekening ResearchNed)	173
Figuur 7.5: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	174
Figuur 7.6: Eerstejaars uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	174
Figuur 7.7: Type uitval en switch van eerstejaars hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	175
Figuur 7.8: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	175
Figuur 7.9: Type uitval en switch van eerstejaars uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2021)	176
Figuur 7.10: Type uitval en switch van eerstejaars uit wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2017-2021)	176
Figuur 7.11: Type uitval switch van eerstejaars mbo-hbo (%) naar sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)	177
Figuur 7.12: Type uitval en switch van eerstejaars havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)	178
Figuur 7.13: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)	179
Figuur 7.14: Type uitval en switch van eerstejaars vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2015-2021)	179
Figuur 7.15: Eerstejaars uitval en switch (%) naar eindexamencijfers vo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	180
Figuur 7.16: Eerstejaars uitval en switch in hbo en wo naar type selectie (%) (bron: 1cHO/CROHO 2021-2022)	180
Figuur 7.17: Eerstejaars uitval en switch (%) naar geslacht en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	181
Figuur 7.18: Eerstejaars uitval en switch (%) uit bètatechniek en soort ho (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	181
Figuur 7.19: Bètatechniekkeuze in t+1 van uitsluitend eerstejaars uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	182
Figuur 7.20: Eerstejaars uitval/switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	182
Figuur 7.21: Eerstejaars uitval/switch hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	183
Figuur 7.22: Eerstejaars uitval/switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (alleen vwo) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	184
Figuur 7.23: Eerstejaars uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	185
Figuur 7.24: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en migratieachtergrond (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	185
Figuur 7.25: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (mbo en hbo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	186
Figuur 7.26: Type eerstejaars uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (alleen vwo) (bron: CBS microdata; van 65% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	187
Figuur 7.27: Eerstejaars uitval en switch (%) van voltijd bachelor instroom naar inkomen ouders (85% bekend) (Bron: CBS microdata)	187
Figuur 7.28: Eerstejaars uitval/switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	188
Figuur 7.29: Eerstejaars uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	188
Figuur 7.30: Percentage eerstejaars uitval/switch naar wel/geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hadden (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2011-2021)	189
Figuur 7.31: Percentage studenten dat in eerste jaar uitvalt/switcht naar functiebeperking (bron: Startmonitor 2011-2021)	189

Figuur 7.32: Rendementen (%) van hbo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1cHO, berekening ResearchNed)	190
Figuur 7.33: Rendementen (%) van wo-studenten die na het eerste jaar zijn geswitcht, vergeleken met studenten die doorstuderen (bron: 1cHO, berekening ResearchNed)	190
Figuur 7.34: Zes belangrijkste redenen van eerstejaars uitval/switch (%) (bron: Startmonitor 2011-2021)	191
Figuur 7.35: Verkeerde studiekeuze als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2011-2021)	192
Figuur 7.36: Bsa als reden voor eerstejaars uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2011-2021)	192
Figuur 7.37: Percentage eerstejaars uitval en switch dat aangeeft dat de opleiding of instelling de uitval of switch voorkomen had kunnen worden (bron: Startmonitor 2018-2021)	193
Figuur 7.38: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2011-2021)	194
Figuur 7.39: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2011-2021)	194
Figuur 7.40: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar eerstejaars studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2021)	195
Figuur 7.41: Eerstejaars studieuitval (%) naar studiekeuzeadvies (bron: Startmonitor 2014-2021)	195
Figuur 7.42: Eerstejaars uitval en switch uit het hbo (boven) en wo (onder) (voltijd bachelor) van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk in vergelijking met andere vooropleiding (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	196
Figuur 7.43: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit hbo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	197
Figuur 7.44: Eerstejaars uitval (doorgetrokken lijn) en switch (onderbroken lijn) uit wo (bachelor, voltijd) naar herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	197
Figuur 7.45: Eerstejaars uitval en switch (gecumuleerd) uit hbo en wo (alleen voltijd bachelor) naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	198
Figuur 7.46: Eerstejaars uitval en switch van studenten uit de Caribische delen van het Koninkrijk uit het hbo, naar eiland van herkomst (bron: CBS microdata; bewerking ResearchNed)	198
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen in absolute aantallen (alleen studenten met recht op studiefinanciering) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021; t/m augustus van desbetreffend studiejaar)	206
Figuur 8.2: Verdeling studenten naar stelsel waar zij onder vallen: alle studenten, ongeacht wel of geen recht op studiefinanciering (%) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	207
Figuur 8.3: Studenten (%) met aanvullende beurs t.o.v. studenten met basisbeurs: (studiefinancieringsgerechtigden in nominale fase) of studenten met studievoorschot(recht) (alleen verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	207
Figuur 8.4: Studenten met een aanvullende beurs naar opleiding ouders (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	208
Figuur 8.5: Studenten met een aanvullende beurs naar inkomen ouders (bron: Studentenmonitor 2012-2021)	208
Figuur 8.6: Gemiddelde maandbedragen aanvullende beurs (alleen studenten met een aanvullende beurs) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	209
Figuur 8.7: Percentage studenten met een lening als deel van alle studenten en als deel van alle studenten met recht op studiefinanciering naar soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	209
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar type ho (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)	210
Figuur 8.9: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)	210
Figuur 8.10: Percentage studenten met een studielening naar opleidingsniveau ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2012-2021)	211
Figuur 8.11: Percentage studenten met een studielening naar inkomensniveau van ouders (bron: Studentenmonitor hoger onderwijs 2012-2021)	211
Figuur 8.12: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	212
Figuur 8.13: Percentage studenten met een lening (ten opzichte van alle studenten met een lening) dat structureel (> 9 mnd.) leent (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2011-2021)	212
Figuur 8.14: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	213
Figuur 8.15: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en lening samengenomen): studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen (bron: DUO-1cHO-SFS 2015-2021)	213
Figuur 8.16: Verdeling van studieschuldbedragen (in categorieën) van studenten met sf-recht, peildatum 31-8-2022 (gecategoriseerde leensom) naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2017)	214
Figuur 8.17: Totale leensom op peildatum 31-8-2022: alleen studenten met recht op studiefinanciering die lenen naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen	215

Figuur 8.18: Totale leensom op peildatum 31-8-2022: alle studenten met sf-recht, ongeacht of zij geleend hebben (degenen zonder lening kregen de waarde '0') naar het eerste jaar van inschrijving in het hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021), er is geen rekening gehouden met studiestatus of aflossingen	215
Figuur 8.19: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021)	216
Figuur 8.20: Jaarbedragen collegegeldkrediet (alleen degenen met collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SFS 2012-2021).....	216
Figuur 8.21: Status lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in de nominale fase van hun studie (oud stelsel, basisbeurs) of studievoorschot (bron: Studentenmonitor 2012-2021).....	217
Figuur 8.22: Status lenen en werken naar opleidingsniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	218
Figuur 8.23: Status lenen en werken naar inkomensniveau van de ouders (alleen studenten met studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	218
Figuur 8.24: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en opleidingsniveau ouders: geen hoger onderwijs (geen ho) of hoger onderwijs (ho): alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	219
Figuur 8.25: Inkomsten uit verschillende bronnen naar status lenen en werken en inkomensniveau van de ouders: laag versus hoog in vergelijking met de omgeving: alleen nominale studenten onder studievoorschot, ouderlijke bijdrage is inclusief inkomsten in natura (bron: Studentenmonitor 2021-2022)	219
Figuur 8.26: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2014-2021)	221
Figuur 8.27: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2021)	222
Figuur 8.28: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (alle studenten) (bron: Studentenmonitor 2011-2021)	222
Figuur 8.29: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2021)	223
Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2014-2021)	223

